אור החיים על ויקרא

אור החיים על התורה

geulaquiz.com

פרק א

א **וַיִּקְרָא וְגוֹ׳.** טַעַם הַקְּרִיאָה, וְלֹא הִסְפִּיק הַדִּבּוּר לְבַד, אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כִּי בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת קָדְמָה הַקְּרִיאָה לְדִבּוּר: בַּסְּנֶה, וְסִינַי, וְאֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא מָצִינוּ לִלְמֹד אֹהֶל מוֹעֵד לֹא מִסְּנֶה וְלֹא מִסִּינַי. מִסְּנֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְבוּתָא שֶׁהָיָה תְּחִלָּה לְכָל הַדִּבְּרוֹת, סִינַי יֵשׁ בּוֹ רְבוּתָא שֶׁהוּא לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין לִלְמֹד מֵהֶם שֶׁל אֹהֶל מוֹעֵד. גַּם אֵין לִלְמֹד אֹהֶל מוֹעֵד מִצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבַּסְּנֶה וְסִינַי, כִּי יֵשׁ לוֹמַר מַה לַּצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁהָיוּ בָּאֵשׁ מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֹהֶל מוֹעֵד.

הִנֵּה מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁנֶּאֶמְרָה קְרִיאָה בְּסִינַי, כָּתַב הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי שֶׁהוּא פָּסוּק ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״ וְגוֹ׳ (שמות כד:טז), אוֹ ״וַיִּקְרָא ה׳ לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר״ (שמות יט:כ), אֲבָל לֹא מִדִּכְתִיב ״וַיִּקְרָא אֵלָיו ה׳ מִן הָהָר״ (שמות יט:ג) כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ הַלֵּל, כִּי קְרָא זֶה לֹא עִם אֵשׁ נֶאֱמַר, וּבָרִיְתָא קָתָנֵי מַה לַּצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁהָיָה בָּאֵשׁ וְכוּ׳ עַד כָּאן. וּבְמִחִילָה מִכְּבוֹדוֹ לֹא דָק בָּזֶה, כִּי הָאֱמֶת הוּא שֶׁהַלְמוּד הוּא לְדִבּוּר הוּא מִפָּסוּק ״וַיִּקְרָא אֵלָיו ה׳ מִן הָהָר״, כִּי ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַזֶּה״ אֵין אוֹתָהּ קְרִיאָה מְיֻחֶדֶת וְאִצְטְרִיכָא לְגוּפָא שֶׁקָּרָא לוֹ לַעֲלוֹת לָשֶׁבֶת בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם כָּאָמוּר שָׁם ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם״, וּקְרִיאָה זוֹ בִּמְקוֹם דִּבּוּר הָיא. וְהַקְּרִיאָה שֶׁאָנוּ דָּנִים בָּהּ קְרִיאָה שֶׁהִיא לְדִבּוּר, וּמַזְכִּיר קְרִיאָה וְדִבּוּר. גַּם ״וַיִּקְרָא ה׳ לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר״ שֶׁקְּרִיאָה זוֹ צָרְךְ עֲלֵיָה הָיְתָה, כִּי מֹשֶׁה הָיָה לְמַטָּה וְקָרָא לוֹ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר וְשָׁם דִּבֶּר אֵלָיו, וְאִם לֹא אָמַר ״וַיִּקְרָא״ וְהָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְהוּא לְמַטָּה מִן הָהָר, וְאָנוּ רוֹאִים שֶׁלֹּא דִּבֶּר אֵלָיו עַד אַחַר עֲלוֹת, וְאֵיךְ יִהְיֶה פֶּה וְלָשׁוֹן לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״וַיְדַבֵּר״. אֲבָל פָּסוּק ״וַיִּקְרָא אֵלָיו ה׳ מִן הָהָר״ רוֹאִים אָנוּ כִּי תַּכְלִית הַקְּרִיאָה לֹא הָיָה אֶלָּא לוֹמַר אֵלָיו ״כֹּה תֹאמַר״ וְגוֹ׳, וּדְבָרִים אֵלּוּ אֲמָרָם אֵלָיו שָׁם וְהוּא לְמַטָּה מִבְּלִי עֲלוֹת, אִם כֵּן מַה טִּיבָהּ שֶׁל קְרִיאָה זוֹ, אֵינָהּ אֶלָּא קְדִימָה לְדִבּוּר.

וּמַה שֶּׁנִּסְתַּיֵּעַ הָרַב בְּפָסוּק ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה״ (שמות כד:טז) מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב אַחַר אָמְרוֹ ״וַיִּקְרָא וַיְדַבֵּר וְגוֹ׳ וְיִקְחוּ לִי״ וְגוֹ׳, לֹא הֵאִירוּ לְמוּל פְּנֵי הָרַב בִּשְׁנֵי כְּתוּבִים וּבָהֶם שְׁנֵי עִנְיָנִים שֶׁהִפְסִיקוּ בֵּין הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר: הָאֶחָד ״וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה׳״ וְגוֹ׳ וְהַשֵּׁנִי ״וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְכוּ׳ וַיְהִי שָׁם בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם״ וְגוֹ׳, וְאַחַר זֶה אָמַר הַכָּתוּב ״וַיְדַבֵּר ה׳״ בַּסְּנֶה לְהָעִירְךָ לְהַצְדִּיק מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ, וּמִי יֹאמַר שֶׁדִּבּוּר זֶה לֹא הָיָה אַחַר שִׁבְתּוֹ בָּהָר עֶשְׂרִים יוֹם אוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם.

וּמָה שֶּׁדָּחָה דַּעַת רַבֵּנוּ הַלֵּל שֶׁאָמַר פָּסוּק ״וַיִּקְרָא אֵלָיו ה׳ מִן הָהָר״ (שמות יט:ג) בְּטַעֲנַת שֶׁלֹּא הָיָה עֲדַיִן אֵשׁ, וְאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מָה לַּצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁל סְנֶה וְסִינַי שֶׁהָיוּ בָּאֵשׁ וְכוּ׳, לֶהֱיוֹתוֹ סוֹבֵב הָרַב שֶׁהָאֵשׁ הָיְתָה בִּשְׁעַת הַקְּרִיאָה מַקְשֶׁה, וְלֹא הִיא, שֶׁכְּוָנַת הַתַּנָּא הוּא שֶׁבְּאוֹתָהּ נְבוּאָה הָיָה בָּהּ דָּבָר זֶה לְתוֹסֶפֶת, וּמִידֵי דַּהֲוָה שֶׁהָיְתָה בָּהּ מַעֲלָה זוֹ שֶׁהָיְתָה בָּאֵשׁ מָה שֶּׁלֹּא הָיָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה בּוֹ גַּם כֵּן הַקְּרִיאָה לְמַעְלָה, וּלְפִי זֶה לוּ יְהִי שֶׁלֹּא הָיָה עֲדַיִן אֵשׁ מָה בְּכָךְ, הֲרֵי בְּאוֹתָהּ הַנְּבוּאָה הָיָה אֵשׁ, וְנִשְׁתַּנִּית נְבוּאָה זוֹ וּנְבוּאַת סְנֶה מִנְּבוּאַת אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֵשׁ, וּבָזֶה אֵין קַשְׁיָא רָב קַשְׁיָא. וְתָמֵהַּ אֲנִי אֵיךְ לֹא הֵאִירוּ לְמוּל עֵינָיו מָה שֶׁהִקְשִׁינוּ.

וְעוֹד, לוּ יִהְיֶה כְּפִי דְּבָרָיו, אֵיךְ מָצִי לְמֵימַר תַּנָּא מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהָיוּ בָּאֵשׁ, וְהָלֹא ״וַיִּקְרָא אֵלָיו ה׳ מִן הָהָר לֵאמֹר״ (שמות כד:טז) וְגוֹ׳ לֹא הָיָה בָּאֵשׁ, וְלִגְמוֹר מֵאוֹתָהּ קְרִיאָה וּקְרִיאַת סְנֶה מִצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁאֵינָם אֶלָּא דִּבּוּר מִפֶּה קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה וְהִקְדִּים קְרִיאָה לְדִבּוּר, וּלְהַעֲמִיק בְּקַשְׁיָא זוֹ יֵרָאֶה דִּמְתַבְּרָא טְנָרִי.

וְעוֹד, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר שְׁלֹשָׁה קְרֵאֵי בְּסִינַי שֶׁקָּדְמָה קְרִיאָה? וְלוּ יְהִי שֶׁלֹּא נַחְשֹׁב פָּסוּק ״וַיִּקְרָא אֵלָיו ה׳ מִן הָהָר״, שְׁנַיִם מִיהָא יֶשְׁנָם שֶׁקָּדְמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר לְסִבָּרַת הָרַב. וַהֲלֹא כָּל טִרְחַת הַתַּנָּא הוּא עַל יִתּוּר ״וַיִּקְרָא״ הָאֲמוּרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְאָמְרָהּ, וְיִגְדַּל הַקֻּשְׁיָא בְּזִכְרוֹנָהּ שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּסִינַי. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁדִּבְרֵי הָרַב כָּאן שֶׁלֹּא בְּדִקְדּוּק, וְלִדְבָרֵינוּ אֵינוֹ מָקוֹם לְקֻשְׁיָא אַחַת מִכָּל אֵלּוּ וְהַקּוֹדְמִים. וּמַעֲתָּה נִמְצֵינוּ אוֹמְרִים עִקַּר לְמוּד שֶׁקָּדְמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר בְּסִינַי הוּא פָּסוּק ״וַיִּקְרָא אֵלָיו ה׳ מִן הָהָר וְגוֹ׳ כֹּה תֹאמַר״ וְעִקָּר.

וּמָה שֶׁאָמְרוּ בַּבָּרַיְתָא ״לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּסִינַי שֶׁהוּא לְכָל יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳, לְכְאוֹרָה הוּא דָּבָר תָּמוּהַּ, שֶׁהֲרֵי אֵין לְךָ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ לְכָל יִשְׂרָאֵל. וּבַעַל קֶרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ ״לְכָל יִשְׂרָאֵל״, וּלְצַד זֶה הָיָה צָרְךְ שֶׁיִּהְיֶה הַקּוֹל בְּהַדְרָנָה מוּעָטָת מֵהָרָגִיל לְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, וְלָזֶה אָמַר ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה״ לְהוֹדִיעַ שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו בְּקוֹל הָרָגִיל וְלֹא נִתְמַעֵט מֵהַדְרָנָתוֹ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וּלְדִרְכּוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּאִלּוּ אָמַר הַתַּנָּא לְצַד שֶׁהָיָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, כִּי לֹא הַמַּעֲלָה הִיא הֱיוֹתוֹ לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ מִתְקַבְּלִים בְּשִׂכְלִי. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי הוּא שֶׁהַמַּעֲלָה הִיא שֶׁמָּצִינוּ שֶׁשָּׁנָה ה׳ דִּבְרוֹתָיו שָׁם שֶׁלֹּא אָמָרָם לְמֹשֶׁה לְבַד וְהוּא יְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מִפִּי עֶלְיוֹן הָיוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל. וּכְשֶׁם שֶׁנִּשְׁתַּנִּית נְבוּאַת סִינַי לִפְרָט זֶה, נִשְׁתַּנִּית גַּם כֵּן לְמַעֲלָה זוֹ שֶׁל קְרִיאָה מִשְּׁאָר דִּבְרוֹת הַנֶּאֱמָרִים לְמֹשֶׁה לְבַד, וְלֹא הִשְׁמִיעָם ה׳ לְכָל יִשְׂרָאֵל, גַּם כֵּן נֹאמַר שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶם מַעֲלָה זוֹ שֶׁקָּדְמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר.

עוֹד סִיֵּם בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא: יָכוֹל לֹא הָיְתָה קְרִיאָה אֶלָּא לְדִבּוּר זֶה? מִנַּיִן לְכָל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״. יָכוֹל לֹא הָיְתָה קְרִיאָה אֶלָּא לְדִבְּרוֹת בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָאֲמִירוֹת וְהַצִּוּוּיִים? תַּלְמוּד לוֹמַר ״דַּבֵּר״ ״וַיְדַבֵּר״ לְרַבּוֹת אַף לַאֲמִירוֹת וְצִוּוּיִים וְכוּ׳, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים, כִּי מִקְּרִיאַת אֹהֶל מוֹעֵד וּסְנֶה וְסִינַי אֵין לִלְמֹד לְשׁוּם דִּבּוּר זוּלָתָם, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁהָיָה הַתְחָלַת דִּבּוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא, אֲבָל אֶת אֲשֶׁר יְדַבֵּר עוֹד שָׁם בַּמָּקוֹם הַהוּא לֹא יַקְדִּים בּוֹ

הַקְּרִיאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ – קְרָא יְתֵרָה לוֹמַר כָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר מֵאֹהֶל מוֹעֵד תַּקְדִּים לוֹ הַקְּרִיאָה. וַהֲגַם שֶׁלֹּא רִבָּה הַכָּתוּב אֶלָּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד, הֲרֵי זֶה בְּנִין אָב לַכֹּל, כִּי אֵין בּוֹ דָּבָר חִדּוּשׁ מִסִּינַי וְלֹא מִפְּנֶה לוֹמַר שֶׁלְּצַד אוֹתוֹ חִדּוּשׁ הָיְתָה הַקְּרִיאָה. וְחָזַר לוֹמַר: אֵין לִי אֶלָּא דִּבְרוֹת, שֶׁכֵּן דִּיֵּק הַכָּתוּב ״וַיְדַבֵּר״, מִנַּיִן לַנְּבוּאוֹת הַמַּתְחִילוֹת ״וַיֹּאמֶר״ אוֹ לְשׁוֹן צִוּוּי? וְאוּלַי כִּי הַדִּבּוּר יַגִּיד תִּגְבֹּרֶת הַמְדַבֵּר מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאֲמִירוֹת וְהַצִּוּוּיִים, מִנַּיִן שֶׁיַּקְדִּים לָהֶם הַקְּרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר ״דַּבֵּר וַיְדַבֵּר״.

וְרָאִיתִי גֹּרֶסְא לְהָרַאֲב״ד: ״תַּלְמוּד לוֹמַר דַּבֵּר וַיְדַבֵּר לֵאמֹר״. וּלְגִרְסָא זוֹ דָּרַשׁ יְתוּר תֵּיבַת ״לֵאמֹר״ הָאֲמוּרָה בְּ״וַיְדַבֵּר״ שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר שֶׁאָמַר ״דַּבֵּר״, הָא לָמַדְתָּ שֶׁבָּא לְרַבּוֹת הָאֲמִירוֹת, וְהַצִּוּוּיִים בְּגֶדֶר אֲמִירוֹת הֵם. וְרָאִיתִי לְבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁהִשִּׁיג עַל הַגִּרְסָה לָמָּה אָמַר ״תַּלְמוּד לוֹמַר דַּבֵּר״ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״תַּלְמוּד לוֹמַר לֵאמֹר״, עַד כָּאן. וְאֵין זוֹ קֻשְׁיָא, לְצַד שֶׁכֹּחַ הַדְּרָשָׁה הִיא מִכֹּפֶל ״דַּבֵּר״, שֶׁזּוּלָתָהּ תֵּיבַת ״לֵאמֹר״ אֵינָהּ מְיֻתֶּרֶת וְאִצְטְרִיכָא לְעַצְמָהּ, לָכֵן כִּגְרְסַת הָרַאֲב״ד עִקָּר.

וְהִנֵּה מַה שֶּׁדָּן הַתַּנָּא לְהַכְרִיחַ כִּי צָרִיךְ לוֹמַר ״וַיִּקְרָא״ עַל דִּבּוּר רִאשׁוֹן שֶׁבְּאֹהֶל מוֹעֵד, מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ נִלְמָד לֹא מִפִּנֶּה וְלֹא מִסִּינַי, אֵין זֶה אֶלָּא הַבָּחָנַת הָאֱמֶת מִצַּד עַצְמוֹ, כִּי זוֹלַת זֶה גַּם כֵּן, הֲגַם שֶׁהָיָה נִלְמָד דִּבּוּר רִאשׁוֹן הַנֶּאֱמָר בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִפִּנֶּה וְסִינַי, אֵין יְתוּר לְתֵיבַת ״וַיִּקְרָא״, כִּי הֲצָרַךְ לִשְׁאָר דִּבְרוֹת הַנִּרְמָזִים בְּיִתּוּר ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ וְהַנִּלְמָדִים מִיִּתּוּר ״לֵאמֹר״, שֶׁזּוּלַת זִכְרוֹן הַקְּרִיאָה כָּאן לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים דְּבָרִים הַמִּתְרַבִּים.

אֲלָא שֶׁיֵּשׁ לָתֶת לֵב בַּפָּרָיָתָא, לָמָּה לֹא הִקְשָׁה יִתּוּר ״וַיִּקְרָא״ הָאֲמוּרָה בְּפִּנֶּה וְסִינַי, וְיִלְמְדוּ מִ״וַיִּקְרָא״ הָאֲמוּרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד? וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם יֹאמַר אֹהֶל מוֹעֵד וְסִינַי אוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וּפִנֶּה, וְיָבֹא הַשְּׁלִישִׁי מִצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְעוֹד קָשֶׁה לְדִבְרֵי הַתַּנָּא שֶׁדּוֹרֵשׁ אָמְרוֹ ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ קְרָא יְתֵרָא לְדָרָשָׁא, לְהָבִיא כָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקָּדְמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה וְלֹא פַּעַם רִאשׁוֹנָה בִּלְבַד, אִם כֵּן מִי גָּרַע דִּבּוּר רִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִינַי שֶׁלֹּא תַּקְדִּים בּוֹ הַקְּרִיאָה שֶׁהַצָּרַךְ לוֹמַר בּוֹ ״וַיִּקְרָא״? וּכְמוֹ כֵן בַּפֶּנֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״וַיִּקְרָא״ לְפִי מַה שֶּׁלָּמַד שָׁם מִיִּתּוּר דִּבּוּר ״לֵאמֹר״ לְרַבּוֹת כָּל הָאֲמִירוֹת.

וְרָאִיתִי לְהָרַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁנָּתַן דַּעְתּוֹ לְיַשֵּׁב הַדְּקְדּוּקִים, וְכָל מַה שֶּׁכָּתַב הָרַב בָּזֶה אֵין דַּעְתִּי הוֹלֶמְתּוֹ. רִאשׁוֹנָה מַה שֶּׁכָּתַב כִּי לֹא מָצִי לְמֵילַף סִינַי וּפִנֶּה מֵאֹהֶל מוֹעֵד, לְצַד שֶׁהָיְתָה קְרִיאָה לְטַעַם שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לָבֹא, לָזֶה קָרָא לוֹ לִכְנֹס. קָשֶׁה לִכְשֶׁנֹּאמַר כִּי תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים חוֹשֵׁשׁ לְדָרָשָׁה זוֹ, וְעַד עַתָּה דִּלְמָא לֹא קָדְמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וּקְרִיאָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס וְלֹא יַעֲמֹד בַּחוּץ לְצַד שֶׁהָיָה יָרֵא, וְדַוְקָא בְּסִינַי וּפִנֶּה לְצַד צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁאֵינוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד הוּא שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר.

וּמָה שֶׁיֵּשׁ שֶׁאַחַר הָאֱמֶת דַּעַת הַתַּנָּא הוּא דְּלָמְדִינָן סְנֶה מִסִּינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד, וּכְמוֹ שֶׁגִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁדָּרַשׁ (שמות ג:ד) ״וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה״ שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״וַיֹּאמֶר״ אֶלָּא לְלַמֵּד עַל כָּל הַקְּרִיאוֹת שֶׁהָיוּ ״מֹשֶׁה מֹשֶׁה״, וְאִם לֹא הָיָה סוֹבֵר שֶׁאֵין צָרִיךְ לְלַמֵּד בָּזֶה שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה לְצַד דְּיֻלִּיף מִסִּינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד, הֲרֵי אִצְטְרִיכָא לְגוּפָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁקָּדְמָה לָהּ הַקְּרִיאָה עַל כָּל פָּנִים. בּוֹשְׁנִי מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כִּי מָה שֶּׁאָנוּ לוֹמְדִים שֶׁהַקְּרִיאָה קָדְמָה לְהַדִּבּוּר אֵינוֹ עַל דִּבּוּר שֶׁהָיָה בַּקְּרִיאָה עַצְמָהּ אֶלָּא עַל הַדִּבּוּר הַנֶּאֱמָר בְּסָמוּךְ לָהּ, כִּי הַדִּבּוּר שֶׁבַּקְּרִיאָה עַצְמָהּ לֹא מָצִינוּ אוֹתוֹ וְלֹא הָיָה בְּשׁוּם אַחַת מִשֶּׁלֹשׁ קְרִיאוֹת זוֹלַת בַּסְּנֶה פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב אֹפֶן הַקְּרִיאָה שֶׁהָיְתָה ״מֹשֶׁה מֹשֶׁה״, וְלֹא עַל דִּבּוּר זֶה אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁקָּדְמָה קְרִיאָה לַדִּבּוּר אֶלָּא עַל הַדִּבּוּר הַנֶּאֱמָר לוֹ אַחַר הַקְּרִיאָה, וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בָּהֶם שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה בָּהֶם, בְּסִינַי לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא ״וַיִּקְרָא״, וְלֹא אָמַר הַדִּבּוּר שֶׁהָיָה בַּקְּרִיאָה עַצְמָהּ, וְאָנוּ אוֹמְרִים בּוֹ שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא דִּבּוּר הַנֶּאֱמָר בְּסָמוּךְ לַקְּרִיאָה. וּכְמוֹ כֵן בְּאֹהֶל מוֹעֵד אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר, וְהַגַּם שֶׁלֹּא נֶאֱמַר ״וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה״, וְאִם כֵּן כְּמוֹ כֵן תִּהְיֶה קְרִיאַת הַסְּנֶה הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב ״וַיֹּאמֶר״ אֶלָּא ״וַיִּקְרָא מֹשֶׁה מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וַיֹּאמֶר שַׁל נְעָלֶיךָ״ וְגוֹ׳ אָמְרִינַן שֶׁקָּדְמָה קְרִיאָה לַדִּבּוּר, וְאִיתַי לֵיהּ ״וַיֹּאמֶר״ לִדְרֹשׁ מָה שֶׁדָּרַשׁ הַתַּנָּא. וּתְמַהֲנִי עָלָיו שֶׁהוּא פֵּרֵשׁ שֶׁקְּרִיאָה שֶׁקָּדְמָה לַדִּבּוּר בְּסִינַי הוּא פָּסוּק ״וַיִּקְרָא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״ וְהַדִּבּוּר חָשַׁב שֶׁהַקְּרִיאָה לְחוּד וַאֲמִירַת ״מֹשֶׁה מֹשֶׁה״ לְחוּד, וְזֶה שְׁגָגָה הוּא, וְהַדְּבָרִים בְּרוּרִים לְעֵין כָּל בֶּן דַּעַת, וּתְמַהֲנִי אֵיךְ יָצְאוּ מִפִּי קָדוֹשׁ דְּבָרִים אֵלּוּ, וְיֵשׁ עוֹד לְהַקְשׁוֹת אֶלָּא שֶׁאֵין צָרִיךְ לִדְחוֹת דְּבָרִים כָּאֵלֶּה.

וּמָה שֶׁיֵּשׁ לָמָּה לֹא יִלְמַד סִינַי וּסְנֶה מִכָּל הַדִּבּוּרִים וְהָאֲמִירוֹת שֶׁנִּתְרַבּוּ בְּפָסוּק זֶה שֶׁקָּדְמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה, וְאָמַר שֶׁאֵין כַּוָּנַת הַתַּנָּא אֶלָּא לְאוֹתָם דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד בִּלְבַד וְאֵין לִלְמֹד מִפִּנּוּי לִשְׁאָר דִּבְרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת, לְפִי מָה שֶׁהֶעֱלָה שִׁפְתֵי רְנוּהוּ בְּסָמוּךְ, כִּי סְנֶה אֵין בּוֹ קְדִימַת קְרִיאָה, וְאֹהֶל מוֹעֵד לְצַד שֶׁשָּׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וְלֹא יָכוֹל לָבוֹא, וְדָחַק עַצְמוֹ לְפָרֵשׁ גַּם בְּדִבְרֵי רַשִׁ״י שֶׁאָמַר סְתָם לְכָל הַדִּבְּרוֹת וַאֲמִירוֹת וְכוּ׳ קָדְמָה קְרִיאָה וְכוּ׳ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אוֹתָם שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד ע״כ. דְּבָרָיו זַ״ל אֵין שִׂכְלִי הוֹלְמָם, כִּי מִמָּה שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב כָּל הַדִּבְּרוֹת וְהָאֲמִירוֹת שֶׁהָיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקָּדְמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה עַיִן רוֹאָה וְלֵב שׁוֹמֵעַ כִּי לֹא לְצַד שֶׁשָּׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וְלֹא יָכוֹל לָבֹא הָיְתָה הַקְּרִיאָה אֶלָּא לְהַקְדִּים הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאִם מֵחֲמַת הַיִּרְאָה קְרִיאָה אַחַת תַּסְפִּיק לַכֹּל, וְאִם לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל דִּבּוּר שֶׁהָיָה ה׳ מְדַבֵּר הָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לִכָּנֵס וְהָיָה צָרִיךְ לִקְרֹא לוֹ, אֵין דְּבָרִים אֵלּוּ כְּדָאִים לֵאָמֵר, כִּי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר כֵּן בְּתָמִידוּת, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים וּמְשַׁמְּשִׁים וּמֹשֶׁה לֹא יָרֵא וְלֹא יִפָּחֵד לִכָּנֵס עִמָּהֶם, וּמִן הַסְּתָם שֶׁיְּדַבֵּר ה׳ עִמּוֹ בְּתָמִידוּת, אִם לֹא

שֶׁאֹמַר שֶׁבְּכָל עֵת שֶׁהָיָה רוֹצֶה ה׳ לְדַבֵּר עִמּוֹ הָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן וְהָיוּ יוֹצְאִים הַכֹּהֲנִים חוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד, וְזֶה הֶבֶל גָּמוּר.

וְעוֹד תִּמְצָא שֶׁהֶעֱלָה רְאֵ״ם בְּד״ה ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״, כִּי תֵּנָא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים סוֹבֵר כְּאוֹתָהּ דְּקָתָנֵי (ריש תורת כהנים): כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמות מ:לה) ״וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבֹא״, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (במדבר ז:פט) ״וּבְבֹא מֹשֶׁה״, בָּא הַכָּתוּב הִשְׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם (שמות מ:לה) ״כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן״. אֱמוֹר מֵעַתָּה: כָּל זְמַן שֶׁהָיָה הֶעָנָן עַל הַמִּשְׁכָּן לֹא יָכוֹל, נִסְתַּלֵּק וְכוּ׳ ״וּבְבֹא״ וְגוֹ׳ ע״כ. הִנֵּה פָּשַׁט דְּרָשָׁה זוֹ הִיא שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִכְנַס מֹשֶׁה אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן, וְאַף עַל פִּי כֵן רִבָּה הַכָּתוּב לְכָל הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקָּדְמָה לָהֶם הַקְּרִיאָה. וְאִם תֹּאמַר שֶׁלֹּא דָּרַשׁ תַּנָּא כֵּן אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֶמַר קְרִיאָה בְּסִינַי, אֲבָל זוֹלַת זֶה הָיָה מְחַזֵּר אַחַר דְּרָשַׁת רַבִּי תַּנְחוּמָא (ריש פרשה זו) שֶׁדָּרַשׁ שֶׁהַקְּרִיאָה הָיְתָה לְצַד שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא לָבֹא. הֲרֵי לְךָ דְּרָשַׁת רַבִּי תַּנְחוּמָא זַ״ל: הָיָה יָרֵא מֹשֶׁה לִכָּנֵס דִּכְתִיב ״וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה״, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵינוֹ דִּין וְדָרְךָ כָּבוֹד שֶׁמֹּשֶׁה שֶׁנִּצְטַעֵר בַּמִּשְׁכָּן יִהְיֶה עוֹמֵד בַּחוּץ וַאֲנִי בִּפְנִים, אֶלָּא הֲרֵינִי קוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁיִּכָּנֵס, לְכָךְ נֶאֱמַר ״וַיִּקְרָא״. לִסְבָרָא זוֹ לֹא הָיָה הַדִּבּוּר אֶלָּא בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה, אֲבָל מִשָּׁם וְאֵילְךָ הָרְשׁוּת נְתוּנָה לוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ לִכָּנֵס וְאֵין פַּחַד, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר הַכָּתוּב שֶׁהָיָה מַקְדִּים קְרִיאָה לַדִּבּוּר. וּמֵעַתָּה לָמָּה לֹא לָמְדִינָן כָּל הַדִּבְּרוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר סִינַי וּסְנֶה, מֵאֹהֶל מוֹעֵד?

וְהַנָּכוֹן לוֹמַר הוּא, כִּי אִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב קְדִימַת קְרִיאָה לְדִבּוּר בְּסִינַי וּסְנֶה, הָגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, הָיֵינוּ אוֹמְרִים כִּי מֵאֹהֶל מוֹעֵד מִיעֵט סִינַי וּסְנֶה שֶׁלֹּא קָדְמָה הַקְּרִיאָה בּוֹ, שֶׁהַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת לִלְמֹד מֵאֹהֶל מוֹעֵד כְּשֵׁם שֶׁקָּדְמָה בּוֹ קְרִיאָה לַדִּבּוּר כְּמוֹ כֵן בַּסְּנֶה וְסִינַי, תַּלְמוּד לוֹמַר ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״. וְיֵשׁ טַעַם לַמְּעוּט, כִּי אוּלַי לְצַד שֶׁקָּבַע ה׳ שְׁכִינָתוֹ עִם יִשְׂרָאֵל הוֹסִיף מַעֲלָה זוֹ בְּתִחִלַּת שְׁכִינָתוֹ שֶׁקָּרָא לוֹ קֹדֶם הַדִּבּוּר, וְרִבּוּי ״לֵאמֹר״ הָיֵינוּ דּוֹרְשִׁים דְּרָשׁ אַחֶרֶת. וְתֵדַע שֶׁאֵין לְךָ פָּרָשָׁה שֶׁאֵין בָּהּ יִתּוּר ״לֵאמֹר״ וְאָנוּ דּוֹרְשִׁים בְּאֹפֶן אַחֵר, וְתִהְיֶה זֹאת כְּאַחַת מֵהֵנָּה. וְאַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב קְרִיאָה בַּסְּנֶה וְסִינַי נִתְחַיַּבְנוּ לוֹמַר כִּי מֵאֹהֶל מוֹעֵד בָּא לְרַבּוֹת שְׁאָר דִּבּוּרִים, וְאַחַר שֶׁמָּצִינוּ שֶׁרָבָּה הַכָּתוּב הַדִּבּוּרִים דָּרְשִׁינַן גַּם כֵּן ״לֵאמֹר״ לְמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, שֶׁהֵם הָאֲמִירוֹת שֶׁשָּׁקוּל אֲנִי בָּהֶם אִם יִהְיוּ בִּכְלַל הַדִּבְּרוֹת, כִּי יוֹתֵר יֵשׁ לָנוּ לִדְרֹשׁ יִתּוּר הַתֵּבָה לְמַה שֶּׁאָנוּ צְרִיכִין לָהּ בִּמְקוֹמָהּ מִלְּבַקֵּשׁ דְּרָשׁוֹת. וְאַחַר שֶׁהוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב כָּל הַדִּבְּרוֹת וְהָאֲמִירוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקָּדְמָה לָהֶם הַקְּרִיאָה, הוּא הַדִּין לְכָל הַדִּבְּרוֹת וְהָאֲמִירוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּתּוֹרָה. וְהַטַּעַם, כִּי בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת מָצִינוּ שֶׁהִקְדִּים הַכָּתוּב קְרִיאָה לָאֲמִירָה: סִינַי וּסְנֶה וְאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ אִם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה אֶלָּא בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּכָל פַּעַם וּפַעַם. כְּשֶׁבֹּאר הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם שֶׁהוּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁהָיָה בּוֹ בְּכָל דִּבּוּר וַאֲמִירָה, הֲרֵי נִתְגַּלָּה הַסָּתוּם שֶׁהוּא הַדִּין בְּכָל הַדִּבּוּרִים שֶׁהָיוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת. אוֹ נֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁאַחַר שֶׁבֹּאר הַכָּתוּב דִּבּוּרִים וַאֲמִירוֹת שֶׁהָיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, אָנוּ חוֹזְרִים וְלוֹמְדִים מִסִּינַי וּסְנֶה וְאֹהֶל מוֹעֵד לְכָל הַדִּבּוּרִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מָה סִינַי וְכוּ׳ קָדְמָה קְרִיאָה אַף כָּל וְכוּ׳, מָה לְסִינַי וּסְנֶה שֶׁהָיָה תְּחִלַּת דִּבּוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא, תֹּאמַר בִּשְׁאָר דִּבּוּרִים שֶׁלֹּא הָיוּ תְּחִלַּת דִּבּוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא? אֹהֶל מוֹעֵד יוֹכִיחַ שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה לְכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁהָיָה שָׁם. וְלִכְשֶׁנֹּאמַר מָה לְאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁכֵּן הָיָה מָקוֹם שֶׁשָּׁכַן בּוֹ ה׳ בִּקְבִיעוּת וְנַעֲשָׂה אֱלֹהִים שָׁכַן בְּתוֹכֵנוּ, סִינַי וּסְנֶה יוֹכִיחוּ וְכוּ׳ שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וְכוּ׳ וְחָזַר הַדִּין וְכוּ׳, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁהָיָה דִּבּוּר מִפִּי קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה, אַף אֲנִי אָבִיא כָּל דִּבּוּר מִפִּי קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה שֶׁקָּדְמָה בּוֹ הַקְּרִיאָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ.

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר שֵׁם הַקּוֹרֵא, וְהָגַם שֶׁהִזְכִּירוֹ אַחַר כָּךְ, מִן הָרָאוּי לְהַזְכִּירוֹ בִּתְחִלָּה וּמִמֵּילָא מוּבָן כִּי הוּא הַמְדַבֵּר כְּשֶׁאֹמַר ״וַיִּקְרָא ה׳ וְגוֹ׳ וַיְדַבֵּר״.

וְאוּלַי שֶׁיִּכָּוֵן הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ תַּצְוּמוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, שֶׁיִּקָּרֵא בְּקוֹל גָּדוֹל וְלֹא יִשְׁמָעֶנּוּ זוּלָתִי אֶת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה** שֶׁהָגַם שֶׁנִּקְרָא לֹא נִשְׁמַע הַדִּבּוּר אֶלָּא אֶל מֹשֶׁה וְלֹא לְמִי שֶׁלְּפָנָיו. וּלְפִי זֶה אִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב ״וַיִּקְרָא ה׳ אֶל מֹשֶׁה״ תָּבִין שֶׁה׳ קָרָא בְּקוֹל גָּדוֹל, אֲבָל הַגַּעַת הַקּוֹל לְמֹשֶׁה הָיָה בְּקוֹל נָמוּךְ שֶׁיִּשְׁעֶר מֹשֶׁה בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁאוֹתָם שֶׁרְחוֹקִים קָצָת וְאֵינָם בְּסָמוּךְ לוֹ לֹא יִשְׁמְעוּ, וְאֵין כָּאן חִדּוּשׁ פֶּלֶא ה׳. לָזֶה אָמַר **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה**, פֵּרוּשׁ כִּי גַּם לְגַבֵּי מֹשֶׁה הָיְתָה קְרִיאָה בְּקוֹל גָּדוֹל שֶׁשָּׁמַע קוֹל גָּדוֹל, וְהֵן הֵן נוֹרְאוֹתָיו יִתְבָּרַךְ שֶׁלֹּא שָׁמַע זוּלָתוֹ.

עוֹד נִרְאֶה טַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בַּקְּרִיאָה, שֶׁיּוֹתֵר בָּחַר לְמַעֲלַת הַשֵּׁם לְהַזְכִּירוֹ בְּדִבּוּר שֶׁל מִצְוָה מֵעַל הַקְּרִיאָה שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא הַזְמָנָה בְּעָלְמָא אוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְפִי הַמִּדְרָשׁ. עוֹד יֵשׁ לָתֵת טַעַם כְּפִי הַמִּדְרָשׁ (ויקרא רבה א:ח) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וְהַזְּקֵנִים אוֹמְרִים: ״אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אֵיזֶה מֵהֶם חָבִיב לְפָנַי הַמָּקוֹם, אֶלָּא לְמִי שֶׁיִּקְרָא ה׳״ וְכוּ׳ – ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה״ וְגוֹ׳. הִנֵּה לְפִי זֶה אֵין מָקוֹם לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ בַּקְּרִיאָה, כִּי מַאֲמַר ״וַיִּקְרָא״ הוּא עִנְיַן הַהַבְחָנָה שֶׁהָיוּ מְצַפִּים לָהּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל לְמִי יִקְרָא ה׳, לָזֶה אֵין לוֹמַר אֶלָּא ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה״, וְהָבֵן.

וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב מָה שֶּׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק עוֹד, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **אֶל מֹשֶׁה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּאָמְרוֹ **אֵלָיו** שֶׁחוֹזֵר אֶל מֹשֶׁה שֶׁהֻזְכַּר בְּסָמוּךְ (שמות מ:לה), וְדוֹמֶה לָזֶה תְּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב תְּחִלַּת פָּרָשַׁת וַיֵּרָא ״אֵלָיו״ וְלֹא הִזְכִּיר לְמִי נִגְלָה, וְסָמַךְ עַל זִכְרוֹן אַבְרָהָם שֶׁבְּפָרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת, כְּמוֹ כֵן הָיָה לוֹ לוֹמַר כָּאן, וּבְמַה שֶׁכָּתַבְנוּ לֹא קָשֶׁה.

וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד. טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר ״אֵלָיו״, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא מָנַע ה׳ קוֹלוֹ מִשְּׁמוֹעַ לְזוּלַת מֹשֶׁה אֶלָּא בְּעֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל כְּשֶׁיְּדַבֵּר בְּאֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִמְנַע שְׁמִיעַת הַדִּבּוּר מֵהַמִּזְדַּמְּנִים שָׁם שֶׁהֵם מִשָּׁרְתָיו כֹּהֲנֵי ה׳, לָזֶה אָמַר ״אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ שֶׁאֲפִלּוּ בְּגֶשֶׁת מֹשֶׁה לְאֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא יִהְיוּ שָׁם אֶלָּא

כְּהֲנֵי ה׳ לֹא הָיָה נִשְׁמָע הַדִּבּוּר אֶלָּא לְמֹשֶׁה.

מֵאֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ׳. קָשֶׁה, כִּי מִן הָרָאוּי לְהַקְדִּים הוֹדָעַת הַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ הַדִּבּוּר וְאַחַר כָּךְ יַזְכִּיר לְמִי יְדַבֵּר, וְכָאן אַחַר שֶׁאָמַר ״אֶל מֹשֶׁה״ אַחַר כָּךְ אָמַר ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״. וְהִנֵּה לְפִי מָה שֶׁדָּרַשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, כִּי אָמְרוּ ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ לְהוֹדִיעַ עַל כָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ אַחַר כָּךְ מֵאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקָּדְמָה לָהֶם הַקְּרִיאָה, יֵשׁ טַעַם בְּאַחוּר זִכָּרוֹן זֶה לוֹמַר כִּי לְמֵרָחוֹק מַגֶּדֶת, וְהָבֵן:

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ עוֹד, ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא מֵאֹהֶל מוֹעֵד, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא כְּבָר דָּרְשׁוּ מִמֶּנָּה עִנְיַן הַקְּרִיאָה. עוֹד קָשֶׁה, אִם הָיָה נִפְסָק הַקּוֹל וְלֹא יָצָא חוּץ, לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֵט יִשְׂרָאֵל מִשְּׁמִיעַת הַדִּבּוּר. וְרָאִיתִי לְהָרַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁכָּתַב שֶׁכַּךְ דָּרְשָׁתוֹ הִיא מִמָּה שֶׁלֹּא אָמַר מֹשֶׁה מֵאֹהֶל מוֹעֵד״, וְאָמַר ״אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד״ דָּרְשׁוּ שֶׁיִּרְצֶה לוֹמַר שֶׁמֵּאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה אֵלָיו בְּאֵין הֶפְסֵק, הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא יָצָא. וְקוּשְׁיָא שְׁנִיָּה תֵּרֵץ הָרַאֲבַ״ד שֶׁמַּה שֶּׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֵט הוּא מִן הַדִּבְּרוֹת שֶׁהָיוּ קֹדֶם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן.

וְאֵין דַּעְתִּי מִתְיַשֶּׁבֶת בִּשְׁנֵי הַתֵּרוּצִים. מִמָּה שֶּׁכָּתַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁדּוֹרֵשׁ מֵאַחוּר זִכָּרוֹן מֵאֹהֶל מוֹעֵד, הֲלֹא אֵין הַשְּׁנוּי עוֹשֶׂה רֹשֶׁם לַאֲשֶׁר יְכַוֵּן אֵלָיו, כִּי הֲגַם שֶׁנִּשְׁמַע שֶׁמֵּאֹהֶל מוֹעֵד יָצָא לְאָזֶן מֹשֶׁה אַף עַל פִּי כֵן לֹא יִתְחַיֵּב מִזֶּה לוֹמַר שֶׁלֹּא יָצָא הַקּוֹל, שֶׁאוּלַי שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה עוֹמֵד סָמוּךְ לְאֹהֶל מוֹעֵד וּלְעוֹלָם יָצָא חוּץ. וְעוֹד לִדְבָרָיו הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים תְּחִלַּת הַקּוֹל וְאַחַר כָּךְ תַּכְלִיתוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד אֵלָיו״, וּמִמָּה שֶׁהִקְדִּים ״אֵלָיו״ חֲרִי זֶה שׁוֹלֵל שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן בְּסִמִיכוּת זֶה לוֹמַר כֵּן, כִּי אֵיךְ יַקְדִּים שִׁעוּר סוֹף הַדִּבּוּר קֹדֶם רֵאשִׁיתוֹ. וְיוֹתֵר נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁדּוֹרֵשׁ מֵאָמְרוֹ ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר״ וְלֹא אָמַר ״וַיְדַבֵּר ה׳ מֵאֹהֶל מוֹעֵד אֵלָיו לֵאמֹר״, שֶׁיֵּשׁ לְהַקְדִּים מְקוֹם הַמְדַבֵּר וְזִכָּרוֹן הַנִּדְבָּר אֵלָיו, וְיִשָּׁנֵם לְכָל הַדְּרָשׁוֹת שֶׁקָּדְמוּ, יֶשְׁנָהּ לְיִתּוּר מֵאֹהֶל מוֹעֵד לִדְרֹשׁ שְׁאָר דִּבְּרוֹת שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה, גַּם יֶשְׁנָהּ מַפְלֶגֶת מִמָּה שֶׁלֹּא אָמַר ״וַיִּקְרָא מֵאֹהֶל מוֹעֵד״, גַּם יֶשְׁנָהּ לִדְרָשַׁת ״לֵאמֹר״ לְרַבּוֹת שְׁאָר אֲמִירוֹת וְצִוּוּיִים שֶׁקָּדְמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה, שְׁמַע מִנָּה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר״ פֵּרוּשׁ מִמֶּנּוּ הוּא תְּחִלַּת דִּבּוּר הָרָמוּז בְּאָמְרוֹ ״וַיְדַבֵּר״ וּבוֹ כְּלָלָה הָאֲמִירָה בְּאָמְרוֹ ״לֵאמֹר״, הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא יָצְתָה חוּץ. אוֹ נֹאמַר שֶׁהַאי תַּנָּא אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ יִתּוּר אֹהֶל מוֹעֵד לְרַבּוֹת שְׁאָר הַדִּבְּרוֹת וְדוֹרֵשׁ בֵּין שְׁאָר הַדִּבְּרוֹת בֵּין הָאֲמִירוֹת כֻּלָּן מִיִּתּוּר תֵּבַת ״לֵאמֹר״, וְכֵינָן שֶׁהִיא מִיֶּתֶרֶת אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמַדֵּבֵּר תְּנֵהוּ עִנְיָן לַשּׁוֹמֵעַ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אֶלָּא מֵהָעוֹמְדִים בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא מֵהָעוֹמְדִים חוּץ. וְאוּלַי שֶׁאָמַר ״מֵאֹהֶל״ לוֹמַר לְמַעֵט אוֹתָם שֶׁבְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁהֵם אַהֲרֹן וּבָנָיו, וַהֲגַם שֶׁמִּעֲטוּ מִתֵּבַת ״אֵלָיו״, עֲדַיִן יֵשׁ לִטְעוֹת שֶׁאָמְרוֹ ״אֵלָיו״ לְמַעֵט הַזְּקֵנִים, אֲבָל אַהֲרֹן וּבָנָיו יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁלֹּא נִמְעֲטוּ, לָזֶה אָמַר ״מֵאֹהֶל מוֹעֵד״.

וּמָה שֶּׁתִּירֵץ הָרַאֲבַ״ד לְקוּשְׁיָא שְׁנִיָּה, שֶׁהַמְעוּט בָּא לַדִּבְּרוֹת שֶׁקָּדְמוּ, דְּבָרִים תְּמוּהִים הֵם, שֶׁהֲרֵי הַמְעוּט הוּא בִּקְרִיאָתוֹ מֵאֹהֶל מוֹעֵד, וְגַם לְסִבָּרַת הַךְ תַּנָּא דִּמְמַעֲטִים מִפָּסוּק (שמות כה:כב) ״וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ״ וְגוֹ׳ (במדבר ז:פט) ״וְקוֹל אֵלָיו״, הַכֹּל בְּאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה. וְיוֹתֵר נָכוֹן לוֹמַר שֶׁלֹּא דָּרְשׁוּ שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק בְּאֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא בְּמַה שֶּׁדִּבֵּר אֵלָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁכֵּן כָּתוּב ״וַיְדַבֵּר אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד״, אֲבָל בַּקְּרִיאָה מוּדֶה שֶׁיָּצָא הַקּוֹל חוּץ לִקְרוֹת לְמֹשֶׁה שֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּחוּץ.

וּמָה שֶּׁכָּתַב הָרַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁתִּנָּא זֶה סוֹבֵר שֶׁהָיָה מֹשֶׁה בִּפְנִים וְהָיָה בִּזְמַן שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן, וּכְאִידָךְ דְּרָשָׁה דְּרָמֵי כְּתִיב ״וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה״ וְגוֹ׳ (שמות מ:לה) וּכְתִיב ״וּבְבֹא מֹשֶׁה״ (במדבר ז:פט), בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם ״כִּי שָׁכַן הֶעָנָן״ וְגוֹ׳, מֵעַתָּה כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עָנָן וְכוּ׳, עַד כָּאן. וַאֲנִי אוֹמֵר כִּי בַּעַל דְּרָשָׁה זוֹ לֹא יַכְחִישׁ שֶׁזְּמַן שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה״ הָיָה בִּזְמַן שֶׁשָּׁכַן הֶעָנָן, וּרְמִיַּת הַכְּתוּבִים הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: כְּתִיב ״וּבְבֹא מֹשֶׁה״ מַשְׁמַע שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדוֹ בְּכָל עֵת, וּכְתִיב ״וְלֹא יָכֹל״ וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ כִּי אִם עַל יְדֵי קְרִיאָה, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּסוֹף מִשְׁפָּטִים ״וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְבָא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן״ (שמות כד:יח), וּכְמוֹ כֵן בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ. וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים אֲצָלִי כִּי אֵין מִי שֶׁיִּסְבּוֹר לוֹמַר שֶׁנִּתְעַכֵּב מֹשֶׁה חוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד עַד אַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן וְקָרָא לוֹ. וְתִמְצָא דְּקָתָנֵי רֵישָׁא שֶׁל אוֹתָהּ בָּרַיְתָא וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אוֹצִיא אֶת כֻּלָּן וְלֹא אוֹצִיא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁאֵין מֹשֶׁה יָכוֹל לְכָנֵס לְתוֹכָן עַד שֶׁיִּקְרָא לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר ״קוֹל לוֹ וְגוֹ׳ מֵאֹהֶל מוֹעֵד״, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְכוּ׳, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהַתַּנָּא עַצְמוֹ סוֹבֵר שֶׁלֹּא הָיָה נִכְנָס אֶלָּא אַחַר קְרִיאָה, הָא לָמַדְתָּ חוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן מִנַּיִן לַתַּנָּא לְדָרֹשׁ שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר, הֲלֹא קְרִיאָה זוֹ לְצֹרֶךְ הָיְתָה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָרֵא? נִרְאֶה כִּי אִם לֹא הָיָה צָרִיךְ בַּקְּרִיאָה לְהַקְדִּימָהּ לַדִּבּוּר כָּאָמוּר, הָיָה יָכוֹל ה׳ לְהָסִיר פַּחַד מִלִּבּוֹ וְיִכָּנֵס בְּלֹא קְרִיאָה, אֶלָּא מִטַּעַם שֶׁהִקְדִּים הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר הוּא שֶׁקָּרָא כַּנִּזְכָּר, וּמֹשֶׁה הָיָה יָרֵא לָבֹא לְאֹהֶל מוֹעֵד לְהַזְמִין עַצְמוֹ שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן כְּשֶׁיִּקְרָא, וְנִשְׁאַר עוֹמֵד בַּחוּץ עַד שֶׁקָּרָא לוֹ ה׳ כְּמִנְהָגוֹ וְאָז נִכְנַס, וְקוֹל הַקְּרִיאָה יָצָא לַחוּץ, וְקוֹל הַדִּבּוּר עָמַד בְּמְקוֹמוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא הָיָה יוֹצֵא לְהִשָּׁמַע אֲפִלּוּ הֲבָרָתוֹ חוּץ לָאֹהֶל.

וּבָרָךְ רֶמֶז יִרְמֹז שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל שָׁם בְּאֹהֶל מוֹעֵד כָּל אֲשֶׁר יְצַוֶּה ה׳, לָזֶה סָמַךְ **מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, מִשָּׁם יֹאמַר הוּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ בָּזֶה טַעַם טוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֵימַת הַדִּבּוּר עַל שׁוֹמְעָיו לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הַמְצַוֶּה בָּרוּךְ הוּא, גַּם שֶׁיַּצְדִּיקוּ אוֹתוֹ בְּיוֹתֵר כְּשֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, שֶׁלֹּא הוֹתִיר וְלֹא הוֹסִיף עַל דְּבָרָיו.

עוֹד יִרְמֹז עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הִשִּׂיג לְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו אֶלָּא לְצַד שֶׁמָּחַל ה׳ עַל עֲוֹן הָעֵגֶל וְשָׁכַן בְּאֹהֶל מוֹעֵד לְאוֹת וּלְמוֹפֵת, אֲבָל אִם לֹא

הָיְתָה הַמְּחִילָה לְיִשְׂרָאֵל הָרְמוּזָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד לֹא הָיָה ה׳ מְדַבֵּר אֵלָיו, וְאָמַר לוֹ שֶׁיֹּאמַר דָּבָר זֶה לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר**. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים ״לֵאמֹר״ – אֱמוֹר לָהֶם דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁים, בִּשְׁבִילְכֶם מְדַבֵּר עִמִּי וְכוּ׳, עַד כָּאן, וְהוּא מְכֻוָּן לְפֵרוּשֵׁנוּ, אֶלָּא שֶׁדָּרָשָׁתָם כֻּלָּהּ מִתֹּבֶת ״לֵאמֹר״ וְלֹא מִדְּקְדּוּק הַכָּתוּב שֶׁאָמַרְנוּ. וְאוּלַי שֶׁגַּם רַז״ל זוֹ הִיא כַּוָּנָתָם. עוֹד אָמְרוּ רַז״ל (תורת כהנים כאן): יָכוֹל הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ לְצָרְדָּ עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֵאמֹר״ – בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְלֹא בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, עַד כָּאן. כַּוָּנַת דְּבָרָיו כִּי תֹּבֶת ״לֵאמֹר״ מְעוּט הוּא, לְמַעֵט שֶׁלֹּא הָיָה דִּבּוּרוֹ לְמֹשֶׁה זוּלַת בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, פֵּרוּשׁ לְדַבֵּר לָהֶם. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא דִּבֵּר ה׳ עִם מֹשֶׁה אֶלָּא דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁמָּסַר לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא (אבות א:א): מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁקִּבֵּל מָסַר, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ ה׳ סוֹד שֶׁלֹּא לִמְּדוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהַשְּׁוּוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה בַּיְּדִיעָה אֶלָּא שֶׁהוּא לָמַד מִפִּי הַגְּבוּרָה וְיִשְׂרָאֵל מִפִּי אִישׁ.

ב **דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַרְתָּ.** כְּפַל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם שִׁנָּה לְדַבֵּר בִּשְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת וְלֹא אָמַר אֱמוֹר וְאָמַרְתָּ, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ שְׁנֵי מִינֵי קָרְבָּן, אֶחָד הַבָּא לָרָצוֹן נְדָר וְנִדָּב, וְאֶחָד לְכַפָּרַת חֵטְא כִּי יֵחֶטָא אָדָם, כְּנֶגֶד זֶה אָמַר **דַּבֵּר** כִּי גְּזֶרֶת מֶלֶךְ הִיא עָלָיו חוֹבַת חַטָּאת הָרְשׁוּמָה בְּכָל פֶּרֶט וּפֶרֶט, וּכְנֶגֶד הַבָּא לָרָצוֹן אָמַר **וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם** אֵין זֶה אֶלָּא לְצַד רוֹמְמוּת וְכָבוֹד וְאֵין חוֹבָה בַּדָּבָר. עוֹד יִרְמוֹז גַּם עַל פֶּרֶט חַטַּאת הַשִּׁגְיוֹנוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דִּבּוּר – לְבְחִינַת הַחִיּוּב, וַאֲמִירָה – שֶׁהוּא לְצַד שֶׁיִּתְרַצֶּה ה׳ לְקַבֵּל בְּהֵמָה תַּחַת נֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת, שֶׁמִּן הָרָאוּי הִיא תָּמוּת וַה׳ פָּדָה נֶפֶשׁ אָדָם בְּשֶׂה כְשָׂבִים וְשֶׂה עִזִּים וְלַמַּרְבֶּה פַּר בֶּן בָּקָר.

וְאָמְרוּ **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְגוֹ׳, בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: ״אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ – לְמַעֵט גּוֹיִם מֵהַסְּמִיכָה הָאֲמוּרָה בְּסָמוּךְ. ״בְּנֵי״ – וְלֹא בְּנוֹת. ״וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם״ – לַסְּמִיכָה הָאֲמוּרָה בַּסּוֹף שֶׁהִיא סְמִיכַת שְׁלָמִים. וְקָשֶׁה, אַחַר שֶׁדָּרְשׁוּ בְּסָמוּךְ יִתּוּר לֵאמֹר, ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ צְרִיכָה לְגוּפָהּ. וְאֵין לוֹמַר כִּי מִמֵּילָא מוּבָן מִתֵּיבַת לֵאמֹר כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, שֶׁהֲרֵי אִם לֹא אָמַר ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ לֹא הָיִיתִי דּוֹרֵשׁ מַה שֶּׁדָּרַשְׁתִּי בְּ״לֵאמֹר״, וּמַה מָּקוֹם לִדְרוֹשׁ ״דַּבֵּר״ וְגוֹ׳.

וְאוּלַי כֵּן שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁהִיא לְגוּפָהּ וְאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁבָּאָה לִדְרָשָׁא, דָּרַשְׁינַן לְתַרְוַיְיהוּ. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵשׁ הַתַּנָּא ״דַּבֵּר״, אֶלָּא ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ״דַּבֵּר אֲלֵיהֶם״ וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר, וּמֵאָמְרוֹ ״בְּנֵי״ מְמַעֵט נָשִׁים שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ״דַּבֵּר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל״, וּמֵאָמְרוֹ ״יִשְׂרָאֵל״ מְעֵט הַגּוֹיִם. וְרֹאשׁוֹן עִקָּר, כִּי תִמְצָא כִּי שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דּוֹרֵשׁ ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ לוֹמַר, מַה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקֻבָּלִי בְּרִית, וּבָהּ מַכְרִיחַ דְּרָשָׁתוֹ שֶׁדּוֹרֵשׁ בַּפָּסוּק ״אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם״, חֲרֵי כִּי דּוֹרֵשׁ דְּרָשׁוֹת הַרְבֵּה כָּל שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁמָעִים כְּאֶחָד, הֲכִי נַמִּי דּוֹרֵשׁ יִתּוּר ״לֵאמֹר״ כֵּיוָן שֶׁנּוֹכַל לוֹמַר כִּי זֶה הוּא הַמְּיֻתָּר, וְחוֹזֵר וְדוֹרֵשׁ ״דַּבֵּר אֶל״ וְגוֹ׳ כֵּיוָן שֶׁנּוֹכַל לוֹמַר זֶה הוּא הַמְּיֻתָּר.

אָדָם כִּי יַקְרִיב וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר תֹּבֶת **אָדָם.** וְרַז״ל אָמְרוּ (תורת כהנים הכא) לְרַבּוֹת גֵּרִים, וְהִקְשָׁה הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, לָמָּה הֻצְרַךְ לְרַבּוֹת גֵּרִים כֵּיוָן דִּקְיוֹמָא לָן (מנחות עג:) מְקַבְּלִין מִגּוֹיִים וְכוּ׳, וְהֶעֱלָה שֶׁסָּלְקָא דַּעְתָּךְ לְמַעֵט אוֹתָם כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בִּגְדֶר יִשְׂרָאֵל, וּמְצִינוּ שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב בְּיִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב ״מִכֶּם״ וְלֹא כֻּלְּכֶם, לָזֶה הֻצְרַךְ לְרַבּוֹת, עַד כָּאן. וּדְבָרָיו זְכוּרִים לְבָרָכָה שֶׁלֹּא בְּדִקְדּוּק כָּל עִקָּר, כִּי אִם לֹא הָיָה רִבּוּי זֶה שֶׁרִבָּה גֵּרִים לֹא הָיִיתִי דּוֹרֵשׁ מֵרִבּוּי ״אִישׁ אִישׁ״ (ויקרא כב:יח) לְרַבּוֹת הַגּוֹיִים אֶלָּא לְרַבּוֹת הַגֵּרִים, לָזֶה קָדַם תַּנָּא וְהוֹדִיעַ כִּי גֵּרִים נִתְרַבּוּ מִיתּוּר ״אָדָם״, אִם כֵּן ״אִישׁ אִישׁ״ בָּא לְרַבּוֹת הַגּוֹיִים, וּבָזֶה תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ יָשָׁר בְּמַשְׁמָעוּת כָּל אוֹתָהּ בָּרַיְתָא מִבְּלִי צֹרֶךְ דּוּחֲקוּת.

וְאֵין לְהַקְשׁוֹת דִּלְמָא ״אָדָם״ בָּא לְמַעֵט הַגּוֹיִם (בבא מציעא קיד.) כְּאָמְרוֹ: אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְלֹא אוּמּוֹת הָעוֹלָם קְרוּיִים אָדָם, וְ״אִישׁ אִישׁ״ לְרַבּוֹת הַגֵּרִים, כִּי מֵאָמְרוֹ ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ חֲרֵי אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל, וּמִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת לְקַבֵּל מֵהַגּוֹיִם שֶׁיַּצְרֵךְ לְמַעֲטָם, אֶלָּא וַדַּאי לֹא בָּא אֶלָּא לְרַבּוֹת, וְאֵין לָנוּ לְרַבּוֹת אֶלָּא גֵּרֵי אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁאֵינָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם הַגֵּרִים, וְלִכְשֶׁיָּבֹא רִבּוּי אַחֵר אָז נָבִין שֶׁיְּרַבֶּה הַגּוֹיִם. וְרִבּוּי שֶׁל הַגֵּרִים לְכוּלֵי עָלְמָא מְקֻבָּלִין כָּל מִין קָרְבָּן, אֲבָל רִבּוּי הַגּוֹיִם נָחְלְקוּ (מנחות עג:) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא אִם דַּוְקָא עוֹלוֹת וְכוּ׳.

וּבְמִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ: לָמָּה אָמַר אָדָם וְלֹא אָמַר אִישׁ? יִרְצֶה לוֹמַר כִּי יֵחֶטָא הָאָדָם כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל לַחֲטֹא יָבִיא קָרְבָּן, עַד כָּאן. הִנֵּה מִמַּשְׁמָעוּת דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ מַשְׁמַע כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן שׁוֹגֵג הָיָה, שֶׁהֲרֵי אֵין מְבִיאִין קָרְבָּן אֶלָּא עַל חֵטְא שׁוֹגֵג, וְזֶה מְכֻוָּן לְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּפָסוּק (בראשית ג:יב) ״הִיא נָתְנָה לִי״ וְגוֹ׳. וְכַוָּנַת הַמִּדְרָשׁ הִיא כִּי בָּא ה׳ לְהִתְנַהֵג עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁלֹּא נָהַג כֵּן עִם אָדָם הָרִאשׁוֹן, כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן חָטָא וְנִקְנְסָה עָלָיו מִיתָה וְלֹא הוֹעִיל לוֹ הֶבְאַת קָרְבָּן, וְלָהֶם יוֹעִיל. וְאָמְרוּ שֶׁהִתְחִיל לַחֲטֹא, נָתַן הַטַּעַם לָמָּה לֹא נָהַג ה׳ כְּמוֹ כֵן עִם אָדָם הָרִאשׁוֹן, כִּי אָדָם הִתְחִיל לַחֲטֹא וְלֹא קָדַם לוֹ בְּחִינַת הָרַע לְהַכְרִיחוֹ לַחֲטֹא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבָּאִים אַחֲרָיו כְּבָר קָדַם לָהֶם בְּחִינַת הַחֵטְא בְּנַפְשָׁם, וְזֶה לְךָ אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר עָרֹל בְּשָׂרוֹ וְצִוָּה ה׳ לָמוּל מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן לְאָדָם הָרִאשׁוֹן.

וּלְדֶרֶךְ זֶה הִשְׂכַּלְתִּי לְיַשֵּׁב חֲקִירָה אַחַת אֲשֶׁר שָׁפַט לְאָדָם עַל עָוֹן רִאשׁוֹן מִשְׁפַּט מָוֶת, וְלֹא חָשׁ לְמִדָּתוֹ בָּרוּךְ הוּא דִּכְתִיב (איוב לג:כט) ״פַּעֲמַיִם שָׁלֹשׁ עִם גָּבֶר״, וְאַדְרַבָּא מִשְׁפַּט צְבוּר יֵשׁ לוֹ לְהַעֲבִיר לוֹ גַּם עָוֹן שְׁלִישִׁי, דִּכְתִיב (עמוס ב:א) ״עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳. כִּי יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר, כִּי בְּיוֹם בְּרוֹא ה׳ הָאָדָם הֶחְלִיטוּ בִּבְחִינַת הַטּוֹב בְּאֵין פְּסֹלֶת, שֶׁהִיא בְּחִינַת הָרַע הַמַּטֶּה אֶת הָאָדָם מִדֶּרֶךְ הַטּוֹב, וּבְחֶטְאוֹ נִמְשַׁךְ בְּחִינַת הָרַע וְנַעֲשָׂה סִיָּג לְכָל נֶפֶשׁ אִישׁ

יִשְׂרָאֵל בְּנַפְשׁוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ, גַּם בְּגוּפוֹ עֲרַל לֵב וַעֲרַל בָּשָׂר. וְלָזֶה אִם יֶחֱטָא אִישׁ יִשְׂרָאֵל יַעֲבֹר לוֹ ה׳ פַּעֲמַיִם שָׁלֹשׁ וְגוֹ׳ לְצַד חֵלֶק הָרַע הַדָּבוּק בּוֹ רַע מִשֶּׁנִּנְעַר מִבֶּטֶן אִמּוֹ וְהוּא יִתְגַּבֵּר עָלָיו לְהַחְטִיאוֹ בְּמִזִּיד, גַּם יַחְטִיאֶנּוּ בְּהֶסַּח הַדַּעַת, וְלָזֶה יוֹעִיל לוֹ קָרְבָּן עַל שִׁגְיוֹנוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָדָם הָרִאשׁוֹן הֲגַם שֶׁלֹּא חָטָא אֶלָּא בְּשׁוֹגֵג, מִשֶּׁפֵּט צֶדֶק הוּא לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲבֹר לוֹ ה׳ אֲפִלּוּ חֵטְא אֶחָד, גַּם שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹגֵג לֹא יוֹעִיל לוֹ קָרְבָּן עַל שִׁגְיוֹנוֹ.

כִּי יַקְרִיב מִכֶּם. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **מִכֶּם.** עוֹד לָמָּה אַחַר לוֹמַר ״מִכֶּם״ אַחַר זִכְרוֹן הַמִּפְעָל מִמֶּנּוּ, כִּי מִן הָרָאוּי לְהַקְדִּים זִכְרוֹן הַפּוֹעֵל אֲשֶׁר בּוֹ יְדַבֵּר וְאַחַר כָּךְ הַנִּפְעָל מִמֶּנּוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין ה.) אָמְרוּ שֶׁבָּא לְמַעֵט מוּמָר שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְדָרְשׁוּ ״מִן הַבְּהֵמָה״ לְהָבִיא מוּמָר, הָא כֵּיצַד מִעֵט מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה, וְרַבָּה מוּמָר שֶׁאֵינוֹ לְכָל הַתּוֹרָה. וּלְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נִרְאֶה לְיַשֵּׁב גַּם מַה שֶּׁאַחַר לוֹמַר ״מִכֶּם״, שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר אָדָם מִכֶּם הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמְּמַעֵט בְּמָקוֹם שֶׁמִּרַבֶּה, אוֹ מְרַבֶּה בְּמָקוֹם שֶׁמְּמַעֵט, וְלֹא כֵן הוּא כַּנַּ״ת הַכָּתוּב, שֶׁהֲרִבּוּי הוּא בַּגֵּרִים, וְהַמִּעוּט הוּא בְּיִשְׂרָאֵל לְבַד, לָזֶה הִבְדִּיל בֵּינֵיהֶם בְּתֵבַת ״כִּי יַקְרִיב״. וְנִרְאֶה עוֹד לְפָרֵשׁ עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּחוּלִּין (שם ע:) שֶׁהֲבִיאוּ בָּרַיְתָא זוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ״מִכֶּם״ לְהוֹצִיא הַמּוּמָר, וְהֵבִיא אַחֲרֵיהֶ בָּרַיְתָא שֶׁדָּרְשׁוּ ״מֵעַם הָאָרֶץ״ פְּרָט לַמּוּמָר, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַשָּׁב מִידִיעָתוֹ, וְאָמְרוּ שָׁם מוּמָר לְאֻכּוֹל חֵלֶב וְהֵבִיא קָרְבָּן עַל הַדָּם אִיכָּא בֵּינַיְהוּ, וְקָאָמַר שָׁם חָדָא בְּחַטָּאת וַחֲדָא בְּעוֹלָה, עַד כָּאן.

וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים ״כִּי יַקְרִיב״ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר ״כִּי יַקְרִיב״ קוֹדֶם אָמְרוֹ ״מִכֶּם״, לוֹמַר שֶׁמַּה שֶּׁמִּמַּעַט הוּא בְּדָבָר הַנִּדָּב וְנִדָּב וּכְדִבְרֵי הַגְּמָרָא (חולין ה.) שֶׁמַּסְפִּיק חֲדָא בְּעוֹלָה, דְּלָא תֵּימָא כֵּיוָן שֶׁדִּורוֹן הוּא יְקוּבַּל, קָא מַשְׁמַע לָן, וַחֲדָא בְּחַטָּאת. וּמִעוּט הַצָּרִיךְ בְּחַטָּאת הִנֵּה הוּא רָשׁוּם בִּכְתַב אֱמֶת בְּאָמְרוֹ (ויקרא ד:כז) ״מֵעַם הָאָרֶץ״, וּמְשֻׁנֶּה מִעוּט זֶה מִמִּעוּט הָאָמוּר בְּעוֹלָה, כִּי מִעוּט הָאָמוּר בְּעוֹלָה אֵינוֹ אֶלָּא לְמוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אֲבָל הַמִּעוּט הָאָמוּר בְּחַטָּאת יְמַעֵט אֲפִלּוּ מוּמָר לַעֲבֵרָה אַחַת אִם תִּהְיֶה אוֹתָהּ שֶׁמֵּבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְיוֹנָהּ. וְכֵן מַשְׁמַע גַּם כֵּן מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ג׳ מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת יַעַיֵּן שָׁם.

וּבָרָךְ רֶמֶז יְכֻוַּן עַל זֶה הַדָּרְךְ: לְצַד שֶׁרָאוּ שֶׁהַקְּרִיב ה׳ אֶת מֹשֶׁה אֵלָיו וַיִּקְרָא לוֹ מִתּוֹךְ כֻּלָּם, וְעָשָׂה יְקָר וּגְדֻלָּה לְמֹשֶׁה, לָזֶה אָמַר **אָדָם כִּי יַקְרִיב** כָּל כָּךְ הַקְרָבָה לַשְּׁכִינָה – אֵין זֶה אֶלָּא **מִכֶּם**, פֵּרוּשׁ, מִצַּד יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּאֶמְצָעוּתָם הִיא הַהַשְׁגָּחָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁלֹּא הָיָה מְדַבֵּר ה׳ עִמּוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְצֵא וּלְמַד שִׁלְשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים נִתְרַחֵק מֵעָלָיו הַכָּבוֹד וְלֹא דִּבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים.

עוֹד יִרְמֹז לְצַוּוֹת אֶת אַנְשֵׁי חֵיל לְהִשְׁתַּדֵּל לְקָרֵב לְקְבוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹדַת ה׳, וְלָזֶה יִקָּרֵא ״קָרְבָּן לַה׳״, כִּי עַל יְדֵי חֵטְא הָאָדָם יִפָּרֵד הַדִּבֻּקוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, דִּכְתִיב (דברים ד:ד) ״וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳״, וְיִהְיוּ נִבְדָּלִים וּמְרֻחָקִים מֵהַשְּׁכִינָה, וְהָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא יַקְפִּיד כִּבְיָכוֹל עַל הַדָּבָר וְיִתְאַוֶּה לְקָרֵב אוֹתָם אֵלָיו, וְצִוָּה לְהוֹכִיחַ לְכָל הָרָחוֹק וּלְקָרֵב לִבּוֹ. גַּם הֶעֱנִישׁ לַמַּעֲלִים עַיִן מֵהַדָּבָר, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לְהִתְחִיל מִמְּקֻדָּשָׁיו וְהִגְדִּיל שְׂכַר הַמְזַכֶּה, כְּמַאֲמַר הַתַּנָּא (אבות ה:כא): כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, כִּי יִשְׁמְרֶנּוּ ה׳ מִשְּׁגִיוֹנוֹת, וְהֵם הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים כָּאן.

אָדָם. דִּקְדֵּק לוֹמַר ״אָדָם״ לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, כְּמַאֲמַר בַּזּוֹהַר (תזריע מח): ״כִּי יַקְרִיב״ – וְאֶת מִי יַקְרִיב? פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב וְאָמַר **מִכֶּם** – מִן הַפְּחוּתִים שֶׁיִּשָּׁנְם בָּכֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ בַּה׳ וַיֹּאמְרוּ לָאֵל ״סוּר מִמֶּנּוּ״ וְנִתְרַחֲקוּ מִדְּבֵקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֶת זֶה יַקְרִיב. וְלָזֶה יִקָּרֵא קָרְבָּן לַה׳, כִּי יַקְרִיב נֵצֶר מַטָּעָיו לְקֹדֶשׁ לְשָׁרְשׁוֹ (ישעיהו ס:כא). וְאָדָם כְּזֶה אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא לֹא נֶדֶר וְלֹא נְדָבָה, גַּם אֵין מְצִיאוּת לְהָבִיא לוֹ חַטָּאת וְלֹא אָשָׁם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות פ״ה): כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, וְאִם אֵין שׁוֹגֵג אֵין קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁגָּמַר אוֹמֶר מַעֲשֶׂה קָרְבָּן הַנִּכְבָּד וְהַמְּעֻלֶּה, אָמַר **מִן הַבְּהֵמָה וְגוֹ׳ תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם** – דָּבָר זֶה יֶשְׁנוֹ בְּכָל אָדָם, כִּי לֹא כֹּל יַשִּׂיגוּ בְּחִינַת רַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן.

ג **אִם עוֹלָה קָרְבָּנוֹ.** קָשֶׁה לָמָּה שִׁנָּה מִשְּׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת הַסְּדוּרוֹת אַחֲרֵי זֹאת ״וְאִם מִן הַצֹּאן וְגוֹ׳ לְעוֹלָה״, ״וְאִם מִן הָעוֹף עוֹלָה״, גַּם כָּאן הָיָה לוֹ לוֹמַר ״אִם מִן הַבָּקָר עוֹלָה״ וְגוֹ׳? וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי הַסְּבָרָא שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ג:כ) בְּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב לְמַעְלָה מִזֶּה ״אֶת קָרְבַּנְכֶם״, מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, עַד כָּאן. לָזֶה אָמַר סָמוּךְ לְאָמְרוֹ ״קָרְבַּנְכֶם״ **אִם עוֹלָה**, פֵּרוּשׁ, דַּוְקָא עוֹלָה הִיא שֶׁאֲנִי מַתִּיר שֶׁבָּאָה נִדְבַת צִבּוּר וְלֹא שְׁלָמִים, כִּדְתַנְיָא (תורת כהנים ג׳) שְׁלָמִים אֵין בָּאִין נִדְבַת צִבּוּר.

עוֹד, אִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב ״אִם מִן הַבָּקָר עוֹלָה״ הָיָה נִשְׁמָע שֶׁלֹּא הִתִּיר לְהָבִיא עוֹלָה אֶלָּא מִן הַבָּקָר וְלֹא מִן הַצֹּאן, לָזֶה אָמַר **אִם עֹלָה** לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁמְּרַבֶּה בְּאָמְרוֹ ״קָרְבַּנְכֶם״ הוּא פְּרַט הָעוֹלָה, בֵּין אִם יִהְיֶה מִן הַבָּקָר בֵּין אִם יִהְיֶה מִן הַצֹּאן. וְאֵין לְטָעוֹת בְּעוֹלַת הָעוֹף, שֶׁהֲרֵי בֵּאֵר הַכָּתוּב וְאָמַר ״קָרְבָּנוֹ״ יִתֵּרָה כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְמַעֵט צִבּוּר מֵעוֹלַת הָעוֹף.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (ג:כא) אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״עוֹלָה״ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל לֹא יִהְיוּ כָּל הַפְּסוּלִים אֶלָּא נוֹהֲגִים אֶלָּא בְּעוֹלַת נְדָבָה, עוֹלַת חוֹבָה מִנַּיִן וְכוּ׳? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִם עֹלָה״, עַד כָּאן. נִרְאֶה שֶׁהֻקְשָׁה לָהֶם שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ״אִם קָרְבָּנוֹ עוֹלָה״, וְדָרְשׁוּ שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר ״אִם קָרְבָּנוֹ עוֹלָה״ אָז יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁמְּדַיֵּק הַכָּתוּב בְּעוֹלַת נְדָבָה שֶׁבָּהּ מִשְׁתַּעֵי קְרָא, דִּכְתִיב ״כִּי יַקְרִיב״ רְשׁוּת, וְאָמַר ״אִם עֹלָה״ פֵּרוּשׁ כָּל עוֹלָה שֶׁבָּעוֹלָם בֵּין שֶׁל חוֹבָה בֵּין שֶׁל נְדָבָה. וְהָרַאֲב״ד זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּרֵשׁ שֶׁתֵּבַת ״עוֹלָה״ מְיֻתֶּרֶת, שֶׁהָיָה לוֹ לִסְמֹךְ עַל זִכְרוֹנָהּ לְבַסּוֹף, וְהוּא דּוֹחֵק:

קָרְבָּנוֹ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ שֶׁבָּאָה לְרַבּוֹת שְׁלָמִים שֶׁיִּשְׁנָם בְּכָל הַפְּסוּלִין הָרְשׁוּמִים, וְאֵין לוֹמַר שֶׁלְּמַעֲטָם בָּא הַכָּתוּב וְלוֹמַר ״קָרְבָּנוֹ״ הָאָמוּר שֶׁהוּא עוֹלָה וְלֹא שְׁלָמִים, כִּי זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט, כִּי מֵהֵיכָא תֵּיתֵי לֶאֱסוֹר, וְלֹא דָּרְשׁוּ ״קָרְבָּנוֹ״ בְּכִנּוּי שֶׁהוּא יוֹתֵר פָּשׁוּט בַּכָּתוּב, כִּי הֲרֵי הוֹצִיאוּ דִּין זֶה מִ״קָרְבָּנוֹ״ הָאָמוּרָה בְּעוֹלַת צֹאן (ויקרא א׳:י׳).

ט אֶת הַפֶּל. אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן) לְרַבּוֹת הַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם. וְקָשֶׁה, לָמָּה לֹא הִקְרִיב אַבְרָהָם אֶת הַשֶּׂה לְעוֹלָה בְּקַרְנָיו וְגוֹ׳ (בראשית כב:יד) וְהִנִּיחַ קַרְנָיו לְשׁוֹפָרוֹת כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פרקי דרבי אליעזר לא). וְאוּלַי שֶׁהִקְרִיב הַכֹּל וּפָקַע מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּדְתָנַן (זבחים פו.) וְכֻלָּן שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַחְזִיר.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְלַשׁ מֵעָלָיו קוֹדֶם זְרִיקָה, וְלֹא נִתְרַבּוּ הַקְּרָנַיִם וְכוֹ׳ לְהַקְרָבָה אֶלָּא בְּעוֹדָן מְחֻבָּרִים, אֲבָל נִתְלְשׁוּ אֲפִלּוּ עָלוּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ יֵרְדוּ, דִּכְתִיב (דברים יב:כז) ״וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר״ וְגוֹ׳, וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה, וְכִדְרַבִּי זֵירָא שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת הַמִּזְבֵּחַ מְקֻדָּשׁ (זבחים פו.), נִתְלַשׁ קוֹדֶם זְרִיקָה שָׁרֵי לְמֶעְבַּד מִנַּיְיהוּ אֲפִלּוּ קָתָא דְּסַכִּינֵי.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה, וְהַגַּם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא כח.) קַיָּם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲפִלּוּ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין, כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּפָרָשִׁיּוֹת אֲבוֹת שֶׁזֶּה הָיָה לְרָצוֹן, כָּל שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ בַּדָּבָר לְאֵיזוֹ סִבַּת זְכוּת, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר נְשׂוּאֵי תָּמָר לִיהוּדָה, נְשׂוּאֵי שְׁתֵּי אֲחָיוֹת לְיַעֲקֹב, וּכְמוֹ כֵן קָרְנֵי אַיִל עָמְדוּ לְנֶס בְּהוֹדַעַת נְבִיאִים, וְלָזֶה לֹא קָיְמוּ מִצְוֹוֹת הָעֲתִידוֹת לְהַקְטִיר קַרְנָיו.

י וְאִם מִן הַצֹּאן. אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן, עַד כָּאן. הַכַּוָּנָה בָּזֶה לִתֵּן כָּל הָאָמוּר בְּמִין הַבָּקָר וְלֹא הוּזְכַּר בַּצֹּאן, כְּגוֹן סְמִיכָה וְדִינֶיהָ וּשְׁאָר הַלִּמּוּדִים. גַּם לְדָרֹשׁ אִם נִכְפַּל דָּבָר מֵהַמּוּזְכָּר כְּבָר בְּבֶן הַבָּקָר, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁדָּרְשׁוּ כָּל הַפָּרָטִים שֶׁנִּכְפְּלוּ, גַּם לִתֵּן אֶת הָאָמוּר בְּפָרָשָׁה זוֹ בְּשֶׁלְּפָנֶיהָ, כְּגוֹן שְׁחִיטַת צָפוֹן וְכוּ׳ וּשְׁאָר הַדְּרָשׁוֹת הַנִּלְמָדִים מֵעוֹלַת צֹאן.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים מְסַיֵּם בָּהּ: וְלָמָּה הִפְסִיק? כְּדֵי לִיתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה. הִקְשָׁה הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי דְּמִכָּאן מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הוּקְשָׁה לֵיהּ לָמָּה הִפְסִיק אֶלָּא לְצַד דִּכְתִיב ״וְאִם״ שֶׁמּוֹסִיף, וְשָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א׳) בַּבָּרַיְתָא שָׁנְתָה שֶׁהָיְתָה קְרִיאָה קוֹדֶמֶת לְדִבּוּר קָתָנֵי: יָכוֹל אַף לְהַפְסָקוֹת וְכוּ׳ וּמָה הָיוּ הַהַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת וְכוּ׳, עַד כָּאן, מַשְׁמַע אֲפִלּוּ בְּלֹא וָא״ו הָיוּ הַהַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת וְכוּ׳ עַד כָּאן, וְתֵרֵץ וְכוּ׳, וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִים.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי הוּא, כִּי כֹּחַ וְטַעַם הַמְתָּרֵץ שָׁם הוּא מִכָּאן, שֶׁזּוּלַת יִתּוּר וָא״ו הָאָמוּר כָּאן הָיִיתִי אוֹמֵר טַעַם הַהַפְסָקוֹת לֹא לִיתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּשְׂכִּיל מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִלְמַד דִּין מִזֶּה לָזֶה. וּמִמַּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁרָשַׁם ה׳ כָּאן וְאָמַר ״וְאִם מִן הַצֹּאן״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, הָא לְמַדְתָּ שֶׁדִּין כֵּלָּן שָׁוֶה וְלִתֵּן הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה. אִם כֵּן לָמָּה הָיוּ הַהַפְסָקוֹת? בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהוּא לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה. וּמִכָּאן לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּהְיוּ הַהַפְסָקוֹת הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ הַטַּעַם, וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא בְּדֶרֶךְ כְּלָל, וּמַה הָיוּ הַהַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת.

יג וְהִקְרִיב וְגוֹ׳ אֶת הַפֶּל וְהִקְטִיר וְגוֹ׳. הִנֵּה כְּבָר אָמַר זֶה בְּפָרָשַׁת עוֹלַת בֶּן בָּקָר, וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת מַה שֶּׁאֵין בְּבֶן בָּקָר, וְהוּא הַצֶּמֶר שֶׁבְּרָאשֵׁי כְּבָשִׂים וְהַשֵּׂעָר שֶׁבִּזְקַן הַתְּיָשִׁים, שֶׁכָּל אֵלּוּ לֹא הָיוּ נִשְׁמָעִים מֵאָמְרוֹ ״אֶת הַכֶּל״ בְּעוֹלַת בֶּן בָּקָר, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים צֶמֶר וּשְׂעַר הַתְּיָשִׁים מִפָּסוּק הָאָמוּר בְּעוֹלַת בָּקָר, וּמִשְׁמַע לָהֶם כִּי מֵאֲמַר ״אֶת הַכֶּל״, הֲגַם שֶׁלֹּא נִכְתַּב אֶלָּא בַּבָּקָר, יֶשְׁנוֹ גַּם בַּצֹּאן בְּכָל הַשַּׁיָּךְ בָּהֶם. וְעוֹד, כָּאן לֹא אָמַר ״הַכֶּל״ אֶלָּא בַּהַקְרָבָה וְלֹא סָמוּךְ לַהַקְטָרָה, וְדָרְשׁוּ רַז״ל (תורת כהנים כאן) בְּאָמְרוֹ ״וְהִקְרִיב אֶת הַכֶּל״ וְגוֹ׳ – זוֹ עֲלִיַּת כֶּבֶשׁ שֶׁצָּרִיךְ כֹּהֵן, שֶׁדַּיִן זֶה לֹא נִשְׁמַע בְּעוֹלַת בָּקָר. אִם כֵּן הַקְטָרַת הַמִּזְבֵּחַ בְּעוֹלַת צֹאן לָמָּה אִצְטְרִיךְ?

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וְהִקְטִיר״ – אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצֵא, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסוּל, אַף עַל פִּי שֶׁפִּגּוּל וְנוֹתָר וְכוּ׳, כְּשֶׁהֵן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, עַד כָּאן.

וְקָשֶׁה מִנַּיִן מָצָא תַּנָּא לִדְרוֹשׁ הֶתֵּר הַפְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְהָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ מִדְּלָא כָּתַב ״וְהִקְטִירָם״ מַשְׁמַע שֶׁיַּקְטִיר מִכָּל מָקוֹם, עַד כָּאן. לִדְבָרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יִתְחַיֵּב לִדְרוֹשׁ כְּמוֹ כֵן בְּאָמְרוֹ ״וְהִקְרִיב אֶת הַכֹּל״ מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר ״וְהִקְרִיבָם״ שֶׁיַּקְרִיב מִכָּל מָקוֹם אֲפִלּוּ פְּסוּלִין, וּמִדְּהָא לֵיתָא הָא נַמִּי לֵיתָא. וְהַנָּכוֹן הוּא שֶׁהַתַּנָּא דּוֹרֵשׁ לָהּ מִיִּתּוּר ״וְהִקְטִיר״ ״וְהִקְטִיר״ שְׁתֵּי פְּעָמִים, וְהוּא קָשְׁיָתָנוּ עַצְמָהּ, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת, אוֹ בְּעוֹלַת בָּקָר אוֹ בְּעוֹלַת צֹאן, אֶלָּא וַדַּאי לִדְרָשָׁה בָּא לְרַבּוֹת הַקְּטָרַת פְּסוּלִין וְנוֹתָר וְכוּ׳ אַחַר שֶׁעָלוּ הַמִּזְבֵּחָה:

עוֹלָה הוּא. אָמַר ״הוּא״, דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁבָּא לְעַכֵּב שְׁחִיטָה בַּצָּפוֹן בְּדִיעֲבַד, שֶׁאִם לֹא שָׁחַט בַּצָּפוֹן פְּסוּלָה. וְלָזֶה לֹא כָּתְבָה הַתּוֹרָה הָרְבּוּי אֶלָּא בְּפָרָשָׁה שֶׁנִּזְכְּרָה בָּהּ צָפוֹנָה, לוֹמַר כִּי עַל פָּרָט זֶה בָּא הַמְעוּט, וְלֹא כְּתָבוֹ בְּפָרָשַׁת בֶּן בָּקָר שֶׁהוּזְכַּר שָׁם הַסְּמִיכָה, כִּי אַדְרַבָּה עָלֶיהָ בָּא רִבּוּי תֵּבַת ״עוֹלָה״ (ויקרא א׳:ט) שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת סְמִיכָה הָאָמוּרָה שָׁם. וְהַגַּם שֶׁהַכָּתוּב אָמַר חֵלֶק מֵהָרִבּוּיִם וּמֵהַמְּעוּטִים מֵאֶחָד וְחֵלֶק מֵהָרִבּוּיִם וְהַמְּעוּטִים בְּאֶחָד, וְאָנוּ אוֹמְרִים כְּאִלּוּ אָמַר כָּל הָרִבּוּיִם וְהַמְּעוּטִים בְּכָל אֶחָד מֵהֶם, שֶׁאֲנִי פָּרָט זֶה כֵּיוָן שֶׁהוּזְכִּיר שְׁתֵּי מִצְוֹוֹת, שֶׁהֵם סְמִיכָה וְצָפוֹן, וּמְעַט וְרַבָּה וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶם מִעַט וּלְאֵיזוֹ מֵהֶם רַבָּה, דָּרְשִׁינַן הַסָּמוּךְ לַמְּעוּט וְהַסָּמוּךְ לָרִבּוּי, וּמַה מָּצִינוּ, מַה סָּמַךְ לָרִבּוּי סְמִיכָה מַה סָּמַךְ לְמִעוּט צָפוֹן. וַהֲגַם כִּי גַּם שָׁם נֶאֱמַר רִבּוּי, בָּא לְנַתּוֹחַ

שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב כְּהֶפְשֵׁט שֶׁנִּתְמַעֵט בָּרבּוּי זְכַר בְּעוֹלַת בָּקָר. וְיֵשׁ עוֹד לְהַרְחִיב צְדָדִים שֶׁיֵּשְׁנָם בָּעִנְיָן, וְהַמַּשְׁכִּיל יָבִין מֵעַצְמוֹ.

וּבְבְרִיְתָא (תורת כהנים כאן) נָתַן טַעַם שֶׁדָּרְשׁוּ הָרבּוּי עַל הַסְּמִיכָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת, וּמְעוּט הוּא עַל הַצָּפּוֹן שֶׁמְּעַכֵּב, כִּי הַסְּמִיכָה אֵינָהּ בְּכָל הָעוֹלוֹת, שֶׁעוֹלַת צִבּוּר אֵינָהּ טְעוּנָה סְמִיכָה וְכוּ׳. וְאוּלַי כִּי לְרִוְחָא דְּמִלְּתָא אָמְרוּ כֵן, כִּי הֲגַם שֶׁהָיָה הַדָּבָר שָׁקוּל יֵכֶרע מִטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ, וַהֲגַם שֶׁהַשִּׁתִּי פָּרָשִׁיוֹת עִנְיָן אֶחָד הֵם, אַף עַל פִּי כֵן לְהַכְרִיעַ סָפֵק כָּזֶה יַסְפִּיק. וְתִמְצָא בִּדְרָשַׁת ״עֹלָה הוּא״ הָאֲמוּרָה בָּעוֹף דָּרְשׁוּ רַז״ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כְּמוֹ כֵן ״עֹלָה״ לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ לֹא מִצָּה דַּם הָרֹאשׁ, ״הוּא״ לְמַעֵט אִם לֹא מִצָּה דַּם הַגּוּף, עַד כָּאן, וְהַקְּשָׁה בַּגְּמָרָא (זבחים סו:) מַאי תַּלְמוּדָא, וּמְשַׁנֵּי מִשּׁוּם דְּרוֹב דָּמִים בַּגּוּף שְׁכִיחֵי, עַד כָּאן. חֲרִי דְּבִסְבָרָא מַשָּׁה הַסָּפֵק, וְדִיּוּקָנוּ מֵהַכָּתוּב עָדִיף:

יד וְאִם מִן הָעוֹף. גַּם זֶה מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, לִתֵּן כָּל הָאֲמוּר לְמַעְלָה בּוֹ זוּלַת פְּרָטִים שֶׁשָּׁלַל הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ בּוֹ. הָאֶחָד שֶׁאֵין עוֹף בָּא אֶלָּא עוֹלָה, מִמַּה שֶּׁדַּיֵּק ״הָעוֹף עֹלָה״, שֶׁשָּׁנָה מִפֶּרֶד שֶׁבְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, אוֹ לְצַד הַיִּתּוּר, וְעוֹד מֵעֵט ״קָרְבָּנוֹ״ שֶׁאֵין בָּא עוֹף עוֹלָה מִצִּבּוּר, גַּם בְּדִין מְלִיקָה שֶׁמְּעַכֵּב בְּכֹהֵן מַה שֶּׁאֵין מְעַכֵּבֶת הַשְׁחִיטָה בְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, גַּם פָּרָטִים שֶׁהוּכְפְּלוּ בְּעוֹלַת בָּקָר וְעוֹלַת צֹאן לְלֹא צֹרֶךְ בָּא הַדָּבָר לְמַעֵט הָעוֹף, אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁמֵּעֵט הַכָּתוּב בְּאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם וְלָמַד זֶה מִזֶּה כְּגוֹן נִרְבָּע, מוּקְצֶה, וְנֶעֱבָד, טְרֵפָה, חוֹלֶה, זָקֵן, גָּזוּל – כֻּלָּם פְּסוּלִים בָּעוֹף כַּבְּהֵמָה, וְכֵן הוּא מִבֹּאָר בְּדִבְרֵיהֶם וּבָרַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ג׳ מֵהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, וְלָזֶה אָמַר ״וְאִם מִן הָעוֹף״.

קָרְבָּנוֹ לַה׳. טַעַם אָמְרוֹ **קָרְבָּנוֹ לַה׳**, מַה שֶּׁלֹּא אָמַר כֵּן בְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהִכְשִׁיר הַכָּתוּב בָּעוֹף בַּעֲלֵי מוּמִין, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים, קידושין כד.) אֵין זַכְרוּת וְתַמּוּת בָּעוֹף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ, אִם כֵּן תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי פָּחוּת הוּא קָרְבָּן זֶה, כִּי מוּם בּוֹ, וְאֵין זֶה בְּגֶדֶר קָרְבָּן לַה׳, לָזֶה אָמַר **קָרְבָּנוֹ לַה׳** כִּי אֵין בּוֹ שׁוּם הַדְרָגָה פְּחוּתָה לְצַד בְּחִינָה זוֹ וְאֵין רֹשֶׁם בְּמוּמוֹ כָּל עִקָּר.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיה נז:טו) ״וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה ה.): ״אֲנִי אֶת דַּכָּא״, וּלְמַאן דְּאָמַר ״אוֹתִי דַּכָּא״. וּמֵהַטַּעַם עַצְמוֹ לֹא הִזְכִּיר שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ סָמוּךְ לְהַזְכָּרַת קָרְבָּן אֶלָּא בְּקָרְבַּן עוֹף, כִּי מִי דַּרְכּוֹ לְהָבִיא עוֹף, הוּא הֶעָנִי, וּמְבִיאוֹ בְּשִׁבְרוֹן לֵב לְצַד מַה שֶּׁהוּא הֶעָנִי וּלְצַד מְעוּט הַקָּרְבָּן, וְקָרָא עָלָיו ״וְאֶת דַּכָּא״, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמַּקְרִיב בָּקָר וְצֹאן, שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׂמֵחָה עָלָיו בְּהַקְרֵבַת דָּבָר הָרָאוּי לְהִתְכַּבֵּד. וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה דָּרְשׁוּ בִּזְבָחִים (מנחות קד:) בְּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמִנְחָה ״וְנֶפֶשׁ״ יְעַיֵּן שָׁם.

יז אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ. רַז״ל אָמְרוּ (מנחות קי): נֶאֱמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה ״אִשֶּׁה רֵיחַ״ וְגוֹ׳, וְנֶאֱמַר בְּעוֹלַת הָעוֹף ״אִשֶּׁה״ וְגוֹ׳, לוֹמַר לְךָ אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וְכוּ׳, עַד כָּאן. הִנֵּה נִתְכַּוְּנוּ רַז״ל לְתָרֵץ מַה שֶּׁקָּשֶׁה כִּי יֹאמַר הַכָּתוּב ״אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ״ בָּעוֹף שֶׁהוּא אִיסָר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּעוֹלַת הַבְּהֵמָה. לָזֶה דִּקְדְּקוּ בִּלְשׁוֹנָם וְאָמְרוּ, לוֹמַר לְךָ אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְכוּ׳, פֵּרוּשׁ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין הַמּוּעָט לַמְרוּבֶּה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא לְצַד שֶׁה׳ מִצַּד רַחֲמָיו מִתְרַצֶּה בְּקָרְבַּן הֶעָנִי הֲגַם שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּקָרְבַּן הֶעָשִׁיר, וְעַל כָּל פָּנִים אֵין הַמּוּחָשׁ נִכְחָשׁ כִּי זֶה מֵבִיא פַּר וְזֶה מֵבִיא עוֹף. לָזֶה נִתְחַכֵּם הַכָּתוּב וְאָמַר ״רֵיחַ נִיחֹחַ״ בַּבְּהֵמָה וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ בְּמַה שֶּׁאָמַר בָּעוֹף לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, לְהָעִירְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ כִּי לֹא פָּחוּת הוּא מִקָּרְבַּן בְּהֵמָה לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, וְצָרִיךְ הוּא לְהוֹדִיעֲךָ גַּם בְּקָרְבַּן בְּהֵמָה ״אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ״. וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק הַתַּנָּא בְּאָמְרוֹ נֶאֱמַר וְנֶאֱמַר וְכוּ׳, פֵּרוּשׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ לוֹמַר הַדָּבָר בַּמַּדְרֵגָה הַקְּטַנָּה, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לְךָ בָּזֶה, אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, פֵּרוּשׁ, בְּהַשְׁוָאָה הֵם. וְלָזֶה לֹא אָמַר הַתַּנָּא ״לוֹמַר הַמְּמַעֵט כַּמַּרְבֶּה״ שֶׁאָז בָּטְלָה לָהּ הַכַּוָּנָה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בִּדְבָרָיו, כִּי כְּשֶׁנִּגִּיעַ לוֹמַר זֶה כָּזֶה יִתְחַיֵּב לוֹמַר כִּי הַנִּלְמָד קָטָן מֵהַמְלַמֵּד כְּמִשְׁפַּט הָרַב וְתַלְמִידוֹ. וּמִדְּקְדּוּק לְשׁוֹן אָמְרוֹ ״אֶחָד וְאֶחָד״ הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בְּאֶצְבַּע הַשֵּׂכֶל כִּי אֵין הַדְרָגָה לְאֶחָד מֵחֲבֵרוֹ. וּבָזֶה הוּא שֶׁהִשִּׂיג תֵּרוּץ לָמָּה לֹא אָמַר ״רֵיחַ נִיחֹחַ״ בָּעוֹף, כִּי בָּא לְלַמְּדֵנוּ דָּבָר זֶה שֶׁאֵין מַעֲלָה לָעָשִׁיר בְּשׁוּרוֹ וְלֹא כְּלוּם. וּמִטַּעַם זֶה גַּם כֵּן הֶצְרֵךְ לוֹמַר ״אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ״ בַּצֹּאן וְלֹא הִסְפִּיק בַּבָּקָר וָעוֹף שֶׁהֵם שְׁנֵי קְצָווֹת, כִּי בְּעִנְיָן זֶה אֵין דָּבָר נִלְמָד מֵחֲבֵרוֹ לְצַד הַמּוּבָא.

פרק ב

א וְנֶפֶשׁ וְגוֹ׳. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ יִתּוּר ״וְנֶפֶשׁ״ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מְעוּט וְרבּוּי: מְעוּט ״נֶפֶשׁ״ לְשׁוֹן יָחִיד – לְמַעֵט צִבּוּר שֶׁלֹּא יָבִיאוּ מִנְחַת נְדָבָה, רבּוּי בְּיִתְרוֹן הַוָּא״ו – לְרַבּוֹת יָחִיד שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מִנְחָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שֶׁהוּא כֹּהֵן מָשִׁיחַ, שֶׁמֵּבִיא מִנְחַת נְדָבָה.

וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁכָּתַב כָּאן רבּוּי וּמְעוּט בְּתֵבָה אַחַת. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא הֻכְרַח לְמַעֵט הַצִּבּוּר אֶלָּא לְצַד שֶׁרְבָּה כֹּהֵן מָשִׁיחַ, לָזֶה רָמַז שְׁנֵיהֶם יַחַד הֲגַם שֶׁהֵם שְׁנֵי דְּבָרִים הַפְּכִיִּים, כִּי לוּלֵי רבּוּי כֹּהֵן מָשִׁיחַ אֵין צֹרֶךְ לְמַעֵט צִבּוּר, כִּי מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל דַּעְתֵּנוּ שֶׁיְּבִיאוּ שֶׁיְּצָרֵךְ לְמַעֵט, וְאַחַר שֶׁבָּא רבּוּי כֹּהֵן מָשִׁיחַ יֵצֵא לָנוּ דִּין חָדָשׁ שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּמְלַמֵּד לְצִבּוּר, כְּאָמְרָם שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, לָזֶה הֻצְרַךְ לְמַעֵט:

ד וְכִי תַקְרִיב. אָמַר **וְכִי** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לִסְמֹךְ דִּין זֶה לְעִנְיָן רִאשׁוֹן, לוֹמַר לְךָ שֶׁגַּם בִּפְרָטֵי הַמִּנְחָה נִתְרַבָּה כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְנִתְמַעֲטוּ צִבּוּר גַּם לִתְנָאֵי פְּרָטֵי הַהַקְרָבָה שֶׁנִּרְשְׁמוּ בְּקֹמֶץ מִנְחַת סֹלֶת, גַּם לְהָבִיא לְבוֹנָה הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכְּרָה בָּהּ.

י וְהַנּוֹתֶרֶת וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל פָּסוּק זֶה שְׁנֵי פְּעָמִים. וְאוּלַי שֶׁיִּתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מנחות נח.) בְּכָל הַמִּנְחוֹת שֶׁמַּתִּיר לֶאֱכֹל שְׁיָרֵי מְנָחוֹת בִּדְבַשׁ, אֲבָל אִם הֶחְמִיץ שְׁיָרֶיהָ לוֹקֶה, וְדָרְשׁוּ (מנחות נה.) מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם", פֵּרוּשׁ גַּם חֶלְקָם, עַד כָּאן. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר דַּוְקָא עַל הָאֲפִיָּה הוּא לוֹקֶה, אֲבָל אִם הֶחְמִיצָה וְלֹא אֲפָאָהּ לֹא, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב "וְהַנּוֹתֶרֶת וְגוֹ' כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ", פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ שְׁיָרֶיהָ. וַהֲגַם שֶׁרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) דָּרְשׁוּ מִפָּסוּק "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" וְסָמִיךְ לֵיהּ "חֶלְקָם", מֵאוֹתָהּ דְּרָשָׁה אֵין לְחַיֵּב עַל שְׁיָרֶיהָ אֶלָּא עַל הָאֲפִיָּה וְלֹא עַל שְׁאָר מַעֲשֶׂה, וּבְפָסוּק זֶה לְבַד לֹא יַסְפִּיק לְחַיֵּב עַל שְׁיָרֶיהָ עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט. וַהֲגַם שֶׁדְּרָשׁוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֲפִיָּה בִּכְלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְתָה, לוֹמַר לְךָ מָה אֲפִיָּה מַעֲשָׂה יְחִידִי וְחַיָּב עָלָיו אַף אֲנִי אָבִיא כָּל מַעֲשָׂה יְחִידִי, עֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר דַּוְקָא קוּמְצָהּ וְלֹא שְׁיָרֶיהָ, קָא מַשְׁמַע לָן "וְהַנּוֹתֶרֶת" וְגוֹ'.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "וְהַנּוֹתֶרֶת" – אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּמְלְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּגְשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִקְטִיר כָּל לְבוֹנָתָהּ, "מִן הַמִּנְחָה" – פֶּרֶט לְשֶׁחָסְרָה וְכוּ', וְשֶׁלֹּא הִקְטִיר מִלְּבוֹנָתָהּ כְּלוּם. וְכָתַב הָרַאֲבַ"ד כִּי וָא"ו וְהַ"א רִבּוּיָא הוּא לְרַבּוֹת הַנִּזְקָר עַד כָּאן. וְאֵין דַּעְתִּי מַשֶּׂגֶת רִבּוּי זֶה שִׁעוּרוֹ, שֶׁאֵין מַשְׁמָעוּת לַתֵּיבָה בְּהָסֵיר וָא"ו וְהַ"א. וּבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ כִּי וָא"ו לְבַד הוּא דְּאִיתֵּתֵר, וְגַם עַל זֶה יֵשׁ לְגַמְגֵּם. וְעוֹד מִנַּיִן לַתַּנָּא לוֹמַר שְׁלֹשָׁה רִבּוּיִים: מְלִיחָה וְהַגָּשָׁה וְכָל הַלְּבוֹנָה? בְּשֶׁלָּמָּא מַה שֶּׁמֹּעֵט ג' מֵהַמִּנְחָה יֵשׁ לִדְרוֹשׁ כָּל דְּמְיוֹן שֶׁבַּמִּנְחָה לְעַכֵּב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן רִבּוּי אֶחָד אֵין לָנוּ לְהַרְבּוֹת הַרְבֵּה פְּרָטִים. **אֲבָל** נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שָׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלֶּה: הַמְלָחָה, וְהַגָּשָׁה, וְהַקְטָרַת כָּל לְבוֹנָתָהּ, מְפֻזָּרִים בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. הַקְטָרַת כָּל לְבוֹנָתָהּ כְּתָבָהּ בְּפָרָשַׁת מִנְחַת סֹלֶת, הַגָּשָׁה בְּמִנְחַת מַרְחֶשֶׁת, הַמְלָחָה אַחַר תַּשְׁלוּם זִכְרוֹן כָּל דִּינֵי מְנָחוֹת. וּמָצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה" אַחַר זִכְרוֹן מִנְחַת סֹלֶת, הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכַּר בָּהּ הַגָּשָׁה. הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין הַגָּשָׁה מְעַכֶּבֶת בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכַּר בָּהּ הַגָּשָׁה אָמַר "וְהַנּוֹתֶרֶת וְגוֹ' לְאַהֲרֹן וּבָנָיו". וַהֲגַם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים מִדְּרָשַׁת סְמִיכוּת וָא"ו הָאֲמוּרָה בְּתִחְלַת כָּל הַפָּסָקָה וְהַפָּסָקָה, שֶׁיְּכַוֵּן הַכָּתוּב לִתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, וְאִם כֵּן גַּם הַהַגָּשָׁה שֶׁנֶּאֶמְרָה בְּמִנְחַת מַרְחֶשֶׁת צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם בְּמִנְחַת סֹלֶת וְגוֹ', מִמַּה שֶּׁכָּתַב "וְהַנּוֹתֶרֶת" בְּאֶמְצַע הַמִּנְחוֹת גִּלָּה כִּי הַלִּמּוּד אֵינוֹ אֶלָּא לְכַתְּחִלָּה אֲבָל אֵינוֹ מְעַכֵּב לְפָסוֹל בְּשִׁבְילָהּ, אֲבָל כָּל הַלְּבוֹנָה מְעַכֶּבֶת. וְעוֹד מָצִינוּ שֶׁחָזַר הַכָּתוּב וְאָמַר "וְהַנּוֹתֶרֶת" וְגוֹ' אַחַר דִּין מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת, וּפָסוּק זֶה כָּל רוֹאֶה יַגִּיד שֶׁהוּא עַצְמוֹ נוֹתָר, שֶׁהַדְּבָרִים כִּכְתָבָן נֶאֱמְרוּ לְמַעְלָה. הָא וַדַּאי לֹא בָּא אֶלָּא לוֹמַר שֶׁבִּפְרָטֵי דִּינִים הָרְשׁוּמִים שָׁם יַסְפִּיק לִהְיוֹת הַנּוֹתֶרֶת לְאַהֲרֹן וְגוֹ', וְשָׁם לֹא הֻזְכַּר הַקְטָרַת לְבוֹנָה כָּל עִקָּר אֶלָּא הַקּוֹמֶץ, דִּכְתִיב "וְהֵרִים הַכֹּהֵן וְגוֹ' אַזְכָּרָתָהּ", פֵּרוּשׁ הַקּוֹמֶץ, וְלֹא הֻזְכַּר לְבוֹנָה. הָא לָמַדְתָּ שֶׁעַל זֶה בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד, שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא הִקְטִיר כָּל לְבוֹנָה כָּרָשׁוּם בְּפָרָשַׁת מִנְחַת סֹלֶת, הַנּוֹתֶרֶת לְאַהֲרֹן. וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא: "וְהַנּוֹתֶרֶת" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּגְשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִקְטִיר כָּל לְבוֹנָתָהּ. וְקָתָנֵי גַּם כֵּן: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּמְלְחָה, כִּי רָאִינוּ שֶׁצָּוָה אַחַר אָמְרוֹ "וְהַנּוֹתֶרֶת לְאַהֲרֹן", הָא לָמַדְתָּ שֶׁיֵּשְׁנוֹ הַשְּׁיָרִים בְּהֶתֵּר הֲגַם שֶׁלֹּא הוּמְלְחָה.

יד וְאִם תַּקְרִיב וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אִם יִהְיֶה זְמַן הַקָּרֵבַת מִנְחַת בִּכּוּרִים וְגוֹ', תַּקְרִיב פֵּרוּשׁ חוֹבָה, כִּי חִיּוּב מִצְוָה זוֹ בְּכָל זְמַן, וּבִמְקוֹם זִכְרוֹן תְּנֵאי הַזְּמַן אָמַר "וְאִם".

פרק ג

א אִם זֶבַח. שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת הַדְּרָגָה לְזֶבַח בִּשְׁלָמִים, לָזֶה אָמַר "אִם", וְהָבֵן:

יב וְאִם עֵז וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: הִפְסִיק הָעִנְיָן שֶׁלֹּא תְּהֵא הָעֵז טְעוּנָה אַלְיָה, עַד כָּאן. וְצָרִיךְ לָדַעַת בַּמֶּה הִפְסִיק הָעִנְיָן. וּבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ מִמַּה שֶּׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "וְאִם עֵז" וְאָמַר "אִם עֵז". וּדְבָרָיו שׁוֹגֵג הֵם כִּי "וְאִם עֵז" כְּתִיב.

וְהָרִיבָ"א (תוספות פסחים צו:) פֵּרֵשׁ, מִדְּלָא כָּלַל אוֹתוֹ בַּהֲדֵי כֻּלָּא שׁוּר וְלֹא שְׂנֵה בּוֹ כְּלוּם וְכוּ'. וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים אֲצְלִי שֶׁכַּוָּנַת הַתַּנָּא הוּא לְצַד כִּי מָצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת עוֹלָה "וְאִם מִן הַצֹּאן וְגוֹ' מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים" (ויקרא א:י), וְכָאן בְּפָרָשַׁת שְׁלָמִים הִפְסִיק הָעִנְיָן וְאָמַר "מִן הַצֹּאן" בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ חָזַר לְפָרֵט דִּין הָעֵז בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּין חָדָשׁ.

וּמַה שֶּׁלֹּא אָמַר "אִם עֵז", הָא לָמַדְתָּ שֶׁהוּא סָמוּךְ עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן בְּכָל פְּרָטֵי דִּינִים הָרְשׁוּמִים בְּאָמְרוֹ וְבַח שְׁלָמִים זָכָר וּנְקֵבָה וְגוֹ', כִּי רַבִּים הֵם, כֻּלָּם יֵשָׁנָם בִּשְׁלָמֵי עֵז, וְלֹא נִפְסְקָה פָּרָשַׁת עֵז אֶלָּא לְאַלְיָה, וְהַטַּעַם לְפִי שֶׁחָזַר הַכָּתוּב לְפָרֵט כָּל פְּרָטֵי הַחֲלָבִים וְהַשְׁמִיט הָאַלְיָה, הֲרֵי זֶה מַגִּיד שֶׁאַלְיָה הִפְסִיק בֵּין עֵז וּבֵין כֶּבֶשׂ.

וְדַע שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ לְמַעֵט הָאַלְיָה אֶלָּא בְּעֵז, אֲבָל בְּבָקָר הֲגַם שֶׁאָמַר "וְאִם כֶּבֶשׂ" וְעָרְבִינְהוּ קְרָא לֹא הֻצְרַךְ לְמַעֵט אַלְיָה, וְהַטַּעַם כִּי עַל כָּל פָּנִים אַלְיָה דְּבָקָר אֵינוֹ דּוֹמֶה לְאַלְיָה דְּצֹאן וְלֹא מִקְּרֵיָא אַלְיָה, וְלָזֶה הֲגַם שֶׁמְּעֻרָב הַכָּתוּב שְׁנֵי דִּינִים יַחְדָּיו "וְאִם מִן הַצֹּאן" לִתֵּן הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, הַיְינוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּמִּצְיאוּת, אֲבָל אַלְיָה לְצַד שֶׁאֵין אַלְיָה שֶׁל בָּקָר קְרוּי אַלְיָה, מִנַּיִן לָנוּ לְרַבּוֹתָהּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעֵט, וְלָזֶה הֲגַם שֶׁלֹּא מִעֲטָהּ הַכָּתוּב אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁאֵין בָּהּ דִּין אַלְיָה, וְדַוְקָא בְּעֵז לְצַד שֶׁרֹּשֶׁם וְאָמַר "וְאִם מִן הַצֹּאן" וְעֵז צֹאן מִקְּרֵי, וְסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב הָאַלְיָה, לָזֶה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְחַלֵּק וְלוֹמַר "אִם כֶּשֶׂב אִם עֵז" וְגוֹ':

יז חֻקַּת עוֹלָם וְגוֹ'. מִכָּאן פַּשִׁישׁ לְהַכּוֹת עַל קָדְקֹד הַטּוֹעֶה לוֹמַר שֶׁלֹּא נֶאֱסַר חֵלֶב אֶלָּא שֶׁל קָדָשִׁים, וַהֲרֵי כְּתִיב ״חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם״, וְאֵיךְ יָעֳמַד חַי פָּסוּק זֶה אִם לֹא נֶאֱסַר אֶלָּא חֵלֶב שֶׁל קָדָשִׁים? וְכֵן פֵּרֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: ״חֻקַּת עוֹלָם״ – לְבֵית עוֹלָמִים, ״לְדֹרֹתֵיכֶם״ – שֶׁיִּנָּהֵג לְדוֹרוֹת, ״בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם״ – בָּאָרֶץ וּבְחוּץ לָאָרֶץ, עַד כָּאן. וְהִנֵּה אַחַר שֶׁאָמַר ״חֻקַּת עוֹלָם״, מַה מָּקוֹם לוֹמַר **לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם**? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״חֻקַּת עוֹלָם״ נִמְשֶׁכֶת עִם שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁהוּא עַל עִנְיַן הַקָּדָשִׁים, וְאָמַר תִּהְיֶה אֲזָהָרָה עוֹד לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם ״כָּל חֵלֶב״ וְגוֹ', וְהוּא אָמְרוֹ שֶׁיִּנָּהֵג לְדוֹרוֹת אִסּוּר הַחֵלֶב בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲפִלּוּ בְּחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁיַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לוֹמַר שֶׁלֹּא אֲסָרוֹ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׁנוֹ קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא בִּשְׁאָר זְמַנִּים, אוֹ אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ קָרֵב, אִם הוּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא קָרֵב, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לֹא – תַּלְמוּד לוֹמַר ״לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם״. וְאִם יִטְעֶה הַטּוֹעֶה שֶׁאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא חֵלֶב הַקָּרֵב, אַחַר שֶׁאָמַר ״חֻקַּת עוֹלָם״ בַּמֶּה יֵשׁ לְטָעוֹת שֶׁהֶצְרֵךְ לוֹמַר ״לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם״?

פרק ד

ב דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְבִיאִים חַטָּאת וְלֹא גּוֹיִם מְבִיאִים חַטָּאת עַל שֶׁבַע מִצְוֹות בְּנֵי נֹחַ. וְקָשֶׁה, מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל דַּעַת לוֹמַר שֶׁיָּבִיאוּ שֶׁהֶצְרֵךְ לְמַעֲטָם? וְאִם מִנְּדָרִים וּנְדָבוֹת, מַה לִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁאֵינָם לְכַפָּרָה, תֹּאמַר בְּחַטָּאת? וּכְדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּחוּלִּין (חולין ה.) בִּצְרִיכוּת מְעוּטָא דְּמוּמָר דְּמַעֲטֵיהּ קְרָא בְּעוֹלָה וּבְחַטָּאת, דְּאִצְטְרִיךְ לְמַעֵט מוּמָר בְּעוֹלָה וְלֹא גָּמְרִינַן לֵיהּ מִמְּעוּט חַטָּאת, מְשׁוּם דְּלִכַפָּרָה הוּא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עוֹלָה, עַד כָּאן. וּמִינָהּ בְּהֵיכָא דְּנִתְרַבּוּ בְּעוֹלָה שֶׁהִיא נְדָבוֹת וּנְדָרִים שֶׁאֵין לִלְמֹד חַטָּאת שֶׁהִיא לְכַפָּרָה. וְנִרְאֶה לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא תְּרַבֶּה גּוֹיִם מִיִּתּוּר ״נֶפֶשׁ״ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, לָזֶה אָמַר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לְמַעֵט גּוֹיִם, וְרִבּוּי **נֶפֶשׁ** לְרַבּוֹת גֵּרִים.

וְקָשֶׁה, לֹא הָיָה לוֹ לִכְתֹּב לֹא ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְלֹא ״נֶפֶשׁ״, וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהַגּוֹיִם לֹא מִטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ, וְגֵרִים מְבִיאִין, דְּמִנַּיִן יַעֲלֶה עַל דַּעַת לְמַעֵטָם. זוֹ אֵינָהּ קַשְׁיָא, כִּי הֲלֹא מָצִינוּ שֶׁהֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹתָם בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, דִּכְתִיב (ויקרא א:ב) ״אָדָם״, וְדָרְשׁוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְהָבִיא גֵּרִים, וְאִם כֵּן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא שֶׁלֹּא רִבָּה אוֹתָם אֶלָּא לְעוֹלָה וְלֹא לְחַטָּאת, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִם כֵּן אִם לֹא הָיָה מְעוּט שֶׁמֵּעֵט בְּיִתּוּר ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ הָיָה צָד לוֹמַר כִּי גֵּרִים לֹא אִצְטְרִיךְ, מִשּׁוּם דְּכֵינָן דְּנִתְרַבּוּ בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה נִתְרַבּוּ לְכָל פְּרָטִים הָרְשׁוּמִים בְּכָל הַפָּרָשָׁה, וְלֹא בָּא רִבּוּי שֶׁרִבָּה בְּיִתּוּר ״נֶפֶשׁ״ אֶלָּא לְרַבּוֹת הַגּוֹיִם שֶׁמְּבִיאִין חַטָּאת. לָזֶה אָמַר ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ לְמַעֵט גּוֹיִם, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאָמְרוּ ״נֶפֶשׁ״ אֵינָהּ אֶלָּא לְרַבּוֹת גֵּרִים, וְלֹא הִסְפִּיק רִבּוּי שֶׁבִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה לְצַד מְדֻרָגַת חַטָּאת עֲדִיפָא מֵעוֹלָה, גַּם לְצַד שֶׁהִפְסִיק בָּעִנְיָן וְאֵין לְמֵדִין, לָזֶה אִצְטְרִיךְ. וְעוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לֹא מִיִּתּוּר ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ דּוֹרֵשׁ אֶלָּא מִמַּשְׁמָעוּת ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ יַגִּיד כִּי לֹא גּוֹיִם, וּלְצַד שֶׁבְּמַשְׁמָעוּת ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ יִתְמַעֲטוּ גַּם הַגֵּרִים, לָזֶה אָמַר ״נֶפֶשׁ״ לְרַבּוֹת הַגֵּרִים. וּמֵעַתָּה הֲגַם כִּי ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ צְרִיכָה לְגוּפָהּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לְהוֹדִיעַ לְמִי בָּאָה מִצְוָה זוֹ, מִמֵּילָא מִתְמַעֲטִים הַגּוֹיִם.

נֶפֶשׁ. אָמְרוּ רַז״ל (תורת כהנים), לְרַבּוֹת גֵּרִים, וְאִם לְכִלּוּל נָשִׁים הָיָה לוֹ לוֹמַר ״אָדָם כִּי יֶחֱטָא״, כִּי אָדָם כּוֹלֵל זָכָר וּנְקֵבָה, דִּכְתִיב (בראשית ה:ב) ״וַיִּקְרָא שְׁמָם אָדָם״.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יְכֻוַּן, כִּי לְצַד שֶׁנֶּפֶשׁ שֶׁל אָדָם רָשָׁע הִיא נֶחְסֶרֶת לְצַד מַעֲשֶׂה הָרַע בְּאֶמְצָעוּת הֶעָוֹן בְּמֵזִיד, וְלָזֶה יִקָּרֵא הָרָשָׁע בְּחֶיָּיו מֵת, דִּכְתִיב (יחזקאל יח:לב) ״בְּמוֹת הַמֵּת״, כִּי אֵין לוֹ נֶפֶשׁ. וְהוּא גַּם כֵּן אָמְרוּ (משלי כג:ב) ״אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה״. וְהוֹדִיעוּ הַכָּתוּב כִּי תֶּחְסַר הַנֶּפֶשׁ גַּם בְּחֶטְא הַשּׁוֹגֵג, הָאֱמֶת שֶׁלֹּא תֶּחְסַר כֻּלָּהּ אֶלָּא מִקְצָתָהּ, וּלְצַד מַחְסוֹר כָּזֶה הוּא אֲשֶׁר אָמַר ה׳ כִּי יָבִיא קָרְבָּן, וּבָזֶה תִּתְקָרֵב הַנֶּפֶשׁ לְשָׁרְשָׁהּ וְיָאִיר אוֹרָהּ כְּבַתְּחִלָּה. אֲבָל בְּמֵזִיד שֶׁתֶּחְסַר כֻּלָּהּ לֹא יוֹעִיל תַּקָּנַת הַקָּרְבָּן, כִּי אֵין נֶפֶשׁ בַּמְּצִיאוּת לְקָרְבָּהּ עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב וְיַעֲבוֹר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים וְיִחְיֶה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יחזקאל יח:לב) ״הָשִׁיבוּ וְחִיוּ״.

ג אִם הַכֹּהֵן וְגוֹ'. הִתְחִיל בַּכֹּהֵן וְלֹא בַּצִּבּוּר, וּמַה גַּם שֶׁאָמַר **לְאַשְׁמַת הָעָם** שֶׁדִּמָּה שִׁגְגָתוֹ לְשִׁגְגַת הָעָם וּמִן הָרָאוּי לְהַקְדִּים בְּרִישָׁא. וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים קָרְבָּנוֹ שֶׁל מָשׁוּחַ לְשֶׁל צִבּוּר וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְשֶׁל מֶלֶךְ, וְהַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (הוריות יג.) כֹּהֵן מְכֻפָּר וְצִבּוּר מִתְכַּפְּרִין. וּמָצָאתִי לְרַז״ל (תורת כהנים פסוק יג) שֶׁאָמְרוּ, פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הָעֵדָה, פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ קוֹדֵם, וּדְרָשׁוּהָ מֵאָמְרוֹ ״וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ', הָא לָמַדְתָּ שֶׁיֵּשׁ לְהַקְדִּימוֹ. עוֹד דָּרְשׁוּ מֵאָמְרוֹ ״כַּאֲשֶׁר שָׁרַף״ וְגוֹ', מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים פַּר מָשִׁיחַ לְפַר הָעֵדָה.

וְצָרִיךְ לַדַּעַת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לְרַז״ל לִלְמֹד הַקְּדִימָה מִמַּה שֶׁהִקְדִּימוֹ הַכָּתוּב, שֶׁהֶצְרִכוּ לְחַפֵּשׂ אַחַר דְּרָשׁוֹת אֲחֵרִים. וְאוּלַי שֶׁאִם לֹא הָיְתָה אֶלָּא הַקְדִּימָה בַּסֵּדֶר לְבַד, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא סִדְּרוֹ הַכָּתוּב קֹדֶם קָרְבַּן צִבּוּר אֶלָּא לְצַד שֶׁאִם הָיָה מְסַדְּרוֹ אַחַר קָרְבַּן צִבּוּר, הָיָה נִשְׁמָע אָמְרוֹ ״אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם״, פֵּרוּשׁ, הָאֲמוּרָה בְּסָמוּךְ, שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין וְהוּא הוֹרָה עִמָּהֶם, וְזֶה אֵינוֹ, כִּי אִם הוֹרָה עִם הַצִּבּוּר מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, וְכִדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה (הוריות ז.), לָזֶה קָדַם וְסִדֵּר מִשְׁפָּטוֹ לְבַד. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא יַקְדִּים קָרְבָּנוֹ לְשֶׁל צִבּוּר, לָזֶה דָּרְשׁוּ מֵאָמְרוֹ ״וְאִם״ וְגוֹ'. וַעֲדַיִן קָשֶׁה לָמָּה הֻצְרְכוּ שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת לָזֶה, דְּרָשַׁת ״וְאִם״, וּדְרָשַׁת ״כַּאֲשֶׁר שָׁרַף״ (ויקרא ד:כא). וְנִרְאֶה כִּי אֶחָד לִרְשׁוּת וְאֶחָד לְחוֹבָה. וּמַה שֶּׁרָאִיתִי לְבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁנָּתַן טַעַם שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר לְמִקְצָת וְלֹא לְכֻלָּהּ, אֵין טַעַם בְּטַעְמוֹ. עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, אֶחָד לְאִם קָדַם וְהֵבִיא וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיאוּ פַּר הָעֵדָה וְהֵבִיאוּ אַחַר כָּךְ וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים, וְחַד

לְאִם בָּאוּ כְּאַחַת פַּר מָשִׁיחַ וּפַר הָעֵדָה, אַף עַל פִּי כֵן תַּקְדִּים שֶׁל מָשִׁיחַ.

לְאַשְׁמַת הָעָם. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ה:יח): הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, וּבִרְאוֹת כִּי כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חָטָא – זֶה יַגִּיד שֶׁלֹּא זָכוּ הַזּוֹכִים עַל יָדוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא חֵטְא עַל יָדוֹ בִּשְׁבִילָם, וְהוּא אָמְרוֹ **לְאַשְׁמַת הָעָם.**

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ כִּי "לְאַשְׁמַת הָעָם" יְכַוֵּן הַכָּתוּב לְהַרְאוֹת מִין הַחֵטְא אֲשֶׁר יִתְחַיֵּב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁהוּא הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, כְּאָמוּר "לְאַשְׁמַת הָעָם" (ויקרא ד:יג) "וְנֶעְלַם דָּבָר" וְגוֹ׳. וְאִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ שָׁגַג בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה לְבַד, הַדָּבָר תָּלוּי אִם יִתְחַיֵּב לְהָבִיא קָרְבַּן הֶדְיוֹט אוֹ לֹא, וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (הוריות יא.) בְּפָסוּק "מֵעַם הָאָרֶץ" לְהוֹצִיא כֹּהֵן מָשִׁיחַ כִּי פָּטוּר לְגַמְרֵי. וְאִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ אֵינוֹ חָכָם מֻפְלָא הֲרֵי זֶה פָּטוּר (הוריות ז.) מִכָּל מִין קָרְבָּן, בֵּין בְּהֶעְלֵם דָּבָר וְשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה בֵּין בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה לְבַד, וְצָרִיךְ לָתֵת טַעַם לְדָבָר זֶה. וְאוּלַי כִּי הָעוֹשֶׂה בְּהֶעְלֵם דָּבָר וְהוּא חָכָם מֻפְלָא, שְׁגָגָה זוֹ עוֹשָׂה רֹשֶׁם גָּדוֹל בְּנִשְׁמָתוֹ וּמַרְחִיק נַפְשׁוֹ מִשָּׁרְשָׁהּ, וְלֹא יוֹעִיל זְכוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְכַפֵּר בַּעֲדָן לִמְנֹעַ מִמֶּנּוּ הַפְּגָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל שֶׁשָּׁגַג בְּמַעֲשֶׂה לְבַד אוֹ בְּהֶעְלֵם דָּבָר וְאֵינוֹ חָכָם מֻפְלָא, חֵטְא זֶה לֹא יַפְעִיל פְּגָם בִּבְחִינַת נֶפֶשׁ כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְרַחֲקָהּ מִשָּׁרְשָׁהּ כְּדֵי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְקָרְבָּן לְקָרְבָהּ, כִּי בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת הָרַבִּים הֵן אֵל כַּבִּיר לֹא יִמְאָס, גַּם לֹא יַסְפִּיק זֶה לְסִימָן כִּי הָעָם אֲשֵׁמִים מִמַּה שֶּׁבָּא לְיַד הַמָּשִׁיחַ שׁוֹגֵג זֶה מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ.

ז **לִפְנֵי ה׳.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵי ה׳" וְלֹא כֹּהֵן לִפְנֵי ה׳, עַד כָּאן. מַשְׁמַע שֶׁאִם לֹא מָצִינוּ בְּפַר הַבָּא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֵנוּ "לִפְנֵי ה׳". וְקָשֶׁה, וּמִנַּיִן אֲנִי יוֹדֵעַ מְקוֹם עֲמִידָתוֹ? וּמֵחֲמַת שֶׁאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מֵהַכָּתוּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָקוֹם יָדוּעַ, נָבוֹא לוֹמַר: רָצָה – עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ עוֹמֵד, רָצָה – עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ עוֹמֵד? תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי ה׳", לוֹמַר כִּי צָרִיךְ לַעֲמֹד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ. וְלָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "לִפְנֵי ה׳"? עוֹד קָשֶׁה, מִנַּיִן מָקוֹם לִדְרֹשׁ שֶׁיַּזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת וְהוּא חוּץ לַמִּזְבֵּחַ? דִּלְמָא לְגוּפָא בָּא שֶׁיַּזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהוּא חוּץ לַמִּזְבֵּחַ, וּכְדֶרֶךְ אָמְרוֹ בְּפַר יוֹם כִּפּוּר (ויקרא טז:יח) "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ", וּלְעוֹלָם הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת תִּהְיֶה וְהוּא לִפְנִים.

וְאִלּוּ לֹא הָיָה לָנוּ אֶלָּא דִּקְדּוּק זֶה הָיָה מָקוֹם לְיַשֵּׁב. אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי עוֹד בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא טז:יח): תַּנְיָא "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא עַל הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָצָא", וְהֵיכָן הָיָה? "לִפְנֵי ה׳", עַד כָּאן. קָשֶׁה, מַה הִיא כֹּחַ קֻשְׁיַת "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר"? וַהֲלֹא אִצְטְרִיךְ לוֹמַר שֶׁיֵּצֵא מִמְּקוֹמוֹ וְלֹא יַזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהוּא בִּפְנִים. עוֹד אָמְרוֹ "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר" מַשְׁמַע דַּוְקָא לְצַד שֶׁנֶּאֱמַר, אֲבָל זוּלַת שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יוֹדִיעֵנוּ הַכָּתוּב מְקוֹם עֲמִידָתוֹ כְּשֶׁיַּזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת. וְעוֹד לְפִי דְּבָרָיו לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר לֹא "וְיָצָא" שֶׁמִּמֶּנּוּ נִתְחַיֵּב לוֹמַר "לִפְנֵי ה׳" בְּפַר הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּדְבָרָיו "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לִפְנֵי ה׳" לְפִי שֶׁמָּצִינוּ וְכוּ׳, וְלֹא "לִפְנֵי ה׳" שֶׁמִּמֶּנָּה נִתְחַיֵּב לוֹמַר "וְיָצָא" בְּפָרָשַׁת פַּר יוֹם כִּפּוּר כְּאָמְרוֹ "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְיָצָא" לְפִי שֶׁמָּצִינוּ וְכוּ׳. וְעוֹד קָשֶׁה אָמְרוֹ "לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא עַל הַמִּצְוֹת שֶׁעוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת", הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כֵּן? וְאִם מֵאָמְרוֹ "לִפְנֵי ה׳", דִּלְמָא עַל הַזָּאַת הַמִּזְבֵּחַ הוּא אוֹמֵר כִּפְשַׁט הַכָּתוּב וְלֹא עַל הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת. וְעוֹד נִרְאֶה אֲנַחְנוּ, אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר לֹא "וְיָצָא" וְלֹא "לִפְנֵי ה׳" אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹד עֲמִידָתוֹ, וְאִם כֵּן אֵיךְ יָכוֹל תַּנָּא לוֹמַר "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר" בִּשְׁנֵיהֶם?

אָכֵן דְּרָשַׁת הַתַּנָּא הִיא כְּסֵדֶר זֶה, כִּי אִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב לֹא "וְיָצָא" וְלֹא יִתּוּר "לִפְנֵי ה׳", פָּשׁוּט הוּא שֶׁנִּשְׁפֹּט בּוֹ שֶׁיָּכוֹל לְהַזּוֹת בֵּין עַל הַפָּרֹכֶת בֵּין עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, בֵּין הַמִּזְבֵּחַ בִּפְנִים בֵּין הוּא בִּפְנִים. וְאַחַר שֶׁבָּא הַכָּתוּב וְזָכַר בְּפַר הֶעְלֵם מִצְוַת מִזְבֵּחַ בִּפְנִים, וּפְשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַל הַזָּאַת מִזְבֵּחַ, וְזָכַר בְּפַר יוֹם כִּפּוּר גַּם כֵּן מִזְבֵּחַ בִּפְנִים, כְּאָמוּר "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ", וּבִפְרָט זֶה הֻשְׁווּ פַּר יוֹם כִּפּוּר עִם פַּר הַמִּצְוֹת. גַּם הִשְׁמִיעָנוּ בְּפַר יוֹם כִּפּוּר שֶׁהַזָּאַת פָּרֹכֶת תִּהְיֶה וְהוּא בִּפְנִים, כִּי מֵאָמְרוֹ "וְיָצָא" מִכְּלָל שֶׁהָיָה בִּפְנִים. וְהִנֵּה הַדַּעַת נוֹתֶנֶת שֶׁהוּא הַדִּין בְּפַר הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת וְהוּא לִפְנִים מֵהַמִּזְבֵּחַ, וְיִלָּמֵד מַה שֶּׁחָסֵר בְּפַר הֶעְלֵם מִפַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְנִמְצְאוּ פַּר יוֹם כִּפּוּרִים וּפַר הַמִּצְוֹת שָׁוִים שֶׁיַּזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת וְהוּא לִפְנִים וְיֵצֵא וְיַזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ. אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַתַּנָּא וְהוֹצִיא דָּבָר זֶה מִלֵּב שׁוֹמֵעַ בְּכֹחַ הַדְּרָשָׁה, וְאָמַר: "לִפְנֵי ה׳" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? פֵּרוּשׁ, אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפַר יוֹם כִּפּוּרִים "וְיָצָא", הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַזָּאַת הַמִּזְבֵּחַ תִּהְיֶה וּמִזְבֵּחַ לִפְנִים, אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כָּאן "לִפְנֵי ה׳"? אִם לְלַמֵּד בָּא שֶׁלֹּא יַזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהוּא בַּחוּץ, אֵינוֹ צָרִיךְ, וְיִלָּמֵד הַכֹּל מִפַּר יוֹם כִּפּוּרִים. וְתֵרֵץ רַבִּי נְחֶמְיָה כִּי הֻצְרַךְ לוֹמַר "לִפְנֵי ה׳", פֵּרוּשׁ, מִמַּה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁלֹּא רָצָה הַכָּתוּב לְלַמֹּד פַּר מִצְוֹת מִפַּר יוֹם כִּפּוּרִים, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בְּאֶצְבַּע שֶׁאֵין דּוֹמֶה לוֹ. וּבַמֶּה אֵין דּוֹמֶה לוֹ? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ פְּרָט אֶחָד שֶׁלֹּא הֻזְכַּר בְּפַר הַמִּצְוֹת, וְהוּא הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת וְהוּא בִּפְנִים. וְהוּא אָמְרוֹ: "לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר יוֹם כִּפּוּרִים שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנִים וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת", וְאִם הָיִיתִי דָּן פַּר מִצְוֹת מִמֶּנּוּ הָיִיתִי יָכוֹל לוֹמַר גַּם זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי ה׳" וְכוּ׳. וּמֵעַתָּה אָמְרוֹ "מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה׳" שׁוֹלֵל כֹּהֵן לִפְנֵי ה׳ בְּכָל הַהַזָּאוֹת, בֵּין שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּין שֶׁל פָּרֹכֶת, שֶׁעַל מִי סָמַךְ עָלָיו הַכָּתוּב לְהָבִין אַיֵּה מְקוֹם עֲמִידָתוֹ בִּשְׁעַת הַזָּאַת פָּרֹכֶת? אִם לְלַמֹּד מִפַּר יוֹם כִּפּוּר נִלְמַד גַּם כֵּן הַכֹּל, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁקָּנָה לוֹ מְקוֹמוֹ "מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה׳" וְלֹא כֹּהֵן לִפְנֵי ה׳ בְּכָל הַהַזָּאוֹת הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָן זֶה.

וּבְפָסוּק "וְיָצָא" הָאָמוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דָּרַשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? פֵּרוּשׁ, מַשְׁמָעוּת פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא שֶׁלֹּא יַזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיֵּצֵא, וּמַשְׁמִיעֵנוּ גַּם כֵּן שֶׁקֹּדֶם כְּשֶׁהִזָּה עַל הַפָּרֹכֶת הָיָה לִפְנִים.

וְהַנָּה דְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נִשְׁמַעַת בַּכָּתוּב שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת לְהַזּוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲבָל הַזָּאַת פָּרֹכֶת שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בִּפְנִים אֵין הֶכְרֵחַ בַּדָּבָר, וְיָכוֹל לְהַזּוֹת בֵּין שֶׁהוּא לִפְנִים בֵּין שֶׁהוּא לַחוּץ, וּלְצַד כִּי רְשׁוּת יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה לְהַזּוֹת עַל הַפָּרֹכֶת הִזְהִיר הַכָּתוּב שֶׁכְּשֶׁיִּגְמֹר בִּפְנִים לְהַזּוֹת עַל הַפָּרֹכֶת יֵצֵא לְהַזּוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ. לָזֶה בָּא הַתַּנָּא וְאָמַר הַדְּרָשָׁה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ בָּנָה הַקֶּשְׁיָא, וְהוּא, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא עַל הַמִּצְווֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד וְכוּ׳, פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכַּר שָׁם אֶלָּא גַּבֵּי הַזָּאַת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא לָמַדְנוּ עַל הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת אֶלָּא מִמַּה שֶּׁלֹּא לָמַד מִפַּר יוֹם כִּפּוּר וְהֻצְרַךְ לוֹמַר ״לִפְנֵי ה׳״, אַף עַל פִּי כֵן לְפִי מַה שֶּׁאָנוּ דָּנִים עָלָיו עַתָּה הוּא אִם לֹא נֶאֱמַר בְּפַר יוֹם כִּפּוּר ״וְיָצָא״ אֶלָּא ״לִפְנֵי ה׳״ שֶׁבְּפַר הֶעְלֵם, וּבִמְצִיאוּת זֶה כְּשֶׁאָנִי בָּא לָדוּן עַל מְקוֹם עֲמִידָתוֹ בִּשְׁעַת הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי רָצָה עוֹמֵד בִּפְנִים רָצָה עוֹמֵד בַּחוּץ, שֶׁלֹּא הִקְפִּיד הַכָּתוּב אֶלָּא עַל הַזָּאַת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד בַּחוּץ, אֲבָל בִּשְׁעַת הַזָּאָתוֹ עַל הַפָּרֹכֶת אֵין עִכּוּב בַּדָּבָר. נִמְצָאתָ אוֹמֵר כִּי יָכוֹל לַעֲמֹד בְּחוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמִזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת, וְהוּא אָמְרוֹ ״לְפִי שֶׁמָּצִינוּ וְכוּ׳ שֶׁהוּא עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת יָכוֹל גַּם זֶה כֵּן תַּלְמוּד לוֹמַר וְיָצָא״, פֵּרוּשׁ, לְעִכּוּבָא, שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בִּפְנִים בִּשְׁעַת הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר רְשׁוּת לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹ לוֹמַר וְלוֹמֵד אֲנִי מִפַּר הֶעְלֵם. הָא לָמַדְתָּ שֶׁמִּפִּי אָמְרוֹ ״לִפְנֵי ה׳״ בְּפַר הֶעְלֵם אַתָּה מְתַחֵיב לוֹמַר כִּי אָמְרוֹ ״וְיָצָא״ בְּפַר יוֹם כִּפּוּר בָּא לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בִּפְנִים בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הַפָּרֹכֶת, שֶׁאִם רְשׁוּת לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְהָיָה לָמֵד מִפַּר הֶעְלֵם שְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בְּהַזּוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ בַּחוּץ, וּבְהַזּוֹת עַל הַפָּרֹכֶת יַעֲמֹד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. הָא לָמַדְתָּ מֵאָמְרוֹ ״וְיָצָא״ שְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בִּפְנִים כְּשֶׁזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת, וְצָרִיךְ לַעֲמֹד בַּחוּץ כְּשֶׁזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ. וּלְפִי זֶה נִתְיַשְּׁבוּ צָרִיךְ עִיּוּן שֶׁהִנִּיחַ הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא טז:יח) בִּדְרָשַׁת ״וְיָצָא״, וְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו.

אֲלָא שֶׁצָּרִיךְ לַחֲקוֹר זֹאת, לְפִי בָּרִיתָא זֹאת שֶׁהִכְרִיחָה עֲמִידַת פְּנִים בְּהַזָּאַת הַפָּרוֹכֶת מִמַּה שֶּׁלֹּא לָמַד פַּר יוֹם כִּפּוּר מִפַּר הֶעְלֵם, אִם כֵּן כְּשֶׁנַּחְזוֹר לְהָבִין בָּרִיתָא דְּ״לִפְנֵי ה׳״ לָמָּה נֶאֱמַר וְכוּ׳, קָשֶׁה – וַהֲלֹא צָרִיךְ לָדַעַת ״לִפְנֵי ה׳״, שֶׁזּוּלָתָהּ לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ כִּי כַּוָּנַת אָמְרוֹ ״וְיָצָא״ הוּא לְהַצְרִיךְ עֲמִידָה בִּפְנִים בְּהַזָּאַת הַפָּרוֹכֶת כַּנִּזְכָּר. וּמֵעַתָּה נַחְזוֹר לְמַה שֶּׁהָיָה עוֹלֶה עַל דַּעְתֵּנוּ לוֹמַר כִּי גַּם בְּפַר הֶעְלֵם יַעֲמוֹד בִּפְנִים בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הַפָּרוֹכֶת כַּסֵּדֶר הָאָמוּר בְּפַר יוֹם כִּפּוּר. מַה תֹּאמַר, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר? אִצְטְרִיךְ כְּדֵי לְגַלּוֹת עַל פַּר יוֹם כִּפּוּר שֶׁחוֹבָה לַעֲמוֹד בִּפְנִים בְּהַזָּאַת הַפָּרֹכֶת כָּאָמוּר, שֶׁזּוּלַת זֶה הָיִיתִי אוֹמֵר רְשׁוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר כִּי סוֹבֵר הַתַּנָּא שֶׁלֹּא תָּבֹא ״לִפְנֵי ה׳״ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ פִּלְפּוּל זֶה לְבַד, דְּהַיְנוּ לְהַקְשׁוֹת יִלְמוֹד מִמֶּנּוּ פַּר יוֹם כִּפּוּר וּמִמַּה שֶּׁלֹּא לָמַד וְכוּ׳ כַּנִּזְכָּר, כִּי אֵין זֶה דֶּרֶךְ הַכָּתוּב, שֶׁעַל כָּל פָּנִים תִּהְיֶה צְרִיכָה לִלְמוֹד דָּבָר לְגוּפָהּ, שֶׁאִם לֹא הָיָה כָּוַנַת ה׳ אֶלָּא לְגַלּוֹת עַל ״וְיָצָא״ כַּנִּזְכָּר הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ הַדָּבָר בִּמְקוֹמוֹ בְּפַר יוֹם כִּפּוּר.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, כִּי כֵּיוָן שֶׁדְּרָשָׁה זוֹ צוֹרֶכֶת כְּשֶׁנְּקָדִים לְהַקְשׁוֹת לָמָּה נֶאֱמַר ״לִפְנֵי ה׳״ וְיִלָּמֵד מִ״וְיָצָא״, לָמָּה תִּדָּחֶה דְּרָשָׁה זוֹ מֵאִידָךְ, הִלְכָךְ לָמְדִינַן תַּרְוַיְיהוּ.

יג **וְאִם כָּל עֲדַת וְגוֹ׳.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ ״עֲדַת״ – זוֹ סַנְהֶדְרִין, נֶאֱמַר כָּאן ״עֵדָה״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן וְכוּ׳ (במדבר לה:כד-כה), ״יִשְׂרָאֵל״ דָּרְשׁוּ הַמְיֻחֶדֶת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, ״יִשְׁגּוּ״ יָכוֹל יִהְיוּ הַמְיֻחָדִים חַיָּבִים עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְנֶעְלַם״, אֵינָם חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר. וְאָמְרוּ עוֹד: הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין – תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַקָּהָל וְעָשׂוּ״, הַהוֹרָאָה בְּבֵית דִּין וְהַמַּעֲשֶׂה בַּקָּהָל, עַד כָּאן.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִרְצֶה, שֶׁאִם יִשְׁגּוּ הָעֵדָה וְיִטְעוּ מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, גַּם סַנְהֶדְרֵי יִשְׂרָאֵל תּוֹרָתָם תִּהְיֶה נַעֲלֶמֶת מֵהֶם, לְצַד שֶׁלֹּא הִשְׁגִּיחוּ עַל עֲדַת ה׳ לְיַשֵּׁר הַמַּעֲקַשִּׁים, כִּי הַחֵטְא יוֹלִיד חֵטְא אַחֵר, וְצֵא וּלְמַד (גיטין ס.) מֵהוֹרָאַת אַבַּיֵי בְּלֹא נְטִילַת רְשׁוּת מֵרַבּוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּאוֹתָהּ הוֹרָאָה וְהִרְגִּישׁ כִּי דִּין גָּרְמָה, וְכִדְאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין (ה:).

כב **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא.** פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין כָּל שֶׁאֵין חַיָּבִין בֵּית דִּין וְעָשָׂה הוּא חַיָּב שָׁעִיר, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ״ם (הלכות שגגות טו:ח).

כג **אוֹ הוֹדַע.** אָמְרוֹ ״אוֹ״, לְצַד שֶׁקָּדַם וְאָמַר ״וְאָשֵׁם״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים ד:כג) מְלַמֵּד שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם תְּלוּי אִם נִסְתַּפֵּק, לָזֶה אָמַר ״אוֹ הוֹדַע״ פֵּרוּשׁ אִם הוֹדַע אֵלָיו וַדַּאי.

כז **וְאִם נֶפֶשׁ וְגוֹ׳.** אָמַר **וְאִם** בְּוָא״ו לְהוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן מַה שֶּׁרָשַׁם מֵהַדִּינִים בְּפָרָשָׁה זוֹ, שֶׁאֵין בָּהֶם נֶגְדִּיוּת לְהָאָמוּר בְּמַה שֶּׁלְּפָנֶיהָ.

מֵעַם הָאָרֶץ. דָּרְשׁוּ רַז״ל (הוריות יא.) לְמַעֵט כֹּהֵן מָשִׁיחַ בְּשִׁגְגָתוֹ בִּלֹּא הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁלֹּא יָבִיא אֲפִלּוּ שְׂעִירָה. גַּם מ״ם שֶׁל ״מֵעַם״ אָמְרוּ לְמַעֵט נָשִׂיא בְּהֵיכָא שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת וְהוּא הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת וְהוּא מֶלֶךְ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא כִּשְׁבָּה. פֵּרוּשׁ, מִתְחִלָּה דּוֹרֵשׁ ״עַם הָאָרֶץ״ שֶׁהוּא לְאַפּוֹקֵי הַגָּדוֹל וּמְיֻחָד שֶׁבָּהֶם שֶׁהוּא כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, וּדְרָשָׁא זוֹ הָיְתָה נִדְרֶשֶׁת הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר ״בְּעַם הָאָרֶץ״, וּמֵאָמְרוֹ ״מֵעַם״ חָזַר וְחִלֵּק גַּם חֵלֶק מֵהַהֶדְיוֹט, וּכְגוֹן הֶדְיוֹט שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת וְנִתְמַנָּה וְהִשְׁלִימוֹ, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא.

בַּעֲשׂוֹתָהּ. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְדָרְשׁוּ מִמֶּנָּה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מְעוּט וְרִבּוּי: מְעוּט – שֶׁאִם עָשָׂה עַל פִּי הוֹרָאַת בֵּית דִּין פָּטוּר, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא מַה שֶּׁקָּבַע הַכָּתוּב פַּר הַקָּהָל אֵינוֹ אֶלָּא עַל בֵּית דִּין שֶׁהָיוּ סִבָּה בְּהוֹרָאָתָם לַחֲטֹא, אֲבָל הָעוֹשִׂים כְּדִינָם עוֹמְדִים לְהָבִיא כְּשִׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּדַוְקָא הַתּוֹלֶה

בְּעַצְמוֹ. רִבּוּי – שֶׁאִם תָּלָה בְּבֵית דִּין, פֵּרוּשׁ שֶׁהוֹרוּ בְּבֵית דִּין וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם, אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁטָּעוּ אֵינוֹ נִפְטָר מִצַּד הוֹרָאָתָם וְחַיָּב בִּשְׁעִירָה אוֹ כִּשְׁבָּה, הֲגַם שֶׁיָּבִיאוּ בֵּית דִּין פַּר הַחַטָּאת כְּמִשְׁפָּטוֹ. הָרִבּוּי רָמוּז בְּתֹסֶפֶת "בַּעֲשׂוֹת", וְהַמְּעוּט בְּדִקְדּוּק "בַּעֲשׂוֹתָהּ", מַשְׁמַע בַּעֲשׂוֹת אוֹתָהּ וְלֹא אַחֶרֶת, וּבָזֶה תָּבִין שְׁתֵּי בְּרַיְתוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים עַל נָכוֹן.

לב וְאִם כֶּבֶשׂ וגו׳ עַד וְנִסְלַח לוֹ. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְחַלְּקָם לִשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת, וְהָיָה לוֹ לוֹמַר לְמַעְלָה "וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים וגו׳ אוֹ כִּשְׁבָּה תְּמִימָה" וגו׳ וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב כָּל הַפָּרָשָׁה. וְנִרְאֶה כִּי חִלְּקָם הַכָּתוּב לְמַעַם עַצְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל (תורת כהנים ג) בְּפָרָשַׁת וְאִם עֵז, שֶׁבָּא לְרַבּוֹת אַלְיָה בְּחַטָּאת מִן הַכִּשְׁבָּה, לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּכִשְׁבָּה "כַּאֲשֶׁר יוּרַם חֵלֶב הַכֶּשֶׂב", וּבִשְׂעִירָה אָמַר "וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר". וַחֲדָא בְּשַׁלְמֵי נְדָבָה וַחֲדָא בְּחַטָּאת חוֹבָה.

גַּם רוֹאֲנִי שֶׁיֵּשׁ חִדּוּשׁ בְּכָל הָאָמוּר, אָמְרוּ **וְסָמַךְ** דָּרְשׁוּ רַז״ל (תורת כהנים הכא) שֶׁבָּא לְלַמֵּד עַל חַטַּאת נָזִיר וְחַטַּאת מְצוֹרָע שֶׁטְּעוּנִין סְמִיכָה. וְאָמְרוּ **וְשָׁחַט אוֹתָהּ לְחַטָּאת** דָּרְשׁוּ (זבחים ז.) שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתְּהֶיֶה שְׁחִיטָה לְשֵׁם חַטָּאת, וּפְרָט זֶה לֹא נִרְמַז בְּפָרָשַׁת שְׂעִירָה וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד לִשְׁנֵיהֶם. וְאָמְרוּ **בִּמְקוֹם אֲשֶׁר** וגו׳ אָמְרוּ בִּזְבָחִים (זבחים מח:) בְּפֶרֶק אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן: חַטָּאת מְנֻלָּן דִּבְעָיָא צָפוֹן, דִּכְתִיב "וְשָׁחַט הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעוֹלָה", אַשְׁכְּחַן לְמִצְוָה, לְעִכּוּבָא מְנָלַן, דִּכְתִיב "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעוֹלָה" וגו׳, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהֶצְרְכוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים. וְשָׁם בַּשׁ״ס הֶעֱלָה שֶׁלְּמִדִּין לְכָל הַחַטָּאוֹת לְמִצְוָה. וְאָמְרוּ (תורת כהנים כאן) **מִדָּם הַחַטָּאת** דָּרְשׁוּ שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּל דָּמָהּ לְשֵׁם חַטָּאת, וְכֵן בְּכָל מַה שֶּׁכָּפַל יֵשׁ בּוֹ חִדּוּשׁ מִשְׁפָּט, וְלָזֶה חִלְּקִינְהוּ קְרָא לְלַמֵּד חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים וְכוּ׳.

פרק ה

א כִּי תֶחֱטָא. צָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן אָמַר "כִּי תֶחֱטָא", שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "כִּי תִשְׁמַע קוֹל" וגו׳, וְנִרְאֶה כִּי לְהֱיוֹת שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ זֶה לְהַשְׁבִּיעוֹ לָזֶה אָלָה לְצַד שֶׁלֹּא רָצָה לְהָעִיד עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִזְכּוּתוֹ, כִּי בַּתְּחִלָּה יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ עֵדוּתוֹ בְּלֹא הַשְׁבָּעָה, וְעַל כְּפִירָתוֹ קוֹרֵא עָלָיו הַכָּתוּב "כִּי תֶחֱטָא", כִּי חֵטְא הוּא זֶה לְדַבֵּר שְׁקָרִים, וְאִם שָׁמְעָה קוֹל וגו׳ תִּתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן. וּבָזֶה תִּתַּיֵּשֵׁב וָא״ו שֶׁל "וְשָׁמְעָה", שֶׁיּוֹרֶה שֶׁזּוּלַת זֶה הוּא הַחֵטְא הָרָשׁוּם בּוֹ חָטְאָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שבועות ל.): וְחַיָּבִין עַל זְדוֹן הַשְׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָהּ עִם זְדוֹן הָעֵדוּת, וְאֵינָן חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ, וּפֵרֵשׁ רַשׁ״י: וְאֵין חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ, אִם שׁוֹגְגִין הֵם לְגַמְרֵי, כְּסִבּוּרִין שֶׁאֵין יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וכו׳. וְכָתַב הָרַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק א׳ מֵהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת: כֵּיצַד שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּגוֹן שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן וְיָדַע שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ אֲסוּרָה וכו׳ וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהַשִּׁגְגָה שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ הוּא שֶׁיּוֹדֵעַ עַל כָּל פָּנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְשֶׁקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא**, פֵּרוּשׁ, בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בִּשְׁוֹגֵג תַּכִּיר שֶׁחוֹטֵאת, לִשְׁלֹל אִם שָׁגְגָה שֶׁהַשְׁבָּה שֶׁמַּתָּר אוֹ שֶׁשְּׁכְחָה הָעֵדוּת, אֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁבוּעָה זוֹ. וּבְאַגַּדַּת אַנְשֵׁי אֱמֶת (זהר ויקרא יג:) נִדְרַשׁ פָּסוּק זֶה עַל הַנֶּפֶשׁ בִּירִידָתָהּ לָעוֹלָם עַל נָכוֹן.

וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּרֵישׁ פֶּרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שבועות ל.) וְזֶה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וכו׳ בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֶׁלֹּא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, מִפִּי עַצְמוֹ וּמִפִּי אֲחֵרִים – אֵין חַיָּבִין עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בָּהֶן בְּבֵית דִּין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ בֵּין מִפִּי אֲחֵרִים – אֵינָם חַיָּבִין עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בָּהֶן בְּפָנֵי בֵּית דִּין, עַד כָּאן. הִנֵּה לְרַבִּי מֵאִיר כָּל שֶׁהִיא בְּבֵית דִּין אֵין צָרִיךְ שֶׁתִּתְהֶיֶה הַשְׁבוּעָה מִפִּי עַצְמוֹ, אֶלָּא בִּשְׁמִיעַת הָאָזֶן לְבַד מִתְחַיֵּב. וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה**, פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן.

וְלַחֲכָמִים, לְטָבְרַת הָרַאֲבַ״ד וְהָאַחֲרוֹנִים, כָּל שֶׁשָּׁמְעָה קוֹל אָלָה בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, אֲפִלּוּ לֹא עָנָה אָמֵן, כָּל שֶׁהָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַשְׁבוּעָה, חַיָּב. וּלְדֶרֶךְ זֶה יֵדַיִּק הַכָּתוּב שֶׁבְּכָל הַצְּדָדִין הוּא תּוֹלֶה הַדָּבָר בִּשְׁמִיעַת קוֹל אָלָה וְאֵין צָרִיךְ בְּטוּי שְׁפָתַיִם.

וְרַמְבַּ״ם ז״ל, הֲגַם שֶׁפָּסַק כַּחֲכָמִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין, אַף עַל פִּי כֵן חִלֵּק, שֶׁאִם הָיְתָה הַשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין צָרִיךְ שֶׁיַּעֲנֶה אָמֵן, כַּמְבֹאָר בִּדְבָרָיו בְּפֶרֶק ט׳ הֲלָכָה א׳, וּבְפֶרֶק י׳ הֲלָכָה י״ז. אִם כֵּן סוֹבֵר שֶׁכָּל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין לֹא מְהַנֵּי מִפִּי אֲחֵרִים אֶלָּא מִפִּי עַצְמוֹ, אוֹ מִפִּי אֲחֵרִים וְעָנָה אָמֵן שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו, וּכְמוֹ מַה שֶּׁכָּתַב בִּתְחִלַּת פֶּרֶק ב׳ מֵהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. וְהִשִּׁיגוּ הָרַאֲבַ״ד פֶּרֶק ט׳ הֲלָכָה י׳, כִּי אֵין הֲלָכָה כְּרִבִּי מֵאִיר, וְעוֹד בֵּין לְרִבִּי מֵאִיר בֵּין לַחֲכָמִים מַה צָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַבַּיִת דִּין בִּשְׁעַת הַשְׁבוּעָה, וַהֲלֹא אֵין מַקְפִּידִין וכו׳ אֶלָּא עַל הַכְּפִירָה, עַד כָּאן. וְהַכֶּסֶף מִשְׁנֶה כָּתַב שֶׁלֹּא יָדַע מִנַּיִן לוֹ לָרַמְבַּ״ם חִלּוּק זֶה.

וְלִי נִרְאֶה כִּי לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנָן אֶלָּא בִּנְשְׁבַּע מִפִּי עַצְמוֹ חוּץ לְבֵית דִּין וְלֹא הָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין כָּל עִקָּר, דִּלְרַבִּי מֵאִיר חַיָּב מִשּׁוּם דִּיָּלִיף מִשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וְדִוּן מִנַּהּ וּמִנַּהּ, כְּשֵׁם שֶׁשָּׁם מִפִּי עַצְמוֹ חַיָּב, וּמִנַּהּ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין חַיָּב, גַּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כְּמוֹ כֵן, וְרַבָּנָן סוֹבְרִים דִּוּן מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ כָּאָמוּר שָׁם (שבועות לא.), אֲבָל בִּנְשְׁבַּע מִפִּי אֲחֵרִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין וְהָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין אֵין מַחְלֹקֶת לָהֶם בָּזֶה, וּמַשְׁמַע דִּלְכוּלֵי עָלְמָא חַיָּב.

אֶלָּא דְּטַעְמוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ״ם שֶׁהִצְרִיךְ בְּכָל שְׁבוּעָה שֶׁהָיְתָה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין לִהְיוֹת מִפִּי עַצְמוֹ, הוּא מִמָּה דִּתְנַן (שבועות לא:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כֵּיצַד? אָמַר לִשְׁנַיִם בּוֹאוּ וְהָעִידוּנִי, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת, אוֹ שֶׁאָמְרוּ אֵין אָנוּ יוֹדְעִין, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ אָמֵן – הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין.

הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶם חָמֵשׁ פְּעָמִים חוּץ לְבֵית דִּין וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְהוֹדוּ – פְּטוּרִים, כְּפָרוּ – חַיָּבִין עַל כָּל וְכוּ', עַד כָּאן. הֲרֵי דְּקָתָנֵי בְּפֵרוּשׁ ״וְאָמַר אָמֵן״, מַנִּי מַתְנִיתִין? אִי רַבִּי מֵאִיר וּמַיְירֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין, אִם כֵּן הֲוָה לֵיהּ מַחְלֹקֶת וְאַחַר כָּךְ סְתָם, שֶׁבַּמִּשְׁנָה שֶׁקָּדְמָה כָּתַב רַבִּי מַחְלֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנָן, וּבְמִשְׁנָה זוֹ שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ כָּתַב סְתָם כְּרַבִּי מֵאִיר. וּמִמָּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁרַמְבַּ״ם הִצְרִיךְ הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין אֲפִלּוּ נִשְׁבַּע מִפִּי עַצְמוֹ, אִם כֵּן מְפֹרָשׁ מַתְנִיתִין כְּרַבָּנָן, וְקָתָנֵי ״וְאָמַר אָמֵן״, וּבְמַאי? שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, שֶׁאִם בִּפְנֵי בֵית דִּין לְכָל הַסְּבָרוֹת אֵין צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר אָמֵן. אִם כֵּן הֲרֵי לְךָ שֶׁלְּדִבְרֵי חֲכָמִים צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר אָמֵן שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין.

וְהַתּוֹסְפוֹת כָּתְבוּ שֶׁטַּעַם שֶׁאָמַר ״וְאָמְרוּ אָמֵן״ הִיא לְקַצֵּר, וְאֵין הָכִי נַמִּי אִם אָמְרוּ ״אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְךָ עֵדוּת״, וְאֵין כֵּן דַּעַת רַמְבַּ״ם, אֶלָּא כָּל שֶׁהַשְּׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר אָמֵן דְּהַיְנוּ מִפִּי עַצְמוֹ. וְהַטַּעַם הוּא כִּי לֹא אָמַר הַכָּתוּב ״וְשָׁמְעָה קוֹל״ הֲגַם שֶׁלֹּא אָמַר הוּא מִפִּיו אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁבּוֹ מְדַבֵּר הַכָּתוּב, דִּכְתִיב ״אִם לֹא יַגִּיד״, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיא מִפִּיו.

וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ שָׁם (שבועות לב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: מְנָלַן שֶׁאַכְפִּירָה בְּבֵית דִּין הוּא דְּמִחַיְּבִי, אֲחוּץ לֹא מִחַיְּבִי? אָמַר אַבַּיֵי אָמַר קְרָא ״אִם לֹא יַגִּיד״ וְגוֹ', לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאִם מַגִּיד זֶה מִתְחַיְּבִין. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא: אִי הָכִי, אֵימָא שְׁבוּעָה גּוּפָא בְּבֵית דִּין אֵין, שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין לֹא? לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא: ״לְאַחַת״ – לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּבֵית דִּין, מִי מְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת? וְהָתְנַן: הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶן חָמֵשׁ פְּעָמִים בִּפְנֵי בֵית דִּין וְכָפְרוּ – אֵין חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת וְכוּ', אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ שְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין, כְּפִירָה בְּבֵית דִּין. מַשְׁמַע כִּי הַשָּׁבוּעָה שֶׁיֵּשְׁנָהּ בְּבֵית דִּין הִיא עַצְמָהּ אֲשֶׁר תִּהְיֶה חוּץ לְבֵית דִּין וּמִתְחַיֵּב עָלֶיהָ, וְאִם כֵּן אֲפִלּוּ הִשְׁבִּיעוּהוּ אֲחֵרִים, לֹא שְׁנָא בִּפְנֵי בֵית דִּין לֹא שְׁנָא שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין.

לְכְשֶׁנַּעֲמֹד עַל אֲמִתָּתָן שֶׁל דְּבָרִים מִשָּׁם דֶּגֶל עַמּוּד דִּינוֹ שֶׁל רַמְבַּ״ם זַ״ל, כִּי מִמַּה שֶׁמּוֹכִיחַ מִדְּתַנְיָא ״לְאַחַת״ לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא ״לְאַחַת״ כְּתוּבָה בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי וְאָנוּ עוֹסְקִים בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְאֵינָהּ דּוֹמָה שְׁבוּעָה זוֹ לָזוֹ. וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר כִּי אֵינוֹ מוֹכִיחַ אֶלָּא לִשְׁבוּעָה מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁלָּמְדוּהָ שֶׁיֵּשְׁנָהּ בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי בִּגְזֵרָה שָׁוָה דְּ״תֶחֱטָא תֶחֱטָא״ כָּאמוּר שָׁם, וְלָזֶה מוֹכִיחַ שַׁפִּיר לִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת בְּנִשְׁבָּע מִפִּיו הַנִּלְמָד מִמֶּנָּה, אֲבָל הִשְׁבִּיעוּהוּ אֲחֵרִים שֶׁהִיא שְׁבוּעָה הַמְּזֻכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, דְּזֹקֶא בְּבֵית דִּין הוּא שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ כִּי אֵין מוֹכִיחַ כְּלוּם מִ״לְאַחַת״, וְאָנוּ חוֹזְרִים לְמַה שֶּׁדִּיֵּק רַב פָּפָּא ״בְּבֵית דִּין אִין, שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין לֹא״, וְלֹא דָּחָה אַבַּיֵי לְדִבְרֵי רַב פָּפָּא אֶלָּא לְמַה שֶּׁדִּקְדֵּק בִּדְבָרָיו ״שְׁבוּעָה וְכוּ' שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין לֹא״ שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁאֵין חִיּוּב שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֶלָּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, לָזֶה שָׁלַל זֶה מִדַּעְתּוֹ, וּלְעוֹלָם מִפִּי אֲחֵרִים דַּוְקָא בְּבֵית דִּין וּכְדַעַת רַמְבַּ״ם.

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים לְדֶרֶךְ זֶה כִּי אָמְרוֹ **וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה** הוּא שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ, וַהֲגַם שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן, וְדַוְקָא בְּבֵית דִּין כְּמוֹ שֶׁדִּיֵּק ״אִם לֹא יַגִּיד״. וְאִם הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו יִתְחַיֵּב גַּם כֵּן עַל פְּרָט הַשְּׁבוּעָה שֶׁחָלָה עָלָיו בְּדִין זֶה מִגְּזֵרָה שָׁוָה דְּ״תֶחֱטָא תֶחֱטָא״ דִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, וּבִתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין. וּמַה שֶּׁמַּסִּיק בַּגְּמָרָא (שבועות לב.) ״שָׁמַע מִינָּהּ שְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין״, פֵּרוּשׁ, יֶשְׁנָהּ לִשְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין וּכְגוֹן שְׁבוּעָה מִפִּיו.

וּמֵעַתָּה הִרְוַחְנוּ פְּשַׁט הַכָּתוּב לְדַעַת רַמְבָּ״ם עַל נָכוֹן, שֶׁמְּדַבֵּר הַכָּתוּב בִּמְצִיאוּת אֶחָד, וְהוּא שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין וְלֹא הִגִּיד בְּבֵית דִּין, וּשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ לְעִכּוּב, בֵּין הַהַשְׁבָּעָה מִפִּי אֲחֵרִים צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּבֵית דִּין וְחוּץ לְבֵית דִּין לֹא, הֲגַם שֶׁהָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין בִּזְמַן אַחֵר, וְכֵן הַכְּפִירָה גַּם כֵּן צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּבֵית דִּין, וְזוֹלַת זֶה הֲגַם שֶׁנִּשְׁבַּע מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁלָּמְדוּהוּ מִ״תֶּחֱטָא תֶחֱטָא״ מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי אֵינוֹ חַיָּב. וְהֵיכָא שֶׁהָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין וְהַשְּׁבוּעָה שֶׁלֹּא בְּפְנֵי בֵית דִּין לָמְדִינַן מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי אִם נִשְׁבַּע בְּפִיו חַיָּב, וְהַמַּשְׁכִּיל יָבִין שֶׁדִּינוֹ שֶׁל רַמְבָּ״ם מֵאִיר, וְהַכָּתוּב מְסַיְּעוֹ, וְהָאוֹמֵר שֶׁשְּׁבוּעָה מִפִּי אֲחֵרִים תּוֹעִיל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה, כִּי לְמוּד ״לְאַחַת״ אֵינָהּ אֶלָּא לְנִשְׁבַּע מִפִּי עַצְמוֹ אוֹ הִשְׁבִּיעוּהוּ אֲחֵרִים וְאָמַר אָמֵן, דְּהַיְנוּ מִפִּי עַצְמוֹ:

ז **וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁהִגִּיעָה יָדוֹ לְיוֹתֵר מִשְּׁתֵּי תּוֹרִים וּשְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, כָּל עוֹד שֶׁלֹּא הִשִּׂיג יָדוֹ דֵּי שֶׁה חָסֵר אִסָּר אוֹ חָסֵר פּוּנְדְיוֹן, הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ **יָדוֹ** – אֵין אוֹמְרִים לוֹ לִלְווֹת וְאֵין אוֹמְרִים לוֹ עֲסוֹק בְּאוּמָנוּתוֹ וְכוּ', הַטַּעַם מִשּׁוּם דַּחֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן; פסחים סח.) בַּפָּסוּק ״וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ דֵּי שֶׂה״, יֵשׁ לוֹ שֶׂה וְאֵין לוֹ צְרָכָיו, מִנַּיִן שֶׁיְּבִיא קָרְבַּן עָנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר **דֵּי שֶׂה**, פֵּרוּשׁ, הָיָה לוֹ לְאָדָם זֶה שֶׂה אֲבָל הוּא לוֹ לְצָרְכָיו שֶׁל זֶה הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר הָיָה לוֹ אוֹ לִכְסוּתוֹ אוֹ לְמִחְיָתוֹ, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ אֵין לוֹ, וְהוּא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר ״דֵּי שֶׂה״ פֵּרוּשׁ בְּיָדוֹ לְהָבִיא שֶׂה, וְזֶה הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַשֶּׂה אֵין בְּכֹחוֹ לַהֲבִיאוֹ כִּי הוּא צָרִיךְ לוֹ.

וְרָאִיתִי לְרַבֵּינוּ הִלֵּל שֶׁפֵּרֵשׁ ״צָרְכָיו״ – פֵּרוּשׁ, שֶׁל שֶׂה שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִטַּפֵּל בּוֹ לַהֲבִיאוֹ לָעֲזָרָה. וְזֶה דּוֹחֵק, כִּי מַה טֹּרַח בָּזֶה יוֹתֵר מֵהֲבָאַת תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה? וְאִם עַל גֹּדֶל הַכֶּבֶשׂ – יוֹלִיךְ בְּיָדוֹ מָעוֹת לַמִּקְדָּשׁ וְשָׁם יִקְנֶה. וְאִם לְצַד שֶׁהַשֶּׂה צָרִיךְ סְמִיכָה, וַהֲלֹא סְמִיכָה אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת, וְלָמָּה יִטְטַל קָרְבָּנוֹ בִּשְׁבִיל הַסְּמִיכָה וְיָבִיא קָרְבַּן עָנִי? וְאָנוּ שָׁנִינוּ בְּסוֹף מַסֶּכֶת נְגָעִים (נגעים פי״ד מי״ב): עָשִׁיר שֶׁהִקְרִיב קָרְבַּן עָנִי לֹא יָצָא. וַהֲגַם שֶׁבְּמַסֶּכֶת נְגָעִים שָׁנוּ לָהּ, הוּא הַדִּין לְכָל קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, וְכֵן מוּכָח בְּדִבְרֵי רַמְבַּ״ם פֶּרֶק י׳ מֵהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. אֲבָל הַסְּמִיכָה אֵינָהּ אֶלָּא שְׁרָרַת מִצְוָה, וְאִם לֹא סָמַךְ כִּפֵּר, כְּאָמְרָם בְּרֵישׁ זְבָחִים (זבחים ו:).

שוב רָאִיתִי שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת יוֹלֶדֶת ״אִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ״ וְגוֹ׳, יֵשׁ לָהּ שֶׁה וְאֵין לָהּ צְרָכָיו מִנַּיִן שֶׁתָּבִיא קָרְבַּן עָנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר ״דֵּי שֶׂה״, עַד כָּאן. הִנֵּה דְּרָשָׁה זוֹ צְרִיכָה לְעִנְיָן נָסָכִים, כִּי הַנְּסָכִים מְעַכְּבִין וְקָרְבַּן יוֹלֶדֶת עוֹלָה הוּא שֶׁטָּעוּן נְסָכִים. וּמֵעַתָּה רִבּוּי זֶה שֶׁרָבָּה הַכָּתוּב בְּפָרָשָׁה זוֹ שֶׁל חַטָּאת מַה הוּא? אִם לִסְמִיכָה, קָשֶׁה לָמָּה אִצְטְרִיךְ לוֹמַר ״דֵּי שֶׂה״ בְּעוֹלָה, וַהֲלֹא קַל וָחוֹמֶר הוּא – אִם בְּחַטָּאת שֶׁאֵין צְרָכֶיהָ מְעַכְּבִין מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיָּבִיא קָרְבַּן עָנִי בִּשְׁבִילָהּ, עוֹלָה שֶׁצּוֹרְכֶיהָ מְעַכְּבִין מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיָּבִיא קָרְבַּן עָנִי! אֶלָּא וַדַּאי נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְכֵן רָאִיתִי שֶׁהִסְכִּים הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן.

י **מֻחְשָׁאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא.** טַעַם שֶׁבְּקָרְבַּן עָשִׁיר אָמַר (פסוק ו) ״מֵחַטָּאתוֹ״, וּבְקָרְבַּן עָנִי אָמַר ״מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא״, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ויקרא ה:יג) בְּקָרְבַּן דַּלִּי דַלּוּת: יָכוֹל הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בִּכְשְׁבָה וּשְׂעִירָה, הַקַּלִּים יִהְיוּ בְּתוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, הַקַּלִּים שֶׁבַּקַּלִּים יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״מֵאַחַת מֵאֵלֶּה״ לְהַשְׁווֹת הַקַּלִּים לַחֲמוּרִים וכו׳ ע״כ. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּפָרָשָׁה זוֹ שְׁלֹשָׁה מִינֵי חַטָּאוֹת: טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עִנְּשׁ כָּרֵת – זוֹ חֲמוּרָה מִכֻּלָּן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁחַיָּב עַל זְדוֹנָהּ וְשִׁגְגָתָהּ – זוֹ קַלָּה מִשֶּׁלְפָנֶיהָ וַחֲמוּרָה מִשֶּׁלְאַחֲרֶיהָ שֶׁהִיא שְׁבוּעַת בְּטוּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שִׁגְגָתָהּ, יָכוֹל הַחֲמוּרִים וכו׳.

קָשֶׁה, אֵיךְ יָכוֹל אָדָם לוֹמַר כֵּן, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר ״וְאִם לֹא תַגִּיעַ״ וְגוֹ׳, מַשְׁמַע שֶׁבִּמְצִיאוּת עַצְמוֹ שֶׁחַיָּב כִּשְׁבָה וּשְׂעִירָה הוּא מְדַבֵּר. וְכֵן ״אִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ״ וְגוֹ׳ שֶׁבְּדַלֵּי דַלּוּת. וְרָאִיתִי לְהָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי שֶׁפֵּרֵשׁ ״וְאִם לֹא תַגִּיעַ״ – שֶׁלֹּא נָגְעָה יָדוֹ בְּמַעַל שֶׁחַיָּב בַּעֲבוּרוֹ כִּשְׁבָה וכו׳, אֶלָּא לְמַעַל קַל מִמֶּנּוּ הַמַּזְכִּר בַּפָּרָשָׁה, יָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים וְגוֹ׳, וְאִם (לֹא) הִשִּׂיג יָדוֹ בְּמַעַל שֶׁחַיָּב לְהָבִיא בַּעֲבוּרוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְגוֹ׳ עַד כָּאן. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב אָמְרוֹ **מֻחְשָׁאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא**, לְצַד שֶׁחֲלוּקָה זוֹ הִיא חֲלוּקַת הַקַּלִּים שֶׁהִיא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִטְעֶה שֶׁאֵין קָרְבָּן זֶה שֶׁל עוֹף אֶלָּא לְחֵטְא זֶה הַקַּל, אֲבָל לְחָמוּר מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, אֵין עוֹף בָּא אֲפִלּוּ בְּעַנְיוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא״, שְׁתֵּי חַטָּאוֹת נֶאֱמְרוּ, אֶחָד לִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְאֶחָד לְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁלֹּא תִטְעֶה בּוֹ כַּנִּזְכָּר, וְחָזַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת דַּלֵּי דַלּוּת וְרִבָּה אֲפִלּוּ לְעִנְיַן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁיֵּשְׁנָהּ בְּכָל הַשָּׁלֹשׁ. אֶלָּא שֶׁנִּרְאֶה בְּעֵינַי פֵּרוּשׁ הָרַא״ם זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה דָּחוּק בְּיוֹתֵר, כִּי אֵיךְ יְקַבֵּל הַדַּעַת לְפָרֵשׁ אָמְרוֹ ״אִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ״ שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְחֵטְא יוֹתֵר, כְּמוֹ זָר נֶחְשָׁב הָעִנְיָן.

וְאוּלַי נוּכַל לְפָרֵשׁ כַּוָּנַת הַתַּנָּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁאִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב ״מֵאַחַת מֵאֵלֶּה״ הָיִיתִי אוֹמֵר הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו קָרְבָּנָם קָבוּעַ בְּכִשְׁבָּה, וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה – לֹא לַכֹּל הוּא אוֹמֵר אֶלָּא לְקָרְבָּן הַקַּל שֶׁבְּכֻלָּן הוּא שֶׁהֻקַּל בְּכַפָּרָתוֹ, שֶׁהֲגַם שֶׁבְּעָשְׂרוֹ חִיְּבוֹ כִּשְׁבָּה, בְּעָנְיוֹ אִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ לִכְשְׁבָּה יָבִיא תּוֹרִים, וְהַבָּא לוֹמַר שֶׁיּוֹעִיל גַּם לְחָמוּר עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה. וְגַם אָמְרוֹ: וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תּוֹרִים וְגוֹ׳ יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה – הָיִיתִי אוֹמֵר עַל הַקַּל שֶׁבַּקַּלּוֹת הוּא אוֹמֵר שֶׁיּוֹעִיל קָרְבָּן זֶה שֶׁהוּא שְׁבוּעַת בְּטוּי, וְלֹא עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁהִיא חֲמוּרָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁלֹּא יָקֵל בּוֹ ה׳ לְכַפֵּר עָלָיו בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְהָיִיתִי דָן לְחַזֵּק זֶה מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁקָּבַע ה׳ קָרְבַּן כִּשְׁבָּה וּשְׂעִירָה לְכָל הַשְׁגָגוֹת, כָּאָמוּר בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ, לָמָּה יִגְרַע כָּרֵת זֶה שֶׁל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו? הָא וַדַּאי לֹא בָּא קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד אֶלָּא עַל הַקַּלִּין. וְהוּא עַל סֵדֶר זֶה: הֶעָשִׁיר יָבִיא עַל כֻּלָּן כִּשְׁבָּה וּשְׂעִירָה, הַדַּל הֻקַּל בּוֹ הַכָּתוּב לְהָבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אֲבָל עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו לֹא יָצָא מִכְּלַל הַחֲטָאוֹת שֶׁחִיֵּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ, דִּכְתִיב ״נֶפֶשׁ וְגוֹ׳ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה״, דַּלֵּי דַלּוּת הֻקַּל בּוֹ הַכָּתוּב לְהָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה עַל שְׁבוּעַת בְּטוּי, אֲבָל עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁהִיא חֲמוּרָה לֹא יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְזֶה הוּא עִקַּר הַטָּעוּת שֶׁהָיִיתִי טוֹעֶה בָּעִנְיָן, דְּתַלְמוּד לוֹמַר ״מֵאַחַת מֵאֵלֶּה״ – הֲרֵי הִשְׁוָה הַכָּתוּב אֶת כֻּלָּן לְהָבִיא אֲפִלּוּ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְהוּא כַּוָּנַת הַתַּנָּא שֶׁאָמַר ״יָכוֹל״. אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר בַּחֲלוּקַת הַשְׁוָאַת קַלִּים לַחֲמוּרִים, כְּדֵי נַסְבָּה, וְאֵין עִקַּר הַטָּעוּת שֶׁעָלָיו בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא חֲלוּקוֹת הַשְׁוָאַת חֲמוּרִים לְקַלִּים.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַתַּנָּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁסִּדֵּר הַכָּתוּב שָׁלֹשׁ מִינֵי חַטָּאוֹת, וְרוֹאֲנִי כִּי יֵשׁ בָּהֶם שָׁלֹשׁ הַדְרָגוֹת, וּבָא לְסַדֵּר הַחַטָּאוֹת הַצְּרִיכִין לְכַפָּרָה. הִתְחִיל בֶּחָמוּר שֶׁבְּכֻלָּן וְאָמַר ״יָבִיא כִּשְׁבָּה״, וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ יָבִיא קָרְבָּן הַשַּׁיָּךְ לְמַה שֶּׁלְּפָנָיו שֶׁהוּא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת – ״שְׁתֵּי תּוֹרִים וְגוֹ׳ אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה״, שֶׁהוּא בָּא עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת בֵּין בַּעֲשִׂירוּת בֵּין בַּעֲנִיּוּת, וְעַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו בָּא בְּדַלּוּת וְלֹא בַּעֲשִׂירוּת. וְאָמְרוֹ ״וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ״, פֵּרוּשׁ, עַל שְׁבוּעוֹת הָעֵדוּת הוּא אוֹמֵר שֶׁקְּבוּעַ לוֹ תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, אִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ חֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן הַקָּבוּעַ לִשְׁבוּעַת בְּטוּי.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר: עַל שְׁבוּעַת בְּטוּי מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה קְבוּעָה וַאֲפִלּוּ עָשִׁיר, עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת בְּעָשְׂרוֹ יָבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה וּבְעָנְיוֹ יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו עָשִׁיר יָבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, בְּעָנְיוֹ יָבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה אֲבָל לֹא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא: ״הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בִּכְשְׁבָּה״, פֵּרוּשׁ – הֵם הוּא שֶׁיָּבִיאוּ כִּשְׁבָּה וְלֹא הַקַּלִּים שֶׁהֵם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בְּטוּי וַאֲפִלּוּ בְּעָשְׂרָם. וְלֹא חָשׁ הַתַּנָּא עָלֶיךָ שֶׁתִּטְעֶה שֶׁיִּהְיוּ בִּכְשְׁבָּה לְבַד וְלֹא בִּתּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, שֶׁהֲרֵי תִּבְרָךְ בְּצִדְדֶךָ ״וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ״, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין הַקַּלִּים בִּכְשְׁבָּה. וְאָמְרוֹ ״הַקַּלִּים בְּעוֹף״, פֵּרוּשׁ – הֵם יָבִיאוּ וְלֹא קַל שֶׁבַּקַּלִּים שֶׁהֵם בַּעֲלֵי שְׁבוּעַת בְּטוּי יָבִיאוּ עוֹף אֶלָּא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְלֹא חָשׁ עָלֶיךָ לִטְעוֹת שֶׁאֵין מֵבִיא עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת עֲשִׂירִית בְּעֹנִי, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב ״וְאִם לֹא תַשִּׂיג״ וְגוֹ׳.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר שֶׁאֵין כִּשְׁבָּה אֶלָּא בֶּחָמוּר וְלֹא בִּשְׁנֵי קַלִּים, וְאֵין עוֹף בַּקַּל שֶׁבַּקַּלִּים אֶלָּא בַּקַּל. וְאָמְרוֹ הַקַּלִּים שֶׁבַּקַּלִּים יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה, פֵּרוּשׁ, וְלֹא

הֶחָמוּר שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְלֹא חָשׁ עָלָיךְ לִטְעוֹת שֶׁבָּא לִשְׁלוֹל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁהֲרֵי בְּהֶדְיָא כְּתִיב ״וְאִם לֹא תַשִּׂיג״ סָמוּךְ לוֹ. גַּם אֵין לוֹמַר שֶׁבָּא לִשְׁלוֹל שֶׁאֵין קַל שֶׁבַּקַּלִּים בְּתוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּכְשֶׁבָּה, שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה הוּא מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ בְּאָמְרוֹ הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם בִּכְשֶׁבָּה לִשְׁלוֹל הַקַּלִּים וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קַלֵּי קַלִּים, וּמֵעוֹפוֹת גַּם כֵּן הוּא מַה שֶּׁמִּעֵט בְּאָמְרוֹ הַקַּלִּים בְּעוֹפוֹת לִשְׁלוֹל קַלֵּי קַלִּים מֵעוֹפוֹת. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵינָהּ אֶלָּא בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְלֹא בְּתוֹרִים וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּכְשֶׁבָּה, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֵינוֹ אֶלָּא בְּתוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה וּבְעֹנִי בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְלֹא בִּכְשֶׁבָּה, וְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו אֵינָהּ כָּל עִקָּר בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה אֶלָּא בְּעוֹשֶׁר כִּשְׁבָּה וּבְעֹנִי תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״מֵאַחַת מֵאֵלֶּה״, פֵּרוּשׁ, מֵהַשְּׁלֹשָׁה חֲטָאוֹת הָאֲמוּרוֹת, יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה עַל כָּל אַחַת מֵהַשְּׁלֹשָׁה, וְהִשְׁוּוּ גַּם קַלִּים לַחֲמוּרִים מֵאָמְרוֹ ״מֵאַחַת מֵאֵלֶּה״ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת״, פֵּרוּשׁ, מֵאַחַת שֶׁתִּהְיֶה לֹא עַל הַקַּלִּים לְבַד אֶלָּא עַל כֻּלָּן. ״מֵאֵלֶּה״ חָזַר וְהִשְׁוָה אוֹתָם פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר כִּי אֵלֶּה שָׁוִים הֵם לְהָבִיא קָרְבַּן כִּשְׁבָּה גַּם עַל הַקַּלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת בְּעָשְׂרוֹ. אוֹ סוֹבֵר הַתַּנָּא כִּי מֵאָמְרוֹ ״אַחַת מֵאֵלֶּה״ הִשְׁוָה אוֹתָם לְכָל מַה שֶּׁבָּזֶה יֵשׁ בָּזֶה. וְאֵין לוֹמַר שֶׁסּוֹבֵר הַתַּנָּא כֵּיוָן שֶׁהִשְׁוָה הַכָּתוּב הֶחָמוּר לַקַּל בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה מִכָּל שֶׁכֵּן הַקַּל בְּכִשְׁבָּה, זֶה אֵינוֹ, כִּי אָנוּ עַל הַחִיּוּב אָנוּ דָּנִים לְחַיְּבוֹ וּמִנַּיִן לָנוּ לְחַיְּבוֹ.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, כִּי הַתַּנָּא דּוֹרֵשׁ הַשְׁוָאַת קַלִּים לַחֲמוּרִים שֶׁיָּבִיאוּ כִּשְׁבָּה, מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה (ויקרא ה:ה) ״וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְגוֹ׳ וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ וְגוֹ׳ כִּשְׁבָּה״, חֲרֵי שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָן קַלִּין לַחֲמוּרִים, וְכָאן הִשְׁוָה חֲמוּרִים לַקַּלִּים. וַהֲגַם שֶׁקָּבַע הַדְּרָשָׁה מִפָּסוּק אֶחָד, סָמַךְ עַל פָּסוּק אַחֵר לָבֹא לְהַקֵּשׁוֹת, וְקָבַע שְׁנֵי הַחֲלוּקוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד, וְכֵן דֶּרֶךְ הַתַּנָּא.

וּבָזֶה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְדָחְקוֹ שֶׁל רא״ם שֶׁאָמַר כִּי פָּסוּק רִאשׁוֹן בָּא לְהַשְׁוּוֹתָם לְיוּדּוּי הָאָמוּר שָׁם, שֶׁזֶּה דּוֹחֵק, כִּי כְּשֶׁהִשְׁוָה אוֹתָם הַכָּתוּב וְאָמַר ״וְהִתְוַדָּה וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ״, מִנַּיִן תִּמְצָא לְחַלֵּק וְלוֹמַר שֶׁלֹּא הִשְׁוָה אֶלָּא לִסְמוֹךְ מִמֶּנּוּ, כִּי בַּמֶּה חִלֵּק הַכָּתוּב לְמַאֲמַר ״וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ״? אַדְרַבָּה, וָא״ו סְמִכְיָה.

וּמֵעֲתָּה נָבוֹא לְדַיֵּק אָמְרוֹ ״מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא״ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁאֵין קָרְבָּן זֶה שֶׁל עוֹף בָּא אֶלָּא עַל הַקַּל, שֶׁהוּא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אֲבָל הֶחָמוּר שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו לֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲשֶׁר חָטָא״ לְרַבּוֹת חֵטְא חָמוּר, וּכְשֶׁהִזְכִּיר פָּרָשַׁת דַּלֵּי דַלּוּת רִבָּה גַּם כֵּן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה בְּכֻלָּן, מֵאָמְרוֹ ״מֵאַחַת מֵאֵלֶּה״, וַאֲפִלּוּ בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו.

וְאִם תֹּאמַר, יַשְׁמִיעֵנוּ בְּקָרְבַּן דַּלֵּי דַלּוּת שֶׁיִּשְׁנוֹ בֶּחָמוּר וּמִכָּל שֶׁכֵּן קָרְבַּן דַּלּוּת. נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁבְּדַלֵּי דַלּוּת אָמַר ״וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תּוֹרִים״ וְלֹא אָמַר כְּאָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת דַּלּוּת ״וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה״, וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ שֶׂה אִם אֵין לוֹ צְרָכָיו, הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, וּפֵרַשְׁנוּהוּ לְמַעְלָה:

וְהַנָּפֶשׁ דְּרָשַׁת הַתַּנָּא הָיָה מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר כְּמוֹ שֶׁאָמַר כָּאן ״וְאִם לֹא (תַּגִּיעַ) [תַּשִּׂיג] יָדוֹ לִשְׁתֵּי תּוֹרִים״, וְכֵן פֵּרֵשׁ בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, וּפָשׁוּט הוּא. אִם כֵּן כָּאן שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב ״דֵּי שְׁתֵּי תּוֹרִים״, הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים כִּי אִם יֵשׁ לוֹ חֲרֵי זֶה חַיָּב לְהָבִיא, אֲפִלּוּ הוּא צָרִיךְ לָהֶם. וּמֵעַתָּה הֲצָרַךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת בְּעוֹף שֶׁיָּבִיא לֶחָמוּר שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, הֲגַם שֶׁהָיָה לוֹ כֶּבֶשׂ, אִם הוּא צָרִיךְ לוֹ, וְהָבֵן:

גַּם מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ הִלֵּל ״וְאֵין לוֹ צְרָכָיו״, שֶׁל שֶׂה קָאָמַר, יַצְדִּיקוּ דְּבָרֵינוּ, כִּי הִשְׁמִיעָנוּ שִׁיפְטָר בָּזֶה גַּם לַחֲמוּרוֹת שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ [וְקָדָשָׁיו], מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע זֶה מִקָּרְבַּן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה.

כא נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר כִּי תֶחֱטָא, וְאֵין לָנוּ לְפָרֵשׁ כָּאן כִּי הַחֵטְא הוּא הַהַכְחָשָׁה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר ״וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ״. עוֹד אָמְרוֹ ״מַעַל בַּה׳״ מַה שֶּׁלֹּא אָמַר בְּכָל הַחַטָּאוֹת. עוֹד אָמְרוֹ ״וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ״ שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״בַּעֲמִיתוֹ״. גַּם שִׁעוּר הַתְּבָה אֵינוֹ מְדֻקְדָּק.

וְאוּלַי כִּי יוֹדִיעַ הַכָּתוּב שְׁלֹשָׁה עִנְפֵי רֶשַׁע שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּעַל עֲבֵרָה זוֹ. הָאֶחָד נְטִילַת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הוּא עֲנַף הַגָּזֵל. שֵׁנִי – ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה׳״, פֵּרוּשׁ בַּה׳ כִּבְיָכוֹל עָשָׂה הַמַּעַל, פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן שִׁנּוּי, כִּי הוּא שָׂטַן עַל פִּי הַמַּעֲשִׂים וְזָכָה לָזֶה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מָמוֹן, וּכְשֶׁזֶּה בָּא וְגוֹזְלוֹ נִמְצָא שֶׁגּוֹרֵם מְעִילָה בַּה׳ שֶׁשִּׁנָּה עָלָיו אֶת הַדִּין, שֶׁלֹּא עָמַד בְּיָדוֹ מִמַּה שֶׁהִגִּיעוֹ כְּפִי מִשְׁפַּט ה׳, וְנִמְצָא ה׳ כִּבְיָכוֹל נֶחְשָׁד שֶׁלֹּא עָשָׂה מִשְׁפַּט צֶדֶק. וְאוּלַי שֶׁכָּפַל לוֹמַר ״וּמָעֲלָה מַעַל״, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ״וּמָעֲלָה בַּה׳״, נִתְכַּוֵּן לְכָלֵל גַּם כֵּן צַד הַגָּזֵלָן, כִּי גַּם לְצַדּוֹ מָעַל בַּה׳ כִּבְיָכוֹל כִּי הוּא דָּנוֹ בְּחֶסְרוֹן הַלָּקוּחַ, וְהוּא נוֹטֵל מַה שֶּׁלֹּא נִקְצַב עָלָיו בְּמִשְׁפְּטֵי ה׳. שְׁלִישִׁי – ״וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ״, פֵּרוּשׁ שֶׁמַּרְשִׁיעַ אֶת הַצַּדִּיק כְּשֶׁתּוֹבֵעַ מִמֶּנּוּ פִּקָּדוֹנוֹ וְכוֹ׳ וְהוּא אוֹמֵר לוֹ ״לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם״, וּמְשִׁימוֹ מְכַחֵשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ״, פֵּרוּשׁ מֵשִׂים הַכְּחוּשׁ בַּעֲמִיתוֹ, שֶׁהוּא הַנִּגְזָל מִמֶּנּוּ, מְשִׁימוֹ רָשָׁע, שֶׁתּוֹבֵעַ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ ״לָמָּה תְּשַׁקֵּר עָלַי״ וְיָרִיב עִמּוֹ. וְהִנֵּה שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ אֵינָם אֶלָּא בִּפְקָדוֹן אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בִּגְזֵל כְּשֶׁגּוֹזֵל מִמֶּנּוּ אֶת שֶׁלּוֹ, אוֹ עוֹשֵׁק שְׂכַר שָׂכִיר, אֲבָל בְּמָצָא אֲבֵדָה אֵין בָּהּ כִּחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב בִּפְנֵי עַצְמָהּ, ״אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ״ וְגוֹ׳:

עוֹד יִרְמוֹז שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רָעִים הַגּוֹרֶמֶת הַנֶּפֶשׁ הַמַּרְשַׁעַת. הָאֶחָד הִיא נֶחְסֶרֶת מֵאוֹרָהּ וּמִמַּעֲלָתָהּ, וְהוּא אָמְרוֹ ״נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא״ לְשׁוֹן חִסָּרוֹן בַּנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ. שֵׁנִי – ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה׳״ עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ אַנְשֵׁי אֱמֶת כִּי אֵין לְךָ נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין שָׁפַע נִשְׁמָתוֹ יוֹרֵד לָהּ לְהִתְקַיֵּם שֶׁזּוּלַת זֶה אֵין לָהּ חִיּוּת, זוּלַת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָלְתָה צַחֲנָתָהּ וּבָאְשָׁהּ בְּעָוֹן פְּלִילִי לָזֶה יִכָּרֵת מִמֶּנָּה הַשָּׁפַע הָאֱלֹהִי, כְּאָמְרוֹ (בראשית יז:יד) ״וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא״, וְדֶרֶךְ הַשָּׁפַע בָּא דֶּרֶךְ שְׁנֵי חוּטִין

דַּקִּים, דֶּרֶךְ שְׁנֵי נְקֻבֵי הָאַף, וְהוּא דֶּרֶךְ מָקוֹם דְּבֵקוּת הַנֶּפֶשׁ עִם קוֹנָהּ, כְּאָמְרוֹ (דברים ד׳:ד) ״וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹהֵיכֶם״.

וְהַנָּה בְּחַטֹּאת הָאָדָם מֵהַחֲטָאִים כָּאֵלֶּה, הַנֶּפֶשׁ הַהִיא שׁוֹלְטִים בָּהּ וּבְשִׁפְעָהּ הַחִיצוֹנִים כַּיָּדוּעַ, וְנֶהֱנִים מֵהַשֶּׁפַע הָאֱלֹהִי הָרָשָׁעִים הָהֵם, וְזֶהוּ אָמְרוֹ ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה׳״, כְּבָיְכוֹל בָּאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ, וְהוּא סוֹד הָרֶמּוּז בְּאָמְרוֹ (משלי כח:כד) ״גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְגוֹ׳ חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית״, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁמִּתְחַבֵּר לִבְחִינַת הָרַע הַנִּקְרָא אִישׁ מַשְׁחִית, וְהָבֵן:

הַשְּׁלִישִׁי כִּי גַּם לִכְלָלוּת הַקֶּהָל הוּא גּוֹרֵם הַכְחָשָׁה, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד רָעַת אֶחָד תְּסוֹבֵב רַע לְכָל הַנִּצָּר, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ״ שֶׁנַּעֲשֵׂית עֲמִיתוֹ כְּחוּשָׁה מִצִּדּוֹ רַחֲמָנָא לִצְלָן, וְהוּא מַה שֶּׁרָמוּז בַּפָּסוּק (משלי כח:כד) ״גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ״ וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לה:) אִמּוֹ זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּאֶמְצָעוּת אַנְשֵׁי חַיִל מִתְרַבֶּה בְּכְלָלוּת עַם ה׳ הַשָּׁלוֹם וְהַטּוֹב וְהַחַיִּים:

חסלת פרשת ויקרא

פרק ו

ב צַו אֶת אַהֲרֹן. אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (עיין קידושין כט.) אֵין צַו אֶלָּא זֵרוּז מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בְּיוֹתֵר צָרִיךְ הַכָּתוּב לְזָרֵז כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, עַד כָּאן. הִנֵּה לְתַנָּא קַמָּא יֵשׁ כָּאן זֵרוּז, לְצַד מַה שֶּׁגָּדְלוּ פְּרָטֵי דִּינֵי הָעוֹלָה בַּלַּיְלָה, מַה שֶּׁאֵין מִשְׁפָּט דּוֹמֶה לָהּ בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת, לָזֶה זֵרְזוֹ מִיָּד, פֵּרוּשׁ לְאוֹתוֹ זְמַן יִתְנַהֵג, כְּמוֹ שֶׁלָּמְדוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִפָּרָשַׁת נְרוֹת דִּכְתִיב (ויקרא כד:ב) ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ״ וְגוֹ׳, וּכְתִיב (במדבר ח:ג) ״בַּיַּעַשׂ בֶּן אַהֲרֹן״. לְדוֹרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְנַהֲגוּ מִשְׁפְּטֵי הָעוֹלָה כִּכְתָבָן לְדוֹרוֹת, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסיקתא פסוק את קרבני לחמי במדבר כח:ב) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים, לְשֶׁעָבַר הָיוּ הַמַּפָּעוֹת נוֹהֲגִים וְהַתְּמִידִין נוֹהֲגִים, פָּסְקוּ הַמַּפָּעוֹת פָּסְקוּ הַתְּמִידִין, עַד כָּאן, חֲרִי שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לִטְעוֹת שֶׁלֹּא תִנְהַג לְדוֹרוֹת.

וְחֶסְרוֹן כִּיס שֶׁאוֹמֵר רַבִּי שִׁמְעוֹן, רַבּוּ בּוֹ הַפְּרוּשִׁים: יֵשׁ אוֹמְרִים לָאו דַּוְקָא חֶסְרוֹן כִּיס, אֶלָּא הוּא הַדִּין רִבּוּי הַצַּעַר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הָיָה בָּטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ כָּל הַלַּיְלָה, וְהוּא חֶסְרוֹן כִּיס, וְיֵשׁ אוֹמְרִים חֶסְרוֹן כִּיס הוּא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאִבְרֵי עוֹלָה נִשְׂרָפִין עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵינָם נֶהֱנִין מֵהֶם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים חֶסְרוֹן כִּיס לַכֹּהֵן, שֶׁהוּא יִרְצֶה לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת אֲחֵרִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת בָּהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָעוֹלָה שֶׁכֻּלָּהּ כָּלִיל וְאֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא הָעוֹר, וְכָל הַדְּבָרִים רְחוֹקִים בְּעֵינַי.

וְאוּלַי נִרְאֶה שֶׁהוּא עַל הַתְּמָדַת עֲצִים שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא מה.) שְׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת שֶׁל אֵשׁ הָיוּ שָׁם וְכוּ׳, שְׁלִישִׁית אֵין עָלֶיהָ כְּלוּם, אֶלָּא לְקַיֵּם ״אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד״ וְגוֹ׳ עַד כָּאן, עַל פְּרָט זֶה אָמַר חֶסְרוֹן כִּיס, פֵּרוּשׁ לְלֹא דָבָר, שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מֵהַקָּרְבָּנוֹת, אֶלָּא שֶׁתִּהְיֶה הָאֵשׁ אוֹכֶלֶת עֲצִים כָּל הַלַּיְלָה, וְגַם הֵם שָׁוִים מָמוֹן.

עוֹד נִרְאֶה כִּי חֶסְרוֹן כִּיס הוּא, לְצַד שֶׁמִּצְוֹת עוֹלַת תָּמִיד עָשָׂה בָּהּ הַכָּתוּב דָּבָר גָּדוֹל, דִּכְתִיב (ויקרא ו:ה) ״וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְגוֹ׳ וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה״, וְתָנוּ רַבָּנָן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר? תַּלְמוּד לוֹמַר ״עָלֶיהָ הָעוֹלָה״, עַד כָּאן, וְתַנְיָא בְּתוֹסְפְתָּא דִּפְסָחִים: כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁהַקְרִיבָן קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר וְכוּ׳ פְּסוּלִים וְכוּ׳, עַד כָּאן.

הָא לְמַדְתָּ, אִם אֵין עוֹלָה כָּל הַנַּעֲשֶׂה קוֹדֵם לָהּ פָּסוּל. וּמִזֶּה יִשְׁתַּלְשְׁלוּ דְּבָרִים רַבִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חֶסְרוֹן כִּיס. חֲרִי שֶׁהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ, וְאִם הָיָה מַקְרִיבוֹ סָמוּךְ לַהֶבְאָתוֹ הָיָה כָּשֵׁר, וּלְצַד שֶׁאוֹמְרִים לוֹ עֲמוֹד עַד שֶׁיַּקְרִיב תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, חֲרִי זֶה הִפְסִידוֹ בִּשְׁהִיַּת שָׁעָה אַחַת, כִּי מוֹנִין שָׁעוֹת לְקָדָשִׁים, כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק ב׳ דִּזְבָחִים (זבחים כה:) וּבְפֶרֶק עַל אֵלּוּ מוּמִין (בכורות לט:).

וְכֵן מַשְׁכַּחַת לָהּ אִם קָמַץ וְהִקְטִיר קוֹדֵם חֲרִי זֶה פָּסוּל, גַּם מַשְׁכַּחַת לָהּ שֶׁיִּהְיֶה זְמַן שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם כְּבָשִׂים לְהַקְרִיב, בִּזְמַן שֶׁהָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם בְּמָצוֹר וְאֵין מְצִיאוּת לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מֵהַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאִים מִשְּׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים וְהַמְּנָחוֹת וְהַקְּטֹרֶת, וּצְרִיכִין יִשְׂרָאֵל לָתֵת מָמוֹן רַב בְּכֶבֶשׂ לְצַד שֶׁאֵין מְצִיאוּת לְהַקְרִיב עַד שֶׁיַּקְדִּים, וְכֵן תִּמְצָא (בבא קמא פב:) שֶׁהָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין לָהֶם קֻפָּה מְלֵאָה דִּינָרֵי זָהָב בְּעַד כֶּבֶשׂ אֶחָד, וְאֵין לְךָ חֶסְרוֹן כִּיס גָּדוֹל מִזֶּה, וְאוּלַי שֶׁאִם לֹא הָיָה הָעִכּוּב הַנִּזְכָּר לֹא הָיוּ נוֹתְנִים כָּל הַפְּלָגָה בְּכֶבֶשׂ אֶחָד בְּכָל יוֹם וּבִפְרָט מִנִּכְסֵי גְּבוֹהַּ.

לֵאמֹר. אֵין יָדוּעַ לְמִי יֹאמְרוּ, וְאִם לְדוֹרוֹת, חֲרֵי דָּבָר זֶה נִשְׁמָע מֵאָמְרוֹ ״צַו״, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ, וְאִם לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיָּכִינוּ הָעוֹלָה וּמַכְשִׁירֶיהָ וַעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, חֲרֵי אָמַר ״וַיְדַבֵּר ה׳ וְגוֹ׳ לֵאמֹר״.

וְאוּלַי כִּי צִוָּה עָלָיו שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן דְּרָשׁוֹת הָרְמוּזוֹת בְּמִכְתַּב אֱלֹהִים, וְהַדְּקְדּוּקִים אֲשֶׁר יְכַוֵּן לָהֶם הַכָּתוּב, כִּי הַפָּסוּק הוּא כְּחָזוֹן הַסָּתוּם, וּמַה שֶּׁתִּמְצָא שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם אֲלֵיהֶם מֵהַהֲלָכוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וְאוֹתָם צִוָּה ה׳ לֵאמֹר לְאַהֲרֹן.

אוֹ יִרְצֶה, לְצַד שֶׁהִכְשִׁיר עוֹלִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, חֲגַם שֶׁנִּפְסְלוּ כְּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (תורת כהנים) בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב, לָזֶה צִוָּה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ לְבַל יַעֲלוּ מִן הַפְּסוּלִין, בִּרְאוֹתָם כִּי אֵינָם יוֹרְדִין יַחְשְׁבוּ כִּי אֵין קְפִידָה כָּל כָּךְ בַּעֲלִיָּתָם וְלֹא יִתְּנוּ עֲלֵיהֶם לֵב לְשָׁמְרָם לְבַל יַעֲלוּ, לָזֶה צִוָּה לֵאמֹר לָהֶם, שֶׁיִּשְׁמְרוּ שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה

אֶלָּא תּוֹרַת הָעוֹלָה, פֵּרוּשׁ עוֹלָה כְּתוֹרָתָהּ וּכְמִשְׁפָּטָהּ בְּלֹא לִינָה בְּלֹא יְצִיאָה וְכוּ׳:

זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה וְגוֹ׳. רַבִּי יְהוּדָה דָּרַשׁ (תורת כהנים כאן) שְׁלֹשָׁה מְעוּטִים: ״זֹאת״, ״הִיא״, וְה״א שֶׁל ״הָעוֹלָה״ שְׁנָיָה, לְמַעֵט נִשְׁחֶטָה בַּלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ, וְשֶׁיָּצָא דָּמָהּ חוּץ לַקְּלָעִים – אִלּוּ אִם עָלוּ יֵרְדוּ. אֲבָל הַלָּן, וְנִבַּח הַיּוֹצֵא, וְהַטָּמֵא וְכוּ׳, אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, וְכָל שְׁאָר הַפְּסוּלִין אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, כִּי תֹּבֶת ״תּוֹרַת״ רִבּוּי הוּא.

וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב ״זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה״, פֵּרוּשׁ, כָּל שֶׁעָלְתָה עַל מוֹקְדָהּ וְכוּ׳, תּוֹרַת עוֹלָה יֵשׁ לָהּ, וְאֵין לְךָ בָּהּ פְּסוּל אֶלָּא קוֹדֶם שֶׁעָלְתָה, אֲבָל אִם עָלְתָה עַל מוֹקְדָהּ עוֹלָה יֵשׁ לָהּ בְּכָל גַּוְונָא, וְכָל הַפְּסוּלִין טְהֲרָם הַמִּזְבֵּחַ זוֹלַת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁמִּעֵט כַּנִּזְכָּר, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״תּוֹרַת הָעוֹלָה עוֹלָה עַל מוֹקְדָהּ״ וְאָמַר ״זֹאת״, וְאָמַר ״הָא״, וְאָמַר ״הִיא״, לְמַעֵט כַּנִּזְכָּר:

הִיא הָעֹלָה. כָּתַב רַשׁ״י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מִיעֵט הָרוֹבֵעַ וְכוּ׳, לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה בָּחַר יוֹתֵר לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְלֹא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁכָּתַב לְמַעֵט הַנִּשְׁחָט בַּלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ. וְעוֹד לֹא דִּקְדֵּק יָפֶה הָרַב בִּלְשׁוֹנוֹ, שֶׁלֹּא כָּתַב הַמִּיעוּטִים בְּ״זֹאת״ אֶלָּא בְּ״הִיא הָעוֹלָה״, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִ״זֹאת״ דָּרִישׁ.

וּפָשׁוּט אֲצְלִי כִּי מִמִּעוּט ״זֹאת״ לְבַד דָּרִישׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְלֹא מֵ״הִיא הָעוֹלָה״, כִּי אֵין צָרִיךְ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִעוּטִים רַבִּים לַפָּרָטִים שֶׁאָמַר בָּהֶם אִם יַעֲלוּ יֵרְדוּ, כְּמוֹ שֶׁמִּעֵט רַבִּי יְהוּדָה שְׁלֹשָׁה [פָּרָטִים] מִשְּׁלֹשָׁה מְעוּטִים, שֶׁאִם בָּאנוּ לוֹמַר כֵּן צְרִיכִים אָנוּ לְמִעוּטִים רַבִּים מִלְּסָפוֹר, כִּי רַבִּים הֵם הַפָּרָטִים שֶׁהִזְכִּירָם רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁעֲלֵיהֶם בָּא הַמִּעוּט, אֶלָּא וַדַּאי כִּי מִמִּעוּט אֶחָד מִעֵט הַכֹּל, כָּל שֶׁאֵין פְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ אֵין הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ, וְכֵיוָן שֶׁאֵין צָרִיךְ אֶלָּא מִעוּט אֶחָד וְקָתָנֵי לֵיהּ בַּבְּרַיְתָא (זבחים פד.) תַּלְמוּד לוֹמַר ״זֹאת״, מִנַּיִן לְרַשׁ״י לוֹמַר שֶׁהוֹרַשׁ ״הִיא הָעוֹלָה״?

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בְּהוֹרָיוֹת (ב.) עַל מַתְנִיתָא דְּקָתָנֵי ״נֶפֶשׁ אַחַת״ וְכוּ׳, הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, הָעוֹשֶׂה מִפִּי עַצְמוֹ וְכוּ׳, וּמוֹקֵי הַשַּׁ״ס הַבָּרַיְתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּפָרִיךְ דִּלְמָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וּמְשַׁנֵּי מַאן שְׁמַעְתְּ לֵיהּ דְּדָרִישׁ מְעוּט כְּהַאי רַבִּי יְהוּדָה, דִּתְנֵיָא ״זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה״ הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, הֲרֵי כִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא דָּרִישׁ מְעוּט.

עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּפֶרֶק הַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ (זבחים פה:) כָּל אֵלּוּ שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, אִם יָרְדוּ לֹא יַעֲלוּ. אָמַר עוּלָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא מָשְׁלָה בָּהֶם הָאוּר, אֲבָל מָשְׁלָה בָּהֶם הָאוּר – יַעֲלוּ. וַהֲגַם דְּאֵיכָּא הָתָם מַאן דְּמַתְנֵי אַסֵּיפָא דַּעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְכוּ׳, הֲרֵי מַסִּיק בַּגְּמָרָא דִּלֹּא נָפְקָא פְּלוּגְתָּא אֶלָּא בְּסֵיפָא, אֲבָל בְּרֵישָׁא הָאֵבָרִים וְהָאֻמּוּרִים הַפְּסוּלִים שֶׁנִּתְרַבּוּ מֵהָעוֹלָה שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ וְאִם יָרְדוּ לֹא יַעֲלוּ, לְכוּלֵי עָלְמָא אִם שָׁלַט בָּהֶם הָאוּר יַעֲלוּ וְהַגַּם שֶׁיָּרְדוּ.

וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב, כְּנֶגֶד אוֹתָם שֶׁמָּשְׁלָה בָּהֶם הָאוּר ״עַל מוֹקְדָהּ״, וּכְנֶגֶד אוֹתָן שֶׁעֲדַיִן לֹא מָשְׁלָה בָּהֶן הָאוּר אֶלָּא עָלוּ לַמִּזְבֵּחַ אָמַר ״עַל הַמִּזְבֵּחַ״, וְחִלְּקָם הַכָּתוּב לְצַד שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ בְּדִינָם, ״עַל מוֹקְדָהּ״ תַּעֲלֶה חֲגַם שֶׁיָּרְדָה, אֲבָל מַה שֶּׁהוֹסִיף הַכָּתוּב לוֹמַר ״עַל הַמִּזְבֵּחַ״, דַּוְקָא אִם עָלְתָה וְלֹא יָרְדָה:

וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב לוֹמַר ״עַל מוֹקְדָהּ״, קוֹדֶם אָמְרוֹ ״עַל הַמִּזְבֵּחַ״, וּמִן הָרָאוּי יַקְדִּים עֲלִיַּת הַמִּזְבֵּחַ כִּי אֵינָהּ מוֹקְדָהּ אֶלָּא אַחַר שֶׁקָּדַם הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לְרַשּׁוֹם הַדְּרָגָה רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּהּ יַחְזוֹר הַפָּסוּל כָּשֵׁר מַמָּשׁ לְעִנְיַן אִם יָרְדוּ יַעֲלוּ, וְאַחַר כָּךְ אָמַר הַדְּרָגָה שְׁנִיָּה שֶׁאֵין בָּהֶם הֶסֵּרַת פְּסוּל, אֶלָּא כָּל עוֹד שֶׁהֵם עַל הַמִּזְבֵּחַ כַּנִּזְכָּר.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים נֶחְלְקוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבָּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר ״עַל הַמִּזְבֵּחַ״, כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, וַאֲפִלּוּ נְסָכִים, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר ״עַל מוֹקְדָהּ״ דַּוְקָא וְלֹא נְסָכִים וְכוּ׳, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה (זוהר קדוש חלק א מז:).

וּבָרָךְ רֶמֶז תִּרְמֹז כָּל הַפָּרָשָׁה עַל גָּלוּת הָאַחֲרוֹן שֶׁאָנוּ בוֹ לְנַחֲמֵנוּ מֵעִצְּבוֹן נַפְשֵׁנוּ, כִּי כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאֲנָה הִנָּחֵם נַפְשׁוֹ בִּרְאוֹת אֹרֶךְ הַגָּלוּת. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה: לְמִצְרִים אַרְבַּע מֵאוֹת, לְבָבֶל שִׁבְעִים, לִשְׁנֵיהֶם יַחַד אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים, וְהֵן הַיּוֹם אֶלֶף ותרע״ב מָה אֵיחַל עוֹד? וְלֹא גָּלוּת לְבַד אֶלָּא עִנּוּי מֵהָאֻמּוֹת, כִּי כָּל גּוֹי וּמַמְלָכָה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲבֹדוּ, וַאֲשֶׁר זֶה יְסוֹבֵב חֲשׁוֹב לֹא טוֹב, כִּי שִׁפַּת אֱמֶת לֹא הֻכְּרָה בְּכוֹנְנוּת וְהֶאֱרִיכָה לְשׁוֹן שֶׁקֶר. וּבָא הַצּוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ וְהוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה לְזֶרֶז לְיִשְׂרָאֵל, וּבְרֹאשָׁם בְּנֵי תּוֹרָה שִׁפְתֵי כֹהֵן אֲשֶׁר תּוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ, אַהֲרֹן וּבָנָיו, לְהוֹדִיעַ לַדּוֹרוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה.

זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה, אָמַר ״זֹאת״ לְמַעֵט כָּל הָעֲלִיּוֹת שֶׁאֵין כָּמוֹהָ עוֹלָה, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מִי הִיא זֹאת, וְאָמַר **הִוא הָעֹלָה** כְּבָר, דִּכְתִיב (שיר השירים ג:ו) ״מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר״. ״עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ״ הֵם שְׁנֵי פְּרָטִים שֶׁאָנוּ בָּהֶם, הָאֶחָד שֶׁאָנוּ בְּנֵי תּוֹרָה, מַה שֶּׁאֵין בְּכָל הָאֻמּוֹת, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאָנוּ מְיֻסָּרִים בְּגָלוּת וְיִסּוּרִין וְדַלּוּת. כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה אָמַר **עַל מוֹקְדָהּ** שֶׁנִּמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לָאֵשׁ, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ד.) הַאי צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן דִּרְתַח אוֹרִיתָא וְכוּ׳, וּכְנֶגֶד הַגָּלוּת וַעֲנָפָיו אָמַר **עַל הַמִּזְבֵּחַ** כִּי הַיִּסּוּרִין מִתְיַחֵס לָהֶם שֵׁם מִזְבֵּחַ לְהִיוֹתָם כַּפָּרָה, וְכֵן הוּא בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים (ברכות ה.). וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בְּאֶמְצָעוּת שְׁנֵי דְּבָרִים תִּהְיֶה עֲלִיָּתֵנוּ מְיוֹעֶדֶת בַּהַפְלָגוֹת הַמַּעֲלוֹת מְשֻׁנּוֹת לְשֻׁבַח שְׁבָחִים אֲשֶׁר לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה.

וּבֵאֵר עַד מָתַי יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, **כָּל הַלַּיְלָה,** שֶׁהוּא זְמַן הַגָּלוּת הַנִּמְשָׁל לְלַיְלָה ״שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה״ (ישעיהו כא:יא), וְכֵן בַּפְּסוּק ״לִינִי

הַלַּיְלָה״ דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל הַגְּלוּת, עַד הַבֹּקֶר שֶׁהוּא זְמַן שֶׁיָּרִיק עָלֵינוּ כְּבוֹדוֹ וְאָתָא בֹּקֶר, וְהַזְּמַן הוּא אַחַר עֲבוֹר ת״ק לָאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי, לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה יט:ח) כִּי יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף שָׁנָה, וּמֵהַשֵּׁכֶל יִהְיוּ ת״ק רִאשׁוֹנָה מִדַּת לַיְלָה וְת״ק שְׁנִיָּה מִדַּת יוֹם, וְהוֹדִיעַ ה׳ כִּי עַד הַבֹּקֶר שֶׁכְּשֶׁיִּגָּמֵר ת״ק שָׁנָה בַּגָּלוּת עַד הַבֹּקֶר שֶׁיִּהְיֶה הָעֲלָיָה, וּבֹקֶר זֶה אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ אִם בֹּקֶר שֶׁל אֶלֶף הַחֲמִישִׁי אוֹ בֹּקֶר שֶׁל אֶלֶף הַשִּׁשִּׁי כִּי בָּאֶלֶף הָרְבִיעִי גָּלָה כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל בַּעֲקִבּוֹ, לָזֶה גָּלָה ה׳ סוֹדוֹ בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים כִּי הוּא לְבֹקֶר שֵׁנִי, וְהוּא אָמְרוֹ (ישעיהו לג:ב) ״הֱיֵה זְרוֹעָם לַבְּקָרִים״ – לִשְׁנֵי בְּקָרִים, לְבֹקֶר שֵׁנִי אִם לֹא לְבֹקֶר רִאשׁוֹן. וְלָזֶה אָמַר ״עַד הַבֹּקֶר״ הַיְדוּעַ שֶׁהוּא שֵׁנִי וְלֹא בֹּקֶר הַבָּא רִאשׁוֹן בַּגָּלוּת. וְאוּלַי כִּי לָזֶה רָמַז הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ (ישעיהו כא:יב) ״אָמַר שׁוֹמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה״, פֵּרוּשׁ חֲגַם שֶׁאָתָא בֹּקֶר רִאשׁוֹן לֹא הוֹעִיל וּבָא גַּם כֵּן הַלַּיְלָה אַחֲרָיו כִּי לֹא נוֹשַׁעְנוּ בוֹ. וְאוּלַי כִּי אִלּוּ יִשְׂרָאֵל הָיוּ שְׁלֵמִים הָיוּ נִגְאָלִים בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן.

וְהוּא מַה שֶּׁרָמוּז בְּדִבְרֵיהֶם שֶׁלֹּא נִגְזַר עַל יִשְׂרָאֵל גָּלוּת אֶלָּא יוֹם אֶחָד, דִּכְתִיב (תהלים כ:ב) ״יַעַנְךָ ה׳ בְּיוֹם צָרָה״, פֵּרוּשׁ יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלֹא נִשְׁאָרִים אֶלָּא תרע״ב שֶׁהֵם עק״ב שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵאֶלֶף הָרְבִיעִי וְת״ק שֶׁל אֶלֶף הַחֲמִישִׁי, חֲרֵי תרע״ב, וּבַבֹּקֶר הָיוּ נִגְאָלִים, וּלְצַד מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים עִכֵּב וְיִעֵד בֹּקֶר שֵׁנִי, וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ (ישעיה לג:ב) ״ה׳ חָנֵנוּ לְךָ קִוִּינוּ״ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ קִוִּינוּ לִהְיוֹת הַגְּאֻלָּה בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא לְעַכֵּב עַד בֹּקֶר שֵׁנִי, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים הֱיֵה זְרוֹעָם לַבְּקָרִים כְּשֶׁיַּעַבְרוּ שְׁנֵיהֶם.

וְאָמְרוֹ **וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ**, יוֹדֵעַ הַכָּתוּב כִּי בְּאוֹר בֹּקֶר תֵּעָשֵׂן אַף ה׳ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל עַל אֶשֶׁר עִנּוּנוּ בְּנֵי עֲוָלָה וְיִסְּרוּנוּ בְּיִסּוּרֵי נְקָמָה, וּבִכְּרָט בְּנֵי הַמַּעֲרָב הַפְּנִימִי אֵין לְךָ כּוֹס מַר שֶׁלֹּא הִטְעִימוּ תָּמִיד. וְהוּא אָמְרוֹ ״וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ״ שֶׁרָמַזְנוּ בּוֹ בְּחִינַת הַיִּסּוּרִין מֵהָאוּמּוֹת וְלֹא רִחֵם לְבָם לַאֲשֶׁר הִכָּה ה׳ זֶה יָמִים וְהִשְׁפִּיל גְּאוֹן יַעֲקֹב, וְלֹא נָהֹג בָּם בְּחִינַת דֵּרָאוֹן, לוֹמַר דַּי רְאוֹת עֶלְיוֹנֵי עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה מַטָּה. אֵשׁ מִזְבֵּחַ זֶה תּוּקַד בּוֹ בְּנֶעְלָם הַנֶּעְלָמִים כִּי הוּא הַמְקֻנָּא וְלוֹבֵשׁ קִנְאָה, וְרָמַז גַּם כֵּן בְּאָמְרוֹ ״וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ״ לִבְחִינַת עֲקֵדַת יִצְחָק, גַּם הַמִּזְבֵּחַ יַגִּיד אֶל בְּחִינַת הַדִּין כִּי יִתְעוֹרְרוּ הַדִּינִים וְיִתְגַּבְּרוּ, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ **תּוּקַד בּוֹ**, וְהָבֵן.

וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד. יִרְצֶה לְמִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים כִּי יִתְכַּנֶּה בְּשֵׁם כֹּהֵן, הַכַּוָּנָה שֶׁגַּם הַחֲסָדִים יַסְכִּימוּ לִנְקוֹם נָקָם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וָאֵרָא וְגוֹ׳ בְּפָסוּק (שמות ו:ב) ״וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה׳״. וְאָמְרוֹ ״מִדּוֹ בַד״ יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי כָּל נֶפֶשׁ שֶׁהוֹרְגִים הָאוּמּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל עַל קִדּוּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹשֵׁם מִדָּמוֹ צוּרַת הַנֶּהֱרָג הַהוּא בַּמַּלְבּוּשׁ וְאוֹתוֹ יִלְבּוֹשׁ יוֹם נָקָם בְּלִבּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ מִדּוֹ אֲשֶׁר בּוֹ, אוֹתָם שֶׁהֵם בַּד, שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם (במדבר כג:ט) ״עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן״ וְשָׁרְשָׁהּ בַּד. גַּם יִרְמְז אֶל הָאַחְדוּת שֶׁהֵם נֶהֱרָגִים עַל אֲשֶׁר לֹא יַחְפְּצוּ לְשַׁתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אַחֵר וּמְיַחֲדִים שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְאָמְרוֹ **וּמִכְנְסֵי בַד** יִרְמֹז לְמַה שֶּׁהָרְגוּ הָאֻמּוֹת מֵהָאֲנָשִׁים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה׳, הַמַּכְנִיסִים אֱמוּנַת ה׳ וְאַחְדוּתוֹ בְּלֵב יִשְׂרָאֵל, וְהֵם הֵם יַקִּירֵי אֶל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר אֵין דָּבָר מַפְסִיק בֵּינָם לְבֵינָם, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר ״וּמִכְנְסֵי בַד״ לְשׁוֹן הַכְנָסָה. בַּד הוּא בְּחִינַת הָאַחְדוּת, לְאֵלֶּה אָמַר ״עַל בְּשָׂרוֹ״, פֵּרוּשׁ, אֵין דָּבָר מַפְסִיק בֵּינָם לְבֵין ה׳, וְאָמַר **בְּשָׂרוֹ** לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאֹזֶן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיהו יג:יא) ״כַּאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל מָתְנֵי אִישׁ״ וְגוֹ׳, (במדבר יא:א), ״בְּאָזְנֵי ה״, (תהלים לד:טז) ״עֵינֵי ה״, וּלְצַד מַה שֶּׁעָשׂוּ לְהַצַּדִּיקִים הַלָּלוּ יֵחָתֵם גְּזַר דִּין לְאָמָּה רְשָׁעָה.

וְאָמְרוֹ **וְהָרִים אֶת הַדָּשֶׁן** כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהֵרְעוּ בִּבְחִינַת הַיִּסּוּרִין וְהָעִנּוּיִים אֲשֶׁר צָרְרוּ אוֹתָנוּ, וְאִם בָּאתָ לִרְאוֹת הוּא יוֹתֵר מִגָּלוּת מִצְרַיִם, כִּי גָּלוּת מִצְרַיִם הָיוּ מְשַׁעְבְּדִים אוֹתָם וּמַאֲכִילִים אוֹתָם וּמַלְבִּישִׁים אוֹתָם, וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מכילתא, ילקוט במדבר יא:ה) בְּפָסוּק ״זָכַרְנוּ אֶת וְגוֹ׳ אֵת הַקִּשּׁוּאִים״ וְגוֹ׳, חִנָּם הָיוּ אוֹכְלִים הַכֹּל, וְהֵן גָּלוּת יִשְׁמְעֵאלִים, אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁלֹּא רָאָם מְשַׁעְבְּדִים וּמְמָרְרִים חַיֵּי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא דַּי שֶׁלֹּא יִתְּנוּ שָׂכָר אֶלָּא עוֹד שׁוֹאֲלִים מִמֶּנּוּ מְזוֹד וְהָבָה, וְעוֹד אָדָם נִגְזָל בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהֵם תּוֹבְעִים מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁאֵין לוֹ, וְכוֹס זֶה יַשְׁקוּהוּ עַד שְׁיֵמוּת. וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וְהָרִים** אֵל מֵרִים רֹאשִׁי **אֶת הַדָּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ** אֵשׁ הָעַמִּים, כִּי מָצִינוּ שֶׁצָּרַת הָאֻמּוֹת תִּקָּרֵא אֵשׁ, וְצֵא וּלְמַד מֵאֵשׁ בֵּין הַכְּרוּבִים (יחזקאל י:ב), **אֶת הָעוֹלָה** שֶׁהִיא הָאֻמָּה הַנִּקְרֵאת עוֹלָה.

וְאָמְרוֹ ״עַל הַמִּזְבֵּחַ״ יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּחְלְקוּ רַמְבָּ״ם (הלכות תשובה פ״ו) וְרַאֲבַ״ד בְּעִנְיַן מִשְׁפַּט הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַמְעַנִּים אוּמָּתֵנוּ, כִּי הָרַאֲבַ״ד סוֹבֵר שֶׁיִּשְׁפְּטוּ עַל אֲשֶׁר הֵרֵעוּ יוֹתֵר מֵהַקָּצוּב לֶהֱיוֹתָם בַּעֲלֵי בְּחִירָה וְרָצוֹן. וְרַמְבָּ״ם סוֹבֵר כִּי יִשָּׁפְטוּ גַּם עַל הָעִקָּר, וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת בֵּין הַבְּתָרִים (בראשית טו:יד) כִּי הָאֱמֶת הוּא שֶׁיִּשָּׁפְטוּ עַל הַכֹּל בְּטוּב טַעַם. וּמֻחְדָּשׁ אֲנִי דּוֹבֵר כִּי מֵהַתּוֹסֶפֶת יֵקַח רְאָיָה אֶל הָעִקָּר, שֶׁאִם כַּוָּנַת הַמְעַנִּים לְקַיֵּם מִצְוַת ה׳ הָיָה לָהֶם שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף, וּמִמַּה שֶׁהוֹסִיפוּ גִּלּוּ דַּעְתָּם כִּי לֹא לְמִצְוָה יְכַוָּנוּ. וְהוּא אָמְרוֹ ״עַל הַמִּזְבֵּחַ״, פֵּרוּשׁ, בְּיָתֵר עַל הַשִּׁעוּר שֶׁהוּא לְכַפָּרָה שֶׁקָּצַב ה׳ לָהֶם אוֹתוֹ, שֶׁיַּעֲשׂוּ בְּיוֹתֵר מֵהַקָּצוּב, **וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ** שֶׁהוּא הַקָּצוּב לְכַפָּרָה, וְיָדִין מִמֶּנּוּ כִּי לֹא לְמִצְוַת ה׳ הֵם מִתְכַּוְּנִים, שֶׁהַיָּתֵר יִגָּלֶה עַל בְּחִינַת הַגְּזֵרָה לְכַפָּרָה אִם לָהּ מִתְכַּוְּנִים אוֹ בְּשׁוֹנְאָה לְהָרַע לְבַד וְנִמְצָאִים מִתְחַיְּבִים עַל הַכֹּל. אוֹ יִרְצֶה כִּי הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא שָׁלְמוּ יְמֵי גָּלוּת יָבוֹא ה׳ לְמִנְיַן הַנּוֹתָר מֵהַצַּעַר הַקָּצוּב אֲשֶׁר הוֹסִיפוּ בְּנֵי עֲוָלָה לְעַנּוֹת, וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ לְהַשְׁלִים בּוֹ כַּפָּרָה הַצְּרִיכָה אֲשֶׁר קָצַב ה׳ בִּגְזֵרַת הַגָּלוּת. **עוֹד** יִרְצֶה כִּי יַקְרִיב מַעֲשֵׂה הַצָּרוֹת לִפְנֵי מִדַּת הַדִּין

שֶׁמִּתְיַחֶסֶת לַמִּזְבֵּחַ כְּדֵי לִנְקֹם נָקָם מֵאוֹיְבֵינוּ.

וְאָמְרוּ **וּפָשַׁט** וגו׳, לֶהֱיוֹת שֶׁבְּגָדִים הָרִאשׁוֹנִים הֵם לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט בְּעוֹשֵׁי רָעָתֵנוּ, וְעַכְשָׁיו בָּא לְהֵיטִיב לְהוֹצִיאֵנוּ מֵהַגָּלוּת וּלְהֵיטִיב אוֹתָנוּ, לָזֶה יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי בְּחִינַת הַהֲטָבָה, כִּי לֹא יַעֲכֵב קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת עַד כְּלוֹת עוֹשֵׁי רִשְׁעָה, אֶלָּא תֵּכֶף וּמִיָּד יִקַּבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ וְיוֹצִיא אוֹתָנוּ מִמַּחֲנֵה הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים **אֶל מָקוֹם טָהוֹר**, הִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרָה, כִּי אֶרֶץ הָעַמִּים הִיא טְמֵאָה הִיא וַעֲפָרָהּ וַאֲפִלּוּ אֲוִירָהּ (שבת טו.), וְאֵין לְךָ מָקוֹם שֶׁיִּקָּרֵא טָהוֹר זוּלַת אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה. גַּם יִרְמְז בְּאָמְרוֹ **מָקוֹם טָהוֹר** מְקוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַנִּקְרָא טָהוֹר כְּבָיְכוֹל.

וְאָמְרוֹ **וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ**, פֵּרוּשׁ, לֹא תִדַּמֶּה כִּי אֵין צָרָה לְעוֹשֵׁי רִשְׁעָה אֶלָּא הָרָעָה הַהִיא אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה ה׳ בָּהֶם שְׁפָטִים בְּהוֹצִיא אוֹתָנוּ מִבֵּינֵיהֶם, לֹא כֵן, אֶלָּא ״וְהָאֵשׁ״, הִיא בְּחִינַת אֵשׁ הַמִּשְׁפָּט ״לֹא תִכְבֶּה״, **וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים** – הֵם הָאֻמּוֹת שֶׁהֵם עֵצִים יְבֵשִׁים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כ:יט) ״כִּי הָאָדָם עֵץ״, וְכֵן אָמְרוּ בְּרַבּוֹת (איכה רבה, פתיחתא) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הָעֵצִים אֵלּוּ הַגָּלֻיּוֹת, עַד כָּאן.

וְאָמְרוֹ **בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר** יִרְצֶה, לְפִי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי זְמַן הַגְּאֻלָּה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בַּבֹּקֶר רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁנַת הת״ק לָאֶלֶף הַחֲמִישִׁי, וּלְסִבַּת הֶעָוֹן נִתְעַכֵּב עַד בֹּקֶר שֵׁנִי, וְאָמַר הַכָּתוּב כִּי לֹא מִפְּנֵי זֶה יִזְכּוּ הָאֻמּוֹת וְלֹא יָבֹא עֲלֵיהֶם מַה שֶּׁהָיָה צָרִיךְ לָבֹא עֲלֵיהֶם בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן. לוּ יְהִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא זָכוּ לִגְאֻלָּה, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יִמָּלְטוּ הָאֻמּוֹת מֵהַצָּרָה שֶׁהָיְתָה עֲתִידָה לָבֹא עֲלֵיהֶם אָז, וְיָבִיא ה׳ עֲלֵיהֶם מַה שֶּׁנִּתְחַיְּבוּ בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן וּבֹקֶר שֵׁנִי.

וְאָמְרוֹ **וְעָרַךְ עָלֶיהָ** וגו׳, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא קמא פג.) הַכֹּל לְפִי הַמְּבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ, כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה נִכְבָּד הַמְּבַיֵּשׁ נִכְבָּד לְבָזוּי הַמְּבַיֵּשׁ נִכְבָּד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֶבֶד הַמְּבַיֵּשׁ אֶת רַבּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר ״וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה״ שֶׁהוּא הָאֻמָּה הַיִּשְׂרְאֵלִית בִּכְלָלוּתָהּ. **וְהִקְטִיר עָלָיו** פֵּרוּשׁ יַעֲרִיךְ גַּם כֵּן בְּחִינַת הַצַּדִּיקִים הַשְּׁלֵמִים מֵבְּחִירֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמִים שֶׁבָּהֶם הַמַּעֲלִים רֵיחַ בְּשָׂמִים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (בראשית כז:כז) ״רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה״. וְתֵדַע כִּי כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרוֹת רֵיחוֹ נוֹדֵף לְרָעָה, וְהַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּבָא בְּדִבְרֵיהֶם (קב הישר פרק ז) שֶׁהָיָה עוֹבֵר אֵלְיָהוּ וְרָאָה אָדָם רָשָׁע וּמְנַע עַצְמוֹ מֵהָרִיחַ רֵיחוֹ הָרַע יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהִרְגִּישׁ בְּעָבְרוֹ עַל סִרְחוֹן נִבְלָה, וּבְהֶפֶךְ יִהְיֶה לְאִישׁ צַדִּיק שֶׁלֹּם שֶׁיַּעֲלֶה מִמֶּנּוּ בְּשֶׂם רֵיחַ הַגָּן, לָזֶה זָכַר זִכְרוֹן עֲרָבָתָם בְּלְשׁוֹן הַקְּטָרָה, וְהַמְכֻוָּן כִּי יִשְׁפֹּט בְּפִרְטוּת אֶת אֲשֶׁר הֵרִעוּ לַאֲנָשֵׁי בֹּשֶׂם. **עוד** יִרְצֶה כִּי כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ ה׳ אֶת הָעוֹלָה לִנְקֹם נִקְמָתָהּ מֵהַמַּרְעִים, לֹא יַעֲרִיכֶנָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אֶלָּא יַקְטִיר עָלֶיהָ הַמַּבְחָרִים וְהַשְּׁלֵמִים שֶׁבָּאֻמָּה שֶׁיִּקָּרְאוּ בְּשֵׁם ״חֵלֶב הַשְּׁלָמִים״, שֶׁבָּזֶה תִּגְדַּל מַעֲלָתָהּ שֶׁל הָאֻמָּה לִנְקֹם נְקָמָה גְּדוֹלָה מְשׁוֹנָאֶיהָ.

וְאָמְרוֹ **אֵשׁ תָּמִיד** וגו׳, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁיַּכֶּה ה׳ בָּהֶם מַכָּה רַבָּה, לֹא תִכְבֶּה אֵשׁ וְתָמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יואל ד:כא) ״וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי״, עַד אֲבוֹד רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ, וְהָיָה ה׳ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ (זכריה יד:ט).

טו **וְהַכֹּהֵן וגו׳.** תַּחְתָּיו מִבָּנָיו – בְּפֶרֶק הַתְּכֵלֶת (מנחות נא.) דָּרְשׁוּ בָּעֵת שֶׁבָּא לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וַעֲדַיִן לֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו שֶׁבְּנוֹ שֶׁל מֵת יְבִיאֶנּוּ בְּמְקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **תַּחְתָּיו מִבָּנָיו.** וְדָרְשׁוּ מ״ם שֶׁל מִבָּנָיו לִדְרָשָׁא אַחֶרֶת, דְּתַנְיָא שָׁם: ״בָּנָיו״ – אִלּוּ כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו״ – הֲרֵי כֹּהֵן גָּדוֹל אָמוּר, מָה אֲנִי מְקַיֵּם ״בָּנָיו״? בְּהֶדְיוֹטִים. וּמַסִּיק שָׁם בַּגְּמָרָא דְּמֵאֲמְרוֹ ״מִבָּנָיו״ דּוֹרֵשׁ כֵּן.

וּבְהוֹרָיוֹת פֶּרֶק ג׳ (הוריות יא.) אָמְרוּ עוֹד: כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן מְשִׁיחָה מִנַּיִן? דִּכְתִיב ״וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו״, נִימָא קְרָא ״וְהַכֹּהֵן מִתַּחְתָּיו מִבָּנָיו״, מַאי ״הַמָּשִׁיחַ״ וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא צָרִיךְ לוֹמַר ״הַמָּשִׁיחַ״ לְלַמֵּד עַל בָּנָיו הָאֲמוּרִים בַּתְּחִלָּה שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת כְּמַאֲמַר הַתַּנָּא בְּפֶרֶק הַתְּכֵלֶת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּלַמֵּד עַל בָּנָיו הָאֲמוּרִים בַּתְּחִלָּה שֶׁפִּיר נִשְׁמַע, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה אוֹמֵר ״הַמָּשִׁיחַ״, כִּי שְׁנֵי כְּתוּבִים בְּכֹהֵן אֶחָד לָמָּה לִי? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁ״בָּנָיו״ דְּרֵישָׁא בְּהֶדְיוֹטִים, ״בָּנָיו״ דְּסֵיפָא בִּגְדוֹלִים, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״הַמָּשִׁיחַ״ אֶלָּא לְדָרְשָׁא לְמָשׁוֹחַ כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל.

וַעֲדַיִן קָשֶׁה בַּכָּתוּב לָמָּה אָמַר **תַּחְתָּיו מִבָּנָיו** שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״מִבָּנָיו תַּחְתָּיו״. וְאוּלַי שֶׁיִּכָּוֵן לְהַסְמִיךְ בָּנָיו לְ״יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ״ לְכַוֵּן דְּרָשַׁת פֶּרֶק הַתְּכֵלֶת (מנחות כז:) שֶׁאִם מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וַעֲדַיִן לֹא מִנּוּ אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ – בְּנוֹ יָבִיא בִּמְקוֹמוֹ. וְזֶה שֶׁעוֹבֵר הַכָּתוּב: ״וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו יַעֲשֶׂה״, וְאִם עֲדַיִן לֹא נִתְמַנָּה – מִבָּנָיו שֶׁל מֵת יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וְאִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב ״הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִבָּנָיו תַּחְתָּיו״, אָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁאֵין חִיּוּב עַל בְּנוֹ לְהָבִיא אֶלָּא אִם יִהְיֶה תַּחְתָּיו, שֶׁכֵּן מַשְׁמַע דָּוְקָא תַּחְתָּיו, פֵּרוּשׁ שֶׁנִּתְמַנָּה אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לַעֲמֹד תַּחְתָּיו. וּמֵאָמְרוֹ ״מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה״ מַשְׁמַע כָּל יוֹרֵשׁ יָבִיא. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁחוֹלֵק וְסוֹבֵר שֶׁאִם לֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו בָּאָה מִשֶּׁל צִבּוּר, אָמַר ״תַּחְתָּיו מִבָּנָיו״ לִסְמֹךְ ״מִבָּנָיו״ לְ״יַעֲשֶׂה״, לוֹמַר כִּי אֵין רָאוּי לְשׁוּם אָדָם אַחֵר לִכָּנֵס תַּחַת הַכֹּהֵן זוּלַת בְּנוֹ. אַחַר שֶׁפֵּרַשְׁתִּי זֶה מָצָאתִי שֶׁכֵּן דָּרְשׁוּהָ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְמֵבִין מִשְּׁמָעוּת הַבָּרַיְתוֹת עַל נָכוֹן.

פרק ז

ה **אָשָׁם הוּא.** נֶחְלְקוּ רַבָּנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (תורת כהנים כאן), רַבָּנָן אָמְרוּ ״הוּא״ לְמַעֵט אִם לֹא שְׁחָטוֹ בַּצָּפוֹן לְעִכּוּבָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לְמַעֵט אִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ. וְהִנֵּה לְסִבָּרַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יֵדַיִּק ״אָשָׁם הוּא״ שֶׁחוֹזֵר ״הוּא״ לָאָשָׁם שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לְשֵׁם אָשָׁם. וַהֲגַם שֶׁבִּזְבָחִים (זבחים י.) מָצִינוּ שֶׁהִקְשָׁה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחָזַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלָמַד דִּין זֶה דְּשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ מִפָּסוּק (ויקרא ז:ז) ״כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם״ שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָם הַכָּתוּב, אִם כֵּן תִּבֶּת ״הוּא״ לָמָּה

צְרִיכָה? וְאוּלַי כִּי זוּלַת ״הוּא״ הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהַהֶקֵּשׁ בָּא לְעִנְיַן שֶׁצָּרִיךְ סְמִיכָה, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמִים (זבחים יא.), לָזֶה אָמַר ״הוּא״ סָמוּךְ לְאָשָׁם לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְשֵׁם אָשָׁם. וּלְצַד שֶׁנִּקְשָׁה מַה שֶּׁהֶקֵּשָׁה שָׁם, אָמַר ״כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם״. וּלְרַבָּנָן ״הוּא״ לְמַעֵט שְׁחִיטָה שֶׁלֹּא בַּצָּפוֹן שֶׁהוּזְכְּרָה בַּפָּרָשָׁה (פסוק ב) וּבָא לְעַכֵּב. וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת מֵעִין קֻשְׁיוֹת שֶׁהֶקֵּשָׁה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר גַּם לְדִבְרֵי חֲכָמִים, כֵּיוָן שֶׁלֹּא חִדְּשׁוּ דִּין זָר מֵהַשֵּׁכֶל בִּדְרָשָׁתָם אֶלָּא דָּבָר שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּכָל הַקֻּרְבָּנוֹת, וְגַם הוּזְכַּר בְּפֵרוּשׁ, אֶלָּא שֶׁמִּפְּסוּק אֶחָד הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב, יְכוֹלִין לְדָרֹשׁ ״הוּא״ שֶׁבָּא לְעִכּוּבָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהוֹלִיד דִּין חָדָשׁ שֶׁאֵין לוֹ דִּמְיוֹן, לָזֶה הוּקְשָׁה כָּל הַקֶּשְׁיוֹת הָרְשׁוּמוֹת שָׁם.

ט **וְכָל מִנְחָה וְגוֹ׳.** אָמַר הַכָּתוּב זִכְרוֹן חֲמֵשׁ מְנָחוֹת לְמַעֵט חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: א׳, שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, פֵּרוּשׁ בֵּית אָב, זְבָחִים כְּנֶגֶד מְנָחוֹת, אֶלָּא כָּל אֶחָד יִטּוֹל חֶלְקוֹ בַּמִּנְחָה. ב׳, שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד מְנָחוֹת, הֲגַם שֶׁיְּשַׁנָּם בְּהַשְׁוָאָה בְּעִנְיָן אֶחָד, שֶׁמְּצִינוּ שֶׁהָעוֹף בָּא בְּדַלּוּת וְהַמִּנְחָה קָמָה תַּחְתֵּיהֶם בְּדַלֵּי דַלּוּת. ג׳, שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים, הֲגַם שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִינֵי דָמִים. ד׳, שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד מְנָחוֹת, הֲגַם שֶׁהֵם מִינֵי קְמָחִים. ה׳, שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ אֲפִלּוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת כְּנֶגֶד מַרְחֶשֶׁת, הֲגַם שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם שָׁוִים.

וַהֲגַם שֶׁהַמְּעוּטִים הֵם מְנָחוֹת, דָּרְשׁוּם בְּ״אִם אֵינוֹ עִנְיָן״. אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי לָרַמְבַּ״ם (הלכות מעשה קרבנות פרק י הלכה טו) שֶׁכָּתַב בְּאֹפֶן אַחֵר, כִּי מִפֹּה שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין מְנָחוֹת הָאֲפוּיוֹת וּמִנְחַת הַסֹּלֶת, שֶׁהֲרֵי בָּאֲפוּיוֹת הוּא אוֹמֵר ״כָּל הַמִּנְחָה לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב״ וְגוֹ׳, וּבְמִנְחַת סֹלֶת הוּא אוֹמֵר ״וְכָל מִנְחָה לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן״ וְגוֹ׳, לוֹמַר לְךָ שֶׁאֲפִלּוּ מִנְחַת סֹלֶת שֶׁהָיְתָה עוֹלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיְּחַלְקוּהָ מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה, לְצַד שֶׁאִם יְחַלְקוּהָ בֵּינֵיהֶם מַגִּיעַ לָזֶה מְלֹא כַּפּוֹ וְכוּ׳ שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לָלוּשׁ וְלֹא לֶאֱפוֹת, אַף עַל פִּי כֵן לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן יְחַלְקוּהָ בִּכְּנֵי עַצְמָהּ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין חוֹלְקִין מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה, עַד כָּאן. נִמְצָאתָ אוֹמֵר לִדְבָרָיו שֶׁהַלִּמּוּד הוּא מֵאָמְרוֹ ״לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן״ בְּמִנְחַת סֹלֶת, מִזֶּה אָנוּ לוֹמְדִים לְכָל הַמִּנְחוֹת, וּמִן הַבְּרִיתָא אֵינוֹ נִשְׁמָע כֵּן.

וְעוֹד דִּקְדֵּק הָרַמְבַּ״ם בִּלְשׁוֹנוֹ שֶׁהַלִּמּוּד הוּא מִמַּה שֶׁחִלְּקָם הַכָּתוּב, מַשְׁמַע שֶׁאִם לֹא חִלְּקָם לֹא הָיִינוּ שׁוֹמְעִים זֶה, וְדָלָא כְּהַבְּרִיתָא. וְאוּלַי כִּי סוֹבֵר רַמְבַּ״ם כִּי מִמַּה שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין מִנְחוֹת הָאֲפוּיוֹת וְכוּ׳, בָּזֶה גִּלָּה לָנוּ הַכָּתוּב כַּוָּנָתוֹ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ בֵּינֵיהֶם אַחַת כְּנֶגֶד אַחַת אֲפִלּוּ בְּמִנְחַת סֹלֶת, וּמִזֶּה לָמְדוּ לְכָל הַמִּנְחוֹת, כִּי בְּמַרְחֶשֶׁת וּמַחֲבַת לֹא הֻזְכַּר בָּהּ חִלּוּק לַכֹּל אֶלָּא שֶׁלֹּא יִטְּלוּהָ זוּלַת בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִטְּלוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַרְחֶשֶׁת אִם לֹא הֻזְכַּר בָּהּ סֵדֶר חֲלֻקָּתָהּ אִם לְכֻלָּם יַחַד אִם לְאֶחָד מֵהֶם. וּמַה שֶּׁלָּמְדוּ כָּל הַחֲמִשָּׁה פְּרָטִים מֵחֲמִשָּׁה מְעוּטִים אַסְמַכְתָּא הִיא, וּלְעוֹלָם עִקַּר לִמּוּדָם הוּא מִמַּה שֶּׁחִלֵּק הַכָּתוּב.

וּמֵעַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה פֵּרַט הַכָּתוּב כָּל הַמִּנְחוֹת, כֵּיוָן שֶׁלִּמּוּדֵנוּ הוּא מִמַּה שֶּׁחִלֵּק, לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״כָּל מִנְחָה לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב״ וְגוֹ׳ וְ״כָל מִנְחָה חֲרֵבָה לְכָל בְּנֵי״ וְגוֹ׳? וְאוּלַי שֶׁאַחַר שֶׁיָּרַד הַכָּתוּב לְפֶרֶט מַאֲפֶה וַחֲרֵבָה, חָשׁ שֶׁיִּטְעֶה אָדָם לְחַלֵּק בֵּינֵיהֶם לְבֵין שְׁאָר מְנָחוֹת. גַּם מָצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים; מנחות סג.) ״וְכָל נַעֲשָׂה בְּמַרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת״ – שֶׁעַל שֵׁם כְּלֵיהֶן נִקְרְאוּ, וְנִפְקָא מִינָּהּ הָאוֹמֵר ״חֲרֵי עָלַי מַרְחֶשֶׁת״ – כְּלִי שָׁרֵת נָדַר. וְהוּא דָּבָר שֶׁנֶּחְלְקוּ בּוֹ (מנחות סג.) בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת** לְגַלּוֹת לְךָ שֶׁעַל שֵׁם כְּלֵיהֶן נִקְרְאוּ. וְאָמְרוּ **אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר** דָּרַשׁ גַּם כֵּן רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁבָּאָה לִלְמֹד עַל עַצְמוֹ מֵהַסְּמִיכוּת שֶׁל ״כָּל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת״ – מַה מַּרְחֶשֶׁת וּמַחֲבַת הֵם שְׁנַיִם, גַּם מַאֲפֶה תַּנּוּר הֵם שְׁנַיִם, וְלֹא יָבִיא מֶחְצָה חַלּוֹת וּמֶחְצָה רְקִיקִין. וְגַם לְלַמֵּד עַל מַרְחֶשֶׁת וּמַחֲבַת בָּא לוֹמַר: מַה תַּנּוּר כְּלִי, גַּם מַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת כְּלִי, כָּאמוּר שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וְנִשְׁאַר אוֹמֵר ״כָּל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה״ – לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר שְׁנַיִם?

וְנִרְאֶה כִּי כַּוָּנַת רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁלָּמַד כָּל מִנְחַת מַאֲפֶה שֶׁהוּא שְׁנֵי מִינֵי מְנָחוֹת, לֹא לְמָדָהּ אֶלָּא מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב שְׁתֵּי פְּעָמִים ״כָּל״ אַחֲרֵי כֵן, וְהֵם שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְלָזֶה דִּיֵּק בִּלְשׁוֹנוֹ: תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְכָל מִנְחָה״ ״וְכָל נַעֲשָׂה״ וְגוֹ׳ ״וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה״ וְגוֹ׳, מַה כָּל וְכָל הָאֲמוּרִים לְמַטָּה שְׁנֵי מִינִים וְכוּ׳. וְלָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב ״וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה״ לְבַד אוֹ ״כָּל מִנְחָה חֲרֵבָה״ לְבַד, אֵין מָקוֹם לְלַמֵּד, וְיֵשׁ לְבַעַל הַדִּין לַחְלוֹק וְלוֹמַר: ״כָּל מִנְחָה חֲרֵבָה״ תּוֹכִיחַ, שֶׁאָמַר ״כָּל״ וְאֵין בָּהּ אֶלָּא מִין אֶחָד, אַף כָּל מַאֲפֵה תַּנּוּר מִין אֶחָד. לָזֶה הֻצְרַךְ לוֹמַר ״כָּל״ הָאָמוּר בַּכָּתוּב.

כ **וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר וְגוֹ׳ וְטָמְאָתוֹ וְגוֹ׳.** פָּסוּק זֶה וְשֶׁלְּאַחֲרָיו בְּטֻמְאַת הַגּוּף פֵּרְשׁוּהוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וּבִזְבָחִים (זבחים מג.) אָמְרוּ: כָּל קֶרֶא שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוֹ רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי וְכוּ׳ לָא מִפָּרְשָׁא. הָכִי אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: הוֹאִיל וּפָתַח הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וְסִיֵּם בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וּלְשׁוֹן זָכָר בָּאֶמְצַע, בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר, עַד כָּאן. וּפֵרֵשׁ רַשׁ״י: הוֹאִיל וְכוּ׳ – פֵּרוּשׁ פָּסוּק ״נֶפֶשׁ כִּי תִגַּע״ שֶׁהוּא פָּסוּק שֵׁנִי, וְשָׁם בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁעַל טֻמְאַת הַגּוּף הוּא אוֹמֵר, הֲגַם שֶׁשָּׁנָה בָּאֶמְצַע. גַּם בְּפָסוּק רִאשׁוֹן ״וְהַנֶּפֶשׁ״ אַל תִּתְמַהּ עָלָיו שֶׁדִּבֵּר תְּחִלָּה לְשׁוֹן נְקֵבָה ״וְהַנֶּפֶשׁ״ וּלְבַסּוֹף ״וְנִכְרְתָה״, וּבָאֶמְצַע ״וְטֻמְאָתוֹ״ – שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה עַל הַבָּשָׂר אֶלָּא עַל הַגּוּף, עַד כָּאן. דִּבְרֵיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הוֹעִילוּ שֶׁלֹּא לְהַכְרִיחַ מִמַּה שֶּׁשָּׁנָה בָּאֶמְצַע לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁבְּטֻמְאַת בָּשָׂר הוּא אוֹמֵר, אֲבָל לְהַכְרִיחַ שֶׁעַל טֻמְאַת הַגּוּף הוּא אוֹמֵר הוּא מִמַּשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁכְּבָר נִגְמְרוּ הִלְכוֹת טֻמְאַת בָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשׁ״י שָׁם בִּזְבָחִים.

וְעוֹד בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לָמְדוּ גְּזֵרָה שָׁוָה ״טֻמְאָתוֹ״ ״טֻמְאָתוֹ״ הָאֲמוּרָה בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ (במדבר יט:יג). אֶלָּא נָתַתִּי לִבִּי לָמָּה שָׁנָה הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ, בְּפָסוּק אֶחָד שָׁנָה לִכְתֹּב ״וְטֻמְאָתוֹ״ וְסָמַךְ לִלְמֹד בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְהָיָה לוֹ לִכְתֹּב ״וְטָמְאָתָהּ״ וְלֹא הָיִינוּ צְרִיכִין לִגְזֵרָה שָׁוָה, גַּם בְּפָסוּק שֵׁנִי לָמָּה לֹא אָמַר לָשׁוֹן

יָשָׁר כָּל הַכָּתוּב בְּסֵדֶר אֶחָד.

וְנִרְאָה כִּי טַעַם אָמְרוֹ **וְטָמְאָתוֹ עָלָיו** בָּא לְהָעִיר עִנְיָן אַחֵר, שֶׁהַגַּם שֶׁעָבְרוּ שִׁבְעַת יְמֵי טֻמְאָה לְטֻמְאַת מֵת אוֹ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ לְטֻמְאַת שֶׁרֶץ, כָּל עוֹד שֶׁלֹּא טָבַל הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְיֵשׁ לְךָ לְדַעַת כִּי טֻמְאָה זוֹ אֵינָהּ בִּפְנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ אֶלָּא מַסְוֶה הַטֻּמְאָה הַמְסַכֵּךְ עַל הַגּוּף וְלֹא בִּפְנִים, וּלְצַד זֶה הוּא שֶׁמּוֹעִיל לוֹ טְבִילָה לְהָסִיר מְסוּכַּת הַטֻּמְאָה, מַה שֶּׁלֹּא יוֹעִיל לוֹ בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי הַטֻּמְאָה שֶׁהַטֻּמְאָה גַּם בִּפְנִים. וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב **נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל** וְגוֹ׳ **וְטָמְאָתוֹ עָלָיו**, פֵּרוּשׁ, לֹא מִבָּעְיָא וְטֻמְאָתָהּ עָלֶיהָ שֶׁהוּא בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה לְטֻמְאַת מֵת וּבְמֶשֶׁךְ יוֹם מַגָּעוֹ לְטֻמְאַת שֶׁרֶץ, אֶלָּא אֲפִלּוּ טֻמְאָתוֹ שֶׁל גּוּף לְבַד, הַיְנוּ שֶׁעָבַר עָלָיו שִׁבְעָה יְמֵי טֻמְאָה וְאֵינוֹ חָסֵר אֶלָּא טְבִילָה לְהַעֲבִיר מֵעַל גּוּפוֹ, אֲפִלּוּ הָכִי **וְנִכְרְתָה.**

וְטַעַם אָמְרוֹ בְּפָסוּק שֵׁנִי לְשׁוֹן זָכָר בָּאֶמְצַע, הֲגַם שֶׁאֵין טָעוּת בַּדָּבָר לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא סֵדֶר אֶחָד בְּכָל הַכָּתוּב. וְנִרְאֶה כִּי טַעַם אָמְרוֹ **וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע** לְשׁוֹן נְקֵבָה וְלֹא אָמַר ״אִישׁ כִּי יִגַּע״ לְשׁוֹן זָכָר, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּגַּע לְרַעְתּוֹ וְלֹא בְּהֶעְלֵם, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא בִּידִיעַת טֻמְאָה. וְגַם אָמְרוֹ בְּפָסוּק אֶחָד ״וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל״ שֶׁהָיְתָה אֲכִילַת בָּשָׂר בִּידִיעָה, כִּי הַנֶּפֶשׁ יוֹרֶה אֶל הַהֶרְגֵּשׁ וְלִמְנִיעַת הַהֶעְלֵמוֹת. וּלְטַעַם זֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת הַשְׁגָּגוֹת (ויקרא ד-ה) ״וְנֶפֶשׁ״, לוֹמַר, טַעַם הַמְחַיֵּב חַטָּאת וְאָשָׁם עַל הַשּׁוֹגֵג הוּא לְצַד הֱיוֹתָהּ נֶפֶשׁ, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַהֶעָרָה וְהַיְדִיעָה וּשְׁגָגָה, לָזֶה תִּתְחַיֵּב קָרְבָּן. וּלְעוֹלָם שֵׁם נֶפֶשׁ יוֹרֶה עַל בְּחִינַת שְׁלִילַת הַהִתְעַלְּמוּת, וְלָזֶה אָמַר בִּשְׁנֵי כְּתוּבִים ״נֶפֶשׁ כִּי תִגַּע״ – חֲרֵי יְדִיעַת הַנְּגִיעָה, ״וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל״ – חֲרֵי יְדִיעַת הַמַּאֲכָל. וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לְקַשְׁיָא לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן זָכָר בָּאֶמְצַע, שֶׁאֵין צָרִךְ לְשַׁנּוֹת סֵדֶר הֲרָגִיל לוֹמַר עַל הָעוֹשֶׂה לְשׁוֹן זָכָר. וְטַעַם אָמְרוֹ ״וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא״, בָּא גַּם כֵּן לְהַשְׁמִיעֵנוּ חִדּוּשׁ, שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת תָּמוּת וְלֹא גּוּף לְבַד.

וְחוּץ מִדַּרְכָּם זַ״ל נִרְאֶה לְיַשֵּׁב כָּפֶל הַכְּתוּבִים עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּזָבָחִים דַּף ק״ו בַּמִּשְׁנָה: הַטָּמֵא שֶׁאָכַל בֵּין קֹדֶשׁ טָמֵא בֵּין קֹדֶשׁ טָהוֹר חַיָּב, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר טָמֵא שֶׁאָכַל טָמֵא פָּטוּר, וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (זבחים קח.) כָּל הֵיכִי דְּנִטְמָא הַגּוּף וְאַחַר כָּךְ נִטְמָא הַבָּשָׂר, דְּכוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּחַיָּב. וְלָזֶה אָמַר שְׁנֵי כְּתוּבִים: הָאֶחָד ״אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים״ – זֶה טָמֵא הָאוֹכֵל בְּשַׂר שְׁלָמִים טָהוֹר, וְהַשֵּׁנִי אָמַר ״וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח״ וְגוֹ׳ – זֶה כְּנֶגֶד טָמֵא הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר שְׁלָמִים שֶׁנִּטְמָא. וְאוּלַי כִּי לָזֶה דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר בְּפָסוּק אֶחָד **תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים**, פָּסוּק הַבָּשָׂר הוּא מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים שֶׁהוּא עֲדַיִן בְּמַדְרֵגָתוֹ שֶׁלֹּא נִטְמָא, וְהַשֵּׁנִי אָמַר **מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים** פֵּרוּשׁ, מִמִּין בְּשַׂר שְׁלָמִים הֲגַם שֶׁעַכְשָׁיו אֵינוֹ בְּשַׂר שְׁלָמִים שֶׁבָּא בּוֹ יְעוּד הָאֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוֹ מִבָּשָׂר שֶׁשֹּׁם זֶבַח שְׁלָמִים עָלָיו, כִּי לֹא קָשַׁר הַבָּשָׂר עִם זִכָּרוֹן זֶבַח הַשְּׁלָמִים לִרְמֹז כִּי אֵינוֹ בְּגֶדֶר סְתָם זֶבַח שְׁלָמִים הַטָּהוֹר, וְדוֹ״ק וְלֹא יִפְנֶה לְבָבְךָ לִטְעוֹת אַחַר הַמֵּ״ם בְּאֹפֶן אַחֵר.

כה **מִן הַבְּהֵמָה.** דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְרַבּוֹת כִּלְאֵי מִתַּיִשׁ וְרָחֵל אוֹ לְהֵפֶךְ, וּמֵאָמְרוֹ ״כָּל חֵלֶב״ רַבָּה כּוֹי שֶׁהוּא הַבָּא מִתַּיִשׁ וּצְבִיָּה. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּחִבּוּרִי פְּרִי תֹּאַר עַל טוּר יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן ט״ז.

כָּל אוֹכֶל חֵלֶב. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ לְרַבּוֹת חֵלֶב בֶּהֱמַת חוּלִין, שֶׁלֹּא תִּטְעֶה לוֹמַר ״אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה׳״ אָמַר הַכָּתוּב דַּוְקָא חֵלֶב קָדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״כָּל חֵלֶב״, וְרִבּוּי זֶה אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְאוֹכְלִין תְּנֵהוּ עִנְיָן לַנֶּאֱכָלִין.

וְקָשֶׁה לִי, אֵיךְ נִטְעֶה לוֹמַר דַּוְקָא חֵלֶב קָדָשִׁים, וַהֲלֹא אָמַר ״וְחֵלֶב נְבֵלָה יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה״, אֵימוּרֵי קָדָשִׁים מִי מַתָּרִים לְהֶדְיוֹט? וַהֲלֹא אָמְרוּ בְּכֵיצַד צוֹלִין (פסחים פב.) נִשְׁחֲטָה וְנִמְצֵאת טְרֵפָה חֲרֵי זֶה תֵּצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, מִדִּכְתִיב (ויקרא ו:כג) ״בַּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף״, לְמֵד עַל כָּל פְּסוּלִים שֶׁבַּקֹּדֶשׁ בִּשְׂרֵפָה. וְאִם כֵּן, מֵאָמְרוֹ ״וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה״ אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי לֹא שֶׁל קָדָשִׁים לְבַד אָסַר הַכָּתוּב, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״כָּל אֹכֶל״. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּעִיקַּר לְמוּד הַתַּנָּא מִ״כָּל אֹכֶל חֵלֶב״ הוּא עַל חִיּוּב כָּרֵת, וּזוּלַת ״כָּל״, הֲגַם שֶׁהָיִיתִי לָמֵד מִפָּסוּק ״יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ״, הָיִיתִי אוֹמֵר לָאו דַּוְקָא, וְלֹא כָּרֵת, וְלֹא בָּא הַכָּרֵת אֶלָּא עַל חֵלֶב קָדָשִׁים.

כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ. וְאָמְרוּ שׁוֹר כֶּשֶׂב וָעֵז, דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁבָּא לְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף. וּבְחוּלִין (דף קטז.) אָמַר לֵיהּ רַב מָרִי לְרַב זְבִיד: אִי אַלְיָה אִקְרֵי חֵלֶב, תִּתְסַר בַּאֲכִילָה? אָמַר לֵיהּ: עָלֶיךָ אָמַר קְרָא ״חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז״ – דָּבָר הַשָּׁוֶה בְּשׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא אִצְטְרִיכוּ שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף וְחַיָּה, שֶׁהָיוּ בָּאִים בְּקַל וָחוֹמֶר לְאִסּוּר כָּאמוּר שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז״. וְאוּלַי כִּי שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה מְמוּעָטִים הֵם מֵאָמְרוֹ ״אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה׳״ – יָצְתָה חַיָּה, יָצְתָה בְּהֵמָה טְמֵאָה, יָצָא עוֹף שֶׁאֵין כֵּלוֹ נִקְרָב. אוֹ שֶׁאַחַר שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה, חֲרֵי גִּלָּה הַכָּתוּב שֶׁאֵין לָדוּן קַל וָחוֹמֶר מִדָּם, שֶׁחֲרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה יוֹכִיחוּ. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁכָּתַב רַשׁ״י בְּחוּלִין (דף קיז.) בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה שֶׁאָמְרָה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּטְּהוֹרִים – דִּכְתִיב ״אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה׳״. וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה.

מִן הַבְּהֵמָה. דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְהָבִיא חוּלִין בַּעֲלֵי מוּמִין, שֶׁלֹּא תֹּאמַר חוּלִין דּוּמְיָא דְּקָדָשִׁים – תַּלְמוּד לוֹמַר ״מִן הַבְּהֵמָה״ לְרַבּוֹת אַפִּלּוּ בַּעֲלֵי מוּמִין. וַהֲגַם שֶׁאָסַר הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ חֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה הֲגַם שֶׁאֲסוּרִים לַמּוֹזְבֵּחַ, בִּשְׁלָמָא טְרֵפָה נוֹכַל לוֹמַר כְּדַעַת רַמְבַּ״ם (איסורי מזבח פ״ב) שֶׁאֵין בָּהּ אִסּוּר לַמּוֹזְבֵּחַ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִשּׁוּם (מלאכי א:ח) ״הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ״, וַהֲגַם שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (סימן א פ״ב) דָּרְשׁוּ לֶאֱסוֹר מִן הַכָּתוּב – אֵינוֹ אֶלָּא אַסְמַכְתָּא

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב שָׁם הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה, אֶלָּא נִבְלָה פְּסוּל הַמְזַבֵּחַ הוּא, כִּי "וְשָׁחַט" כְּתִיב בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּעִנְיַן כָּרֵת מְחַזֵּר הַתַּנָּא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה.

אֲשֶׁר יַקְרִיב. אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיב"? חֵלֶב שֶׁכְּמוֹתוֹ כָּשֵׁר לְקָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, יָצָא חֵלֶב דְּפָנוֹת שֶׁאֵין כָּשֵׁר לְקָרֵב, עַד כָּאן. הִנֵּה לְסָבָרָא זוֹ שֶׁהוֹצִיא מִעוּט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף מֵאָמְרוֹ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז", לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיב", וְהֶצְרֵךְ לְמַעֵט חֵלֶב דְּפָנוֹת.

וְקָשֶׁה לְרַב זְבִיד שֶׁדָּרַשׁ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" לָאַלְיָה שֶׁמּוּתֶּרֶת, וַ"אֲשֶׁר יַקְרִיב" לְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וָעוֹף, מִנַּיִן לְהַתִּיר חֵלֶב דְּפָנוֹת? גַּם לַתַּנָּא שֶׁדָּרַשׁ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" לְמַעֵט טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף, הֶתֵּר הָאַלְיָה מְנָא לֵיהּ? וְיֵשׁ לוֹמַר לְרַב זְבִיד אָמְרוֹ "אֲשֶׁר יַקְרִיב" יְמַעֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְכוּ' גַּם חֵלֶב דְּפָנוֹת, כִּי כָּל שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לַה' חֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּעוּט. וְתַנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים גַּם כֵּן יְמַעֵט גַּם כֵּן מֵאָמְרוֹ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" אֶת הָאַלְיָה, שֶׁאִם לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִבְהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וָעוֹף לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא שׁוֹר וָשֶׂה, וּכְשֶׁנִּתְמַעֵט דָּבָר שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּאִסּוּר דָּם תּוֹ לֹא עָבְדִינַן קַל וָחוֹמֶר, וּכְלוּם לָמָּה אִצְטְרִיךְ לְמַעֵט מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִדָּם, בְּמִעוּט אֶחָד שֶׁיִּתְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף נִסְתַּר קַל וָחוֹמֶר, וְלֹא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הָאַלְיָה שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה בְּכֶלֶן שֶׁמּוּתֶּרֶת.

אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן אֵין הַדַּעַת מִתְיַשֶּׁבֶת בָּזֶה, לָמָּה יַחְלוֹק רַב זְבִיד עַל תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דִּמְמַעֵט טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף מ"שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" וְהוּא יְמַעֵטֵם מִ"אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה לַה'"? וְעוֹד חֲרֵי הַתַּנָּא גּוּפָהּ דַּעְתּוֹ כִּי אָמְרוֹ "אֲשֶׁר יַקְרִיב" וְגוֹ' לֹא יָסְפִיק לְדָרוֹשׁ מִמֶּנּוּ לְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף וְחֵלֶב הַדְּפָנוֹת מִמַּה שֶּׁחִלְקָם לִשְׁנֵי מִעוּטִים. אֲשֶׁר עַל כֵּן הַנָּכוֹן בְּעֵינַי הוּא כִּי גַּם לְכוֹלֵי עָלְמָא מִעוּט בְּהֵמָה טְמֵאָה חַיָּה וְעוֹף אֵינוֹ אֶלָּא מֵאָמְרוֹ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז", וּדְרָשָׁה זוֹ הָיְתָה צוֹדֶקֶת הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר שׁוֹר וָשֶׂה, וּמַה שֶּׁפֵּרַט כֶּשֶׂב וָעֵז לְמַעֵט הָאַלְיָה, וְאָמְרוֹ "אֲשֶׁר יַקְרִיב" בָּא לְמַעֵט חֵלֶב הַדְּפָנוֹת, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ רַשִׁ"י (חולין קיז.) שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה.

לז זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה. לֹא נוֹדַע כַּוָּנַת פָּסוּק זֶה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ לוֹמַר לְךָ, מָה מְלוּאִים נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי, אַף כֹּל נֶאֱמְרוּ וְכוּ'. וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּמִקּוֹמוֹת אֲחֵרִים (ריש פרשת משפטים) מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהָעִיר בְּדָבָר זֶה. עוֹד דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים; זבחים צז:) לְלַמֵּד עַל הַזְּבָחִים כֵּלֶן שֶׁטְּעוּנִין סַכִּין כְּעוֹלָה, וּלְלַמֵּד עַל שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁנֶּאֱכָלִין לְזִכְרֵי כְהוּנָּה כְּמִנְחָה וְכוּ'. וּבְדָרְךְ רֶמֶז נִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּמִנָחוֹת (מנחות קי.): אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב "זֹאת הַתּוֹרָה" וְגוֹ', כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאִלּוּ הִקְרִיב וְכוּ' עַד כָּאן, גַּם אָנוּ נֹאמַר בְּדֶרֶךְ זֶה.

וְקוֹדֶם אַקְדִּים דִּבְרֵי רַז"ל, אַנְשֵׁי אֱמֶת שׁוֹנִים בְּש"ע נְהוֹרִים, אֲשֶׁר אָמְרוּ כִּי תַּכְלִית עֵסֶק הַתּוֹרָה הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה אֲשֶׁר נָפְלוּ וַאֲשֶׁר נֶאֱנְסוּ מֵהַקְּדוּשָׁה וּלְהַחֲזִירָם בְּיִחוּד שָׁלֵם לִכְמוֹת שֶׁהָיוּ, וְהֵם שְׁנֵי בְּחִינוֹת: הָאֶחָד נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁיָּרְדוּ בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ לְסִבָּה יְדוּעָה לוֹ, וְהַמּוּשָׂג לְיוֹדְעֵי דַּעַת יַסְפִּיק לְטַעַם נָכוֹן, וְהַשֵּׁנִי הֵם נְפָשׁוֹת הָעֲשׂוּקוֹת אֲשֶׁר עָשַׁק אָדָם בְּלִיַּעַל מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן בְּחֶטְאוֹ אֲשֶׁר שָׁלַל שָׁלָל רַב, כַּיָּדוּעַ הַפָּלָגַת הַנְּשָׁמוֹת אֲשֶׁר הִרְבָּה לַעֲשׂוֹק, וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁפּוֹקֵד עָלָיו לְהוֹצִיא בָּלְעוֹ מִפִּיו זוּלַת אֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה יַעֲשֶׂה כָּל דָּבָר עִקָּר, יַעֲלֶה נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁנָּפְלוּ קוֹדֶם עוֹלָם הַתִּקּוּן, וְיוֹצִיא מִסְמַא"ל בָּלְעוֹ מִפִּיו, וּמִפּוֹצְצוֹ וּמַמְחֶה כֹּחוֹ עַד אֲשֶׁר יָקִיא חַיִל בָּלַע, וְהוּא מַאֲמָרָם ז"ל (קדושין ל:): אִם פָּגַע וְכוּ' אִם אֶבֶן הוּא נִמּוֹחַ וְאִם בַּרְזֶל מִתְפּוֹצֵץ.

וּבְפָסוּק זֶה גִּלָּה הַכָּתוּב פְּלִאֵי הַתּוֹרָה וְתַעֲצוּמֶיהָ, וְאָמַר **זֹאת הַתּוֹרָה** תּוֹעֲלוֹתֶיהָ אֲשֶׁר תְּסוֹבֵב קְרִיאָתָהּ, **לָעֹלָה** פֵּרוּשׁ שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָהּ תִּתְעַלֶּה הַשְּׁכִינָה שֶׁהִיא בְּחִינַת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, ב' **לַמִּנְחָה** תֵּבָה זוֹ סוֹבֶלֶת כַּמָּה פֵּרוּשִׁים וְכֻלָּן צוֹדְקִין: לְשׁוֹן מְנוּחָה וּלְשׁוֹן נַחַת, וּלְשׁוֹן הֲנָחָה, וְזֶה הַפֵּרוּשׁ הוּא סוֹד (חולין צא:) עָלַי יַנִּיחַ צַדִּיק זֶה אֶת רֹאשׁוֹ, וְהוּא סוֹד (בראשית רבה פ"י) בָּאָה שַׁבָּת בָּאָה מְנוּחָה כִּי יַנִּיחַ עָלֶיהָ צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם, וְהוּא סוֹד (שיר השירים ב:ו) "שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי", וְהָבֵן:

לַחַטָּאת וְלָאָשָׁם. הֵם שְׁנֵי בְּחִינוֹת הַבְּרוּרִין: הָאֶחָד, חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁיָּרְדוּ לְמַטָּה מִמַּדְרֵגָתָם בִּתְחִלָּה בְּעוֹלַם הַתֹּהוּ, כְּנֶגְדָּם אָמַר "לַחַטָּאת". וְהַשֵּׁנִיָּה, חֶלְקֵי הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנֶּעֶשְׁקוּ מֵאָדָם בְּחֶטְאוֹ, כְּנֶגְדָּם אָמַר **לָאָשָׁם**, כִּי הַתּוֹרָה תּוֹעִיל לִשְׁנֵי בְּחִינוֹת אֵלּוּ לְבָרְרָם מִמְּקוֹם יְרִידָתָם. וְלֹא בְּרוּר לְבַד אֶלָּא גַּם יְכוֹנְנֵם בַּמָּקוֹם שֶׁנֶּחְסְרוּ מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלַמְּלוּאִים** – לְמַלְּאוֹתָם בִּמְקוֹמָם. זֶה כְּנֶגֶד נִיצוֹצוֹת שֶׁיָּרְדוּ. וּכְנֶגֶד חֶלְקֵי נְשָׁמוֹת שֶׁאָנַס סמא"ל מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן אָמַר **וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים נ:כג) "זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי", וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין מג:) זֶה הַזּוֹבֵחַ יִצְרוֹ. וְהַזְּבִיחָה הוּא שֶׁיְּנַצְּחֵהוּ, וּבִבְחִינַת הַנִּצָּחוֹן הוּא בּוֹרֵר מִמֶּנּוּ בְּחִינַת הַטּוֹב אֲשֶׁר אָנַס מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן. וְהִנֵּה בְּחִינָה זוֹ הִיא מַעֲלָה גְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִתְעַצֵּם לְזִבּוּחַ יִצְרוֹ, כְּמַעֲשֵׂה דָּוִד שֶׁאָמַר (תהלים קט:כב) "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי", וְדָבָר זֶה עוֹשֶׂה פְּעֻלָּה גְּדוֹלָה בַּבְּחִינָה שֶׁאָנוּ מִשְׁתַּדְּלִים עָלֶיהָ, וְאֵין מְצִיאוּת לְהַשָּׂגָה זוֹ זוּלַת בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה, כְּאָמְרָם (קדושין ל:): אִם פָּגַע בְּךָ מְנַוָּל זֶה מְשָׁכְהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְכֵן אָמְרוּ (שם): אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּרָאתִי לָכֶם יֵצֶר הָרַע, בָּרָאתִי לוֹ תַּבְלִין, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה.

עוד יִרְמֹז בְּאָמְרוֹ **וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים** כִּי תַּכְלִית הַבְּרוּר יִהְיֶה בְּאֶמְצָעוּת הַזֶּבַח, דִּכְתִיב (ישעיהו לד:ו): "כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עָתִיד

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׁחֹט אֶת הַשָּׂטָן, וּפֵרוּשׁ שְׁחִיטָה זוֹ הִיא שֶׁיְּסִיר מִמֶּנּוּ בְּחִינָה הַמְחַיֶּהוּ שֶׁהוּא נִיצוֹץ הַקְּדֻשָּׁה, וּבָזֶה הַשְּׁלָמִים נִשְׁלָמוּ כָּל הַבְּרוּרִים. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי גַּם הַדָּבָר הַזֶּה יֵשׁ בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁעוֹסְקִים הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה יִהְיֶה הַדָּבָר. וְלָזֶה רָמְזוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב) בְּדִבְרֵיהֶם כִּי הַשְּׁחִיטָה הַלָּז תִּהְיֶה עַל יְדֵי הַדֶּרֶךְ: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצַּד אֶחָד וְכָל הַצַּדִּיקִים תּוֹסְפִין הַסַּכִּין מִצַּד אַחֵר לִזְבּוֹחַ זֶבַח הַהוּא, כִּי בְּכֹחָם הָיָה הַמַּשָּׂג. הָא לְמַדְתָּ "זֹאת הַתּוֹרָה" לְכָל הַדְּבָרִים הַנִּפְלָאִים. **לָעֲלָה לַמִּנְחָה** כְּנֶגֶד הַעֲלָאַת הַשְּׁכִינָה וְיִחוּדָהּ עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **לַחַטָּאת וְלָאָשָׁם** לְבָרֵר שְׁתֵּי בְּחִינוֹת הַבְּרוּרִים שֶׁהֵם עִקַּר הָעוֹלָם, **וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים** לְיַחֵד נִיצוֹצוֹת הַיּוֹרְדוֹת לְמַלְאוֹתָם בִּמְקוֹמָם, וְלִזְבּוֹחַ יִצְרוֹ זְבִיחָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ קִיּוּם, גַּם יֶעֱמַד חַי לִפְנֵי ה' לִשְׁלֹחַ יָד בִּמְבַקְּשֵׁי רָעָתוֹ לִזְבּוֹחַ זֶבַח, "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ וְגוֹ' יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", וְהוּא אָמְרוֹ "הַשְּׁלָמִים", פֵּרוּשׁ, שֶׁנִּשְׁלְמוּ כָּל בְּחִינוֹת הַקְּדֻשָּׁה וְנִתְיַחֲדוּ יַחַד.

וְאָמְרוֹ **אֲשֶׁר צִוָּה ה'** וְגוֹ', חוֹזֵר לַסִּבָּה שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִזְכִּיר בְּרֹאשׁ הַפָּסוּק, כְּאִלּוּ אָמַר "זֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'" וְגוֹ', שֶׁצְּרִיכִין לִלְמֹד הַתּוֹרָה עַל מְנָת כֵּן, לֹא לְתַכְלִית אַחֵר זוּלָתוֹ. וְאָמְרוֹ **בְּיוֹם צַוֹּתוֹ**, כִּי דָּבָר זֶה נֶאֱמַר לָהֶם בְּמַעֲמַד הַר סִינַי דִּכְתִיב "בְּמִדְבַּר סִינָי". וְאָמַר **לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם**, כָּאן רָמַז בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁמַּקְרִיבִין כָּל חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהֵם מְיֻחָסִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם הֵם הַדְּרָגַת הַקְּדֻשָּׁה, וְכָל חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה לָהֶם יִתְיַחֲסוּ, וּבְאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה יַקְרִיבוּ אֶת קָרְבְּנֵיהֶם וְיִתְיַחֲדוּ כָּל בְּחִינוֹת הַקְּדֻשָּׁה כַּנִּזְכָּר לְמַעְלָה.

פרק ח

ב **קַח אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ'.** פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה קוֹדֶם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן, וְטַעַם שֶׁנֶּאֱמְרָה כָּאן, לוֹמַר לְךָ שֶׁקָּדְמוּ כָּל מִשְׁפְּטֵי הַקָּרְבָּנוֹת וּפְרָטֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן קוֹדֶם מִלּוּאִים, כִּי לַעֲשׂוֹת כֵּלָּן נִתְכַּהֲנוּ הוּא וּבָנָיו, וְלֹא נִתְכַּהֲנוּ עַד שֶׁלִּמְּדוֹ מֹשֶׁה כָּל פְּרָטֵי דִּינֵי כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְקִיֵּם וְקִבֵּל עָלָיו לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכָּתוּב, וְאָז אָמַר לוֹ "קַח אֶת אַהֲרֹן" שֶׁעַל מְנָת כֵּן נִתְכַּהֵן, וְעוֹד שֶׁזּוּלַת זֶה מַשְׁפַּחַת שֶׁיְּבִיא אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל קָרְבָּן מֵיָּד בְּקָרְבָּתוֹ לִפְנֵי ה' וְלֹא יֵדַע מַה לַּעֲשׂוֹת.

ד **וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה וְגוֹ'.** אוּלַי כִּי בִּרְאוֹתָם מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה שֶׁלָּקַח אַהֲרֹן וּבָנָיו וְהַבְּגָדִים וְגוֹ', נִקְהֲלוּ מֵעַצְמָן. אוֹ יִרְצֶה לְהוֹדִיעַ שֶׁהֶחְזִיקָם הַמָּקוֹם לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה י:ט) בְּפָרָשַׁת "הַקְהֵל" וְגוֹ', וְכָאן יוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁכֵּן הָיָה.

ה **וַיֹּאמֶר וְגוֹ' זֶה הַדָּבָר וְגוֹ'.** אָמַר כֵּן לְהוֹדִיעָם לְבַל יְעַרְעֲרוּ עַל הַדָּבָר כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ, בְּחָשְׁבָם כִּי מִלִּבּוֹ וּמֵרְצוֹנוֹ הָיָה עוֹשֶׂה. וּמֵעַתָּה אֵין טַעֲנָה לְקֹרַח כִּי שׁוֹגֵג הָיָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדִיעוֹ בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה כִּי זֶה הַדָּבָר הוּא מִצְוַת ה' וְלֹא מִלִּבּוֹ וּמֵרְצוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה ב:ו; זבחים קב.) כִּי מֹשֶׁה מֶלֶךְ הָיָה, דִּכְתִיב (דברים לג:ה) "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", וּתְנַן (כתובות יז.): מֶלֶךְ שֶׁמֵּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשִׂים שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתָם אֲפִלּוּ עֶבֶד עִבְרִי לַאֲדוֹנוֹ, לִרְחֹץ אוֹתָם בַּמַּיִם וְכוּ' כָּל גּוּפָם וְכָל סֵדֶר הַמַּעֲשֶׂה, וְאֵין לְךָ זִלְזוּל גָּדוֹל מִזֶּה. אֲשֶׁר עַל כֵּן הִקְדִּים לוֹמַר **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'** מִפִּי ה' נֶאֱמַר לִי לַעֲשׂוֹתוֹ, וְדַוְקָא זֶה וְלֹא אַחֵר, כִּי הַמֶּלֶךְ אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן הֲגַם שֶׁיַּחְפֹּץ לִמְחֹל, כִּי דַוְקָא זֶה הַדָּבָר, לְצַד שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר מֶלֶךְ שֶׁלֹּא יִמְחֹל עַל כְּבוֹדוֹ הוּא שֶׁהִתִּיר וְצִוָּה לִי לַעֲשׂוֹת.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּפָּסוּק "וַיִּרְחַץ אוֹתָם בַּמָּיִם", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה זָכוּ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם וּבְטְבִילַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ "זֶה הַדָּבָר **אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת**" לְדוֹרוֹת, כִּי בָּזֶה יִזְכּוּ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם וּטְבִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְדוֹרוֹת:

י **וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ'.** הַטַּעַם שֶׁהִפְסִיק בֵּין לְבִישַׁת אַהֲרֹן לִמְשִׁיחָתוֹ בְּמִשְׁיחַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, לְצַד שֶׁמָּצִינוּ שֶׁצִּוָּה ה' בְּמִשְׁיחַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו קוֹדֶם לִמְשִׁיחַת אַהֲרֹן כָּרְשׁוּם בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי (שמות מ:ט), וּמִן הָרָאוּי הָיָה לְהַקְדִּים מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן גַּם לִלְבִישַׁת בִּגְדֵי אַהֲרֹן כָּרְשׁוּם שָׁם, וְטַעַם שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן לְצַד שֶׁדִּקְדֵּק מֵאֲמַר ה' כָּאן בְּפָרָשָׁה זוֹ (פסוק ב) שֶׁאָמַר לוֹ "קַח אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ' וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה" וְגוֹ', וְאִם מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן קוֹדֶמֶת גַּם לִלְבִישַׁת בִּגְדֵי אַהֲרֹן הָיָה לוֹ לוֹמַר "קַח אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה" שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁיֵּעָשֶׂה מִמֶּנּוּ הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהִיא מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן, וְאֵין מָקוֹם לְטָעוֹת מֵאָמְרוֹ "קַח אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה" רִאשׁוֹנָה שֶׁיִּמְשַׁח אַהֲרֹן קוֹדֶם לִבְישַׁת בִּגְדָיו, שֶׁהֲרֵי כְּבָר אָמַר "וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ' וּמָשַׁחְתָּ אוֹתוֹ" (שמות כח:מא), אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכַּוָּנָתוֹ הוּא לְהַקְדִּים לְבִישַׁת הַבְּגָדִים קוֹדֶם לִמְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן, וּמַה שֶּׁהִקְדִּים מְשִׁיחַת מִשְׁכָּן בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי לִלְבִישַׁת בִּגְדֵי אַהֲרֹן וְלִמְשִׁיחָתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לִמְשִׁיחָתוֹ דַּוְקָא, אֶלָּא לְצַד שֶׁלֹּא רָצָה הַכָּתוּב לְהַפְסִיק בֵּין מִצְוַת הַבְּגָדִים לְמִצְוַת הַמְּשִׁיחָה שֶׁל אַהֲרֹן לָזֶה אָמַר כָּל דִּינֵי אַהֲרֹן יַחַד, וּלְעוֹלָם לֹא תַּקְדִּים מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו אֶלָּא לִמְשִׁיחַת אַהֲרֹן וְלֹא לַבְּגָדִים, כְּמוֹ שֶׁגִּלָּה כָּאן כַּנִּזְכָּר.

כח **עַל הָעוֹלָה.** שֶׁלֹּא הָיָה דָּבָר מַפְסִיק. וְאוּלַי שֶׁלֹּא שָׁהָה עַד שֶׁאָכְלָה הָאֵשׁ אֶת הָעוֹלָה, אֶלָּא עַד־עַתָּה הָעוֹלָה קַיֶּמֶת.

לא **כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי.** פֵּרוּשׁ, עַל הָאֲכִילָה צִוָּה כְּבָר שֶׁיֹּאכְלוּהָ, וְעַתָּה הוּא מְצַוֶּה עַל הַמָּקוֹם. הָא לְמַדְתָּ: מִצְוָה עַל הָאֲכִילָה, וּמִצְוָה עַל הַמָּקוֹם, וְאִם יִרְצֶה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֻרֵי זֶה בִּטֵּל הַמִּצְוָה, וְאִם יִרְצֶה לֶאֱכֹל חוּץ מֵהַמָּקוֹם חֻרֵי זֶה בִּטֵּל הַמִּצְוָה. וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, לֹא שִׁצְוָה מֵעַצְמוֹ אֶלָּא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי

הַשְׁכִּינָה.

חסלת פרשת צו

פרק ט

א **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.** צָרִיךְ לְדַעַת מָה טַעַם אָמַר ״וַיְהִי״, וּבְמַסֶּכֶת מְגִלָּה (מגילה י.) אָמַר רַבִּי לֵוִי: דָּבָר זֶה מְסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה – כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיְהִי״ אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר. וּמַקְשֶׁה: וְהַכְתִיב ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״, וְתַנְיָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיְתָה שִׂמְחָה לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּיוֹם בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כְּתִיב הָכָא ״וַיְהִי״ וְגוֹ׳ וּכְתִיב הָתָם (בראשית א:ה) ״וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר״ וְגוֹ׳. וּמְתָרֵץ: הָא מִתּוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא. וּמַקְשֶׁה עוֹד: ״וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה״ (מלכים א ו:א), ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב״ (בראשית כט:י) וְגוֹ׳, ״וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר״ וְגוֹ׳. וּמְתָרֵץ רַב אַשֵׁי: כָּל ״וַיְהִי״ אֵיפָא הָכִי וְאֵיפָא הָכִי, ״וַיְהִי בִּימֵי״ אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר, עַד כָּאן.

הַאי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ לְמַקְשֶׁה מִפְּסוּק ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״ וְהֶעְלִים עַיִן מִמַּה שֶּׁלְּפָנָיו ״וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר״ שֶׁמִּמֶּנּוּ לָמַד ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״, וְלָזֶה יָכוֹלְנִי לוֹמַר שֶׁמַּקְשֶׁה מִשְּׁנֵיהֶם יַחַד, וּלְהַגְדִּיל קֻשְׁיָתוֹ הוֹסִיף גַּם פָּסוּק ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״ לוֹמַר כִּי רַבִּים ״וַיְהִי״ שֶׁהֵם לְשׁוֹן שִׂמְחָה. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁאַדְרַבָּא לְהֶפֶךְ, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיְהִי״ אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן שִׂמְחָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁלָּמַד הַתַּנָּא מִ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״ מִ״וַיְהִי עֶרֶב״, אִם כֵּן כָּל ״וַיְהִי״ לֹא יִגְרַע עֵינָהּ מִזֶּה. גַּם בָּזֶה לֹא יוּכַל לִדְחוֹת כִּי דְּבָרָיו הֵם מִן הַסְּתָם וְלֹא בְּמִקּוֹמוֹת שֶׁגִּלָּה הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ, כִּי הֲרֵי הַתַּנָּא לָמַד מִ״וַיְהִי עֶרֶב״ וְגוֹ׳. אֶלָּא תִּגְדַּל הַתְּמִיהָה עַל הַמְּתָרֵץ, כִּי מַה מְּתָרֵץ ״הֲרֵי מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא״, תֵּרוּץ זֶה מוֹעִיל לְ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״ וְלֹא לְ״וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר״ שֶׁמִּמֶּנּוּ לָמַד ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״. וְאֵין לוֹמַר שֶׁהָיָה לוֹ אֵיזֶה עִנְיָן לוֹמַר שֶׁגַּם בּוֹ בַּיּוֹם הָיָה אֵיזֶה צַעַר, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ כְּשֶׁחָזַר הַמַּקְשֶׁה וְהִקְשָׁה מִמֶּנּוּ חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְהוֹדָה חֲצִי הוֹדָאָה. וְעוֹד מֵעִקָּרָא לָמָּה לֹא נָתַן לֵב רַבִּי לֵוִי מֵעַצְמוֹ לַכְּתוּבִים שֶׁיֵּשׁ ״וַיְהִי״ שֶׁהוּא שִׂמְחָה, וְהָיָה לוֹ לְחַלֵּק מֵעַצְמוֹ.

אֲבָל נִרְאֶה כִּי כְּוָנַת רַבִּי לֵוִי גַּם כֵּן לֹא הָיְתָה אֶלָּא כְּדִבְרֵי רַב אַשֵׁי, וְלָזֶה לֹא אָמַר ״אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי״ שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁשּׁוֹתֵר דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁגַּם יוּסְבְּלוּ דִּבְרֵי רַב אַשֵׁי בְּדִבְרֵי רַבִּי לֵוִי, שֶׁהֲרֵי מִקְרָאוֹת ״וַיְהִי״ רַבִּים וְנִכְבָּדִים, אֶלָּא שֶׁהַמַּקְשֶׁה סָבַר כִּי לְכָל ״וַיְהִי״ הוּא אוֹמֵר, וְנִתְחַכֵּם לְהַקְשׁוֹת מִ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״ כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין ״וַיְהִי בִּימֵי״ לְ״וַיְהִי בַּיּוֹם״, וְרָצָה לְסְתּוֹר הַכְּלָל אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֹּאמַר ״וַיְהִי בִּימֵי״, וְהַמְּתָרֵץ תֵּרֵץ כִּי שָׁם מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, כִּי לֹא רָצָה לְחַלֵּק בֵּין ״וַיְהִי בִּימֵי״ לְ״וַיְהִי בַּיּוֹם״, כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ, וְאֵין הוֹכָחָה מִתְּשׁוּבָה זוֹ שֶׁסּוֹבֵר אֲפִלּוּ ״וַיְהִי״ לְבַד הוּא לְשׁוֹן צַעַר, כִּי לֹא הֻכְרַח לְתָרֵץ זֶה אֶלָּא לְצַד שֶׁהַקְשָׁה מִ״וַיְהִי בַּיּוֹם״.

וְאַחַר כָּךְ חָזַר לְהַקְשׁוֹת אֲפִלּוּ מִ״וַיְהִי״ לְבַד, וְנִתְחַכֵּם הַמַּקְשֶׁה לְהַקְדִּים פָּסוּק ״וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה״ לְגַלּוֹת עַל ״וַיְהִי עֶרֶב״ שֶׁמִּלְבַד שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם צַעַר הָיָה בּוֹ שִׂמְחָה. וַהֲגַם שֶׁמִּדִּבְרֵי הַבָּרִיְתָא שֶׁהֵבִיא לְמַעְלָה מוּכָח שֶׁהָיָה שִׂמְחָה לְפָנָיו, אֵינוֹ אֶלָּא דִּבְרֵי הַתַּנָּא, אֲבָל אֵין הוֹכָחָה מֵהַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה צַעַר אֲבָל שִׂמְחָה מִנַּיִן, לָזֶה הִקְדִּים פָּסוּק ״וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה״ שֶׁזֶּה וַדַּאי שִׂמְחָה יַגִּיד בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (תענית כו.) דִּכְתִיב (שיר השירים ג:יא) ״בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ״, וְזֶה יַגִּיד עַל ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב״ ״וַיְהִי עֶרֶב״ וְגוֹ׳ שֶׁאֵינָם אֶלָּא שִׂמְחָה. וְאָמַר רַב אַשֵׁי ״וַיְהִי״ אֵיפָא וְאֵיפָא וְכוּ׳, וְכֵן הָיְתָה דַּעַת הַמְּתָרֵץ רִאשׁוֹן אֶלָּא שֶׁקָּדַם רַב אַשֵׁי וְתֵרֵץ. וְאוּלַי גַּם מְתָרֵץ רִאשׁוֹן רַב אַשֵׁי הוּא וְהִזְכִּיר שְׁמוֹ בַּמַּסְקָנָא, אוֹ תְּרֵי סְתָמֵי דְּתַלְמוּד הֵם, וּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים אֵלּוּ הֵם שֶׁאָנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם בִּשְׁבִילֵי הַתַּלְמוּד. נִמְצָאתָ אוֹמֵר כִּי אֲפִלּוּ לְרַב אַשֵׁי ״וַיְהִי בַּיּוֹם״ הוּא כְּ״וַיְהִי בִּימֵי״, וְהַצַּעַר הוּא שֶׁמֵּתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁאֵין כְּמוֹתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְזוּלַת זֶה לֹא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב ״וַיְהִי״, וְגַם אָמְרוּ (שמות יט:טז) ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי״, גַּם שָׁם הֲרֵי פָּרְחָה נִשְׁמָתָם שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת פח:) וְזוּלַת זֶה לֹא הָיָה אוֹמֵר ״וַיְהִי בַּיּוֹם״.

וְאוּלַי נִרְאֶה עוֹד כִּי הַצַּעַר שֶׁיּגִּיד הַכָּתוּב הוּא שֶׁל מֹשֶׁה הַמְּזָכָּר בַּכָּתוּב, כִּי רָאָה גְּדֻלָּתוֹ וּגְדֻלַּת זַרְעוֹ בְּיַד אַהֲרֹן וּבָנָיו. וְצֵא וּלְמַד צַעַר הַקְּנָאָה מִדָּבָר טוֹב מַה עוֹשֶׂה, מִמַּעֲשֵׂה בָּנָיו שֶׁל שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק (מנחות קט:), וְיִשְׂתַּנֶּה מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו. וּלְצַד שֶׁהִפְצִיר בִּשְׁלִיחוּת פָּרְעֹה חָרָה אַפּוֹ בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וַעֲזָבוֹ מִהְיוֹת כֹּהֵן לְעוֹלָם, וּכְשֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַפְּקֻדָּה נִצְטַעֵר עַל אֲשֶׁר פָּרַח מִמֶּנּוּ עֹז תִּפְאֶרֶת כְּהֻנַּת עוֹלָם. וַהֲגַם כִּי עָצַם מְאֹד בְּצִדְקוּת וּבַעֲנָוָה, הֲלֹא כָּל לֵב חַי מַרְגִּישׁ וּבְפֶרֶט בְּדָבָר מִצְוָה יִקָּרַת הָעֵרֶךְ וּמַפְלָאָה כָּזֹאת. וְאוּלַי כִּי צַעַר זֶה רָמְזוּ הַכָּתוּב בַּפָּסוּק (במדבר ז:א) ״וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה״ שֶׁהוּא עַצְמוֹ יוֹם זֶה, וּמִיתַת נָדָב וַאֲבִיהוּא רָמַז כָּאן בַּפָּסוּק ״וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״.

בַּיּוֹם וְגוֹ׳ קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְגוֹ׳. דַּע כִּי הָעוֹשֶׂה דָּבָר כָּזֶה שֶׁיִּתֵּן גְּדֻלָּה הַנּוֹדַעַת לוֹ לְזוּלָתוֹ, וְלוּ יִהְיֶה אָחִיו, כַּאֲשֶׁר יִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹתָהּ, לֹא יִשְׁלֹט בְּנַפְשׁוֹ עֲשׂוֹתָהּ בְּשָׁלֹשׁ שִׁלְמֵיּוֹת: הָאַחַת שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה בִּמְהִירוּת, וְהַשְּׁנִיָּה בְּצִרוּף בְּחִינַת הַהִדְרָגוֹת שֶׁיֶּשְׁנָם בַּדָּבָר, הַשְּׁלִישִׁית עֲשִׂיַּת הַדָּבָר בְּפַרְסוּם לִפְנֵי רַבִּים. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי שְׁלָשְׁתָּם יַחַד שָׁלַט מֹשֶׁה בְּנַפְשׁוֹ וַעֲשָׂאָם. כְּנֶגֶד הַמְּהִירוּת אָמַר ״בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי״, פֵּרוּשׁ בְּהְיוֹת הַבֹּקֶר טָהוֹר לֵב לֹא עִכֵּב, אֶלָּא תֵּכֶף קָרָא לְאַהֲרֹן לָתֵת לוֹ הַכְהֲנָה וְלֹא נִתְעַצֵּל. ב׳, עָשָׂה הַדָּבָר בְּצִרוּף בְּחִינַת הַהִדְרָגוֹת שֶׁנָּתַן הַכְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו יַחַד, הֲגַם כִּי בָּזֶה יִגְדַּל הָעִצָּבוֹן בְּלִבּוֹ שֶׁיִּרְאֶה גְּדֻלָּה מוֹשֶׁכֶת

לְאַהֲרֹן וּבָנָיו, וַאֲשֶׁר יֵעָצֵב אֶל לִבּוֹ יַעֲשֶׂה הַדָּבָר בְּהַדְרָגוֹת – בִּתְחִלָּה יִקְרָא לְאַהֲרֹן וְאַחַר כָּךְ לְבָנָיו, כִּי לֹא הָיָה הֶכְרֵחַ בִּקְרִיאַת הַבָּנִים אָז עִם אַהֲרֹן. הַג', בְּמַצַּב כָּל הַזְּקֵנִים דִּכְתִיב **וּלְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל**, לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר בְּפוּמְבֵּי בִּפְנֵי רַבִּים וְנִכְבָּדִים, וְזֶה יוֹרֶה עַל שְׁלֵמוּת הָרָצוֹן לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכָפָה הַרְגָּשׁוֹתָיו.

ב **קַח לְךָ עֵגֶל.** בְּיוֹמָא דַּף ג' דִּקְדֵּקוּ: אַחַר שֶׁאָמַר "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', "קַח לְךָ" לָמָּה לִי? מוּבָן הוּא שֶׁהָעֵגֶל לוֹ. וְדָרְשׁוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁיִּקַּח מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי אָמְרוֹ "לְךָ", כִּי זֶה יִהְיֶה לוֹ לְאוֹת עוֹלָם כִּי לֹא עָשָׂה הוּא הָעֵגֶל בְּכַוָּנָה חָס וְשָׁלוֹם, וְלֹא טָעָה אַחֲרָיו, אֶלָּא שֶׁבָּא עַל יָדוֹ בְּלֹא כַוָּנָה וּבְלֹא מַחְשָׁבָה רָעָה. וּלְצַד זֶה יוֹעִיל לְכַפֵּר בָּעֵגֶל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל, לְצַד שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם בָּעֵגֶל הוּא בְּחִינַת הַמִּזִּיד וְלֹא יָבֹא הָעֵגֶל לְחַטָּאת לָהֶם, וְהוּא אַדְרַבָּה קָטֵיגוֹר. וְתִמְצָא (ויקרא רבה כא:י) שֶׁהִקְפִּיד ה' עַל אַהֲרֹן לְבַל יִכָּנֵס לְבֵית ה' פְּנִימָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּכְגֶדֵי זָהָב, לְצַד שֶׁעָשָׂה זְהַב הָעֵגֶל.

וְיֵשׁ לְהָעִיר בָּזֶה, לָמָּה צִוָּה ה' שֶׁיְּבִיא עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, וַהֲלֹא חַטָּאת בָּאָה לְכַפָּרָה וְאֵין לְךָ סָנֵגוֹר בָּעוֹלָם כָּזֶה. וְנִרְאֶה כִּי הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא שָׂפַט בְּצֶדֶק הַדָּבָר, לְצַד כִּי אַהֲרֹן לֹא עָשָׂה שׁוּם פְּעֻלָּה בִּבְחִינַת מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, כִּי לֹא צִיְּרוֹ וְלֹא הֲכִינוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא הֶאֱמִין בּוֹ וְלֹא טָעָה אַחֲרָיו חָס וְשָׁלוֹם, כְּמַאֲמָרוֹ לְמֹשֶׁה (שמות לב:כד) "וַיֵּצֵא הָעֵגֶל", פֵּרוּשׁ, מֵעַצְמוֹ יָצָא עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשׂוּ שְׁנֵי מְכַשְּׁפֵי עֶרֶב רַב יֱינוּס וְיוֹמְבְּרוּס כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, תשא יט). וּמֵעַתָּה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה הוּא בִּבְחִינַת הַזָּהָב שֶׁאָמַר לָהֶם (שם) "לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ", וְלָקַח מִיָּדָם וַיִּצֹר אוֹתוֹ בַּחֶרֶט, וּמַעֲשֶׂה זֶה עָשָׂהוּ בִּידִיעָה שְׁלֵמָה. וַהֲגַם שֶׁשַּׁעֲמוֹ הָיָה לְצַד יִרְאָה מִיִּשְׂרָאֵל לְבַל יַהַרְגוּהוּ כְּחוֹר, גַּם הָיָה מְאַבֵּד לָהֶן הַזְּמַן עַד שֶׁיָּבֹא מֹשֶׁה, אַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי עָשָׂה מַעֲשֶׂה בִּלְתִּי הָגוּן. אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר ה' שֶׁיְּבִיא הָעֵגֶל לְכַפֵּר עַל הַדָּבָר שֶׁיָּצָא עַל יָדוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה. אֲבָל הַזָּהָב שֶׁמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה בּוֹ הָיָה בְּכַוָּנַת הַמְכַוֵּן, אָמַר ה' לֹא יֵרָאֶה בּוֹ לִפְנִים וְלִפְנִים שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה קָטֵגוֹר סָנֵגוֹר. מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל שֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל אֵינָם יְכוֹלִין לְהָבִיא עֵגֶל לְכַפָּרָה, לָזֶה צִוָּה ה' שֶׁיְּבִיאוּ שְׂעִיר עִזִּים.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר בְּהָעִיר אֵיךְ אָנוּ אוֹמְרִים (ראש השנה כו.) "אֵין קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵיגוֹר" בְּעִנְיַן הַזָּהָב, וַהֲלֹא אָמְרוּ (ערכין טז.) אַרְבָּעָה בִּגְדֵי זָהָב שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל מְכַפְּרִים עַל אַרְבָּעָה מִינֵי עֲבֵירוֹת וְכוּ', אִם כֵּן קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵיגוֹר? וּבְהֶכְרֵחַ לְיַשֵּׁב כִּי יִשְׁתַּנֶּה כַּפָּרַת חוּץ מִכַּפָּרַת פְּנִים, שֶׁכַּפָּרַת פְּנִים מַלְבֶּנֶת הַחֲטָאִים כַּשֶּׁלֶג, וְזֶה לְךָ הָאוֹת לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית (יומא סז.), וְדָבָר זֶה הוּא מֻפְלָא וְצָרִיךְ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בּוֹ רֹשֶׁם הֶעָוֹן כְּלָל. וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הַבְּגָדִים לִהְיוֹתָם בַּחוּץ מְכַפְּרִים, הֲגַם הֱיוֹתָם מִן זָהָב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כַּפָּרַת פְּנִים. וְגַם לְפִי חִלּוּק זֶה יִשְׁתַּנֶּה חֵטְא שֶׁל אַהֲרֹן בַּזָּהָב מֵחֶטְאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל, כִּי אַהֲרֹן מְכַפֵּר בַּחוּץ בִּבְגְדֵי זָהָב וְיִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְכַּפְּרִים בָּעֵגֶל, כִּי חֵטְא אַהֲרֹן בַּזָּהָב שׁוֹגֵג גָּמוּר הָיָה בִּלְקִיחָתוֹ וּבִנְתִינָתוֹ בַּחֶרֶט, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה לֹא יִתְכַּפְּרוּ בָּעֵגֶל אֲפִלּוּ בַּחוּץ, וְהָבֵן:

ג **תְּדַבֵּר לֵאמֹר.** צָרִיךְ לָדַעַת מַה טַּעַם יְדַבֵּר כָּאן אַהֲרֹן לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא מֹשֶׁה הָרָגִיל? וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁאָמַר לָהֶם "לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ" וְגוֹ', לָזֶה יָצָו ה' אֵלָיו כִּי יְדַבֵּר לָהֶם לְהָבִיא כַּפָּרָה שְׂעִיר עִזִּים, הַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. וּכְבָר כָּתַבְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת דִּבְרֵי רַז"ל כִּי הַחֵטְא יַפְעִיל הַגְּנַאי בִּמְקוֹמוֹ וְהַתִּקּוּן צָרִיךְ לִהְיוֹת מְכֻוָּן כְּנֶגְדּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **תְּדַבֵּר לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, תְּדַבֵּר דִּבּוּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲלָה וּזְכוּת כְּנֶגֶד דִּבּוּר שֶׁהָיָה בּוֹ הַשְׁפָּלָה אֲשֶׁר פָּרַע בּוֹ אֶת הָעָם.

עוֹד נִרְאֶה, כִּי לְצַד שֶׁעָלָה אַהֲרֹן בַּמַּעֲלָה הַנִּפְלָאָה הַלָּז מִתּוֹךְ כָּל יִשְׂרָאֵל בּוֹ בָּחַר ה', לָזֶה אָמַר אֵלָיו מֹשֶׁה שֶׁיְּדַבֵּר לְיִשְׂרָאֵל אֲמִירוֹת רַכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר.** וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר **כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ, כָּל הַמֵּשֶׂג וְכָל הָרָצוֹן אֵינוֹ אֶלָּא לְצַד יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ "אֲלֵיכֶם" וְלֹא "לִי". וּכְדֶרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, הֲלֹא כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִזּוֹפִים לֹא דִּבֶּר ה' עִם מֹשֶׁה, כִּי כָּל הַמֵּשֶׂג אֵינוֹ אֶלָּא לְצַד מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל.

ה **וַיִּקְחוּ וְגוֹ' אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה.** אָמַר **אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה**, יְכַוֵּן אֶל אַהֲרֹן גַּם כֵּן שֶׁלָּקַח אֶת אֲשֶׁר צִוָּהוּ, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִמַּשְׁמָעוּת מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲגַם שֶׁמִּפִּי אַהֲרֹן נֶאֶמְרוּ לָהֶם הַדְּבָרִים, אַהֲרֹן עַצְמוֹ מִפִּי מֹשֶׁה אֲמָרָם, וְאוּלַי אָמַר הַכָּתוּב "אֲשֶׁר צִוָּה אַהֲרֹן" אֵין בַּמַּשְׁמָע אֶלָּא לְקִיחַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְקִיחַת אַהֲרֹן. עוֹד אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה** כִּי לְצַד מִצְוַת מֹשֶׁה לְבַד עָשׂוּ הַדָּבָר, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה הַהַבְטָחָה הָרְשׁוּמָה בַּמַּאֲמָר.

ו **זֶה הַדָּבָר וְגוֹ'.** צָרִיךְ לָדַעַת מַה הוּא **הַדָּבָר.** וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ עַל הַקֶּרֶבֶת אַהֲרֹן. וְאֵין זֶה פְּשַׁט מַאֲמַר הַכָּתוּב שֶׁאָמַר "תַּעֲשׂוּ". וְנִרְאֶה שֶׁיְּכַוִּין לוֹמַר עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּסָמוּךְ דִּכְתִיב "וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ **לִפְנֵי ה'**", דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **לִפְנֵי ה'** וְלֹא אָמַר "לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד", גַּם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָרֵי אָמַר בְּסָמוּךְ "וַיִּקְחוּ וְגוֹ' אֶל פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד", אֶלָּא יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁהֲכִינוּ עַצְמָם בְּעֶרֶךְ הַשְׁלֵמוּת וְהַמּוּשְׂכָּל וְהַעֲרֵכַת עַמִּידָתָם שֶׁהִיא לִפְנֵי ה', וּבְחִינָה זוֹ הִיא הַשָּׂגַת תַּכְלִית הַשְׁלֵמוּת, כְּמַאֲמַר דָּוִד (תהילים ט"ז:ח') "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד" כִּי בָּזֶה לֹא יָמוֹט מִימִינוֹ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, כִּי אֵין יְשִׁיבַת הָאָדָם וּתְנוּעוֹתָיו וְכוּ' כִּישִׁיבָתוֹ וְכוּ' לִפְנֵי מֶלֶךְ וּמִכָּל שֶׁכֵּן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. וּכְשֶׁהִשְׂכִּיל מֹשֶׁה בְּמַעֲשֶׂה זֶה אָמַר לָהֶם "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ", פֵּרוּשׁ, צִוָּה ה' שֶׁתַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ, שֶׁתִּהְיוּ תָּמִיד מְעֻרָיכִים בְּדַעְתְּכֶם כִּי אַתֶּם עוֹמְדִים לִפְנֵי ה', וְיֵרֵא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'. עוֹד יְכַוֵּין בִּכְלַל אָמְרוֹ **לִפְנֵי ה'** שֶׁלֹּא הָיָה מָסָךְ מַבְדִּיל בֵּינָם לְבֵין ה', כְּדִכְתִיב (ישעיהו נ"ט:ב') "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים" וְגוֹ', וְזֶה יַגִּיד שֶׁהָיוּ שְׁלֵמִים עִם ה', וּכְפִי זֶה יְדַיֵּק עַל נָכוֹן אָמְרוֹ "זֶה" עַל מַעֲשֶׂה הָאָמוּר בְּסָמוּךְ.

אַחַר שֶׁכָּתַבְתִּי זֶה, בָּא לְיָדִי מִדְרַשׁ חֲזַ״ל (במדבר רבה יב:ח), וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״זֶה הַדָּבָר״ – מַה הוּא ״זֶה הַדָּבָר״? עַל הַמִּילָה, כְּמָה דְּתֵימָא ״זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר מָל יְהוֹשֻׁעַ״ (יהושע ה:ד), עַד כָּאן. וְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ סְתוּמִים וַחֲתוּמִים, וְכִי בְּאוֹתוֹ יוֹם מָל אוֹתָם מֹשֶׁה, אוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם צִוָּה עַל הַמִּילָה?

אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא עַל עָרְלַת לִבָּם, שֶׁהוּא דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, גַּם מַרְחִיק אֵימָתוֹ מִלִּבָּם, וְצִוָּה לָמוּל עָרְלַת לִבָּם וּבָזֶה יֵרָאֶה לָהֶם כְּבוֹד ה׳, וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָם.

שׁוּב בָּא לְיָדִי מִדְרָשׁ אַחֵר (תורת כהנים הכא) בַּיִּלְקוּט, וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״זֶה הַדָּבָר״ – אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אוֹתוֹ יֵצֶר הָרָע תַּעֲבִירוּ מִלִּבְבְכֶם, וְתִהְיוּ כֻּלְּכֶם בְּיִרְאָה אַחַת וּבְעֵצָה אַחַת לְשָׁרֵת לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְכוּ׳, וְתִהְיֶה עֲבוֹדַתְכֶם מְיֻחֶדֶת לְפָנָיו, דִּכְתִיב ״וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם״ וְגוֹ׳ (דברים י:טז), וְאִם עֲשִׂיתֶם זֶה – ״וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה׳״ עַד כָּאן, וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָם.

ז **וְכַפֵּר בַּעֲדָךְ וּבְעַד הָעָם.** מַשְׁמַע כִּי כַּפָּרַת אַהֲרֹן נוֹגַעַת גַּם לָעָם. וְהַטַּעַם הוּא לְצַד כִּי חֵטְא אַהֲרֹן – יִשְׂרָאֵל הָיוּ לוֹ סִבָּה לַחַטֹּאת, שֶׁאָמְרוּ לוֹ (שמות לב:א) ״קוּם עֲשֵׂה לָנוּ״ וְגוֹ׳, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא נִתְכַּפֵּר אַהֲרֹן נוֹשְׂנוּ הַחֵטְא לְעוֹשֵׂהוּ וְלַמְסַבֵּב עוֹשֵׂהוּ, וְאַחַר שֶׁנִּתְכַּפֵּר נִתְכַּפְּרוּ שְׁנֵיהֶם, לָזֶה אָמַר לוֹ ״וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם״.

ח **וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ.** יִרְמֹז לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ירושלמי מכות ב:ו) שָׁאֲלוּ לַנְּבוּאָה: ״חוֹטֵא מַה עָנְשׁוֹ?״ אָמְרָה: ״הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תָּמוּת״, וּלְצַד רַחֲמֵי ה׳ אָמַר: ״יָבִיא קָרְבָּן״, שֶׁעִקַּר מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּן הִיא מַחְשֶׁבֶת הַמַּקְרִיב, כִּי הוּא הַחַיָּב בְּכָל הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בַּקָּרְבָּן הַהוּא לִזְבַּח וּלְהִשָּׁרֵף עַל הָאִשִּׁים, וְהָיְתָה לוֹ מַחְשָׁבָה זוֹ לְכַפָּרָה. וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ**, פֵּרוּשׁ, הוּא עַצְמוֹ הֵכִין לָשׁוּם אֶשֶׁם נַפְשׁוֹ, וְקָרַב לַמִּזְבֵּחַ, פֵּרוּשׁ, לִזְבִיחָה לָאִשִּׁים, וְעָשָׂה הַשְׁחִיטָה בִּמְקוֹמוֹ לָעֵגֶל לְצַד רַחֲמֵי ה׳ שֶׁנִּתְרַצָּה לְהָבִיא חֲלִיפָתוֹ.

וָאֶרְאֶיתִי לָתֵת לֵב בָּעִנְיָן לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ (תנחומא, שופטים) כִּי נִשְׁבַּע ה׳ לְהַעֲמִיד הָעוֹלָם וּבְרוּאָיו בְּמִשְׁפָּט, וְכָל הָאוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַתָּרוּ בְּנֵי מֵעָיו (ירושלמי שקלים פ״ה ה״א), אִם כֵּן אִם הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת מִשְׁפָּטָהּ הִיא תָּמוּת כְּמַאֲמַר הַנָּבִיא (יחזקאל יח:ד), אֵיךְ יָבִיא קָרְבָּן וְיִכָּפֵר? וְנִרְאֶה כִּי טַעַם נָכוֹן יֵשׁ בַּדָּבָר עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט, כִּי כְּשֶׁהָאָדָם חוֹטֵא אֵין בְּחִינָתוֹ בְּחִינַת אָדָם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה ג.) אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, וְנַעֲשָׂה בְּהֵמָה, וּבְיוֹם שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה רוּחַ הִיא בֶּאֱנוֹשׁ וְעָלָה מִמַּדְרֵגַת בְּהֵמָה לְמַדְרֵגַת אָדָם. הַאִם רָאוּי הוּא לְהָמִית אָדָם זֶה תַּחַת בְּהֵמָה? לָזֶה יָבִיא דֻּגְמַת הַחוֹטֵא שֶׁהוּא בְּהֵמָה וְיִשְׁתַּתֵּף עִמָּהּ בְּצַעַר הַחוֹשֵׁב כִּי רָאוּי הוּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מִשְׁפָּט זֶה, וּכְפִי זֶה חֵלֶק רוּחַ הַמַּרְגִּישׁ הוּא מַצִּיל אֶת הָאָדָם בְּהֶעָרֶה זוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לו:ז) ״אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה׳״, כִּי חֵלֶק הַבְּהֵמִי שֶׁבָּאָדָם בְּהִצְטָרְפוּתוֹ עִם הָאָדָם שֶׁהִיא בְּחִינַת הַהַשְׂכֵּל נוֹשֵׁעַ בּוֹ, פֵּרוּשׁ לְצִדּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ וְהוּא אֵינוֹ רָאוּי לְעֹנֶשׁ, וּבָזֶה אֲפִלּוּ בְּדִין הַקָּרְבַת הַקָּרְבָּן בְּעֵד הַחֵטְא הוּא עַל קַו הַמִּשְׁפָּט, כְּאָמְרוֹ (שם) ״מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה׳״:

טו **וַיִּקְרַב אֵת קָרְבַּן הָעָם.** זוֹ הַקְרָבַת בְּחִינַת הָאוֹרוֹת הַנִּטּוּעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל מִמְּקוֹר הָאוֹר, אֲשֶׁר נִשְׁתַּנּוּ בְּאֶמְצָעוּת הַחֵטְא וְלֹא יִהְיוּ בִּבְחִינַת הַנִּשְׁתְּוָן לְהִתְקָרֵב, כִּי הַשִּׁנּוּי בַּנֶּפֶשׁ יְחַיֵּב הַהַרְחָקָה, כִּי יֵעָשֶׂה שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וּבְאֶמְצָעוּת הָעֲבוֹדָה שֶׁעָשָׂה אַהֲרֹן יַגִּיד הַכָּתוּב כִּי הִקְרִיב קָרְבַּן הָעָם, פֵּרוּשׁ, שֶׁהִקְרִיב כָּל הַרְחָקוֹתָם. וְהִנֵּה מֵהֶרְאוּי הָיָה שֶׁיִּכְתֹּב פָּסוּק זֶה בְּסוֹף מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּן, וְטַעַם שֶׁהִתְחִיל בּוֹ, לוֹמַר שֶׁהַפְעֻלָּה נַעֲשֵׂת בְּמַה שֶּׁכּוֹוֵן בְּמַעֲשֶׂה לְקֹדֶם עֲשׂוֹתוֹ, כִּי לֹא הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר אֶלָּא הַכַּוָּנָה הַצְּרִיכָה בּוֹ, וְהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן בְּתְחִלַּת מַעֲשָׂיו, וְהָבֵן.

וְאֶרְמֹז לְךָ פְּרָט אֶחָד קָטָן שֶׁרָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **וַיִּקְרַב אֶת הָעוֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט.** כְּבָר רָמַזְתִּי לְךָ כִּי זִכְרוֹן הָעוֹלָה יִרְמֹז עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וּבְאֶמְצָעוּת הַרְחָקַת יִשְׂרָאֵל מֵהַיּוֹשֶׁר הֵם מוֹרִידִים הָעוֹלָה לְמַטָּה חָס וְשָׁלוֹם, וּבְאֶמְצָעוּת הִתְקָרְבוּתָם לֹא מִלְּבַד שֶׁלֹּא תִשְׁלַח בְּפִשְׁעָם אֶלָּא יוֹסִיפוּ לְהַעֲלוֹת עָלֶיהָ אַחַר עָלֶיהָ עַד שֶׁתַּעֲמֹד בְּגֶדֶר הַמִּשְׁפָּט כְּיָדוּעַ לַמַּשְׂכִּיל, וְהוּא ״וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט״. שָׁמַעְתִּי:

כב **וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן וְגוֹ׳.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פָּרָשָׁה כ״ט אָמְרוּ: מִקְרָא מְסֹרָס, רָאוּי לוֹמַר ״וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת״ וְגוֹ׳ ״וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן״ וְגוֹ׳, שֶׁבִּירִידָתוֹ נָשָׂא כַּפָּיו וְכוּ׳. וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה יְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ זֶה וְלֹא בְּדֶרֶךְ הַיָּשָׁר. וְאוּלַי כִּי בִּרְאוֹתוֹ אַהֲרֹן שֶׁלֹּא יָרְדָה שְׁכִינָה, חָשַׁב אוּלַי כִּי עֲדַיִן חָסֵר כַּפָּרָתוֹ עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ הֵבִיא קְלָלָה עַל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה ״וַיִּשָּׂא וְגוֹ׳ וַיְבָרֶךְ״ וְגוֹ׳, וּבָזֶה יָרַד מֵעֲשׂוֹת תַּשְׁלוּמֵי הַחַטָּאת וְכוּ׳. וְאוּלַי כִּי גַּם בִּרְכַּת יִשְׂרָאֵל, לְצַד שֶׁהִיא כַּפָּרַת חֵטְאוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, תּוּכְלַל בִּכְלַל הַחַטָּאת, כִּי גַּם לָהּ יִתְיַחֵס שֵׁם חַטָּאת. וְאָמְרוֹ **וַיֵּרֶד**, אוּלַי כִּי הוּא לְשׁוֹן יְרִידָה כִּי הוּכַר לוֹ פְּחִיתוּתוֹ, לְצַד שֶׁרָאָה שֶׁגָּמַר מַעֲשׂוֹת הַכֹּל וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פָּרָשָׁה י״ט שֶׁצִּעֵר אַהֲרֹן לִפְנֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לוֹ לִיקְרַב לַמִּזְבֵּחַ וּבָא לִידֵי בוּשָׁה וְכוּ׳, וְנִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים וְיָרְדָה שְׁכִינָה.

כג **וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ וְגוֹ׳.** אוּלַי כִּי כֵּן נִצְטַוּוּ בִּנְבוּאָה. אוֹ בְּרָכָה זוֹ בִּמְקוֹם תְּפִלָּה הָיְתָה כְּדֵי שֶׁתִּשָּׁרֶה שְׁכִינָה. וְהַגַּם שֶׁכְּבָר בֵּרְכָם אַהֲרֹן, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם לְצַד הַסְכָּמַת שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת הָרְמוּזִים בִּשְׁתֵּי בְּחִינוֹת הָאַחִים, כְּהוּנָּה וּלְוָיָה, שֶׁהֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה:

פרק י

א **וַיִּקְחוּ בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְגוֹ׳.** יִרְצֶה לְהוֹדִיעַ מְקוֹם טָעוּתָם שֶׁהִיא לִשְׁתֵּי סִבּוֹת: הָאֶחָד – לִהְיוֹתָם כֹּהֲנִים שֶׁאֲלֵיהֶם תֵּאוֹת הָעֲבוֹדָה, וְזֶהוּ שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר ״בְּנֵי אַהֲרֹן״. ב׳ – הֱיוֹתָם גְּדוֹלִים בְּמַעֲשֶׂה וּשְׁקוּלִים הֵם כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים הכא אחרי נג) וּכְאָמְרָם בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (אחרי נו) שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה מִצַּד מַעֲשֵׂיהֶם, וְזֶה אָמְרוֹ ״נָדָב וַאֲבִיהוּא״. וּבְחִינָה זוֹ אֵינָהּ בְּאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, שֶׁהֲגַם שֶׁהֵם בְּנֵי אַהֲרֹן אֵין לָהֶם מַדְרֵגָה מִצַּד עַצְמָם כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים ויקרא י:טז) בְּמַה שֶׁכָּתוּב ״וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל אֶלְעָזָר וְגוֹ׳ הַנּוֹתָרִים״ וְגוֹ׳ יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. וּבְכֹחַ זֶה נִכְנְסוּ, וְדִקְדְּקוּ לִיקָּנֵס שְׁנֵיהֶם יַחַד לְהַגְדִּיל זְכוּתָם, וְלֹא רָצוּ לָקַחַת מֵאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ. אָמְרוּ: אוּלַי אֵין רָאוּי לָקַחַת מִמֶּנָּה אֶלָּא לְקִטֹּרֶת הַחִיּוּב, לָזֶה הֵבִיאוּ מִבַּחוּץ.

וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ. וְלֹא אָמַר ״עֲלֵיהֶן״ כְּאָמְרוֹ ״וַיִּתְּנוּ בָהֶן״ וְגוֹ׳, ״וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶן״, חוֹזֵר אֶל הָאֵשׁ שֶׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ, לְהְיוֹת שֶׁהַקְּפָדָה הִיא עַל אֵשׁ זָרָה, לָזֶה כִּנָּה בָּהּ הַמַּעֲשֶׂה.

זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה. פֵּרוּשׁ, וּמַה הִיא זָרוּתָהּ? שֶׁלֹּא צִוָּה ה׳ אוֹתָהּ. וְאוּלַי שֶׁאִם הָיוּ לוֹקְחִים אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא הָיָה ה׳ מַקְפִּיד עַל הַדָּבָר כָּל כָּךְ, אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מַקְפִּיד מֵאֵפֶן אַחֵר. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם״ לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְזֶה הִיא זָרוּתָהּ.

ב **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה׳.** אוּלַי שֶׁיִּרְמֹז טַעַם מִיתָתָם, שֶׁהוּא לְהַפְחִיד לִירֹא מִן הַמִּשְׁכָּן בִּרְאוֹתָם אֶת אֵלּוּ שֶׁקָּרְבוּ לְפָנָיו מֵתוּ. עוֹד יִרְמֹז כִּי מִיתָתָם הָיָה עַל מַה שֶּׁקָּדַם מֵהֶם לַה׳, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה יג:י) שֶׁמִּיתָתָם הָיָה לְמָה שֶׁקָּדַם ״וַיֵּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים״ וְגוֹ׳ (שמות כד:י), וְהֵם הֵם אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ג **הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **הוּא.** ב׳, אָמְרוֹ ״לֵאמֹר״ מַשְׁמַע שְׁצִוָּה ה׳ לֵאמֹר, אִם כֵּן לָמָּה לֹא אָמַר עַד עַתָּה? וְשִׁגְיוֹן זֶה דּוֹמֶה לְשִׁגְיוֹן אַזְהָרַת שַׁבָּת שֶׁלֹּא צִוָּה בִּשְׁעָתוֹ עַד אַחַר כָּךְ אָמַר (שמות טז:כג) ״הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳״, וְשָׁם מָצִינוּ לוֹ טְעָמִים מַסְפִּיקִים בָּעִנְיָן, כִּי לֹא נֶאֱמַר לוֹ ״לֵאמֹר״, כְּמוֹ שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר ״הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ שַׁבָּתוֹן״ וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר ״לֵאמֹר״, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁאָמַר ״לֵאמֹר״.

וְרַז״ל מָצִינוּ לָהֶם שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים הכא): הָיָה אַהֲרֹן עוֹמֵד וְתוֹהֶה וְאוֹמֵר ״אוֹי לִי, כָּךְ עֲבָרָה בְּיָדִי וּבְיַד בָּנַי שֶׁכָּךְ הִגִּיעַתְנִי״. נִכְנַס מֹשֶׁה אֲצָלוֹ וְהָיָה מְפַיְּסוֹ, אָמַר לוֹ: ״אַהֲרֹן אָחִי, מִפִּינִי נֶאֱמַר לִי ׳עָתִיד אֲנִי לְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּאָדָם גָּדוֹל׳, וְהָיִיתִי אוֹמֵר אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ הַבַּיִת מִתְקַדֵּשׁ, עַכְשָׁיו נִמְצָאוּ בָּנֶיךָ גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ״ וְכוּ׳, עַד כָּאן. דָּבָר אַחֵר ״רַ׳אמָר מֹשֶׁה וְגוֹ׳ הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר״ וְגוֹ׳ – דִּבּוּר זֶה נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי וְלֹא יָדָעְהּ עַד שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ, וְכֵיוָן וְכוּ׳ אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: ״לֹא מִתּוֹ בָּנֶיךָ אֶלָּא בִּשְׁבִיל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם״, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כח:מג): ״וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי״. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע אַהֲרֹן שֶׁבָּנָיו יְדוּעֵי הַמָּקוֹם הֵן, שָׁתַק, עַד כָּאן.

הִנֵּה לַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן מְפֹרָשׁ תֵּיבַת **הוּא** עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לְהֱיוֹת שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל הַסִּבָּה שֶׁהוּא סִבֵּב לְבָנָיו שֶׁמִּתוּ, לָזֶה אָמַר לוֹ מֹשֶׁה כִּי הוּא זֶה טַעַם מִיתָתָם, לְצַד אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ וְגוֹ׳, וְלֹא לְצַד עֲוֹנוֹ הָיָה הַדָּבָר. וְתֵיבַת ״הוּא״ כְּפִי זֶה חוֹזֶרֶת אֶל הַסּוֹבֵב. וּלְדֶרֶךְ שֵׁנִי תֵּיבַת **הוּא** חוֹזֶרֶת אֶל הַדִּבּוּר הַסָּתוּם שֶׁלֹּא יָדְעוּ, וְעַתָּה יָדַע כִּי הוּא זֶה מְכֻוָּן הַדִּבּוּר הַנֶּאֱמַר לוֹ קֹדֶם ״וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי״, גַּם לֹא נֶאֱמַר לוֹ שָׁם דָּבָר וְלֹא לֵאמֹר, דּוֹק וְתַשְׁכַּח, וְנִשְׁאֲרוּ הַדְּבָרִים בְּלִבָּם מֹשֶׁה סְתוּמִים עַד שֶׁעַת מַעֲשֶׂה וְהֵבִינָם וְאָמַר ״הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ אֵלַי״, וּמַה דִּבֶּר? ״וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי״. וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ: כַּוָּנַת דִּבְרֵי ה׳ בְּאָמְרוֹ ״וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי״ הוּא לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, בְּאָמְרוֹ ״וְנִקְדַּשׁ״ רְצוֹנוֹ לוֹמַר ״בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ״, וְאָמְרוֹ ״בִּכְבוֹדִי״ הוּא ״וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד״. וּלְדֶרֶךְ זֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים, אֶלָּא לְדֶרֶךְ רִאשׁוֹן עֲדַיִן קָשֶׁה מַה שֶּׁהִקְשִׁינוּ. וְלַעֲמֹד עַל עֹמֶק דְּבָרָיו יֵשׁ לְהָעִיר אָמְרוֹ ״אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ״ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״בִּי אוֹ בְּךָ״ אוֹ יֹאמַר ״בְּךָ אוֹ בִּי״, כִּי לֹא יֶצְדַּק לוֹמַר ״אוֹ״ בִּתְחִלָּה.

וְלָזֶה נִרְאֶה לְיַשֵּׁב, כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּעִנְיָן שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד הוּא בְּחִינַת הַמַּעֲלָה, וְהַשֵּׁנִי בְּחִינַת הַמְּאוֹרָע שֶׁהוּא הַמִּיתָה. וּכְשֶׁבָּא לוֹמַר אֶת אֲשֶׁר הֵבִין מִי הוּא הַקָּרוֹב אֲשֶׁר יִקְדַּשׁ בּוֹ, אִם הָיָה מַתְחִיל לוֹמַר ״בִּי״ אוֹ ״בְּךָ״, הָיָה נִשְׁמָע בִּדְבָרָיו כִּי הוּא הַקָּרוֹב לִפְנֵי ה׳ בְּיוֹתֵר מַעֲלָה וְכָבוֹד, וְלָזֶה הִזְכִּיר עַצְמוֹ בִּפְשִׁיטוּת וְהִזְכִּיר אַהֲרֹן בְּסָפֵק ״אוֹ״. לָזֶה אָמַר ״אוֹ בִּי״ שֶׁגַּם הוּא בְּסָפֵק, וְאִם הָיָה אוֹמֵר ״בְּךָ אוֹ בִּי״ יָבֹא הַמִּיחוּשׁ כִּי רָצָה לְהַלְבִּישׁ הַמְּאוֹרָע הָרַע בְּאַהֲרֹן כִּי הוּא יָמוּת בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָה וְאֶת עַצְמוֹ עָשָׂה בְּסָפֵק. לָזֶה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה וְאָמַר ״אוֹ בִּי״, הַקְּדִים עַצְמוֹ לְצַד בְּחִינַת קַבָּלַת הַפּוּרְעָנוּת וְלֹא בְּהֶחְלֵט, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בַּחֲשָׁד כִּי מַעֲרִיךְ עַצְמוֹ בְּעֶרֶךְ גָּדוֹל מֵאַהֲרֹן, וְאָמַר ״אוֹ״ דֶּרֶךְ סָפֵק כְּדֶרֶךְ הַסָּפֵק שֶׁעָשָׂה בְּאַהֲרֹן בְּאָמְרוֹ ״אוֹ בְּךָ״.

אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן קָשֶׁה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶאֱמַר מֵה׳ אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם, וְלֹא נִכְנַס לוֹ הַסָּפֵק אֶלָּא אֵיזֶה אֶחָד מֵהֶם, אִם כֵּן לָמָּה מִתוּ שְׁנַיִם? וְעוֹד, מִנַּיִן לוֹ לוֹמַר שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא אָמַר ה׳ אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם וּמִתוּ שְׁנֵיהֶם נִכְנְסוּ בִּמְקוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר אֶלָּא טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מֵאֶחָד מֵהֶם (קהלת ד:ט).

אָכֵן הַכַּוָּנָה הוּא שֶׁכְּשֶׁאָמַר לוֹ ה׳ ״וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי״ (שמות כט:מג), יָדַע מֹשֶׁה כִּי יָמוּת מֵהַצַּדִּיקִים, אֶלָּא שֶׁסָּבַר בְּשִׁעוּר מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים בְּאָמְרוֹ ״וְנִקְדַּשׁ

בִּכְבוֹדִי״ הוּא שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּאוֹתוֹ שֶׁהוּא כְּבוֹדִי מְכֻבָּדִי שֶׁהוּא הַצַּדִּיק. וּלְפִי זֶה אֵין כָּאן אֶלָּא צַדִּיק אֶחָד, כִּי כֵּן מַשְׁמַע ״כְּבוֹדִי״ לְשׁוֹן יָחִיד, וְנָפַל לוֹ הַסָּפֵק מִי הוּא זֶה הַיָּחִיד, אִם הוּא מֹשֶׁה אִם הוּא אַהֲרֹן, וְהוּא אָמְרוֹ ״אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ״ וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּהָ. וְעָכְשָׁיו כְּשֶׁרָאָה כִּי מֵתוּ שְׁנַיִם, חָזַר לְהָבִין כַּוָּנַת אָמְרוֹ ״וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי״ שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ, וּמַמָּה – בִּכְבוֹדִי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד, אֶלָּא הַכַּוָּנָה הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״בְּקֹרְבַי אֶקָּדֵשׁ״ וְהוּא אָמְרוֹ ״וְנִקְדַּשׁ״, וְאָמְרוֹ ״וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד״ הוּא כַּוָּנַת אָמְרוֹ ״בִּכְבוֹדִי״ פֵּרוּשׁ בְּשִׁבְיל כְּבוֹדִי. וּכְפִי פֵּרוּשׁ זֶה לֹא אָמַר ה׳ לְשׁוֹן יָחִיד בַּצַּדִּיקִים, כִּי הַצַּדִּיקִים נִרְמָזוּ בְּאָמְרוֹ ״וְנִקְדַּשׁ״, וְאָמְרוֹ ״בִּכְבוֹדִי״ הוּא בִּשְׁבִיל כְּבוֹדִי, וְהָרְאָיָה שֶׁכָּךְ הוּא כַּוָּנַת אֲמִירָתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהֲרֵי מֵתוּ שְׁנַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ ״הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר״ תְּשׁוּבָה לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא יִתְעַצֵּב וְכוּ׳, וּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי ה׳ שֶׁהֵם ״לֵאמֹר״ פֵּרוּשׁ כַּוָּנַת אֲמִירָתוֹ הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״בְּקֹרְבַי וְגוֹ׳ וְעַל פְּנֵי״ וְגוֹ׳ לְשָׁלֵל פֵּרוּשׁ אַחֵר שֶׁיִּתְחַיֵּב מִמֶּנּוּ לוֹמַר שֶׁלֹּא יָמוּת אֶלָּא אֶחָד.

אוֹ אִפְשָׁר שֶׁמֹּשֶׁה הֵבִין גַּם כֵּן דֶּרֶךְ זֶה שֶׁאָמַר כָּאן ״בְּקֹרְבַי״ וְגוֹ׳ ״וְעַל פְּנֵי״ וְגוֹ׳, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בִּדְבָרָיו ״אוֹ בִּי״ וְכוּ׳, כִּי אָמְרוֹ ״אוֹ״ יַגִּיד שֶׁקֹּדֶמָה חֲלוּקָה אַחֶרֶת, וְהוּא שְׁנֵיהֶם יַחַד, וְהוּא דֶּרֶךְ שֶׁצָּדַק לְבַסּוֹף, אוֹ בִּי לְבַד, אוֹ בְּךָ לְבַד, וְאַחַר מַעֲשֶׂה הֵכָרַע סָפֵק הַשָּׁקוּל שֶׁכַּוָּנָתוֹ לוֹמַר ״בְּקֹרְבַי״ וְגוֹ׳ ״וְעַל פְּנֵי״ וְגוֹ׳, וְלָזֶה מֵתוּ שְׁנַיִם.

וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים שֶׁדִּקְדַּקְנוּ בַּכָּתוּב. וְנִשְׁאַר לְיַשֵּׁב מִכָּל מָקוֹם מִי אָמַר לְמֹשֶׁה לְהַכְרִיעַ כֵּן, דִּלְמָא לְעוֹלָם הַכָּתוּב כְּפִשׁוּטוֹ, וְנִקְדַּשׁ הַבַּיִת בְּצַדִּיק אֶחָד הַנִּרְמָז בְּתֵבַת ״כְּבוֹדִי״, וּמַה שֶּׁמֵּתוּ שְׁנַיִם, כִּי זְכוּת שְׁנֵיהֶם מַתְאִים לְשִׁעוּר אֶחָד מֵהֶם, מֹשֶׁה אוֹ אַהֲרֹן? הִנֵּה בְּהַשְׂכֵּיל עַל טַעַם הַדָּבָר נֵדַע שֶׁאֵין זוֹ קֻשְׁיָא, כִּי טַעַם הַדָּבָר הוּא לְצַד שֶׁחָשׁ ה׳ שֶׁיִּכָּשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת אֱלֹהֵיהֶם שֶׁכֵּן שְׁמוֹ בְּתוֹכָם וְאֵין גְּדֻלָּתוֹ וּמוֹרָאוֹ נָכוֹן כַּסֵּדֶר שֶׁהוּא נָכוֹן בָּעֶלְיוֹנִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹרָאוֹ עֲלֵיהֶם כַּמִּצְטָרֵךְ וְלֹא יִתְנַהֲגוּ כְּשִׁעוּר הַכָּבוֹד הַמִּתְחַיְּבִים בּוֹ. וְיוֹתֵר יֵשׁ לָחוּשׁ לִגְדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְשְׁבוּ בְּדַעְתָּם שֶׁהֵם קְרוֹבִים אֶל ה׳ וְיִרְצוּ לִהְיוֹת נִגָּשִׁים וּמִתְקָרְבִים. אֲשֶׁר עַל כֵּן עָשָׂה מִשְׁפָּט בַּגָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן שֶׁאֵין גֶּדֶר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ לָחוּשׁ לוֹ, לוֹמַר שֶׁבְּעֶרֶךְ בְּחִינָתוֹ לֹא תִּמָּנַע מִמֶּנּוּ הַקְּרִיבָה לַה׳, וְנִשְׁאַר כָּל הָעָם שׁוֹמְרִים כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּאָמְרוֹ ״וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם״ וְגוֹ׳. וּמֵעַתָּה לְכְשֶׁנֹּאמַר כִּי מֹשֶׁה בִּפְנֵי עַצְמוֹ גָּדוֹל מִנָּדָב אוֹ אֲבִיהוּא, אַהֲרֹן בִּפְנֵי עַצְמוֹ גָּדוֹל מִכָּל אֶחָד מֵהֶם גַּם כֵּן, אִם כֵּן הִנֵּיחַ ה׳ הַדֶּרֶגָה שֶׁאֵין עֲלֶיהָ מוֹרָא. וּלְצַד הִתְחַבְּרוּתָם, הֲלֹא לֹא יוֹעִיל זְכוּתוֹ וְהַשָּׁגָתוֹ שֶׁל אֶחָד לַחֲבֵרוֹ לַהֲכִינוֹ לְאֹשֶׁר לְהִתְקָרֵב לַשְּׁכִינָה, וְאֵין הַגְבָּלַת כָּבוֹד לַה׳ אֶלָּא לְגֶדֶר שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֶם וְלֹא לְגֶדֶר גָּדוֹל מֵאֶחָד מֵהֶם. וְלִכְשֶׁנַּכְחִישׁ בְּחִלּוּק זֶה וְתִרְצֶה לוֹמַר כִּי יִצְטָרֵךְ זְכוּת שְׁנַיִם, אִם כֵּן עֲדַיִן יֶחְסַר הַגְבָּלַת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעֶרֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יַחַד, אוֹ שְׁלֹשָׁה כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, אוֹ ה׳ שֶׁיִּצְטָרֵךְ זְכוּתָם לְיוֹתֵר מִזְּכוּת נָדָב וַאֲבִיהוּא, אֶלָּא וַדַּאי כִּי לֹא יַצְדִּיק הַצָּרוּף כָּאן. וְעוֹד תִּמְצָא שֶׁאֵין נֶעֱרָךְ זְכוּת הַנִּפְרָד לְזְכוּת הַנִּסְתָּךְ בִּבְחִינַת הַמַּרְגָּלִיּוֹת וַאֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁשְּׁנַיִם קְטַנִּים הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים בְּהִצְטָרְפוּתָם יַחַד מֵאַחַת גְּדוֹלָה, לֹא תִּכָּנֵס עִמָּהֶם הַגְּדוֹלָה בְּהַשְׁוָאַת הָעֶרֶךְ, וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים.

ו **רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ וְגוֹ׳ וְעַל כָּל הָעֵדָה וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ: אִם יַעֲשׂוּ כְּמוֹתְכֶם, שֶׁאַתֶּם דָּוְקָא הוּא שֶׁיִּשְׁנָם בָּאַזְהָרָה, אֲבָל עַל כָּל הָעֵדָה יִקָּצֵף אִם יַעֲשׂוּ כֵּן, אֶלָּא חַיָּבִין לִקְרֹעַ עֲלֵיהֶם. וְאוּלַי שֶׁשָּׁפַט בָּהֶם מִשְׁפַּט אַב בֵּית דִּין שֶׁחַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל (מועד קטן כב:). וּמַה גַּם לְמַה שֶׁאָמַר שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן חַיָּבִים כָּל יִשְׂרָאֵל לִקְרֹעַ עֲלֵיהֶם.

וְאָמְרוֹ **וַאֲחֵיכֶם** וְגוֹ׳ **יִבְכּוּ**, לְמִצְוָה, וְאִם לֹא בָּכוּ אֵין עֲלֵיהֶם קֶצֶף כְּמִשְׁפַּט הַקְּרִיעָה. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר שָׂרַף ה׳**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קה:) שֶׁכָּל הַבּוֹכֶה וּמִתְאַבֵּל עַל אָדָם כָּשֵׁר מוֹחֲלִין לוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו וְלֹא יִבְכֶּה עוֹד, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ ״אֲשֶׁר שָׂרַף״ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, אִם יִבְכּוּ הַשְּׂרֵפָה אֵין לָהֶם אֶלָּא מַה שֶּׁכְּבָר שָׂרַף מִקּוֹדֶם, לִשְׁלוֹל שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שְׂרֵפָה אַחֶרֶת עוֹד. עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וְלֹא תָמוּתוּ וְעַל כָּל** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ כִּי בְּאֶמְצָעוּת מִיתַת הַצַּדִּיקִים מַגִּיעַ קֶצֶף לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל, כִּי חוֹזֵק יִשְׂרָאֵל וְחַיּוּתָם הֵם גְּדוֹלֵיהֶם הַצַּדִּיקִים, וּבִפְרָט כֹּהֲנֵי ה׳ הַמְּכֻפָּרִים בְּעַד הָעָם.

טז **דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְגוֹ׳.** אוֹמֵר אֲנִי כִּי מֹשֶׁה לֹא הֶחְלִיט בְּדַעְתּוֹ לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה, וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר לָהֶם דִּינוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם בַּמִּנְחָה (ויקרא י:יב) ״קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה״ וְגוֹ׳, שֶׁאִם הָיָה בְּדַעְתּוֹ בְּפִשִׁיטוּת לְהַתִּיר הָיָה לוֹ לוֹמַר ״קְחוּ אֶת הַחַטָּאת״. מַה תֹּאמַר, שֶׁאָמַר דִּין הַמִּנְחָה וְחָשַׁב כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם כָּל עִקָּר, וּלְרוֹב פְּשִׁיטוּת שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר לֹא הֵצָרַךְ לוֹמַר? אִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לִדְרוֹשׁ, כִּי מִנַּיִן נִכְנַס לוֹ הַמֵּיחוּשׁ לִדְרוֹשׁ עָלָיו מַה הָיָה בּוֹ? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא הַפָּשׁוּט אֲצִלוֹ שֶׁהִיא הַמִּנְחָה שֶׁהִיא קָדְשֵׁי שָׁעָה, וּמִמֶּנָּה לִשְׂעִיר נַחְשׁוֹן וּשְׂעִיר עִזִּים שֶׁהָיוּ קָדְשֵׁי שָׁעָה, אֲבָל שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁהוּא קָדְשֵׁי דוֹרוֹת עֲדַיִן הָיָה הַדָּבָר עוֹמֵד אֲצִלוֹ בְּסָפֵק, וְהָיָה דּוֹרֵשׁ בְּדַעְתּוֹ אִם יַתִּירֵנוּ כְּמוֹ כֵן אוֹ לֹא, וְדָרַשׁ עָלָיו מַה הָיָה בּוֹ. וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **דָּרוֹשׁ דָּרַשׁ**, אַחַת לְמִשְׁפָּטוֹ וְאַחַת לְעַצְמוֹ מַה הָיָה בּוֹ, ״וְהִנֵּה״ וְגוֹ׳, וַיִּקְצֹף עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ דָּבָר מִדַּעְתָּם, שֶׁאֲפִלּוּ הוּא עֲדַיִן לֹא יָדַע אֶת אֲשֶׁר יְצַוֶּה לָהֶם עֲשׂוֹת. וַהֲגַם שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף ״תֹּאכְלוּ אוֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי״, פֵּרוּשׁ: יוֹתֵר הָיָה לָכֶם לְרַמּוֹתָהּ לַמִּנְחָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי לְאָכְלָהּ וְלֹא לְשָׂרְפָהּ בְּלֹא טַעַם הֶפֶךְ מַה שֶּׁצִּוִּיתִי בַּמִּנְחָה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: ״דָּרֹשׁ דָּרַשׁ – מִפְּנֵי מָה נִשְׂרַף, וּמִפְּנֵי מָה (לֹא) נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ? וּבְיִשּׁוּב הַכָּתוּב הַדְּבָרִים רְחוֹקִים, כִּי אַחַר הַדְּרִישׁוֹת הוּא שֶׁנִּגְלֵית הַשְּׂרֵפָה, וְאֵיךְ יִדְרוֹשׁ קֹדֶם לָמָּה נִשְׂרַף? וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב.

הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר. אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה פי״ג): ״הַנּוֹתָרִים״ – אָמַר רַבִּי פִּנְחָס: וּלְוַאי שֶׁלֹּא נִשְׁאַרְתֶּם, עַד כָּאן.

וְהוּא אָמְרוֹ ״הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר״ – פֵּרוּשׁ הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר עִנְיָן אַחֵר, וְהוּא דִּבְרֵי רַבִּי פִּנְחָס. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: ״לֵאמֹר״ – אָמַר לָהֶם: הַשִּׁיבוּנִי עַל דְּבָרַי, פֵּרוּשׁ הִרְשָׁם לַהֲשִׁיבוֹ שֶׁלֹּא יִמְנְעוּ לְצַד רְאוֹתוֹ בְּקֶצֶף עֲלֵיהֶם. עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה פע״ג) בְּפָסוּק ״צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרוֹת״ שֶׁהוּא לְשׁוֹן פְּחִיתוּת, וְהוּא אָמְרוֹ **הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר** כְּאִלּוּ אָמַר לֵאמֹר הַנּוֹתָרִים, פֵּרוּשׁ קָרָאם בְּמַאֲמָרוֹ נוֹתָרִים, לְשׁוֹן פְּחִיתוּת.

יט **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה.** רַז״ל (תורת כהנים) אָמְרוּ אֵין דִּבּוּר אֶלָּא לְשׁוֹן עז, יוֹרֶה עַל דְּבָרִים קָשִׁים. צָרִיךְ לְדַעַת אֵיךְ יֵצְדֵּק עִנְיָן זֶה בְּאַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְבָנָיו הַנּוֹתָרִים שֶׁהוּא דִּבּוּר דּוֹמֶה לְקָלָלָה, וְהוּא עֲדַיִן בְּחֶרְדַּת לֵב עַל שְׁנֵי בָּנָיו שֶׁכְּבָר מֵתוּ בּוֹ בַּיּוֹם וְהַשָּׁטָן מְקַטְרֵג. וּמַה גַּם כְּשֶׁשָּׁמַע עֲקִימַת שְׂפָתָיו שֶׁל מֹשֶׁה בְּדִמְיוֹן הַקְּלָלָה, לָזֶה חָרַד לִבּוֹ וְדִבֵּר בְּקוֹל גָּדוֹל לְפָנֵי מֹשֶׁה כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל בָּנָיו.

הֵן הַיּוֹם. רַז״ל דָּרְשׁוּ (זבחים קא.) שֶׁרְצוֹנוֹ לוֹמַר: וְכִי בְּיוֹם זֶה הִקְרִיבוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר שֶׁאֲסוּרִים לְהַקְרִיב בַּאֲנִינוּת, שֶׁאַתָּה אוֹמֵר שֶׁמָּא הִקְרַבְתֶּם אוֹתוֹ בַּאֲנִינוּת וְלָזֶה שְׂרַפְתֶּם? אֲנִי הוּא שֶׁהִקְרַבְתִּי, וְכֹהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן.

וּפְשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ** – פֵּרוּשׁ, נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶת חַטָּאתָם וְאֶת עוֹלָתָם לִפְנֵי ה׳ וְכוּ׳, שֶׁכָּוָנָתוֹ כִּי הוּא אוֹנֵן כִּי בוֹ בַּיּוֹם מֵתוּ. **וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם** – פֵּרוּשׁ, חַטָּאת שֶׁל יוֹם שֶׁהוּא שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְכָאן רָמַז לוֹ שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה זֶה מִמִּנְחָה שֶׁהוּא קָדְשֵׁי שָׁעָה, אֲבָל חַטַּאת הַיּוֹם הוּא קָדְשֵׁי דוֹרוֹת – הַייטַב בְּעֵינֵי ה׳ לְאָכְלוֹ?

וְהָיָה נִרְאֶה לְהוֹכִיחַ מִכָּאן סָפֵק אֶחָד, אִם מֻתָּר לְתַלְמִיד לְהוֹרוֹת לְעַצְמוֹ הוֹרָאָה בִּמְקוֹם רַבּוֹ, שֶׁרָאִיתִי לְהָרֹא״שׁ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה (עירובין סג.) שֶׁכָּתַב לֶאֱסוֹר זוּלַת סַר סַכִּינָא שֶׁאֵין קְפֵידָא כָּל כָּךְ. וְהִנֵּה מִמַּה שֶּׁרָאִינוּ שֶׁהוֹרָה אַהֲרֹן הַלָּכָה זוֹ לְעַצְמָן וְשָׂרְפוּ הַחַטָּאת מִשְׁמַע שֶׁמֻּתָּר. וְאֵין לְךָ רַב מֻבְהָק כְּמֹשֶׁה לְאַהֲרֹן. וְאוּלַי יֵשׁ לְדַחוֹת, כִּי אֵין הוֹרָאָה זוֹ הוֹרָאָה, כְּפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּיוֹמָא (רש״י שם דף ה:) שֶׁדָּן אַהֲרֹן קַל וָחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר הַקַּל אָמְרָה תּוֹרָה ״לֹא אָכַלְתִּי בְאוֹנִי״ קֹדֶשׁ חָמוּר וּכְגוֹן זֶה מֻתָּר לְתַלְמִיד לְהוֹרוֹת, וְקַל הוּא מִבֵּיעָתָא בְּכוּתְחָא. וְעַיֵּן בִּדְבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת שָׁם (עירובין סב:) פֵּרוּשׁ הוֹרַאת בֵּיעָתָא בְּכוּתְחָא.

כ **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַייטַב וְגוֹ׳.** יֵשׁ לְדַעַת אֵיךְ נִתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ הֲלָכָה פְּשׁוּטָה כָּזוֹ לְחַלֵּק בֵּין קָדְשֵׁי דוֹרוֹת לְקָדְשֵׁי שָׁעָה. וְאִם הָיָה לוֹ אֵיזֶה צַד לוֹמַר שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת חִלּוּק זֶה, לָמָּה קִבְּלוֹ מֵאַהֲרֹן וְלֹא דָּן עָלָיו לְסָתְרוֹ. וְהִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה כִּי גַּם מֹשֶׁה הָיָה צָרִיךְ לַעֲמֹד עַל הַדָּבָר אִם לְאָכְלָה אִם לִשְׂרָפָה, וְלֹא הָיָה לוֹ מֵחְלָט הַדָּבָר לַאֲכִילָה, וְהַקְּפָדָתוֹ עַל אַהֲרֹן וּבָנָיו הָיְתָה לְצַד שֶׁחָשַׁב שֶׁשָּׂרְפוּהוּ בְּלֹא טַעַם נָכוֹן, אוֹ לְצַד שֶׁמָּא אֵרַע לָהּ אֵיזֶה מְאוֹרָע כְּמַאֲמַר רַז״ל (פסחים סב., זבחים קא.) שֶׁאָמַר לָהֶם שֶׁמָּא אֵרַע בּוֹ פְּסוּל בְּהַקְרָבַת דָּמוֹ אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא חוּץ לִמְקוֹמוֹ, וְכָל אֵלֶּה הַדְּבָרִים הֵם לְצַד מִעוּט זְרִיזוּתָם, וְעַל זֶה הָיְתָה הַקְּפָדָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר שֶׁאָמַר לָפָנָיו אַהֲרֹן הַדִּין שֶׁדָּן בּוֹ וּשְׂרָפוֹ, קִבֵּל מֹשֶׁה הַטַּעַם וְרָאָה שֶׁלֹּא שָׂרַף אֶלָּא אַחַר שֶׁדָּן דִּין צֶדֶק, וְאֵין הָכִי נַמִּי אִם לֹא הָיָה דָּן אַהֲרֹן וְהָיָה דָּן מֹשֶׁה כָּזֶה הָיָה דָּן בַּדָּבָר וְשׂוֹרְפוֹ, וְלֹא יִבְצַר מִמֶּנּוּ כָּל דָּבָר, וְאָמְרוֹ **וַייטַב בְּעֵינָיו**, פֵּרוּשׁ אֶת אֲשֶׁר עָשׂוּ בִּשְׂרֵפָתוֹ, וְלֹא הִקְפִּיד עַל אֲשֶׁר סָמְכוּ עַל עַצְמָן וְלֹא שְׁאָלוּהוּ. אוֹ יִרְצֶה **וַייטַב בְּעֵינָיו** אַהֲרֹן כִּי טוֹב הוּא, וְיוֹרֶה יוֹרֶה יָדִין יָדִין.

אוֹ יִרְצֶה **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה**, פֵּרוּשׁ, הַתּוֹרָה מְעִידָה שֶׁחִלּוּק זֶה שָׁמְעוּ מֹשֶׁה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **וַייטַב בְּעֵינָיו** הַדָּבָר אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן. וְאִם תֹּאמַר אִם שָׁמַע כֵּן מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה מָּקוֹם לְהַקְפָּדָתוֹ? אוּלַי לְצַד שֶׁלֹּא אָמְרוֹ עֲדַיִן לְאַהֲרֹן, חָשׁ שֶׁדָּן בּוֹ טַעַם אַחֵר שֶׁאֵינוֹ צוֹדֵק וּשְׂרָפוֹ. אוֹ אֶפְשָׁר כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֶמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, כִּי מְצוּיָה הָיְתָה נְבוּאָה לְמֹשֶׁה, כְּאָמְרוֹ (במדבר ט:ח) ״עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְדַבֵּר ה׳״, וּכְמוֹ כֵן כָּאן תֵּכֶף ״וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה״ מִפִּי ה׳ הַמִּשְׁפָּט, ״וַייטַב בְּעֵינָיו״ אֲשֶׁר צָדַק אַהֲרֹן בְּמִשְׁפָּטוֹ.

וְרַז״ל אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (תורת כהנים כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב יְהוּדָה, חֲנַנְיָה בֶּן יְהוּדָה הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל יָמָיו קָשָׁה הַהַקְפָּדָה שֶׁגָּרְמָה לְמֹשֶׁה לִטְעוֹת, אַחַר מִיתָתוֹ אֲנִי מֵשִׁיב לוֹ עַל דְּבָרָיו, וְכִי מִי גָּרַם לוֹ שֶׁהִקְפִּיד, אֶלָּא שֶׁטָּעָה, עַד כָּאן. טַעַם אָמְרוֹ ״כָּל יָמָיו״, גַּם טַעַם חֲנַנְיָה שֶׁלֹּא אָמַר כְּרַב יְהוּדָה שֶׁהוּא הַיּוֹתֵר מוּבָן מִפְּשָׁטֵי הַכָּתוּב, גַּם טָעְמוֹ שֶׁל רַב יְהוּדָה שֶׁלֹּא חָלַק אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ – יֵרָאֶה כִּי חֲנַנְיָה וְרַב יְהוּדָה כָּל אֶחָד מִתְכַּוֵּן לְדַבֵּר טוֹב עַל מֹשֶׁה, לְצַד שֶׁיֵּשׁ לְפָנֵינוּ שְׁתֵּי דְּרָכִים: הָא׳ הַשִּׁכְחָה אֲשֶׁר אָמַר לוֹ ה׳ וְהוּא שֶׁלֹּא מִן הַמּוּסָר לְנֶאֱמַן בַּיִת, ב׳ שֶׁנִּתְכַּפֵּעַ עַל בְּנֵי אַהֲרֹן וְדִבֵּר לָהֶם קָשׁוֹת כַּנִּזְכָּר, וְגַם לְצַד אַהֲרֹן קָצַף בְּדֶרֶךְ נִסָּתָר. וּבָא חֲנַנְיָה וּבָחַר לְתָלוֹת כְּמֹשֶׁה שִׁגְיוֹן הַכַּעַס שֶׁשָּׁגַג בּוֹ, וְהוּא סְבָה לְטָעוּת, מִלּוֹמַר חָס וְשָׁלוֹם שֶׁשָּׁכַח דְּבַר ה׳ שֶׁהוּא דּוֹפֵי גָּדוֹל. וּכְמוֹ כֵן מָצִינוּ בְּסִפְרֵי (מטות לא:כא) שֶׁאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת בָּא מֹשֶׁה לִכְלַל כַּעַס וּבָא לִכְלַל טָעוּת וְכוּ׳, כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר ״וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל אֶלְעָזָר״ וְגוֹ׳ עַד כָּאן. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהַדָּבָר שֶׁעָלָיו הִקְפִּיד לֹא (מצד) הַטָּעוּת. וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן לָמָּה הִקְפִּיד אִם לֹא טָעָה, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהִקְפִּיד עַל אֲשֶׁר דָּנוּ בְּדַעְתָּם וְסָמְכוּ עַל הוֹרָאָתָם מִבְּלִי שְׁאֵלַת רַבָּם, וְעַל זֶה נִתְעַלְּמָה הֵימֶנּוּ הֲלָכָה וְאָמַר ״אָכֹל תֹּאכְלוּ״, וְסוֹבֵר כִּי בְּהֶחְלֵט הוּא אוֹמֵר כְּפִי הַדִּין שֶׁרָאוּי לְאָכְלָה, לֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁאֵין דְּבָרָיו בְּהֶחְלֵט אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר צַד הַנִּגְדִּי לְמַעֲשֵׂיהֶם. וּבָא רַב יְהוּדָה וְחָלַק כִּי אֵין לִתְלוֹת בְּמֹשֶׁה הַהַקְפָּדָה בְּהֶחְלֵט, כִּי יֵשׁ בַּהַקְפָּדָה צַד לוֹמַר שֶׁהִיא גְּרוּעָה מֵהֶעְלֵם דָּבָר, וְאֶפְשָׁר לִתְלוֹת שֶׁטָּעָה וְשָׁגַג בַּדִּין וּלְצַד שִׁגְיוֹנוֹ הִקְפִּיד עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲבָל זוּלַת הַטָּעוּת לֹא יַקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ.

וְהִנֵּה דַּעַת זוֹ לֹא הָיְתָה מֻכְרַעַת לְרַב יְהוּדָה אֶלָּא שְׁקוּלָה, שֶׁיֵּשׁ פָּנִים לְהָקֵל בִּבְחִינַת הַהַקְפָּדָה, וְיֵשׁ פָּנִים לְהָקֵל בִּבְחִינַת הַטָּעוּת, וְלָזֶה לֹא חָלַק עַל חֲנַנְיָה אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ, שֶׁעָמַד בִּדְרָשָׁה זוֹ וְלֹא אָמַר פֶּן הָאַחֵר שֶׁיִּשְׁנוֹ בְּמִשְׁקוֹלֶת הַהַשְׂכֵּל, מַשְׁמַע כִּי מֻכְרָע אֶצְלוֹ הַדָּבָר כִּי הִקְפִּיד, וּבָזֶה חָלַק עָלָיו, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר, אַחַר מִיתָתוֹ אֲנִי מֵשִׁיב. וּבְנוֹסַח סִפְרָא שֶׁלְּפָנֵינוּ אָמְרוּ "הֲרֵינִי כְּמֵשִׁיב עַל דְּבָרָיו", וּמִמַּה שֶׁאָמַר "כְּמֵשִׁיב" מַשְׁמַע וְלֹא מֵשִׁיב, וְיֵשׁ נַם כֵּן לְדַבְּרֵינוּ. אוֹ אֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי רַב יְהוּדָה בָּאַחַר בְּהֶחְלֵט לוֹמַר טַעְמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא לְצַד שֶׁטָּעָה מִלּוֹמַר שֶׁהִקְפִּיד, שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה בִּלְתִּי הָגוּן, כִּי הַטָּעוּת יָכוֹל אָדָם לְטָעוֹת בְּהֶסַּח הַדַּעַת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַהַקְפָּדָה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְזִיד, וְעוֹד אִם נֹאמַר שֶׁטָּעָה הֲרֵי לֹא יָצְתָה תַּקָּלָה מִטָּעוּת, וְאִם נֹאמַר שֶׁהִקְפִּיד הֲרֵי יָצְתָה תַּקָּלָה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד וְנִתְכַּעֵס. וְלָזֶה בָּאַחַר רַב יְהוּדָה לוֹמַר, מִי גָּרַם לוֹ שֶׁהִקְפִּיד אֶלָּא שֶׁטָּעָה. וְטַעַם אָמְרוֹ אַחַר מוֹתוֹ, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ כָּל יָמָיו דָּרַשׁ וַאֲפִלּוּ כְּבָר מֵת הַדּוֹרֵשׁ לֹא נִמְנַעְתִּי מִלַּחְלוֹק לְצַד אֲמִתּוּת הַדָּבָר אֶצְלִי, אוֹ נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא חָלַק עִמּוֹ בְּפָנִים וְשָׁתַק אֶלָּא לְאַחַר מוֹתוֹ, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁאִם הָיָה בְּחַיִּים חֵיּוּתוֹ הָיָה מֵשִׁיב עַל הַדָּבָר לְהוֹכִיחַ כְּמוֹתוֹ, וְרַז"ל אֱמֶת יֶהֱגֶּה חִכָּם.

פרק יא

א אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן. אָמַר **וְאֶל אַהֲרֹן**, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת שְׁנֵיהֶם יַחַד שְׁלִיחוּת מִצְוָה זוֹ אֶל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן גָּמַר אוֹמֶר **דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, וְכֵן אָמַר בְּפָרָשַׁת בֹּא (שמות יב:א) "אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וגו' דַּבְּרוּ" וגו', כִּי לְעִנְיַן הַקְדָּמָה שֶׁיַּקְדִּים מֹשֶׁה לוֹמַר לְאַהֲרֹן קֹדֶם יִשְׂרָאֵל כְּבָר לָמַדְנוּ זֶה מִמָּקוֹם אַחֵר.
לֵאמֹר אֲלֵיהֶם. רַז"ל אָמְרוּ (תורת כהנים) "אֲלֵיהֶם" – פְּרוּשׁ שֶׁיֹּאמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כְּדֵי לְהַקְדִּימָם בַּלִּמּוּד קוֹדֶם, כְּדִתְנַיָּא (עירובין נד.) בְּסֵדֶר הַלִּמּוּד. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַצְרִיכָם לְהוֹרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ (מלאכי ב:ז) "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן" וְגוֹ', וַאֲשֶׁר עַל כֵּן סָמַךְ לָזֶה "דַּבְּרוּ" וְגוֹ'. עוֹד יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **לֵאמֹר אֲלֵיהֶם** לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (שמות כ:א) כִּי טַעַם אָמְרוֹ "לֵאמֹר" כִּי הַדִּבּוּר הַיּוֹצֵא מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן הָיָה נוֹצֵר מִמֶּנּוּ מַלְאָךְ וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר אֲלֵיהֶם** לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (שמות כ:א) כִּי טַעַם אָמְרוֹ "לֵאמֹר" כִּי הַדִּבּוּר הַיּוֹצֵא מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן הָיָה נוֹצֵר מִמֶּנּוּ מַלְאָךְ וְהוּא הָיָה מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, וּפְרוּשׁ "לֵאמֹר" הוּא הַדִּבּוּר יֹאמַר לְמֹשֶׁה, וּכְמוֹ כֵּן אָמַר כָּאן "לֵאמֹר אֲלֵיהֶם" – פְּרוּשׁ הַדִּבּוּר יֹאמַר לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן. וְאֵין פְּרוּשׁ זֶה מַכְחִישׁ דִּבְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים א) לֹא הָיָה הַדִּבּוּר אֶלָּא לְמֹשֶׁה וְלֹא לְאַהֲרֹן, כִּי גַּם לְדַרְכֵּנוּ לֹא הָיָה שׁוֹמֵעַ דִּבְרֵי ה' אֶלָּא מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁהַמַּלְאָךְ הַמִּתְהַוֶּה מֵהַדִּבּוּר הָיָה מְדַבֵּר לְשׁוֹן רַבִּים, וּמֹשֶׁה הָיָה מַגִּיעַ הַדְּבָרִים לְאַהֲרֹן.

ב אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר. אָמַר תֵּיבַת **לֵאמֹר**, יְרֻצֶּה כִּי מִצְוָה זוֹ הִיא בְּחִינַת הַמַּעֲלָה וְהַכָּבוֹד לָהֶם, לְהִשָּׁמֵר מִדְּבָרִים הַטְּמֵאִים, וּכְאָמְרָם בַּזּוֹהַר (ויקרא רבה יג:ב) אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי בַּפָּסוּק (חבקוק ג:ו) "עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ", מָדַד ה' אֶת כָּל הָאוּמּוֹת וְלֹא מָצָא אוּמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה וְכוּ', וּפְרוּשׁ תֵּיבַת "לֵאמֹר" כָּאן הוּא עַל דֶּרֶךְ (ישעיה ג:י) "אִמְרוּ צַדִּיק" וְגוֹ'. עוֹד יְרֻצֶּה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "לֵאמֹר זֹאת" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁיְּחִקּוּ בְּיַדָּם כָּל מִין חַיָּה וְיֹאמְרוּ לָהֶם זֹאת תֹּאכְלוּ וְזֹאת לֹא תֹאכְלוּ, וְלֹא יַסְפִּיק לוֹמַר לָהֶם בְּעַל פֶּה.
זֹאת הַחַיָּה וְגוֹ'. טַעַם שֶׁמְּכַנֶּה שֵׁם חַיָּה בְּהֵמָה, כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי בְּחִינַת הָרַע לֹא יִתְיַחֵס אֵלָיו בְּחִינַת הַחַיִּים, וְהוּא אָמְרוֹ **זֹאת הַחַיָּה** פֵּרוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּחִינָה הַנִּקְרֵאת חַיָּה, לְשֶׁלֹּל שְׁאָר בְּהֵמוֹת שֶׁאֵין לָהֶם קֶרֶשׁ שֶׁהִיא בְּחִינַת הַחַיִּים:

ג כֹּל מַפְרֶסֶת וְגוֹ' מַעֲלַת גֵּרָה. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין נט.) כָּל בְּהֵמָה שֶׁמַּפְרֶסֶת פַּרְסָה הִיא מַעֲלַת גֵּרָה, חוּץ מִן הַחֲזִיר, וְהוּא אָמְרוֹ **כֹּל מַפְרֶסֶת** וְגוֹ' **מַעֲלַת גֵּרָה**, פֵּרוּשׁ בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה, וּמִעֵט אַחַר כָּךְ הַחֲזִיר שֶׁיָּצָא מֵהַכְּלָל. וְאוּלַי מִמַּה שֶׁלֹּא הוֹצִיא מִן הַכְּלָל סָמוּךְ לְהוֹדָעַת הַכְּלָל רָמַז שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲזִיר בַּכְּלָל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רבינו בחיי בשם תנחומא) לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חֲזִיר שֶׁעָתִיד לַחְזֹר לְהְיוֹת מֻתָּר, וּמֵעַתָּה כְּלָל "כֹּל מַפְרֶסֶת" וְגוֹ' הִיא "מַעֲלַת" וְגוֹ' לֹא יָצָא מִכְּלָלוֹ דָּבָר, וְעַל זְמַן מְהַזְּמְנִים אָמַר הַחֲזִיר שֶׁהוּא מַפְרִיס וְכוּ' לֹא יִגָּר.

ד מְמַעֲלֵי וְגוֹ' וּמְמַפְרִיסֵי וְגוֹ'. רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים; בכורות ו.) שֶׁבָּא לֶאֱסוֹר אֲפִלּוּ מַעֲלֶה וּמַפְרִיס אִם נִמְצְאוּ בְּמֵעֵי טְמֵאָה. וּפְשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "מְמַעֲלֵי הַגֵּרָה" – זֶה הַגָּמָל, "וּמְמַפְרִיסֵי" וְגוֹ' – זֶה הַחֲזִיר, אוֹ זֶה אוֹ זֶה קָאָמַר, וְלָזֶה דִּיֵּק לוֹמַר "וּמְמַפְרִיסֵי" וְגוֹמֵר, וְלֹא אָמַר "וּמַפְרִיסֵי", וְהָבֵן:

ו וְאֶת הָאַרְנֶבֶת. טַעַם זִכְרוֹן הַמִּין בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, לְצַד שֶׁבְּחִינַת הַטֻּמְאָה לְפָעָמִים תִּהְיֶה הַנְּקֵבָה לְמַעְלָה מִזָּכָר וְיִהְיֶה הַזָּכָר טָפֵל לָהּ, וְתִזָּכֵר הַנְּקֵבָה מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁיִּזָּכֵר הַזָּכָר תָּמִיד וְלֹא הַנְּקֵבָה, שֶׁהוּא הַטַּעַם כִּי הִיא הָעִקָּר. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר (פנחס רלא:) בְּסוֹד יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד כִּי הַנּוּקְבָא נוֹתֶנֶת יוֹתֶרֶת לַזָּכָר, וּכְבָר כָּתַבְנוּ שֶׁכָּל מִין הַנֶּאֱסָר הִיא בְּחִינַת הַקְּלִפָּה הַמַּשְׁלֶלֶת מֵהַחַיִּים וְהַטּוֹב.

ז וְהוּא גֵּרָה לֹא יַגָּר. פֵּרוּשׁ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר לִזְמַן שֶׁהוּא לֹא יַגָּר, אֲבָל לְעָתִיד לָבוֹא יַעֲלֶה גֵּרָה וְיַחְזוֹר לִהְיוֹת מֻתָּר, וְלֹא שֶׁיִּשָּׁאֵר בִּלֹא גֵּרָה וְיֵתֵר, כִּי תּוֹרָה לֹא תִשָּׁנֶה.

י שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם. פִּרוּשׁ, וּלְצַד זֶה שֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם. וְטַעַם אָמְרוֹ **וְשֶׁקֶץ** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּחוּלִין (ה.) אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה וְכוּ׳, וְכָל שֶׁכֵּן עַל יְדֵי צַדִּיקִים עַצְמָן, וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת (שָׁם) כִּי דַּוְקָא בְּעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה גְּנַאי הוּא לַצַּדִּיקִים שֶׁיָּבֹא לְתוֹךְ גּוּפָן דְּבַר אִסּוּר, פִּרוּשׁ וַאֲפִילּוּ בְּשׁוֹגֵג, וְזֶה הוּא שֶׁרָמַז כָּאן בְּאָמְרוֹ **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם**, פִּרוּשׁ לְרַבּוֹת אֲפִילּוּ בְּשׁוֹגֵג שֶׁלֹּא תִּתְכַּוְּנוּ לְאָכְלָם, אַף עַל פִּי כֵן יְשַׁקְּצוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. עוֹד יִרְמוֹז כִּי הֵם יְשַׁקְּצוּהוּ וְיסַבְּבוּהוּ לְהָרִים תּוֹלָעִים בְּמוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **שֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם**, פִּרוּשׁ לַעֲצִמְכֶם יַעֲשׂוּ אֶתְכֶם שֶׁקֶץ.

יד וְאֶת הָאַיָּה לְמִינָהּ. (הָאַיָּה) הָאֲמוּרָה כָּאן כּוֹלֵל הַרְבֵּה מִינִין שֶׁכֻּלָּם מִין אַיָּה, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין סג:) כִּי ק״ך מִינֵי עוֹפוֹת הָיוּ יְדוּעִים לָהֶם שֻׁכֻּלָּם מִין אַיָּה, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עוֹד כָּהֵנָּה, וְכֵן בְּמִינוֹ שֶׁל עוֹרֵב יִמָּצְאוּ כַּמָּה וְכַמָּה חֲגַם שֶׁאֵינָם דּוֹמִין וּשְׁמָם מְשֻׁנֶּה כְּסִינוּנִית לְבָנָה (תורת כהנים; חולין סב.) שֶׁהִיא מִין עוֹרֵב.

כא אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם. כְּבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּחִבּוּרִי עַל טוּר יוֹרֶה דֵּעָה (סימן פה) שֶׁהָעִקָּר כְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י בָּזֶה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ לוֹ כְּרָעַיִם הָאֲרוּכִים סְמוּכִים לְצַוָּארוֹ. וְהַטּוֹעִים לְהַתִּירָהּ כִּי אֵין מִין זֶה בַּנִּמְצָא, אַף אֲנִי הֲשִׁיבוֹתִי אוֹתוֹ גַּם אֵין מְצוּיִים אֶלָּא מִין אֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה שֶׁהֵם שְׁמֹנָה אֲשֶׁר רָשַׁם ה׳ בַּטְּהֹרָה (חולין סה.), גַּם אֵינָם מְצוּיִים לְפָנֵינוּ מִינִים הַטְּמֵאִים שֶׁאֵין לָהֶם הַכְּרָעַיִם בְּדֶרֶךְ זֶה, וְהֵם הָרְבִּים, לְמַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ (חולין סג.) כִּי לֹא יִמְנֶה הַכָּתוּב אֶלָּא הַמּוּעָטִים, וְכָאן מָנָה הַטְּהוֹרִים אִם כֵּן הַטְּמֵאִים הֵם הַמְּרֻבִּין, וּמַעְתָּה אֵין רְאָיָה מִמַּה שֶׁאֵין מָצוּי מִין זֶה לוֹמַר שֶׁאֵינֶנּוּ בָּעוֹלָם שֶׁהֲרֵי יֵשׁ מִינִים הַרְבֵּה וַדַּאי וְאֵינָם מְצוּיִים כָּל עִקָּר אֶצְלֵנוּ. לָכֵן כָּל יָרֵא וְחָרֵד יִירָא וְיִפְחַד לְבַל יוֹשִׁיט יָדוֹ לְשֶׁקֶץ זֶה, וְיִמְחֶה בְּשׁוֹלְחֵי יָד. וְהִנֵּה מִיּוֹם שֶׁנִּשְׁמְעוּ דְּבָרֵי בַּמַּעֲרָב וּפֵרְשׁוּ מֵהֶם הָרְבִּים לֹא נָגַע ה׳ עוֹד בְּמַכָּה זוֹ וְלֹא נִרְאוּ זֶה יוֹתֵר מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, כִּי תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּתֵרִיס בְּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת.

כג אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ שֶׁבָּא לְהַתִּיר מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ. וְנִרְאֶה שֶׁהוּא הַדִּין מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁשׁ וְשֶׁבַע וְלָאו דַּוְקָא חָמֵשׁ, וְצָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן הִתִּיר בַּת חָמֵשׁ מִן הַדִּיּוּק, וְלֹא אָמַר בְּפֵרוּשׁ ״כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ רַגְלַיִם״ אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״מֵאַרְבַּע רַגְלַיִם וָמַעְלָה תֹּאכְלוּ״. וְאוּלַי שֶׁהַצָּרַךְ לְהַשְׁמִיעַ גַּם כֵּן דִּין הֶתֵּר צִיר חֲגָבִים טְמֵאִים, שֶׁדָּרְשׁוּ זַ״ל (תורת כהנים) מֵאָמְרוֹ בְּפָסוּק זֶה ״שֶׁקֶץ הוּא״ פְּרָט לְעֵרוּבָיו שֶׁהוּא צִיר כְּמַאֲמָרָם שָׁם, וְלָזֶה בָּחַר לְהַשְׁמִיעֵנוּ הֶתֵּר בַּת חָמֵשׁ רַגְלַיִם בְּאֹפֶן זֶה.

כד וּלְאֵלָה תִּטַּמָּאוּ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פֵּרְשׁוּ אָמְרוֹ **וּלְאֵלָה** עַל הָעֲתִידִים לֵיאָמֵר בָּעִנְיָן לְמַטָּה. וְקָשָׁה לִי, לָמָּה אָמַר ״וּלְאֵלֶּה״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ שַׁיָּכוּת דִּין זֶה עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְלֹא שֶׁלְּמַעְלָה עִמּוֹ.

וְאוּלַי נִתְכַּוֵּן לְיתֵּן הָעֶלְיוֹן כַּתַּחְתּוֹן, פֵּרוּשׁ, שֶׁכָּל מִין בְּהֵמָה וְחַיָּה – בֵּין טְמֵאִים שֶׁאֵינָם לֹא מַעֲלֵה גֵּרָה וְלֹא מַפְרִיסֵי פַּרְסָה שֶׁלֹּא נִרְשְׁמוּ כָּאן בַּכָּתוּב, וּבֵין טְהוֹרִים שֶׁמַּעֲלִים גֵּרָה וּמַפְרִיסִים פַּרְסָה וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע שֶׁלֹּא נִרְשְׁמוּ גַּם כֵּן בַּכָּתוּב וּרְמָזָם בְּאָמְרוֹ ״לְכָל הַבְּהֵמָה״, וּכְלָל זֶה חוֹזֵר לְמַה שֶּׁרָשַׁם בְּפָרָשַׁת סִימָנֵי בְּהֵמָה, וְלָזֶה אָמַר ״וּלְאֵלֶּה״ בְּנֹא״ו. כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְעֶה לִיתֵּן כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה, לָזֶה פֵּרֵט שֶׁאֵין דְּבָרָיו אֶלָּא בִּבְהֵמָה וְחַיָּה.

אוֹ יִרְצֶה לְהַסְמִיךְ דִּין טֻמְאָה לְדִין אֲכִילָה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ וְגוֹ׳, מַה אֲכִילָה בְּכַזַּיִת גַּם טֻמְאָה בְּכַזַּיִת.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים הֶעֱמִידוּ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לְטַמְאַת אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁל בְּהֵמָה טְמֵאָה וּבְהֵמָה טְהוֹרָה, וְדָרְשׁוּ טֻמְאָה בְּכַזַּיִת מִפָּסוּק אַחֵר, דִּכְתִיב (ויקרא יא:מ) ״וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעָרֶב״, וְזֶה לְשׁוֹנָם: לֹא בָּא אֶלָּא לִיתֵּן שִׁיעוּר לַנּוֹגֵעַ וְלַנּוֹשֵׂא בְּכַזַּיִת כְּמוֹ הָאוֹכֵל. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר עוֹד שֶׁרָמַז בִּסְמִיכוּת זֶה לוֹמַר שֶׁאִם יָלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה הַסָּמוּךְ לָהּ, דִּינוֹ שָׁוֶה.

וְרָאִיתִי לְרַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא זַ״ל שֶׁכָּתַב שֶׁלְּדַעְתּוֹ נִרְאֶה שֶׁמִּלַּת ״אֵלֶּה״ חוֹזֶרֶת עַל כָּל הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, וְדָחָה דַּעַת הָאוֹמֵר ״אֵלֶּה לְכָל הַבְּהֵמָה״ וְכוּ׳. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ הֶיָּה לוֹ שֶׁלֹּא לוֹמַר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָע וְלֹא יַחְלוֹק עַל מְקַבְּלֵי תּוֹרָה, כִּי מִי יִשְׁמַע לִדְבָרָיו כָּאן וַאֲפִלּוּ לְלָמְדָם וְהֵם הֵפֶךְ קַבָּלַת תּוֹרַת מֹשֶׁה, וּמַה גַּם בִּפְשַׁט הַכָּתוּב שֶׁאֲפִלּוּ בֵּי רַב זוּטַר כֵּן יָבִין בִּתְחִלַּת הַהַשְׂכֵּל, וּמִמֵּי נָעְדַּר אֶת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינָיו וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה, וּמַה כֹּחוֹ לַחְלוֹק עִמָּהֶן גַּם בִּלֹּא הֶכְרֵחַ, וַאֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה הַמְנַגֵּד כַּיּוֹצֵא בּוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, וְכָל שֶׁכֵּן וְקַל וָחוֹמֶר אֲשֶׁר קָטָנָם עָבָה מִמָּתְנֵיהוּ, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ הָאָמוֹרָאִים עַל גְּדוֹלִים שֶׁקָּדְמוּם (שבת קיב:) ״אִם הָרִאשׁוֹנִים״ וְכוּ׳. וּלְלַמֵּד עַל הָרַב זַ״ל זְכוּת אוּלַי שֶׁפֵּרוּשׁ זֶה לֹא כְּתָבוֹ אֶלָּא לְסִבָּה יְדוּעָה לוֹ, וְנָהַג מִנְהַג שִׁבְעִים זְקֵנִים (מגילה ט.) שֶׁשִּׁנּוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְגַם לָזֶה ה׳ יְכַפֵּר בַּעֲדוֹ.

כט וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא. טַעַם אָמְרוֹ ״וְזֶה״, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ, שֶׁבָּא לְטַמְאַת אֵבֶר מִן הַחַי, אָמַר ״וְזֶה״ לְהַשְׁוֹת לְמַה שֶּׁלְּפָנָיו, שֶׁגַּם הוּא מְדַבֵּר בְּדִין טֻמְאַת אֵבֶר מִן הַחַי, שֶׁהָאֵבֶר הוּא שֶׁמְּטַמֵּא וְלֹא הַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ, בֵּין בִּשְׁרָצִים בֵּין בִּבְהֵמָה וְחַיָּה.

עוֹד נִרְאֶה כִּי וָא״ו הָאֲמוּרָה כָּאן בַּתְּחִלָּה, לֹא לְהַסְמִיךְ בָּאָה, אֶלָּא לִרְמֹז תּוֹסֶפֶת טֻמְאָה בַּשֶּׁרֶץ, שֶׁהוּא טֻמְאַת דָּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְהֵמָה טְמֵאָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן), וּכְאוּלַי אָמַר ״וְעוֹד תּוֹסֶפֶת טֻמְאָה בָּזֶה״.

וְאָמְרוֹ **לָכֶם** דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן) שֶׁבָּא לְמַעֵט שֶׁלֹּא יַכְשִׁיר הַזָּרָעִים, דְּדַוְקָא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַכְשִׁירָהּ, וְהוּא אָמְרוֹ לָכֶם הוּא טָמֵא וְלֹא

מַכְשִׁיר. עוֹד יֵרָצֶה **לָכֶם** הוּא שֶׁהֵם טְמֵאִים אֲבָל לֹא לַגּוֹיִם, שֶׁאֵין הַגּוֹיִם מְקַבְּלִים טֻמְאָה כַּבְּהֵמוֹת.

וְיֵשׁ לַחְקוֹר זֹאת, אֵיךְ לֹא מָנָה הַכָּתוּב הַנָּחָשׁ שֶׁהוּא אַב הַטֻּמְאָה לְכָל טֻמְאַת הַשְּׁרָצִים וְדוֹמֵיהֶם? וְאוּלַי שֶׁטֻּמְאַת הַנָּחָשׁ הוּא בְּנַפְשׁוֹ וְלֹא בְּגוּפוֹ, וּבְמוֹתוֹ יִשָּׁאֵר הַגּוּף רֵיקָם מִכָּל כַּעֲפַר הָאָרֶץ, כִּי אֵין טֻמְאָה דְּבֵקָה בְּגוּפוֹ לְצַד שֶׁאֵין בּוֹ וְלֹא כְּלוּם. וְכֵיוָצֵא בָּזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיד:) גּוֹיִם אֵין מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל, וְיִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל, וְהוּא מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ. וְטֻמְאַת הַשְּׁרָצִים בְּגוּפָם יוֹתֵר מִבְּנַפְשָׁם, וְלָזֶה יְטַמְּאוּ בְּמוֹתָם וְלֹא בְּחַיֵּיהֶם. הָא לָמַדְתָּ כִּי הַנָּחָשׁ טֻמְאָתוֹ יוֹתֵר מִשֶּׁטֻּמְאַת הַשְּׁרָצִים.

לְמִינֵהוּ. פְּשַׁט "לְמִינֵהוּ" יַגִּיד כִּי יֵשׁ הַרְבֵּה מִינֵי צָב, וְכָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינִים הַרְבֵּה אוֹ אֲפִלּוּ מִין אֶחָד לְבַד יֹאמַר הַכָּתוּב "לְמִינֵהוּ". אֶלָּא שֶׁבְּהֶעוֹר וְהָרוֹטֶב (חולין קכב:) תַּנְיָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: "הַטְּמֵאִים" – לְרַבּוֹת עוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן, יָכוֹל אֲפִלּוּ כֵּלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה", וְהָא "אֵלֶּה" אֲכוּלְהוּ כְּתִיב? אָמַר רַב: "לְמִינֵהוּ" הִפְסִיק, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, מִנַּיִן לְרַב לוֹמַר כִּי "לְמִינֵהוּ" בָּאָה לְהַפְסָקָה וְלֹא לְגוּפָהּ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינִים? וְנִרְאֶה כִּי רַב אֵינוֹ מַכְחִישׁ מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, וְכַוָּנָתוֹ הִיא כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ לְפָנֵינוּ רִבּוּי שֶׁל "הַטְּמֵאִים" לְרַבּוֹת עוֹרוֹתֵיהֶן, וְאָמַר הַכָּתוּב סָמוּךְ לְרִבּוּי זֶה מִעוּט דִּכְתִיב "אֵלֶּה", וְאִם לֹא הָיְתָה תֵּבַת "לְמִינֵהוּ" בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ נַחֲלֹק אוֹתָן שֶׁבָּא עֲלֵיהֶם הָרִבּוּי וְאוֹתָן שֶׁמִּעֵט. וּמֵאָמְרוֹ "לְמִינֵהוּ", הֲגַם שֶׁבָּאָה לְגוּפָהּ, תּוֹעִיל גַּם כֵּן לְהַפְרִיד בֵּין הַמִּתְרַבִּים בְּטֻמְאַת עוֹרוֹתֵיהֶן, כֵּינָן שֶׁהַכָּתוּב גִּלָּה שֶׁיֵּשׁ חֲלוּקָה בֵּינֵיהֶם לְעִנְיַן טֻמְאָה, חֲרֵי זֶה מַרְאֶה כִּי "לְמִינֵהוּ" בָּא גַּם כֵּן לְסַמֵּן הַחֲלוּקָה. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבָה קֻשְׁיַת הַתּוֹסְפוֹת שָׁם בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְמִינֵהוּ" וְכוּ': תֵּימָה כֵּינָן דְּהִפְסִיק בָּעִנְיָן, "אֵלֶּה" לָמָּה לִי? עַד כָּאן. וּלְדַרְכֵּנוּ לֹא קָשֶׁה. גַּם לְדִבְרֵי תַּנָּא דְּמַתְנִיתִין שָׁם דְּמִטַּמֵּא עוֹרוֹתֵיהֶן מִשּׁוּם דְּאָזֵיל בָּתַר גִּישְׁתָּא, אֵין לְהַקְשׁוֹת עָלָיו "לְמִינֵהוּ" לָמָּה לִי, שֶׁעַל כָּל פָּנִים אִצְטְרִיךְ "לְמִינֵהוּ" לְגוּפָהּ כַּנִּזְכָּר.

לא הַטְּמֵאִים. לַתַּנָּא שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵשׁ טוּמְאַת עוֹרוֹתֵיהֶן מִ"הַטְּמֵאִים" לָמָּה אִיצְטְרִיךְ, אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים, שמיני, פרשה ז) שֶׁבָּא לְרַבּוֹת בֵּיצַת הַשֶּׁרֶץ שֶׁרָקָמָה. גַּם דָּרְשׁוּ (תורת כהנים שם; מעילה יז.) שֶׁיִּצְטָרְפוּ לְטוּמְאָה דָּם בְּדָם דָּם בְּבָשָׂר בֵּין בְּמִין אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי מִינִים.

וְצָרִיךְ לְדַעַת תֵּיבַת **אֵלֶּה** מַה בָּא לְמַעֵט לְדָרְכּוֹ. וְנִרְאֶה לְפָרְשָׁהּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ד' מֵהִלְכוֹת אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, דַּם הַשֶּׁרֶץ כִּבְשָׂרוֹ וּמְצָטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְחֻבָּר לִבְשָׂרוֹ, לָזֶה אָמַר "אֵלֶּה" לְמַעֵט אִם פֵּרַשׁ הַדָּם מִן הַשֶּׁרֶץ לֹא יִצְטָרֵף עִם הַבָּשָׂר.

מ וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִיתֵּן שִׁעוּר לְנוֹגֵעַ וּלְנוֹשֵׂא שֶׁהוּא כְּדֵי אֲכִילַת כַּזַּיִת. וְאֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁתִּטַּמְּאֶנּוּ בְּבֵית הַבְּלִיעָה, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁאָמַר בִּנְבֵלַת עוֹף הַטָּהוֹר (ויקרא כב:ח) "לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ", בָּהּ אַתָּה מְטַמֵּא בְּבֵית הַבְּלִיעָה וְאִי אַתָּה מְטַמֵּא בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא אָמְרָה הַתּוֹרָה הַדָּבָר בְּפֵרוּשׁ. וְאוּלַי כִּי נִתְפַּוֵּן הַכָּתוּב לְהַרְבֵּה דִּינִים שֶׁיִּשָּׁנְם בְּדִין אֲכִילָה מִלְּבַד שִׁעוּר כַּזַּיִת. גַּם אָמְרוּ (חולין עא.), בְּשַׂר הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּפְסַד וְהִבְאִישׁ וְנִפְסַל מִלֶּאֱכוֹל הַכֶּלֶב טָהוֹר, עַד כָּאן, וְדָבָר זֶה נִלְמַד מִדִּין אֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת (בכורות כג.) מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (מלכים ב' ט:י) "בְּחֵלֶק יִזְרְעֶאל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים", אַלְמָא אֲכִילַת כְּלָבִים שְׁמָהּ אֲכִילָה וְכוּ'. וְאִם כֵּן לְצַד שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהַשְׁווֹת הַטֻּמְאָה לְדִין אֲכִילָה, בֵּין לַשִּׁעוּר בֵּין לְשְׁאָר דְּבָרִים, לָזֶה אִם הָיָה בָּא לְלַמֵּד כָּל פְּרָטֵי הַדִּינִים צָרִיךְ לְהוֹסִיף דְּבָרִים רַבִּים, וְכֶסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק.

מג אַל תְּשַׁקְּצוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר עוֹד לְצַוּוֹת לָזֶה? וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בתורת כהנים) אָמְרוּ לְרַבּוֹת אֶת שֶׁפָּרְשׁוּ לָאָרֶץ וְחָזְרוּ. וּדְרָשָׁה זוֹ אֱמֶת אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, כֵּינָן שֶׁפָּרְשׁוּ, וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁחָזְרוּ יִהְיוּ מֻתָּרִים? וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וְאוּלַי שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ כִּי הָאוֹכֵל מֵהַשְּׁרָצִים תֵּעָשֶׂה נַפְשׁוֹ עַצְמָהּ שֶׁרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ **אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ, לֹא תַּעֲשׂוּ נַפְשׁוֹתֵיכֶם שֶׁקֶץ, וּבַמֶּה? **בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ** כְּשֶׁתֹּאכְלוּ אוֹתָהּ. וְלֵךְ נָא רְאֵה מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּרֶמֶז פָּסוּק (בראשית א:כו) "וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם" וְגוֹ'. וְתִמְצָא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסחים מט:) שֶׁאָמְרוּ עַל עַמֵּי הָאָרֶץ, הֵם שֶׁרֶץ וּבְנוֹתֵיהֶם שֶׁקֶץ וְגוֹ', וְכָל דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֶמְרוּ וְהֵם דִּבְרֵינוּ עַצְמָם.

וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם**, אוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁצְּרִיכִין יִשְׂרָאֵל לְהִזָּהֵר לְבַל יִכָּנְסוּ לְפִיהֶם אֲפִלּוּ בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת, כִּי הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין הַשּׁוֹגֵג לַמֵּזִיד בְּמִצְיאוּת זֶה כְּשׁוֹגֵג כְּמֵזִיד, כִּי הַתְּעוּב יַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂהוּ בְּנֶפֶשׁ אָדָם אֲפִלּוּ בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה הַפֶּגֶם בְּמַעֲשֶׂה מִזִּיד תַּעֲשֶׂה נַפְשׁוֹ שֶׁקֶץ וּבְשׁוֹגֵג תִּטְמָא נַפְשׁוֹ וְתִטַּמְּטֵם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא תִטַּמְּאוּ וְנִטְמֵתֶם בָּם.** וְצָרִיךְ הָאָדָם לִיזָּהֵר בְּתוֹסֶפֶת זְהִירוּת וּזְרִיזוּת בְּכָל דָּבָר אֲשֶׁר יִכָּנֵס בְּגֶדֶר סָפֵק שִׁקּוּץ זֶה, וּמַה גַּם בִּזְמַנִּים אֵלּוּ שֶׁנִּזְהָם הָאֲוִיר וְהָאֲרָצוֹת כֻּלָּן יַחַד וְאֵין לְךָ גְּדוֹלִי קֶרְקַע שֶׁאֵין בָּהֶם מֵהַשִּׁקּוּץ, שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִשְׁמֹר אֶת הַדָּבָר.

מד כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. פֵּרוּשׁ, וּמְשׁוּנָּה אוּמָּה יִשְׂרְאֵלִית לְקְדוּשָׁה וְטַהֲרָה, שֶׁלֹּא בָּחַר ה' לְקָרֵא אֱלוֹהַּ אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, לָזֶה צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הַטּוּמְאָה.

וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְגוֹ'. פֵּירוּשׁ, אִם אַתֶּם מִתְקַדְּשִׁים אֲנִי אֶקְדֹּשׁ אֶתְכֶם לְבַל יִכָּנֵס לְגוּפְכֶם דְּבַר שִׁקּוּץ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (חולין ה.) אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא וְכוּ', וְכָל שֶׁכֵּן צַדִּיקִים עַצְמָן, וְהֶעֱמִידוּ הַתּוֹסָפוֹת מַאֲמָר זֶה בְּדִבְרֵי אִסּוּר הַנִּכְנָס לְגוּפוֹ שֶׁל אָדָם, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵהוּ בָּזֶה.

עוד יֵרָצֶה **וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם** – תַּעֲשׂוּ גְּדָרִים וּסְיָגִים לְבַל תִּטַּמְּאוּ, וּבָזֶה אֲנִי מַבְטִיחֲכֶם שֶׁתִּהְיוּ קְדוֹשִׁים. וְחָזַר וּפֵרֵשׁ בְּאֵיזֶה דָּבָר יִהְיוּ קְדוֹשִׁים, וְאָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי** – הִנֵּה מַה שֶּׁתּוֹלֶה טַעַם קְרִיאָתָם קְדוֹשִׁים שֶׁהוּא לְצִדּוֹ, הָא לָמַדְתָּ כִּי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַפְּרוּשִׁים וְלָזֶה יִקָּרְאוּ עַל שְׁמוֹ. וְאָמְרוֹ **וְלֹא תְטַמְּאוּ** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ

מִלְבַד דְּבָרִים שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לִשְׁמֹר עַצְמְךָ מֵהֶם, עוֹד אֲנִי מַבְטִיחֲךָ שֶׁלֹּא יֵאָנֶה לְךָ כָּל מִין הָרַע, וְהוּא אָמְרוֹ ״בְּכָל הַשָּׁרֵץ הָרוֹמֵשׂ״ וְגוֹ׳. עוֹד יִרְמֹז שֶׁבְּאֶמְצָעוּת שְׁמִירַת מִצְוָה זוֹ לֹא יִשְׁלְטוּ עַכּוּ״ם בְּעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַכּוּ״ם יִקָּרְאוּ שְׂרָצִים וּשְׁקָצִים הָרוֹמְשִׂים עַל הָאָרֶץ.

מה כִּי אֲנִי ה׳ הַמַּעֲלֶה וְגוֹ׳. נוֹתֵן הוֹכָחָה לְעֵינֵיהֶם כִּי ה׳ יִשְׁמֹר אוֹתָם מֵהִכָּשֵׁל בֶּעָוֹן הַהוּא, כִּי הוּא הֶעֱלָה וּבֵרַר נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ נְתוּנִים בְּקִלְפַּת מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמְקוֹמוֹ, וְאִם יִזּוֹנוּ מֵהַתִּיעוּב הִנֵּה הֵנָּם חוֹזְרִים לְשַׁעֲבַד נַפְשָׁם בַּקְּלִפָּה כְּבָרִאשׁוֹנָה, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן כְּשֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ הוּא יִגְמֹר בַּעֲדָם לְשָׁמְרָם. עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבְיָכוֹל יָכוֹל לְיַחֵד שְׁמוֹ וּלְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ אֶלָּא עַל הַמּוּשְׁלָל מִמִּין הָרַע הַהוּא, וְלָזֶה לֹא יִחֵד שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם עַד שֶׁהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאִם לֹא יִשְׁמְרוּ עַצְמָם מֵהַתִּיעוּב הִנֵּה הֵנָּם חוֹזְרִים לִהְיוֹת כְּמוֹת שֶׁהָיוּ קֹדֶם עֲלוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְיִהְיוּ מוּשְׁלָלִים מִבְּחִינָה זוֹ.

מו זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף. כָּל הַכָּתוּב מְיֻתָּר. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ (חולין כז:) כִּי בָא לוֹמַר מִשְׁפַּט שְׁחִיטַת הָעוֹף בְּמַה שֶׁפִּדֵּר הָעוֹף בֵּין הַבְּהֵמָה וּבֵין הַדָּגִים שֶׁהֵם נֶפֶשׁ הַחַיָּה, לוֹמַר חֻצְיוֹ בְּהֵמָה וְחֻצְיוֹ דָּג, לָזֶה צָרִיךְ סִימָן אֶחָד בָּעוֹף אוֹ רַבּוֹ. וּלְפִי זֶה מָצָאנוּ טַעַם נָכוֹן שֶׁהַצָּרְךְ הַכָּתוּב לְמַעֵט הַדָּגִים מִן הַשְּׁחִיטָה, דִּכְתִיב (במדבר יא:כב) ״יֵאָסֵף״, כִּי מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁצְּרִיכָה, שֶׁהַצָּרְךְ לְמַעֵט, אֶלָּא לְצַד שֶׁהַצָּרְךְ לִכְתֹּב דְּגֵי הַיָּם לָתֵת בֵּינוֹ וּבֵין הַבְּהֵמָה הָעוֹף, חָשׁ לְטָעוּת כִּי כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁהַשְׁוָה הַכָּתוּב הָעוֹפוֹת וְהַדָּגִים לַבְּהֵמָה שֶׁכֻּלָּן צְרִיכִין שְׁחִיטָה שְׁנֵי סִימָנִים, לָזֶה אָמַר בַּדָּגִים אֲסִיפָה. וּבָזֶה תָּבִין כַּוָּנַת ה׳ בַּפָּסוּק שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לָעוֹף לְהַצְרִיכוֹ סִימָן אֶחָד כַּנִּזְכָּר.

וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר כָּאן ״נֶפֶשׁ הַשּׁוֹרֶצֶת״, שֶׁהֵם הַחֲגָבִים? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לְטָעוּת מִפָּסוּק שֶׁמְּעַט שְׁחִיטָה בְּדָגִים, דִּכְתִיב ״יֵאָסֵף״ וְגוֹ׳ (במדבר יא:כב), כִּי לֹא מְעַט אֶלָּא דָּגִים וְלֹא חֲגָבִים, לָזֶה סִדְּרָם אַחַר הַדָּגִים לוֹמַר שֶׁאֵינָם צְרִיכִין שְׁחִיטָה כְּמִשְׁפַּט הַדָּגִים:

חסלת פרשת שמיני

פרק יב

ב דַּבֵּר וְגוֹ׳ לֵאמֹר. טַעַם אָמְרוֹ ״לֵאמֹר״ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאוּלַי כִּי לִהְיוֹת שְׁמִצָּוָה זוֹ עִקַּר אַזְהָרָתָהּ הִיא עַל הַנָּשִׁים, לָזֶה אָמַר ״לֵאמֹר״ לַנָּשִׁים שֶׁיִּזָּהֲרוּ בַּדָּבָר. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסִפְרָא (תורת כהנים כאן) ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ בְּעִנְיָן זֶה וְאֵין הַגּוֹיִם בְּעִנְיָן זֶה, עַד כָּאן, לָזֶה אָמַר ״לֵאמֹר״ לְשׁוֹן אֲמִירוּת וְרוֹמְמוּת, כִּי עִנְיָן זֶה שֶׁהִתְנָה לִהְיוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעַכּוּ״ם הוּא לְצַד הַמַּעֲלָה וְהַכָּבוֹד אֲשֶׁר ה׳ הֶאֱמִיר עַמּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעַכּוּ״ם, כִּי נַפְשָׁם וְגוּפָם טָמֵא.

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ״אִשָּׁה כִּי תֵלֵד זָכָר״. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נֶחְלְקוּ (תורת כהנים הכא), חֲכָמִים אוֹמְרִים לְמַעֵט יוֹצֵא דֹּפֶן, כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת הַלֵּידָה בִּמְקוֹם הַזְּרִיעָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְרַבּוֹת יַלְדוּת מָחוּי. וְעוֹד יֵשׁ לֶאֱלוֹהַּ מִלִּין בְּהָעִיר עוֹד, לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב אֶת לְשׁוֹנוֹ שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר לְשׁוֹן עָתִיד **תַּזְרִיעַ** וְגָמַר אוֹמֵר **וְיָלְדָה** וְלֹא אָמַר וְתֵלֵד, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר גַּם כֵּן בְּסָמוּךְ וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד. וְלַמָּה שֶׁהַרְבֵּה כְּתוּבִים מְדַבְּרִים בְּסֵדֶר זֶה עָבַר בְּמְקוֹם עָתִיד, אַף עַל פִּי כֵן דָּבָר יַגִּידוּ בְּשִׁנּוּת לָשׁוֹן. עוֹד לָמָּה אָמַר **וְיָלְדָה** שֶׁמַּשְׁמַע וַדַּאי וְלֹא אָמַר ״אִם תֵּלֵד זָכָר״, שֶׁהֲרֵי אֵין וַדַּאִית לְזָכָר יוֹתֵר מֵהַנְּקֵבָה. וְלָזֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאָמְרוּ ״כִּי תַזְרִיעַ״ הֲרֵי כִּי מְשַׁמֶּשֶׁת אִם, וְנִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה עִם ״וְיָלְדָה״, וְזֶה דְּחַק.

וְרַז״ל אָמְרוּ בְּהַמַּפְלֶת (נדה לא.) וּבְהָרוֹאֶה (ברכות ס.): אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה – יוֹלֶדֶת זָכָר, וְלָזֶה אָמַר ״וְיָלְדָה״ וַדַּאי. וַהֲגַם שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי צָדוֹק דְּרָשָׁה זוֹ מִפָּסוּק (בראשית מו:טו) ״וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ״ – תָּלָה הַכָּתוּב זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת, וּנְקֵבוֹת בִּזְכָרִים, נִרְאֶה כִּי מִשָּׁם אֵין יָדוּעַ טַעַם הַתְּלִיָּה, וְכָאן גִּלָּה הַכָּתוּב טַעַם הַתְּלִיָּה ״כִּי תַזְרִיעַ״ תְּחִלָּה. וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר תְּחִלָּה, שֶׁאִם לֹא כֵן עַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ שֶׁתַּזְרִיעַ בֵּין לְלֵידַת זָכָר בֵּין לְלֵידַת נְקֵבָה, וְלֹא הִסְפִּיק פָּסוּק זֶה וְהֻצְרַךְ לְפָסוּק ״וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ״, לְלַמֵּד עַל אִישׁ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה. וְיֵשׁ עוֹד לֶאֱלוֹהַּ מִלִּין.

וְיִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קלט:ה) ״אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי״, וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה פ״א): אָחוֹר לְכָל הַמַּעֲשִׂים וְקֶדֶם לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, דִּכְתִיב: ״וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת״ וְגוֹ׳, חֲרֵי כִּי שְׁתֵּי יְצִירוֹת בָּאָדָם – יְצִירַת הָרוּחַ וִיצִירַת הַגּוּף. וְהִנֵּה בְּעֵת הַהַזְרָעָה אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר קדושים פ.) כִּי כְּפִי הַכַּוָּנָה אֲשֶׁר יְכַוֵּן הַמַּזְרִיעַ יִמְשִׁיךְ לְזֶרַע הַנֶּפֶשׁ, אִם יַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת וּמְזֻהָמוֹת יִמְשִׁיךְ לַטִּפָּה נֶפֶשׁ טְמֵאָה, וְאִם יַחְשֹׁב בְּטָהֳרָה יִמְשִׁיךְ נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה. וְצֵא וּלְמַד (ברכות י.; ירושלמי סנהדרין י:ב) מִבָּנָיו שֶׁל הַצַּדִּיק הַמַּפְלָא חִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם אֲשֶׁר נָשָׂא בַּת נְבִיא, וּלְצַד שֶׁחָשְׁבָה הָאִשָּׁה בְּעַבְדֵי מְרוֹדַךְ בַּלְאֲדָן הִמְשִׁיכָה נֶפֶשׁ רָעָה לִשְׁנֵי בָּנֶיהָ (סנהדרין קד.). אִם כֵּן עִקַּר הַלֵּדָה שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת הַנֶּפֶשׁ לָעֻבָּר הִיא בִּשְׁעַת הַהַזְרָעָה, וְקוֹדֶם לָהּ מִלְּפָנֶיהָ, כִּי אַחַר הוֹצָאַת הַזֶּרַע כְּבָר קָדַם כֹּחַ הַחוֹשֵׁב שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְהַוֶּה הַזֶּרַע, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה**, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי עִקַּר הַלֵּדָה הִיא בִּשְׁעַת הַהַזְרָעָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר תַּזְרִיעַ כְּבָר יָלְדָה וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה, אִם נֶפֶשׁ טְהוֹרָה אִם לֹא, וְאֵין תִּקָּוָה לְהַפֵּךְ מַה שֶּׁכְּבָר הוּא. וּמֵעַתָּה מַה שֶּׁיִּתְעַצֵּם הָאָדָם בִּבְחִינַת הַלֵּדָה הוּא בִּשְׁעַת הַהַזְרָעָה, כִּי אָז הִיא עִקַּר הַלֵּדָה לִבְחִינַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא הָעִקָּרִית בָּאָדָם, וְהַיְוֵיוֹת הַדָּבָר וְהַמְצָאָתוֹ חֲגַם שֶׁהוּא נֶעְלָם תִּקָּרֵא לֵדָה. וּמִתּוֹכְיוּת דְּבָרֵינוּ אֵלֶּה תַּשְׂכִּיל אָמְרוֹ (בראשית יב:ה) ״וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן״ שֶׁהֵם הַנְּפָשׁוֹת שֶׁעָשׂוּ בְּזִוּוּגָם, חֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׂרָה יוֹלֶדֶת, כָּל זִיקָה וְזִיקָה הָיוּ מוֹלִידִים נְפָשׁוֹת, וַהֲגַם שֶׁלֹּא נִבְנָה הַגּוּף לָהֶם, לֹא מִפְּנֵי זֶה יֵכָחֵד הָאֱמֶת. וְאָמְרוֹ **זָכָר**, רָמַז כִּי גַּם יֵשׁ כֹּחַ בַּמּוֹצִיאִים בִּשְׁעַת הַהַזְרָעָה לְהוֹלִיד זָכָר כְּפִי הַכַּוָּנָה אֲשֶׁר יְכַוֵּן

לְהַמְשִׁיךְ נֶפֶשׁ מֵעָלְמָא דְּדִכּוּרָא.

עוֹד יִרְמֹז הַכָּתוּב לְצַד שֶׁעִקַּר הַבָּנִים הִיא הָאִשָּׁה, וְחָשׁ הַכָּתוּב לָהּ לְצַד שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת לֹא תִתְרָצֶה בַּהוֹלָדָה לְצַד הַצַּעַר שֶׁסּוֹבֶלֶת, גַּם לָהּ שֶׁמִּתְגַּנֶּת בַּלֵּידָה, אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא תַחְפֹּץ לְהִנָּשֵׂא, וְאִם תִּנָּשֵׂא יִהְיֶה כַּוָּנָתָהּ לְמַלֹּאות תַּאֲוָתָהּ הַבַּהֲמִית כִּי שֶׁלָּהּ גָּדוֹל (גיטין מט:), לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וְהִבְטִיחָהּ כִּי הֲגַם שֶׁאֵינָהּ מְצַוָּה, אִם תַּעֲשֶׂה כַּסֵּדֶר הָאָמוּר יִהְיֶה לָהּ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה כְּזָכָר, וְהוּא אָמְרוֹ **אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ אִשָּׁה שֶׁתַּעֲשֶׂה פְּעֻלָּה זוֹ שֶׁתַּזְרִיעַ, כָּאן שָׁלַל מִנְיַעַת הַזִּוּוּג, **וְיָלְדָה**, פֵּרוּשׁ, תִּהְיֶה כַּוָּנָתָהּ בְּהַזְרָעָתָהּ לְתַכְלִית הַלֵּידָה וְלֹא לְתַאֲוָה בַּהֲמִית. וְאִם לֹא אָמַר אֶלָּא ״אִשָּׁה כִּי תֵלֵד״ הָיְתָה הַכַּוָּנָה כָּל שֶׁתֵּלֵד הוּא אוֹמֵר, וְלֹא כֵן הוּא, אֶלָּא מִי שֶׁמְּכַוֶּנֶת בְּזִוּוּגָהּ אֶל הַלֵּידָה זֹאת הָאִשָּׁה הִיא בְּמַדְרֵגַת זָכָר, וְהוּא אָמְרוֹ **זָכָר. וְאָמַר וְיָלְדָה** וְלֹא תֵלֵד, לוֹמַר שֶׁלֹּא תַשִּׂיג הַגֶּדֶר הַהוּא אֶלָּא אַחַר שֶׁיֵּצֵא הַדָּבָר לַפֹּעַל. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **לֵאמֹר** וְסָמַךְ לָהּ תֵּבַת **אִשָּׁה**, פֵּרוּשׁ ״לֵאמֹר״ לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרוֹמְמוּת לְמִי – ״אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה״, וּמַה מַּעֲלָתָהּ – זָכָר, בְּכָל פְּרָטֵי הַבְּחִינוֹת אֲשֶׁר יִגְדֵּל בָּהֶם הַזָּכָר עַל הָאִשָּׁה. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן אָמְרוֹ (משלי י:א) ״וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ״, כִּי לָהּ נוֹגֵעַ הַחִסָּרוֹן מִטַּעַם הַנִּזְכָּר.

עוֹד יִרְמֹז הַכָּתוּב עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָצִינוּ שֶׁנִּקְרֵאת אִשָּׁה בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב (ישעיהו נד:ה) ״כִּי בוֹעָלַיִךְ עוֹשָׂיִךְ״, וּכְתִיב (ישעיהו נד:ו) ״וְאִשֶּׁת נְעוּרִים״, וּכְתִיב (הושע ב:כא) ״וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי״ וְגוֹ', (ישעיהו נ:א) ״אֵיזֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת״ וְגוֹ', וְעָלֶיהָ אוֹמֵר הַכָּתוּב ״אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ״ – פֵּרוּשׁ הַזָּרַעַת מְצָוּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (הושע י:יב) ״זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה״. **וְיָלְדָה זָכָר** – פֵּרוּשׁ תִּהְיֶה הוֹלָדָתָהּ זָכָר, פֵּרוּשׁ, דַּע כִּי בְּחִינַת הַזָּכָר הִיא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה מִבְּחִינַת הַנְּקֵבָה, וְהַתּוֹרָה מְיַחֶסֶת בְּחִינוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת בִּבְחִינַת הַזָּכָר. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי אִם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל תַּזְרִיעַ וַדַּאי שֶׁתּוֹלִיד הַדְּרָגוֹת עֶלְיוֹנוֹת, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח., שמות רבה טו) עָצֵם הַפְּלָגַת הַפְּלָאוֹת אֲשֶׁר יַפְלִיא ה׳ בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל אִם יִשְׂרָאֵל יִזְכּוּ עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַכְּשֵׁרִים. וְיִכָּוֵן לְהַבְדִּיל בֵּין הַגְּאֻלָּה הַמְּחֻכָּה לַגְּאֻלָּה שֶׁעָבְרָה שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֵרוֹם וְעֶרְיָה, גַּם אָמַר הַכָּתוּב (דברים ד:לד) ״גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי״, וְאוֹתָהּ גְּאֻלָּה תַּכְלִיתָהּ לֹא עָמַד, כִּי נֶחְרַב הַבַּיִת וְגָלוּ וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה, וְאֵין טוֹבָה זוֹ בִּבְחִינַת זָכָר. אֲבָל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לְצַד שֶׁעַל כָּל פָּנִים תִּהְיֶה בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת יִשְׂרָאֵל, לוֹ יִהְיֶה שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים אַף עַל פִּי כֵן בְּאֶמְצָעוּת אֹרֶךְ הַגָּלוּת וְעֹצֶם הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב (דברים לא:כא) ״לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ״, עַל כָּל פָּנִים תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה בִּבְחִינַת זָכָר, וְעָמְדָה לָנֶצַח. וְאָמְרוֹ **וְטָמְאָה** וְגוֹ', כָּאן רָמַז תִּקּוּן אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה ה׳ לְהַשִּׂיג בְּחִינַת הַזָּכָר, כִּי שֶׁבַע שָׁנִים יְכוֹנֵן חֻבְלֵי מָשִׁיחַ, כְּאָמְרָם (סנהדרין צז.) זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שָׁבוּעַ שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא וְכוּ׳ לְיִסְרָם וּלְזַקְקָם, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְטָמְאָה״ – יְחֵס הַיִּסּוּר לִבְחִינַת הַטֻּמְאָה כִּי הוּא הַטָּמֵא הוּא הַמְיַסֵּר, וְאָמַר שִׁבְעַת יָמִים – פֵּרוּשׁ שֶׁבַע שָׁנִים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (כתובות נז:) ״תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר״ וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה ״יָמִים״ – שָׁנָה. **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ שֶׁאַחַר עֲבוֹר שֶׁבַע שָׁנִים בְּהַתְחָלַת יוֹם הַשְּׁמִינִי, יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ, כִּי אָז יַעֲבִיר ה׳ בְּחִינַת הָעָרְלָה מֵהָעוֹלָם, דִּכְתִיב: ״וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״, וְזֶה יִהְיֶה בְּשָׁנָה שְׁמִינִית, וְיָדוּעַ הוּא בְּחִינַת הָעָרְלָה שֶׁהִיא הַקְּלִפָּה.

ג **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְצַוּוֹת לָזֶה, וַהֲלֹא כְּבָר אָמְרָה הַתּוֹרָה בְּפָרָשַׁת לְךָ לְךָ כָּל פְּרָטֵי דִּינֵי מִילָה. וְאִם לְהוֹדִיעַ שֶׁצָּרִיךְ לָמוּל בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, גַּם לְהוֹדִיעַ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים, שבת קלב.) ״וּבַיּוֹם״ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, קָשֶׁה, לָמָּה לֹא רָשַׁם ה׳ פְּרָטֵי דִּינִים אֵלּוּ שָׁם בְּפָרָשַׁת מִילָה שֶׁנִּכְתְּבָה בְּפָרָשַׁת לְךָ לְךָ (בראשית יז:יב)?

וְאוּלַי כִּי לֹא קָבַע ה׳ פְּרָט זֶה בְּמִצְוַת אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב אָדָם כִּי לֹא הֻקַּל ה׳ שַׁבָּת לְגַבֵּי מִילָה אֶלָּא לְהָאָבוֹת שֶׁלֹּא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה וְחוּמְרַת שַׁבָּת, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּצְטַוּוּ מֵה׳ (שמות לא:יד) ״מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת״ לֹא יִדְחֶה שַׁבָּת, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין ק.) שֶׁהַמִּצְוָה בְּסִינַי נֶאֱמְרָה אֶלָּא שֶׁנִּכְתְּבָה בִּמְקוֹמָהּ, אַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ מָקוֹם לְבַעַל דִּין לַחְלוֹק כִּי אֵין לִלְמֹד לְהָקֵל בְּשַׁבָּת, וְלֹא הֻקַּל ה׳ בָּזֶה אֶלָּא לְהָאָבוֹת שֶׁלֹּא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר עַל כֵּן צִוָּה פְּרָט זֶה לַבָּנִים שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה.

עוֹד נִרְאֶה כִּי מִן הַסְּתָם פָּשׁוּט הוּא, כִּי מִצְוַת מִילָה שֶׁנֶּאֶמְרָה בְּפָרָשַׁת לְךָ לְךָ (בראשית יז:יב) לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הַדְּבָרִים הֵם כִּנְתִינָתָן מִפִּי הַגְּבוּרָה לְאַבְרָהָם בְּלֹא תוֹסֶפֶת דְּבָרִים בָּהֶם אַחַר מַתַּן תּוֹרָה. וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם שֶׁיְּצַוֶּה ה׳ לְאַבְרָהָם לָמוּל אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כִּי הוּא מֵעַצְמוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה, הֲגַם שְׁמִקֵּיִם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי כֵן יִדְחֶה שַׁבָּת מִלְּפְנֵי מִילָה, כִּי מִילָה הוּא מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוָּה בָּהּ וְשַׁבָּת הֵיא מִצְוָה שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה בָּהּ כָּל עִקָּר, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן הֲרֵי זֶה חָס וְשָׁלוֹם לֹא טוֹב עָשָׂה. וְאִם כֵּן אֵין מָקוֹם שֶׁיְּצַוּוּהוּ ה׳ לָמוּל אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, וְאִם הָיָה מְצֻוֶּה הָיוּ מִשְׁתַּבְּרִים הַקּוּלְמוּסִים עָלָיו לָמָּה הֻצְרַךְ לְצַוּוֹת וְכוּ׳, אֲשֶׁר עַל כֵּן הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְצַוּוֹת עַל הַדָּבָר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּשַׁנֵּם בִּשְׁמִירַת שַׁבָּת. כְּמוֹ כֵן מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּרִבּוּי תֵּבַת ״יִמּוֹל בְּשַׂר״ לָמוּל אֲפִלּוּ בַּהֶרֶת, מְצֻוֶּה זוֹ לֹא נֶאֱמְרָה לְאַבְרָהָם מִטַּעַם הַנִּזְכָּר.

וְנִרְאֶה לְתֵת טַעַם לְסִמְיכַת ״וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי״ עִם מַה שֶּׁלְּפָנָיו, שֶׁבָּא לְתֵת טַעַם לְעַכְּבַת הַמִּילָה עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי וְלֹא צִוָּה לָמוּל בְּיוֹמוֹ כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּמִקְנַת כֶּסֶף (שבת קלה.), לָזֶה כָּתַב אַחַר אָמְרוֹ ״וְטָמְאָה שִׁבְעָה יָמִים״ **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי** וְגוֹ', לוֹמַר כִּי לְטַעַם זֶה הוּא שֶׁעִכֵּב הַמִּילָה, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדה לא:) כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ כָּל הָעוֹלָם שְׂמֵחִים וְאָבִיו וְאִמּוֹ עֲצֵבִים. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (דברים רבה ו:א) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לָמָּה הַתִּינוֹק נִמּוֹל

לִשְׁמוֹנָה, שֶׁקָּנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים עָלָיו עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כֹּחַ, וּכְשֶׁם שֶׁרִחֲמָיו עַל הָאָדָם כָּךְ רַחֲמָיו עַל הַבְּהֵמָה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב:כז) ״וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה״, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְצָרִיךְ לָדַעַת מִי גִּלָּה סוֹד זֶה כִּי בִּשְׁמוֹנָה יָמִים יִהְיֶה בּוֹ כֹּחַ, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. וְנִרְאֶה כִּי כֹּחַ הָאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם הוּא מַה שֶּׁאָמַר בַּזֹּהַר (תזריע מד., אמור צא:) שֶׁהוּא כְּדֵי שֶׁיַּעֲבֹר עָלָיו שַׁבָּת וְתַגִּיעֵהוּ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַנִּשְׁפַּעַת בָּעוֹלָם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת כַּיָּדוּעַ, וְאָז יִהְיֶה בֶּן קַיָּמָא, וְהוּא שֶׁאָמְרוּ זַ״ל כֹּחַ הַחִיּוּנִי. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זַ״ל (בראשית רבה י:ט) שֶׁקּוֹדֶם שֶׁבָּא שַׁבָּת הָיָה הָעוֹלָם רוֹפֵף וְרוֹעֵד, כֵּיוָן שֶׁבָּא שַׁבָּת נִתְחַזֵּק וְנָח, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כֹּחַ. עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וּבַיּוֹם** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לְהַסְמִיךְ מִילָה לְמִצְוַת נְדָה שֶׁמִּלְּפָנֶיהָ, לוֹמַר כִּי זֶה תָּלוּי בָּזֶה, שֶׁאִם יִשְׁמֹר מִצְוַת נְדָה יוֹסִיף לִזְכּוֹת עֲשׂוֹת מִצְוַת מִילָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, תזריע ה) וְזֶה לְשׁוֹנָם: שָׁאַל טוּרְנוּסְרוּפוּס אֶת רַבִּי עֲקִיבָא: אֵיזֶה מַעֲשִׂים נָאִים, שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם וכו׳, לָמָּה אַתֶּם מָלִים וכו׳. הֵבִיא לוֹ שְׁבָלִים וּגְלוּסְקָאוֹת, אָמַר לוֹ: אִלּוּ מַעֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאִלּוּ מַעֲשֶׂה בָּשָׂר וָדָם, אֵין אִלּוּ נָאִים? אָמַר לוֹ: הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בַּמִּילָה לָמָּה אֵינוֹ יוֹצֵא מָהוּל? אָמַר לוֹ: שֶׁלֹּא נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצְוֹות לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְצָרֵף בָּהֶם, דִּכְתִיב (תהלים יח:לא): ״אִמְרַת ה׳ צְרוּפָה״ וְגוֹ׳, עַד כָּאן. הִנֵּה לֹא הִסְפִּיק בְּתִשׁוּבַת תְּכוּנַת הַשְּׁבָלִים כִּי צְרִיכִין תִּקּוּן אַחַר מַעֲשֵׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְצַד כִּי הַשְּׁבָלִים מַה שֶּׁחֶסֶר בָּהֶם מֵהַתִּקּוּן הוּא לְצַד אֲשֶׁר יֵאוֹת לִבְנֵי אָדָם, הֵם יֵלְכוּ וְיִתַּקְּנוּ הַנָּאוֹת לָהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּילָה הִיא חֻפְצֵי שָׁמַיִם, אִם כֵּן יַעֲשֶׂה ה׳ רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנֵנוּ. וְלָזֶה הֵשִׁיבוֹ רַבִּי עֲקִיבָא כִּי לְצָרֵף בָּהֶם יִשְׂרָאֵל נִתְכַּוֵּן ה׳. וְהִנֵּה תְּשׁוּבָה זוֹ סְתוּמָה וְחֲתוּמָה בְּעֶרֶךְ מֻשְׂכָּל, מֻשָּׂג לְטוּרְנוּסְרוּפוּס, לְפִי שֶׁאֵין בִּבְחִינַת נַפְשׁוֹ גֶּדֶר הַשָּׂגַת שִׂכְלִיּוּת פְּנִימִיּוּת הַיְדִיעָה הָאֱלֹהִית קִבֵּל פִּשְׁטָן שֶׁל דְּבָרִים, אֲבָל לָנוּ בְּנֵי אֵל חַי יֵשׁ לָנוּ לְהַשְׂכִּיל בִּבוּרְיָן שֶׁל דְּבָרִים. גַּם בְּהַשְׂכִּיל בַּשֵּׂבֶע הָרָגִיל בָּעוֹלָם אֲשֶׁר יָסַד בּוֹרֵא הַכֹּל כִּי כָּל מוֹלִיד אוֹ מְהַוֶּה דָּבָר יִהְיֶה כְּתַבְנִית הַמּוֹלִיד לְמִינֵהוּ, וַאֲפִלּוּ בִּפְרָטֵי תְּכוּנַת תֹּאַר פָּנִים אִיקוֹנִין שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לְאִיקוֹנִין שֶׁל זֶה, וְאֵיךְ אָדָם מָהוּל יוֹלִיד בֵּן עָרֵל? הֲלֹא חֵלֶק הָעָרְלָה שֶׁבַּנּוֹלָד אֵינוֹ בַּמּוֹלִיד, וְאֵין לוֹמַר שֶׁהַטַּעַם הוּא לְצַד שֶׁתְּכוּנַת הַמּוֹלִיד מִתְחַלָּתָהּ הִיא בְּעָרְלָה, כִּי מַה בְּכָךְ כֵּיוָן שֶׁנִּכְרְתָה הָעָרְלָה וְאֵין רְשׁוּמָהּ נִכָּר, וְעוֹד אִם כֵּן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁנּוֹלַד מָהוּל (אבות דרבי נתן ב) לָמָּה יָלַד בֵּן עָרֵל, דִּכְתִיב (שמות ד:כה): ״וַתִּקַּח צִפֹּרָה צוֹר וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ״?

אָכֵן אַשְׁכִּילְךָ בִּדְבַר הָאֱלֹהִים. לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם כִּי בִּבְחִינַת הָעָרְלָה הִיא בְּחִינַת הָרַע, כִּי מַעֲשֶׂה הָעָרְלָה הוּא יַגִּיד עַל בְּחִינַת נֶעֱלָמוֹת, כִּי כָּל הַגּוּף אֵינוֹ אֶלָּא נַרְתֵּק לַנֶּפֶשׁ וְהַנַּרְתֵּק יוֹדִיעַ אֶת מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. וְאָמַר ה׳ כִּי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּמּוֹלוּ הָעָרְלָה הִנֵּה הֵם מְשֻׁלָּלִים מִבְּחִינַת הָרָעָה שֶׁהָעָרְלָה סִימָן לָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁכָּל נַפְשָׁם הִיא בְּחִינַת הָרַע שֶׁהִיא הָעָרְלָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ (ירמיה ט:כה) ״כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים״. וְדָבָר יָדוּעַ כִּי בְּרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיְתָה בְּרִיאָה תַּמָּה בִּבְחִינַת הַקְּדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּלֶת מִכָּל רַע, וְלָזֶה לֹא הָיְתָה בִּתְכוּנָתוֹ בִּבְחִינַת הָעָרְלָה, וּבְסִבַּת הַחֵטְא מָשַׁךְ בְּעָרְלָתוֹ (סנהדרין לח:), וְנוֹלְדָה בּוֹ בִּבְחִינַת הָעָרְלָה. וְגַם נִמְשַׁךְ מִזֶּה שִׁלִּיטַת הַטֻּמְאָה בָּאִשָּׁה, וְהוּא דַּם נִדּוּתָהּ, כִּי הוּא זֶה סִבַּת הֱיוֹתוֹ כְּמֵאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערובין ק:; כתובות י:). גַּם בְּאֶמְצָעוּת חֵטְא הָאָדָם נִזְרַע זֶרַע רַע בְּכָל מֶמְשַׁלְתּוֹ, וַתּוֹצִיא הָאָרֶץ פְּרִיָּהּ בְּקִלְפּוֹת רַבּוֹת.

וְזֶה לְךָ הָאוֹת, כִּי אֵין אָדָם יָכוֹל לֵיהָנוֹת מֵהַחָטָה עַד עֲשׂוֹת בָּהּ מְלָאכוֹת רַבּוֹת מִלְּפָנֶיהָ וּמִלְּאַחֲרֶיהָ בְּמִסְפַּר עֲשָׂרָה, הֲלֹא הֵמָּה סְדוּרִים בְּפֶרֶק כָּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשַׁבָּת (דף עג:) עַד הָאוֹפֶה, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה קְלָלוֹת שֶׁנִּתְקַלְּלָה הָאֲדָמָה כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (פנחס רמג). וְלָזֶה כְּשֶׁיַּעֲבִיר ה׳ רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ, דִּכְתִיב (זכריה יג:ב) ״וְאֶת רוּחַ וְגוֹ׳ מִן הָאָרֶץ״, לְרָמֹז גַּם בְּחִינַת הָאָרֶץ עַצְמָהּ, וְאָז תּוֹצִיא הָאָרֶץ גְּלוּסְקָאוֹת. פֵּרוּשׁ, אֵין צֹרֶךְ לְאֶחָד מֵעֲשָׂרָה מְלָאכוֹת, אֶלָּא הָאָרֶץ מַעֲצָמָהּ תּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת לֶחֶם שֶׁאֵין צָרִיךְ מַכְשִׁירִים. וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן רַבִּי עֲקִיבָא בְּהוֹרָאַת שְׁבָלִים וּגְלוּסְקָאוֹת, כִּי הִיא הַסִּבָּה וְהוּא הַטַּעַם הֶעָרֵל, שֶׁבְּחִינַת הָרַע אֲשֶׁר דָּבְקָה בְּנֶפֶשׁ אָדָם הָרִאשׁוֹן טֻמְאָתָהּ מָלְאָה אֶרֶץ. וְלָזֶה הַגַּם שֶׁהָאָדָם בִּזְמַן שֶׁהוּא מוֹלִיד הוּא מָהוּל, אַף עַל פִּי כֵן בְּחִינַת פְּחוֹת הַמְהֻוּוֹת זֶרַע אֲשֶׁר בּוֹ נוֹצַר הַוָּלָד מְצִיאוּתָם הוּא מִתּוֹלֶדֶת הָאָרֶץ, כִּי יִגְדַּל הָאָדָם מִגִּדּוּלֵי גִּדּוּלֶיהָ, וּמֵהֶם יִתְכּוֹנֵן בּוֹ תְּכוּנַת הַחוֹשֵׁב וְהַמַּעֲשֶׂה. וּלְצַד שֶׁכָּל גִּדּוּלִין אִלּוּ מֵהָאָרֶץ אֲשֶׁר צָמְחָה יָעִידוּ לָמוֹ שֶׁמְּלֵאִים בְּחִינַת הָרַע בְּכַמָּה הַדְרָגוֹת שֶׁבֵּין הַגְּלוּסְקָאוֹת לַשְּׁבָלִים, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הַזֶּרַע שֶׁמִּמֶּנּוּ יְצִירַת הַוָּלָד לֹא יֵצֵא מִבְּחִינָה זוֹ, וְלָזֶה יֵצֵא הַוָּלָד עָרֵל בָּשָׂר. וּשְׁאֵלַת טוּרְנוּסְרוּפוּס שְׁנִיָּה אִם ה׳ חָפֵץ בַּמִּילָה לָמָּה אֵינוֹ יוֹצֵא מָהוּל, שְׁאֵלָתוֹ הוּא לְצַד שֶׁהוּא חֶסֶר יְדִיעַת רוּחָנִיּוּת וְחָשַׁב כִּי תַּכְלִית מַעֲשֵׂה הַמִּילָה הוּא מַה שֶּׁנִּרְאֶה לָעֵינַיִם בַּגּוּף, לֹא שֶׁיֵּשׁ דָּבָר בַּפְּנִימִיּוּת.

או אֶפְשָׁר שֶׁהֻגַּד לוֹ וְיָדַע כִּי הַחִיצוֹנִיּוּת שֶׁבַּמּוּחָשׁ יַגִּיד עַל אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ בַּמֻּשְׂכָּל, וְחָשַׁב כִּי ה׳ יָסִיר הַכְּתָמִים וְהַפְּגָמִים וְיִטַּהֵר הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר. וְלָזֶה הֵשִׁיבוֹ רַבִּי עֲקִיבָא תְּשׁוּבָה כְּלָלִית, לְמַה שֶּׁהוּא חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ אִם לֹא הִשִּׂיג לְדַעַת אֶלָּא בְּחִינַת הַגּוּף הוֹדִיעַ כִּי תַּכְלִית הַדָּבָר לְצָרֵף נַפְשָׁם, לֹא לְמַה שֶּׁנִּגְלָה לְבַד שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין הֱיוֹת הָאָדָם מָהוּל אוֹ עָרֵל. וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁגַּם בְּעִנְיַן הָרוּחָנִיּוּת אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ יָסִיר הַתְּעוּב אֲשֶׁר הָעָרְלָה תַּגִּיד עָלָיו, הֻשִׁיבוֹ גַּם כֵּן כִּי כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁנָּתַן ה׳ לְיִשְׂרָאֵל אֵינָם אֶלָּא לְצָרֵף וּלְנַקּוֹת אֶת הַסִּיגִים אֲשֶׁר סִבְּבוּ הַחֵטְא קַדְמוֹן, כִּי כָּל מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה לְהָסִיר תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ, וְכָל מִצְוֹות עֲשֵׂה לְהָאִיר לִבְחִינַת הַנֶּפֶשׁ, לְצַד שֶׁעַל יְדֵי חֵטְא קַדְמוֹן הוּחְשְׁכוּ מְאוֹרֵי הַנֶּפֶשׁ וְעַל יְדֵי שְׁמִירַת מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה יוּסַר הַפְּגָם, וַעֲדַיִן

תֶּחְסַר מְאוֹרֵי אוֹרָהּ, וּבַעֲשׂוֹת מִצְוֹות עֲשֵׂה יָאִיר אוֹרָהּ, כְּאָמְרוֹ (משלי ו:כג) "נֵר מִצְוָה", וְעִנְיָן זֶה אֵין ה' עוֹשֵׂהוּ לְצַד כִּי הָאָדָם הוּא הַגּוֹרֵם הָרַע, הוּא חָטָא וְהוּא יִשָּׂא אֶת עֲוֹנוֹ אֲשֶׁר הִלְבִּישׁ אֶת נַפְשׁוֹ אָז כְּשֶׁחָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן וְהָיוּ כָּל הַנְּפָשׂוֹת תְּלוּיוֹת בּוֹ, כֻּלָּם טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא וַעֲלֵיהֶם לְהָרִיק תַּחֲלוּאֵיהֶם, וּמַה מָקוֹם לוֹמַר לַה', הֶסֵר מֵעָלַי הַבְּגָדִים הַצוֹאִים שֶׁהִלְבַּשְׁתִּי עַצְמִי. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּפָסוּק (בראשית ד:ז) "וְאִם לֹא תֵיטִיב" וְגוֹ'.

וְעוֹד, אִם בָּאנוּ לוֹמַר כִּי ה' יָסִיר תִּיעוּב הַמְסוּבָּב מֵאָדָם לְעַצְמוֹ בְּסִכְלוּתוֹ, אִם כֵּן אֵין שָׂכָר וְאֵין עוֹנֶשׁ. וּמֵעַתָּה טַעַם הָעָרְלָה הוּא לְצַד חֵטְא קַדְמוֹן שֶׁנִּדְבַּק בַּנֶּפֶשׁ וְתוֹלַדְתּוֹ בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וְצִוָּה ה' לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לְכָרוֹת מִגּוּפָם בְּחִינַת הָרַע שֶׁבָּזֶה מִתְמָרֵק בְּחִינַת הָרַע מֵהַנֶּפֶשׁ וְטָהֳרָה. וּבָזֶה יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **וּבַיּוֹם**, פֵּרוּשׁ, לְצַד כִּי מִצְוָה הַקּוֹדֶמֶת וְאוֹת הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁסִּפְּתָם אַחַת הִיא, שֶׁהִיא עָוֹן קַדְמוֹן, הוּא סִבַּב טוּמְאַת לֵדָה וְסִבַּב עָרְלַת הַזְּכָרִים, לָזֶה צִוָּה עַל שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, עַל טוּמְאַת לֵדָה וְעַל כְּרִיתַת עָרְלָה, אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי** וְגוֹ'. וּלְצַד שֶׁחֵטְא הָאִשָּׁה גָּדוֹל מֵחֵטְא הָאִישׁ, לָזֶה הָאִישׁ נִפְרֶדֶת הַטּוּמְאָה מִמֶּנּוּ בְּהֶחְלֵט, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאִשָּׁה, טוּמְאָה קָשׁוּרָה עִמָּהּ שֶׁחוֹזֶרֶת וְנִטְמֵאת.

וְאוּלַי כִּי טַעַם שֶׁצִּוָּה ה' בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְלֹא קוֹדֶם וְלֹא אַחַר, שֶׁדָּן בּוֹ ה' דִּין אִמּוֹ, שֶׁצְּרִיכָה מִיּוֹם שֶׁפָּסְקָה לִמְנוֹת שִׁבְעָה נְקִיִּים, כְּמוֹ כֵן עֻבַּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא, וּבְצֵאתוֹ מִבֶּטֶן אִמּוֹ נִטְמָא בִּפְתִיחַת קֶבֶר, וּלְצַד שֶׁהַמִּילָה הִיא גִּלּוּי שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בָּאָדָם, וּכְמוֹ שֶׁרָמַזְתִּי בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא אֵלָיו ה', לָזֶה צִוָּה ה' לְהַמְתִּין עַד עֲבוֹר עָלָיו שִׁבְעָה יְמֵי נְקִיִּים "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל" וְגוֹ':

יְמוּל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ. יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי הָעָרְלָה הִיא בְּחִינַת הַקְּלִיפָּה, רָמַז הַכָּתוּב כָּאן כִּי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בְּמִצְוַת הַמִּילָה, וְהֵם: מִילָה, פְּרִיעָה, מְצִיצָה. מִילָה הוּא כְּרִיתַת הָעָרְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ **יְמוּל**, פֵּרוּשׁ יִכָּרוֹת. הַפְּרִיעָה הוּא מַה שֶּׁפּוֹרֵעַ עוֹר הַדַּק לְבַד וְאֵין צָרִיךְ לִכָּרוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **בְּשַׂר**, פֵּרוּשׁ יַעֲשֶׂנָּה כְּבָשָׂר שֶׁאֵין בּוֹ חִיּוּת, וְעוֹר הַפְּרִיעָה אֵינוֹ חוֹזֵר וְחוֹפֶה עוֹד הָעַטָרָה. וְהַמְּצִיצָה הוּא דָּם הַמְּזֹהָם שֶׁל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ, עָרְלָה וּפְרִיעָה, לְצַד הֱיוֹתָם חֵלֶק אֶחָד מִגּוּף יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק בְּדַם הָאָדָם, וְהוּא מְעֹרָב בִּכְלָלוּת הָאָדָם, וְצִוָּה ה' לִמְצֹץ דָּם זֶה לְצַד שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת עָרְלָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **עָרְלָתוֹ.**

וְאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (השמטות ח"א רס"ב) כִּי אַרְבַּע קְלִפּוֹת הֵם הַסּוֹבְבִים לִבְחִינַת הַקְּדֻשָּׁה בְּסוֹד גִּנַּת אֱגוֹז (שיר השירים ו:יא), וְתִמְצָא שֶׁבָּאֱגוֹז אַרְבַּע קְלִפּוֹת: א' הִיא קְלִפָּה הַמָּרָה הַמִּתְיַבֶּשֶׁת וְנוֹפֶלֶת, ב' קְלִפָּה הַקָּשָׁה, ג' אוֹתָהּ הַמַּפְרֶדֶת בֵּין חֶלְקֵי הָאוֹכֶל, ד' הַדְּבוּקָה בָּאוֹכֶל וְנֶאֱכֶלֶת עִם הָאוֹכֶל לְצַד שֶׁדְּבוּקָה בּוֹ, וּבְחִינַת קְלִפָּה זוֹ אֵינָהּ כָּל כָּךְ מְאוּסָה אֶלָּא בְּהִפָּרְדָהּ מֵהָאוֹכֶל. וּבְמִצְוַת הַמִּילָה מַפְרִידִים מֵהָאָדָם שֶׁלֹּשׁ בְּחִינוֹת הַקְּלִפָּה: הָעָרְלָה הִיא כְּנֶגֶד בְּחִינָה הָרְמוּזָה בַּקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה שֶׁל אֱגוֹז, פְּרִיעָה כְּנֶגֶד קְלִפַּת אֱגוֹז הַמִּשְׁתַּבֶּרֶת, מְצִיצָה הִיא כְּנֶגֶד קְלִפָּה שֶׁמַּפְרֶדֶת בֵּין חֶלְקֵי הָאוֹכֶל וְצָרִיךְ לְשָׁלְפָהּ מִבֵּין הָאוֹכֶל, וַעֲדַיִן נִשְׁאֶרֶת בּוֹ בְּחִינָה הָרְמוּזָה בַּקְּלִפָּה הַדְּבוּקָה, וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זהר א עח:) כִּי הָאָדָם עַד תַּשְׁלוּם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הוּא בִּבְחִינַת שְׁנֵי עָרְלָה, כִּי ה' הִגְבִּיל לָאֵילָנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים עֲרֵלִים וְהָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְאוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר יִהְיֶה כָּל פְּרִיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַתִּקּוּנִים (תיקון כד) כִּי שֶׁלֹּשׁ מַדְרֵגוֹת יֵשׁ בִּבְחִינַת מִצְוָה זוֹ שֶׁל מִילָה. מַדְרֵגָה הַמַּעֲלָה שֶׁבְּכֻלָּן הוּא מִילַת בְּנֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים בְּנֵי אֵל חַי, מִילָה זוֹ הוּא לָהֶם גִּלּוּי שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ חָתוּם בִּבְשַׂר קֹדֶשׁ וְהוּא עֲטָרַת הַיְסוֹד. שְׁנִיָּה לָהּ הֵם בְּנֵי אֲנָשִׁים הַבֵּינוֹנִים, מִילָה זוֹ לָהֶם כְּקָרְבָּן לִפְנֵי ה'. שְׁלִישִׁית הוּא מִילַת בְּנֵי הַמַּמְזֵרִים הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים שְׁנוּאֵי ה', מִילָה זוֹ הוּא לָהֶם כְּמִי שֶׁנּוֹתֵן חֵלֶק לְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ, וְעַיֵּן תִּקּוּנִים דַּף י', וְהַשְּׁלִשָּׁה רָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **יְמוּל** וְגוֹ'. כְּנֶגֶד מִילַת הַצַּדִּיקִים אֱהוּבֵי ה' אָמַר **יְמוּל**, פֵּרוּשׁ, יו"ד מוּל, כִּי הוּא מְגַלֶּה בּוֹ רְשִׁימוּ קַדִּישָׁא אוֹת י' הָרִאשׁוֹמָה בִּשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וּכְנֶגֶד מִילַת הַבֵּינוֹנִים אָמַר **בְּשַׂר**, כָּאן רָמַז בְּחִינַת הַקֶּרְבָּן אֲשֶׁר יַקְרִיב בְּשַׂר קֹדֶשׁ לַה'. וּכְנֶגֶד מִילַת הַשְּׁנוּאִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל אָמַר **עָרְלָתוֹ**, כִּי הוּא נוֹתֵן לַסמא"ל חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לוֹ בַּיֶּלֶד שֶׁהוּא בְּחִינַת הָעָרְלָה. נִמְצָאתָ אוֹמֵר כִּי יָצוּ ה' עַל הַמִּילָה בֵּין לִבְנֵי הַצַּדִּיקִים בֵּין לִבְנֵי הַבֵּינוֹנִים בֵּין לִבְנֵי הָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בֵּית דִּין מַה לִּי לְמַמְזֵר לְמוּלוֹ וְכֻלּוֹ מָלֵא עָרְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁאַף עַל פִּי כֵן יָסִיר עָרְלָתוֹ מִמֶּנּוּ לְהַתִּישׁ כֹּחַ הַקְּלִפָּה שֶׁבּוֹ, שֶׁאִם יִזְכֶּה בְּמַעֲשָׂיו יִתְעַצֵּם בְּכֹחַ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְיִגְבַּר צַד הַטּוֹב וְיִתְבַּטֵּל חֵלֶק הָרַע, וְעַל זֶה אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (הוריות יג.) מַמְזֵר תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְכֹהֵן גָּדוֹל עַם הָאָרֶץ.

ה **וְאִם נָקֵבָה תֵּלֵד.** טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר **תֵּלֵד** וְלֹא סָמַךְ לְמַה שֶּׁזָּכַר "וְיָלְדָה", אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא נְקֵבָה, מְנַיִן לְרַבּוֹת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד", אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּלִּידָה, עַד כָּאן. וְאֵין אֲנִי חוֹלֵק עַל דִּבְרֵיהֶם חָס וְשָׁלוֹם אֶלָּא כְּמוֹסִיף, כִּי מֵאָמְרוֹ "וְאִם נְקֵבָה" וְלֹא אָמַר "וְכִי תֵּלֵד נְקֵבָה" אוֹ "וְלִנְקֵבָה" וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן לוֹמַר אֲפִלּוּ אֵינָהּ וַדַּאי נְקֵבָה אֶלָּא "וְאִם נְקֵבָה" פֵּרוּשׁ, סָפֵק, וְאִם כֵּן נִתְרַבּוּ טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס כִּי סָפֵק הוּא, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "תֵּלֵד".

וְאוּלַי כִּי אָמַר "תֵּלֵד" לְרַבּוֹת אַנְדְּרוֹגִינוֹס, לְמַאן דְּאָמַר (בכורים ד:ב) בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע מִתֵּיבַת "וְאִם נְקֵבָה", שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ וַדַּאי צַד זְכָרוּת.

וְאוּלַי כִּי תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כֵּן סוֹבֵר, שֶׁמְּרַבֶּה טוּמְטוּם מִתֵּיבַת "וְאִם", וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מֵרִבּוּי "תֵּלֵד", וְסוֹבֵר כְּמַאן דְּאָמַר בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלָזֶה אָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד", וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר תַּלְמוּד לוֹמַר "תֵּלֵד".

אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְיַשֵּׁב הַכָּתוּב לְמַאן דְּאָמַר אַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק, לָמָּה הוּצְרַךְ לוֹמַר ״תֵּלֵד״? וְאוּלַי שֶׁגַּם לְמַאן דְּאָמַר סָפֵק לֹא יַסְפִּיק לְמוּד אֶחָד לִשְׁנֵיהֶם, מִטַּעַם כִּי סְפֵקוֹ שֶׁל טֻמְטוּם הוּא סָפֵק שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּתְבָּרֵר וְיִמָּצֵא נְקֵבָה, וְלָזֶה יֵשׁ לָחוּשׁ לוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן סְפֵיקוֹ שֶׁל אַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁהוּא עוֹמֵד כָּכָה לְעוֹלָם, וְלָזֶה הוּצְרְכוּ שְׁנֵי רבויים. וּלְמָה שֶׁאָמְרוּ בְּרֵישׁ פֶּרֶק בָּתְרָא דְּיוֹמָא (יומא עד.): כִּי לֹא אָתֵי קְרָא לְסָפֵק מִשּׁוּם דְּקַמְּי שְׁמַיָּא גַּלְיָא אִם זָכָר אִם נְקֵבָה, אִם כֵּן, טֻמְטוּם תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁאֵין טֻמְאָתוֹ כְּנִקְבָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם. וּמֵעַתָּה, גַּם אַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, מִמַּה שֶּׁהִשְׁוָה אוֹתָם הַתַּנָּא יַחַד. כְּשֵׁם שֶׁטֻּמְטוּם אֵינוֹ אֶלָּא אַסְמַכְתָּא, גַּם אַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם וְאַסְמַכְתּוּהּ. וּלְחוּמְרָא נָלֵךְ בּוֹ וְלֹא לְקוּלָּא, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (ב״ב קכז.) אַהָא דְּתַנְיָא: הַמַּפֶּלֶת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, עַד כָּאן, פֵּרוּשׁ, יְמֵי טֹהַר דְּזָכָר וימי טֻמְאָה דְּנִקְבָה לְחוּמְרָא שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם, יְעוּיַּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. וּכְפִי זֶה, אָמְרוּ ״וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד״ שֶׁאֲנוּ מְרַבִּים הַסְּפֵקוֹת, אֵינוֹ אֶלָּא לְהַסְמִיךְ לָהּ שֶׁהוּא ״וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם״. אֲבָל יְמֵי טֹהַר אֵין לָהּ אֶלָּא כִּימֵי זָכָר, שֶׁאִם רָאֲתָה מִיּוֹם אַרְבָּעִים לְלֵדָתָהּ, אֵין לָהּ מִשְׁפַּט דַּם טֹהַר.

ז **וְהִקְרִיבוּ וְגוֹ׳ וְכִפֶּר וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד הַקְרָבַת כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה אָמַר ״וְהִקְרִיבוּ״, וּכְנֶגֶד בֶּן יוֹנָה לְחַטָּאת אָמַר **וְכִפֶּר עָלֶיהָ**, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין אֶלָּא אֶחָד, לָזֶה אָמַר ״וְהִקְרִיבוּ״. וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מִי הוּא מֵהַשְּׁנֵיִם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְכִפֶּר״ וְגוֹ׳ – כַּפָּרָה בְּחַטָּאת, עַד כָּאן. וְאוּלַי שֶׁדִּקְדְּקוּ מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר ״וְהִקְרִיבָם״, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״וְכִפֶּר״ עַל הַחַטָּאת. וַהֲגַם שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר ״וְכִפֶּר״ כַּסֵּדֶר הָאָמוּר בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת, חֲרִי עַל כָּל פָּנִים אֵינוֹ מוֹסִיף לֹא תֹּבָה וְלֹא אוֹת אַחַת אִם יֹאמַר ״וְהִקְרִיבָם״ וְיִרְשׁוֹם הַקְרָבַת שְׁנֵיהֶם.

פרק יג

ב **אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיד:) אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם קְרוּיִים אָדָם, שֶׁאֵין הָאֻמּוֹת מִסְתַּפְּאִין בְּנִגְעִים, וּמִכָּאן הוֹכָחָה שֶׁאֵין גּוֹיִם מִסְתַּפְּאִין בְּנִגְעִים שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים בְּתְחִלַּת פֶּרֶק י״א.

וְאָמְרוֹ **כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ**, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאֵין טֻמְאַת צָרַעַת בָּאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי אֶלָּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְלֹא בִּפְנִים, כִּי הָאֻמּוֹת בְּחִינַת נַפְשָׁם עַצְמָהּ הִיא בְּחִינַת הַצָּרַעַת וּמִינָם, וּכְנֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל בְּפָגְעוֹ בָם לְצַד הַחֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא יִרְשׁוֹם מַרְאֵה צָרַעַת בְּעוֹר בָּשָׂר, וְדָוְקָא בְּעוֹרוֹ וְלֹא בִּבְשָׂרוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּפְנִימִיּוּתוֹ.

וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (ערכין ג.) כִּי טַעַם אָמְרוֹ ״אָדָם״ לוֹמַר אֲפִלּוּ תִּינוֹק, גַּם כָּלַל הָאִשָּׁה שֶׁגַּם הִיא נִקְרֵאת אָדָם, דִּכְתִיב (בראשית ה:ב) ״וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם״.

עוֹד אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים טַעַם אָמְרוֹ ״בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ״ לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ עוֹר שֶׁאֵין בּוֹ צְמְחֵי שְׂעָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תֹּאמַר דָּוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל צְמְחֵי שֵׂעָר, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ צְמְחֵי שֵׂעָר, הֲגַם שֶׁצָּמַח בּוֹ שֵׂעָר וְהֶפֵךְ לָבָן אֵינוֹ מְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר. וְעַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ קְדִימַת הַבֶּהֶרֶת לְשֵׂעָר לָבָן, אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן לַבֶּהֶרֶת, כְּגוֹן זָקֵן שֶׁהִלְבִּין שְׂעָרוֹ אוֹ גַּרְמִינִי, וְהוּא מִי שֶׁבִּרְיָתוֹ כָּךְ, טָהוֹר. וְאִם מִי שֶׁבִּרְיָתוֹ כָּךְ וְהִשְׁגְּדִיל הַשֵּׂעָר וּכְשֶׁגְּדַל הַשֵּׂעָר גָּדַל לָבָן בַּבֶּהֶרֶת, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם צָרִיךְ שֶׁיַּקְדִּים צְמִיחַת הַשֵּׂעָר לַבֶּהֶרֶת וְהַבֶּהֶרֶת תַּהַפְכֶנּוּ לְלָבָן, אוֹ כֵּיוָן דְּסוֹף סוֹף לֹא הָיָה שֵׂעָר לָבָן אֶלָּא אַחַר הַבֶּהֶרֶת הֲוֵי סִימָן טֻמְאָה. וְנִרְאֶה כִּי דָּבָר זֶה אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בּוֹ וַדַּאי כְּשֶׁגְּדַל הַשֵּׂעָר גָּדַל לָבָן, כִּי כֵּיוָן שֶׁבָּאִים לְפָנֵינוּ לְבָנִים מִי יֹאמַר שֶׁלֹּא נוֹלְדוּ שְׂחוֹרִים וְהַבֶּהֶרֶת הֲפָכָתַם לְלָבָן כְּהֶרֶף עַיִן, וְאִם כֵּן זֶה נִכְלָל גַּם כֵּן בְּמַה שֶּׁשָּׁנִינוּ (נגעים ד:א) סָפֵק אִם וְכוּ׳, וְעַיֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ הַתּוֹסָפוֹת בְּפֶרֶק ב׳ דְּנִדָּה (יט. ד״ה ר״ו) כִּי הַבֶּהֶרֶת חֻזְקָתָהּ מְהַפֶּכֶת הַשֵּׂעָר לְלָבָן, וְלָזֶה סְפֵקוֹ טָמֵא.

שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת וְגוֹ׳. אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נגעים א:א) כִּי פֵּרוּשׁ סַפַּחַת הוּא מִין הַדּוֹמֶה לִשְׂאֵת, כִּי שְׂאֵת צֶמֶר נָקִי וְדוֹמֶה לוֹ בְּהַדְרָגָה שְׁנִיָּה לוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל. וְהִנֵּה הֲגַם שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה סַפַּחַת אֶלָּא גַּבֵּי שְׂאֵת, הוּא הַדִּין סַפַּחְתָּהּ שֶׁל בַּהֶרֶת, וְזֶה הוּא שְׁעוּר הַכָּתוּב: שְׂאֵת אוֹ סַפַּחְתָּהּ אוֹ בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ.

וְיֵשׁ לָדַעַת לָמָּה הִקְדִּים הַכָּתוּב זִכְרוֹן הַשְּׂאֵת קֹדֶם לַבַּהֶרֶת, אַחַר שֶׁהַבַּהֶרֶת הוּא לְבָן שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נגעים א:א): בַּהֶרֶת עַזָּה כַּשֶּׁלֶג, שְׂנִיָּה לָהּ שֶׁהִיא שְׂאֵת כְּצֶמֶר נָקִי, אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מַדְרֵגָה הַגְּדוֹלָה וְאַחַר כָּךְ מַדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְנִרְאֶה שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב ״בַּהֶרֶת אוֹ סַפַּחַת אוֹ שְׂאֵת״, לְצַד שֶׁהַבַּהֶרֶת עַזָּה שֶׁלַּבְּנוּנִיָּתָהּ הִיא בְּיוֹתֵר, כְּשֶׁיֹּאמַר ״אוֹ סַפַּחַת״ לֹא נִלְמַד מִמֶּנָּה סַפַּחַת הַשְּׂאֵת, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאֵין לָנוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה מִינֵי נְגָעִים, וְהֵם בַּהֶרֶת שְׂאֵת סַפַּחַת. גַּם אִם הָיָה אוֹמֵר ״בַּהֶרֶת אוֹ שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת״ לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מִין נֶגַע שְׁלִישִׁי שֶׁהִיא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, כֵּיוָן שֶׁבָּא זִכְרוֹן הַסַּפַּחַת בָּאַחֲרוֹנָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְפִי סֵדֶר הָאֲמוּר.

וּלְמָה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערכין טו:) שֶׁהַצָּרַעַת בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרַע, יִרְמֹז הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי מַרְאוֹת נְגָעִים עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ז׳ מֵהִלְכוֹת דֵּעוֹת, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: לָשׁוֹן הָרַע הוּא הַמְסַפֵּר בִּגְנוּת חֲבֵרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאוֹמֵר אֱמֶת, אֲבָל הָאוֹמֵר שֶׁקֶר הוּא נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ, עַד כָּאן. הִנֵּה הָאוֹמֵר דִּבְרֵי גְּנַאי עַל חֲבֵרוֹ הֲגַם שֶׁאוֹמֵר אֱמֶת נִקְרָא בַּעַל לָשׁוֹן הָרַע, וְהָאוֹמֵר שֶׁקֶר נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע. וּכְנֶגֶד שְׁנֵי אֵלּוּ אָמַר שְׂאֵת אוֹ בַּהֶרֶת, שְׂאֵת כְּנֶגֶד מוֹצִיא שֵׁם רַע, וְאָמַר שְׂאֵת עַל דֶּרֶךְ (שמות כג:א) ״לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא״; בַּהֶרֶת כְּנֶגֶד לָשׁוֹן הָרַע, וְאָמַר לְשׁוֹן הָרַע, בַּהֶרֶת בְּהִירוּת שֶׁיּוֹרֶה הַצְדָּקַת הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים כִּי

כֵּנִים הֵם וְאַף עַל פִּי כֵן מְאוּסִים הֵם וִיסוֹבְבוּ הַצָּרַעַת. וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ הַדָּרָגוֹת בִּשְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת, לָזֶה עָשָׂה ה׳ בָּרוּךְ הוּא סַפַּחַת לַשְּׂאֵת וְלַבַּהֶרֶת כִּבְחִינַת הַדִּבּוּר אֲשֶׁר יְסוֹבֵב אוֹתָהּ.

וְהָיָה וְגוֹ׳ לְנֶגַע. פֵּרוּשׁ, לִהְיוֹת שֶׁעִקַּר טֻמְאַת הַנֶּגַע יַגִּידוּ הַשְּׂעָרוֹת וְלֹא מַרְאִית הַשְּׂאֵת וְהַבַּהֶרֶת מַגֶּדֶת צָרַעַת זוּלַת הַשֵּׂעָר, לָזֶה אָמַר ״וְהָיָה וְגוֹ׳ לְנֶגַע״ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, הַבָּא אַחַר כָּךְ וְהוּא כְּשֶׁיֵּהָפֵךְ שְׂעָרוֹ לְלָבָן.

ג **וּמַרְאֵה הַנֶּגַע וְגוֹ׳.** עִנְיָן זֶה יַגִּיד סוֹד אָמְרוֹ (תהלים לט:ז) ״אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ״, וְהוּא מַרְאֶה הַבָּשָׂר הֶחָי, וּכְשֶׁיִּשְׁלֹט בְּחִינַת הָרַע בָּאָדָם יִרָּשֵׁם בִּבְשַׂר אָדָם הִסְתַּלְקוּת זוֹהַר הַחִיּוּנִי, וְלָזֶה יֵרָאֶה חֶסְרוֹן הַמַּרְאֶה וְיִהְיֶה עָמֹק מֵהָעוֹר, וְלָזֶה דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ זֶה ״עָמֹק מִן הָעוֹר״. וּלְדִבְרֵי רַז״ל (תורת כהנים כאן; שבועות ז.) טַעַם אָמְרוֹ ״עָמֹק״ לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה כָּל בְּשָׂרוֹ כְּמַרְאֵה הַנֶּגַע טָהוֹר, שֶׁאֵין נֶפֶךְ עָמֹק, וְהַכָּתוּב הִקְפִּיד עַל הָעֹמֶק.

וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ. תְּלָה הַכָּתוּב הַטֻּמְאָה בְּפִי כֹּהֵן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קיט:) שְׁנֵי מַלְאָכִים מְלַוִּים אֶת הָאָדָם בְּלֵיל שַׁבָּת לְבֵיתוֹ וְכוּ׳, וְגַם מַלְאָךְ טוֹב עוֹנֶה בְּעַל כָּרְחוֹ וְכוּ׳, וְהִנֵּה לְצַד שֶׁהַכֹּהֵן הוּא הַמְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וּמִתַּחֲלוּאֵיהֶם, לָזֶה יָצוּ ה׳ שֶׁיַּסְכִּים עַל טֻמְאָה זוֹ שֶׁקָּנְתָה מְקוֹמָהּ בָּאִישׁ הַהוּא, עַד שׁוּבוֹ לִפְנֵי ה׳ וְאָז יְבַעֵר ה׳ מִמֶּנּוּ טֻמְאָתוֹ.

ו **וְהִנֵּה כֵּהָה.** פֵּרוּשׁ רַשׁ״י: הָא אִם עָמַד בְּמַרְאֵיתוֹ, אוֹ פָּשָׂה – טָמֵא. וְרַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק א׳ מֵהִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת כָּתַב: זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה ״וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע״ וְגוֹ׳, שֶׁאִם כֵּהָה מֵאַרְבָּעָה נְגָעִים – טָהוֹר, וְכֵן אִם לֹא כֵּהָה וְלֹא פָּשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן וְכוּ׳ – טָהוֹר, עַד כָּאן.

הִנֵּה לְדִבְרֵי רַשׁ״י הַכֵּיהוּי הוּא מֵהַקּוֹדֶם, וְלֹא מִמַּרְאֵה הַצָּרַעַת, שֶׁאָז תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁאֵין כָּאן מַרְאֵה צָרַעַת, וְאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ מִין צָרַעַת מִשְּׁלֹשָׁה מַרְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר בַּהֶרֶת וְנַעֲשֵׂית שְׂנֵיָה לָהּ אוֹ שְׂאֵת וְנַעֲשֵׂית שְׂנֵיָה לָהּ וְכַדּוֹמֶה, אֲבָל אִם הָיְתָה קְרוּם בֵּיצָה – שׁוּב אֵין לָהּ הַדָּרָגָה אַחֶרֶת. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁגַּם בְּכָל אַחַת מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת יֵשׁ בַּמִּין עַצְמוֹ כֵּיהוּי, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר הַבַּהֶרֶת עַצְמָהּ תּוֹכַל לִהְיוֹת בִּשְׁתֵּי הַדָּרָגוֹת, אַחַת קוֹדֶם כֵּיהוּי וְאַחַת אַחַר כֵּיהוּי וְכֵן כָּל אֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פרק א משנה ד) רַבִּי חֲנִינָה אוֹמֵר מַרְאוֹת נְגָעִים שִׁשָּׁה עָשָׂר, רַבִּי דּוֹסָא וְכוּ׳ אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה, עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם, וּמִן הַסְּתָם אֵין חוֹלְקִין בְּטַהֲרָה וְטוּמְאָה אֶלָּא בְּמִסְפַּר הַמִּינִים, וְכֵן פֵּרֵשׁ רַמְבַּ״ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַרְבֵּה מִינִים הֵם. וְהִנֵּה יִשְׁתַּנֶּה הַדִּין בֵּין שְׁתֵּי הַדְּרָכִים, כֵּינָן שֶׁהַכֵּיהוּי הוּא הַמְּטַהֵר, אִם צָרִיךְ כֵּיהוּי מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, אוֹ אֲפִלּוּ בְּמַדְרֵגָה עַצְמָהּ, וְיֵשׁ צְדָדִים לְכָאן וּלְכָאן, וְרִאשׁוֹן מֻשָּׂה קָצָת, וּלְדַרְכּוֹ זַ״ל פֵּרוּשׁ ״כֵּהָה הַנֶּגַע״ הוּא אַחַר הַכֵּיהוּי קוֹרְחוּ הַכָּתוּב נֶגַע, שֶׁלֹּא נֶעֱקַר מִמֶּנּוּ שֵׁם נֶגַע חָמֵם שֶׁכֵּהָה אֶלָּא שֶׁכֵּהָה מַרְאֶה רִאשׁוֹן.

וּלְדִבְרֵי רַמְבַּ״ם הַכֵּיהוּי הוּא מִמַּרְאֵה הַנֶּגַע שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מַרְאִית הַנֶּגַע, וּפֵרוּשׁ ״כֵּהָה הַנֶּגַע״ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שֶׁל הַקּוֹדֶם מַשְׁמַע שֶׁהוּכְהָה מְהִיוֹת נֶגַע. וּפְשַׁט הַכָּתוּב יָעִיד כְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י, כִּי אִם כֵּהָה הַנֶּגַע מִמַּרְאִית אַרְבָּעָה נְגָעִים פְּשִׁיטָא שֶׁטָּהוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן נֶגַע, אֲבָל אִם נֹאמַר כִּי פֵּרוּשׁ ״כֵּהָה״ הִיא מִמַּרְאִית רִאשׁוֹן וְעוֹדֶנּוּ בְּמַרְאִית טָמֵא, כְּדִבְרֵי רַשׁ״י, יֵשׁ חִדּוּשׁ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר אֶלָּא אִם כֵּהָה. וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב לְדַעַת רַמְבַּ״ם שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁהוּכְהָה מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת נְגָעִים וְאֵין כָּאן רֹשֶׁם נֶגַע, אַף עַל פִּי כֵן טָעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים.

וְיֵשׁ לָדַעַת לְסִבָּרַת רַשׁ״י, לָמָּה לֹא הִתְנָה הַכָּתוּב בְּאִם חָזַר הַנֶּגַע לַמַּרְאִית הָרִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה בְּאִם פָּשָׂה וְגוֹ׳? בִּשְׁלָמָא לְדַעַת רַמְבַּ״ם, בֵּין ״לֹא פָשָׂה״ וּ״פָשָׂה״ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב – בְּשֶׁלֹּא כֵּהָה מְדַבֵּר, אֶלָּא לְרַשׁ״י נֶעְלָם דָּבָר זֶה מַה יִּהְיֶה דִּינוֹ.

וְיֵשׁ לְקָנֵינוּ שְׁנֵי דְּרָכִים: אֶחָד הוּא שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ בִּתְנָאֵי הַטַּהֲרָה, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶם וְלָמַד עַל עַצְמוֹ שֶׁבַּחֲזָרָתוֹ יִטְמָא הָאִישׁ – לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכֹּל יָצָא, שֶׁגַּם הַכֵּיהוּי אִם חָזַר הַנֶּגַע לְמַרְאִית רִאשׁוֹן טָמֵא, הֲגַם שֶׁלֹּא פָשָׂה. וְדֶרֶךְ שֵׁנִי, כִּי דַּוְקָא הַפְּשִׁיטָן אִם חָזַר וּפָשָׂה הוּא שֶׁטָּמֵא, כֵּינָן שֶׁפְּשִׁיטָן זֶה לֹא הָיָה לוֹ כְּלָל, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא פָשָׂה נֶגַע זֶה מִמַּה שֶׁנִּרְאָה קוֹדֶם הֶסְגֵּר, עַכְשָׁיו שֶׁיָּשְׁנוֹ טָמֵא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן חֲזָרַת הַגֶּוֶן לְמַה שֶׁהָיָה קוֹדֶם כֵּיהוּי, יֵשׁ לוֹמַר כֵּינָן שֶׁגֶּוֶן זֶה הָיָה בּוֹ בַּתְּחִלָּה וְלֹא הֻחְלַט לְטֻמְאָה, גַּם עַכְשָׁיו יֵרָאֶה כְּבַתְּחִלָּה. וְלֹא תַקְשֶׁה, הֲלֹא גַּם פְּשִׁיטָן יֵשׁ מְצִיאוּת שֶׁיִּהְיֶה קוֹדֶם הֶסְגֵּר וְטָהוֹר, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר הַכָּתוּב אִם פָּשָׂה אַחַר טַהֲרָה שֶׁהוּא טָמֵא, וְאֵין אָנוּ אוֹמְרִים יֵרָאֶה כְּבַתְּחִלָּה. לֹא קָשֶׁה, כִּי שַׁאנֵי פְּשִׁיטָן שֶׁמַּחְלִיט אַחַר הֶסְגֵּר רִאשׁוֹן, תֹּאמַר בְּכֵיהוּי שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא כֵּהָה בְּהֶסְגֵּר רִאשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ מַחְלָט, דִּכְתִיב (ויקרא יג:ה) ״וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא פָשָׂה וְגוֹ׳ וְהִסְגִּירוֹ״. וְאוּלַי שֶׁסּוֹבֵר רַשׁ״י שֶׁדֶּרֶךְ שֵׁנִי מֻכְרָע הוּא בִּסְבָרָא וְלֹא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְאָמְרוֹ, וְזֶה דּוֹחֵק בִּדְבְרֵי רַשׁ״י.

וְלִי נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע**, פֵּרוּשׁ שֶׁהוּכְהָה מִמַּרְאֵהוּ רִאשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן מַרְאֵהוּ מֵרַאֲה נֶגַע כִּדְבְרֵי רַשׁ״י, אֶלָּא שֶׁכְּוָנַת הַכָּתוּב הוּא לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁכֵּהָה אֵין לְטַהֵר אֶלָּא אִם לֹא פָשָׂה, אֲבָל אִם פָּשָׂה הֲגַם שֶׁכֵּהָה אֵין לוֹמַר פָּנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לְכָאן וְיֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה. אֶלָּא שֶׁקָּשָׁה לִי עַל מִי סָמַךְ עָלָיו הַכָּתוּב לְהַכְרִיעַ בּוֹ פֵּרוּשׁ זֶה.

שׁוּב רָאִיתִי דִּבְרֵי רַז״ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וְהִנֵּה כֵּהָה״ – יָכוֹל לְמַטָּה מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַנֶּגַע״. אִי ״הַנֶּגַע״ יָכוֹל בְּמַרְאָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהִנֵּה כֵּהָה״. הָא כֵּיצַד? כֵּהָה מִמַּרְאָיו, לֹא לְמַטָּה מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת. ״וְהִנֵּה כֵּהָה״ – שֶׁאִם הֵעֵז וְכֵהָה כְּאִלּוּ לֹא הֵעֵז, ״הַנֶּגַע״ – שֶׁאִם כֵּהָה וְהֵעֵז כְּאִלּוּ

לֹא כֵהָה, עַד כָּאן. וְהִנֵּה תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מְפָרֵשׁ "כֵּהָה" שֶׁלֹּא נֶעֱקַר מִמֶּנּוּ מַרְאִית הַנֶּגַע כְּדַרְכּוֹ שֶׁל רַשׁ"י, אֶלָּא מֵאֲמָרוֹ "כְּאִלּוּ לֹא הֵעִז" וּ"כְאִלּוּ לֹא כֵהָה" יַגִּיד כְּפֵרוּשֵׁנוּ, שֶׁכְּוָנַת הַכָּתוּב הוּא לוֹמַר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה, וַאֲפִלּוּ כֵּהָה מִתְּחִלָּה וְהֵעִז אַחַר כָּךְ כְּאִלּוּ מִתְּחִלָּה עַז הָיָה וְטָהוֹר אִם לֹא פָּשָׂה. וּמֵעַתָּה מִדִּבְרֵי בָּרַיְתָא זוֹ נִסְתְּרוּ דִּבְרֵי רַשׁ"י וְרַמְבַּ"ם, וְעַדַיִן גַּם לְהָרֵךְ הַמְבֹרָר נִשְׁאַר קָשְׁיָא עַל מִי סָמַךְ עָלָיו לְפָרֵשׁ בִּדְבָרָיו כֵּן, וְדִלְמָא תַּנָּאֵי הִיא אִם כֵּהָה דַּוְקָא לְטַהֵר.

וּמָצָאתִי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּאוֹתָהּ פָּרָשָׁה עַצְמָהּ הֲלָכָה ט' וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מִסְפַּחַת", אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֶיהָ, עַד כָּאן, חֲרִי שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא כֵּהָה הִשְׁמִיעָנוּ הַכָּתוּב שֶׁהוּא טָהוֹר. אִם כֵּן נַחְזוֹר לְפָרֵשׁ טַעַם אָמְרוֹ "כֵּהָה", לוֹמַר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה אִם כֵּהָה, וְאָמְרוֹ "הַנֶּגַע" שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה אִם הֵעֵז. וְצָרִיךְ עִיּוּן לְדִבְרֵי רַשׁ"י וְרַמְבַּ"ם, וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב בְּדוֹחַק גָּדוֹל.

מִסְפַּחַת הִיא. פֵּירוּשׁ, אֵינוֹ צָרַעַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר "בַּהַק הוּא" (ויקרא יג:לט), וְאַף עַל פִּי כֵן צְוָּה ה' לְכַבֵּס בְּגָדָיו, שֶׁגַּם בְּחִינָה זוֹ הִיא עָנָף מֵעִנְפֵי הַטּוּמְאָה, אֶלָּא שֶׁטּוּמְאָתָהּ קַלָּה. וְאוּלַי שֶׁזֶּה יִרְמוֹז לַאֲבַק לָשׁוֹן הָרָע, כָּרְמוּז בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערכין טו:) שֶׁאֲפִילוּ לוֹמַר "נוּרָא בְּבֵית פְּלוֹנִי" הוּא אֲבַק לָשׁוֹן הָרָע:

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **מִסְפַּחַת הִיא** לוֹמַר שֶׁהוּא שֵׁם מִין נֶגַע שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְכַבֵּס בְּגָדָיו בִּשְׁבִילוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁסָּמַךְ לְאָמְרוֹ "מִסְפַּחַת הִיא" – **וְכִבָּס בְּגָדָיו.** גַּם בָּזֶה מָצָאנוּ נַחַת רוּחַ בְּמַה שֶׁקָּדַם לוֹמַר **וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן**, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיֹּאמַר הַכֹּהֵן "טָהוֹר אַתָּה", וְקָשֶׁה, בִּשְׁלָמָא אָמְרוֹ "וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן" יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁאֵין טֻמְאָה יוֹרֶדֶת עָלָיו אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאמַר הַכֹּהֵן "טָמֵא", אֲבָל טַהֲרָה – חֲרִי בְּחֶזְקַת טָהוֹר הוּא הָאִישׁ וְהַנֶּגַע טָהוֹר הוּא, אִם כֵּן מַה צָּרִךְ לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן" שֶׁמִּשְּׁמַע שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַכֹּהֵן "טָהוֹר"? וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רש"י) לְצַד שֶׁנִּסְגַּר, אֵין זֶה מַסְפִּיק. וְלִדְבָרֵינוּ יֶשְׁנוֹ לְטַעַם הַדָּבָר, כִּי מִין נֶגַע זֶה שֶׁמַּזְקִיקוֹ לְכִבּוּס בְּגָדִים אֵינוֹ נִטְהָר מִמֶּנּוּ אֶלָּא בְּמַאֲמַר הַכֹּהֵן כְּשֶׁאוֹמֵר לוֹ "טָהוֹר", זוֹ הִיא טַהֲרָתוֹ, וְיכַבֵּס בְּגָדָיו עַל מַה שֶּׁקָּדַם קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר הַכֹּהֵן "טָהוֹר", וְהָבֵן:

ח **צָרַעַת הִוא.** פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ מַה שֶּׁכְּבָר קָרָא עָלָיו הַכֹּהֵן שֵׁם טַהֲרָה, עַתָּה לְמַפְרֵעַ נִתְגַּלָּה שֶׁהוּא טָמֵא, כִּי הַמִּסְפַּחַת הַטְּהוֹרָה אֵין דַּרְכָּהּ לִפְשׁוֹת כָּל עִקָּר. וְהִשְׁמִיעָנוּ הַכָּתוּב בְּהוֹדָעָה זוֹ לוֹמַר שֶׁאֵין צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַפְּשִׁיוֹן גָּדוֹל כְּשֶׁעוֹר הַנֶּגַע אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, שֶׁהֲרֵי אָנוּ דָּנִים בַּמִּסְפַּחַת עַצְמָהּ שֶׁהִיא צָרַעַת, וְהָבֵן:

י **וְהִיא הָפְכָה וְגוֹ' וּמְחָיַת וְגוֹ'.** פְּשַׁט הַכָּתוּב מַשְׁמַע שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵיהֶם לְטֻמְאָה: מִחְיָה וְשֵׂעָר לָבָן, וְרַז"ל אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: יָכוֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִיא", הִיא טְמֵאָה וְאֵינָהּ צְרִיכָה דָּבָר אַחֵר. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָת? מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה טְמֵאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָה, עַד כָּאן. הִנֵּה מַה שֶּׁדִּיְּקוּ לְטַמֵּא בְּמִחְיָה לְבַד מֵאָמְרוֹ "נוֹשֶׁנֶת הִיא" קָשֶׁה, תֵּנַח מִחְיָה אֵינָהּ צְרִיכָה דָּבָר אַחֵר לְסַעֲדָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן שֵׂעָר לָבָן בַּשְּׂאֵת, מִנַּיִן שֶׁמַּסְפִּיק לְבַד. וְאוּלַי דְּאָמְרוֹ "הִיא" חוֹזֵר לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים: עַל הֶפְכִּיוּת שֵׂעָר לְלָבָן וְעַל מִחְיָה, לֹא כְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁחוֹזֵר אֶל הַמִּחְיָה לְבַד. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁדִּיּוּק "הִיא" חוֹזֵר לְהֶפְכִּיוּת שֵׂעָר לָבָן שֶׁבּוֹ יַסְפִּיק בְּלֹא מִחְיָת. וּמִחְיָת לְבַד נִשְׁמַעַת מֵאָמְרוֹ בַּפָּסוּק שֶׁבְּסוֹף הָעִנְיָן שֶׁאָמַר "הַבָּשָׂר חַיִּי טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא", מִשְּׁמַע בְּלֹא תְּנַאי אַחֵר, כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּשָׂר חַי יַגִּיד צָרַעַת. וְחוּץ מִדִּבְרֵיהֶם נִרְאֶה לִי כִּי טַעַם שֶׁלֹּא אָמַר "אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר", לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ שְׁנֵיהֶם, אִם תִּכְסֶה הַצָּרַעַת אֶת כָּל עוֹר וְגוֹ' טָהוֹר, מַה שֶּׁלֹּא נִשְׁמַע אִם הָיָה אוֹמֵר "אוֹ", כִּי מִנַּיִן לָנוּ לְטַהֵר כְּשֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי סִימָנֵי טֻמְאָה, וְלֹא חָשׁ לְמִטְעֵי לְהַצְרִיךְ לְטֻמְאָה שְׁנֵיהֶם מִטַּעַם הַנִּזְכָּר.

יט **שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ וְגוֹ'.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ טַעַם אָמְרוֹ "לְבָנָה", לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ אֲדַמְדֶּמֶת, וּבַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת. וּמִנַּיִן לְתֵּן בַּשְּׂאֵת אֲדַמְדֶּמֶת וּבַבַּהֶרֶת לְבָנָה חֲלָקָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע צָרַעַת" (ויקרא יג:כ), פֵּרוּשׁ, בְּסוֹף הָעִנְיָן. וְנִרְאֶה שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ הַתַּנָּא לְרִבּוּי שֶׁל "נֶגַע צָרַעַת" אֶלָּא לְפָתוּחַ שֶׁל שְׂאֵת, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁלַּבְּנוּנִיתָהּ אֵינוֹ עַז, אִם יָבֹא בּוֹ הַפָּתוּחַ יֶחְשַׁךְ הַלַּבְּנוּנִית, תַּלְמוּד לוֹמַר, אֲבָל לֹא לַחֲלָקָה שֶׁל בַּהֶרֶת, כִּי הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה רִבּוּי שֶׁל "נֶגַע צָרַעַת" לֹא הָיִיתִי מְטַהֵר בַּהֶרֶת חֲלָק, שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ טֻמְאָה בִּשְׂאֵת יוֹתֵר מִבַּהֶרֶת.

וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב כֵּן הוּא: "שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה" – הֲגַם שֶׁהִיא אֲדַמְדֶּמֶת, כִּי גֶּזֶן הַבַּהֶרֶת יֵשׁ בּוֹ שְׂאֵת וְלֹא יִטְהַר לְצַד שֶׁגָּדַל בּוֹ מַרְאִית הַצָּרַעַת, וְלֹא הֻצְרַךְ רִבּוּי שֶׁל נֶגַע צָרַעַת אֶלָּא לְפָתוּחַ הַשְּׂאֵת. וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַתַּנָּא שְׁתֵּי חֲלוּקוֹת, אַגַּב אָמְרָהּ. וְדַע כִּי לָאו דַּוְקָא שְׂאֵת, אֶלָּא הוּא הַדִּין סַפַּחְתָּהּ שֶׁל בַּהֶרֶת וְשֶׁל שְׂאֵת מְטַמְּאִין בְּחֶלֶק וּבְפָתוּחַ. כֵּן מוּכָח בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פרק א משנה ב), וְטַעְמוֹ מִמַּה שֶּׁרִבָּה נֶגַע צָרַעַת – כָּל אַרְבָּעָה מַרְאוֹת שָׁוִים הֵם בִּדְין זֶה.

כט **וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה וְגוֹ'.** הֻצְרַךְ לְפָרֵט כָּאן "אוֹ אִשָּׁה" וְלֹא אָמַר "אָדָם" וְאִשָּׁה בִּכְלָל, לְצַד שֶׁאֵין לְאִשָּׁה זָקָן, יֹאמַר הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּאִישׁ שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּזָקָן. וַהֲגַם שֶׁיֹּאמַר "אָדָם" וְלֹא יֹאמַר "אִישׁ", תֹּאמַר שֶׁבָּא לְרַבּוֹת הַקָּטָן אוֹ לְמַעֵט גּוֹיִם, וּלְעוֹלָם נִגְעֵי זָקָן בְּאִשָּׁה לֹא מְטַמְּאָה – תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ אִשָּׁה", לְאִם גָּדַל שֵׂעָר בִּזְקָנָם שֶׁהוּא מְטַמֵּא בִּנְתָקִים.

ל **שֵׂעָר צָהֹב.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: "צָהֹב", צָהֹב וְלֹא יָרוֹק וְכוּ', אוֹצִיא אֶת כָּל אֵלּוּ וְלֹא אוֹצִיא הַלָּבָן, וְדִין הוּא: וּמָה צָהֹב שֶׁאֵינוֹ סִימָן טֻמְאָה בִּנְגָעִים סִימָן טֻמְאָה בִּנְתָקִים, שֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימָן טֻמְאָה וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "צָהֹב", עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, דִּלְמָא לְגוּפוֹ אָתָא שֶׁיִּטַּמֵּא בְּנִתָּק הֲגַם שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בִּשְׂאָר נְגָעִים,

וּלְעוֹלָם הַלָּבָן מְטַמֵּא בַּקַּל וָחוֹמֶר הַנִּזְכָּר, וּמַה גַּם שֶׁלֹּא עָשָׂה הַתַּנָּא קַל וָחוֹמֶר וּמָה צָהֹב וְכוּ׳ עַד שֶׁלָּקַח בְּיָדוֹ שֶׁהַצָּהֹב מְטַמֵּא בְּנֶתֶק, מֵעַתָּה הֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב צָהֹב בְּנֶתֶק עָשָׂה קַל וָחוֹמֶר לַלָּבָן, אִם כֵּן בַּמֶּה סְתָרוֹ בְּאָמְרוֹ ״תַּלְמוּד לוֹמַר״?

וְנִרְאֶה שֶׁדְּרָשַׁת הַתַּנָּא הִיא מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״צָהֹב וְטִמֵּא אֹתוֹ״, וְלֹא אָמַר ״וְטִמְּאוֹ״ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּשְׁנַיִם וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאָמַר ״אוֹתוֹ״ לְמַעֵט הַלָּבָן עַל זֶה הַדָּרָךְ – ״אוֹתוֹ״ פָּרוּשׁ הַצָּהֹב הוּא מְטַמֵּא, וּכְאֵלּוּ אָמַר הַתַּנָּא תַּלְמוּד לוֹמַר ״צָהֹב וְטִמֵּא אוֹתוֹ״. וּכְמוֹ כֵן תִּמְצָא שֶׁדָּרַשׁ תַּנָּא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כָּל ״אוֹתוֹ״ הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשִׁיּוֹת הַקּוֹדְמוֹת מִמַּה שֶׁלֹּא אָמַר ״וְטִמְּאוֹ״. וְטַעַם שֶׁלֹּא בָּא תֵּבַת ״אוֹתוֹ״ בִּדְבְרֵי הַתַּנָּא, לְצַד שֶׁעֲדַיִן הָיָה רוֹצֶה לְדָרֹשׁ תֵּבַת ״דָּק״ שֶׁקָּדְמָה לָהּ, וְלֹא חָשׁ לְטָעוּת, כִּי אֵין דֶּרֶךְ לִפְנוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל וְסָמוֹךְ עַל הַמְעַיֵּן. וְתִמְצָא שֶׁאַחַר כָּךְ דָּרַשׁ הַתַּנָּא מְעוּט ״וְטִמֵּא אוֹתוֹ נֶתֶק הוּא״, וְלֹא דָּרַשׁ בּוֹ אֶלָּא מְעוּט ״הוּא״ וְלֹא מְעוּט ״אוֹתוֹ״, שֶׁהֲרֵי כְּבָר דָּרְשָׁהּ כְּדַרְכֵּנוּ.

וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן נָדוֹן קַל וָחוֹמֶר לְטַמֵּא צָהֹב בְּשְׂאָר נְגָעִים עַל זֶה הַדָּרָךְ, וּמָה לָבָן שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בִּשְׂאָר נְגָעִים, צָהֹב שֶׁמְּטַמֵּא בְּנֶתֶק מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיְּטַמֵּא בִּשְׂאָר נְגָעִים. וְאוּלַי כִּי מִמַּה שֶׁהֻצְרַךְ לְמַעֵט לָבָן בְּנֶתֶק יַגִּיד שֶׁחָשׁ שֶׁלֹּא לָדוֹן בְּקַל וָחוֹמֶר, וּמִן הַנִּמְנָע שֶׁנַּעֲשֶׂה קַל וָחוֹמֶר עַד שֶׁנַּצְדִּיק לוֹמַר שֶׁאֵין הַצָּהֹב מְטַמֵּא בִּשְׂאָר נְגָעִים. וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לָדוֹן בְּהֶפֶךְ, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הֵעִיד שֶׁאֵין צָהֹב מְטַמֵּא בִּשְׂאָר נְגָעִים מִמַּה שֶׁהֻצְרַךְ לְמַעֵט לָבָן בְּנֶתֶק כַּנִּזְכָּר, וְהָבֵן. וְעַיֵּן בְּפָרָשַׁת מְצֹרָע (ויקרא י״ד:ז) מַה שֶּׁפִּלְפַּלְנוּ מִזֶּה בַּבְּרַיְתָא דְּשֶׁבַע פְּעָמִים הָאָמוּר בַּמְּצֹרָע.

וּפָרוּשׁ ״צָהֹב״ אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״צָהֹב״ וְגוֹ׳ וּלְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְתִבְנִית הַזָּהָב, וּפֵרֵשׁ רַמְבַּ״ם (נגעים פ״ו מ״א) שֶׁהוּא מַרְאֶה הַמְּעֹרָב מֵאַדְמִימוּת וְיַרְקוּת, עַד כָּאן. וְרָאִיתִי לְרַאבַ״ע זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁפֵּרֵשׁ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קָרוֹב מֵעֵין הַלָּבָן, עַד כָּאן. נִרְאֶה שֶׁיֵּחָשֵׁב כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב, וְאָנוּ מִבְּנֵי גָּלוּת יִשְׁמָעֵאל וְאוֹתוֹ גֶּזַע שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל כֵּן הוּא לָבָן דָּהוּי קָצָת, וּכְפִי זֶה הוּא בְּהֶפֶךְ מִפֵּרוּשׁ הַתַּנָּאִים. וּבְמִחִילָה מִכְּבוֹדוֹ, אִם בָּאנוּ לַחְלֹק עַל רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וּלְפָרֵשׁ מִלּוֹת הַתּוֹרָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל הָיֵינוּ עוֹשִׂים תּוֹרַת שֶׁקֶר, וְכִי כְּעוּרָה זוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּלְשׁוֹן הַזָּהָב, וּבְפֵרוּשִׁים כָּאֵלּוּ נָתַן הָרַב יָד לְחַכְמֵי הַדּוֹרוֹת לְזַלְזֵל בִּכְבוֹדוֹ, וְכָל כְּמִין פָּרוּשׁ זֶה יִשְׁתַּקְּעוּ הַדְּבָרִים וְלֹא יֵאָמְרוּ.

לז טָהוֹר הוּא וְטָהֲרוּ הַכֹּהֵן. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: ״טָהוֹר״, יָכוֹל יִפְטוֹר וְיֵלֵךְ לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְטִהֲרוֹ״. יָכוֹל אִם אָמַר כֹּהֵן עַל טָמֵא טָהוֹר יִהְיֶה טָהוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר ״טָהוֹר וְטִהֲרוֹ״. וְעַל דָּבָר זֶה עָלָה הִלֵּל עָלָיו הַשָּׁלוֹם (ירושלמי פסחים ו:א) מִבָּבֶל. מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַכְרִיחָם מֵהַפְסוּק עַד שֶׁעָלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְקִבֵּל שֶׁכֵּן הוּא הַהֲלָכָה כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ הוּא. וְצָרִיךְ לְדַעַת בַּמֶּה הָיוּ הַחוֹלְקִים עָלָיו מִיַּשְׁבִים הַכָּתוּבִים.

וְנִרְאֶה כִּי ״טָהוֹר״ וְ״טִהֲרוֹ״ צְרִיכִין לְדוֹן שֶׁלֹּא יִפְטֹר וְיֵלֵךְ לוֹ, אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַכֹּהֵן ״טָהוֹר אַתָּה״, שֶׁזּוֹלֶת ״טָהוֹר״ הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי לְצַד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ יָבֹא כֹּהֵן וְיוֹדִיעֶנּוּ, כִּי הַכֹּהֵן הוּא הַבָּקִי בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ, וּלְעוֹלָם אִם יֵדַע הוּא שֶׁהוּא בֹּהַק יִפְטֹר וְיֵלֵךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר ״טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ״; וְאֵין הֶכְרֵחַ לִדְרָשַׁת הִלֵּל עַד שֶׁעָלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיָדַע שֶׁכֵּן בָּאָה הַהֲלָכָה. מֵעַתָּה נַחֲזֹר לְקִבְּעַ הַהֲלָכָה בַּכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״טָהוֹר הוּא״ דַּוְקָא אִם הוּא כְּפִי הָאֱמֶת טָהוֹר, בָּזֶה הוּא שֶׁיּוֹעִילוּ דִּבְרֵי הַכֹּהֵן, אֲבָל אִם אָמַר עַל טָמֵא טָהוֹר לֹא יוֹעִיל. וְלֹא תִקְשֶׁה דִּלְמָא נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ ״טָהוֹר״, אֲפִלּוּ יָדַע הוּא שֶׁהוּא טָהוֹר, כִּי אֵין זוֹ אֶלָּא דִּחְיָה וְתִצְדַּק קֹדֶם בְּרוּר הָאֱמֶת שֶׁכְּבָר בָּאָה הֲלָכָה, אֲבָל אַחַר שֶׁהַדִּין שֶׁאָנוּ קוֹבְעִים בְּיִתּוּר הוּא הֲלָכָה, יוֹתֵר נִבְחַר לוֹמַר לָזֶה נִתְכַּוֵּן מִלְּדָחוֹת דְּחִיּוֹת. וְזֶה כְּלָל נָכוֹן בְּפֵרוּשׁ הַתּוֹרָה.

וְרָאִיתִי לְיַשֵּׁב מַאֲמְרֵי רַז״ל שֶׁאָמְרוּ (ויקרא רבה כב:א) שֶׁלֹּא הָיָה דָּבָר שֶׁלֹּא נִמְסַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וַאֲפִלּוּ מַה שֶׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ. וְאָמְרוּ בְּמָקוֹם אַחֵר (במדבר רבה יט:ו) כִּי רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה דּוֹרֵשׁ מַה שֶּׁלֹּא יָדַע מֹשֶׁה, כְּאָמְרוֹ ״הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים״ – ״אֲעֻשָּׂה״ לֹא נֶאֱמַר וְכוּ׳, יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם, וְכֵן כַּמָּה מַאֲמָרִים שֶׁדּוֹמִים לָזֶה.

וְנִרְאֶה כִּי יָשׁוּב הַמַּאֲמָרִים הוּא, כִּי הֵן אֱמֶת שֶׁכָּל דְּבַר תּוֹרָה נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה, וְאֵין חָכָם יָכוֹל לָדַעַת יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיָּדַע מֹשֶׁה, וַהֲגַם שֶׁתְּצֻרַּף כָּל דּוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל מִיּוֹם מַתַּן תּוֹרָה עַד שֶׁתִּמָּלֵא הָאָרֶץ דֵּעָה – אֵין חִדּוּשׁ שֶׁלֹּא יָדְעוּ מֹשֶׁה, אֲבָל הַהֶפְרֵשׁ הוּא כִּי מֹשֶׁה נָתַן לוֹ ה׳ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהִנֵּה הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא בְּחָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ רָשַׁם בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב כָּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה, אֲבָל לֹא הוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה כָּל מַה שֶּׁנִּתַּן לוֹ בְּעַל פֶּה הֵיכָן הוּא רָמוּז בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲמֵלֵי תּוֹרָה לִלְבֹּשׁ הַהֲלָכוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי וְהַסּוֹדוֹת וְהַדְּרָשׁוֹת כֻּלָּן יִתְּנוּ לָהֶם מָקוֹם בְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וְלָזֶה תִּמְצָא בָּאוּ הַתַּנָּאִים וְחִבְּרוּ תּוֹרַת כֹּהֲנִים וְסִפְרֵי וְכוּ׳ וְכָל דְּרָשׁוֹתָם בַּכְּתוּבִים אֵינָם אֶלָּא עַל פִּי הַהֲלָכוֹת וְהִלְבִּישׁוּם בְּתוֹרַת ה׳ תְּמִימָה שֶׁבִּכְתָב, וְאַחֲרֵיהֶם וְעַד הַיּוֹם זוֹ הִיא עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ בְּנֵי תּוֹרָה לְדַיֵּק הַמִּקְרָאוֹת וּלְיַשְּׁבָם עַל פִּי הַמַּאֲמָרִים שֶׁהֵם תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדַת הַתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת אֶרֶץ הַחַיִּים. וְעִנְיַן זֶה לֹא נִמְסַר לְמֹשֶׁה כֻּלּוֹ לְדַעַת כָּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הֵיכָן הִיא כְּלָלָהּ רְמוּזָה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וְלָזֶה אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא דְּרָשׁוֹת שֶׁלֹּא יָדְעָם מֹשֶׁה, אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יָדַע מֹשֶׁה עִקָּרָן שֶׁל דְּבָרִים, הֲלֹא מִמֶּנּוּ הַכֹּל אָפְלוּ מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ, אֶלָּא שֶׁלֹּא יָדַע סְמִיכָתָם וְדִיּוּקָם הֵיכָן רְמוּזִים בַּתּוֹרָה. וְזֶה לְךָ הָאוֹת מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, שֶׁדָּרַשׁ הִלֵּל מֵהַכָּתוּב הַהֲלָכָה שֶׁנֶּאֶמְרָה לְמֹשֶׁה בְּעַל פֶּה וְלֹא גִלָּה ה׳ לְמֹשֶׁה עִקָּרָהּ בַּכָּתוּב וּבָא הִלֵּל וּדְרָשָׁהּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ נְכוֹנִים הֵם.

מד צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא. נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַפָּסוּק כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵשׁ הִלֵּל בְּפָסוּק "טָהוֹר הוּא" (ויקרא יג:לז) שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ, וְכָאן הוּא מֻכְרָח בְּיוֹתֵר, כִּי אָמַר **צָרוּעַ הוּא** לְגוּפָהּ, וְאַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ שֶׁיְּטַמְּאֵהוּ הַכֹּהֵן, וְאִם לֹא טִמְּאוֹ הַכֹּהֵן אֵין לוֹ טֻמְאָה.

וְכָפַל לוֹמַר **טָמֵא הוּא**, לְמַעֵט אִם אָמַר עַל הַטָּהוֹר טָמֵא, כִּי דַּוְקָא זֶה שֶׁטָּמֵא הוּא כְּפִי הָאֱמֶת הוּא שֶׁיְּטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן, אֲבָל אִם הָיָה טָהוֹר וְאָמַר לוֹ טָמֵא אֵין זֶה טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. וְטַעַם שֶׁכָּפַל **טָמֵא יְטַמְּאֶנּוּ**, דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְרַבּוֹת כָּל הַטֻּמְאוֹת שֶׁצְּרִיכִין מִפִּי כֹּהֵן.

צָרוּעַ הוּא. וְלֹא אָמַר צָרַעַת הוּא. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁהַשֵּׁם זִלְזֵל בּוֹ כָּל כָּךְ שֶׁהִפְרִיחַ צָרַעַת בְּקָרְחָתוֹ וּבְגַבַּחְתּוֹ, זֶה יַגִּיד כִּי טֻמְאָתוֹ מְרֻבָּה מִשְּׁאָר נְגָעִים הַבָּאִים בְּהַצְנֵעַ, כִּי הַשֵּׁם יָחוּשׁ עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְזֶה מַעֲשָׂיו מוֹכִיחוֹת כִּי נִמְאָס בְּעֵינֵי הַשֵּׁם וְיִסְּרוֹ נֶגַע כָּזֶה, רַחֲמָנָא לִיצְלַן. וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ** לָתֵת טַעַם לִקְרִיאָתוֹ כֵּן "אִישׁ צָרוּעַ" וְגוֹ', כִּי בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ.

מה כָּל יְמֵי. פֵּרוּשׁ, כָּל זְמַן שֶׁנִּגְעוֹ בּוֹ שֶׁהוּא עָנוּ, כְּמוֹ כֵן יִשָּׁאֵר בְּטֻמְאַת צָרַעְתּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **יְטַמֵּא**, פֵּרוּשׁ יַעֲמֹד בְּטֻמְאָתוֹ. וְאָמְרוֹ **טָמֵא הוּא**, פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיה ב:יט) "תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ", שֶׁאֵין הַשֵּׁם בָּרוּךְ הוּא מְטַמְּאוֹ אֶלָּא טָמֵא הוּא מֵעַצְמוֹ לְצַד פְּעֻלָּתוֹ וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה לוֹ דָּבָר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איכה ג:לט) "מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו", וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני תתר"מ) יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. וְעַיֵּין מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי (בראשית ד:ז) בְּפָסוּק "הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת".

מז וְהַבֶּגֶד וְגוֹ'. אָמְרוּ וָא"ו הַחִבּוּר דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי (תורת כהנים) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ וְהַבֶּגֶד" – לִמֵּד עַל הַבְּגָדִים שֶׁהֵם טְעוּנִים שִׁלּוּחַ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. וְאָמְרוּ עוֹד שָׁם: אֵין לִי אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הַמְיֻחָדִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַכִּלְאַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַבֶּגֶד" וְגוֹ'. וְקָשֶׁה, דִּלְמָא לֹא בָּא רַבּוּי וָא"ו "וְהַבֶּגֶד" אֶלָּא אוֹ לְהַסְמִיכוֹ לְדִין שִׁלּוּחַ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת אוֹ לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם. וְאוּלַי כִּי דָּרְשַׁת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא מִנְּא"ו, וּדְרָשַׁת רַבּוּי כִּלְאַיִם מֵהֵ"א שֶׁל "וְהַבֶּגֶד" מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר "וּבֶגֶד".

בְּכָל צֶמֶר אוֹ בְּכָל וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר "אוֹ" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "בְּבֶגֶד צֶמֶר וּבְבֶגֶד פִּשְׁתִּים", וּמַה גַּם לְרִבְרֵי הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁטַּעַם שֶׁהֵצְרִךְ לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם לְצַד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אוֹ" שֶׁחִלְקָם כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ, תִּגְדַּל הַקַּשְׁיָא שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב לֹא "אוֹ" וְלֹא רִבּוּי "וְהַבֶּגֶד". וְעוֹד תִּגְדַּל הַקַּשְׁיָא שֶׁאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: יָכוֹל יִהְיוּ מְטַמְּאִין בֵּין שֶׁאֵינָם צְבוּעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים", מַה פִּשְׁתִּים כְּבָרְיָתוֹ אַף צֶמֶר כְּבָרְיָתוֹ, עַד כָּאן. קָשֶׁה, הֲלֹא הַכָּתוּב אַדְרַבָּה הִכְחִישׁ זֶה מִמַּה שֶּׁאָמַר "אוֹ" חִלְקָם, לוֹמַר שֶׁאֵין לִלְמֹד צֶמֶר מִפִּשְׁתִּים.

וְנִרְאָה כִּי צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "אוֹ", שֶׁלֹּא יִטְעֶה אָדָם לוֹמַר שֶׁלֹּא יִטְמָא בְּנְגָעִים אֶלָּא בֶּגֶד שֶׁל שְׁנֵיהֶם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – בֶּגֶד צֶמֶר וּבֶגֶד פִּשְׁתִּים עִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ". אִם כֵּן תֵּיבַת "אוֹ" צְרִיכָה לְעַצְמָהּ וְאֵינָהּ מְעֻכֶּבֶת סְמִיכוּת צֶמֶר לְפִשְׁתִּים, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב "בְּבֶגֶד צֶמֶר", וְלָאו דַּוְקָא צֶמֶר אֶלָּא הוּא הַדִּין אִם יִהְיֶה בֶּגֶד פִּשְׁתִּים – שְׁנֵיהֶם שָׁוִים בַּדִּין. וְלָזֶה דָּרְשׁוּ "מַה פִּשְׁתִּים כִּבְרְיָתוֹ", פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִצְבֹּעַ בִּגְדֵי פִּשְׁתִּים אַף צֶמֶר וְכוּ'. וּמַה שֶּׁהֵצְרִךְ לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם מִ"וְהַבֶּגֶד", לֹא לְצַד הַטָּעוּת שֶׁיָּבֹא מִתֵּיבַת "אוֹ" כְּמוֹ שֶׁחָשַׁב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, אֶלָּא לְצַד שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים – כִּלְאַיִם מִנַּיִן לָנוּ לוֹמַר. וְאִם הָיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁהֵצְרִךְ לְצַד שֶׁאָמַר "אוֹ" כִּדְבְרֵי בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, אִם כֵּן תֵּיבַת "אוֹ" תָּבֹא בָּהּ הַסְּבָרָא שֶׁפָּסְקָה בֵּין הַצֶּמֶר וּבֵין הַפִּשְׁתִּים לְכָל דָּבָר, שֶׁלְּצַד זֶה הֵצְרִךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת וּבָזֶה הֵצְרִךְ הַכָּתוּב כִּי "אוֹ" פָּסְקָה. מֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לוֹמַר "מַה פִּשְׁתִּים כִּבְרְיָתוֹ" וַהֲלֹא "אוֹ" אַפְסְקֵיהּ, וְהָבֵן:

נ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְגוֹ' וְהִסְגִּיר. צָרִיךְ לְדַעַת מַאי טַעְמָא שִׁנָּה הַכָּתוּב מִשְׁפַּט צָרַעַת הַבֶּגֶד מִמִּשְׁפַּט צָרַעַת אָדָם, שֶׁצָּרַעַת אָדָם יֶשְׁנָהּ בְּלֹא הֶסְגֵּר כְּשֶׁהִיא צָרַעַת, וְצָרַעַת הַבֶּגֶד הֲגַם שֶׁהִיא צָרַעַת כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "נֶגַע צָרַעַת הִיא", אַף עַל פִּי כֵן לֹא צִוָּה שֶׁיְּטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן אֶלָּא יַסְגִּירֶנּוּ. וְנִמְצָא כְּפִי זֶה מַחְשִׁיב הַכָּתוּב בִּגְדֵי אָדָם מֵאָדָם עַצְמוֹ. וְנִרְאֶה כִּי הַבְּגָדִים לְצַד שֶׁהֻחְלְטוּ הוּא כְּלָיוֹנוֹ, אִם בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה יֻחְלַט אִם כֵּן אֵין תְּרוּפָה לְבַעַל תְּשׁוּבָה לָשׁוּב עַל חֵטְא שֶׁצָּרַעַת זֶה בָּא בַּעֲבוּרוֹ. וּכְבָר קָדַם לָנוּ כִּי לֹא יַחְפֹּץ ה' בְּהֶפְסֵד וְכְלָיוֹן מָמוֹן אָדָם. צֵא וּלְמַד מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים; נגעים פרק יב משנה ה) בְּפָסוּק "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת" שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָס אֲפִלּוּ עַל מָמוֹן הַבְּזוּי שֶׁל הָרְשָׁעִים. אֲשֶׁר עַל כֵּן אֵין לְךָ נֶגַע בַּבְּגָדִים שֶׁיֻּחְלַט בְּפַעַם אֶחָד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאָדָם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּתְשׁוּבָה וְתִקּוּן גַּם אַחַר הֻחְלְטוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ נֶאֱבָד בְּהֻחְלְטוֹ אֶלָּא נִבְדָּל, וּבְשׁוּבוֹ יוּסַר מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע וְטָהֵר. לָזֶה יֶשְׁנָהּ לְצָרַעַת חֲלוּטָה בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה, וְיִשָּׁרִים דַּרְכֵי ה'.

חסלת פרשת תזריע

פרק יד

ב זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת. כָּל הַכָּתוּב מִיֵּתֵר, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "כִּי יִטְהַר הַמְּצוֹרָע וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" וְגוֹ'. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ תֵּיבַת "זֹאת" לְמַעֵט טַהֲרַת הַמְּצוֹרָע בְּבָמָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶלָּא בְּבֵית עוֹלָמִים, וְתֵיבַת "תִּהְיֶה" לְרַבּוֹת שֶׁיִּטָּהֲרוּ מְצוֹרָעִים בַּזְּמַן הַזֶּה, וּכְמַעֲשֵׂה רַבִּי טַרְפוֹן (ירושלמי פסחים ב:ב; תורת

כהנים פסוק ד) שֶׁהָרְאָה מַקֵּל שֶׁטָּהֵר בּוֹ מְצוֹרָעִים בַּזְּמַן הַזֶּה, וְתִיבַת "תּוֹרַת" לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁחִלֵּק בְּטַמְאַת מְצוֹרָע, שֶׁיֵּשׁ מֵחֻלָּט בִּרְאִיַּת כֹּהֵן פַּעַם רִאשׁוֹנָה וְיֵשׁ בְּהֶסְגֵּר שָׁבוּעַ וְכַדּוֹמֶה, אַף עַל פִּי כֵן תּוֹרַת מְצוֹרָע אַחַת הִיא. וְתֵיבַת "בְּיוֹם" לוֹמַר שֶׁאֵין טַהֲרַת מְצוֹרָע אֶלָּא בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְאָמְרוּ יָכוֹל אַף לְקִיחַת צִפֳּרִים וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת", עַד כָּאן.

הִנֵּה תֵּיבַת "זֹאת" דָּרַשׁ מִמֶּנָּה לְמַעֵט טַהֲרַת מְצוֹרָע בְּבָמָה, וְדָרַשׁ מִמֶּנָּה לְמַעֵט לְקִיחַת צִפֳּרִים בַּיּוֹם. הַשַּׁעַם, לְצַד שֶׁקְּדָמָה לְזִכְרוֹן הַשַּׁהֲרָה וְזִכְרוֹן "בְּיוֹם" מֵעֵט בִּשְׁנֵיהֶם, שֶׁאִם לֹא הָיְתָה כַּוָּנַת ה' לְמַעֵט אֶלָּא בְּאַחַת מֵהֶנָּה הָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ הַמְעוּט לְאֶחָד עַל זֶה הַדָּרֶךְ: "תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע זֹאת תִּהְיֶה בְּיוֹם", וְאָז יִהְיֶה הַמְעוּט עַל "בְּיוֹם" וְלֹא עַל תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע אִם צְרִיכָה בְּבֵית עוֹלָמִים. אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדָּרֶךְ: "בְּיוֹם טַהֲרַת הַמְּצוֹרָע זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ", וְאָז הָיָה הַמְעוּט עַל הַקָּרְבָּנוֹת וְלֹא עַל בְּיוֹם, וְאֵין בְּסֵדֶר זֶה תּוֹסֶפֶת אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת.

וּבַמִּדְרָשׁ דָּרְשׁוּ (ויקרא רבה טז:ב) מִיתּוּר הַכָּתוּב "זֹאת תִּהְיֶה" – תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע. וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה רָמַז הַדָּבָר בְּמָקוֹם זֶה בִּזְמַן טַהֲרָה. וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁבָּא הַכָּתוּב לוֹמַר הֲבָאַת צִפֳּרִים, לָזֶה הִקְדִּים לָתֵת טַעַם, כִּי לְצַד שֶׁחֶטְאוֹ הוּא בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרַע, לָזֶה תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ זֹאת לְהָבִיא צִפֳּרִים הַמְצַפְצְפִים דּוּגְמָתוֹ.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַל זֶה הַדָּרֶךְ: לֶהֱיוֹת שֶׁהַצָּרַעַת כְּפִי הַטֶּבַע תְּכוּנָתוֹ תִּתְהַוֶּה מֵעִפּוּשׁ וְזֹהוּם הַגּוּף וְתִגְבֹּרֶת הַמָּרָה אֲשֶׁר תִּתְגַּבֵּר בָּאָדָם וְעוֹשָׂה רוֹשֶׁם בִּבְשָׂרוֹ, וְדָבָר זֶה יְסוֹבְבֶנּוּ הָעֲצָבוֹן וְצָרַת הַלֵּב וְשִׁמְמוֹן הַשֵּׂכֶל, וְהָרְפוּאָה הַטִּבְעִית לָזֶה הִיא הִרְחָקוֹת הָעֲצָבוֹן וְעִנְיָנִים הַמְרַחִיבִים לִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמְשַׂמְּחִים אוֹתוֹ. וְהִנֵּה בְּבוֹא נֶגַע צָרַעַת עַל הָאָדָם יָכוֹל אָדָם לוֹמַר כִּי חֹלִי טִבְעִי הוּא אֲשֶׁר יִקְרֶה לָהָאָדָם, וּבֶאֱמוֹר לוֹ כִּי הוּא זֶה בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרַע לֹא יַאֲמִין וְלֹא יַצְדִּיק הַדְּבָרִים. לָזֶה נִתְחַכֵּם אֵל עֶלְיוֹן וְצִוָּה שֶׁיִּסָּגֵר הַמְּצוֹרָע, בָּדָד יֵשֵׁב וּבְגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה, וּדְבָרִים אֵלּוּ הֵם כְּפִי הַטֶּבַע נֶגְדִּיִּים לְרִפּוּאַת סִבַּת הַנֶּגַע, וְאַדְרַבָּה יוֹלִידוּ הַנֶּגַע מֵחָדָשׁ. וְכַאֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם שֶׁהַגַּם שֶׁעָשָׂה דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהֵם נֶגְדִּיִּים, אַף עַל פִּי כֵן עַל יְדֵי שֶׁהִרְהֵר תְּשׁוּבָה וְהִתְוַדָּה חַטָּאתוֹ כִּי בַעֲוֹנוֹ אֲשֶׁר פָּשַׁט לְשׁוֹנוֹ גִּלָּה הַנֶּגַע אֶת עֵינוֹ, וְיָשׁוּב מֵחַטָּאתוֹ וְיִטַּהֵר לְשׁוֹנוֹ וְיִרְאֶה כִּי הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת עֵינוֹ, בָּזֶה יֵדַע וְיוֹכִיחַ הוֹכָחָה בְּרוּרָה שֶׁלֹּא בָּא לוֹ הַנֶּגַע אֶלָּא לְצַד שֶׁדִּבֵּר לָשׁוֹן הָרַע. וְהוּא אָמְרוֹ **זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת** מוֹצִיא שֵׁם רַע, וְהַכָּרַת הַדָּבָר וְהוֹכָחָתוֹ **בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ**, שֶׁהַגַּם שֶׁעָשָׂה דְּבָרִים נֶגְדִּיִּים לְחָלְיוֹ כַּנִּזְכָּר אַף עַל פִּי כֵן נִטְהַר, בָּזֶה יֵדַע כִּי תּוֹרַת לְשׁוֹנוֹ הָרַע הוּא זֶה וְלֹא מִקְרֶה הַטִּבְעִי כְּחוֹשְׁבֵי מַחְשָׁבוֹת אָוֶן, וְיִשְׁמֹר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ. וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **נֶרְפָּא נֶגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ**, פֵּרוּשׁ, מִן הַצָּרוּעַ בָּאָה רְפוּאָתוֹ שֶׁשָּׁב וְרָפָא לוֹ.

וְהוּבָא וְגוֹ'. הֵצֶרְךְ לוֹמַר **וְהוּבָא** וְגוֹ', לְצַד שֶׁאָמַר "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ" חָשׁ שֶׁיֵּחָשׁוֹב אָדָם שֶׁהַכָּתוּב קָרָאוֹ טָהוֹר בְּמַה שֶׁהוּסַר נִגְעוֹ וְאֵין תְּנַאי בַּדָּבָר, לָזֶה אָמַר "וְהוּבָא" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, חָדָא וְעוֹד, "טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל" וְגוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים) שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה. וְטַעַם אָמְרוֹ **וְהוּבָא** וְלֹא אָמַר וּבָא, אוּלַי שֶׁיְּחַיְּבוּהוּ בֵּית דִּין אוֹ תּוֹקְפוֹ כֹּהֵן לָבֹא, וּכְמוֹ כֵן מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "נֶגַע צָרַעַת וְגוֹ' וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" יְכַוֵּן לוֹמַר שֶׁיְּחַיְּבוּהוּ לָבֹא אִם נִתְעַצֵּל.

ד **וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח וְגוֹ'.** רַז"ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: צִוּוּי בְּכֹהֵן וּלְקִיחָה בְּכָל אָדָם. וְדָרְשׁוּ בְּפָסוּק שֶׁאַחַר זֶה "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט" – צִוּוּי בְּכֹהֵן וּשְׁחִיטָה בְּכָל אָדָם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי אוֹמֵר: אַף שְׁחִיטָה בְּכֹהֵן, עַד כָּאן. קָשֶׁה, לָמָּה לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלָּא בְּפָסוּק שֵׁנִי וְלֹא בָּרִאשׁוֹן? וְאִם לְצַד כִּי "וְצִוָּה וְלָקַח" אֵין דָּבָר לְהַלְבִּישׁ בַּצִּוּוּי לְבַד הַלְקִיחָה, גַּם "וְצִוָּה וְשָׁחַט" אֵין יָדוּעַ מַה יֵּשׁ בַּצִּוּוּי לְבַד הַשְׁחִיטָה. וְאַדְרַבָּה, בְּצִוּוּי "וְלָקַח" יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁכְּוָנַת הַכָּתוּב הוּא לוֹמַר שֶׁיְּצַוֵּה לִבְרוֹר הָאַחַת, וְיִרְצֶה לוֹמַר הַכָּתוּב שֶׁמִּצְוַת הַבְּרוּר עַל יְדֵי כֹּהֵן וְהַבְּרוּר עַל יְדֵי הַזּוֹלֶת וְהַשְׁחִיטָה בְּכֹהֵן, וְעַל כָּל פָּנִים יָכוֹל הוּא רַבִּי לְפָרֵשׁ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשׁ בְּפָסוּק שֵׁנִי.

וְהָיָה נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, שֶׁטַּעַם שֶׁחָלַק רַבִּי וְסָבַר שֶׁהַשְׁחִיטָה גַּם כֵּן בְּכֹהֵן – לֹא לְצַד מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, אֶלָּא לְצַד מַה שֶּׁהוּא הָעִנְיָן. כִּי צִוָּה ה' שֶׁתִּהְיֶה הַשְׁחִיטָה אֶל כְּלִי חֶרֶס עַל מַיִם חַיִּים, וּשְׁחִיטָה זוֹ אֵינָהּ בְּחִינַת שְׁחִיטָה לְבַד, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עִמָּהּ מַעֲשֶׂה אַחֵר שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶל כְּלִי וְגוֹ', וְזֶה עִקַּר הֲכָנַת הַטַּהֲרָה, וְלָזֶה אָמַר שֶׁצָּרִיךְ עַל יְדֵי כֹּהֵן. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאֵין בִּלְקִיחַת הַצִּפֳּרִים מַעֲשֶׂה טַהֲרָה, וְהַתּוֹרָה מָסְרָה הַדָּבָר לַחֲכָמִים לְהַבְחִין בַּדְּבָרִים.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, כִּי עַל כָּל פָּנִים פָּשַׁט הַכָּתוּב כְּשֶׁאָמַר "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח וְגוֹ'", כַּוָּנָתוֹ בְּאָמְרוֹ "וְלָקַח" הוּא עַל הַכֹּהֵן, כִּי אֵין צָרִיךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר הַכֹּהֵן עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. מַה תֹּאמַר שֶׁיֹּאמַר "וְצִוָּה וְלָקַח הַכֹּהֵן", אֲז הָיִינוּ אוֹמְרִים בְּעִיּוּן נָכוֹן שֶׁאֵין הַצִּוּוּי בַּכֹּהֵן לְפִי שֶׁאַחֵר זְכִרוֹנוֹ לְבַסּוֹף, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָמְרוֹ "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" שֶׁהַזְכִּיר הַכֹּהֵן בַּתְּחִלָּה, כָּל מַה שֶּׁיָּבֹא מֵהַמַּעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ יְכַוֵּן לַמּוּזְכָּר קוֹדֶם. וּמֵעַתָּה כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב הָרִאשׁוֹן "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח", פָּשַׁט הַכָּתוּב הוּא שֶׁהַכֹּהֵן יְצַוֶּה וְהוּא יִקַּח. אֶלָּא מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב אַחַר כָּךְ "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט", חֲרִי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע כִּי מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "וְלָקַח" אֵינוֹ

חוֹזֵר אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁאִם בַּכֹּהֵן מְדַבֵּר הַכָּתוּב עַד עַתָּה, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" פַּעַם שְׁנִיָּה? הֲלֹא בַּכֹּהֵן מְדַבֵּר עַד עַתָּה, וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "וְצִוָּה וְשָׁחַט" וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁבַּכֹּהֵן מְדַבֵּר, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאַפְסָקֵיהּ אַחֵר, וְאֵיזֶה הוּא? "וְלָקַח" הַקּוֹדֵם לָהּ שֶׁמְּדַבֵּר בְּכָל אָדָם. לָזֶה לְכוֹלֵי עָלְמָא, בֵּין רַבִּי יְהוּדָה בֵּין רַבִּי, סוֹבְרִים בְּפָסוּק רִאשׁוֹן "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח" כָּל הָאָדָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן פָּסוּק שֵׁנִי שֶׁאֵין לָנוּ הֶכְרֵחַ, סוֹבֵר רַבִּי כִּי מִקְרָא עוֹמֵד כְּפְשׁוּטוֹ "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט" גַּם כֵּן הַכֹּהֵן הַסָּמוּךְ לוֹ.

וְרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר "יַגִּיד עָלָיו רֵיעוֹ", אַחַר שֶׁנִּתְגַּלָּה לָנוּ מִפָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאֵין חוֹזֶרֶת תֵּיבַת "וְלָקַח" אֶל הַכֹּהֵן הַסָּמוּךְ, כְּמוֹ כֵן פָּסוּק שֵׁנִי יִתְפָּרֵשׁ בְּקוֹטֶב רִאשׁוֹן.

אֲלָא שֶׁרָאִיתִי שֶׁדָּרְשׁוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה וְזֶה לְשׁוֹנָם: "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" בְּכֹהֵן וְכוּ', אֵין לִי אֶלָּא טַהֲרָתוֹ וְטַמְאָתוֹ בְּכֹהֵן, מִנַּיִן שְׁחִיטַת צִפֳּרִים וְהַזָּאוֹת וְכוּ' וְתִגְלַחְתּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" בְּכֹהֵן. יָכוֹל אַף לְקִיחַת צִפֳּרִים וְשִׁלּוּחַ צִפֳּרִים וְכִבּוּס וְכוּ' בְּכֹהֵן? תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת", עַד כָּאן. הִנֵּה מִפְּשַׁט הַבָּרַיְתָא מַשְׁמַע כִּי אֵין צֹרֶךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּכֹהֵן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה פְּרָטִים הָרְשׁוּמִים דַּוְקָא, וְאִם כֵּן אֵין צָרִיךְ שֶׁיְּצַוֶּה הַכֹּהֵן לֹא עַל הַלְקִיחָה וְלֹא עַל הַשְׁחִיטָה, וּמִשְּׁתֵּי הַבָּרַיְתוֹת מַשְׁמַע לְהֶדְיָא דְּלְכוֹלֵי עָלְמָא, בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּין לְרַבִּי, צָרִיךְ שֶׁיְּצַוֶּה הַכֹּהֵן שְׁנֵי דְּבָרִים.

וְאוּלַי כִּי לֹא הִזְכִּיר הַתַּנָּא שְׁנֵי הַצִּוּוּיִים בַּבָּרַיְתָא עִם הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לְצַד שֶׁבִּדְרָשַׁת "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" אֵינָם נִכְלָלִים אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵם בִּגְוּף הַטָּהֳרָה, שֶׁהֲרֵי מִעֵט הָרַבֶּה מַעֲשִׂים מֵאֲמְרוֹ "זֹאת", וְזוֹלַת אָמְרוֹ "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" הָיוּ הַצִּוּוּיִים גַּם כֵּן מִתְמַעֲטִים. לָזֶה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא פְּרָטִים הַנִּדְרָשִׁים מֵאֲמְרוֹ "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע", אֲבָל הַצִּוּוּיִים אֵין זֶה מְקוֹמָן, וְיֵחֵד לָהֶם הַכָּתוּב הַדָּבָר בִּמְקוֹמוֹ וְאָמַר "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" וְגוֹ', וְסָמַךְ הַתַּנָּא עַל מַה שֶּׁעָתִיד לְפָרֵשׁ בְּפָרָשַׁת "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" צִוּוּי בְּכֹהֵן.

אֲלָא שֶׁרָאִיתִי לָרַמְבַּ"ם (הלכות טומאת צרעת פרק י"א הלכה ה') כָּתַב שֶׁאֵין צָרִיךְ בְּכֹהֵן אֶלָּא שְׁחִיטַת צִפֳּרִים וְהַזָּאָה וְתִגְלַחַת, וְלֹא הִזְכִּיר כְּלָל עִנְיַן צִוּוּיִים שֶׁיִּהְיֶה בְּכֹהֵן, וְאַדַּרְבָּה כְּלַל דָּבָר שָׁוֶה וְאָמַר וּשְׁאָר הַדְּבָרִים בֵּין בְּכֹהֵן וּבֵין בְּיִשְׂרָאֵל. וַהֲגַם שֶׁבַּתּוֹסֶפְתָּא בְּפֶרֶק ח' דִּנְגָעִים תָּנְיָא כְּדִבְרֵי רַמְבַּ"ם, שֶׁאֵין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּכֹהֵן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וּשְׁאָר הַדְּבָרִים בְּכָל אָדָם, וְשָׁם לֹא הִזְכִּיר עִנְיַן צִוּוּי בְּכֹהֵן, מִן הַסְּתָם לֹא נַעֲמִיד הַתּוֹסֶפְתָּא דְּלָא כְּמַאן, וְנֹאמַר גַּם כֵּן שֶׁהַתַּנָּא בֵּאֵר הַדְּבָרִים בְּמָקוֹם אַחֵר, וְגַם שֶׁמְּבֹאָר הוּא בַּתּוֹרָה שֶׁהַצִּוּוּי הוּא בְּכֹהֵן וְלֹא הֻצְרַךְ לְאָמְרוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַמְבַּ"ם שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְבָאֵר הַדָּבָר, וְאֵינוֹ כָּל כָּךְ הַדָּבָר מְבֹאָר בַּתּוֹרָה שֶׁנִּדְחוֹק לוֹמַר שֶׁגַּם רַמְבַּ"ם לֹא הֻצְרַךְ לְכָתְבוֹ, שֶׁהֲרֵי רוֹאִים אָנוּ שֶׁהַתַּנָּאִים הֻצְרְכוּ לִדְרֹשׁ הַדָּבָר מֵהַכָּתוּב.

וְאֵין לוֹמַר דְּסוֹבֵר רַמְבַּ"ם שֶׁפְּשָׁט הַתּוֹסֶפְתָּא שֶׁאָמְרָה "וּשְׁאָר הַדְּבָרִים בְּכָל אָדָם" מַשְׁמַע אֲפִלּוּ הַצִּוּוּיִים, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי. אִם נֹאמַר כֵּן תִּקָּשֶׁה עוֹד, כִּי דָּבָר פָּשׁוּט הוּא כִּי אֵין לָחוּשׁ לְתוֹסֶפְתָּא כָּזוֹ שֶׁאֵינָהּ לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּרַבִּי שֶׁהוּבְאוּ דִּבְרֵיהֶם בְּסִפְרָא דְּבֵי רַב הַמְּזֻקָּק.

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁסּוֹבֵר רַמְבַּ"ם מִכַּח בָּרַיְתָא רִאשׁוֹנָה דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, שֶׁהִזְכִּיר דְּבָרִים הַצְּרִיכִין כֹּהֵן בִּדְרָשַׁת פָּסוּק "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" שֶׁכָּל אוֹתָם הַדְּבָרִים הֵם תּוֹרָה לְעִכּוּבָא. וּדְרָשַׁת "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהַכֹּהֵן הוּא יְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת הַדְּבָרִים, וְהוּא דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁיִּהְיוּ הַדְּבָרִים נַעֲשִׂים עַל פִּיו וּבְמַאֲמָרוֹ, עַל דֶּרֶךְ "וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי" (בראשית מא:מ), וְהוּא אָמְרוֹ הַצִּוּוּי בְּכֹהֵן לִגְזֹר עַל הַדָּבָר וַאֲחֵרִים יַעֲשׂוּ, וּמַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים מַגִּידִים כֵּן שֶׁאֵין זֶה לְעִכּוּב אֶלָּא לְכָבוֹד לְכֹהֵן. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים, וּמַה שְׁלוּחַ הַצִּפֳּרִים וְכוּ' אָמַר הַכָּתוּב שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב, מִכָּל שֶׁכֵּן מִצְוֹת לְקִיחָה וּמִצְוֹת שְׁחִיטָה. וְרַבִּי שֶׁאָמַר גַּם הַשְׁחִיטָה בְּכֹהֵן, לֹא מִכַּח פָּסוּק "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט", אֶלָּא מִכַּח דְּרָשַׁת "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" שֶׁגַּם הַשְׁחִיטָה הִיא דּוֹמָה לַהַזָּאָה וְתִגְלַחַת, וְהוּא תָּנָא רִאשׁוֹן שֶׁכָּלַל הַשְׁחִיטָה עִם הַתִּגְלַחַת וְהַזָּאָה.

ז **וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן הַצָּרַעַת וְגוֹ'.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **מִן הַצָּרַעַת** אַחַר שֶׁבּוֹ מְדַבֵּר הַכָּתוּב. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁהַזָּאָה זוֹ אֵינָהּ מְטַהֶרֶת אוֹתוֹ בְּהֶחְלֵט, אֶלָּא כְּיוֹם שֶׁפְּקָקָהּ זָבָה מִדָּם זוֹבָהּ, וַעֲדַיִן צָרִיךְ הוּא לִסְפִירַת שִׁבְעָה יָמִים כִּדִין טֻמְאַת זָב, וְתִמְצָא שֶׁכָּל יְמֵי סָפְרוֹ עֲדַיִן הוּא אַב הַטֻּמְאָה, לָזֶה אָמַר **הַמִּטַּהֵר מִן הַצָּרַעַת** פֵּרוּשׁ, מִגּוּף הַצָּרַעַת וְלֹא מִן טֻמְאַת הַצָּרַעַת, וְלָזֶה אָמַר לְבַסּוֹף "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְגוֹ' וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו", הָא לָמַדְתָּ שֶׁבִּימֵי סָפְרוֹ הָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהִנֵּה הוּא אַב הַטֻּמְאָה, וְלָזֶה הוֹדִיעֲךָ כִּי אֵינוֹ נִטְהָר אֶלָּא מִגּוּפוֹ שֶׁל צָרַעַת וְאַחַר שֶׁנִּטְהָר מֵהַצָּרַעַת צָרִיךְ לִישֵּׁב בְּטֻמְאָתוֹ שִׁבְעָה יָמִים.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "מִן הַצָּרַעַת" כֵּינָן שֶׁבּוֹ מְדַבֵּר הַכָּתוּב? וְאָמְרוּ כִּי הֻצְרַךְ לוֹמַר "מִן הַצָּרַעַת" לְמַעֵט טְמֵא מֵת שֶׁלֹּא יִטְעוֹן שֶׁבַע פְּעָמִים, מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִמְּצוֹרָע שֶׁאֵינוֹ טָעוּן שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה וְאַף עַל פִּי כֵן טָעוּן שֶׁבַע פְּעָמִים, טְמֵא מֵת שֶׁטָּעוּן שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהְיֶה טָעוּן שֶׁבַע פְּעָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַצָּרַעַת" וְלֹא מִטּוּמְאַת מֵת. וְדָרְשׁוּ עוֹד בְּסוֹף אוֹתָהּ בָּרַיְתָא "וְטִהֲרוֹ" – מַה שֶּׁהֻצְרַךְ לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ" כִּי בָּא לְמַעֵט הַמְּצוֹרָע מִטְּעִינַת שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, שֶׁזּוֹלַת זֶה הָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִטְּמֵא מֵת שֶׁאֵינוֹ טָעוּן שִׁבְעָה וְאַף עַל כֵּן טָעוּן שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, מְצוֹרָע שֶׁטָּעוּן שִׁבְעָה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהְיֶה טָעוּן שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ" פֵּרוּשׁ, בָּזֶה יִסָּפֵק לְטַהֲרוֹ, עַד כָּאן.

וְקַשְׁיָא לִי: אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מִן הַצָּרַעַת" וְדָרַשְׁנוּ לְמַעֵט מִן טֻמְאַת מֵת, הִנֵּה לֹא יָצָדַק לְמַעֵט אֶלָּא לְצַד שֶׁהָיָה בָּא מִן הַדִּין, וְדִין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁנֹּאמַר שֶׁהַמְּצוֹרָע אֵין בּוֹ שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה שֶׁבָּזֶה יָבֹא קַל וָחוֹמֶר וּמַה מְּצוֹרָע וְכוּ' כָּאמוּר בְּדִבְרֵי הַבָּרַיְתָא. אִם כֵּן, מֵאָמְרוֹ "מִן הַצָּרַעַת" הֶחְזִיק הַכָּתוּב דַּעַת זוֹ וְחָתַם

עָלֶיהָ כִּי הַמְצוֹרָע אֵין בּוֹ שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה, וּמֵעַתָּה לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר ״וְטִהֲרוֹ״ לְמַעֲטוֹ מִשִּׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה? הֲרֵי כְּבָר נִתְחַיְּבָה מֵהַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה מֵאֲמְרוֹ ״מִן הַצָּרַעַת״. אוֹ הָיָה לוֹ לוֹמַר ״וְטִהֲרוֹ״ שֶׁאֵין צָרִיךְ הַמְצוֹרָע שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״מִן הַצָּרַעַת״, וַאֲנִי יוֹדֵעַ כִּי טְמֵא מֵת אֵין צָרִיךְ שֶׁבַע פְּעָמִים מִמַּה שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר ״וְטִהֲרוֹ״ לִסְתֹּר הַקַּל וָחוֹמֶר הַבָּא מִטְּמֵא מֵת לְהַזָּאַת שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה, וְאֵין קַל וָחוֹמֶר בָּא אֶלָּא אִם תֹּאמַר שֶׁאֵין בָּא בַּמִּלַּמֵּד אֶלָּא אֶחָד, וְהָבֵן.

וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ, כִּי לֶהֱיוֹת שֶׁרָאִינוּ שֶׁה׳ צִוָּה בְּטֻמְאַת מֵת הַזָּאַת שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה (במדבר יט:יח-יט) וְלֹא הִזְכִּיר כַּמָּה הַזָּאוֹת, וְהִזְכִּיר בְּטֻמְאַת צָרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְלֹא הִזְכִּיר שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה, יֵשׁ סְבָרָא לוֹמַר כִּי טַהֶרֶת רִבּוּי הַהַזָּאוֹת הִיא טַהֲרָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מֵהַזָּאַת שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה, לְצַד הֱיוֹתָם שֶׁבַע פְּעָמִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַזָּאוֹת שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה שֶׁאֵינָם אֶלָּא שְׁתֵּי פְּעָמִים. וּכְפִי זֶה הִצְרִיךְ הַכָּתוּב תִּקּוּן לְטַהֲרַת מְצוֹרָע יוֹתֵר מִתִּקּוּן טַהֲרַת טְמֵאַת מֵת. וְיֵשׁ סְבָרָא לוֹמַר טַהֲרַת מִסְפַּר הַיָּמִים הִיא יוֹתֵר גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד יַסְפִּיק לְטַהֵר, וְאִם כֵּן מַה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁה׳ הִצְרִיךְ בְּטֻמְאַ מֵת שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה הִיא הַדָּרָגָה גְּדוֹלָה מֵהַזָּאַת שֶׁבַע פְּעָמִים. וּשְׁתֵּי סְבָרוֹת אֵלּוּ יִתְחַלְּקוּ בְּדֵעוֹת חֲכָמִים, וְיִהְיֶה חָכָם שֶׁיִּחְשׁוֹב, גָּדוֹל הַנֶּאֱמָר בְּטַהֲרַת הַמְצוֹרָע יוֹתֵר מֵהַנֶּאֱמָר בְּטַהֲרַת טְמֵא מֵת, וְיִהְיֶה חָכָם שֶׁיַּחְשׁוֹב לְהֶפֶךְ. וְהִנֵּה לְהַחוֹשֵׁב כִּי טַהֲרַת שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה יוֹתֵר, יָבוֹא לָדוּן קַל וָחוֹמֶר מֵהַמְצוֹרָע לְהַצָּרִיךְ בִּטְמֵא מֵת שֶׁבַע פְּעָמִים. וּלְהַחוֹשֵׁב כִּי טַהֲרַת שֶׁבַע פְּעָמִים חֲמוּרָה, יִלְמַד לַמְצוֹרָע שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעָה מִטְּמֵא מֵת מִקַּל וָחוֹמֶר. וּמֵעַתָּה יִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לוֹמַר שְׁנֵי הַמְעוּטִים לְהָסִיר טָעוּת כָּל סְבָרָא וּסְבָרָא. וְאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶלָּא אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר ״מִן הַצָּרַעַת״ לְמַעֵט טְמֵא מֵת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁבַע פְּעָמִים, תָּבֹא סְבָרַת הַסּוֹבֵר לוֹמַר כִּי בָּזֶה הֵסִיר הַכָּתוּב טָעוּת שֶׁנִּגְדּוֹ וְהִצְדִּיק לוֹמַר כִּי הַזָּאַת שֶׁבַע פְּעָמִים הִיא יוֹתֵר גְּדוֹלָה וְיֶשְׁנָהּ בַּמְצוֹרָע וְלֹא בִּטְמֵא מֵת, וְחוֹזֵר אֲנִי וְדָן לְהָבִיא לוֹ שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה מִטְּמֵא מֵת, וְכֵן אִם הָיָה אוֹמֵר ״וְטִהֲרוֹ״ וְגוֹ׳.

וּכְדֵי שֶׁלֹּא יַרְחִיק דַּעְתְּךָ דֶּרֶךְ זֶה לוֹמַר אֵיךְ יָבֹא הַכָּתוּב לְמַעֵט סְבָרָא שֶׁאֵינָהּ אֲמִתִּית, הֲלֹא תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ (ברכות מז:א) בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת ״עָלֶיךָ אָמַר קְרָא״, פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ כָּךְ, הֲרֵי שֶׁהַמָּנָא יְבֹאַר הַכָּתוּב שֶׁבָּא לִסְבָרָא שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מַסְכֶּמֶת לָהּ שֶׁיְּחוּשׁ הַכָּתוּב לַסּוֹבֵר כֵּן, וְהָבֵן:

וְרָאִיתִי לְהָרַב הַמַּפְלָא הר״י רוֹזְאנִישׁ זצוק״ל בַּסֵּפֶר הַנִּכְבָּד מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ (הלכות חמץ ומצה פ״ו ה״א) שֶׁהֵבִיא בָּרִיְתָא אַחַת דּוֹמָה לְמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, דְּתַנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פֶּרֶק י״א וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת״ — יוֹם זֶה טָעוּן מַצָּה וְאֵין חַג הַסֻּכּוֹת טָעוּן מַצָּה, שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם זֶה שֶׁאֵינוֹ טָעוּן סֻכָּה טָעוּן מַצָּה, זֶה שֶׁטָּעוּן סֻכָּה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטָּעוֹן מַצָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת״ טָעוּן מַצָּה וְאֵין חַג הַסֻּכּוֹת טָעוּן מַצָּה וְכוּ׳, וְשָׁם בְּפֶרֶק י״ד תַּנְיָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת״ — זֶה טָעוּן סֻכָּה וְאֵין חַג הַמַּצּוֹת טָעוּן סֻכָּה, שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה זֶה שֶׁאֵינוֹ טָעוּן מַצָּה טָעוּן סֻכָּה, חַג הַמַּצּוֹת שֶׁהוּא טָעוּן מַצָּה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטָּעוֹן סֻכָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַזֶּה״ — זֶה טָעוּן סֻכָּה וְאֵין וְכוּ׳. וְהִקְשָׁה הָרַב הַקָּשְׁיוֹת עַצְמָם שֶׁכָּתְבוּ בְּבָרַיְתוֹת טַהֲרַת מְצוֹרָע, דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר הָרַב מַה שֶּׁתֵּרֵץ בָּזֶה. וּדְבָרָיו ז״ל קָצָת דְּחוּקִים, וּבִפְרָט לְכַת הַפּוֹסְקִים (רמב״ם ועוד) שֶׁסּוֹבְרִים דְּסָפֵק דְּאוֹרַיְתָא שָׁמוּתָּר מִן הַתּוֹרָה, לֹא יַעַמְדוּ דִּבְרֵי הָרַב עָלָיו הַשָּׁלוֹם לַמְּעַיֵּן בִּדְבָרָיו.

וּלְדַעְתִּי יִתְבָּאֲרוּ הַבָּרַיְתוֹת בְּדֶרֶךְ עַצְמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה, וְהוּא כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ פְּרִסּוּם נַם יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּסֻּכָּה בִּבְחִינָה אַחַת יוֹתֵר מִפְּרִסּוּם נַם שֶׁיֵּשׁ בַּאֲכִילַת מַצָּה, כִּי הַרְבֵּה פְּעָמִים אָדָם אוֹכֵל פִּתּוֹ מַצָּה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַעֲשֵׂה סֻכָּה שֶׁיֵּשׁ פְּרִסּוּם גָּדוֹל. וּבְפֶסַח גַּם כֵּן בְּחִינָה אַחֶרֶת יֵשׁ בּוֹ שֶׁהוּא יוֹתֵר פְּרִסּוּם הַנֵּס בְּעִתּוֹ וּבִזְמַנּוֹ, שֶׁהוּא בְּט״ו בְּנִיסָן, וְיָבֹא חָכָם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ הַסְבָרָא לְהַגְדִּיל פְּרִסּוּם נֵס סֻכָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִפְּרִסּוּם אֲכִילַת מַצָּה, וְיִדּוֹן קַל וָחוֹמֶר לְסֻכָּה שֶׁטְּעוּנָה מַצָּה, וְיֹאמַר: ״וּמָה חַג הַמַּצּוֹת שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ בּוֹ ה׳ כָּל כָּךְ פְּרִסּוּם, עַל כָּל פָּנִים חִיְּבוּ בְּמַצָּה לְצַד שֶׁהוּא דָּבָר הַצָּרִיךְ עַל כָּל פָּנִים, סֻכָּה שֶׁרָאִינוּ שֶׁהוּא פְּרִסּוּם גָּדוֹל אֵינוֹ דִין שֶׁצָּרִיךְ מַצָּה?״ תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת״. וְתָבֹא סְבָרָא אַחֶרֶת שֶׁתָּדוּן בְּהֶפֶךְ, וְיֹאמַר כִּי דִּידֵיהּ נָצַח, וְדָחָה סְבָרָא שֶׁכָּנֶגְדּוֹ מִמַּה שֶּׁמִּעֵט סֻכָּה שֶׁאֵין בָּהּ מַצָּה וְעִקַּר הַפְּרִסּוּם הוּא הַמַּצָּה, וְיָדוֹן לְחַיֵּב סֻכָּה בְּפֶסַח בְּקַל וָחוֹמֶר מִסֻּכָּה שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ בָּהּ ה׳ מַצָּה וְאַף עַל פִּי כֵן הִצְרִיךְ סֻכָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״[הַזֶּה] חַג הַסֻּכּוֹת״. וְתֵדַע שֶׁהַתַּנָּא דּוֹרֵשׁ הַמְעוּטִין לִשְׁתֵּי הַסְּבָרוֹת, בְּהָעִיר בְּקַל וָחוֹמֶר רִאשׁוֹן שֶׁעָשָׂה הַתַּנָּא, אֵיךְ הוֹצִיא מִפִּיו קַל וָחוֹמֶר וַעֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם אֵינוֹ טָעוּן אֶלָּא אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, וּבְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי יָבוֹא עַל נָכוֹן. וּמַה שֶּׁכָּתַב הָרַב הַגָּדוֹל בַּעַל מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא הֵיינוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזֶה מָקוֹם נֶאֱמַר הַקַּל וָחוֹמֶר וּמִסְפֵּיקָא הֵיינוּ אוֹמְרִים שֶׁחַג הַמַּצּוֹת טָעוּן סֻכָּה וְחַג הַסֻּכּוֹת טָעוּן מַצָּה, עַד כָּאן, אֵין דְּבָרָיו זְכֹרוֹנוֹ לִבְרָכָה מַכְרִחִים, כִּי כֵּיוָן שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לָדוּן קַל וָחוֹמֶר לְצַד שֶׁאֵינְךָ יָכוֹל לוֹמַר ״וּמָה זֶה שֶׁאֵינוֹ טָעוּן אֶלָּא זֶה״ כִּי מִי אָמַר לְךָ שֶׁאֵינוֹ טָעוּן אֶלָּא זֶה, וְדִלְמָא תָּדוּן הַקַּל וָחוֹמֶר לְהֶפֶךְ וְיִהְיֶה טָעוּן ב׳, וְכֵן לַצַּד הָאַחֵר אֵין אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הַקַּל וָחוֹמֶר מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ, וּמֵעַתָּה יַעֲמֹד כָּל אֶחָד בְּשֶׁלּוֹ וְלֹא תָּדוּן קַל וָחוֹמֶר, אִם לֹא שֶׁתֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ פֶּן לוֹמַר קַל וָחוֹמֶר מִצַּד אֶחָד וְיֵשׁ פֶּן לוֹמַר הַקַּל וָחוֹמֶר מִצַּד אַחֵר וְחָשׁ הַכָּתוּב לִשְׁנֵי הַצְּדָדִין, וְהוּא הַדָּרָךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

ח **וְכִבֶּס הַמְטַהֵר וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת כִּבּוּס זֶה לָמָּה, כֵּיוָן שֶׁעוֹדֵנוּ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּימֵי סְפִרוֹ? וְגַם לָמָּה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (ויקרא יד:ז) כִּי טֻמְאָה זוֹ שֶׁמְּכַבֵּס בְּגָדָיו עָלֶיהָ הִיא הַפְסָקַת הַצָּרַעַת, כְּמוֹ שֶׁדִּיְקְתִּי מֵאֲמְרוֹ ״מִן הַצָּרַעַת״, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְעוֹדֵנוּ מְטַמֵּא אוֹתָם. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים מָצָאתִי שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וְכִבֶּס״ מַה בָּא לְלַמֵּד? אִם לְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, קַל וָחוֹמֶר מִבִּימֵי סְפִרוֹ וְכוּ׳, אֶלָּא אֶחָד מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְאֶחָד מִלְּטַמֵּא בְּמַגָּע, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה אָמַר **וְכִבֶּס** וְגוֹ׳ לוֹמַר שֶׁפְּסָקָה טֻמְאַת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְהִנֵּה עִקַּר הֶכְרֵחַ דְּרָשַׁת תּוֹרַת כֹּהֲנִים אֵינָהּ אֶלָּא מִפַּח קֻשְׁיָתָנוּ, וְלֹא הֻצְרְכוּ לְפָרְשָׁהּ לְצַד

פְּשִׁיטוּתָהּ, כִּי זוּלַת קֻשְׁיָתָנוּ אֵין הֶכְרֵחַ אָמְרוֹ "מַה בָּא לְלַמֵּד" הֶכְרֵחַ, כִּי מִי אָמַר לָנוּ שֶׁבָּא לְלַמֵּד? דִּלְמָא בָּא לְעַצְמוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְכַבֵּס בְּגָדָיו יוֹם שֶׁנִּטְהַר מֵהַצָּרַעַת וְיוֹם גְּמַר סְפִירַת שִׁבְעָה יָמִים, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁצִּוָּה ה׳ לְגַלַּח כָּל שְׂעָרוֹ וְלִרְחֹץ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּיוֹם שֶׁנִּטְהַר וְסוֹף יְמֵי הַסְּפִירָה, כְּמוֹ כֵן צִוָּה ה׳ עַל הַכִּבּוּס. אֶלָּא וַדַּאי עִקַּר קֻשְׁיָתוֹ הִיא שֶׁלֹּא יְכַבֵּס אִם עֲדַיִן מְטַמֵּא בְּנְגָדִים, וְלָזֶה בְּהֶכְרֵחַ אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד דָּבָר, וְלָזֶה אָמַר: מַה בָּא לְלַמֵּד אִם לְלַמֵּד וְכוּ׳ קַל וָחוֹמֶר הוּא וְתֵרֶץ וְכוּ׳.

וְרָאִיתִי לְרַבֵּינוּ הִלֵּל שֶׁכָּתַב לְמָחוֹק גִּרְסַת "לְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב" מִכֹּחַ הַהוּא שֶׁאָמְרוּ בְּאֵלּוּ דְּבָרִים (פסחים סז:) דְּזָב חָמוּר מִמְּצוֹרָע שֶׁמְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְגוֹרֵם לְטַמֵּא בְּבִיאָה. וְלִדְבָרָיו צָרִיךְ לִמְחוֹק כַּמָּה בָּרַיְתוֹת גַּם כֵּן הַבָּאִים שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דְּקָתָנֵי שֶׁהַמְּצוֹרָע מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וּכְבָר דָּחָה דְּבָרָיו הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן בְּדְחִיָּה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ סְמִיכָה. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהַזָּב חָמוּר מִמְּצוֹרָע, כֵּן הוּא כְּפִי הָאֱמֶת שֶׁבִּימֵי סָפְרוֹ שֶׁל זָב מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וִימֵי סָפְרוֹ שֶׁל מְצוֹרָע אֵינוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְהוּא הַדָּבָר שֶׁלָּמְדָנוּ מֵאָמְרוֹ "וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר" שְׁתֵּי פְּעָמִים, וְכֵן פָּסְקוּ רַמְבַּ״ם וְכָל הַפּוֹסְקִים, וְרַבֵּינוּ הִלֵּל לֹא כֵּוֵן בָּזֶה אֶל הַנָּכוֹן.

וְרָחַץ בַּמַּיִם וְגוֹ׳. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "בַּמַּיִם" – אֲפִלּוּ בְּמֵי מְקֻוֶּה, וַהֲלֹא דִּין הוּא: זָב שֶׁאֵינוֹ טָעוּן הַזָּיַת מַיִם חַיִּים טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, מְצֹרָע שֶׁטָּעוּן וְכוּ׳. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְרָחַץ בַּמַּיִם" אֲפִלּוּ וְכוּ׳, עַד כָּאן. פְּשַׁט דִּבְרֵיהֶם הוּא שֶׁדּוֹרְשִׁים יִתּוּר תֵּבַת "בַּמַּיִם" שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא "וְרָחַץ", וְכֵן פֵּרֵשׁ בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא כְּבָר מִעֵט הַכָּתוּב בִּיאַת מַיִם חַיִּים בִּמְצֹרָע בְּפָרָשַׁת זָב, כִּדְתָנְיָא שָׁם (ויקרא טו:יג) בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים" – הַזָּב טָעוּן מַיִם חַיִּים וְאֵין הַמְּצֹרָע טָעוּן מַיִם חַיִּים, וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַזָּב וְכוּ׳, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים" – הַזָּב טָעוּן וְכוּ׳ וְאֵין הַמְּצֹרָע טָעוּן וְכוּ׳, עַד כָּאן. מַשְׁמַע כִּי מִיִּתּוּר תֵּבַת "בְּשָׂרוֹ" דּוֹרֵשׁ כֵּן, וְכֵן פֵּרֵשׁ הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "בַּמַּיִם"? וְאֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי עִקַּר דְּרָשַׁת הַתַּנָּא הוּא מִיִּתּוּר תֵּבַת "בַּמַּיִם", מִמֶּנָּה דּוֹרֵשׁ לְרַבּוֹת מֵי מְקֻוֶּה, וְתֵבַת "בְּשָׂרוֹ" אִצְטְרִיךְ לְמַעֵט בְּגָדָיו, כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ שָׁם גַּם כֵּן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וּמַה שֶּׁסָּמַךְ גַּם כֵּן לָהּ מִעוּט מַיִם חַיִּים בִּמְצֹרָע, בַּאֲגַב, וְסָמַךְ עַל יִתּוּר תֵּבַת "בַּמַּיִם", וְכָזֶה לֹא קָשְׁיָא לָמָּה דּוֹרֵשׁ מִתֵּבַת "בְּשָׂרוֹ" שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת. וּבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ כִּי דּוֹרֵשׁ מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר "וְרָחַץ הַזָּב" וְאָמַר "בְּשָׂרוֹ", וְלִדְבָרֵינוּ אֵין אָנוּ צְרִיכִין לָזֶה.

וּמַה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת צַו בְּפָסוּק (ויקרא ו:כא) "וּמֹרַק וְשֹׁטַף בַּמָּיִם" הָאָמוּר בִּכְלִי שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ חַטָּאת, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְשֹׁטַף" יָכוֹל בְּאַרְבָּעִים סְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמָּיִם" כָּל שֶׁהֵן, "בַּמָּיִם" וְלֹא בְּיַיִן וְלֹא בְּמָזוּג, עַד כָּאן. אֵין לְדַמּוֹת יִתּוּר "בַּמָּיִם" הָאָמוּר בְּחַטָּאת לְיִתּוּר "בַּמַּיִם" הָאָמוּר כָּאן, כִּי שָׁם אִם לֹא אָמַר "בַּמָּיִם" לֹא הָיִיתִי מַצְרִיכוֹ אֶלָּא אַרְבָּעִים סְאָה מֵי מְקֻוֶּה, שֶׁאֵין לָנוּ צַד לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ מַיִם חַיִּים לוֹמַר שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְמַעֲטוֹ, וּמֻכְרָח לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט גּוּפָן שֶׁל אַרְבָּעִים סְאָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן "בַּמַּיִם" הָאָמוּר כָּאן, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ צַד לוֹמַר שֶׁצְּרִיכִין מַיִם חַיִּים וּבָא יִתּוּר "בַּמַּיִם", שָׁדֵינָן לֵיהּ לְמַעֵט מַיִם חַיִּים, וְהַבָּא לוֹמַר שֶׁמְּמַעֵט אַרְבָּעִים סְאָה עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה מִנַּיִן. וּמַה שֶּׁהוֹסִיף שָׁם לִדְרֹשׁ "בַּמָּיִם" וְלֹא בְּיַיִן וְכוּ׳, אֵין זֶה אֶלָּא מֵהַמַּשְׁמָעוּת וְלֹא מֵהַיִּתּוּר. וְעַיֵּן פָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה יִשּׁוּב הָעִנְיָן בְּאֹפֶן אַחֵר.

ט **וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם** – צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר "בְּשָׂרוֹ", לְפִי מַה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּזָב (ויקרא טו:יג): "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ", לָמָּה אָמַר "בְּשָׂרוֹ"? וְדָרְשׁוּ לְמַעֵט מְצוֹרָע וּלְמַעֵט בְּגָדָיו. שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת הַלָּלוּ לֹא יֵצְדְּקוּ בְּיִתּוּר "בְּשָׂרוֹ" הָאָמוּר כָּאן. גַּם לָמָּה אָמַר "בַּמַּיִם" יִתֵּרָה, וְכָאן לֹא יֵצְדַּק מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, מִשּׁוּם כִּי בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה הָיָה לָנוּ לִטְעוֹת לְהַצְרִיכוֹ מַיִם חַיִּים מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ בְּהַזָּאתוֹ מַיִם חַיִּים, וּבְטַהֲרָה שְׁנִיָּה אֵין לָנוּ מָקוֹם לָדוּן בָּהּ מַיִם חַיִּים. וְאִם בָּאתָ לוֹמַר שֶׁכָּל טַהֲרַת הַמְּצוֹרָע עִנְיָן אֶחָד הוּא, אִם כֵּן חֲרִי כְּבָר מִעֵט מַיִם חַיִּים אֲפִלּוּ בְּטַהֲרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לְהַדְיָא מַיִם חַיִּים.

וְיֵשׁ לוֹמַר, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה מָקוֹם לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק וְלוֹמַר: לֹא מִעֵט הַכָּתוּב בִּיאַת מַיִם חַיִּים מֵהַמְּצֹרָע אֶלָּא לְטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין עוֹלֶה בָּהּ מִשְׁאָתוֹ כְּזָב שֶׁנִּטְהַר לַחֲלוּטִין מִטֻּמְאָתוֹ, אֲבָל טַהֲרָה שְׁנִיָּה שֶׁעוֹלֶה בָּהּ מִשְׁאָתוֹ לַחֲלוּטִין כְּטַהֲרַת זָב, עֲדַיִן אֲנִי דָּן בִּמְקוֹמוֹ שֶׁלֹּא יִגְרַע מֵהַזָּב וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים. וְנִמְצָא שֶׁבְּטַהֲרָה הַמַּעֲלֶהוּ מִכָּל טֻמְאָה אֵין צָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים כְּזָב.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּשָׂרוֹ** שֶׁעָלָיו בָּא הַמִּשְׁפָּט בְּזָב שֶׁצָּרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וְזוּלַת זִכְרוֹן "בְּשָׂרוֹ" כָּאן הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא מִעֵט מַיִם חַיִּים אֶלָּא לְכֵלָיו, אֲבָל בְּשָׂרוֹ עוֹדֶנּוּ נִדּוֹן בְּקַל וָחוֹמֶר מֵהַזָּב. וַהֲגַם שֶׁכֵּלָיו אֵינָם בָּאִים בְּקַל וָחוֹמֶר מֵהַזָּב שֶׁיְּצָרֵךְ הַכָּתוּב לְמַעֲטָם, וּכְשֶׁנְּבָא לָדוּן קַל וָחוֹמֶר מֵהַזָּב נֹאמַר דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה הַנִּדּוֹן גּוּפוֹ וְלֹא כֵּלָיו וְכוּ׳, אַף עַל פִּי כֵן עֲדַיִן יֵשׁ מָקוֹם לָחוּשׁ לָבָא לְסִבּוּר וְלוֹמַר, כֵּיוָן שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהִצְרִיךְ בְּהַזָּאתוֹ מַיִם חַיִּים, גַּם כֵּלָיו צְרִיכִין מַיִם חַיִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר **וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם**, "בַּמַּיִם" יִתֵּרָה לוֹמַר שֶׁעוֹלֶה בְּמֵי מְקֻוֶּה אֲפִלּוּ בְּשָׂרוֹ.

וְאִם תֹּאמַר, יֹאמַר הַכָּתוּב "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" וְלֹא יִצְרַךְ לוֹמַר "בַּמַּיִם" בְּפָסוּק אַחֵר. מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר לֹא מִעֵט הַכָּתוּב בִּיאַת מַיִם חַיִּים אֶלָּא בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה שֶׁאֵין בָּהּ מִשְׁפַּט הַזָּאַת מַיִם חַיִּים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן טְבִילָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהִצְרִיךְ הַזָּאַת מַיִם חַיִּים, עֲדַיִן אֲנִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִזָּב – תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם". וְאֵין לְהַקְשׁוֹת עַל זֶה, כִּי אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לוֹמַר שֶׁלֹּא בָּא הַמְּעוּט אֶלָּא בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה מִשּׁוּם שֶׁאֵין בָּהּ הַזָּאַת מַיִם חַיִּים, שֶׁהֲרֵי אֵין אַתָּה מַצְרִיךְ

הַמְעוּט לְמַעֵט בָּהּ מַיִם חַיִּים אֶלָּא מְשׁוּם קַל וָחוֹמֶר, וְהַקַּל וָחוֹמֶר אֵינוֹ חָל אֶלָּא אִם תֹּאמַר כָּל טַהֲרַת הַמְצוֹרָע אַחַת הִיא, וּמִשֶּׁפֵּט מַיִם חַיִּים שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמְצוֹרָע בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה יְסוֹבֵב לָדוּן קַל וָחוֹמֶר אֲפִלּוּ עַל טַהֲרָה שְׁנִיָּה, וְאִם כֵּן כְּשֶׁבָּא הַמְעוּט בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה כְּאִלּוּ בָּא גַּם בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה וְלֹא הָיָה צָרִיךְ. זוֹ אֵינָהּ קַשְׁיָא, שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר כִּי מִמַּה שֶׁלֹּא מִעֵט הַכָּתוּב אֶלָּא בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה וְלֹא בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה, בָּזֶה עָקַר לִי סְבָרָא שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁכָּל טַהֲרַת הַמְצוֹרָע אַחַת הִיא, וְהָיִיתִי מַצְרִיךְ בְּמְצוֹרָע בִּיאַת מַיִם חַיִּים בִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" בְּטְבִילָה שְׁנִיָּה, לְמַעֵט בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וְהִנִּיחַ הַקַּל וָחוֹמֶר מְיֻחָד לְטְבִילָה רִאשׁוֹנָה דַּוְקָא. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם" בְּטְבִילָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁאֲפִלּוּ טְבִילָה רִאשׁוֹנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַזָּאַת מַיִם חַיִּים אֵין צְרִיכָה בִּיאַת מַיִם חַיִּים. אֶלָּא עֲדַיִן יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁבִּטְבִילָה שְׁנִיָּה הוּא שֶׁמִּמַּעֵט "בְּשָׂרוֹ", אֲבָל טְבִילָה רִאשׁוֹנָה לֹא מִעֵט לְהַדְיָא "בְּשָׂרוֹ", וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר "בְּשָׂרוֹ" בְּפָסוּק שֵׁנִי, וְיָדַיִם מוֹכִיחוֹת עַל הַדָּבָר מִמַּה שֶּׁדִּקֵּדֵק הַכָּתוּב לוֹמַר "בְּשָׂרוֹ" בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה וְלֹא בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע כִּי בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה צָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים לִבְשָׂרוֹ. וּמֵעַתָּה בָּאנוּ לְמַה שֶׁהֲצַרְכוּ לְדָרֹשׁ מִ"בְּשָׂרוֹ" שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּזָב שֶׁבָּא לְמַעֵט בְּשָׂרוֹ שֶׁל מְצוֹרָע, וְהִקְשֵׁינוּ לָמָּה הַצָּרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נִתְמַעֵט מִתֵּבַת "בַּמַּיִם", מֵעַתָּה אֵין קַשְׁיָא, כִּי צָרִיךְ מִעוּט זֶה גַּם כֵּן לְמַעֵט גַּם כֵּן טְבִילַת גּוּפוֹ. וּמַה שֶׁקָּבַע הַתַּנָּא הַמְעוּט שֶׁל גּוּפוֹ מִתֵּבַת "בַּמַּיִם", עִקַּר דְּרָשָׁתוֹ הוּא מִ"בְּשָׂרוֹ" הָאֲמוּרָה בָּזֶה, וְקָבַע הַתַּנָּא עִקַּר הַדִּין בְּמָקוֹמוֹ, וְהָבֵן.

וּבָרָךְ רֶמֶז תִּרְמֹז הַפָּרָשָׁה עַל גָּלוּת יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר כִּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת הַצָּרַעַת, וְיִשְׁלְטוּ בָּהֶם לְצַד הַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁיְּסוֹבֵב הַצָּרַעַת. וְתִמְצָא גַּם כֵּן שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא לְצַד שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם בַּעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע, דִּכְתִיב "וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה" וְגוֹ' (שמות ג:כב), וְדָבָר זֶה הָיָה בְּיֶדֶם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וכו'. גַּם אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמַּרְחִיק הָאָדָם מִן קוֹנוֹ כְּלָשׁוֹן הָרַע, וְלָזֶה אָמְרָה הַתּוֹרָה **זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע** שֶׁהוּא עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּצְטָרַע בִּנְגָעֵי בְּנֵי אָדָם הַטְּמֵאִים, **בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ** שֶׁיִּטַּהֵר לְשׁוֹנוֹ וּדְרָכָיו, **וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן** כִּי ה' בָּרוּךְ הוּא יִתְכַּבֵּד בְּשֵׁם כֹּהֵן, כָּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר בְּפָסוּק "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן". וְאָמַר "וְהוּבָא" לְצַד שֶׁנִּתְרַחֵק, עַכְשָׁיו יִתְקָרֵב וּבָא אֶל הַכֹּהֵן, וְתֵכֶף וּמִיָּד "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל וְגוֹ' אֱלֹהִים קְרוֹבִים אֵלָיו". וְאָמַר "וְהוּבָא", פְּרוּשׁ, מֵעַצְמוֹ יִתְקָרֵב כִּי מַעֲשָׂיו יְקָרְבוּהוּ וְיִקָּרֵא קָרוֹב, דִּכְתִיב "שָׁלוֹם וְגוֹ' וְלַקָּרוֹב" (ישעיהו נז:יט), וְאָז "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם" וְגוֹ' (זכריה יד:ג). וְהוּא אָמְרוֹ **וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה** שֶׁהִיא חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָתוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ מָקוֹם טָמֵא, שֶׁשָּׁם בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הֵם גּוֹלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, **וְרָאָה וְהִנֵּה נִרְפָּא הַנֶּגַע** שֶׁבַּעֲדוֹ בָּא הַצָּרַעַת, שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְנִטְהָרוּ.

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהוֹרוֹת – הֵם שְׁנֵי מְשִׁיחִים, וְנִקְרָא צִפּוֹר כִּי כֵן יִתְכַּנּוּ נְשָׁמוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת כַּיָּדוּעַ. וְעוֹד מָצִינוּ שֶׁיִּתְכַּנֶּה הַגּוֹאֵל לְצִפּוֹר, וְזֶה לְךָ לְשׁוֹן הַזֹּהַר בְּפָרָשַׁת בָּלָק (במדבר כד:יז): וּמֵהַהוּא מְעָרָתָא יִסְגֵּא חַד עוֹפָא רַבְרְבָא עִלָּאָה דְּיִשְׁלוֹט בְּעָלְמָא וְלֵיהּ יִתְיְהִיב מַלְכוּתָא וְכוּ' עַד כָּאן. וּמָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁשְּׁנֵי מְשִׁיחֵי יִשְׂרָאֵל הֵם מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם וּמָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, וּבַתְּחִלָּה יִתְגַּלֶּה מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם וְיָמוּת, וְאַחַר כָּךְ יִתְגַּלֶּה מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד. וּכְנֶגֶד שְׁנֵי אֵלּוּ אָמַר "וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהוֹרוֹת", כָּל אֵלּוּ הַכִּנּוּיִים הֵם מַעֲלוֹת הַקְּדֻשָּׁה כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי דַּעַת.

וְאָמְרוּ **וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזוֹב** – רֶמֶז לְזֹכוּת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת: עֵץ אֶרֶז הוּא אַבְרָהָם שֶׁהוּא הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים, וּשְׁנִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "אַל תִּירְאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב" (ישעיהו מא:יד), וְאֵזוֹב הוּא יִצְחָק שֶׁהוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, שֶׁצָּרִיךְ צְרוֹף זְכוּת שְׁלָשְׁתָּן.

וְאָמַר **וְשָׁחַט**, כָּאן רָמַז לַהֲרִיגַת מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם, כְּמַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ **אֶל כְּלִי חָרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים**, פְּרוּשׁ, בִּשְׁבִיל כַּפָּרַת הָעָם פִּדְיוֹן נַפְשָׁם. וְכִנָּה אוֹתָם כְּלִי חֶרֶס עַל דֶּרֶךְ "וַיִּיצֶר ה' אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה" (בראשית ב:ז) שֶׁהוּא כְּלִי חֶרֶס. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה, לְצַד שֶׁנִּשְׁאֲרוּ כִּכְלִי חֶרֶס שֶׁעוֹמֵד לִשְׁבִירָה, לְצַד גֵּרְעוֹן הַתּוֹרָה הַמִּתְיַחֶסֶת לְמַיִם חַיִּים, עַל סִבַּת מַיִם חַיִּים שֶׁאֵין בְּיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה, וְעַל זֶה תִּשָּׁחֵט הַצִּפּוֹר הָאַחַת. גַּם בְּאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה יִלְבַּשׁ ה' בִּגְדֵי נָקָם הֶפֶךְ מִדּוֹתָיו הָרַחֲמִים, וְיַעֲשֶׂה כָּלָה לַגּוֹיִם הַמְּרֵעִים. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאִם יִהְיֶה בָּהֶם תּוֹרָה לֹא יָמוּת הַצַּדִּיק. וְתִמְצָא שֶׁכָּתַב הָאַר"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן בַּתְּפִלָּה הַקְּבוּעָה לְהִתְפַּלֵּל עַל זֶה הַצַּדִּיק שֶׁלֹּא יָמוּת, פְּרוּשׁ, כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַתְּפִלָּה יִתְרַבֶּה זְכוּתוֹ וְיֶעֱמַד חַי וְתִתְבַּטֵּל גְּזֵרַת מָוֶת מִמֶּנּוּ.

וְאָמַר **אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה** שֶׁהוּא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, **יִקַּח אוֹתָהּ** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיִצָּרֵף עִמּוֹ זְכוּת הָאָבוֹת, וְיִצָּרֵף נְקֻמַת הַצַּדִּיק שֶׁנֶּהֱרַג. וְהוּא אָמְרוֹ "יִקַּח אוֹתָהּ וְאֶת עֵץ וְגוֹ' וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה", וְיִתְגַּבְּרוּ הָרַחֲמִים מִזְּכוּת הָאָבוֹת וּמִמָּשִׁיחַ הַנֶּהֱרָג, וְיִתְכַּפְּרוּ כָּל הַדַּרְגּוֹת הַטְּמֵאוֹת וּמְנִיעוֹת דְּבֵקוּת יִשְׂרָאֵל. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב כָּאן בְּאָמְרוֹ **וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר**, פְּרוּשׁ, עִנְיַן כַּפָּרָה, כִּי לְמַעַן זְכוּת הָאָבוֹת וּלְמַעַן אֶשְׁכּוֹל הַנֶּהֱרָג הוּא כּוֹפֵר וּמְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר שִׁבְעָה כְּנֶגֶד שִׁבְעָה הַדַּרְגּוֹת הַטְּמֵאָה אֲשֶׁר יִטְמְאוּ בָּהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵם שִׁבְעָה כְּיָדוּעַ, וְהֵן הֵנָּה הָרְמוּזִים בְּטַמְאַת מֵת וְטַמְאַת נְדָּה דִּכְתִיב "כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה" וְגוֹ'. וּבָזֶה **וְטָהֵרוֹ**, וְאָז **וְשִׁלַּח אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה**, כְּאָמְרוֹ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר בְּפָרָשַׁת בָּלָק וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וּמֵהַהִיא מְעָרָתָא יִסְגֵּא חַד עוֹפָא רַבְרְבָא עִלָּאָה דְּיִשְׁלוֹט בְּכָל עָלְמָא וְלֵיהּ יִתְיְהִיב מַלְכוּתָא וְכוּ'. וְהוּא אָמְרוֹ **עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה** שֶׁהוּא עוֹלָם הַזֶּה שֶׁתִּהְיֶה שׁוֹלֶטֶת בְּכָל הָעוֹלָם. וְאָז **וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר** שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל **אֶת בְּגָדָיו** הֵם בְּגָדִים הַצּוֹאִים שֶׁהָיוּ מְלֻבָּשִׁים בְּנִשְׁמָתוֹ, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (זכריה ג:ד) "הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים". **וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ** שֶׁהֵם בְּחִינַת צִמְחֵי הַחֹמֶר הָעָכוּר, **וְרָחַץ בַּמַּיִם** הוּא הַתּוֹרָה בָּהּ יִטַּהֵר מַחְשְׁבוֹתָיו, **וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה** זֶה מַחֲנֵה שְׁכִינָה, יְרוּשָׁלַיִם הַיְרוּדָה בְּנוּיָה מִלְמַעְלָה.

וְאָמַר **וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ**, כִּי לֹא יִקָּרְבוּ לְהִזְדַּוֵּג לַשְּׁכִינָה עַד שֶׁיִּשְׁבוּ שִׁבְעָה נְקִיִּים לַחֲשֹׁשׁ טֻמְאָה, וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיוּ רְאוּיִים לְקַבָּלַת הָאֲרַת הַקְּדֻשָּׁה. כֵּיוֹצֵא

בָּזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר בִּיחֶזְקֵאל (יחזקאל מג:כו): ״שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אוֹתוֹ״. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁתֵּי טְהָרוֹת: טְהָרָה רִאשׁוֹנָה הַרְחָקַת הַטֻּמְאָה, וְהַשְּׁנִיָּה הִיא הַקְרָבַת הַקְּדֻשָּׁה.

יא וְהָעֲמִיד הַכֹּהֵן. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּתְחִלַּת מַסֶּכֶת כֵּלִים (פ״א מ״ח) שֶׁמְּחַסֵּר כִּפּוּרִים אָסוּר לִכָּנֵס לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, עַד כָּאן. וְהִנֵּה כָּאן צִוָּה ה׳ שֶׁהַמְטַהֵר יַעֲמֹד בְּפֶתַח הָעֲזָרָה שֶׁהוּא שַׁעַר נִיקָנוֹר, כְּאָמְרָם בְּפֶרֶק קָמָא דְּסוֹטָה (ז.) דִּכְתִיב ״לִפְנֵי ה׳״, וְאָמַר הַכָּתוּב שֶׁעַל הַכֹּהֵן שְׁמִירָתוֹ לְהַעֲמִידוֹ שֶׁלֹּא יִפְרֹץ, לְצַד שֶׁהוּא בְּפֶתַח הָעֲזָרָה וּמַכְנִיס יָדוֹ לִפְנִים לִסְמֹךְ עַל קָרְבָּנוֹ, כְּאָמְרָם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וּמַכְנִיס רֹאשׁוֹ לְתֵן עַל תְּנוּךְ וְגוֹ׳, יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ וְיִכָּנֵס לִפְנִים, לָזֶה הִטִּיל הַכָּתוּב הַדָּבָר עַל הַכֹּהֵן לְהַעֲמִידוֹ.

הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר. הֵצֵרְךְ לוֹמַר **הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר** וְלֹא הִסְפִּיק בְּאֶחָד מֵהֶם, אִם הָיָה אוֹמֵר הַכֹּהֵן וְלֹא הָיָה אוֹמֵר הַמְטַהֵר לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַמְּצֻוֶּה בַּכֹּהֵן הַמְטַהֵר שֶׁטְּהָרוֹ מִן הַצָּרַעַת, לָזֶה אָמַר **הַמְטַהֵר** כִּי מִצְוָתוֹ בַּכֹּהֵן הַמְטַהֵר מִן הַצָּרַעַת. וְאִם הָיָה אוֹמֵר הַמְטַהֵר וְלֹא אָמַר הַכֹּהֵן, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּטַהֲרַת הַמְּצוֹרָע דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, תָּבֹא הַסְּבָרָה לוֹמַר שֶׁגַּם הַזָּר יִקְרָא הַמְטַהֵר שֶׁהֲרֵי עוֹשֶׂה גַּם כֵּן טַהֲרוֹתָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַכֹּהֵן״.

הָאִישׁ הַמְּטַהֵר וְגוֹ׳. הֵצֵרְךְ לוֹמַר **הָאִישׁ הַמְּטַהֵר** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר הָאִישׁ לְבַד, לְצַד שֶׁלֹּא תִּטְעֶה לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט הַקָּטָן שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל דִּינִים אֵלּוּ, הֲגַם שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּטֻמְאַת צָרַעַת. לָזֶה אָמַר ״הַמְּטַהֵר״, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ״הַמְּטַהֵר״ וְלֹא יֹאמַר ״הָאִישׁ״, מְשׁוּם לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמִשְׁפָּט זֶה גַּם הַקָּטַנִּים כַּנִּזְכָּר, תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר שֶׁלֹּא צִוָּה ה׳ לַכֹּהֵן לְהַעֲמִיד הַמְּצֹרָע לִפְנֵי ה׳ שֶׁהוּא חוּץ לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מִי שֶׁהוּא קָטָן שֶׁמִּן הַסְּתָם אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לְכָנֵס לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל קֹדֶם הַקְרֶבַת טַהֲרָתוֹ, אֲבָל גָּדוֹל נֹאמַר אֵין חוֹבָה עַל הַכֹּהֵן לְהַעֲמִידוֹ לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ הוּא. תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהֶעֱמִיד הָאִישׁ״, הֲגַם שֶׁהוּא אִישׁ, עַל הַכֹּהֵן הַמִּצְוָה לְהַעֲמִידוֹ חוּץ לָעֶזְרָה.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ טַעַם אָמְרוֹ ״הָאִישׁ״ מִלָּה יְתֵרָה לְמַעֵט חַטָּאת וְעוֹלָה מִתְּנוּפָה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר הַכָּתוּב מִעוּט אַחֵר דִּכְתִיב ״אוֹתוֹ לָאָשָׁם״ לְמַעֵט גַּם אֶת הָאִישׁ שֶׁאֵינוֹ טָעוּן תְּנוּפָה אֶלָּא אָשָׁם וְלוֹג הַשֶּׁמֶן לְבַד. וְאִם תֹּאמַר אִם הָאִישׁ הוּא מְמֻעָט מִתְּנוּפָה מֵאָמְרוֹ ״אוֹתוֹ לָאָשָׁם וְהֵנִיף״ וְלֹא הָאִישׁ, אֵיךְ יָבֹא לְמַעֵט אֲחֵרִים בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ? זֶה אֵינוֹ קָשְׁיָא, כִּי יָבֹא הַמִּעוּט בָּהֶם בְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁדִּקְדֵּק הַתַּנָּא בַּבָּרַיְתָא (תורת כהנים כאן) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: תַּלְמוּד לוֹמַר ״הָאִישׁ״ – לֹא חַטָּאת וְלֹא עוֹלָה, וְלֹא אָמַר זִכְרוֹן הַתְּנוּפָה, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר שֶׁתֶּבֶת ״הָאִישׁ״ בָּאָה לְמַעֵט חַטָּאת וְעוֹלָה מִדִּין אֶחָד, וַהֲגַם שֶׁאֵין הַדָּבָר שְׁנִתְמַעֵט מִמֶּנּוּ בָּאִישׁ, הַדָּבָר מָסוּר לַחֲכָמִים לֵידַע מַהוּ. וּבָזֶה תִּשְׁכִּיל מַשְׁמָעוּת בָּרַיְתָא זוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁהִיא קָשָׁה הַהֲבָנָה. וְדִבְרֵי בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן דְּחוּקִים בְּעֵינַי.

כא וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשָּׂגֶת. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל? וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דִּכְרֵתוֹת (כז:) וְזֶה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: הִפְרִישׁ לְכִשְׁבָּה אוֹ לִשְׁעִירָה, הֻעֲנִי יָבִיא עוֹף וְכוּ׳, עַד כָּאן. וּבַגְּמָרָא (שם) לָמְדוּ הַדָּבָר מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּקָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד ״מַחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא״, מַשְׁמַע מִמְּקָצָת הַדָּבָר שֶׁהִפְרִישׁ לְחַטָּאתוֹ, עַד כָּאן. וְהִנֵּה דְּרָשָׁה זוֹ יֶשְׁנָהּ בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּדַלִּי דַלּוּת, כִּי שָׁם הִזְכִּיר הַכָּתוּב ״מַחַטָּאתוֹ״ שֶׁמִּמֶּנָּה דָּרְשׁוּ. אֲבָל מְצוֹרָע יֵשׁ לְבַעַל הַדִּין לַחְלוֹק וְלוֹמַר: כְּשֵׁם שֶׁלֹּא מָצִינוּ בּוֹ שֶׁיּוּכַל לְהָבִיא קָרְבַּן דַּלֵּי דַלּוּת וְהֻחְמִיר בּוֹ הַכָּתוּב, גַּם נַחְמִיר בּוֹ אִם הִפְרִישׁ כֶּבֶשׂ וְכִשְׁבָּה לְחַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ וְהֻצְרַךְ לָהֶם, שֶׁלֹּא יָבִיא מִקְצָת הַדָּבָר שֶׁהִפְרִישׁ לְחַטָּאתוֹ לְהָבִיא בִּמְקוֹמָן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה. תַּלְמוּד לוֹמַר **וְאֵין יָדוֹ מַשָּׂגֶת**, שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה דַּל וְהִפְרִישׁ מֵעוֹשֶׁר, אִם אֵין יָדוֹ מַשָּׂגֶת יָכוֹל הוּא לְהוֹצִיא הַמָּעוֹת הַמֻּפְרָשִׁים לְחֻלִּין וְיָבִיא כַּפָּרַת הַשָּׂגַת יָד. וְתִמְצָא שֶׁלֹּא חִלְקוּ רַז״ל בֵּין עוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁל מְצוֹרָע לְעוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְכוּ׳ וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי וְכוּ׳.

או יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסוֹף כְּרֵתוֹת (כריתות כח.) בְּאוֹתָהּ שֶׁהֻבְאתִי בְּסָמוּךְ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: הִפְרִישׁ לַעֲשִׁירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר יָבִיא עוֹף, הֶעֱשִׁיר יָבִיא כִּשְׁבָּה, עַד כָּאן, וְאָמְרוּ שָׁם שֶׁדָּרְשׁוּ כֵּן מִדִּכְתִיב ״עַל חַטָּאתוֹ״. וְכָאן רָמַז הַדָּבָר בְּאָמְרוֹ **דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ וְעוֹדֶנּוּ אֵין יָדוֹ מַשָּׂגֶת, אֲבָל אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ הֲגַם שֶׁהִפְרִישׁ בִּהְיוֹתוֹ דַּל יָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, וּשְׁנֵי דְּרָכִים אֵלּוּ יוּסְבְּלוּ יַחַד בְּמַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְעוֹדֶנּוּ אֵין יָדוֹ מַשָּׂגֶת בֵּין לְחוּמְרָא בֵּין לְקוּלָּא כַּנִּזְכָּר.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״דַּל הוּא״ – שׁוֹמֵעַ אֲנִי דַּל מִמַּה שֶּׁהָיָה בֶּן מֵאָה מָנֶה וְנַעֲשָׂה בֶּן חֲמִשִּׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְאֵין יָדוֹ״ וְגוֹ׳, אוֹ ״וְאֵין יָדוֹ״ וְגוֹ׳ – יֵשׁ לוֹ וְאֵין מוֹצֵא לִקַּח, תַּלְמוּד לוֹמַר ״דַּל״ עַד כָּאן. וְצָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת ״וְאֵין מוֹצֵא״, אִם אֵין מוֹצֵא כָּל עִקָּר כְּמוֹ שֶׁקִּיּוּ בַּיָּמִים שֶׁהָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם בַּמָּצוֹר, וַדַּאי שֶׁמֵּבִיא קָרְבַּן עָנִי, וַהֲרֵי הוּא כְּחַסְרֵי מָמוֹן, כִּי מַה לִּי אֵין לוֹ מָמוֹן אוֹ יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם בְּעֵרֶךְ הַקָּרְבָּן כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיגוֹ בְּמָמוֹן, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכַּוָּנַת הַתַּנָּא הִיא שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה בְּקִנְיָן הָרָגִיל וְצָרִיךְ הוּא לְהַפְלִיג קִנְיָתָהּ בְּמָמוֹן רַב.

וְנִרְאֶה שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב אֶלָּא אִם בְּשִׁעוּר שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא חָסֵר לְמַה שֶּׁצָּרִיךְ לְעַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ יָרַד אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁיָּבִיא קָרְבַּן עָנִי וְיִחְיֶה מֵהַנִּשְׁאָר. וּפֵרוּשׁ זֶה שֶׁל דִּבְרֵי רַז״ל אֵינוֹ סוֹתֵר דְּבָרֵינוּ, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. וְתֵדַע שֶׁאִם לֹא הָיְתָה כַּוָּנַת הַתּוֹרָה בְּכָפֶל הַדָּבָר אֶלָּא לוֹמַר דִּבְרֵי רַז״ל הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ״וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְכִשְׁבָּה וְהֵבִיא״ וְגוֹ׳ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּקָרְבַּן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְהַשְׁבוּעוֹת (ויקרא ה:ז), אֶלָּא נִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ:

וּמַה שֶּׁדָּרְשׁוּ עוֹד בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשָׁה זוֹ (ויקרא רבה יד:ל-לא) בִּשְׁלֹשָׁה מְקֹרָאוֹת הַמְיֻתָּרִים בְּהַשָּׂגַת יָד, וְהֵם **אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ**, **מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ**, **אֵת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ**, וּדְרָשׁוּם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג" בָּא לְהָיָה עָשִׁיר קוֹדֶם וּבְעֵת הַבָּאַת הַקָּרְבָּן הֶעֱנִי שֶׁיְּבִיא גַּם כֵּן קָרֵבַן עָנִי, **וּמֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ** בָּא לְמִי שֶׁהָיָה עָשִׁיר וְהִתְחִיל גַּם כֵּן לְהָבִיא אֲשָׁמוֹ וְהוּא עֲדַיִן עָשִׁיר וְהֶעֱנִי שֶׁיְּבִיא גַּם כֵּן קָרֵבַן עָנִי. **וְאֵת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ** בָּא לְהַתְחִיל לְהָבִיא קָרְבָּנוֹ שֶׁהוּא הָאָשָׁם בִּזְמַן שֶׁהָיָה עָנִי וְהֶעֱשִׁיר שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִיא בְּעוֹשֶׁר, אֲבָל אִם הֵבִיא חַטָּאת בְּעוֹנִי לֹא יָבִיא עוֹלָה בְּעוֹשֶׁר אִם הֶעֱשִׁיר, וְלָמְדוּ שָׁם דָּבָר זֶה מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב **אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה** שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם מִין אֶחָד. מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָשׁוֹת אֵין לִלְמוֹד מַה שֶּׁדָּרַשְׁנוּ מִכְּפֶל אָמְרוֹ "דַּל וְאֵין יָדוֹ" וְגוֹ', שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר כָּל דְּרָשׁוֹת שֶׁדָּרְשׁוּ עֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לִשְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת שֶׁדָּרַשְׁנוּ, שֶׁאַחַר שֶׁהִפְרִישׁ קָרְבַּן עָשִׁיר יָבִיא קָרְבַּן עָנִי, וְאַחַר שֶׁהִפְרִישׁ קָרְבַּן עָנִי יָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, כִּי לֹא בָּאוּ שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ בַּדְּרָשׁוֹת הַנִּזְכָּרוֹת.

לב **זֹאת תּוֹרַת וְגוֹ' אֲשֶׁר לֹא וְגוֹ'.** כָּל הַכָּתוּב מְיֻתָּר, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (תורת כהנים) "זֹאת תּוֹרַת" שֶׁרָבָּה הַבָּאַת קָרְבַּן עָשִׁיר לְעָנִי אִם יִרְצֶה. וְאִם תֹּאמַר לָמָּה צָרִיךְ קְרָא, וַהֲלֹא הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת כֵּן שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהָקֵל מֵעָלָיו, וְאִם יִרְצֶה תָּבֹא עָלָיו בִּרְכַּת טוֹב? וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁרָצָה הַכָּתוּב לְמַעֵט עָשִׁיר אִם הֵבִיא קָרְבַּן עָנִי שֶׁלֹּא יָצָא, וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּהָ מֵאָמְרוֹ "זֹאת" מִעוּט, חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁהִקְפִּיד עַל הַכֹּל בְּמַה שֶּׁמִּעֵט וְאָמַר "זֹאת" – עָנִי בְּעָנְיוֹ וְעָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר **תּוֹרַת.**

וַעֲדַיִן אֵין יָדוּעַ לָמָּה אָמַר הַכָּתוּב **אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ** וְגוֹ'. וְאוּלַי שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיָּבֹא הֶחָכָם וְיִלְמֹד מִשְׁפַּט הֶשֵּׂג יָד הָאָמוּר בִּמְצֹרָע מִדַּיִן הֶשֵּׂג יָד הָאָמוּר בְּטַהֲרַת מְקֻדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת הָאָלָה וְכוּ' (ויקרא ה:ז), שֶׁיֵּשְׁנָם גַּם כֵּן בְּקָרְבַּן דַּלֵּי הַלּוּת, וּבִמְקוֹם שְׁתֵּי תּוֹרִים אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת מְבִיאִים עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְיִלְמַד הָאָמוּר בַּמְּצֹרָע שֶׁגַּם הוּא אִם לֹא הִשִּׂיגָה יָדוֹ לָעוֹפוֹת יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר וְגוֹ' אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ", פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁלֹּא הִשִּׂיגָה יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ הָרְשׁוּמָה שֶׁהֵם בְּנֵי יוֹנָה וְכוּ', אַף עַל פִּי כֵן יִתְפַּלֵּשׂ בֶּעָפָר וְיָמוּת וְיָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה דַּוְקָא. וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז אֶפְשָׁר שֶׁרָמַז הַכָּתוּב לְמַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (תיקונים כב) כִּי הָעֲנִיּוּת נִקְרֵאת צָרַעַת, וְלָזֶה שְׁנֵיהֶם נִקְרָאִים מֵתִים (נדרים סד.), וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרַעַת** פֵּרוּשׁ עוֹדֶנּוּ הַנֶּגַע בּוֹ, וּמַה הוּא הַנֶּגַע, פֵּרֵשׁ וְאָמַר **אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ** פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא מָצְאָה יָדוֹ לְצַד עָנְיוֹ לְהָבִיא קָרְבָּן הַצָּרִיךְ לְטַהֲרָתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ עַד שֶׁהֻצְרַךְ לְהָבִיא עוֹפוֹת.

לד **כִּי תָבֹאוּ וְגוֹ' וְנָתַתִּי וְגוֹ'.** וְכִי בְּשׂוֹרָה הִיא זוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "כִּי יִהְיֶה נֶגַע בְּקִירוֹת בֵּית אֲחֻזַּתְכֶם" וְגוֹ', כְּדֶרֶךְ שֶׁהִזְכִּיר בִּנְגְעֵי בְּנֵי אָדָם. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִרְגִּישׁוּ מִזֶּה וְאָמְרוּ (ויקרא רבה פי"ז) כִּי לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל בָּאִים לְאַרְצָם וְהִטְמִינוּ כָּל וְכוּ' עַד כָּאן, וְזֶה דֶּרֶךְ דָּרָשׁ. וְעַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵין בַּעַל הָרַחֲמִים נוֹגֵעַ בַּנְּפָשׁוֹת תְּחִלָּה וְכוּ' בְּתְחִלָּה הַנְּגָעִים בָּאִים עַל בֵּיתוֹ וְכוּ' עַד כָּאן, יִתְבָּאֵר עַל נָכוֹן. וְהוּא לְצַד שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר נִגְעֵי בְּנֵי אָדָם, וְהוּא הֵפֶךְ הָאָמוּר בְּבַעַל הָרַחֲמִים, לָזֶה אָמַר מַה שֶּׁהִקְדַּמְתִּי נִגְעֵי בְּנֵי אָדָם הוּא לְצַד שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּאתֶם אֶל הָאָרֶץ וְאֵין בָּתִּים לִנְגֹּעַ בָּהֶם, אֲבָל כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אָז לֹא אֶתֵּן הַנֶּגַע בָּאָדָם תְּחִלָּה אֶלָּא "וְנָתַתִּי נֶגַע בְּבֵית אֶרֶץ" וְגוֹ' תְּחִלָּה.

וְטַעַם שֶׁלֹּא סִדֵּר הַכָּתוּב נֶגַע הַבַּיִת קוֹדֶם, לְצַד שֶׁנִּגְעֵי אָדָם יֶשְׁנָם תֵּכֶף וּמִיָּד מֵהַדִּבּוּר וְאֵילָךְ נוֹהֲגִים, וְנִגְעֵי הַבַּיִת הוּא כִּי יָבוֹאוּ, לָזֶה הִקְדִּים הַצָּרִיךְ תֵּכֶף וּמִיָּד. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים נִגְעֵי אָדָם שֶׁשְּׁנֵיהֶם יֶשְׁנָם מִיָּד, וְלָהֶם רָאוּי לְהַקְדִּים כְּסֵדֶר מִדַּת בַּעַל הָרַחֲמִים. וְנִרְאֶה כִּי בָּחַר ה' לְסַדֵּר נִגְעֵי בְּגָדִים בֵּין נִגְעֵי אָדָם וְנִגְעֵי בָּתִּים, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דְּבָרִים שֶׁהֵם שָׁוִים בָּהֶם לְנִגְעֵי אָדָם וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁשָּׁוִים לְנִגְעֵי בָּתִּים, כִּי בִּשְׁעוּר הַצָּרַעַת שָׁוִים לְדִין נִגְעֵי אָדָם בִּגְרִיס, וְלֹא כְּצָרַעַת הַבָּתִּים שֶׁהוּא בִּשְׁנֵי גְּרִיסִין. וּבַגְּוָנִים שָׁוִים לְנִגְעֵי בָּתִּים, יְרַקְרַק אוֹ אַדַמְדָּם, וְלֹא בְּגֶוֶן לָבָן כְּנֶגַע אָדָם.

עוֹד נִרְאֶה בְּהָעִיר לָמָּה סִדֵּר הַכָּתוּב דִּינֵי נִגְעֵי הַבֶּגֶד קֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים כָּל דִּינֵי נִגְעֵי בְּנֵי אָדָם, טַעֲמָתוֹ וְטַהֲרָתוֹ, שֶׁהָיָה לוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל מִשְׁפַּט צָרַעַת אָדָם וְאַחַר כָּךְ יְסַדֵּר מִשְׁפַּט הַבְּגָדִים. וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְסַדֵּר דִּינֵי הַטֻּמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְדִינֵי טַהֲרָתָם בִּפְנֵי עַצְמָם, שֶׁאִם כֵּן לָמָּה לֹא שָׁפַט כֵּן גַּם בְּצָרַעַת הַבַּיִת שֶׁהָיָה לוֹ גַּם כֵּן לְהַקְדִּים טֻמְאַת נֶגַע הַבַּיִת קֹדֶם מִשְׁפַּט טַהֲרַת נִגְעֵי אָדָם וּבְגָדָיו. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהֶרְאָה הַכָּתוּב בָּזֶה שֶׁהִקְדִּים נֶגַע הַבֶּגֶד קֹדֶם לְנֶגַע אָדָם וְקֹדֶם אָמְרוֹ "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" שֶׁבּוֹ רָמַז סִימָן עַוֹן הַצָּרַעַת כִּי פִּיו עָנָה בוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, כָּתַב נִגְעֵי בְגָדִים, וְכַוָּנָתוֹ הוּא לוֹמַר שֶׁהַבְּגָדִים לוֹקִים תְּחִלָּה. וּמַה שֶּׁהִתְחִיל בְּדִין הַבָּאַת הַנֶּגַע בָּאָדָם וְלֹא הִתְחִיל בַּבְּגָדִים, בָּזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְחַזֵּק הַדְּבָרִים שֶׁנִּגְעֵי הַבְּגָדִים גַּם כֵּן בָּאִים בְּחֹטֶא הָאָדָם כְּמוֹ נִגְעֵי אָדָם, וְלָזֶה הִתְחִיל בִּנְגְעֵי אָדָם וְסָמוּךְ לָהֶם אָמַר נִגְעֵי בְּגָדִים וְאָמַר אַחַר שְׁנֵיהֶם "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע. הָרֹאשׁ לָדַעַת כִּי גַּם עַל נִגְעֵי בְּגָדִים חוֹזְרִים הַדְּבָרִים, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה מוּבָן כֵּן אִם הָיָה מְסַדֵּר נִגְעֵי בְּגָדִים, וְהָבֵן.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לְהַקְדִּים נֶגַע הַבֶּגֶד וְאַחַר כָּךְ נִגְעֵי אָדָם, שֶׁאָז הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי נֶגַע הַבֶּגֶד בָּא עַל עָוֹן קַל וְנֶגַע אָדָם בָּא עַל עָוֹן חָמוּר, וְלֹא עַל עָוֹן עַצְמוֹ שֶׁיִּתְחַיֵּב לָבֹא נֶגַע עַל הָאָדָם בָּא עַל הַבְּגָדִים לְצַד הָרַחֲמִים, וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב וְאָמַר נִגְעֵי אָדָם לוֹמַר כִּי גַּם צָרַעַת הַצְּרִיכָה לָבֹא לָאָדָם בַּעַל הָרַחֲמִים מְבִיאָהּ בַּבְּגָדִים אוּלַי יָשׁוּב וְרָפָא לוֹ מִבּוֹא עָלָיו. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר דִּלְמָא עַל עָוֹן חָמוּר בָּאִים נִגְעֵי אָדָם וְעַל עָוֹן קַל בָּאִים נִגְעֵי בְּגָדִים, וְהַתּוֹרָה

סִדְרָה הֶחָמוּר תְּחִלָּה שֶׁהֵם נִגְעֵי אָדָם וְאַחַר כָּךְ הַקַּל שֶׁהֵם נִגְעֵי בְּגָדִים, אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְסַדֵּר מִשְׁפַּט הַבְּגָדִים אַחַר מִשְׁפַּט אָדָם וְטַהֲרָתָם וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְהָבֵן.

לה וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר. תֵּיבַת **לֵאמֹר** מְיֻתֶּרֶת. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: יֹאמַר לוֹ הַכֹּהֵן דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין, עַד כָּאן. וְזֶה דֶּרֶךְ דָּרְשׁ, כִּי הַכָּתוּב מְדַבֵּר דִּבְרֵי אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת. וְהֵם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּהָ בְּאֹם אֵינוֹ עִנְיָן לְדִבְרֵי בַּעַל הַבַּיִת תְּנֵהוּ עִנְיָן לְדִבְרֵי כֹּהֵן. וּבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וְהִגִּיד לַכֹּהֵן" וְהַתַּכְלִית "לֵאמֹר" לוֹ הַכֹּהֵן, רָצָה לוֹמַר דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין. וּלְפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר תֵּיבַת "לֵאמֹר" אַחַר "כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת", אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהַתַּנָּא דָּרַשׁ הַתֵּיבָה בְּאֹם אֵינוֹ עִנְיָן.

וְקָשֶׁה לָמָּה לֹא אָמַר הַכָּתוּב תֵּבַת "לֵאמֹר" בְּדִבְרֵי הַכֹּהֵן, וְתִדְרֹשׁ הַדְּרָשָׁה בְּיֹשֶׁר, וּמָקוֹם הִנִּיחוּ לָנוּ לְפָרֵשׁ. וְהוּא עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַצְמָם שֶׁכָּתְבוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: "נֶגַע" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּנֶגַע"? אֲפִלּוּ תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא נֶגַע בְּוַדַּאי לֹא יִגְזֹר וְכוּ', אֶלָּא יֹאמַר "כְּנֶגַע" עַד כָּאן. וְיֵשׁ לָדַעַת מִי הִכְרִיחָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לְפָרֵשׁ כֵּן, דִּלְמָא טַעַם אָמְרוּ "כְּנֶגַע" וְלֹא אָמַר "נֶגַע", כִּי חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר "נֶגַע" שֶׁתִּבְחֵן חִיבָּתוֹ תּוֹרָה לָבֹא אֶצֶל הַכֹּהֵן וּלְהַגִּיד אֶלָּא אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא וְיָדַע שֶׁהוּא וַדַּאי נֶגַע, אֲבָל אִם נִסְתַּפֵּק בּוֹ אִם הוּא נֶגַע אוֹ לֹא, לֹא יָבֹא לַכֹּהֵן. לָזֶה אָמַר "כְּנֶגַע" שֶׁיָּבֹא עַל הַסָּפֵק כְּוַדַּאי. אֶכֶן דְּרָשַׁת הַתַּנָּא הִיא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "וְהִגִּיד לַכֹּהֵן", וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁהַהַגָּדָה הִיא הַנֶּגַע הַמְּזָכָּר בְּסָמוּךְ, וְלָזֶה דָּרַשׁ כִּי הַיִּתּוּר בָּא עַל הַדִּקְדּוּק "כְּנֶגַע" וְלֹא "נֶגַע", שֶׁאֲפִלּוּ תַּלְמִיד חָכָם וְכוּ' לֹא יֹאמַר "נֶגַע" אֶלָּא "כְּנֶגַע", וְכָל זֶה לְדַעַת הַתַּנָּא.

וּמָקוֹם הִנִּיחוּ לָנוּ גַּם כֵּן בָּזֶה לַחְקוֹר בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, הֲלֹא לְפִי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ עוֹד שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "נִרְאָה לִי" – וְלֹא לְנֵרִי, "בַּבַּיִת" – לְהָבִיא אֶת הָעֲלִיָּה וְכוּ', וְכַמָּה דְּרָשׁוֹת, מֵעַתָּה צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "כְּנֶגַע" כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר "נִרְאָה לִי בַּבַּיִת" לִלְמֹד הַמִּשְׁפָּטִים הָהֻמָּה, וּמִנַּיִן לָנוּ לִדְרֹשׁ שֶׁאֲפִלּוּ יָדַע וַדַּאי שֶׁהוּא נֶגַע יֹאמַר "כְּנֶגַע"? וַהֲגַם שֶׁדֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לִדְרֹשׁ הַכְּתוּבִים בְּסֵדֶר זֶה, אַף עַל פִּי כֵן כָּל עוֹד שֶׁנּוּכַל לְיַשֵּׁב הַדְּרָשָׁה בְּסֵדֶר הֶכְרֵחִי הוּא יוֹתֵר נָכוֹן, וּבָזֶה הִרְוַחְנוּ אֶת שְׁלָנוּ, פֵּרוּשׁ תֵּבַת "לֵאמֹר", שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **לֵאמֹר כְּנֶגַע**, פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁכְּפִי הָאֱמֶת יָדַע שֶׁהוּא נֶגַע וְאֵינוֹ כְּנֶגַע אֶלָּא בְּמַאֲמָרוֹ, אַף עַל פִּי כֵן יֹאמַר כֵּן. וְשִׁעוּר תֵּבַת "לֵאמֹר" הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: הָאֲמִירָה תִּהְיֶה "כְּנֶגַע", וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה מֵבִין שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגַע אֶלָּא בְּמַאֲמָרוֹ וְלֹא בְּצֶדֶק הַדָּבָר. וּבָזֶה גַּם כֵּן הִרְוַחְנוּ דְּרָשַׁת הַתַּנָּא שֶׁדָּרַשׁ בְּתֵבַת "כְּנֶגַע" שֶׁרָצָה לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ תַּלְמִיד חָכָם וְכוּ'. עוֹד יָכוֹל לוֹמַר שֶׁהַתּוֹרָה מַתֶּרֶת לֵאמֹר "כְּנֶגַע", וּמִמֵּילָא אַתָּה מֵבִין שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגַע שֶׁהֲצָרִךְ לְהַתִּיר. וּכְבָר כָּתַבְתִּי כַּמָּה פְּעָמִים כִּי רְשׁוּת נִתּוּנָה לָנוּ לְדָרֹשׁ הַפְּסוּקִים בְּכַמָּה פָּנִים מְשֻׁנִּים מִדִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כָּל שֶׁמִּתְיַשְּׁבִים הַפְּסוּקִים עַל נָכוֹן, כָּל שֶׁאֵין הַפְּכִיּוּת דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּהֲלָכוֹת.

לו בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן. טַעַם שֶׁהֲצָרִךְ לוֹמַר **הַכֹּהֵן**, מִשּׁוּם שֶׁזּוּלָתָהּ הָיָה נִשְׁמָע כִּי בְּטֶרֶם יָבֹא יְצַוֶּה, וּכְפִי זֶה אֵין חִיּוּב לַכֹּהֵן לְהִתְעַכֵּב עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁפִּנּוּ וַדַּאי אֶת כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, וּמֵאֲמָרוֹ "הַכֹּהֵן", הֶרְאָה כִּי תֵּבַת "בְּטֶרֶם" אֵין לָהּ קֶשֶׁר עִם זִכְרוֹן הַכֹּהֵן שֶׁאֵצֶל "וְצִוָּה" וּקְשׁוּרָה הִיא עִם "וּפִנּוּ", וְהָבֵן:

כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת. פֵּרוּשׁ, כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת לֹא יִטְמָא אֶלָּא יְצִילוּ הַכֹּל וַאֲפִלּוּ פַּכִּים קְטַנִּים, כִּי חָס ה' אֲפִלּוּ עַל מָמוֹן הַבָּזוּי שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּבָזֶה נָתַן טַעַם הַכָּתוּב לָמָּה צִוָּה ה' לְפַנּוֹת קוֹדֶם, הֲלֹא אֲפִלּוּ אַחַר בִּיאַת הַכֹּהֵן וְרוֹאֶה הַנֶּגַע אֵין הַבַּיִת טָמֵא אֶלָּא אַחַר שֶׁיֵּצֵא הַכֹּהֵן וַיְסַגִּירֻנּוּ, וּמֵעַתָּה אֵין צֹרֶךְ לְהַקְדִּים לְפַנּוֹת קוֹדֶם בֹּא הַכֹּהֵן וְיכוֹלִין לְפַנּוֹת אַחַר שֶׁבָּא הַכֹּהֵן קוֹדֶם שֶׁיַּסְגִּיר. לָזֶה אָמַר **וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כִּי לְצַד שֶׁכְּשֶׁיִּרְאֶה הַכֹּהֵן הַנֶּגַע שֶׁצָּרִיךְ לְהַסְגִּיר אֵין רְשׁוּת לְהִתְעַכֵּב מִלְּהַסְגִּיר כָּל עִקָּר, וּמִצַּד זֶה יִמָּהֲרוּ לְפַנּוֹת וּלְצַד הַמְּהִירוּת יִשְׁכְּחוּ מָמוֹן הַבָּזוּי, לָזֶה הִקְפִּיד ה' לְפַנּוֹת קוֹדֶם, שֶׁבָּזֶה לֹא יִטְמָא מִכָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת.

וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (נגעים יב:ה, ובתורת כהנים) שֶׁלֹּא חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא עַל כְּלֵי חֶרֶס, כִּי שְׁאָר כֵּלִים וּבְגָדִים יֵשׁ לָהֶם תַּקָּנָה בְּמִקְוֶה. וּלְדַרְכֵּנוּ הוֹסַפְנוּ לְפָרֵשׁ שֶׁחָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ עַל כְּלֵי חֶרֶס הַקְּטַנִּים שֶׁאֵין אָדָם מַחְשִׁיב אוֹתָם.

לז וְרָאָה וְגוֹ' בְּקִירוֹת הַבַּיִת וְגוֹ'. פָּרְשָׁה זוֹ רְמָזָה מִפְּעֻלּוֹת ה' בְּהַנְהָגָתוֹ עִם הָרְשָׁעִים אֲשֶׁר יִבְחֲרוּ בְּמַטְעַמֵּי יֵצֶר הָרַע, שֶׁהוּא יִקְרָא נִגְעֵי בְּנֵי אָדָם. וְאָמְרוּ בַּזֹּהַר (חלק א קפז.) כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן הַנֶּפֶשׁ בְּגוּף הָאָדָם, מַצְלַחַת, מַה טּוֹב, וְאִם לָאו הוּא עוֹקְרוֹ מִשָּׁם וְחוֹזֵר וְשׁוֹתְלָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז כָּאן בִּנְגְעֵי הַבַּיִת, כִּי הַבַּיִת יְרֻמַּז אֶל גּוּף הָאָדָם שֶׁהוּא בֵּית הַנֶּפֶשׁ, וְהַכֹּהֵן הָרָמוּז כָּאן הוּא הַבּוֹרֵא, שֶׁמְּצִינוּ לְרַזַ"ל בְּסֵפֶר הַזֹּהַר שֶׁדָּרְשׁוּ כֵּן בְּפָסוּק "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" וְגוֹ'. וְאָמַר כִּי כְּשֶׁיִּרְאֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּי הַנֶּגַע בְּקִירוֹת הַבַּיִת, פֵּרוּשׁ, נִשְׁתַּקַּע בְּחִינַת הָרַע בְּתוֹכְיוֹת מַהוּת הַגּוּף, וְנִתְעַב הַבַּיִת, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ "שְׁקַעֲרוּרוֹת", תֵּבָה זוֹ מֻרְכֶּבֶת מִשְׁתַּיִם "שָׁקַע רוּרוֹת", וְאוֹת הָא' נִבְלַעַת בַּמִּבְטָא, וּכְאִלּוּ אָמַר "שָׁקַע אֲרוּרוֹת", שֶׁנִּשְׁתַּקַּע בּוֹ בְּחִינַת הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁנִּקְרָא אָרוּר. וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה בְּחִינוֹת בְּרִשְׁעוֹ אָמַר "אֲרוּרוֹת". וְאָמְרוּ "יְרַקְרַקּוֹת" רֶמֶז לְסִימַן הָעֲבֵרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זַ"ל (שבת לג.) סִימָן לַעֲבֵרָה הִדְרוֹקָן. גַּם אָמַר "אֲדַמְדַּמּוֹת" רוֹמֵז לִשְׁפִיכוּת דָּמִים הַמְּיֻחָס לִבְחִינַת הָרַע רַחֲמָנָא לִצְלַן. יְצַו ה' לְסַגֵּר הַבַּיִת, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִשְׁפַּע מִשֶּׁפַע הָאֱלֹהִי, וְהוּא סוֹד נְדוּי הָרְשָׁעִים לְבַל יֵחֲסוּ בְּצִלָּא דִּמְהֵימְנוּתָא. אִם הָאָדָם הִרְגִּישׁ בְּדָבָר וְשָׁב, מַה טּוֹב, וְאִם לֹא, יְצַו ה' לְהָבִיא עָלָיו יִסּוּרִין לִרְחֹץ כָּתְמָיו וּנְגָעָיו, וְהוּא סוֹד חִלּוּץ אֲבָנִים וְכוּ'. וְאִם עֲדַיִן מַסְרִיחַ מַעֲשָׂיו חֲרֵי הוּא מֵת, וְהוּא אָמְרוֹ "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת אֶת אֲבָנָיו" וְגוֹ'.

פרק טו

ב דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם וְגוֹ׳. כָּל זֶה מְיֻתָּר אַחַר שֶׁאָמַר ״וַיְדַבֵּר וְגוֹ׳ לֵאמֹר״. וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר עַל פִּי דִּבְּרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּזִיבָה וְאֵין אֵמוֹת הָעוֹלָם מְטַמְּאִין בְּזִיבָה. לָזֶה אָמַר **דַּבְּרוּ**, פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן קוֹשִׁי שֶׁתִּמְצָא טַמְאָה בָּהֶם יוֹתֵר מֵהַגּוֹיִם, יִשְׂרָאֵל זָב מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְאֵין הַגּוֹי זָב מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְאָמַר **וַאֲמַרְתֶּם**, פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן מַעֲלָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כו:יז) ״הֶאֱמַרְתָּ״ וְ״הֶאֱמִירְךָ״, הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהַגַּם שֶׁהוּא מַזְקִיק בָּהֶם הַטֻּמְאָה יוֹתֵר, זֶה הוּא לְמַעֲלָה לָהֶם, שֶׁהֵם יֶשְׁנָם בְּטַהֲרָה, וְאֵין אֵמוֹת הָעוֹלָם בְּטַהֲרָה, וְהוּא סוֹד ״אֵין שׁוֹטָה נִפְגָּע״ (שבת יג:).

אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **אִישׁ אִישׁ.** וְאוּלַי שֶׁיּוּדִיעַ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּמִּדְרָשׁ (תנא דבי אליהו פרק טו) רָאָה אָדָם קָרֵי שֶׁחַיָּב טְבִילָה, וְאָמַר: ״מִי רוֹאֶה אוֹתִי? אֵין בְּכָךְ כְּלוּם״. שׁוּב רָאָה פַּעַם שְׁנִיָּה, אָמַר: ״מִי רוֹאֶה אוֹתִי?״, פַּעַם שְׁלִישִׁית, עָבַר עַל מַה שֶּׁכָּתוּב ״פַּעֲמַיִם שָׁלֹשׁ עִם גֶּבֶר״ (איוב לג:כט), הוּא נַעֲשָׂה זָב וְכוּ׳, עַד כָּאן. זֶה הוּא שֶׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אִישׁ אִישׁ**, פֵּרוּשׁ פַּעַם רִאשׁוֹנָה אִישׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כג:יא) ״אִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֶה לָיְלָה״, וְאָמַר פַּעַם שְׁנִיָּה, אִישׁ, לִרְמֹז עַל פַּעַם שְׁנִיָּה, אִם חָזַר בּוֹ מוּטָב, אִם לָאו יִהְיֶה זָב גָּמוּר וְיִטְבּוֹל לְטֻמְאָה חֲמוּרָה.

זוֹבוֹ טָמֵא הוּא. רַ״ל דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים עַל זֶה הַדָּרָךְ: ״זוֹבוֹ הוּא טָמֵא״ – לְמֵד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא. וַהֲלֹא דִּין הוּא: הַזָּב שֶׁהוּא גָּרַם לוֹ טֻמְאָה טָמֵא, הַזּוֹב שֶׁהוּא גּוֹרֵם טֻמְאָה אֵינוֹ דִּין וְכוּ׳, שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יוֹכִיחַ וְכוּ׳ שֶׁהוּא טָהוֹר וּמְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר ״זוֹבוֹ הוּא טָמֵא״. וְדָרְשׁוּ עוֹד עַל זֶה הַדָּרָךְ: ״הוּא טָמֵא״ וְאֵין דָּם הַיּוֹצֵא מֵהֶאֱמָּה טָמֵא. פֵּרוּשׁ, שֶׁהָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מֵרֵקוֹ: וּמָה רוֹק שֶׁהוּא יוֹצֵא מִמָּקוֹם טָהֳרָה טָמֵא, דָּם שֶׁיּוֹצֵא מִמָּקוֹם טֻמְאָה אֵינוֹ דִּין וְכוּ׳, תַּלְמוּד לוֹמַר ״הוּא״. וּכְדָרְךְ שֶׁדָּן הַתַּנָּא שָׁם כְּשֶׁרָצָה לְהַצְרִיךְ רִבּוּי לְמֵי רַגְלַיִם שֶׁמְּטַמְּאִים, וְדָן קַל וָחוֹמֶר מֵרֵקוֹ וְסָתַר לָהּ מִדָּם הַיּוֹצֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְזֹאת״ לְרַבּוֹת מֵי רַגְלַיִם. וּבְפֶרֶק דַּם נִדָּה (נדה נו.) הִקְשׁוּ: וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת מֵי רַגְלַיִם וּלְמַעֵט דָּם הַיּוֹצֵא? וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מְרֻבֶּה אֲנִי מֵי רַגְלַיִם לְטַמְּאָה דְּדוֹמֶה לְרוֹק שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְחוֹזֵר וְנִבְלָע, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַדָּם, עַד כָּאן.

וְקָשֶׁה, אִם כֵּן לֹא לִכְתֹּב אֶלָּא רִבּוּי ״וְזֹאת״, וַאֲנִי יוֹשֵׁב וְדָן רִבּוּי זֶה לָמָּה, הֲלֹא בֵּין מֵי רַגְלַיִם בֵּין דָּם הַיּוֹצֵא בָּאִים בְּקַל וָחוֹמֶר מֵרֵקוֹ. וּמִכֹּחַ זֶה הָיִיתִי מַכְרִיחַ לוֹמַר שֶׁלֹּא לָדוּן קַל וָחוֹמֶר, וְנֹאמַר שֶׁבָּא הַכָּתוּב לִסְתֹּר קַל וָחוֹמֶר שֶׁתְּחַיֶּבְךָ לָרַבּוֹת מֵי רַגְלַיִם וְדָם הַיּוֹצֵא, וְלֹא רַבָּה אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם. וְלִיַּדַּע אֵיזֶה מֵהֶם הוּא הַמִּתְרַבֶּה, יָדוּן בְּדוֹמֶה לָרֹק שֶׁמִּתְעַגֵּל וְכוּ׳ כְּדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב מְעוּט ״הוּא״. וְאֵין לְדָחוֹת שֶׁאָז הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁבָּא רִבּוּי ״וְזֹאת״ לָדָם הַיּוֹצֵא, הֲגַם שֶׁאֵינוֹ מִתְעַגֵּל וְכוּ׳, אֲבָל מֵי רַגְלַיִם אָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר – זֶה טָעוּת, כִּי כְּשֶׁאָנוּ בָּאִים לָדוּן בְּקַל וָחוֹמֶר מֵהָרֹק שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִמָּקוֹם טֻמְאָה, אָנוּ דָּנִין מֵי רַגְלַיִם וְדָם הַיּוֹצֵא כְּאֶחָד בְּקַל וָחוֹמֶר, שֶׁהֲרֵי הֵם שָׁוִים בַּצַּד הֶחָמוּר, שֶׁיָּצְאוּ מִמָּקוֹם טֻמְאָה, וְלֹא צָרִיךְ רִבּוּי לָדָם אִם לֹא שֶׁתֹּאמַר דְּאָתָא קְרָא לִסְתֹּר לַקַּל וָחוֹמֶר. וְתִמְצָא שֶׁגַּם הַתַּנָּא שֶׁגָּמַר מִעוּט הַדָּם מִמְּעוּט ״הוּא״, כְּשֶׁבָּא לִלְמֹד מֵי רַגְלַיִם מִקַּל וָחוֹמֶר דְּרָקוֹ, דָּחָה ״דָּם הַיּוֹצֵא יוֹכִיחַ״ שֶׁאֵינוֹ נִלְמָד בְּקַל וָחוֹמֶר, וְלֹא דָּחָה פִּרְכָּא זוֹ ״מַה לְּדָם הַיּוֹצֵא שֶׁאֵינוֹ מִתְעַגֵּל״ וְכוּ׳. וּמִמַּה כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶלָּא רִבּוּי ״וְזֹאת״, תִּתְחַיֵּב מֵעַצְמְךָ לוֹמַר שֶׁהַתּוֹרָה מְנַעַתְךָ מִלָּדוּן קַל וָחוֹמֶר זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּדוּן הַכֹּל, וַאֲנִי יוֹדֵעַ כִּי מַה שֶּׁבָּא לְטַהֵר הוּא דָּם הַיּוֹצֵא.

וּמִכֹּחַ זֶה בָּנִיתִי מָקוֹם לְפָרֵשׁ, שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּיִתּוּר תֵּבַת ״הוּא״ לוֹמַר, כִּי אֵין גּוּפוֹ שֶׁל זָב לְבַד הוּא הַמְּטַמֵּא אֶת בְּעָלָיו, אֶלָּא הוּא סִימָן אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה ה׳ בַּטָּמֵא לְצַד מַעֲשָׂיו הָרָעִים, וְהוֹדִיעַ ה׳ כִּי אָדָם שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ סִימָן זֶה הוּא לוֹ לְסִימָן כִּי אִישׁ טָמֵא הוּא. וְתֵבַת ״הוּא״ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב חוֹזֶרֶת אֶל הָאָדָם שֶׁטָּמֵא הוּא. וְלָזֶה יְצַו ה׳ מִשְׁפַּט הָאָדָם שֶׁהוּא עַצְמוֹ אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וַהֲגַם דְּהַתַּנָּא דָּרְשָׁהּ לְמִעוּט דָּם, זֶה הָיָה קֹדֶם דְּרָשַׁת ״וְזֹאת״, וְאַחַר דְּרָשַׁת ״וְזֹאת״ נַחְזוֹר לָדוּן וְלִדְרוֹשׁ. וְהִרְבֶּה פְּעָמִים דּוֹרֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּדֶרֶךְ זֶה, וְכָאן הִנִּיחַ מָקוֹם לְדוֹרְשֵׁי תּוֹרָה.

ג טַמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: ״טַמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ״ – לְמַעֵט שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאוֹדֶם עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, וְזוֹלַת מְעוּט זֶה, הֲגַם שֶׁאָמַר קְרָא ״זוֹבוֹ טָמֵא הוּא״ וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁבָּא לְמַעֵט אוֹדֶם הַיּוֹצֵא שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא, לֹא דָּרְשׁוּ כֵּן אֶלָּא לְצַד שֶׁאַחַר הֶאֱמֶת מִעֵט הַכָּתוּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא הַזָּב בְּאוֹדֶם. אֲבָל אִם לֹא הָיָה מְעוּט טַמְאַת הָאוֹדֶם, אָז הָיָה נִכְלָל גַּם הָאוֹדֶם בִּכְלַל אָמְרוֹ ״זוֹבוֹ טָמֵא״, כִּי שְׁנֵיהֶם נִקְרָאִים זוֹבוֹ, וְלֹא הָיִינוּ יְכוֹלִין לְמַעֵט הָאוֹדֶם, וְהָיִינוּ מַכְרִחִין לְפָרֵשׁ מְעוּט הוּא עַל טַמְאַת הַזָּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאוֹדֶם, וְלֹא הָיָה לָנוּ מָקוֹם לְמַעֵט דָּם הַיּוֹצֵא שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא, וְהָוָה אָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מֵרֵקוֹ כָּאָמוּר שָׁם. אוֹ הָיִינוּ מִתְחַכְּמִים לְמַעֵט מִמַּה שֶּׁיֵּצֵרְךָ לְרִבּוּי ״וְזֹאת״ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה.

טַמְאָתוֹ הוּא. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: וּמָה הַזָּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאוֹדֶם מְטַמֵּא בְּלוֹבֶן, זָבָה שֶׁמְּטַמְּאָה בְּאוֹדֶם אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּטַמְּאָה בְּלוֹבֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״טַמְאָתוֹ הוּא״. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״טַמְאָתוֹ״, אֶלָּא בָּא לְמַעֵט זָבָה – ״טַמְאָתוֹ״ וְלֹא טַמְאָתָהּ. וְלֹא מִתֵּבַת ״הוּא״ מְמַעֵט הַזָּבָה כְּדִבְרֵי בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, כִּי כְּשֶׁנָּבָא לְדַיֵּק מִמַּשְׁמָעוּת מְעוּט הַמִּתְדַּיֵּק מִתֵּבַת ״הוּא״ יִהְיֶה הַמְּעוּט בַּטֻּמְאָה וְלֹא בַּנִּטְמָא, וְהָבֵן.

וּמַה שֶּׁיֵּשׁ לְפָרֵשׁ בִּבְרִיתָא זוֹ שֶׁהִצְרִיךְ לְמַעֵט זָבָה שֶׁלֹּא תִּטְמָא בְּלוֹבֶן שֶׁלֹּא תָּדוּן בְּקַל וָחוֹמֶר מִזָּב, וּבְרֹאשׁ בְּרִיתָא זוֹ מְמַעֵט הַזָּב שֶׁלֹּא יִטְמָא בְּאוֹדֶם שֶׁלֹּא יָדוּן בְּקַל וָחוֹמֶר מִזָּב, וְהֵם שְׁנֵי קַל וָחוֹמֶר הַסּוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, כְּבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּפָרָשָׁה זוֹ בְּפָסוּק ״וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר״ (ויקרא יד:ז), וּלְדֶרֶךְ שֶׁכָּתַבְתִּי שָׁם

יִתְיַשְּׁבוּ גַּם כֵּן דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמָקוֹם זֶה, כִּי יֵשׁ בִּנְדָּה חוּמְרָא, שֶׁדָּמָהּ מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ (נדה נד:) מַה שֶּׁאֵין כֵּן זוֹבוֹ שֶׁל זָב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא לַח, גַּם מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּרְאִיָּה אַחַת מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַזָּב, וְלָזֶה יֵשׁ לְהַגְדִּיל טֻמְאַת הַדָּם. וְיֵשׁ חוּמְרָא בְּזָב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ יָמִים אֶלָּא רְאִיּוֹת, וְגַם שֶׁסּוֹפֵר שִׁבְעָה לִשְׁתֵּי רְאִיּוֹת מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַזָּבָה, וְאִם כֵּן יֵשׁ צְדָדִים לְהַגְדִּיל טֻמְאַת הַלּוֹבֶן, וְחֵשׁ הַכָּתוּב לְמִי שֶׁיִּגְדַּל בְּעֵינָיו חוּמְרָא זוֹ לָדוּן קַל וָחוֹמֶר בְּדָרְךְ זֶה, וּלְמִי שֶׁיִּגְדַּל בְּעֵינָיו חוּמְרָא זוֹ שֶׁיָּדוּן בְּדָרְךְ זֶה, וְהָבֵן.

וְטַעַם אָמְרוֹ תּוֹרַת ״הִיא״, נִרְאֶה שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר: לֹא מִעֵט הַכָּתוּב לְבָן בְּזָבָה אֶלָּא לְמַעֵט שֶׁלֹּא יְטַמֵּא בְּחוּמְרוֹת הָאָדָם, דְּהַיְנוּ לְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּרְאִיָּה אַחַת, שֶׁלֹּא לוֹמַר דּוּן מִינָהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, אֲבָל לְטַמֵּא בְּטֻמְאָתוֹ שֶׁל זָב עַדַיִן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁכֵּן הוּא. תַּלְמוּד לוֹמַר מְעוּט שֵׁנִי ״הִיא״, פָּרוּשׁ שֶׁהַמְּעוּט בָּא עַל מְצִיאוּת עַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאַת הַזָּב שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בּוֹ, וְשִׁעוּר הַדְּבָרִים הֵם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: טֻמְאָה זוֹ כַּמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר בּוֹ הוּא, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּטַמְּאִים בִּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, אֵינָהּ אֶלָּא בְּזָב, כַּמּוּבָן מֵאָמְרוֹ ״טֻמְאָתוֹ״ וְלֹא שֶׁל זָבָה.

יח וְרָחַץ בַּמַּיִם. טַעַם זִכְרוֹן רְחִיצָתוֹ, אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) לְהַשְׁוֹוֹת לָהּ מִשְׁפַּט רְחִיצָתָהּ לְכָל הַתְּנָאִים הָרְמוּזִים בְּדִין רְחִיצָתוֹ. וְאִם תֹּאמַר אִם לָזֶה נִתְכַּוֵּן הַפָּסוּק לֹא הָיָה צָרִיךְ, וְהָיִינוּ לוֹמְדִים כֵּן מֵאָמְרוֹ ״וְאִשָּׁה״ בְּתוֹסֶפֶת ו׳ מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, לְהַשְׁוֹוֹת מִשְׁפַּט שְׁנֵיהֶם וְלִתֵּן אֶת הָאָמוּר הָעֶלְיוֹן בַּתַּחְתּוֹן, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא כָּל אוֹתָם דִּינִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם וָא״ו בִּתְחִלָּה. וּלְפִי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וָא״ו ״וְאִשָּׁה״ לְרַבּוֹת קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, לְפִי זֶה אִם לֹא אָמַר ״וְרָחַץ״ הָיִינוּ דּוֹרְשִׁים הַוָּא״ו לְמִשְׁפְּטֵי הָרְחִיצָה וְלֹא יָדַעְנוּ טוּמְאָה קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד.

וְזוּלַת דִּבְרֵיהֶם הָיָה נִרְאֶה לוֹמַר לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ (בתורת כהנים) בְּפָסוּק ״אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע״ – עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתוֹ חוּץ לִבְשָׂרוֹ, אֲבָל אִם לֹא יָצְתָה הֲגַם שֶׁהִרְגִּישׁ אוֹחֵז בָּאֵמָּה וּבוֹלֵעַ הַתְּרוּמָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאִשָּׁה שֶׁטְּמֵאָה אֲפִלּוּ בְּנוֹגַעַת שִׁכְבַת זֶרַע בְּמִסְתָּרֶיהָ. לָזֶה אָמַר ״וְרָחַץ״ לוֹמַר שֶׁאֵין מַשְׁוֶה שְׁנֵיהֶם אֶלָּא בִּרְחִיצָה, לֹא בְּמִשְׁפַּט הַטֻּמְאָה. וּמֵעַתָּה אָנוּ מְפָרְשִׁים אָמְרוֹ ״וְאִשָּׁה״ בְּוָא״ו, כִּי גַּם הָאִשָּׁה לִפְעָמִים יֵשׁ בָּהּ מִשְׁפָּט שָׁוֶה לָאִישׁ שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה בְּמִסְתָּרֶיהָ לְרַבֵּנוּ אִם בָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וּלְרַבִּי יְהוּדָה בִּיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל כַּלָּה (בתורת כהנים כאן, יבמות לד:), וְדִיקוֹ לָהּ מִתֵּבַת ״אוֹתָהּ״. וּמֵעַתָּה אִם לֹא אָמַר ״וְרָחַץ״ וְהָיִיתִי בָּא לָדוּן מִשְׁפְּטֵי הָרְחִיצָה שֶׁבָּאִישׁ לָאִשָּׁה מִוָּא״ו ״וְאִשָּׁה״, הָיִיתִי דָן נַמִּי שֶׁמְּטַמֵּא בָּאִישׁ אֲפִלּוּ לֹא יָצְתָה שִׁכְבַת זֶרַע חוּץ, וְיִגְמֹר מֵהָאִשָּׁה. וְהָיִיתִי מְפָרֵשׁ אָמְרוֹ ״תֵּצֵא״ כִּי עֲקִירָתָהּ מִמְּקוֹמוֹ נִקְרֵאת יְצִיאָה, אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי ״תֵּצֵא״ לֶעָתִיד, פָּרוּשׁ כָּל שֶׁרְאוּיָה לָצֵאת הֲגַם שֶׁלֹּא יָצְתָה טָמֵא, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בָּאִשָּׁה. לָזֶה אָמַר ״וְרָחַץ״ לְגַלּוֹת לְךָ שֶׁלֹּא נִתְקוּ בְּוָא״ו שֶׁל ״וְאִשָּׁה״ לִתֵּן הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה. וְאִם הָיָה אוֹמֵר ״וְרָחַץ״ בְּלֹא וָא״ו ״וְאִשָּׁה״, הֲגַם דְּאִיכָּא תֵּבַת ״אוֹתָהּ״ שֶׁמְּמֻנָּה דּוֹרְשִׁים מְעוּט לְמָר שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וּלְמָר הַכֹּלָּה, אָז לֹא הָיִינוּ דּוֹרְשִׁים תֵּבַת ״אוֹתָהּ״ בְּדֶרֶךְ זֶה, וְהָיִינוּ דּוֹרְשִׁים ״אוֹתָהּ״ לְדָרָשָׁה אַחֶרֶת אַחַר שֶׁנִּתְגַּלָּה לָנוּ בְּפָרוּשׁ בַּפָּסוּק שֶׁמְּטַמֵּא בֵּית סְתִירָה, מַה לִּי כַּלָּה מַה לִּי וְכוּ׳. וְאַדְרַבָּה הָיָה מָקוֹם לוֹמַר ״אוֹתָהּ״ לְרַבּוֹת כָּל סְתָרֶיהָ, אֲבָל מֵאָמְרוֹ ״וְאִשָּׁה״ בְּוָא״ו הִשְׁוָה אוֹתָם הַכָּתוּב לִשְׁאָר טֻמְאַת סְתָרִים דְּלֹא מְטַמְּאִים. וּלְפִי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים ״וְאִשָּׁה״ לְרַבּוֹת בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, גִּלּוּ דַּעְתָּם שֶׁסּוֹבְרִים שֶׁתֵּבַת ״אוֹתָהּ״ מְיֻחֶדֶת הִיא לְדָרָשָׁה לְמִעוּט וְלֹא לְרַבּוֹת, וְלָזֶה נִשְׁאֶרֶת וָא״ו ״וְאִשָּׁה״ מְיֻתֶּרֶת וְדָרְשׁוּ לְבַת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד.

כח וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת גְּזֵרַת הַכָּתוּב בְּאֵיזֶה מָקוֹם הִיא, אִם הַסְּפִירָה הָיָה לוֹ לוֹמַר ״תִּסְפּוֹר לָהּ״, וְאִם ״אַחַר תִּטְהַר״ לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר ״וְאַחַר״. וְנִרְאֶה עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ״ – כְּשֶׁתִּפְסוֹק מִזּוֹבָהּ, עַד כָּאן. לְפִי זֶה תִּהְיֶה גְּזֵרַת הַכָּתוּב תֵּיבַת **מִזּוֹבָהּ**, וְהָכִי קָאָמַר **וְאִם טָהֲרָה** – תֵּדַע מֵאֵיזֶה זְמַן תִּקְרֵא טְהוֹרָה מִזּוֹבָהּ, מֵעֵת נִפְסְקָה זוֹבָהּ נִקְרֵאת טְהוֹרָה לִסְפּוֹר שִׁבְעָה יָמִים, וְהוּא שֶׁאָמְרוּ כְּשֶׁתִּפְסוֹק מִזּוֹבָהּ, וְהָבֵן. וְתִמְצָא שֶׁפֵּרֵשׁ רַשׁ״י בְּפֶרֶק קַמָּא דִּמְגִלָּה (מגילה ח.) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כְּשֶׁתִּפְסוֹק מִזּוֹבָהּ לְאַלְתַּר תִּסְפּוֹר, שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְטִבּוּל קוֹדֶם. וְהוּא מְכֻוָּן לְמַה שֶּׁכָּתַבְתִּי.

וְאִם טָהֲרָה פֵּרוּשׁ, נִסְתַּלֵּק הַזּוֹב, שֶׁכֵּן הוּא מַשְׁמָעוּת תֵּבַת ״טָהֲרָה״. וְלֹא תַּחְשׁוֹב שֶׁבְּהִסְתַּלֵּק הַזּוֹב נִסְתַּלְּקָה טֻמְאָה מִמֶּנָּה, לֹא כֵן, שֶׁלֹּא נִסְתַּלְּקָה אֶלָּא טֻמְאַת הַזּוֹב עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ ״מִזּוֹבָהּ״, אֲבָל לֹא טֻמְאַת מַגַּע זוֹב, וְעוֹדָנָּה טְמֵאָה וְצָרִיךְ לִסְפּוֹר שִׁבְעָה נְקִיִּים, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְסָפְרָה לָהּ וְגוֹ׳ וְאַחַר תִּטְהָר״ מִכֹּל.

חסלת פרשת מצורע

פרק טז

א וַיְדַבֵּר ה׳ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת מַה נֶּאֱמַר לוֹ בְּדִבּוּר זֶה. ב׳, לְאֵיזֶה עִנְיָן יַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב הֱיוֹת דִּבּוּר זֶה אַחֲרֵי מוֹת, מַה לִּי אַחַר מַה לִּי קוֹדֶם. ג׳, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **בְּקָרְבָתָם** וְגוֹ׳, אִם לְהוֹדִיעַ שֶׁמּוּתוּ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְקָרְבוּ לִפְנֵי ה׳, הֲלֹא כְּבָר הוֹדִיעַ הַדָּבָר בִּמְקוֹמוֹ (ויקרא י:א) ״וַיַּקְרִיבוּ אֵשׁ זָרָה״ וְגוֹ׳, וְשָׁם הוּא יוֹתֵר מְפֹרָשׁ הַדָּבָר מִמַּה שֶּׁכָּתוּב כָּאן ״בְּקָרְבָתָם״, שֶׁאֵין יָדוּעַ מַה הוּא הֶעָוֹן שֶׁעָשׂוּ בְּקָרִיבָה זוֹ שֶׁעָלֶיהָ מֵתוּ. ד׳, אָמְרוֹ ״וַיָּמֻתוּ״ מְיֻתֶּרֶת אַחַר שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר ״אַחֲרֵי מוֹת בְּקָרְבָתָם״ וְגוֹ׳. ה׳, אָמְרוֹ ״וַיָּמֻתוּ״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו.

וְגֹרָאָה שֶׁכְּוָנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַזְהִיר אֶת מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יַחְשׁוֹב בְּדַעְתּוֹ כִּי לְצַד שֶׁהוּא יוֹתֵר קָרוֹב לְמַלְכוּת שָׁמַיִם וּבְכָל בֵּיתוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם נֶאֱמָן הוּא וְיָכוֹל לִיכָּנֵס אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה, וַהֲגַם שֶׁיָּצוֹ ה׳ עַל אַהֲרֹן – לֹא יִתְחַיֵּב הַדָּבָר שֶׁגַּם מֹשֶׁה בִּכְלָל, כִּי גָּדוֹל מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (במדבר יב:ו-ז) ״אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה׳ וְגוֹ׳ לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה״, אֲשֶׁר עַל כֵּן דִּבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה** פָּרוּשׁ, אֵלָיו בָּא הַמִּצְוָה, וְאָמַר לוֹ סָמוּךְ לְמִיתַת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן דִּבּוּר זֶה **בְּקָרְבָתָם** לִפְנֵי ה׳ וַיָּמֻתוּ, פֵּרוּשׁ, הֲגַם הֱיוֹתָם בְּנֵי אַהֲרֹן וּבְתוֹסֶפֶת מְרֻבָּה הֱיוֹתָם קְרוֹבִים לִפְנֵי ה׳ כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה יב:ב) בְּפָסוּק ״בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ״, אַף עַל פִּי כֵן לֹא חָמַל עֲלֵיהֶם **וַיָּמֻתוּ**, הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא יוֹעִיל הֱיוֹת הָאָדָם כָּל כָּךְ קָרוֹב לַה׳ כְּדֵי שֶׁיִּפָּרֵץ גָּדֵר לִכָּנֵס לַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **בְּקָרְבָתָם** עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: בִּהְיוֹתָם יוֹתֵר קְרוֹבִים לַה׳ מִכֹּל, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין קְרוֹבִים מֵהֶם, שֶׁאִם הָיָה מֹשֶׁה קָרוֹב מֵהֶם הָיָה הַדָּבָר נַעֲשֶׂה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ (ויקרא י:ג) ״בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ״. וְאוּלַי כִּי כָּאן בֵּאֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּבָרָיו אֶל מֹשֶׁה, וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן ״הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳״ וְגוֹ׳, כִּי דִּבּוּר זֶה נֶאֱמַר לוֹ סָמוּךְ לִקְרִיבָתָם וּמִיתָתָם. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר כָּתוּב בַּתּוֹרָה מִיתַת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן, אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ בְּסָלָקָא דַּעְתִּין דְּתֵיבַת ״אָחִיךָ״ בָּא לְמַעֵט מֹשֶׁה שֶׁאֵינוֹ בָּאַזְהָרָה וּמֵתָר לָבֹא בְּכָל עֵת, וְהֶעֱלוּ בַּאֲמִתּוּת הַדָּרָשָׁא שֶׁתֵּיבַת ״אָחִיךָ״ בָּאָה לְרַבּוֹת הַבָּנִים שֶׁהֵם בָּאַזְהָרָה, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה לֹא נִתְמַעֵט מֹשֶׁה מֵאַזְהָרָה, וּמֵעַתָּה אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מַה דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אִם הוּא בָּאַזְהָרָה אוֹ לֹא. וְהָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן כָּתַב שֶׁפְּשִׁיטָא כִּי מִי הִכְנִיסוֹ עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְהַזְהִירוֹ. וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי הִנֵּה בָּאָה אַזְהָרָתוֹ בְּיִחוּד בְּפָסוּק רִאשׁוֹן. וְדִבְרֵי בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁאָמַר ״מִי הִכְנִיסוֹ״ אֵינָם נִרְאִים. וְכַוָּנַת הַתַּנָּא הִיא שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב לְמַעֵט מֹשֶׁה מֵהָאַזְהָרָה, וְאֵין לָנוּ מִקְרָא לֹא לְמַעֵט וְלֹא לְרַבּוֹת, וּבָחַר הַתַּנָּא לִדְרֹשׁ בְּיִתּוּר תֵּיבַת ״אָחִיךָ״ לְרַבּוֹת הַבָּנִים מִלִּדְרֹשׁ בָּהּ לְמַעֵט מֹשֶׁה.

וְכָל זֶה לְסָבָרַת הָאוֹמֵר (בראשית רבה מד:ה) ״אַחֲרֵי״ סָמוּךְ, ״אַחַר״ מֻפְלָג, וּכְמוֹ שֶׁהֶעְתַּקְתִּי מַחְלוֹקְתָּם בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים. אֲבָל לְסָבָרַת הָאוֹמֵר ״אַחֲרֵי״ מֻפְלָג, ״אַחַר״ סָמוּךְ, יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: שֶׁבָּא לְהוֹדִיעוֹ שֶׁמִּיתָתָם הָיְתָה עַל קָרְבָתָם לִפְנִים בַּקֹּדֶשׁ, וַהֲגַם שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה אֵשׁ זָרָה, מוֹדִיעוֹ ה׳ כִּי טַעַם מִיתָתָם הָיְתָה עַל קָרְבָתָם לִפְנִים, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה אֵשׁ זָרָה. וְאָמְרוֹ **וַיָּמֻתוּ**, נִתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעוֹ שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב כִּי יָצְתָה מַחְשַׁבְתָּם לַפּוֹעַל שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים, אֶלָּא שֶׁנִּדְחֲפוּ וָמֻתוּ. וְהַכַּוָּנָה בְּהוֹדָעָה זוֹ לִשְׁלֹל לְבַל יַחְשֹׁב אָדָם לִפְרֹץ וּלְהִתְקָרֵב הֲגַם שֶׁיָּמוּת, וְזֶה יִמָּצֵא בִּהְיוֹת לָאָדָם בְּחִינַת הַחֵשֶׁק לֹא יָחוּשׁ עַל עַצְמוֹ וְיִתֵּן נַפְשׁוֹ, וְדָבָר זֶה יִמָּצֵא בִּבְחִינַת הַחוֹשֵׁק שֶׁיִּתֵּן נַפְשׁוֹ עַל הַדָּבָר הֲגַם שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּמוּת. לָזֶה אָמַר לוֹ ״וַיָּמֻתוּ״, פֵּרוּשׁ וּכְבָר מֵתוּ וְלֹא הִשִּׂיגוּ מַחְשַׁבְתָּם לְהִתְקָרֵב, וְהָבֵן זֶה.

וְזֶה לְדַעַת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שֶׁאָמַר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, עַל הַקְּרִיבָה מֵתוּ, וְגַם לְסָבָרַת רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא שֶׁאָמַר כְּדֵי קְרִיבָה לְעַצְמָהּ וּכְדֵי הַקְרָבָה לְעַצְמָהּ, אֲבָל לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר עַל הַהַקְרָבָה מֵתוּ, הִנֵּה לְסָבָרַת הָאוֹמֵר ״אַחֲרֵי״ מוּפְלָג יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּאֹפֶן אַחֵר. וְהוּא בְּהַקְדִּים לַחְקֹר לָמָּה לֹא צִוָּה ה׳ עַל מִשְׁפַּט יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר בְּפָרָשָׁה זוֹ עַד הֵן הַיּוֹם, וְלֹא צִוָּה בְּיוֹם צִוּוֹתוֹ בְּעִנְיַן קָדְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְכַאֲשֶׁר אָמַר לוֹ (ויקרא ט:ז) ״קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ״ שָׁם הָיָה לוֹ לוֹמַר לוֹ ״לֹא יָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה״. הָאֱמֶת שֶׁמְּדֵיָּק הוּא הָאסוּר מֵאָמְרוֹ ״קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת״ וְגוֹ׳, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״עֲשֵׂה אֶת חַטָּאתְךָ״ וְגוֹ׳, וְלָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר ״קְרַב״ וְגוֹ׳, וְרַז״ל (תורת כהנים) דָּרְשׁוּ דְּרָשׁוֹת, וּלְדַרְכֵּנוּ נִרְאֶה שֶׁאָמַר אֵלָיו ״קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ״ – אֵין לְךָ רְשׁוּת לִקְרַב אֶלָּא לַמִּזְבֵּחַ וְלֹא לִפְנִים, אֶלָּא שֶׁשָּׁם הָיָה לוֹ לְצַוּוֹת בְּאַזְהָרָה זוֹ דְּ״אַל יָבֹא וְגוֹ׳ וְלֹא יָמוּת״.

אָכֵן לְצַד מַה שֶּׁהוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב שֶׁבַּעֲוֹן הָעֵגֶל מֵתוּ שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְתִיב (דברים ט:כ) ״וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה׳ לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל״ וְגוֹ׳, וּפֵרְשׁוּ רַז״ל (ויקרא רבה ז:א) ״לְהַשְׁמִידוֹ״ – זֶה מִיתַת הַבָּנִים, וְהוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֻחְצָה, הָא לָמַדְתָּ כִּי שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בַּעֲוֹן הָעֵגֶל מֵתוּ וּמִזְבֵּחַ כַּפָּרָה הָיוּ הֵמָּה לַאֲבִיהֶם. וְלֹא תַקְשֶׁה וַהֲלֹא אָמְרוּ (תורת כהנים כאן) שֶׁמֵּתוּ לְצַד עֲוֹן הַקְּרִיבָה לְמַאן דְּאָמַר, וּלְמַאן דְּאָמַר עַל הַהַקְרָבָה – יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאִם לֹא הָיָה עָוֹן אֲבִיהֶם הָיָה ה׳ שׁוֹמֵר רַגְלֵי חֲסִידָיו. גַּם לֹא קָשֶׁה עַל מַה שֶּׁאָמְרוּ (זבחים קטו.) שֶׁמֵּתוּ לְהִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי אִם לֹא הָיָה עָוֹן הָעֵגֶל הָיָה מִתְחַיֵּב מֵאֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט לְהִתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּזוּלָתָם, כִּי כְּבָר הוֹדַעְתִּיךָ שֶׁהֲגַם שֶׁיִּחְפֹּץ ה׳ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו לְסִבָּה נֶעֱלֶמֶת לְיוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת נִפְלָאִים וְרָמוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לַצַּדִּיק כָּל שֶׁהוּא מֵהַדְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא טוֹב עֲשׂוֹת, כְּדֵי שֶׁדֶּרֶךְ שָׁם יִשְׁלֹט בָּהֶם הַדִּין. וּכְבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּעָנְיָן זֶה. צֵא וּלְמַד (אבות דרבי נתן פרק לח) מִמַּה שֶּׁמָּצָא רַבִּי עֲקִיבָא מֵהַדְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא טוֹב עֲשׂוֹת, כְּדֵי שֶׁדֶּרֶךְ שָׁם יִשְׁלֹט בָּהֶם הַדִּין. וּכְבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּעָנְיָן זֶה. צֵא וּלְמַד (אבות דרבי נתן פרק לח) מִמַּה שֶּׁמָּצָא רַבִּי עֲקִיבָא טַעַם לַהֲרִיגָתוֹ לְצַד שֶׁשָּׂמַח לִבּוֹ בְּדַרְשָׁתוֹ תּוֹךְ שִׁשִּׁים רִבּוֹא כְּאָמוּר בִּדְבָרֵיהֶם, וְקָשֶׁה, הֲלָזֶה יִתְחַיֵּב אֱנוֹשׁ מִיתָה מְשֻׁנָּה? אִם כֵּן פָּקַע כְּלִילָא דְּוַרְדֵי מִכָּל עוֹשֵׂי טוֹב וְלוֹמְדִים, אֶלָּא דְּזֶה הוּא דֶּרֶךְ שֶׁמִּמֶּנּוּ יִשְׁלֹט בּוֹ הַדִּין, וּלְעוֹלָם סַבַּת מִיתָתוֹ יָקָר בְּעֵינֵי ה׳ הַמָּוְתָה לַעֲשָׂרָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת לְמֻגָּן וְצִנָּה לְדוֹרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְטַעַם זֶה נוֹתֵן טַעַם לִשְׁבָח גַּם בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, כִּי עֲוֹן הָעֵגֶל כְּבָר נִמְחַל בְּפַרְהֶסְיָא כְּשֶׁהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיָּרָדָה שְׁכִינָה עַל יָדוֹ וְנִתְבַּשֵּׂר שֶׁנִּמְחַל לוֹ עֲוֹן הָעֵגֶל, אִם כֵּן בָּטֵל דִּינָא דְּהַשְׁמָדַת הַבָּנִים, שֶׁבְּהִבָּטֵל הַסִּבָּה יִבָּטֵל הַמְסֻבָּב, אֶלָּא וַדַּאי כִּי הֲגַם שֶׁנִּמְחַל – רְשׁוּמוֹ נִכָּר, וְהוּא כְּשִׁעוּר חוּט הַשַּׂעָרָה מֵהַחֵטְא שֶׁיַּסְפִּיק לְהַשְׁלָטַת מִדָּה הַפּוֹעֶלֶת דִּין בָּאָדָם, וְזֶה גָּרַם שֶׁלֹּא נִשְׁמְרוּ רַגְלֵי חֲסִידָיו וְשָׁגְגוּ בִּקְרִיבָה וְהַקְרָבָה, וְנִתְקַדֵּשׁ בָּהֶם הַבַּיִת.

וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נוֹכַל לוֹמַר כִּי לֹא הֻכְשַׁר אַהֲרֹן לִהְיוֹת רָאוּי לָבֹא אֶל בֵּית חֲצַר הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת מִזְבַּח כַּפָּרָה שֶׁל הַבָּנִים בָּנָיו, וְנִמְחָה רֹאשֶׁם חַטָּא הָעֶגֶל, אֲבָל זוּלַת זֶה לֹא הֻכְשַׁר אַהֲרֹן לְמַעֲלָה עֲצוּמָה לַעֲמֹד בְּמָקוֹם מֻפְלָא, וּבָזֶה יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל נָכוֹן: **וַיְדַבֵּר ה׳**, וּמוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי הַדִּבּוּר הַנֶּאֱמָר בָּעִנְיָן **בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ** לֹא נִכְשַׁר אַהֲרֹן לְמַעֲלָה זוֹ אֶלָּא **אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן** וְנִמְחָה חֶטְאוֹ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּנֵי אַהֲרֹן** כָּאן רוֹמֵז כַּפָּרַת עֲוֹן אֲבִיהֶם שֶׁבָּזֶה הֻשְׁלַם לִהְיוֹת רָאוּי לְהָאֲמוּר בָּעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וּבָזֶה נָתַן הַכָּתוּב טַעַם לָמָּה לֹא צִוָּה ה׳ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה עַד הֵנָּה, כִּי מִקּוֹדֶם לֹא הָיָה מֻכְשָׁר אַהֲרֹן לָזֶה, וְאַחַר שֶׁנִּפְחַת הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ סִבַּת מִיתָתָם שֶׁהוּא לְצַד הֱיוֹתָם בְּנֵי אַהֲרֹן לְכַפֶּרֶת עֲוֹן אֲבִיהֶם, הוֹדִיעַ כִּי לֹא זֹאת הִיא סִבָּתָם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף לְמִיתָתָם, אֶלָּא זֹאת הָיְתָה סִבָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁהִיא גָּרְמָה שֶׁלֹּא נִשְׁמְרוּ רַגְלֵיהֶם כַּנִּזְכָּר וְשָׁגְגוּ בִּקְרִיבָה אוֹ בְּהַקְרָבָה לְמַאן דְּאָמַר, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳** לוֹמַר כִּי מַה גָּרַם לָהֶם, הֱיוֹתָם בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עָוֹן מַעֲשֶׂה הָעֶגֶל הוּא קָרְבָתָם, וּבְהִצְטָרְפוּת מִכְשׁוֹל זֶה מֵתוּ. וּלְצַד שֶׁכְּפִי הָאֱמֶת שְׁתֵּי סִבּוֹת הַלָּלוּ לֹא הִסְפִּיקוּ לְמִיתָתָם, רַבָּתִי הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ (ויקרא י:ג) ״בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ״, שֶׁמֵּתוּ לְהִתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּשְׁבִילָם, כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר טַעַם הַצָּרֵךְ לְטַעַם זֶה וְלֹא הִסְפִּיקוּ שְׁנֵי הַטְּעָמִים, לָזֶה אָמַר ״וַיָּמֻתוּ״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, לְרַמֵּז עִנְיַן צֹרֶךְ מִיתָתָם לְהִתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת לִירֹא אֶת ה׳ מֵהַמִּקְדָּשׁ, לִירֹא מֵהַמִּקְדָּשׁ כָּל הַקָּרֵב לְבַל יָמוּת גַּם הוּא, וְלָזֶה סָמַךְ דִּבּוּר אַזְהָרַת אַהֲרֹן **וְאַל יָבֹא** וְגוֹ׳ **אֶל הַקֹּדֶשׁ**.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים גָּרְמוּ מִיתָתָם: עֲוֹן הָעֶגֶל, וְהַהַקְרָבָה, וְקִדּוּשׁ הַבַּיִת. וּשְׁלָשְׁתָּם הוֹדִיעַ ה׳ בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר **אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן** – זֶה כְּנֶגֶד חֵטְא אַהֲרֹן, **בְּקָרְבָתָם** – כְּמַשְׁמָעוֹ, **וַיָּמֻתוּ** – בִּשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ הַבַּיִת **לְבַל יָבֹא** וְגוֹ׳ **אֶל הַקֹּדֶשׁ** קָטָן וְגָדוֹל. וְכָל שְׁלֹשֶׁת הַטְּעָמִים צְרִיכִין: עֲוֹן הָעֶגֶל, שֶׁזּוּלָתוֹ לְצַד שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים הָיָה הַדִּין מְחַיֵּב שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁמָרִים לְבַל יִכָּשְׁלוּ בִּקְרִיבָה, וְזֶה סִימָן לְמִכְשׁוֹל. וַעֲוֹן הַקְּרִיבָה גַּם כֵּן, שֶׁזּוּלָתָהּ לֹא יוּמְתוּ עַל עֲוֹן אֲבִיהֶם כִּי גְּדוֹלִים הָיוּ. וְסִבַּת קִדּוּשׁ הַבַּיִת, שֶׁזּוּלַת זֶה לֹא הָיָה ה׳ מְעָרֵב שִׁמְחָתוֹ בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, וְיִתְחַיֵּב הַדָּבָר לִשְׁמִירַת רַגְלֵיהֶם לְבַל יִכָּשְׁלוּ, אוֹ לֹא הָיָה ה׳ מְמִיתָם בְּאוֹתוֹ יוֹם וְהָיָה מַמְתִּין לָהֶם עַד יוֹם אַחֵר, אֶלָּא לְצַד שֶׁרָצָה ה׳ לְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בּוֹ בַּיּוֹם עָשָׂה כֵּן. וְטַעַם זֶה לְבַד לֹא יַסְפִּיק לְמִיתָתָם, שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּזוּלָתָם.

וּכְפִי זֶה אֶפְשָׁר לָתֵת טַעַם לְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים שמיני) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה עַל נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן, כִּי מִמַּה שֶּׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁהֶצְרִיךְ טַעַם עֲוֹן הָעֶגֶל לְמִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן, אִם כֵּן לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִדְנוּד עָוֹן לְהִסְתַּבֵּךְ בּוֹ עֲנַף הַדִּין, וְלֹא נִכְשְׁלוּ אֶלָּא לְצַד מַה שֶּׁקָּדַם בַּעֲוֹן אֲבִיהֶם, לָזֶה אָמַר שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן, כִּי לֹא נִמְצָא לָהֶם אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה מֵהַחֵטְא מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

וּלְדַרְכֵּנוּ זֶה אֶפְשָׁר שֶׁלָּזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ (משלי כב:כ): ״הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִישִׁים בְּמוֹעֵצוֹת וָדָעַת״, כִּי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיוּ סִבָּה לַדָּבָר: בְּמוֹעֵצוֹת – שְׁתַּיִם, וָדַעַת – שָׁלֹשׁ, וְהֵם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן. כְּנֶגֶד מַה שֶּׁלֹּא מָחַל ה׳ לְאַהֲרֹן לַעֲוֹן הָעֶגֶל לֹא בִּתְפִלָּה וְלֹא בְּהַרְצָאַת אַהֲרֹן בְּקָרְבְּנוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו, גַּם כְּנֶגֶד מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַר רַגְלֵיהֶם מִלְּהִתְקָרֵב לְמָקוֹם מְקֻדָּשׁ אָמַר ״בְּמוֹעֵצוֹת״, כִּי נִתְיַעֵץ ה׳ לְתַכְלִית דָּבָר. וְרָמַז לִשְׁנֵי הַדְּבָרִים בְּמַה שֶׁאָמַר ״מוֹעֵצוֹת״ לְשׁוֹן רַבִּים – שְׁתֵּי עֵצוֹת, וְאַחַת מְסֻבֶּבֶת מֵחֲבֶרְתָּהּ, שֶׁלֹּא הֻחְלִיט מִחְילָה לְאַהֲרֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְרֵם, שֶׁבָּזֶה תִּמְצָא מִדָּה הַשּׁוֹלֶטֶת כַּנִּזְכָּר. וּכְנֶגֶד תַּכְלִית הַדָּבָר שֶׁמֵּתוּ לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ אָמַר ״וָדָעַת״, פֵּרוּשׁ, לְהוֹדִיעַ לְכֹל מַה יָּקָר מְקוֹם קְדֻשָּׁתוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ לַאֲנָשִׁים צַדִּיקִים כָּאֵלּוּ שֶׁאֵין כְּמוֹתָם הָיָה מַה שֶּׁהָיָה וְיִתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **אַחֲרֵי מוֹת**, לְהֱיוֹת שֶׁיְּצִוָּה ה׳ לְבַל יִכָּנֵס אַהֲרֹן לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בִּבְגְדֵי זָהָב (ראש השנה כו.) מִטַּעַם ״אֵין קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵיגוֹר״, חָשׁ הַכָּתוּב לְבַעַל דִּין שֶׁיְּחַלּוֹק וְיֹאמַר כִּי לֹא הִקְפִּיד ה׳ עַל הַכְנָסַת אַהֲרֹן בִּבְגְדֵי זָהָב אֶלָּא כָּל עוֹד שֶׁעֲדַיִן לֹא נִמְחָה רִשּׁוּמוֹ שֶׁל עֲוֹן הָעֶגֶל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו וְאֵין רִשּׁוּמוֹ שֶׁל עֵגֶל נִכָּר לַחֲלוּטִין, נִמְחָה קָטֵיגוֹרוֹ שֶׁל זָהָב וְיָכוֹל לִכָּנֵס בִּבְגְדֵי זָהָב בְּכָבוֹד וּבְתִפְאָרֶת. לָזֶה אָמַר **אַחֲרֵי מוֹת** וְגוֹ׳, שֶׁגַּם אַחֲרֵי מוֹתָם צִוָּה ה׳ לְבַל יִכָּנֵס בִּבְגְדֵי זָהָב לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶלָּא **כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ** וְגוֹ׳. וְהַגַּם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערכין טז.) שֶׁבִּגְדֵי זָהָב מְכַפְּרִים, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יֵעָשֶׂה קָטֵיגוֹר סָנֵיגוֹר לְבַעַל עֲוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כַּשֶּׁלֶג. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בִּימֵי חָרְפִּי בְּחִפְצִי חֵפֶץ ה׳ בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת ל.) שֶׁכְּשֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה ״זָכְרָה לְחַסְדֵי״ וְגוֹ׳ (דברי הימים ב ו:מב).

וּלְדַרְכְּךָ זֶה אָמְרוֹ **בְּקָרְבָתָם** בָּא לְהָסִיר חֲשַׁשׁ פְּגָם מֵעַל מֹשֶׁה, שֶׁהוּא אָמַר (דברים ט:כ) ״וָאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אַהֲרֹן״, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה עָצְמוֹ יַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת שֶׁלֹּא הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ. לָזֶה אָמַר **בְּקָרְבָתָם** לִפְנֵי ה׳, פֵּרוּשׁ בְּהִצְטָרְפוּת סִבָּה זוֹ מֵתוּ, אֲבָל זוּלַת זֶה וַהֲלֹא הָיוּ מֵתִים כִּי הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עַל אַהֲרֹן לְבַל יַשְׁמִידוּ. וּכְפִי זֶה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לוֹמַר שֶׁהוֹעִילָה מְחָצָה, וּלְדִבְרֵיהֶם זַ״ל (ויקרא רבה י:ה) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוֹעִילָה מֶחְצָה, פֵּרוּשׁ כֵּיוָן דְּסוֹף סוֹף מֵתוּ לֹא יִהְיֶה תּוֹעֶלֶת מִתְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶלָּא מֶחְצָה, כִּי אֵינוֹ חָשׁוּב תּוֹעֶלֶת אֶלָּא כְּפִי תַּכְלִית. ...

וְאָמְרוֹ ״וַיָּמֻתוּ״, אוּלַי שֶׁבָּא ה׳ לוֹמַר לְמֹשֶׁה כִּי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עָשׂוּ עֲוֹן הַקְּרִיבָה אוֹ הַהַקְרָבָה, וְהֵם כְּבָר הָיוּ חַיָּבֵי מִיתָה מֵעֵת הִתְרַגֵּז ה׳ עַל אַהֲרֹן לְהַשְׁמִידוֹ, וְלָזֶה לֹא נִמְנְעוּ מִיַּד מִדַּת הַדִּין. אֲבָל אִם לֹא הָיָה מַה שֶּׁקָּדַם שֶׁהָיוּ בְּנֵי מִיתָה כַּנִּזְכָּר, הֲגַם שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים אֲפִלּוּ שֶׁהָיָה ה׳ מַאֲרִיךְ אַפּוֹ לָהֶם וְכַדּוֹמֶה לָזֶה. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב עַל זֶה הַכָּתוּב **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳**, וּמָקוֹם זֶה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס לְמַלְטָם מִיַּד מִדַּת הַדִּין, וְהֵם ״וַיָּמֻתוּ״ כְּבָר, פֵּרוּשׁ נִתְחַיְּבוּ מִיתָה קֹדֶם, אֶלָּא בִּתְפִלַּת מֹשֶׁה נִמְלְטוּ.

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אַחֲרֵי מוֹת** וְגוֹ׳, דִּבֵּר ה׳ לְמֹשֶׁה דֶּרֶךְ מִיתָתָן שֶׁהָיְתָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳**, פֵּרוּשׁ שֶׁנִּתְקָרְבוּ לִפְנֵי אוֹר הָעֶלְיוֹן בְּחִבַּת הַקֹּדֶשׁ וּבָזֶה מֵתוּ, וְהוּא סוֹד הַנְּשִׁיקָה שֶׁבָּהּ מֵתִים הַצַּדִּיקִים. וְהִנֵּה הֵם שָׁוִים לְמִיתַת כָּל הַצַּדִּיקִים, אֶלָּא שֶׁהַהֶפְרֵשׁ הוּא שֶׁהַצַּדִּיקִים הַנְּשִׁיקָה מִתְקָרֶבֶת לָהֶם וְאֵלּוּ הֵם נִתְקָרְבוּ לָהּ, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳**.

וְאָמְרוֹ **וַיָּמָתוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, רָמַז הַכָּתוּב הַפְלָאַת חִבַּת הַצַּדִּיקִים, שֶׁהֲגַם שֶׁהָיוּ מַרְגִּישִׁים בְּמִיתָתָם, לֹא נִמְנְעוּ מִקָּרֹב לִדְבֵקוּת נְעִימוּת עֲרֵבוּת יְדִידוּת חֲבִיבוּת חֲשִׁיקוּת מְתִיקוּת עַד כְּלוֹת נַפְשׁוֹתָם מֵהֶם, וְהֶבֶן. וּבְחִינָה זוֹ אֵין מַכִּיר אֵיכוּתָהּ, וְהִיא מְשֻׁלֶּלֶת הַהַכָּרָה, לֹא מִפִּי מִין הָאֱנוֹשִׁי, וְלֹא תַּשִּׂג בְּהַשְׂעָרוֹת מֵשְׂכַּל הַגֶּשֶׁם, וְלַמַּשִּׂיג חֵלֶק מֵהַשָּׂגָה זוֹ תַּבְדִּיל מִמֶּנּוּ הַמּוֹנֵעַ אוֹתוֹ מֵהִתְקַבֵּל וְתַכִּירֵהוּ עַל יְדֵי סִימָנֶיהָ כִּי זֶה הֶכְפֵּהּ מְנֻגֶּדֶת שׂוֹנְאֶיהָ וְתִפְעַל בּוֹ פְּעֻלָּה רְשׁוּמָה לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ וְהַמְקַיְּמוֹ, וְלִפְעָמִים תִּמְאָסֵהוּ הַנֶּפֶשׁ וּתְרַיֵּבֵהוּ מְרִיבָה גְּדוֹלָה וְהוּא סוֹד הוֹלְלוֹת הַנְּבִיאִים (שמואל א יט:כד), וְלִכְשֶׁתִּרְבֶּה בְּחִינָה זוֹ בְּפִנִימִיּוּתוֹ תִּגְעַל הַנֶּפֶשׁ אֶת הַבָּשָׂר וְיִצְטָה מֵעִמּהּ וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ. וְאוֹדִיעַ לַמִּתְבּוֹנֵן בְּפְנִימִיּוּת הַשִּׂכְלַת הַמַּשְׂכִּל, שֶׁהַשִּׂכְלַת הַמַּשְׂכִּל הַשִּׂכֵּל תַּשְׂכִּיל הַהַשְׂכָּלוֹת, וּבְהַשִּׂכֵּל בְּהַשְׂכָּלָתוֹ, יַשְׂכִּיל, שֶׁמַּשְׂכָּל מְשֻׂלָּל הַהַשְׂכֵּל, וּכְשֶׁיַּשְׂכִּיל בְּהֶעָרַת עַצְמוֹ, וְלֹא עַצְמוֹ יַשְׂכִּיל, שֶׁהַמַּשְׂכָּל מַשְׂכָּל מְמַשְׂכָּל, בִּלְתִּי מֻשְׂכָּל מֵהַשֵּׂכֶל, וְהִשְׂכִּילוֹ לַמַּשְׂכִּילִים בְּיִחוּד, הַשְׂכָּלָתוֹ בְּסוֹד נְשָׁמָה לְנִשְׁמָתוֹ. וְאָז מוֹתָרָיו יִהְיוּ עִטְרֵי מְלָכִים וְכִסְאָם. וְכִי יֵשׁ חַיִּים לַחַיִּים שֶׁעֲלֵיהֶם אָמַר מֹשֶׁה (דברים ל:יט) ״וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים״ בֵּית הַמּוֹדַעַת, וְשׁוֹלֶלֶת חַיִּים הַנִּשְׁתָּוִים בְּהֶרְגֵּשׁ הַכְּלָלִי, וִיבָרֵךְ בָּרוּךְ אֱלֹהִים חַיִּים אֲשֶׁר סִגֵּל סְגֻלָּה זוֹ לְסִגֻלָּתוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְהוּבְאָה בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (נג.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר ״וְלֹא יָמוּת״ — עֹנֶשׁ, ״כִּי בָּעָנָן אֵרָאֶה״ — אַזְהָרָה. יָכוֹל קֹדֶם מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אַחֲרֵי מוֹת״. יָכוֹל שְׁנֵיהֶם אַחַר מִיתַת וְכוּ׳? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֵרָאֶה״ וְגוֹ׳, הָא כֵּיצַד? אַזְהָרָה קֹדֶם, מִיתָה אַחַר כָּךְ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וּבְמַסֶּכֶת יוֹמָא פֶּרֶק ה׳ (שָׁם) בָּעֵי: מַאי מַשְׁמַע? וְאָמַר רָבָא דִּכְתִיב ״אֵרָאֶה״ וַעֲדַיִן לֹא נִרְאָה, וְאִלּוּ הָיָה אַחֲרֵי מוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן כְּבָר נִרְאָה בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט:כג) ״וַיֵּרָא כְּבוֹד ה״׳, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה בְּנֵי אַהֲרֹן מֵתוּ קֹדֶם שֶׁהֻעֲנִישׁ הַכָּתוּב. וּכְפִי זֶה יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אָמְרוֹ **אַחֲרֵי מוֹת** בָּא לְבַל תַּחְשֹׁב בְּרִאוֹתְךָ כִּי יְצִוֵּה ה׳ מִצְוַת הַקְּטֹרֶת וְאָמַר ״וְלֹא יָמוּת״, נֹאמַר כִּי הוּא זֶה עֹנֶשׁ שֶׁבּוֹ נֶעֱנְשׁוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְתִיב (ויקרא י:יא): ״וַיִּקְחוּ בְּנֵי אַהֲרֹן וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת״ וְגוֹ׳, לָזֶה אָמַר **אַחֲרֵי מוֹת** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ, כִּי לֹא צִוָּה בָּעֹנֶשׁ אֶלָּא אַחַר שֶׁמֵּתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ׳. אִם כֵּן לְפִי זֶה חָלָה הַקֶּשְׁיָא לָמָּה מֵתוּ? לָזֶה אָמַר כִּי לֹא מֵתוּ עַל קָו הַמִּשְׁפָּט, שֶׁאֲחֵרִים אִם הָיוּ עוֹשִׂים דָּבָר זֶה לֹא הָיוּ מֵתִים כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן לֹא נִצְטַוּוּ בָּעֹנֶשׁ, אֶלָּא הַטַּעַם הוּא **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳** – לֶהֱיוֹתָם סְבִיבָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּקֵדֶק עִמָּהֶם כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, וְדָבָר קָטוֹן יֵחָשֵׁב לָדָבָר גָּדוֹל, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּתוֹסֶפֶת הַוָּא״ו שֶׁל ״וַיָּמֻתוּ״ לוֹמַר הֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ מְחֻיָּבִים מִיתָה מִטַּעַם שֶׁעֲדַיִן לֹא עָנַשׁ, אַף עַל פִּי כֵן מֵתוּ.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן״ וְגוֹ׳, אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַה נֶּאֱמַר בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן. הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ הָרוֹפֵא, אָמַר לוֹ: ״אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב״. בָּא אַחֵר וְאָמַר לוֹ: ״אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְכוּ׳ שֶׁלֹּא תָּמוּת פְּלוֹנִי״. זֶה זֵרְזוֹ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר בְּסֵדֶר זֶה ״הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה״, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ״אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה״ וְכוּ׳?

וְנִרְאֶה כִּי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לֹא לְקֶשְׁיָא זוֹ נִתְכַּוֵּן, אֶלָּא עַל קֶשְׁיָא אַחֶרֶת בָּא לְתָרֵץ, וְהִיא מַה שֶּׁהִקְשִׁינוּ לָמָּה אַחַר ה׳ לְצַוּוֹת מִצְוָה זוֹ לְאַהֲרֹן עַד עַתָּה, וְהָיָה מוֹשְׁלוֹ לְרוֹפֵא וְכוּ׳, שֶׁהָרוֹפֵא הַמְזָרֵז הַרְבֵּה הוּא שֶׁאוֹמֵר כִּדְרָךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה רוֹפֵא יִשְׂרָאֵל שֶׁהִמְתִּין עַד שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו כְּדֵי לְזָרְזוֹ בְּיוֹתֵר. וּמֵבִיא הַתָּנָא דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְתָרֵץ גַּם קֻשְׁיוֹת כָּפֶל הַדִּבּוּרִים, וּבִכְלָלֵי הַגְּמָרָא אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁלִּפְעָמִים מַזְכִּיר בַּעַל הַמַּאֲמָר בַּתְּרוּץ וְלֹא בַּקֶּשְׁיָא, אֶלָּא שֶׁהַתָּנָא מֵבִיא דִּבְרֵיו לְתָרֵץ גַּם מַה שֶּׁהִקְשָׁה לוֹ מַה נֶּאֱמַר לוֹ בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן, כִּי נֶאֱמַר לוֹ: הַבֵּט וּרְאֵה שֶׁהָאֲנָשִׁים הַנִּגְּשִׁים אֶל ה׳ קֻדְּשׁוּ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ הַקְּדֻשָּׁה, כֹּה תֹּאמַר לְאַהֲרֹן אָחִיךָ גַּם הוּא אַל יָבֹא׳ וְגוֹ׳. אֶלָּא דְּקֻשָּׁה לְפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר ״אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן אַחַר דַּבֵּר״ וְגוֹ׳, אוֹ אַחַר אָמְרוֹ ״וַיְדַבֵּר״.

וְרָאִיתִי בְּסוֹף הַבָּרִיתָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁגָּמַר אוֹמֵר, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְזֶה זֵרְזוֹ (יותר) מֵהָרִאשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר ״וַיֹּאמֶר וְגוֹ׳ דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן״ שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ (שמות ד:יד) ״הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי וָרָאֹךְ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ״, ״וְאַל יָבֹא״ וְגוֹ׳, וְאִם יָבֹא הוּא מֵת, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. צָרִיךְ לָדַעַת מִנַּיִן מָצָא לוֹמַר שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ ״הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי וָרָאֹךְ״ וְגוֹ׳? וְהָיָה נִרְאֶה שֶׁהַקֶּשָׁה לוֹ יִתּוּר תֵּבַת ״אָחִיךָ״, וְלָזֶה דָּרַשׁ ״אָחִיךָ״ – שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ ״הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי״, וְהַכַּוָּנָה כִּי יַפְחִידוֹ שֶׁלֹּא יֵאָרַע לוֹ כְּמוֹ שֶׁאֵרַע לְבָנָיו, וְהַצַּד שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְחַיֵּב אָמַר לוֹ כָּל זֶה הוּא לְצַד הֱיוֹתוֹ אָחִיו אַתְוָה נְכוֹנָה וְנֶאֱמָנָה. אֶלָּא שֶׁקֻּשָּׁה, כִּי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרַשׁ מֵאָמְרוֹ ״אָחִיךָ״ לְרַבּוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְאֶפְשָׁר דְּדָרְשִׁינַן שְׁנֵיהֶם, וְדוֹחֵק.

וְנִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת הַמַּאֲמָר הוּא מִמַּה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁה׳ אָמַר לְמֹשֶׁה מַה שֶּׁצָּרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא יָמוּת כְּבָנָיו, וּמִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לוֹמַר זֶה אַחַר ״וַיֹּאמֶר ה׳ דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן״ וְגוֹ׳ הוּא דְּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאֵינָהּ גְּמַר דְּרָשָׁה וְנִתְכַּוֵּן ה׳ בָּזֶה לִהְיוֹת כֻּלָּם כְּאִישׁ אֶחָד. וְאִם נֹאמַר שֶׁמָּה שֶׁדָּרְשַׁת ״דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן״ שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ ״הֲלֹא אַהֲרֹן״ וְגוֹ׳ הוּא דְּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאֵינָהּ גְּמַר דְּרָשָׁה

שֶׁלְּפָנֶיהָ, נִרְאֶה כִּי אָמְרוֹ "וְאַל יָבֹא" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו.

וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב נִרְאֶה לוֹמַר כִּי בְּאָמְרוֹ "וְאַל יָבֹא" בְּתוֹסֶפֶת הַוָּא"ו, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ לוֹמַר "אַל יָבֹא", לְרָמוֹז שֶׁלֹּא יוֹסִיף הוּא לַעֲבוֹר עָלָיו מַה שֶּׁעָבַר עַל בָּנָיו, וּכְפִי זֶה כְּאִלּוּ בֵּאֵר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא יָמוּת גַּם הוּא כְּבָנָיו.

וָאֶרְאֵיתִי לְהָרַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי ז"ל שֶׁפֵּרֵשׁ כִּי לִדְבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה יֵשׁ שָׁלֹשׁ מִינֵי אַזְהָרוֹת, וְהֶאֱרִיךְ לְיַשֵּׁב הַכְּתוּבִים לִדְבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וּלְפִי דַּעְתִּי לֹא נִתְכַּוֵּן רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אֶלָּא לוֹמַר שֶׁבִּדְבוּר רִאשׁוֹן אָמַר ה' לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן שֶׁאִם יַעֲבֹר יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו, וְהֶקְשָׁה לוֹ לְאֵיזֶה עִנְיָן יְצַוֶּה ה' כָּכָה וְלֹא הִסְפִּיק בְּאָמְרוֹ "וְלֹא יָמוּת", לָזֶה הִמְשִׁיל הַדָּבָר לְרוֹפֵא, שֶׁהָרוֹפֵא שֶׁאוֹמֵר לַחוֹלֶה שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי הוּא מְזָרְזוֹ בְּיוֹתֵר. עַל כֵּן צִוָּה ה' כָּכָה לְתוֹסֶפֶת זֵרוּז, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לֹא הִמְשִׁיל הַדָּבָר בְּרוֹפֵא אֶחָד אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה רוֹפְאִים, וְכָל רוֹפֵא שֹׁעֵר זֵרוּז אֶחָד, וְרוֹפֵא הַמְזָרֵז וְאוֹמֵר שֶׁלֹּא יָמוּת כְּפְלוֹנִי לֹא הוּא שֶׁזֵּרֵז פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה. וּכְפִי זֶה סָדַר שֶׁעָשָׂה ה' הוּא כְּרוֹפֵא הַמְזָרֵז יוֹתֵר מִכֻּלָּן, וּלְפִי דִּבְרֵי הָרַא"ם אֵינוֹ דוֹמֶה לֹא לְרוֹפֵא רִאשׁוֹן וְלֹא לַשֵּׁנִי וְלֹא לַשְּׁלִישִׁי, כִּי רוֹפֵא רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי אֵינָם אוֹמְרִים כְּפְלוֹנִי וְהַשְּׁלִישִׁי הוּא מְזָרְזוֹ בְּפַעַם אַחַת וְאוֹמֵר לוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת כְּפְלוֹנִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא צִוָּהוּ כֵּן עַד פַּעַם שְׁלִישִׁית. וּלְדִבְרֵי הָרַא"ם צָרִיךְ לְדָחֹק וּלְפָרֵשׁ שֶׁהַדִּמְיוֹן הוּא נוֹשֵׂא אֶחָד לִשְׁלֹשָׁה נוֹשְׂאִים יַחַד. וַעֲדַיִן קָשֶׁה לִדְבָרָיו לָמָּה עָשָׂה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הַדִּמְיוֹן בִּשְׁלֹשָׁה נוֹשְׂאִים וְלֹא בְּנוֹשֵׂא אֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁוֶה אֵלָיו הַנִּדְמֶה, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא צִוָּה אֶלָּא פַּעַם אֶחָד וּבְאַחַת דִּבֵּר אֵלָיו הַזִּרּוּז שֶׁלֹּא יָמוּת כְּבָנָיו. וּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים לִדְבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הֵם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וַיְדַבֵּר וגו', אַחֲרֵי מוֹת" – דִּבּוּר וְאַל יָבֹא" וגו' – דִּבּוּר שֵׁנִי. בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמַר לוֹ אֱמֹר לְאַהֲרֹן שֶׁבָּנָיו מֵתוּ בִּשְׁבִיל הַהַקְרָבָה, וֶאֱמֹר דִּבּוּר שֵׁנִי שֶׁאֲנִי מְצַוֵּהוּ לְבַל יִקְרַב גַּם הוּא, וּמִמּוֹצָא דָּבָר מוּבָן כִּי מְזָרְזוֹ לְבַל יֵאָרַע לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו, וְהוּא דִּמְיוֹן הָרוֹפֵא הַשְּׁלִישִׁי שֶׁזֵּרְזוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּן.

ב **וַיֹּאמֶר ה'.** טַעַם לְשׁוֹן אֲמִירָה, לְצַד שֶׁהָאַזְהָרָה בָּאָה בְּתוֹקֶף, שֶׁאִם יָבוֹא יָמוּת, כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה (תורת כהנים כאן). לָזֶה הוֹדִיעוֹ כִּי אֵין זֶה אֶלָּא חִבָּה יְתֵרָה כְּדֶרֶךְ הָרוֹפֵא שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל לְזָרֵז הַחוֹלֶה לְבַל יָמוּת, וּכְדִמְיוֹן רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בִּלְשׁוֹן אֲמִירָה.

אוֹ יִרְצֶה כִּי ה' גִּדֵּל וְרוֹמֵם אֶת מֹשֶׁה, שֶׁגַּם דִּבּוּר הַנּוֹגֵעַ לְאַהֲרֹן לְבַדּוֹ לֹא דִּבֶּר ה' עִם אַהֲרֹן אֶלָּא עִם מֹשֶׁה, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה** עַל דֶּרֶךְ "וַה' הֶאֱמִירְךָ" (דברים כו:יח). וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יד:כא ; ריש תורת כהנים) שֶׁאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן" הַכַּוָּנָה בּוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁאֲפִלּוּ מִצְוַת אַהֲרֹן לֹא נֶאֱמְרָה לְאַהֲרֹן, וְאִם הָיָה ה' מְדַבֵּר עִם אַהֲרֹן לֹא הָיָה צָרִיךְ לְצַוּוֹתוֹ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ.

וְאַל יָבֹא – אָמַר וָא"ו בְּתִחִלַּת דִּבּוּר, מִלְּבַד מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, נִרְאֶה עוֹד לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁקָּדַם מֹשֶׁה וְאָמַר לְאַהֲרֹן בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְמִשְׁחָתוֹ (ויקרא ט:ז) "קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה" וגו', מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים יַגִּידוּ כִּי לַמִּזְבֵּחַ יִקְרַב וְלֹא לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ, וְאָמְרוּ מְאוֹרֵי עוֹלָם שֶׁהֵם רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסחים מא:) כִּי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה, וּמֵעַתָּה הֲרֵי קָדַם לוֹ עַל הַכְּנִיסָה עֲשֵׂה, לָזֶה הוֹסִיף כָּאן לָאו עַל הַדָּבָר וְאָמַר **וְאַל יָבֹא.**

בְּכָל עֵת – אֲבָל יֵשׁ עֵת שֶׁיָּבֹא בָּהּ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר אַחַר כָּךְ "בְּזֹאת יָבֹא" וגו' אַחַת בַּשָּׁנָה. וְטַעַם שֶׁהִקְדִּים **וְאַל יָבֹא בְּכָל עֵת** קוֹדֶם מְצִוַת בִּיאָתוֹ אַחַת בַּשָּׁנָה, לוֹמַר אִם לֹא יָבֹא בְּכָל עֵת אֲז יִזְכֶּה לָבֹא בָּעֵת הַהִיא אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ, וְאִם יָבֹא בְּעֵת אַחֵר לֹא יָבֹא בְּכָל עֵת אֲפִלּוּ בְּעֵת הָרְשִׁיוֹן. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּכָל עֵת**, דָּרְשׁוּ רַז"ל (תורת כהנים) שֶׁבָּא לֶאֱסוֹר אֲפִלּוּ בְּיוֹם כִּפּוּר עַצְמוֹ לֹא יִכָּנֵס אֶלָּא לַדְּבָרִים הָרְשׁוּמִים בִּכְתָב אֱמֶת לְהַקְטִיר וּלְהַזּוֹת. וּלְזֶרֶךְ זֶה הִרְוַחְנוּ דִּקְדּוּק נָכוֹן אַחֵר בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו שֶׁל **וְאַל יָבֹא**, לוֹמַר מִלְּבַד אַזְהָרַת יְמוֹת הַשָּׁנָה עוֹד מוֹסִיף לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ בְּיוֹם כִּפּוּר עַצְמוֹ לֹא יָבֹא. וְאַזְהָרַת שְׁאָר יָמִים דָּרְשׁוּ זַ"ל (תורת כהנים) מֵהַפְסוּק עַצְמוֹ שֶׁאָמַר "אֶל הַקֹּדֶשׁ" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" וּמוּבָן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יְצַוֶּה עָלָיו. וְאַל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ הַקְּדָמַת הַוָּא"ו, כִּי כֵּן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב, וּבִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים הֶאֱרַכְתִּי בְּהוֹכָחַת הַדְּבָרִים.

כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁקָּדַם הַכָּתוּב וְאָמַר (ויקרא ט:כג) "וַיֵּרָא כְבוֹד ה'", הוֹדִיעַ כִּי לֹא בְּחִינָה זוֹ לְבַד הִיא הַנִּמְצֵאת בִּפְנִים, אֶלָּא בְּחִינָה גְּדוֹלָה אוֹר עֶלְיוֹן, כִּי גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ שׁוֹמֵר, וְהוּא אָמְרוֹ **אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת.**

ג **בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן.** טַעַם שֶׁהִזְכִּיר אַהֲרֹן וְלֹא סָמַךְ עַל זִכְרוֹנוֹ בְּתְחִלַּת הָעִנְיָן, לְצַד שֶׁמַּה שֶׁקָּדַם בַּמִּצְוָה לֹא הָיָה אֶלָּא לְאַהֲרֹן לְבַדּוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס וְלֹא יָמוּת, וְאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹגַעַת לְזוּלָתוֹ, וּמִכָּאן וָאֵילָךְ לֹא לְאַהֲרֹן לְבַד בָּאָה הַמִּצְוָה אֶלָּא גַּם לְכָל יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא צֹרֶךְ יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא שֹׁרֶשׁ לִבְנֵס לְבֵית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַחַת בַּשָּׁנָה, וְיֵצוֹ הָאֵל לְעַמּוֹ לַעֲשׂוֹת הַחֻקִּים הָאֲמוּרִים שֶׁיַּכְנִיסוּ אַהֲרֹן בְּפַר וגו' כְּתִנֶּת בַּד קֹדֶשׁ וגו', וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן) מְשֻׁל קֹדֶשׁ, שֶׁהִיא תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, וּכְפִי זֶה יִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּצְוָה בְּכִנּוּי לָהֶם.

ד **כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ.** עִם אָמְרוֹ "קֹדֶשׁ" בַּכְּתֹנֶת וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם". אוּלַי שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיָּדוּן אָדָם בְּדַעְתּוֹ שֶׁלֹּא צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת מְשֻׁל קֹדֶשׁ אֶלָּא שְׁלֹשֶׁת הַבְּגָדִים חוּץ מִן הַכְּתֹנֶת, כִּי הַכְּתֹנֶת הוּא מַלְבּוּשׁ הַמִּתְחַיֵּב לְכָל אָדָם לִלְבּוֹשׁ וְיִהְיֶה מְשֻׁלּוֹ, וְעַל הַשְּׁלֹשָׁה הוּא שֶׁאָמַר "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ", שֶׁהֵם בְּגָדִים שֶׁיְּכוֹלִים לִהְיוֹת לְצַד כְּבוֹד מִשְׁרָתִי עֶלְיוֹן. לָזֶה אָמַר **כְּתֹנֶת בַּד** וגו' שֶׁגַּם הִיא קֹדֶשׁ. וּכְדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשׁוֹב כִּי דַּוְקָא כְּתֹנֶת חָקַק ה' שֶׁתִּהְיֶה שֶׁל

קֹדֶשׁ, לְזֶה חָזַר וְאָמַר **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם** כְּלָם יַחַד.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי מִתְפַּוֵּן לוֹמַר שְׁנֵי דְבָרִים: הָאֶחָד שֶׁהַבַּד שֶׁיַּעֲשׂוּ מִמֶּנּוּ הַכְּתֹנֶת יִהְיֶה שֶׁל קֹדֶשׁ, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר בְּגָדִים, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב הַמִּשְׁפָּט בַּמִּזְדַּמֵּן רִאשׁוֹן. וְעִנְיָן שֵׁנִי הוּא שֶׁגַּם מַעֲשֵׂה הַבְּגָדִים יִהְיֶה שֶׁל קֹדֶשׁ, וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם**:

עוֹד נִרְאֶה כִּי מִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם**, לְבַל יֵרָאֶה הַדָּבָר שֶׁהוּא חוּץ מֵהַמּוּסָר, כִּי עֶבֶד מֶלֶךְ שֶׁהוּא הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פֵּאֲרוֹ ה׳ וְכִבְּדוֹ בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד, דִּכְתִיב (שמות כח:ב) ״לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת״, וּבְעֵת אֲשֶׁר יִתְעַלֶּה לְשֵׂרוּת גָּדוֹל כָּזֶה יֹאמַר אֵלָיו הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ, לָזֶה אָמַר **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם** פֵּרוּשׁ בְּגָדִים הָרְאוּיִם לַקֹּדֶשׁ הֵם וְלֹא אֲחֵרִים. וְהַטַּעַם כִּי הַבְּגָדִים הַמְפֹאָרִים הָהֵם יֵשׁ בָּהֶם דְּבָרִים בְּגוֹ, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כא; ראש השנה כו.) אֵין קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵיגוֹר.

אוֹ יֹרְמֹז טַעַם (משלי כה:ו) ״אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ״ אֲדוֹנֵינוּ בָּרוּךְ הוּא קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם**, פֵּרוּשׁ, שֶׁבָּהֶם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקֹדֶשׁ קָדָשִׁים אֲשֶׁר חוֹנֶה שָׁם הָאֱלֹהִים. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ ״קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ״ שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל קֹדֶשׁ, פֵּרוּשׁ כָּל הָאַרְבָּעָה נִלְמָדִים מִכְּתֹנֶת שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל קֹדֶשׁ, וְחָזַר לוֹמַר **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם**, דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) שֶׁבָּא לְלַמֵּד עַל כָּל בִּגְדֵי כְהוּנָּה שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל קֹדֶשׁ, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

ז **וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וְגוֹ׳.** פָּרָשָׁה זוֹ צְרִיכָה לְמוֹדְעִי כִּי לָמָּה יְצִוָּה ה׳ דָּבָר כָּזֶה, וְאִם הִיא מֵהַמִּצְוֹות אֲשֶׁר לֹא עָשָׂה ה׳ בָּהֶם טַעַם, הָיָה לוֹ לוֹמַר חֻקָּה, וּמַה גַּם תִּגְדַּל הַקֻּשְׁיָא לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רעיא מהימנא אחרי סג, זהר חלק ג קא) כִּי עֲזָאזֵל הִיא בְּחִינַת צַד הָרַע, הִנֵּה כְּמַעַט חָס וְשָׁלוֹם שֶׁיִּדְמֶה הַדָּבָר לַעֲבוֹדָה זָרָה, וּמַה גַּם שֶׁמְצַוֶּה ה׳ (יוֹמָא פו.) לְהַשְׁוות שָׂעִיר שֶׁל שֵׁם לְשָׂעִיר שֶׁל דָּבָר אַחֵר, הַדְּבָרִים מַבְהִילִים!

וְגִרְאָה לוֹמַר עַל פִּי הַקְּדָמוֹת שֶׁהוֹדִיעוּנוּ רַז״ל, וְזֶה יָצָא רִאשׁוֹנָה: תְּנַן בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות פ״ד): הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ סָנֵיגוֹר אֶחָד, וְהָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ קָטֵיגוֹר אֶחָד, עַד כָּאן. וּמְפֹרָשִׁים הַדְּבָרִים בַּאֲר הֵיטֵב עַל פִּי דִּבְרֵי הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (זהר ח״ב עו, ח״ג קכב והע״ז), וּבְהַשְׂכָּלָה מֻשְׂכָּל עֶלְיוֹן עַל פִּי הָאֲרִ״י זַ״ל לְבָאֵי בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ, כִּי מֵהֶעֱבֵירָה עַצְמָהּ יִוָּלֵד דָּבָר רַע שֶׁהוּא עַצְמוֹ הֶעָוֹן שֶׁעָשָׂה, וּבְיָדוֹ נִמְסַר עוֹשֵׂהוּ, כְּאָמְרוֹ ״תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ״ (ירמיה ב), ״וַתְּמוּגֵנוּ בְּיַד עֲוֹנֵינוּ״ (ישעיה סד). וְלָזֶה כְּשֶׁמְּחַל ה׳ לְדָוִד הוֹדִיעוֹ שֶׁאָבַד הַכֹּחַ הָרַע שֶׁנּוֹלַד מֵהַמַּעֲשֶׂה הַבִּלְתִּי הָגוּן, כְּאָמְרוֹ (שמואל ב יב): ״גַּם ה׳ הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת״. הַכַּוָּנָה בָּזֶה, כֵּיוָן שֶׁהֶחֱטְא שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם נִבְרָא מִמֶּנּוּ הַנִּפְרָע מֵעוֹשֵׂהוּ, מִמֵּילָא בַּאֲבוֹד הַמַּשְׁחִית אֵין מַשְׁחִית. וְזֶה שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ שֶׁאַחַר שֶׁהֶעֱבִיר חַטָּאתוֹ לֹא יָמוּת כִּי אֵין מֵמִית. מֵעַתָּה, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי הַמַּעֲשִׂים נוֹצְרִים דְּבָרִים הָרָעִים הַמַּזִּיקִים וְהַמְּצַעֲרִים אֶת הָאָדָם, צִוָּה ה׳ הַמַּעֲדִיף טוּבוֹ עָלֵינוּ וְאָמַר כִּי כָּל שֶׁעוֹשֶׂה דָּבָר בִּלְתִּי הָגוּן בְּלֹא יְדִיעָה מֵחַטֹּאות הָאָדָם יָבִיא קָרְבָּן, וְצִוָּה שֶׁיִּסְמֹךְ עָלָיו בַּעַל הַקָּרְבָּן. וְהַטַּעַם, כִּי בָּזֶה יוּרְקוּ הַחִיצוֹנִים הֶהֵם שֶׁנִּתְהַוּוּ מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים עַל הַקָּרְבָּן הַהוּא. וּפְעֻלָּה זוֹ הוֹדִיעַ ה׳ שֶׁתֵּעָשֶׂה בְּסֹגֶלַת הַבָּאת הָאָדָם קָרְבָּנוֹ לְבֵית אֱלֹהֵינוּ וְסוֹמֵךְ עָלָיו שָׁם, יֵעָשֶׂה הַדָּבָר בְּכֹחַ הַשֵּׂלֶם שֶׁל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר. וְזֶה הוּא טַעַם שְׂצִוָּה ה׳ הַסְּמִיכָה בַּחַטָּאוֹת. וְהִנֵּה כָּל הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בְּחַטָּאת, זֶבַח וְהַקְטָרָה, יַפְעִיל בַּבְּחִינָה הַהִיא הַנִּמְשֶׁכֶת מֵהָאָדָם בַּקָּרְבָּן הַהוּא עַל יְדֵי סְמִיכָתוֹ כַּנִּזְכָּר, וּבָזֶה הִיא נֶעֱקֶרֶת בְּחִינַת הָרַע. וּכְבָר יָדַעְתָּ כִּי אֵין חַטָּאת בָּאָה אֶלָּא עַל הַחֲטָאוֹת שֶׁהוּא הַדָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בִּשׁוֹגֵג, מִשּׁוּם דְּלָא נָפִישׁ זוּהֲמֵיהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל עָוֹן שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּמֵזִיד, דְּנָפִישׁ זוּהֲמֵיהּ, אֵין מְבִיאִין קָרְבָּן. וְזֶה אָמְרוֹ (משלי כא): ״זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה״, כִּי יִתְעַבֵּהוּ ה׳ בָּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב עַל מִזְבְּחוֹ תִּיעוּב כָּזֶה, שֶׁאֵין לְךָ מֵאוּס בָּעוֹלָם כְּמֵאוּס וְזִיהוּם הֶעָוֹן רַחֲמָנָא לִצְלַן.

וּלְפִי הַקְּדָמָה זוֹ יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל נָכוֹן, בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתְבוּ רַז״ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם״ וְגוֹ׳ — עַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר, וְעַל שְׁאָר עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, הַזְּדוֹנוֹת וְהַשְּׁגָגוֹת, הוֹדַע וְלֹא הוֹדַע, עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין — שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וּבַשַּׁ״ס וְזֶה לְשׁוֹנָם: וְשָׂעִיר שֶׁל עֲזָאזֵל נוֹשֵׂא עָלָיו כָּל הַזְּדוֹנוֹת קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת צָרָה ה׳ שֶׁיְּאַבְּדֵם וְיכַלֵּם חוּץ מִמְּקוֹם הַקֹּדֶשׁ, וְצִוָּה שֶׁיְּסְמֹךְ אַהֲרֹן עָלָיו אֶת יָדָיו שֶׁהוּא שְׁלוּחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר עוֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. וְאָמַר ״וְנָתַן אוֹתָם עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי״ — בְּאֵר הַכָּתוּב הֵיטֵב הַדָּבָר שֶׁבִּסְמִיכָתוֹ הוּא נוֹתֵן כָּל הַטֻּמְאוֹת הַמְּזֻהָמוֹת הָהֵם עַל רֹאשׁוֹ. וְאָמַר ״וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר״, מוֹדִיעַ כִּי יִמָּצֵא בּוֹ בְּחִינַת הַמְקַבֵּל לִשָּׂא אֶת הָרַע הַהוּא אֶל אֶרֶץ וְגוֹ׳.

וּלְהָבִין הָעִנְיָן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבִּקֵּר בִּגְדֵי בָּנָיו וְרָאָה בָּהֶם בְּגָדִים נְקִיִּים וְכֻלָּם בּוֹ, מִשַּׁפְשְׁפוֹ בְּיָדוֹ וְנוֹתְנוֹ לִבְנוֹ. וּכְשֶׁרָאָה בֶּגֶד מְלֻכְלָךְ הִרְבָּה נוֹתְנוֹ לְעֶבֶד אֶחָד מֵעֲבָדָיו אֲשֶׁר לֹא יִמְאַס הַדָּבָר הַמָּאוּס. כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה, הַמֶּלֶךְ הוּא מַלְבִּנֵנוּ יִתְרוֹמֵם שְׁמוֹ, כְּשֶׁמַּבִּיא לְפָנָיו קָרְבָּן אִם הוּא בִּפְרָט וְטַהֲרַת כֻּלָּם כָּל שֶׁהוּא, שֶׁהֵם כִּתְמֵי הַשְׁגָּגָה אוֹ פְּרָט אֶחָד שֶׁל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו כַּנִּזְכָּר, לֹא יִתְעַב הַקָּרְבָּן אֵלָיו. אֲבָל כָּל הַזּוּהֲמָה שֶׁל כָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל, קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת, הוּא מֵאוּס גָּדוֹל, וְאָמַר שֶׁיּוֹלִיכוּהוּ לְעֶבֶד אֶחָד מֵהֶרְחוֹקִים מֵהַמְלוּכָה לְצַד הֱיוֹתוֹ מֻהַפְחוּתִים וְקַלֵּי הָעֵרֶךְ, וְהוּא יִשְׂבֹּר וְיֹאבֵד וְיִמְחַק אוֹתָם. וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּנוֹתֵן

לוֹ שֵׁרוּת מְבֻזֶּה לַעֲשׂוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן לְמַעֲלָה הוּא לוֹ שֶׁחָשְׁבוּ הָאָדוֹן לַעֲשׂוֹת לוֹ דָּבָר מִמַּה שֶׁהָיָה לִפְנֵי אֵל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְנַעֲשָׂה הַשָּׂעִיר הַהוּא בְּהַשְׁוָאָה עִם הַשָּׂעִיר הַמִּתְקָרֵב לִפְנֵי אֵל. וְטַעַם שֶׁצִּוָּה ה׳ עֲשׂוֹת כָּכָה וְלֹא אָמַר שֶׁיְּקִחוּ שָׂעִיר מֵהַשּׁוּק וְיִשַּׁלְּחוּהוּ לַעֲזָאזֵל אַחַר שֶׁהִתְוָדָה עָלָיו, הוּא לְצַד כִּי מִן הַנִּמְנָע שֶׁיִּתְקַבְּצוּ כָּל הַשֻּׁמְאוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים וְיָבוֹאוּ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר כִּי אִם בַּהֲבִיאוֹ הַשָּׂעִיר לִפְנֵי ה׳, וְאַחַר שֶׁהוּבָא לִפְנֵי ה׳, מֵאָז מוּכָן כִּי הוּא זֶה הַשָּׂעִיר שֶׁיִּשָּׂא כָּל הַתּוֹעֵב וְיֵלֵךְ לוֹ אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה. לָזֶה צִוָּה לְהַגְרִיל וְהוּא הַבּוֹחֵר יִבְחַר אֶת הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר יִבְחַר בִּתְבוּנָתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּבַעֲלֵי חַיִּים, וּמַה גַּם לְמַה שֶׁאָמְרוּ הַמְקֻבָּלִים כִּי כַּמָּה נְפָשׁוֹת וְנִיצוֹצוֹת בְּבַעֲלֵי חַיִּים בִּלְתִּי יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. גַּם יֵשׁ סוֹד בַּגּוֹרָל (זהר ג, קא), וְהָבֵן:

י **יָעָמַד חַי.** צָרִיךְ לָדַעַת הַפַּנְיָא, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא מ.; תורת כהנים) דָּרְשׁוּ הַרְבֵּה דְּרוּשִׁים. וּלְדַרְכֵּנוּ יִתְפָּרֵשׁ עַל נָכוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ ״יָעָמַד חַי״ שֶׁלֹּא יִתְוַדֶּה עָלָיו תֵּכֶף וּמִיָּד כְּשֶׁיַּעֲלֶה עָלָיו הַגּוֹרָל אֶלָּא יַנִּיחֵהוּ חַי, פֵּרוּשׁ, לְצַד כִּי בְּחִינַת הָרַע נִקְרֵאת מֵת, וְעַל שְׁמָהּ יִקָּרֵא הַגּוּף בִּלֹּא נְשָׁמָה מֵת, לִהְיוֹת שֶׁשּׁוֹלֶטֶת בּוֹ בְּחִינַת הַטֻּמְאָה הַנִּקְרֵאת מֵת, וְהַשָּׂעִיר שֶׁל עֲזָאזֵל כְּשֶׁמִּתְוַדֶּה הַכֹּהֵן עָלָיו וְנוֹתֵן עָלָיו כָּל הֶעָוֹנוֹת וְהַפְּשָׁעִים וְכוּ׳ הִנֵּה הוּא מֵת כָּלוּל מִכָּל מִינֵי מִיתוֹת, וְצִוָּה הָאָדוֹן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂהוּ מֵת אֶלָּא יָעָמַד חַי. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאוֹמֵר עוֹד אַחַר כָּךְ **וְקָמַהּ אַהֲרֹן וְגוֹ׳ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוָדָה** וְגוֹ׳ **וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו**, כִּי מִתְּחִלָּה קֹדֶם שֶׁהִתְוַדָּה קָרָאוֹ חַי וְאַחַר כָּךְ אָמַר ״הַשָּׂעִיר״ וְלֹא הִזְכִּיר ״הַחַי״, לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁהִתְוַדָּה עָלָיו אֵינוֹ חַי, שֶׁכְּבָר כֹּחוֹת שֶׁל מִיתָה יָרְדוּ עָלָיו. וְתִמְצָא שֶׁצִּוָּה ה׳ שֶׁהַמְשַׁלְּחוֹ טָמֵא וִיכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם כְּדִין טָמֵא מֵת.

כו **וְהַמְשַׁלֵּחַ וְגוֹ׳ לַעֲזָאזֵל.** צָרִיךְ לָדַעַת מַה הוּא עֲזָאזֵל, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא סז:) פֵּרְשׁוּ עַז וְקָשֶׁה. וְיֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת, עַל כָּל פָּנִים אֵין הַדַּעַת מִתְיַשֶּׁבֶת. וַיֵּאוֹרוּ עֵינַי בְּדִבְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת שׁוֹנִין בְּש״ע נְהוֹרִים שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁאָמְרוּ (זוהר ח״ב קנז.) כִּי הַמִּדְבָּר הֶחָרוּב הוּא מְקוֹם ס״מ הָרָשָׁע, וּכְפִי זֶה בְּחִינָה זוֹ תִּקָּרֵא ״מִדְבָּר״, וְתִקָּרֵא ״עֲזָאזֵל״, וְתִקָּרֵא ״עוּזָּא וַעֲזָאזֵל״, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁלָּהֶם יִרְמֹז שָׁם זֶה. וְאוּלַי כִּי הַתֵּבָה תַּגִּיד זֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: עַז אָזַל, פֵּרוּשׁ מָקוֹם שֶׁל אוֹתָם שֶׁאָזַל וְאָסַף עֹז פְּאֵרָם. אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: עָזָא זַל, פֵּרוּשׁ מְקוֹם שֶׁל כֹּחַ הַזֹּל הַהוּא, לְשׁוֹן זִילוּת וּפְחִיתוּת, כִּי ס״מ הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִכָּל מִשְׁרָתֵי עֶלְיוֹן.

כט **וְהָיְתָה לָכֶם וְגוֹ׳.** טַעַם אָמְרוֹ **לָכֶם**, לְצַד שֶׁבִּתְחִלַּת הַדִּבּוּר אָמַר אֲלֵיהֶם ה׳ ״דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן״, וְעַכְשָׁיו בָּא לְצַוּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁגָּמַר אוֹמֵר הָאֱזְרָח וְהַגֵּר, לָזֶה הֵצְרַךְ לוֹמַר **לָכֶם**, לְבַל תִּטְעֶה לוֹמַר כִּי מִצְוַת הַכֹּהֲנִים בְּיוֹם כִּפּוּר הוּא דִּבּוּר רִאשׁוֹן שֶׁצִּוָּה ה׳ בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה לְבַד, וּמִצְוַת יִשְׂרָאֵל הִיא הָעִנּוּי, שֶׁכֵּן רָשַׁם בְּדַת ה׳, גַּם הַשֵּׂכֶל יַסְכִּים לָזֶה שֶׁהַכֹּהֲנִים פְּטוּרִים מֵהָעִנּוּי. אוֹ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מִיהָא בִּמְקוֹם עִנּוּיוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ, וְגַם מֹשֶׁה תָּבֹא הַסְּבָרָא לָדוּן עָלָיו כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ עִנּוּי, וּמַה גַּם לַאֲשֶׁר קָדֵם לָנוּ כִּי נִזְדַּכֵּךְ גּוּפוֹ וְדָמֵי לְבַר אֱלָהִין מַלְאַךְ ה׳ אֵין צָרִךְ בְּעִנּוּי. אֲשֶׁר עַל כֵּן צִוָּה ה׳ וְאָמַר **וְהָיְתָה לָכֶם** פֵּרוּשׁ, מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגַּם הֵם בִּכְלַל הָעִנּוּי. וּכְדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב דְּדַוְקָא לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יְצִוָּה ה׳ וְלֹא לְכָל יִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר **הָאֶזְרָח וְהַגֵּר**, וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר בְּאֹפֶן אַחֵר. **לְחֻקַּת עוֹלָם.** טַעַם אָמְרוֹ **עוֹלָם**, לְצַד שֶׁתִּבְּא הַסְּבָרָא שֶׁלֹּא בָּא הָעִנּוּי אֶלָּא לְכַפֵּר עָוֹן, וּמַעֲתָּה כָּל שֶׁאֵין רִשּׁוּמוֹ שֶׁל עָוֹן בַּמְּצִיאוּת בְּיִשְׂרָאֵל אֵין חִיּוּב בָּעִנּוּי, לָזֶה אָמַר **חֻקַּת עוֹלָם.** וּפְנִימִיּוּת הַדָּבָר הוּא חֻקָּה שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, וְהוּא סוֹד נִכְמָס.

תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. פֵּרוּשׁ, עִנּוּי הַכּוֹלֵל לַנֶּפֶשׁ בְּהַשְׁוָאָה, וְאֵיזֶה זֶה? מִנְיַעַת הַמָּזוֹן. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁיַּעֲנֶה עַצְמוֹ בִּמְלָאכָה, יִשְׁתַּנֶּה הַדָּבָר בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד – שֶׁמִּתַּעֲנֶה בְּיוֹתֵר הַחֵלֶק מִמֶּנּוּ הַטּוֹרֵחַ בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה, וְאִם כֵּן אֵין עִנּוּי הַנֶּפֶשׁ בְּהַשְׁוָאָה, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה ״תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם״. הַשֵּׁנִי – כִּי בְּסֵדֶר זֶה יִקָּרֵא עִנּוּי הַגּוּף, כִּי הַבָּשָׂר הַחַי מִתְיַגֵּעַ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה ״נַפְשֹׁתֵיכֶם״. וּמֵעַתָּה תַּם לָרִיק כֹּחָם שֶׁל הַקָּרָאִים.

הָאֶזְרָח וְהַגֵּר. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״הָאֶזְרָח״ – אֶזְרָח זֶה אֶזְרָח, ״הָאֶזְרָח״ לְרַבּוֹת נְשֵׁי אֶזְרָח, ״גֵּר״ זֶה הַגֵּר, ״הַגֵּר״ לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּר, ״בְּתוֹכְכֶם״ לְרַבּוֹת נָשִׁים וַעֲבָדִים, עַד כָּאן. וַעֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לְמוֹדְעֵי לָמָּה הֻצְרַךְ לְזִכְרוֹן אֶזְרָח, וְאִם בִּשְׁבִיל רִבּוּי הֵ״א הַמְרַבֶּה נָשִׁים, זֶה טָעוּת, כִּי יֵשׁ לֶאֱלוֹהַּ מִלִּין לְרַבּוֹת בְּאֹפֶן שֶׁיְּרֵבֶּה הַצְּרִיכִין לְהִתְרַבּוֹת מִבְּלִי תּוֹסֶפֶת אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת לְלֹא צֹרֶךְ.

וְיִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (כח:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר מָר, ״הָאֶזְרָח״ – לְרַבּוֹת הַנָּשִׁים לְעִנּוּי יוֹם כִּפּוּר. אָמַר רָבָא: מִדְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב נַפְקָא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב: הַשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה. וּמִתָּרֵץ: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְתוֹסֶפֶת עִנּוּי. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוֹאִיל וּמִעֵט רַחֲמָנָא לְתוֹסֶפֶת עִנּוּי מֵעִנּוֹשׁ וְאַזְהָרָה, לֹא יִתְחַיְּבוּ נָשִׁים, קָא מַשְׁמַע לָן, עַד כָּאן. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר שֶׁהַצֶּרֶךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר אֶזְרָח, לְצַד שֶׁהָרְבּוּי ה״א עַל הַתּוֹסֶפֶת עִנּוּי. לָזֶה נִתְחַכֵּם ה׳ וְזָכַר שְׁנֵיהֶם יַחַד – הַמִּתְרַבֶּה וּרְשׁוּמַת דָּבָר שֶׁבּוֹ מִתְרַבֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ **הָאֶזְרָח**, פֵּרוּשׁ, אֶזְרָח זֶה אֶזְרָח שֶׁחַיָּב גַּם בְּתוֹסֶפֶת עִנּוּי בְּמָקוֹם אַחֵר, וְדוֹמֶה לוֹ הוּא הַמִּתְרַבֶּה בְּתֵבַת ה״א, וְאֵין חִלּוּק בֵּינֵיהֶם. וְאַחַר שֶׁהֻכְרַח לוֹמַר הָאֶזְרָח לַטַּעַם הָאָמוּר, חָשׁ שֶׁיִּטְעֶה הַטּוֹעֶה לוֹמַר שֶׁאָמְרוּ הָאֶזְרָח הוּא לְמַעֵט הַגֵּר שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר זֶה שֶׁל מִצְוַת יוֹם כִּפּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר **הַגֵּר**. וְאִם הָיָה אוֹמֵר גֵּר לְבַד בִּלֹּא ה״א, הָיָה לְבַעַל הַדִּין לְחַלֵּק חִלּוּק נָכוֹן, כִּי נְשֵׁי הַגֵּר לֹא, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב חִלֵּק בֵּין יִשְׂרָאֵל לְגֵר – שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל רִבָּה הַנָּשִׁים וּבַגֵּרִים לֹא רִבָּה. לָזֶה הֵצְרַךְ לוֹמַר הַגֵּר לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּר. עוֹד נִרְאֶה לְיַשֵּׁב טַעַם הַכָּתוּב שֶׁהֵצְרַךְ לְפָרֵט כָּל הַפְּרָטִים, לְצַד שֶׁהֵצְרַךְ לְפָרֵט הַכֹּהֲנִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּתֵבַת ״לָכֶם״, מֵעַתָּה חָל עָלָיו לְפָרֵט גַּם הָאֶזְרָחִים לְבַל יָבֹא הַטָּעוּת כִּי לַכֹּהֲנִים לְבַדָּם יְצוָּה ה׳, וְאַחַר שֶׁכֵּן, חָל עָלָיו לְפָרֵט כָּל הַנִּרְמָזִים בַּפָּרָשָׁה.

לד **וְהָיְתָה זֹּאת לָכֶם וְגוֹ׳.** מִקְרָא זֶה חוֹזֵר אֶל הַכֹּהֲנִים לִקְנִים לְדוֹרוֹת מִצְוָה הָאֲמוּרָה בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא עֲבוֹדַת כֹּהֵן גָּדוֹל, לְבַל יַחְשֹׁב שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה אֶלָּא לְשָׁעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר **זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם, לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כָּאן גִּלָּה ה׳ סוֹדוֹ כִּי עַל הַכֹּהֲנִים יְדַבֵּר כִּי הֵם הַמְכַפְּרִים.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה, לְבַל יֹאמַר אָדָם שֶׁלֹּא צִוָּה ה׳ לְבַל יִכָּנֵס בְּבִגְדֵי זָהָב אֶלָּא בְּעֵת הַהִיא פַּעַם רִאשׁוֹנָה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְכַּפֵּר רוֹשֶׁם עֲוֹן עֵגֶל זָהָב, אֲבָל מִפַּעַם רִאשׁוֹנָה וְאֵילָךְ כְּבָר נִמְחָה וְנִמְחַק רִשּׁוּמוֹ וּבֹא יָבֹא אַהֲרֹן בְּבִגְדֵי כָּבוֹד אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה. תַּלְמוּד לוֹמַר **וְהָיְתָה זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם** בְּלֹא שִׁנּוּי, וְנָמַר אוֹמֶר **לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָתֵת טַעַם עַל הַדָּבָר, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁבִּבְחִינַת אַהֲרֹן לֹא נִשְׁאַר רוֹשֶׁם מֵהָעֵגֶל, כֵּיוָן שֶׁבְּעֶרְךְּ יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְצָה בְּקִמֵּיהֶם לֹא נִמְחַק רוֹשֶׁם הָעֵגֶל כָּל עִקָּר, וּמִטַּעַם מִתְעַגֵּל הַדָּבָר גַּם עַל אַהֲרֹן.

וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וְגוֹ׳. רַז״ל אָמְרוּ (תורת כהנים) כִּי הַכָּתוּב יְכַוֵּן לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא עָשָׂה לְגִדְלָה וּלְהִתְנַשֵּׂא, אֶלָּא עָשָׂה הַכֹּל לְקִנִּים מִצְוֹת ה׳. וְנִרְאֶה כִּי גַּם שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יַגִּיד, שֶׁהֲרֵי ה׳ לֹא דִבֵּר עִם אַהֲרֹן אֶלָּא עִם מֹשֶׁה, וְהַתּוֹרָה מְעִידָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה הַדִּבּוּר לְצַד אֶמְצָעִיּוּת הָאֶמְצָעִי, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מִפִּי מֹשֶׁה לֹא נוֹלַד בָּהֶם הִשְׁתַּנּוּת אֲפִלּוּ בְּחֶלֶק מִשִּׁשִּׁים מֵחוּט הַשַּׁעֲרָה, וְזֶה בִּנְיַן אָב לְתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁכֻּלָּהּ הִיא מוֹצָא פִּי ה׳ יִחְיֶה הָאָדָם חַיֵּי עוֹלָם בַּהֲגִיגוֹ בְּנֹעַם עֶלְיוֹן.

פרק יז

ג **אִישׁ אִישׁ וְגוֹ׳ אֲשֶׁר יִשְׁחַט.** טַעַם כָּפֶל ״אִישׁ אִישׁ״. בִּזְבָחִים (קח.) דָּרְשׁוּ אַלִיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבּוֹת הַשּׁוֹחֵט לְהֶדְיוֹט שֶׁחַיָּב, וּכְאִלּוּ אָמַר ״אִישׁ לְאִישׁ״, וְלֹא דָּרְשׁוּ לְרַבּוֹת שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ מִשּׁוּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״לְאִישׁ הַהוּא וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא״, וְדָרְשׁוּ תֵּבַת ״הַהוּא״ אַחַת לְמַעוּטֵי מוּטְעֶה וְאָנוּס וְשׁוֹגֵג, וְאֶחָד לְמַעֵט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – ״הַהוּא״ וְלֹא הֵם. וְקָשֶׁה, שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ לְמַעֵט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ מִדִּכְתִיב ״דָּם שָׁפָךְ״ וְלֹא מִתֵּבַת ״הַהוּא״. וְיֵשׁ לוֹמַר כִּי לֶהֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מְעוּטִים ״הַהוּא״ וְ״שָׁפָךְ״, וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מְעוּט אֶחָד לְשׁוֹגֵג וְאָנוּס וּמוּטְעֶה, וּמְעוּט אֶחָד לְמַעֵט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ, אֵינוֹ מַקְפִּיד הַשֵּׁ״ס לְהַמְצִיא מְעוּט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ מ״שָׁפָךְ״ אוֹ מ״הַהוּא״, וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה.

אֲשֶׁר יִשְׁחַט. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא וְכוּ׳, מִנַּיִן לְשׁוֹחֵט עוֹף? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט״. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה שְׁחִיטָה וְכוּ׳ מְלִיקָה וְכוּ׳ אֵינוֹ דִין וְכוּ׳, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ – עַל הַשְּׁחִיטָה הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הַמְּלִיקָה, עַד כָּאן. מַשְׁמַע כִּי מִתֵּבַת ״אוֹ״ מְרֻבֶּה שְׁחִיטַת עוֹף, וּמִ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ מְמַעֵט הַמְּלִיקָה שֶׁהֲיְתָה בָּאָה בְּקַל וָחוֹמֶר. וְקָשֶׁה, מִבְּרַיְתָא שֶׁהֵבִיא בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים (קז.) מוּכָח כִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ מִ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ לְרַבּוֹת שְׁחִיטָה לָעוֹף, וּמִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב ״זֶה הַדָּבָר״ מֵעֵט הַמְּלִיקָה שֶׁהֲיְתָה בָּאָה בְּקַל וָחוֹמֶר. וְגַם לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁחוֹלֵק שָׁם עִם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דּוֹרֵשׁ רִבּוּי שְׁחִיטַת הָעוֹף מִ״דָּם יֵחָשֵׁב״ וּמְעוּט הַמְּלִיקָה מֵ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ כִּדְמוּכָח מֵהַשֵּׁ״ס שָׁם. וְאִם כֵּן, בְּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים לֹא רַבִּי עֲקִיבָא וְלֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְהִנֵּה בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר כִּי בְּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים אֵינָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּה שֶּׁדָּרַשׁ שָׁם ״זֶה הַדָּבָר״ לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה ״זֶה הַדָּבָר״ וְכוּ׳ ״אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת״ וְכוּ׳, אִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁלֹּא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. גַּם מִמַּה שֶּׁלֹּא דָּרַשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים יִתּוּר ״דָּם יֵחָשֵׁב״ לִדְרָשַׁת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְרַבּוֹת הַזּוֹרֵק, אִם כֵּן מוּכָח שֶׁדּוֹרְשָׁהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא. גַּם מִמַּה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּפָרָשָׁה י׳ ״אוֹ זָבַח״ לְרַבּוֹת הַדָּם, כִּדְבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא בַּבְּרַיְתָא שֶׁהֵבִיא בַּשֵּׁ״ס דִּזְבָחִים, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע כִּי דְּרָשַׁת תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים הוּא כְּדַרְכּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא. וּמֵעַתָּה תִּהְיֶה דְּרָשַׁת שְׁחִיטַת עוֹף מִ״דָּם יֵחָשֵׁב״ וּמְעוּט מְלִיקָה מֵ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״, וְלָמָּה דּוֹרֵשׁ תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת מֵ״אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט״? וְעוֹד, לְתַנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁדּוֹרֵשׁ שְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת מֵ״אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט״, ״דָּם יֵחָשֵׁב״ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לָמָּה לִי?

וָאֶתְּנֵהוּ לְהָרַמְבַּ״ם ז״ל שֶׁכָּתַב בְּפֶרֶק י״ח מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בַּסַּכִּין וְשָׁחֲטוּ פְּטוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ ״אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ – אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לְהָרַמְבַּ״ם ז״ל לָמָּה עָשָׂה לְמוּד חָדָשׁ וְלֹא רָשַׁם הַלְמוּד שֶׁהוּזְכַּר בַּבְּרַיְתָא וּבַתַּלְמוּד. וְעוֹד קָשֶׁה לְהָרַמְבַּ״ם ז״ל וַהֲרֵי פָּסוּק ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ דְּרָשׁוּהָ לְמִשְׁפַּט הָעוֹף, בֵּין לְתַנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בֵּין לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהוּבָא דִּבְרֵיהֶם בִּזְבָחִים (זבחים קז.) שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה. ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ אִצְטְרִיךְ לְלַמֵּד עַל הָעוֹף, לְמָר לְרַבּוֹת שֶׁחַיָּב עַל שְׁחִיטָתוֹ וּלְמָר לְמַעֵט הַמְּלִיקָה. וְדִין זֶה פָּסְקוּ רַמְבַּ״ם בְּסוֹף פֶּרֶק י״ט מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. וְעוֹד קָשֶׁה לְמַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם חִיּוּב לְשׁוֹחֵט לְאִישׁ מִפָּסוּק ״דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ״, שֶׁכָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִשְׁחֹט קָדָשִׁים אֶלּוּ לַה׳ חֲבֵרִי זֶה חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר ״דָּם יֵחָשֵׁב וְגוֹ׳ דָּם שָׁפָךְ״, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַדָּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כְּדָם הַנִּשְׁפָּךְ, לֹא כְּקֻרְבָּן, חֲבֵרִי זֶה חַיָּב, עַד כָּאן. וַהֲרֵי הַשֵּׁ״ס דּוֹרֵשׁ חִיּוּב שׁוֹחֵט לְאִישׁ מֵאֲמְרוֹ ״אִישׁ אִישׁ״, וְעוֹד ״דָּם שָׁפָךְ״ דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְמַעֵט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ אוֹ לְמַעֵט אָנוּס שׁוֹגֵג מַטְעֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, וּמַה מָּקוֹם לְדָרֹשׁ מִמֶּנָּה שׁוֹחֵט לְאִישׁ. וְהִנֵּה דְּרָשָׁה זוֹ אֲמָרוּהָ בִּזְבָחִים (זבחים קח:) אַלִיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי שֶׁחוֹלֵק עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּדָרָשַׁת ״אִישׁ אִישׁ״.

וְלָזֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּחַר הָרַמְבַּ״ם לְהָבִיא הָרְאָיָה מִיִּתּוּר ״דָּם שָׁפָךְ״ שֶׁהִיא יוֹתֵר חֲזָקָה מִדָּרָשַׁת ״אִישׁ אִישׁ״ שֶׁאֵינָהּ דָּרָשָׁה חֲזָקָה. וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ

בְּמַסֶּכֶת מְצִיעָא (ב״מ לא.) בְּפָסוּק ״הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ״ שֶׁסּוֹבֵר רַבִּי שִׁמְעוֹן דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת שָׁם כִּי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ אִיזֶה הוֹכָחָה הֶפֶךְ דְּרָשָׁה הַנִּשְׁמַעַת מִכָּפֶל הַדְּבָרִים אָנוּ דּוֹרְשִׁים כָּפֶל הַתֵּיבָה וְאֵין אָנוּ אוֹמְרִים דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וּכְשֶׁיֵּשׁ הִתְנַגְּדוּת לִדְרָשַׁת הַכָּפֶל אָנוּ אוֹמְרִים דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. מֵעַתָּה אֵין דְּרָשַׁת כָּפֶל ״אִישׁ אִישׁ״ חָזָקָה כִּדְרָשַׁת ״דָּם שָׁפָךְ״ שֶׁהֵבִיא הַשַּׁ״ס אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסִי, וַהֲגַם דְּהַשַּׁ״ס לֹא קָאָמַר לָהּ אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסִי, אַף עַל פִּי כֵן מִמֶּנָּה נִקַּח לְרַבִּי שִׁמְעוֹן כִּי אֵין הֶכְרֵחַ לַעֲשׂוֹת מַחְלֹקֶת בֵּינֵיהֶם בָּזֶה. וַהֲגַם דְּהַשַּׁ״ס קָאָמַר לִסְבָרַת רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁדּוֹרֵשׁ שׁוֹחֵט לְאִישׁ מֵ״אִישׁ אִישׁ״ (זבחים קח.), זֶה הָיָה קוֹדֶם שֶׁיָּדַע דְּרָשַׁת ״דָּם יֵחָשֵׁב וְגוֹ׳ דָּם שָׁפָךְ״, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר דְּרָשָׁה זוֹ הוּא דָּבָר הַשָּׁוֶה לַכֹּל, וְלָזֶה כָּתַב הָרַמְבַּ״ם מִדְּרָשַׁת ״דָּם שָׁפָךְ״, אֲבָל קוּשְׁיָתִינוּ הָרִאשׁוֹנָה לְדִבְרֵי רַמְבַּ״ם בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת.

וְנִרְאֶה לוֹמַר דְּסוֹבֵר רַמְבַּ״ם, כֵּיוָן שֶׁאָנוּ רוֹאִים כָּל כָּךְ שִׁנּוּיִים בֵּין בָּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים וּבְרַיְתָא שֶׁהֵבִיא הַשַּׁ״ס בִּזְבָחִים וּבֵין דִּבְרֵי הַשַּׁ״ס גַּם כֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, אִם כֵּן מוֹכִיחִים הַדְּבָרִים שֶׁאֵין לְהַקְפִּיד עַל שִׁנּוּי מְקוֹם דְּרָשׁוֹת אֵלּוּ. וְלָזֶה לְמָה שָׁמוֹכִיחַ רַמְבַּ״ם מִפָּסוּק ״דָּם שָׁפָךְ״ שׁוֹחֵט לְאִישׁ דְּחָיֵב, אִם כֵּן אֵין לָנוּ מְנַיִן לִדְרֹשׁ מְעוּט שְׁנַיִם. לָזֶה חִפֵּשׂ אַחַר דְּרָשַׁת יְתוּר ״אֲשֶׁר יִשְׁחַט״ שֶׁהִיא מְיֻתֶּרֶת, וְאֵין אָנוּ דּוֹרְשִׁים שְׁחִיטַת עוֹף אֶלָּא מִתֵּיבַת ״אוֹ״, וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁמְּרֻבֶּה שְׁחִיטָה לָעוֹף מֵאָמְרוֹ תֵּיבַת ״אוֹ״ לְרַבּוֹת. וּלְפִי זֶה דָּרְשִׁינַן מְעוּט מְלִיקָה בָּעוֹף מֵאָמְרוֹ ״זֶה הַדָּבָר״ לְמַעֵט מְלִיקָה בָּעוֹף, וּכְדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁדּוֹרֵשׁ מְעוּט מְלִיקַת עוֹף מִ״זֶה הַדָּבָר״. וְלֹא יִקְשֶׁה לְךָ מִמַּה דְּקַיְמָא לָן (ערובין מו:) הַלָּכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא מֵחֲבֵרוֹ, כִּי אֵין בָּזֶה הֶפֶךְ רַבִּי עֲקִיבָא בְּעִנְיַן הֲלָכָה.

ה **זִבְחֵי שְׁלָמִים לַה׳ וְגוֹ׳.** הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״וְזָבְחוּ אוֹתָם זִבְחֵי״ וְכוּ׳, וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן הָאָדוֹן לְהַרְאוֹת חִבַּת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר חִבֵּב עַמּוֹ, וְאָמַר **כִּי זִבְחֵי שְׁלָמִים** הֵם קָרְבָּנוֹת הַמִּשְׁתַּתְּפִים בְּשֻׁלְחָן אֶחָד יַחַד בָּנִים וַאֲבִיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **שְׁלָמִים לַה׳ אוֹתָם**, וְחוֹזֶרֶת תֵּיבַת ״אוֹתָם״ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַזּוֹבְחִים הָאֲמוּרִים בְּתִחִלַּת הַפָּסוּק, לֹא לַנִּזְבָּחִים. וְעַל דָּבָר זֶה לְבַד תִּתְנַתֵּק הַנֶּפֶשׁ מִנִּרְתֵּקָהּ וְתָקוּם לַעֲבוֹדַת הָאֵל בְּמִסְירַת נֶפֶשׁ מִבְּלִי הֶרְגֵּשׁ לְהַפְלָגַת עֲרֻבוּת הַנִּרְגָּשׁ בְּבְחִינַת אַהֲבָתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּנֶפֶשׁ הַמַּרְגֶּשֶׁת בִּטְעִימַת נֹעַם חִבָּתוֹ, וְכָל זֶה קָטָן הוּא לְהַמְתְחֵיב לָנוּ עֲשׂוֹת לְעֵרֶךְ הַמּוּקְדָּם מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ בִּבְחִינַת שֶׁעָשׂוּעַ חִבּוּבֵינוּ וְרוֹמְמוּת אֲשֶׁר רוֹמֵם עַם קְדוֹשׁוֹ.

ח **וַאֲלֵיהֶם תֹּאמַר וְגוֹ׳.** בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים (זבחים קז.) תָּנְיָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לְעֵרוּב פָּרָשִׁיוֹת, לוֹמַר שֶׁאַף שְׁחוּטֵי חוּץ שֶׁהֶעֱלָה בַּחוּץ, הֲגַם שֶׁאֵין רְאוּיִים לִפְנִים, כְּגוֹן הַשּׁוֹחֵט בִּפְנִים וּמַעֲלָה בַּחוּץ, דְּתַנְיָא בַּמִּשְׁנָה תְּחִלַּת פֶּרֶק י״ג דִּזְבָחִים. וְלִתֵּן כָּל הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, זוּלַת דְּבָרִים שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם וּמִעֵט בַּחֲבֵרוֹ. וְעַיֵּן בְּדִבְרֵי רַשׁ״י בִּזְבָחִים.

אִישׁ אִישׁ וְגוֹ׳. עַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה.

מִבֵּית יִשְׂרָאֵל. הֵצַרְךְ לוֹמַר ״מִבֵּית יִשְׂרָאֵל״ וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר ״וַאֲלֵיהֶם״ שֶׁמִּמֶּנּוּ מוּבָן שֶׁחוֹזֵר לְהָאֲמוּרִים לְמַעְלָה מֵהָעִנְיָן. לְצַד שֶׁאָמַר ״אִישׁ אִישׁ״ לוֹמַר שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, וְחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיָּבֹא הַדּוֹרֵשׁ וְיִדְרֹשׁ לְרַבּוֹת הַגּוֹיִם, כְּמוֹ שֶׁדּוֹרְשִׁים (מנחות עג.) בְּ״אִישׁ אִישׁ״ הָאָמוּר בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת (ויקרא כב:יח) שֶׁהוּא לְרַבּוֹת גּוֹיִם, לָזֶה הֵצַרְךְ לוֹמַר ״מִבֵּית״ וְגוֹ׳ דַּוְקָא יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֻמּוֹת, וּמְמֵילָא נִתְחַיֵּב לִדְרֹשׁ בְּ״אִישׁ אִישׁ״ כָּל מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וְאַחַר שֶׁהֵצַרְךְ לוֹמַר ״מִבֵּית יִשְׂרָאֵל״ חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב הַגֵּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וּמִן הַגֵּר״.

וְהֵצַרְךְ לְרַבּוֹת כָּל הָרַבּוּיִים, דְּזוּלַת זֶה יֹאמַר הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא רַבָּה אֶלָּא מַה שֶּׁהִזְכִּיר בַּכָּתוּב. וְגַם לְדַעַת רַבִּי יוֹסֵי שֶׁסּוֹבֵר דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, אוּלַי שֶׁלֹּא אָמַר כֵּן אֶלָּא לְצַד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְנִיעַת הַדְּרָשָׁה בּוֹ לְצַד מְעוּט הַהוּא. וַהֲגַם שֶׁהִקְשָׁה הַשַּׁ״ס לְרַבִּי יוֹסֵי דְּכֵינָן שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵשׁ ״אִישׁ אִישׁ״ שֶׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה גַּם ״אִישׁ אִישׁ״ שֶׁבְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה לֹא יִדְרֹשׁ, אֵין הָכִי נַמִּי אִם לֹא הָיָה הַשַּׁ״ס מוֹצֵא דְּרָשַׁת ״דָּם שָׁפָךְ״ הָיָה אוֹמֵר שֶׁדּוֹרֵשׁ מֵ״אִישׁ אִישׁ״, שֶׁכָּל שֶׁאֵין נִגְדִּיוּת לַדְּרָשָׁה לֹא אָמְרִינַן דִּבְּרָה תּוֹרָה וְכוּ׳. וְעַיֵּן בְּדִבְרֵי הַתּוֹסָפוֹת בִּמְצִיעָא דַּף ל״א ד״ה דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, שֶׁאֵין סְבָרָא לוֹמַר דִּילֵית לְתַנָּא כַּמָּה דְּרָשׁוֹת שֶׁנִּדְרְשׁוּ בַּכָּפֶל, וַהֲגַם שֶׁהַתּוֹסָפוֹת פֵּרְטוּ הַקַּשְׁיָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן עִם כָּל זֶה יֶשְׁנָהּ לַכֹּל. וְעִקַּר מַחְלֹקֶת הַתַּנָּאִים הִיא בִּסְבָרָא בְּדָבָר הַמִּתְנַגֵּד לַדְּרָשָׁה שֶׁכְּפִי הַסְּבָרָא מַשֶּׁה לוֹמַר דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְתִמְצָא שֶׁגַּם רַבִּי שִׁמְעוֹן מָצִינוּ שֶׁאָמַר (בבא מציעא לא:) דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּמָצִינוּ לוֹ שֶׁדּוֹרֵשׁ הַכֹּפֶל.

י **וְאִישׁ אִישׁ וְגוֹ׳ אֲשֶׁר יֹאכַל וְגוֹ׳.** טַעַם כֹּפֶל ״אִישׁ אִישׁ״, בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״יִשְׂרָאֵל״ – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, ״גֵּר״ – אֵלּוּ גֵּרִים, ״הַגֵּר״ – לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּרִים, ״בְּתוֹכָם״ – לְרַבּוֹת נָשִׁים וַעֲבָדִים. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״אִישׁ אִישׁ״? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לְהָבִיא וְלַד יִשְׂרָאֵל מִן הַגֵּר וּמִן הָעֶבֶד, עַד כָּאן. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֵצַרְךְ הַכָּתוּב לְפָרֵט כָּל הַפָּרָטִים, וּכְדֶרֶךְ שֶׁהִקְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת סַכָּה (כח.) בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא שֶׁאָמְרָה ״הָאֶזְרָח״ לְרַבּוֹת הַנָּשִׁים, וְזֶה לְשׁוֹנָם: מִדְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב נַפְקָא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב: הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה, וְתֵרֵץ שָׁם שֶׁאִצְטְרִיכָא לְתוֹסֶפֶת עִנּוּי וְכוּ׳, עַד כָּאן. אִם כֵּן גַּם בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת כֵּן, לָמָּה הֵצַרְךְ לְרַבּוֹת הַנָּשִׁים וְכוּ׳, בֵּין נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל בֵּין נְשֵׁי הַגֵּר. עוֹד יֵשׁ לָנוּ לַעֲמֹד עַל כַּוָּנַת דִּבְרֵי הַתַּנָּא, מַה הוּא הַוּלַד יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַגֵּר שֶׁהֵצַרְךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת מִ״אִישׁ אִישׁ״, אִם הוּא הֵמִיר כְּבוֹדוֹ מִגְּרוּת וְהָלַךְ לְחָרְפּוֹת, חֲרִי הוּא גּוֹי, וּלְמִי בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ

הָאִסּוּר. וְעוֹד הַתָּנָא אוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ ״וְלַד יִשְׂרָאֵל״ מַשְׁמַע שֶׁבִּיהַדּוּתוֹ עוֹמֵד, אִם כֵּן פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא גֵּרַע מִגֵּר שֶׁאָמַר קֹרָא בְּפֵרוּשׁ, וְלָמָּה אִצְטְרִיךְ ״אִישׁ אִישׁ״? וְהָרַב בַּעַל ״קָרְבַּן אַהֲרֹן״ כָּתַב שֶׁגָּרְסִינַן בַּבָּרַיְתָא ״מִן הַגּוֹי וּמִן הָעֶבֶד״, וְיֵרָצֶה וְלַד בַּת יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַגּוֹי אוֹ עֶבֶד, שֶׁאַף עַל גַּב שֶׁאָבִיו עכו״ם אוֹ עֶבֶד שֶׁלֹּא הֶזֶּהֲרוּ עַל הַדָּם וְכוּ׳, מְחַיֵּב אִם אָכַל דָּם דְּגָרִיר אַחַר אִמּיהּ וְכוּ׳, דְּגוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כָּשֵׁר, כִּדְאָמְרִינַן בִּיבָמוֹת (יבמות כג.) ״בִּנְךָ הַבָּא וְכוּ׳ קְרוּי בִּנְךָ״ וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לִי, כֵּינָן שֶׁהַכָּתוּב קָרָאוֹ לָזֶה בֵּן יִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן יִשְׂרָאֵל גָּמוּר הוּא, וְאִם מְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּבֵן שֶׁלֹּא רָצָה לַעֲמֹד בְּיִהֲדוּת אִמּוֹ, אִם כֵּן פָּקוּ פְּלִילָיָה, וּלְמִי בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ תּוֹרַת ה׳? וְאִם לְכוֹפוֹ עַל הַדָּבָר, מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם בְּיַד יִשְׂרָאֵל לְכוֹפוֹ, פְּשִׁיטָא שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ כְּדִין כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבֵר עַל הַתּוֹרָה, וְאִם אֵין בְּיָדֵינוּ לְכוֹפוֹ הֲרֵי אֵין בִּרְשׁוּתֵנוּ, וְאִם כֵּן קְרָא לְמַאי אָתָא?

וְגֵרָאָה לוֹמַר בְּהַקְדִּים לָדַעַת טַעַם אִסּוּר זֶה, כְּפִי מַה שֶׁהֵאִירוּ חֲכָמִים אֶת עֵינֵינוּ בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, כִּי כָּל נַפְשׁוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם מִמַּדְרֵגָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, בְּסוֹד (דברים לב:ט) ״חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ״. גַּם אָמְרוּ שֶׁהֲגַם שֶׁהֵם בָּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן וּרְחוֹקִים מִמָּקוֹם גְּבוֹהַּ, אַף עַל פִּי כֵן יֶשְׁנָם דְּבוּקִים בְּחוּט שֶׁל חֶסֶד עַד מְקוֹם שָׂרְשָׁהּ, בְּסוֹד אָמְרוֹ (שם) ״יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ״. וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה הִיא מִמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה אֲשֶׁר יִתְיַחֵס מְקוֹמָהּ אֶל קְלִפַּת נֹגַהּ. וְהִנֵּה בֶּאֱכוֹל אָדָם מִדָּם בְּהֵמָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ, שֶׁעָלָיו בָּא עִנְּשׁ כָּרֵת, קוֹנָה נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מְקוֹמָהּ בְּנֶפֶשׁ אָדָם. וְהוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב כָּאן כִּי הָאוֹכֵל דָּם וּמַכְנִיס נֶפֶשׁ הַפְּחוּתָה בְּנַפְשׁוֹ, יִגְעַל אוֹתוֹ שֹׂרֶשׁ הָעֶלְיוֹן לְבַל יִהְיֶה עוֹד נִדְבָּק בּוֹ. וְהוּא מַאֲמַר **וְנִכְרְתִי אֲנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מֵעַמֶּיהָ**, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּכְרֹת הַחוּט הַקָּשׁוּר בְּשָׂרְשׁוֹ שֶׁהוּא מִקּוֹר כָּלְלוּת נַפְשׁוֹת עַם ה׳, וְהוּא אָמְרוֹ **מֵעַמֶּיהָ**.

עוֹד יָדוּעַ הוּא כִּי הֲגַם שֶׁבִּכְלָלוּת עַם יִשְׂרָאֵל שֹׂרֶשׁ אֶחָד, אַף עַל פִּי כֵן הֵם בְּמַדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, בְּסוֹד (קהלת ה:ז) ״כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ״ וְגוֹ׳. וְכֵינָן שֶׁכֵּן תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר, לְצַד שֶׁנֶּפֶשׁ בְּהֵמָה זוֹ לֹא טְמֵאָה הִיא, שֶׁהֲרֵי הִיא בְּהֵמָה טְהוֹרָה הַנֶּאֱכֶלֶת, לָזֶה לֹא תַּעֲשֶׂה נֶפֶשׁ הַלָּזוֹ פְּגָם וְדִפְי אֶלָּא דַּוְקָא בַּהַדְרָגָה הַגְּדוֹלָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְעִנְּשׁ שֶׁיִּחֵד ה׳ לַעֲבֵרָה זוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְהָאֲזָרְחִים זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת, וּכְשֶׁיִּרְבֶּה הַכָּתוּב אֵיזֶה רִבּוּי אֵין לָנוּ בּוֹ אֶלָּא חִדּוּשׁ הַדַּרְגָּה אַחַת עַד שֶׁיִּרְבֶּה קְצָת הַמַּדְרֵגוֹת.

גַּם כַּלְּךָ לְדָרְךָ אַחֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין הַפְּעֻלָּה הַלָּז עוֹשָׂה כָּל כָּךְ רֹשֶׁם לְהִצְטָרֵךְ לְכָרְתָהּ אֶלָּא נֶפֶשׁ שֶׁהִיא קַלַּת הָעֵרֶךְ, אֲבָל נֶפֶשׁ רָמָה אֶפְשָׁר שֶׁהֲגַם שֶׁתַּעֲשֶׂה בּוֹ רֹשֶׁם אַף עַל פִּי כֵן לֹא תַּעֲשֶׂה כָּל כָּךְ פְּעֻלָּה בָּהּ כְּדֵי שֶׁתִּצְטָרֵךְ לְכָרְתָהּ. אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם אֵל נוֹרָא עֲלִילָה וְרָבָה כָּל הָרִבּוּיִים וְאָמַר כִּי קָטֹן וְגָדוֹל יֶשְׁנוֹ בְּהִכָּרֵת בְּאָכְלוֹ דַּם הַנֶּפֶשׁ, וְאָמַר רִבּוּיִים לְכָל הַמַּדְרֵגוֹת קָטָן וְגָדוֹל.

וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ הַמַּדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ: רִאשׁוֹן שֶׁבְּקְדֻשָּׁה זִכְרֵי יִשְׂרָאֵל, ב׳ נְשֵׁיהֶם, לְצַד שֶׁהָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּמַדְרֵגַת הָאִישׁ, ג׳ גֵּר הַבָּא מִיִּשְׂרָאֵל וְגִיּוֹרֶת, ד׳ גֵּר הַבָּא מִגֵּר וְיִשְׂרָאֵלִית, ה׳ גִּיּוֹרֶת כַּיּוֹצֵא בִּשְׁנֵי הַמַּדְרֵגוֹת, ו׳ גֵּר הַבָּא מִגֵּר וְגִיּוֹרֶת, ז׳ גִּיּוֹרֶת הַבָּאָה מִגֵּר וְגִיּוֹרֶת, ח׳ גֵּר עַצְמוֹ. וְכָל אֵלּוּ הַמַּדְרֵגוֹת בָּאוּ בַּכָּתוּב, רִאשׁוֹן שֶׁבְּקְדֻשָּׁה יִשְׂרָאֵל, הִזְכִּירָם בְּפֵרוּשׁ, וְהוּא מַאֲמַר תַּנָּא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים ״יִשְׂרָאֵל — אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. וְהִזְכִּיר הַגֵּרִים שְׁתֵּי פְּעָמִים, וּשְׁנֵי רִבּוּיִים עִמָּהֶם ״הַגֵּר הַגָּר״. וְתִמְצָא שֶׁבְּמַסֶּכֶת סֵפָה (כח.) דָּרְשׁוּ הֵ״א שֶׁל ״הָאֶזְרָח״ לְרַבּוֹת נְשֵׁיהֶם, נִמְצֵאת אוֹמֵר כִּי הֵ״א שֶׁל ״הַגֵּר הַגֵּר״ רִבּוּיִים הֵם. הֲרֵי לְפָנֶיךָ אַרְבָּעָה רִבּוּיִים בַּגֵּרִים וְהֵם כְּנֶגֶד שְׁתֵּי הַדַּרְגּוֹת שֶׁבַּגֵּרִים: הָא׳ הוּא הַגֵּר שֶׁנּוֹלַד מִגֵּר וְגִיּוֹרֶת וְהַב׳ הַגֵּר עַצְמוֹ שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וּשְׁנֵי הָרִבּוּיִים כְּנֶגֶד נְשֵׁיהֶם שֶׁבְּהַדַּרְגָתָם. וְאוּלַי שֶׁלָּזֶה דִּקְדֵּק וְאָמַר תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים ״הַגֵּר אֵלּוּ הַגֵּרִים״ וְלֹא אָמַר ״זֶה גֵּר״, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁתֵּי הַדַּרְגּוֹת דְּגֵרִים כָּאָמוּר, וְאָמַר ״הַגֵּר״ לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּרִים, פֵּרוּשׁ מֵרִבּוּי הֵ״א נִתְרַבּוּ נְשֵׁיהֶם. וְאָמַר **בְּתוֹכָם** לְרַבּוֹת נָשִׁים וַעֲבָדִים כְּמַאֲמַר תַּנָּא, פֵּרוּשׁ נָשִׁים אֶזְרָחִיּוֹת וַעֲבָדִים שֶׁדִּינָם שָׁוֶה לָנָּשִׁים. וְלֹא תַקְשֶׁה לָמָּה הֻצְרַךְ לְרַבּוֹתָם, וַהֲלֹא קַל וָחֹמֶר מִגֵּרִים, וְאֵין לוֹמַר שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר כִּי לְצַד שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מֵעֶרֶךְ גֵּר יִצְטָרֵךְ לוֹמַר כִּי גַּם בָּהֶם יַפְעִיל הַכָּרַת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ בְּטַעַם זִכְרוֹן יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחַר שֶׁהֻזְכְּרוּ זִכְרֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל שֶׁכֵּן הַנָּשִׁים. הִנֵּה אִם לֹא הָיָה רִבּוּי ״בְּתוֹכָם״ שֶׁרְבָּה בָּהּ קְרָא נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיִינוּ מְרַבִּים מֵהֵ״א שֶׁל ״הַגֵּר״ שְׁתֵּי גִּיּוֹרוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. הֲרֵי לְפָנֵינוּ שִׁשָּׁה רִבּוּיִים, וְאָמַר **אִישׁ אִישׁ** שְׁנֵי רִבּוּיִים אֲחֵרִים, וְדָרַשׁ אוֹתָם תַּנָּא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְאָמַר לְהָבִיא וְלַד יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַגֵּר וּמִן הָעֶבֶד, פֵּרוּשׁ וְלַד יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זֶרַע יִשְׂרָאֵל וּבָא גַּם כֵּן מִן הַגֵּר, וְהוּא אָמְרוֹ ״מִן הַגֵּר״, וְהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁאָבִיו יִשְׂרָאֵל וְאִמּוֹ גִּיּוֹרֶת אוֹ אָבִיו גֵּר וְאִמּוֹ יִשְׂרְאֵלִית, וּשְׁנֵי הַדַּרְגּוֹת אֵלּוּ נִדְרָשִׁים מִכֹּפֶל **אִישׁ אִישׁ**.

וְלֹא תַקְשֶׁה לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת הַמַּדְרֵגוֹת אֵלּוּ אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר רִבָּה גֵּר גָּמוּר כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, כִּי אִם לֹא הָיָה רִבּוּי ״אִישׁ״ הָיִינוּ מְפָרְשִׁים דְּגֵרִים הָאֲמוּרִים בָּאוּ מִיִּשְׂרָאֵל וְגִיּוֹרֶת אוֹ מִגֵּר וְיִשְׂרְאֵלִית. וּמֵעַתָּה הִקְדִּים הַכָּתוּב הַדַּרְגּוֹת הַחֲשׁוּבִים שֶׁבַּגֵּרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֵלֶק יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ אָמַר ״הַגֵּר הַגָּר״ שֶׁכֻּלָּן גֵּרִים, הֲרֵי לְפָנֶיךָ שְׁמוֹנָה רִבּוּיִים. וְאִם תֹּאמַר גִּיּוֹרֶת הַבָּאָה מִיִּשְׂרָאֵל וְגֵר מִנַּיִן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּאַחַר שֶׁנִּתְרַבָּה אֲפִלּוּ גֵּר עַצְמוֹ שֶׁנִּתְגַּיֵּר, פְּשִׁיטָא שֶׁאֵין לְהַפְחִית מִמֶּנּוּ גִּיּוֹרֶת הַבָּאָה מִיִּשְׂרָאֵל וְגֵר הַגַּם שֶׁהִיא נְקֵבָה, וּלְדָרְךָ זֶה תִּתְהַלֵּךְ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְבֶּה רִבּוּיִים כָּאֵלּוּ.

בַּנֶּפֶשׁ וְגוֹ׳. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: וְלֹא בַּצִּבּוּר, עַד כָּאן. הַטַּעַם כִּי אֵין כֹּחַ בְּעָוֹן זֶה לְהַכְרִית צִבּוּר. וְעַיִן בְּמַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (ויקרא יז:ד).

מִקֶּרֶב עַמָּהּ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: וַעֲמָהּ בְּשָׁלֵם, עַד כָּאן, וְאֵין יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה. מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם חַיָּבִים מִדִּין עֶרֶב לָמָּה יִהְיוּ פְּטוּרִים כָּאן, וְאִם אֵינוֹ מְדַבֵּר

בְּמִי שֶׁחַיָּב מִדִּין עֶרֶב, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יָדְעוּ אוֹ נֶאֶנְסוּ, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר. וְנִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן לוֹמַר כִּי כְּרִיתַת הֶעָנָף הָרַע מֵהָאִילָן מַשְׁבִּיחוֹ כַּיָּדוּעַ, וְלָזֶה אָמַר ״מִקָּרֵב עַמָּהּ״ פֵּרוּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק עָנָף הָרַע לְנֶצֶר מַטָּעָיו יִתְבָּרֵךְ יַכְרִיתֵהוּ, וְיִשָּׁאֵר עַמָּהּ בְּשָׁלֵם.

יא כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת נְתִינַת טַעַם לָמָּה חוֹזֵר זֶה. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁכָּתַבְנוּ, שֶׁנּוֹתֵן הַטַּעַם לָמָּה תִּכְרֹת נֶפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בַּדָּם הַנֶּפֶשׁ וְהוּא נוֹתֵן בְּתוֹכוֹ נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לָנוּ לַחְקֹר לָמָּה אָמַר ״נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר״ וְלֹא אָמַר כִּי הַנֶּפֶשׁ בַּדָּם. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְחַכֵּם ה׳ לְהָשִׁיב לַשּׁוֹאֵל לָמָּה לֹא אָסַר גַּם הַבָּשָׂר, כִּי גַּם בּוֹ הָיָה חִיּוּת הַבְּהֵמָה וּכְשֶׁאָדָם אוֹכְלוֹ יִגְרֹם הַפְּגָם בְּנַפְשׁוֹ. לָזֶה אָמַר וְכִי נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִי הָיְתָה בַּבָּשָׂר, לֹא כֵן הוּא, לֹא הָיְתָה אֶלָּא בְּדָמוֹ שֶׁל בָּשָׂר וְהַדָּם הוּא מְחַיֶּה הַבָּשָׂר. וְאֵין הַנֶּפֶשׁ בַּבָּשָׂר כָּל עִקָּר כְּאָמְרוֹ **נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם** הִיא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא בַּבָּשָׂר. וּתְכוּנָה זוֹ לֹא הֻכְּינָה ה׳ בִּתְכוּנַת אָדָם, כִּי הָאָדָם הִתְפַּשְּׁטוּת חִיּוּנוּתוֹ הִיא גַּם בַּבָּשָׂר וְגַם בָּעֲצָמוֹת, וְנִקְרָא בִּדְבָרֵיהֶם הֶבְלָא דְּגַרְמֵי שְׁנִשְׁאָר אַחַר כַּמָּה שָׁנִים בָּעֲצָמוֹת, וְלָזֶה אֵינָם נִרְקָבִים הַצַּדִּיקִים. וְיֵשׁ רְשָׁעִים שֶׁנִּמְשְׁלוּ כַּבְּהֵמוֹת, וְהֵן הֵנָּה שֶׁאֵינָם עוֹמְדִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים לְצַד שֶׁיִּבְּשׁוּ עַצְמוֹתָם וְנִרְקָבוּ וְכָלְתָה הַנֶּפֶשׁ וְהָלְכָה לָהּ כְּרוּחַ הַבְּהֵמָה.

וַאֲנִי נְתַתִּיו וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, וְתֵדַע שֶׁהַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהֲרֵי אֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם וְגוֹ' לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, הֲרֵי כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ.

עוֹד יְכַוֵּן הַכָּתוּב לְהַזְהִיר עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה לְבַל תָּמִיתֶהָ, כִּי לֹא נָתַן ה׳ דַּם הַבְּהֵמוֹת לָנוּ אֶלָּא לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ, וְהוּא אָמְרוֹ **נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ** לִשְׁלֹל זוֹלַת סִבָּה זוֹ שֶׁאֵינוֹ לָנוּ בְּמַתָּנָה לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר נַחְפֹּץ עֲשׂוֹת בּוֹ. וְתִמְצָא (סנהדרין ב.) שֶׁדִּין הֲרִיגַת בְּהֵמָה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כְּמִשְׁפַּט אָדָם, שֶׁהִשְׁוָה הַכָּתוּב מִשְׁפָּטָם לְמִשְׁפַּט אָדָם, וְלֹא הֻתְּרָה בְּהֵמָה לִשְׁחֹט אֶלָּא לְצָרְכֵי בְּשָׂרָהּ כִּי תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר, שֶׁכֵּן גָּמַר קוֹנָהּ עוֹלָמוֹ וְהִקְנָה לָנוּ, דִּכְתִיב (דברים יב:כ): ״כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל אַוַּת״ וְגוֹ׳:

יג אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְכָתֹב כָּל זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁחַט חַיָּה אוֹ״ וְגוֹ׳ אוֹ ״אֲשֶׁר יִשְׁפֹּךְ דָּם״ וְגוֹ׳. עוֹד, אִם גְּזֵרַת הַדְּבָרִים הִיא מִצְוַת הַכִּסּוּי, הָיָה לוֹ לוֹמַר ״יְכַסֶּהוּ בֶּעָפָר״, כִּי אָמְרוֹ ״וְכִסָּהוּ״ מַשְׁמַע שֶׁקָּדְמָה מִצְוָה אַחֶרֶת.

וְנִרְאֶה כִּי בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר יָצוּד** נִתְכַּוֵּן לֶאֱסוֹר צֵידַת מִין טָמֵא לְכַתְּחִלָּה, הֲגַם שֶׁהִתְּירוּ הַכָּתוּב בַּהֲנָאָה, וּכְמוֹ שֶׁהֶעֱלִיתִי בְּסִפְרִי פְּרִי תֹּאַר סִימָן קי״ז כְּדַעַת רַמְב״ם (מאכלות אסורות פרק ח) שֶׁאֵין הֶתֵּר לְצוּדָם אֶלָּא אִם מִתְכַּוֵּן לָצוּד טְהוֹרִים וְנִזְדַּמְּנוּ עִמָּהֶם טְמֵאִים, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **אֲשֶׁר יָצוּד** וְגוֹ׳ תְּנַאי הוּא הַדָּבָר שֶׁאֵין מַתִּיר לוֹ לָצוּד אֶלָּא **אֲשֶׁר יֵאָכֵל** וְלֹא אֲשֶׁר לֹא יֵאָכֵל. וְאָמַר **וְכִסָּהוּ** לְצַד שֶׁקָּדַם מִצְוָה אַחֶרֶת שֶׁלֹּא לָצוּד שֶׁלֹּא יֵאָכֵל יַצְדִּיק לוֹמַר וְכִסָּהוּ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו. וְאָמַר **וְשָׁפַךְ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בְּמָקוֹם אַחֵר (דברים יב:טז): ״לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם״, וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר כָּאן וָא״ו. וְאָמַר **כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר** וְגוֹמֵר **וָאוֹמַר** וְגוֹ׳, הָא לָמַדְתָּ כִּי נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **וְשָׁפַךְ** לֶאֱסוֹר אֲכִילַת דַּם חַיָּה וָעוֹף. נִמְצָאתָ אוֹמֵר שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נֶאֱמְרוּ כָּאן: א׳ לֹא יָצוּד טְמֵאִים לֵיהָנוֹת מֵהֶם, ב׳ לֹא יֹאכַל דָּם חַיָּה וָעוֹף, ג׳ מִצְוַת עֲשֵׂה לְכַסּוֹת דָּם חַיָּה וָעוֹף.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **וְשָׁפַךְ וְכִסָּהוּ**, שֶׁאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת כָּל דָּמוֹ, אֶלָּא חֵלֶק בִּשְׁפִיכָה וְחֵלֶק בְּכִסּוּי (חולין פח.).

יד דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ. פֵּרוּשׁ – בִּמְקוֹם נַפְשׁוֹ. וּבָזֶה נָתַן טַעַם לָמָּה צָרִיךְ לְכַסּוֹת דָּמוֹ, כִּי לְצַד שֶׁדָּמוֹ הִיא נַפְשׁוֹ, מֵהַמּוּסָר לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד זֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה ה׳ לְקַבּוֹר אָדָם מֵת מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ.

וְטַעַם שֶׁלֹּא אָמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בַּבְּהֵמָה ״נַפְשׁוֹ בְּדָמוֹ״, אוּלַי שֶׁהַבְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ נֶפֶשׁ וְהִיא נְתוּנָה בַּדָּם, אֲבָל חַיָּה וָעוֹף אֵין לָהֶם נֶפֶשׁ כַּבְּהֵמָה אֶלָּא הַדָּם הוּא בִּמְקוֹם הַנֶּפֶשׁ, וּבָזֶה אֵינָם בָּאִים עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר כַּבְּהֵמָה זוֹלַת תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְגַם הֵמָּה אֵין בְּדָמָם הַזָּאָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא מִצּוּי כְּשֶׁמּוֹלִק.

כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לֹא לְצַד שֶׁהַדָּם מְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ הוּא שֶׁאָסַרְתִּי הַדָּם, שֶׁאָז תִּתְחַלֵּק בֵּין דַּם בְּהֵמָה לְדַם חַיָּה וָעוֹף, אֶלָּא טַעַם הָאִסּוּר הוּא לְצַד שֶׁהַדָּם הוּא נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר״ וְגוֹ׳, וּמֵעַתָּה גַּם חַיָּה וָעוֹף בִּכְלָל.

כָּל אֹכְלָיו יִכָּרֵת. כְּבָר כָּתַבְתִּי לְמַעְלָה טַעַם הַכָּרֵת. וְטַעַם אָמְרוֹ ״אֹכְלָיו״ לְשׁוֹן רַבִּים וְ״יִכָּרֵת״ לְשׁוֹן יָחִיד, לְהָעִירְךָ עַל פְּרוּשֵׁנוּ, שֶׁהַכָּרֵת הוּא שֶׁיִּסְתַּלֵּק חִיּוּנִיּוּת הַמַּאִיר בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְנִכְרַת הַשֹּׁרֶשׁ הַהוּא, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד. וְאָמַר ״אֹכְלָיו״ לְשׁוֹן רַבִּים, לְצַד שֶׁהַנֶּהֱנִים מֵהָאֲכִילָה רַבִּים הֵמָּה, כִּי חִיּוּנִיּוּת הַנִּדְבָּק בְּשֹׁרֶשׁ עֶלְיוֹן יֵשׁ תַּחְתָּיו הֲכָנוֹת כְּדֵי שֶׁיּוּכַל עָמוֹד בְּיִחַד עִם הַגּוּף, כִּי הַגּוּף הוּא חֹמֶר גָּשֵׁם וּבָרָא ה׳ בּוֹ כֹּחַ הַמֵּנִיעַ, וְהוּא הַנֶּפֶשׁ שֶׁתִּכּוּנָתָהּ הִיא נוֹטָה עַל הַגֶּשֶׁם וְיִתְאַו לְמַטְעַמּוֹתָיו, וּבָרָאָם ה׳ בָּרוּךְ הוּא בִּתְכוּנָה זוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְמַזֵּג עִם הַגּוּף, וְהוּא מוּכָן לְבְחִינַת הַנִּשְׁתַּוֶּה לָרוּחַ, וְהָרוּחַ הוּא מוּכָן לַנְּשָׁמָה, וְהַנְּשָׁמָה הוּכְנָה לְהַשְׂרוֹת שְׁכִינָתוֹ עַל הָרְאוּיִים, וּמֵעַתָּה כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל הַדָּם חֲרִי לְפָנֶיךָ אוֹכְלִין מְרֻבִּים: הַגּוּף, הַנֶּפֶשׁ, הָרוּחַ, הַנְּשָׁמָה, וּבִבְחִינַת הָעֹנֶשׁ שֶׁהוּא הַכָּרֵת אֵין נִכְרַת אֶלָּא חוּט הַנִּשְׁמָה הַקָּשׁוּרָה לְמַעְלָה וּבָזֶה יָבְשׁוּ כָּל הָעֲנָפִים, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים.

עוֹד רָצָה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים יז:י) כִּי הַצְּבוּר אֵינָם נִכְרָתִים בַּעֲוֹן אֲכִילַת דָּם, לָזֶה אָמַר ״אוֹכְלָיו״ לְשׁוֹן רַבִּים וְ״יִכָּרֵת״ לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁיֹּאכְלוּ רַבִּים אֵין כָּרֵת אֶלָּא לַיָּחִיד וְלֹא לַצִּבּוּר.

וְנָתַתִּי אֶל לִבִּי לְדַעַת מַה טַּעַם יְצַו ה׳ לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף וְלֹא דַּם בְּהֵמָה. בִּשְׁלָמָא דָּם הַנִּזְרָק עַל הַמִּזְבֵּחַ הוֹד וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִדַּם חַיָּה וְעוֹף, אֲבָל דַּם שְׁחִיטַת

חֵלֶק אֲשֶׁר הוּא נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינַיִם, לָמָּה תִּגָּרַע בְּהֵמָה מֵחַיָּה? וּמַה גַּם לְמַה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁבָּחַר לוֹ יְהֹוָה קָרְבָּן מֵהַבְּהֵמָה וְלֹא מֵחַיָּה וָעוֹף, זוּלַת תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה.

וְהִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁחַיָּה דָּמָהּ הִיא הַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבְּהֵמָה, כִּי יֵשׁ נֶפֶשׁ מִלְּבַד הַדָּם וְהִיא מֻרְכֶּבֶת בַּדָּם וְאֵין דָּמָהּ עַצְמוֹ נַפְשָׁהּ, לָזֶה לֹא צִוָּה ה׳ לְכַסּוֹת הַדָּם אֶלָּא הַדָּם שֶׁהוּא עַצְמוֹ נֶפֶשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבְּהֵמָה שֶׁאֵין הַדָּם עַצְמוֹ נֶפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁל חַיָּה וָעוֹף. וַהֲגַם שֶׁגַּם בְּדַם בְּהֵמָה יֵשׁ נֶפֶשׁ בּוֹ, עִם כָּל זֶה לֹא הַדָּם עַצְמוֹ נֶפֶשׁ, וְאֵין כִּסּוּי אֶלָּא לַמּוּרְגָּשׁ וְלֹא לַהִיוּלִי הֲגַם שֶׁיִּשָּׁנוּ, וְהָבֵן.

וְרָאִיתִי לָתֵת לֵב מַשְׂכִּיל מִפְּנֵי מָה נִשְׁתַּנְּתָה בְּרִיַּת חַיָּה מִבְּהֵמָה בִּבְחִינָה זוֹ. וְנִרְאֶה שֶׁהַטַּעַם הוּא לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ בְּהִתְבּוֹנְנוּת מַשְׂכָּלוֹת הַשְׁפָּעוֹת הַקִּיּוּם וְהַעֲמָדַת כָּל יֵשׁ, כִּי הָאֵל הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא חַיּוּת הַכֹּל וְהַכִּין וְעָשָׂה פְּעֻלּוֹת כְּדֵי שֶׁכָּל הַוֶּה יַגִּיעֵנוּ הַהִסְתַּפְּקוּת מִן הַצָּרְךְ לְקִיּוּמוֹ, וְחִלֵּק כָּל בְּרִיּוֹתָיו לְאַרְבַּע הַדְּרָגוֹת, וְהֵם אֵשׁ רוּחַ מַיִם עָפָר, וְכָל אַחַת כְּלוּלָה מֵהָאַרְבָּעָה. וְאַרְבָּעָה אֵלּוּ תְּחִלַּת הֲוָיָתָהּ הִיא נֶעֱלֶמֶת מֵעֵינֵי כָל בָּשָׂר, וְהִיא רוּחָנִית בְּתַכְלִית הָרוּחָנִיּוּת, וְהֵם אַרְבַּע רַגְלֵי כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, וְנִשְׁפָּעִים מֵהֶם בְּכִיּוּצָא בָּהֶם אַרְבַּע בְּרִיּוֹת אֲחֵרוֹת נוֹשְׂאֵי הַכִּסֵּא, פְּנֵי אָדָם פְּנֵי נֶשֶׁר פְּנֵי אַרְיֵה פְּנֵי שׁוֹר, וּכְנֶגְדָּם אַרְבָּעָה מַלְאָכִים, גַּבְרִיאֵל רָפָאֵל מִיכָאֵל נוּרִיאֵל, אֵלּוּ הֲכָנָה לְאֵלּוּ וּמְקַבְּלִין זֶה מִזֶּה, וּלְעֻמָּתָם יֵשׁ לְמַטָּה מְקַבְּלִין בְּבַעֲלֵי חַיִּים, אָדָם שׁוֹר נֶשֶׁר אַרְיֵה: אָדָם מִין אֱנוֹשִׁי, שׁוֹר מִין בְּהֵמָה, אַרְיֵה מִין חַיָּה, נֶשֶׁר מִין עוֹף, וּכְנֶגְדָּם בַּדּוֹמְמִים, עָפָר מַיִם אֵשׁ רוּחַ, וְכָל אֶחָד כָּלוּל מֵאַרְבַּעְתָּם. וְגַם בִּבְחִינַת הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהֵם בְּרִיאָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבָּעֶלְיוֹנוֹת אֲשֶׁר בָּרָא ה׳ מֵאוֹרוֹת עֶלְיוֹנוֹת, חֵלֶק ה׳ בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ כֵן יִמָּצְאוּן בְּחִינוֹת, וְחָזַר הַדִּין שֶׁכָּל נוֹשֵׂא וְנוֹשֵׂא כּוֹלֵל כָּל זֶה וְכָל מַדְרֵגָה מַשְׁפַּעַת וְנִשְׁפַּעַת מִמַּדְרֵגַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ עַד מַדְרֵגַת הַדּוֹמֵם.

וּמֵעַתָּה אָבוֹא לְרָאוֹת הַנִּשְׁפָּעִים הַנִּדְמִים מֵהָאַרְבַּע בְּחִינוֹת הַנִּגְלִים דּוּגְמָתָם לְמַעְלָה, וְהִנֵּה יֵשׁ לוֹ בְּחִינַת שׁוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה הַנִּשְׁפַּעַת מִדְּמוּת פְּנֵי שׁוֹר, אֲבָל חַיָּה וָעוֹף לֹא מָצִינוּ בַּנִּדְמִים נִשְׁפָּעִים לְמַטָּה מֵהַמּוּשְׁפָּעִים מֵהַקְּדֻשָּׁה, כִּי אַרְיֵה חַיָּה טְמֵאָה, נֶשֶׁר עוֹף טָמֵא, וְיֵשׁ לַחְקֹר זֹאת, לָמָּה נִמְנַע הַנִּדְמֶה מֵהִתְקַבֵּל בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה וְהַטָּהֳרָה כְּמוֹ שֶׁקִּבֵּל הַשּׁוֹר, גַּם מִנַּיִן נִמְשְׁכָה בְּחִינַת הַטּוּהַר לִשְׁאָר חַיּוֹת הַטְּהוֹרוֹת אֲשֶׁר הִתִּירָה תּוֹרָה, ״אַיָּל וּצְבִי״ וְגוֹ׳.

דַּע כִּי יֵשׁ הַדְרָגוֹת שֶׁאֵין יְכֹלֶת בַּמְקַבֵּל לְקַבֵּל בְּתִגְבּוֹרֶת הַמַּשְׁפִּיעַ בִּבְחִינָתָם בְּסוֹד טַעַם עוֹנִי חָכְמִי יִשְׂרָאֵל, כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי דַּעַת בַּהִתְבּוֹנְנוּת הַצּוֹדֵק בְּשֵׂכֶל הַהַבְחֵן. וְלָזֶה, לְצַד כִּי אַרְיֵה וְנֶשֶׁר שֶׁלְּמַטָּה בָּאוּ בְּתִגְבּוֹרֶת, לֹא יוּכְלוּ לְסְבוֹל שִׁעוּר הַנִּתְכָּן וְהַנִּשְׁעָר אֲלֵיהֶם בִּתְכוּנַת אֵיכוּתָם. וּלְצַד חֻסְרוֹן הִתְקַבְּלָם הַשְׁעָרַת הַהִסְתַּפְּקוּת מִבְּיחוּן הַנִּרְצָב אֲשֶׁר בְּגַן ה׳, כְּשִׁעוּר הַצְּלָחָתָם מֵהַמְקֻוֶּה אֲלֵיהֶם, זוֹ סִבָּה לְמֻרְחָקָם אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לְבַל יִקְרַב אֲלֵיהֶם. כִּי אִישׁ יִשְׂרָאֵל הֻצְלַח בַּנְּקֻוֶּה אֵלָיו בְּסוֹד אָמְרוֹ (דברים ד:ד) ״הַדְּבֵקִים בַּה׳״, וְשִׁעוּר אֲשֶׁר הִגִּיעַ בִּבְחִינַת אַרְיֵה נֶשֶׁר כְּמוֹהוּ וּכְשִׁעוּרוֹ נִסְתַּעֵף בְּקִצָּת מֵהַחַיּוֹת וְהָעוֹפוֹת, וְעָשָׂה בָּהֶם שִׁעוּר הַהִסְתַּפְּקוּת. וַהֲגַם שֶׁלֹּא בָּא אֵיכוּתָם אֶלָּא עַל יְדֵי נֶשֶׁר, כִּי הַנִּשְׁפָּע רֹאשׁוֹן זֶה הוּא סוֹד (איוב יד:ד) ״מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא״ וְגוֹ׳. וְכָל זֶה עֲשָׂאוֹ יִתְבָּרַךְ לְסִבָּה הַיְדוּעָה, סוֹד ה׳ לִירֵאָיו. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, אֵין תְּכוּנַת הַקְּדֻשָּׁה וְהַטָּהֳרָה הַמִּשְׁתַּלְשֶׁלֶת דְּבְחִינַת הַבְּהֵמָה דּוֹמָה לִבְחִינַת חַיָּה וָעוֹף, כִּי בְּחִינַת שׁוֹר יֵשׁ דּוֹמֶה לוֹ לְמַעְלָה בִּמְקוֹר הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר בָּרָא הַבּוֹרֵא וְתִכֵּן בּוֹ הַנֶּפֶשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת חַיָּה וָעוֹף. לְצַד שֶׁנִּפְסַק דְּמוּת הַנִּדְמֶה לַמַּשְׁפִּיעַ הִנֵּה הוּא טָמֵא לָפֵנֵינוּ, דִּכְתִיב (ויקרא יא:יג) ״אֶת הַנֶּשֶׁר וְאֶת וְגוֹ׳ תְּשַׁקְּצוּ״, תָּשׁ כֹּחוֹ וְאֵין בּוֹ אֶלָּא הַחִיּוּנִיּוּת שֶׁהוּא דַּם טוֹהַר, כְּאָמְרוֹ ״דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ״, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ דָּמוֹ בִּמְקוֹם נַפְשׁוֹ. זוּלַת תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁיּוֹדֵעַ אֵל עֶלְיוֹן שֶׁגָּבַר בָּהֶם הַחִיּוּנִיּוּת וּמְמֻזָּגִים הֵם בֵּין הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף, שֶׁמְּבִיאִים מֵהֶם קָרְבַּן עוֹלָה וְחַטָּאת דַּוְקָא, וְיָחִיד דַּוְקָא וְלֹא צִבּוּר, וְצָרִיךְ כִּסּוּי כִּי עַד גֶּדֶר הַבְּהֵמָה לֹא בָּא. כָּל זֶה כָּתַבְתִּי אִם חָפֵץ ה׳, וְהַמַּשְׂכִּיל יַשְׂכִּיל דְּבַר אֱלֹהִים חַיִּים.

טו **וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה.** אָמַר **וְכָל נֶפֶשׁ**, לְכְלוֹל כָּל הַמִּתְרַבִּים לְמַעְלָה (ויקרא יז:י) שְׁמֹנָה הַדְרָגוֹת כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, וְהִזְכִּיר שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת כְּלָלִיּוֹת אֶזְרָח וְגֵר, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר**, פֵּרוּשׁ, כָּל שֶׁנִּכְלָל בָּאֶזְרָח וְכָל שֶׁנִּכְלָל בַּגֵּר:

פרק יח

ב **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ וְגוֹ׳ כְּמַעֲשֵׂה וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, עוֹד מַה חִדֵּשׁ בְּמַאֲמָר זֶה **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, וְכִי עַד עַתָּה לֹא יָדְעוּ זֶה? וְעוֹד מַה הִיא כַּוָּנָתוֹ בְּמִצְוַת ״כְּמַעֲשֵׂה״ וְגוֹ׳, אִם אֵין יָדוּעַ מַה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָלָיו תָּבֹא הַמִּצְוָה, וּכְמוֹ כֵן מַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן.

וְרַז״ל אָמְרוּ (תורת כהנים) שֶׁהִקִּישׁ מַעֲשֵׂה מִצְרַיִם לְמַעֲשֵׂה כְּנַעַן. וּלְדִבְרֵיהֶם ז״ל קָשֶׁה לָמָּה כָּפַל הַמִּצְוָה, וְאִם לְהַשְׁמִיעֵנוּ בָּא שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵי הָרְשָׁעִים שָׁוֶה, מַה צָּרִיךְ לַתּוֹרָה לְהוֹדִיעֵנוּ דָּבָר זֶה? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה צִיֵּן אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ**, וְכִי יֵשׁ אֶרֶץ מִצְרַיִם אַחֶרֶת? עוֹד צִיֵּין **אֶרֶץ כְּנַעַן** וְאָמַר **אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא** וְגוֹ׳, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁיֵּשׁ אַחֶרֶת וְלֹא יָדַעְנוּ זוּלַת זוֹ, וְלוּ יְהִי שֶׁתִּהְיֶה אֶרֶץ כְּנַעַן אַחֶרֶת, כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה מִנַּיִן יִהְיוּ מַעֲשֶׂיהָ נוֹדָעִים לְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם? **וְנִרְאֶה** כִּי לְפִי מַה שֶּׁהִסְמִיךְ לְמִצְוָה זוֹ מִצְוַת הָעֲרָיוֹת, גַּם מִמַּה שֶּׁאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (ויקרא יח:כד) ״אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה וְגוֹ׳ כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם״, הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים וּמַגִּידִים כִּי מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן הוּא מַעֲשֵׂה עֲרָיוֹת, וּבָזֶה נָבֹא לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל נָכוֹן.

הִנֵּה יָדוּעַ הוּא כִּי כָּל מִצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לְעַם קָדְשׁוֹ הֵם מִצְוֹת שֶׁיְּכוֹל הָאָדָם לַעֲמֹד בָּהֶם וְיַטֶּה עַצְמוֹ אֶל הָרָצוֹן לַעֲשׂוֹתָם, זוּלַת מִצְוַת פְּרִישַׁת הָעֲרָיוֹת הוּא דָּבָר שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מְחַמַּדְתָּן וְאוֹנַסְתּוֹ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹתָם, זוּלַת בְּהִתְעַצְמוּת הַרְחָקַת שְׁנֵי דְּבָרִים מֵהָאָדָם, וְהֵם מָרַחַק הֶרְגֵּשׁ רְאוּת הָעַיִן, וּמָרַחַק בְּחִינַת

הַחוֹשֵׁב, וְאִם שְׁנֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲשֶׂה אֵין אָדָם שׁוֹלִיט בָּרוּחַ זֶה לְכַלּוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, כִּי כָּל שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ הַרְחָקַת הֶרְגֵּשׁ הָרְאוּת בְּדָבָר הַגַּם שֶׁיַּרְחִיק בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב לֹא יִשְׁלֹט בְּעַצְמוֹ לְכַלּוֹת מִמֶּנּוּ הֶכְרֵחַ הַחֶשֶׁק. וְצֵא וּלְמַד (קידושין פא.) מִמַּעֲשֶׂה שֶׁל רַבִּי עַמְרָם רַבָּן שֶׁל חֲסִידִים, שֶׁהַגַּם הֱיוֹתוֹ מְשֻׁלָּל מִבְּחִינַת הַחוֹשֵׁב נִתְנַצַּח מִבְּחִינַת הָרְאוּת. גַּם מִמַּעֲשֶׂה רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ (ילקוט שמעוני פרשת ויחי) שֶׁבָּחַר לְסַמּוֹת עֵינָיו לְמַחוֹשׁ הַכְרָחָה אֲשֶׁר מֵהֶם תָּבֹא בַּדָּבָר הָרַע, הַגַּם שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּל מִבְּחִינַת הַחוֹשֵׁב כַּאֲשֶׁר מַעֲשָׂיו מוֹכִיחוֹת. גַּם אִם יֻשְׁלַל מִבְּחִינַת הָרְאוּת, אִם לֹא יַרְחִיק בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב, מַחְשְׁבוֹתָיו יְחַיְּבוּ לְבַקֵּשׁ וּלְהִתְלַהֵט אַחַר הַמַּעֲשֶׂה. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּבָא בַּשַּׁ״ס (עבודה זרה כב:) בְּאוֹתוֹ גּוֹי שֶׁקָּנָה יֵרֶךְ בָּשָׂר וְחָטַט בּוֹ כְּדֵי וְכוּ׳ וּבָעַל וְכוּ׳ עַד כָּאן. וְזֶה יִהְיֶה תּוֹלְדוֹת הַחוֹשֵׁב הִכְרִיחָתוֹ עֲשׂוֹת מִבְּלִי בְּחִינַת הָרְאוּת. נִמְצָאתָ אוֹמֵר שֶׁבְּאַחַת מֵהַשְּׁתַּיִם תִּהְיֶה מְשֻׁלֶּלֶת מֵהָאָדָם שְׁלִיטָה בְּעַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּהֶצֵּמֶד שְׁנֵי דְּבָרִים, רְאוּת וְחוֹשֵׁב, הֵן הָאָדָם חָלוּשׁ כְּנֶגֶד תַּאֲוָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם יִשְׁלַח יָדוֹ וְאָכַל מִעֵט מִן הָרַע הַזֶּה, הִנֵּה הוּא מָסוּר בְּיַד תַּאֲוָתוֹ. מֵעַתָּה תַּחְבּוּלוֹת הָאָדָם לְהַעֲרִיךְ מִלְחָמָה נֶגֶד בְּחִינָה זוֹ הִיא בִּשְׁלִילַת מִמֶּנּוּ שְׁנֵי דְּבָרִים, וּבָזֶה תִּהְיֶה נִרְכֶּבֶת בָּאָדָם תְּכוּנָה לְבַל יִתְלַהֵט אַחַר זֶה וְיִשְׁלֹט הָרָצוֹן בַּחֶפְץ הַטִּבְעִי, וְהוּא טַעַם אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לד:) בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִין יְכוֹלִין לַעֲמֹד, כִּי הַצַּדִּיקִים גְּמוּרִים תְּכוּנַת רְצוֹנָם נוֹצַחַת הַחֶפְץ מִבְּלִי צֹרֶךְ הִתְעַצְּמוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה.

וּבָזֶה נָבוֹא אֶל הַבֵּאוּר. הִנֵּה הָאָדוֹן ה׳ צְבָאוֹת נִתְחַכֵּם בְּצַוּוֹתוֹ מִצְוָה זוֹ וְדִבֵּר נֶגֶד יֵצֶר הָרַע, שֶׁיֹּאמַר אֵיךְ יָכוֹל אֱנוֹשׁ טִבְעִי לְמְשׁוֹל בְּחַאֲוָתוֹ אֲשֶׁר הִיא אֲנַסְתּוֹ? דָּבָר זֶה הוּא מְשֻׁלָּל מֵהַדַּעַת שֶׁיְּחַיֵּב ה׳ שְׁמִירָתוֹ לַכֹּל בְּהַשְׁוָאָה, אֶלָּא לַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יְכוֹלִין לַעֲמֹד וְיֵשׁ כֹּחַ בִּרְצוֹנָם לִשְׁלֹל הַחֶפְץ בָּזֶה, וְהֵם אוֹתָם שֶׁלֹּא בָּאוּ לִידֵי מִבְחַן הָרְאוּת וְהַחוֹשֵׁב, בְּאֻלּוּ וְכַדּוֹמֶה דִּבֵּר הַכָּתוּב. אֲבָל בְּמִי שֶׁעָבְרוּ בְּחִינָה הַנִּזְכָּר כְּפִי הַטֶּבַע אֵין אָדָם שַׁלִּיט בְּרוּחוֹ לְמְנֹעַ מַעֲצָמוֹ חֶשֶׁק הַמַּכְרִיחוֹ. וְעַל זֶה נִתְכַּוֵּן ה׳ בְּנֹעַם דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וְאָמַר **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם**, פֵּרוּשׁ, הַגַּם שֶׁיְּשַׁבְתֶּם בְּמָקוֹם שֶׁאֲנָשָׁיו בְּנֵי זְנוּנִים וְלֹא תִמָּנַע מִכֶּם בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב לְצַד יְשִׁיבַתְכֶם בֵּינֵיהֶם כָּל הַזְּמַן הַהוּא, כְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ**, וְאֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא עַכָּבָה, וְזֶה יְסוֹבֵב תִּגְבֶּרֶת הַחֶפְץ בָּכֶם, אַף עַל פִּי כֵן אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם שֶׁתִּתְעַצְּמוּ לְנַצַּח הַחֶשֶׁק לְבַל תַּעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם.

וְאָמַר עוֹד **וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם בָּאִים לְמָקוֹם אֲשֶׁר שָׁם הִרְגִּישָׁה שְׂדֵהּ שֶׁל בְּחִינַת הָרַע הַזֶּה, וְנִמְצָא בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב מִתְעוֹרֶרֶת, אַף עַל פִּי כֵן מְחַיֵּב אֲנִי אֶתְכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂיהֶם.

וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר אָדָם כִּי אֵין מַעֲצוֹר בְּרוּחוֹ בְּדָבָר זֶה, לָכֵן הִקְדִּים ה׳ בִּתְחִלָּה דְּבָרוֹ הַטּוֹב וְאָמַר **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, כִּי הֵן אֱמֶת בְּמִין אֱנוֹשִׁי זוֹלַת יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנוֹ בְּטַעֲנָה זוֹ, כִּי לֹא יִמָּצֵא בְּכֹחוֹ לִמְנֹעַ עֹצֶם חֶשְׁקוֹ מִמֶּנּוּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצַד הֱיוֹתִי **ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, וְהִיא הַשָּׁגָה אֱלֹהִית, בַּכֹּחַ הָאֱלֹהִי יְנַצַּח כֹּחַ הַטִּבְעִי גַּשְׁמִי, כִּי הַצּוּרָה תִּשְׁלֹט בַּחֹמֶר כְּשֶׁיִּסְכִּים אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְהִתְדַּבֵּק בַּה׳ אֱלֹהָיו יִשְׁלֹט בְּטִבְעוֹ. וְהוּא כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה פל״ד) שֶׁאָמְרוּ: הַצַּדִּיקִים לִבָּם מָסוּר בְּיֶדָם וְהָרְשָׁעִים הֵם מְסוּרִים בְּיַד לִבָּם. הַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי הַחֶפְץ וְהַחֶשֶׁק יֶשְׁנוֹ בְּלֵב הָאָדָם, וְהָרָצוֹן הוּא בְּמֹחִי, וְהֵם שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת שֶׁנָּתַן הָאָדוֹן בִּבְנֵי אָדָם, וּכְשֶׁתִּזְדַּמֵּן לָאָדָם דְּבַר עֶרְוָה הַלֵּב חוֹמְדָהּ, וְאֵין גְּמָר בְּחִמּוּד זֶה, וְיָכוֹל הָרָצוֹן הַתָּלוּי בַּמֹּחַ לִמְנֹעַ הַחֶפְץ וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ הַגַּם שֶׁיִּחְמֹד. הֲלֹא תִמְצָא בִּבְנֵי אָדָם שֶׁמְּקַבְּלִים תַּעֲנִית, הַגַּם שֶׁהַחֶפְץ יִתְגַּבֵּר בָּהֶם לֶאֱכֹל יָבֹא הָרָצוֹן וְיִמְנָעֶנּוּ, וְכֵן עַל זֶה הַדָּרֶךְ. וְצַדִּיקִים תָּמִיד מִתְנַהֲגִים כְּסֵדֶר זֶה וְלִבָּם מָסוּר בְּיָדָם, שֶׁהַגַּם שֶׁיִּתְאַוּוּ בְּלִבָּם יִבְחַר הַשֵּׂכֶל שֶׁהִיא הַנְּשָׁמָה, וְאִם יֶשְׁנוֹ בְּאַזְהָרָה מֵה׳ אוֹ מִכְּלֵלֵי הַתְּעוּב, יִשְׁלֹל הָרָצוֹן בּוֹ וְיִמְנַע הַחֶפְץ הַגַּם שֶׁיֶּשְׁנוֹ. אֲבָל הָרְשָׁעִים הֵם מְסוּרִים בְּיַד לִבָּם, לְכָל אֲשֶׁר יָבֹא הַחֶפְץ בַּלֵּב לֹא יִמְנָעֵהוּ הָרָצוֹן. וְאוּלַי כִּי אֵין לָהֶם נְשָׁמָה, אוֹ שֶׁכְּבָר פִּגְּמוּהָ וְנִכְנְעַת הִיא לִפְנֵי הָרוּחַ שֶׁבַּלֵּב. וְלָכֵן אָמַר ה׳ **כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שְׁבְּחִינַת הַנְּשָׁמָה בָּהּ ה׳ מַשְׂרֶה אוֹר שְׁכִינָתוֹ בָּאָדָם בְּסוֹד (תהלים עח:ס) ״אֹהֶל שָׁכַן בָּאָדָם״, וּמִצַּד זֶה יֵשׁ כֹּחַ בָּאָדָם לְנַצֵּחַ הַחֶפְץ לִפְנֵי הָרָצוֹן.

וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּמַה שֶׁאָמַר (תהלים מ:ט) ״לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי״, הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁמְּרוֹב דְּבֵקוּתוֹ בַּאֲדוֹן הָאֲדוֹנִים יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לָעַד, עַד שֶׁגַּם הַלֵּב נִתְהַפֵּךְ לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂה הַנְּשָׁמָה, שֶׁבָּא הַחֶפְץ בּוֹ וְהַתַּאֲוָה לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁאֵינוֹ מֵהַת הַחֲפֵצִים דְּבָרִים הַמְּרוּחָקִים מֵהַקְּדוּשָׁה וּצְרִיכִים לְמָנְעָם בִּשְׁלִילַת הָרָצוֹן, אֶלָּא שֶׁמֵּעַצְמוֹ חָפֵץ בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ לִשְׁנוֹא דְּבָרִים אֲשֶׁר הַלֵּב חָפֵץ וְחוֹשֵׁק בָּהֶם. וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר ״חָפָצְתִּי״, כִּי אָפַס חֶפְץ הַמַּרְגִּשֶׁת, וְזֶה אָמַר בְּמָקוֹם אַחֵר (תהלים קט:כב) ״וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי״. וְאָמְרוֹ ״וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי״, פֵּרוּשׁ, לְרוֹב חֵשֶׁק עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עַד שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּלָמְדוֹ תּוֹרַת ה׳ כְּאִלּוּ אוֹכֵל וּמְמַלֵּא בְּנֵי מֵעָיו מִמָּזוֹן טִבְעִי.

עוֹד אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעַ הַקְדָּמָה אַחַת שֶׁשָּׁמַעְתִּיהָ מִשֵּׁם הָרַב הַקָּדוֹשׁ מהר״י לוּרְיָא זצוק״ל (שער הגלגולים יט), וְהוּא כִּי לִפְעָמִים יִתְהַפֵּךְ הָאָדָם וְיִשְׁתַּנֶּה מִטּוֹב לְרַע בְּטִבְעוֹ וּמִזְגּוֹ, וְלֹא יֵדַע מֵאֵיזֶה סִבָּה, וְהוּא עַצְמוֹ יִתְמַהּ אֵיךְ נֶהְפַּךְ בְּדַעְתּוֹ. וְאָמַר כִּי זֶה יִסָּבֵב לְצַד שֶׁלִּפְעָמִים יֹאכַל אָדָם מַאֲכָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק מֵחֶלְקֵי הָרַע אוֹ יֵשׁ בּוֹ נֶפֶשׁ רָעָה מֵהַגִּלְגּוּלִים לְסִבַּת תַּחֲלוּאֵיהֶם, וְכַאֲשֶׁר תִּכָּנֵס הַנֶּפֶשׁ הָרָעָה אוֹ נִיצוֹץ הָרַע בְּקִרְבּוֹ תַּטֶּהוּ מִטּוֹב לְרַע וְתִגְבַּר בּוֹ בְּחִינַת הָרַע. מֵעַתָּה הַשּׁוֹמֵר עַצְמוֹ מִמַּאֲכָלוֹת הָרָעוֹת יִתְגַּבֵּר הַחֶפְץ בּוֹ בַּדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים לַנֶּפֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ ״לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי״.

וּלְהַשְׁכִּילְךָ בְּמַשְׁמָעוּת אָמְרוֹ ״וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי״, דַּע כִּי כָּל הַצּוֹמֵחַ, בֵּין בִּדְבָרִים הֶכְרְחִיִּים לְחַיּוּת הַנֶּפֶשׁ, בֵּין בִּדְבָרִים הַסְּגֻלִּיִּים בָּעוֹלָם, בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם

תַּעֲנוּגֵי אָדָם – שֹׂרֶשׁ הַכֹּל וְהִוּוּיוֹ הוּא מֵהַתּוֹרָה אֲשֶׁר הִיא אֵם הַכֹּל. וּכְשֵׁם שֶׁבַּתּוֹרָה פְּשָׁט רֶמֶז דְּרָשׁ סוֹד, כֵּן מַאֲכָלִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה. וְעַיֵּן בְּפֵרוּשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים (ראשון לציון על שיר השירים ב:ד) שֶׁחִדַּשְׁתִּי, וּכְשֵׁם שֶׁבָּעֲשָׂבִים יֵשׁ דְּבָרִים סְגֻלִּיִּים וְטִבְעִיִּים כֵּן יֵשׁ בַּתּוֹרָה מְצִוּוֹת סְגֻלִּיּוֹת וְכוּ', וְהַקְדָּמָה זוֹ גְּדוֹלָה וְיִקָּרַת הָעֵרֶךְ. וְכָתַבְתִּי רָאשֵׁי פְּרָקִים לַהֲבִינְךָ אָמְרוֹ "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי", כִּי כָל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל יְסוֹד חִיּוּתוֹ שֶׁבָּהּ נִתְהַוָּה וְגָדַל הוּא מִינִיקַת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהִיא הַתּוֹרָה. וּמֵעֵת פֶּגֶם אָדָם הָרִאשׁוֹן וְנִתְעָרֵב טוֹב וָרַע בְּכָל אֹכֶל תִּמְצָא חֵלֶק מֵהָרַע. וְלָזֶה צִוָּה ה' עַל עָרְלַת הָאֵילָנוֹת, וְלָזֶה גָּדֵל עִם הַחִטָּה מוֹץ וְתֶבֶן וְסוּבִּין הַנִּזְרָקִים. וְהִבְדִּילָנוּ ה' מִכַּמָּה דְּבָרִים אֲשֶׁר שָׂלַט בָּהֶם חֵלֶק הָרַע לְבַל שַׁקֵּץ נֶפֶשׁ הַנִּבְחֶרֶת. וְלָזֶה כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל דָּבָר הַמֻּתָּר כְּאִלּוּ נֶהֱנָה מֵאוֹר הָעֶלְיוֹן מִמְּאוֹרֵי אוֹר תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁנִּגְשַׁם לְצַד הַצְּלָחַת יְסוֹדֵי אֶרֶץ שֶׁצְּרִיכִים מָזוֹן כְּפִי הַכְּנָתָם וְהַרְכָּבָתָם. וְזֶה אָמְרוֹ "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי", בָּזֶה גָּבַר חֶפְצוֹ וּתְשׁוּקָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי אֵין רַע בְּקִרְבּוֹ הַמֵּסִיר חֵפֶץ הֶעָרֵב לַנֶּפֶשׁ.

נַחְזוֹר לָעִנְיָן שֶׁבָּאנוּ עָלָיו, כִּי בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב בִּדְבַר עֶרְוָה תַּגְבִּיר הַחֵפֶץ וְתַשְׁלִיטֵנוּ בָּרָצוֹן, וְלֹא יַשֹּׂג הַנִּצָּחוֹן הַחֵפֶץ אֶלָּא דַּוְקָא בְּאֶמְצָעוּת הַרְחָקַת הַדָּבָר מִדַּעְתּוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ לְבַל רְאוֹת הַכְּעוּר וְלֹא יַחְשֹׁב בּוֹ, אֲבָל אִם עֵינָיו יַבִּיטוּ בַּדָּבָר הִנֵּה הוּא מִסְתַּכֵּן, וּכְמַעֲשֵׂה דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם כְּשֶׁנִּסְבַּב הַדָּבָר וְרָאָה מַה שֶּׁרָאָה (שמואל ב יא:ב) נִתְעוֹרֵר לִבּוֹ שֶׁהָיָה חָלָל וְעָשָׂה מַעֲשָׂיו. וַאֲפִלּוּ תְּחִלַּת הַמַּחְשָׁבָה בְּדָבָר זֶה תִּגְרֹם תִּגְבֹּרֶת וְהוֹלָדַת טִבְעִיּוּת הַחֵפֶץ וְתִגְבְּרֹתוֹ, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם חָכָם הַחֲכָמִים שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְאָמַר (משלי א:י): "בְּנִי אִם יְפַתּוּךָ חַטָּאִים" – פֵּרוּשׁ בְּחִינַת הַחֵטְא – "אַל תֹּאבֶה" – פֵּרוּשׁ לֹא תִּכָּנֵס עִם פִּתּוּיֶיךָ בְּטוֹעֵן וְנִטְעָן, כִּי אֲרִיכוּת הַרְגָּשַׁת הַחוֹשֵׁב אֲפִלּוּ לִבְחִינַת הַשּׂוֹלֵל תַּפְעִיל הַגְבָּרַת הַחֵפֶץ וְתַהֲפֹךְ הָרָצוֹן אֵלֶיהָ. וּמִצְוַת ה' בָּרָה בָּאָה עַל הַדָּבָר בִּבְחִינַת דִּבּוּר וַאֲמִירָה, דִּבּוּר – לוֹמַר גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, אֲמִירָה – לְשׁוֹן מַעֲנֶה רַךְ וּלְשׁוֹן רוֹמְמוּת, לְצַד שֶׁהֵם יֶשְׁנָם בְּמַדְרֵגָה זוֹ לֵאמֹר עֲלֵיהֶם **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** לְיַחֵד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ עֲלֵיהֶם. גַּם מַעֲלָה גְּדוֹלָה הִיא לִשּׁוֹמֵר בְּרִיתוֹ, וְהִיא הַהַדְרָגָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, לָזֶה אָמַר **וְאָמַרְתָּ**:

ד **אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְגוֹ'.** קָשֶׁה, אַחַר שֶׁאֵין מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְרִיצוּת הָעֲרָיוֹת, מַה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אוֹתָנוּ? גַּם מַה הִיא כַּוָּנָתוֹ בְּאָמְרוֹ **לָלֶכֶת בָּהֶם**? גַּם צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם"?

וְגֵרְאָה לְפָרֵשׁ לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה בָּעֲרָיוֹת תַּגְדִּיל הַחֵפֶץ וּתְמַעֵט מְנִיעַת הָרָצוֹן, חָס הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר הָאָדָם לְהִתְרַחֵק מִכָּל וָכֹל מִפְּרָט זֶה וִיבַטֵּל מִצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה וּמִצְוַת הַיִּבּוּם וְכַדּוֹמֶה, וְיִהְיֶה פָּרוּשׁ מִמִּין זֶה לַחֲלוּטִין, שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב:) אֲבָר קָטָן יֵשׁ בָּאָדָם, מַשְׁבִּיעוֹ רָעֵב, מַרְעִיבוֹ שָׂבֵעַ. לָזֶה צִוָּה ה' וְאָמַר **אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ** שֶׁהֵם מִמִּין עַצְמוֹ שֶׁאָסַרְתִּי לְךָ אֲנִי מְחַיֶּבְךָ לַעֲשׂוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן **אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ** שֶׁהֵם הָעֲרָיוֹת שֶׁאָסַר.

אוֹ יֹאמַר, כִּי בְּאֶמְצָעוּת שְׁמִירַת הָעֲרָיוֹת יִתְּצְאוּ הַכְּנָה בְּנַפְשׁוֹתָם לְקַיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּאָמְרוֹ **מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ**, וּשְׁמִירַת כָּל הַלָּאוִין, כְּאָמְרוֹ **חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ**. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם יִתְעֵב מַעֲשָׂיו בְּדֶרֶךְ הַהוּא, תֶּחֱלֶה נַפְשׁוֹ בְּתַחֲלוּאֵי הַטֻּמְאָה וְלֹא יְקַיֵּם אַחַת מֵהֵנָּה, כִּי טֻמְאַת חֵטְא זֶה מַשְׁרָה טֻמְאָה עַל כָּל אֵיבְרֵי הָאָדָם וְכֹחוֹתָיו, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן כָּל הַלָּאוִין לֹא יִמָּנַע מֵהֶן, כִּי בְּכָל אֵיבָר טֻמְאָתוֹ בּוֹ. וְכֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וַהֲגַם שֶׁיַּעֲשֶׂה לִפְעָמִים אֵיזוֹ מִצְוָה אֵינָהּ מִצְוָה, כִּי לֹא יִתְרָצֶה בָּהּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים נ:טז): "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי" וְגוֹ', כִּי אֵין חֵפֶץ לַה' בָּהֶם אֶלָּא בְּמִצְוָה הַנַּעֲשֵׂית בִּקְדֻשָּׁה.

וְאָמְרוֹ **לָלֶכֶת בָּהֶם** יְכַוֵּן לוֹמַר לְדַרְכֵּנוּ כְּמִין חוֹמֶר, כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאָדָם טָהוֹר וְקָדוֹשׁ מֵהַתְּיעוּב יוֹלִיד בְּטִבְעוֹ לְקַיֵּם הַמִּצְוֹות תָּמִיד, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קיט:נט) "חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדוֹתֶיךָ", וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה לה:א) שֶׁרִגְלָיו שֶׁל דָּוִד מֵעֲצָמָם הָיוּ הוֹלְכוֹת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לְצַד הַהֶרְגֵּל וְהַחֵפֶץ הַנִּבְחָר. לָזֶה אָמַר **לָלֶכֶת בָּהֶם**, פֵּרוּשׁ, שֶׁמֵּעַצְמוֹ יֵלֵךְ בָּהֶם בְּטִבְעוֹ כְּעוֹשֶׂה דְּבָרִים שֶׁהַטֶּבַע עוֹשֶׂה, לְצַד שֶׁעִקָּרוֹ וְגוּפוֹ הַכֹּל עוֹמֵד בְּמָקוֹם טָהוֹר.

עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ **לָלֶכֶת בָּהֶם** עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא (יחזקאל לג:יב): "צְדָקַת הַצַּדִּיק לֹא תַּזִּכֶּנּוּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ" וְגוֹ', שֶׁאִם יִהְיֶה צַדִּיק כָּל יָמָיו וַיַּרְשִׁיעַ לְבַסּוֹף, הֲרֵי זֶה הִפְסִיד זְכוּתוֹ וְלֹא יֵלֵךְ עִמּוֹ בְּיוֹם לֶכְתּוֹ לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. לָזֶה צִוָּה ה' וְאָמַר "לָלֶכֶת בָּהֶם", פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְמִיד בַּמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וּשְׁמִירוֹת הַחֻקִּים כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בָּהֶם בְּיוֹם נָסְעוֹ לְדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁלֹּא יְקַוֶּה הָאָדָם לִשְׂכַּר מִצְוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם: "הֱיוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּלְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם" (עירובין כב.), שֶׁכָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה לֹא יִבְחַר לֶאֱכוֹל עוֹלָמוֹ בְּחַיָּיו, אֶלָּא יֵלֵךְ לְפָנָיו צִדְקוֹ לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם ה'.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" (משלי ו:כג), כִּי עוֹלָם הָעֶלְיוֹן רָחוֹק בְּמַהֲלָךְ, וּבַעֲלוֹת נֶפֶשׁ אָדָם מֵעוֹלָם זֶה לְעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, אִם הוּא רָשָׁע – דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה. וּבְלֶכֶת אָדָם כָּשֵׁר, מִצְוֹת וְתוֹרָה שֶׁבְּיָדוֹ מְאִירִים לוֹ, כְּאָמְרוֹ "נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶיךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי" (תהלים קיט:קה), שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא לֶהֱיוֹת כִּי יֵשׁ בַּנֵּר מַה שֶּׁאֵין בָּאוֹר מַה שֶּׁאֵין בַּנֵּר, כִּי הַנֵּר יֵשׁ בָּהּ בְּחִינָה גְּדוֹלָה מֵהָאוֹר כְּשֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב, וְלָזֶה אָמְרוּ רַז"ל (פסחים ב.) שֶׁבְּדִיקַת הֶחָמֵץ צְרִיכָה בַּלַּיְלָה לְאוֹר הַנֵּר, שֶׁהַנֵּר יָפָה לַבְּדִיקָה לְהַכְנִיסָהּ בְּחוֹרִין וּבִסְדָקִין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאוֹר. וְיֵשׁ בָּאוֹר בְּחִינָה גְּדוֹלָה מֵהַנֵּר שֶׁרוֹאֶה לְמֶרְחוֹק, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּנֵּר. לָזֶה אָמַר דָּוִד כִּי מִצְוֹת ה' יֵשׁ בְּאוֹרָם שְׁתֵּי בְּחִינוֹת הַנִּזְכָּרוֹת: בְּחִינַת הַנֵּר בְּקָרוֹב, וְזֶה אָמַר "נֵר לְרַגְלִי" שֶׁהוּא בְּקָרוֹב, וּבְחִינַת הָאוֹר לְמֶרְחוֹק,

וְהוּא אָמְרוֹ "וְאוֹר לִנְתִיבָתִי". וְזֶה אָמַר כָּאן **לָלֶכֶת בָּהֶם**, פֵּרוּשׁ בְּאוֹרָם יֵלֵךְ, שֶׁאִם לֹא כֵּן בַּחֲשֵׁכָה יֵלֵךְ וְלֹא יֵדַע בַּמֶּה יִכָּשֵׁל רַחֲמָנָא לִצְלַן.

עוֹד יְרָצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר הַמָּנָא הָאֱלֹהִי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי עָלָיו הַשָּׁלוֹם (זוהר ח"א קע:) כִּי רמ"ח אִבְרֵי הָאָדָם וְשס"ה גִּידָיו הֵם כְּנֶגֶד מִצְווֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וּבַעֲשׂוֹת הָאָדָם מִצְוָה בְּאוֹתוֹ אֵבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית הַמִּצְוָה שׁוֹרֶה בּוֹ שֵׁם הוי"ה יִתְבָּרַךְ, כִּי הַמִּצְוָה הִיא אוֹתִיּוֹת שֵׁם הוי"ה חֶצְיָהּ מִגִּלָּה וְהוּא סוֹד עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְחֶצְיָהּ מְכֻסֶּה סוֹד עָלְמָא דְּאִתְכְּסְיָא, כִּי אוֹתִיּוֹת מ"צ בְּא"ת ב"ש הֵם י"ה. וְדָבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא שְׁמוֹ וּשְׁמוֹ הוּא, בְּסוֹד אָמְרוֹ (זכריה יד:ט) "ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד". הָרֹאשׁ לָדַעַת כִּי בַּעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה נַעֲשֶׂה הָאָדָם מֶרְכָּבָה לַשְּׁכִינָה וּמִתְהַלֵּךְ ה' בְּתוֹכוֹ, וְזֶה אָמְרוֹ **לָלֶכֶת בָּהֶם**, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מִי הוּא הַהוֹלֵךְ בָּהֶם, וְאָמַר **אֲנִי ה'** וּכְאִלּוּ אָמַר לָלֶכֶת אֲנִי ה' בָּהֶם, וְהוּא סוֹד (שמות כה:ח) "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". וּכְפִי זֶה יִרְצֶה אָמְרוֹ "בָּהֶם" כְּפְשָׁטָהּ, כִּי בַּעֲשׂוֹתָיו מִצְוָה נַעֲשֵׂית הַהֵכָנָה לָלֶכֶת בָּהּ, וְזֶהוּ סוֹד אָמְרוֹ (ויקרא כו:יב) "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם", (דברים ד:ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם":

ה **וּשְׁמַרְתָּם וְגוֹ'.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר דְּבָרִים עַצְמָם שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין עד.) שֶׁאָמְרוּ "וַחַי בָּהֶם" – וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם, שֶׁאִם אֲנָסוּהוּ לַעֲבֹר עַל אַחַת מִמִּצְווֹת ה' יַעֲבֹר וְלֹא יֵהָרֵג. וְאָמְרוּ עוֹד כִּי עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת חַיָּב אָדָם לֵיהָרֵג וְלֹא יַעֲבֹר, וְהֵם: עֲבוֹדָה זָרָה, גִּלּוּי עֲרָיוֹת, שְׁפִיכוּת דָּמִים. מֵעַתָּה אָמַר פָּסוּק רִאשׁוֹן סָמוּךְ לְמִצְוַת עֲרָיוֹת, וְלֹא הִתְנָה הַכָּתוּב "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וְגוֹ' וָחַי בָּהֶם", וְאָמַר פָּסוּק שֵׁנִי לְצִוּוּת עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹת, וְאָמַר **וָחַי בָּהֶם** לְדַיֵּק וְלוֹמַר שֶׁבְּמִצְוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁלֹּא אָמַר "וָחַי בָּהֶם" – יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר.

עוֹד נִרְאֶה בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי כְּתוּבִים, בָּרִאשׁוֹן אָמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וּבְפָסוּק שֵׁנִי אָמַר "אֲנִי ה'". אָכֵן כְּנֶגֶד שְׁנֵי בָּנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה: אֶחָד הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה, וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים בְּמָקוֹמוֹת אֲחֵרִים (סוטה לא.) כִּי הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה שְׂכָרוֹ לְאֶלֶף דּוֹר וְהָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה שְׂכָרוֹ כָּפוּל לַאֲלָפִים. וְהִנֵּה מִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּשִּׂיג הַמַּשִּׂיג בְּחִינַת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתַּקְדִּים לוֹ בְּחִינַת הַיִּרְאָה, בְּסוֹד (תהלים קיח:כ) "זֶה הַשַּׁעַר לַה'", וַאֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר הַכָּתוּב כְּנֶגֶד בְּחִינַת הַיִּרְאָה "אֶת מִשְׁפָּטַי וְגוֹ' **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**", דְּקֵדֵּק לְהַזְכִּיר בְּחִינַת הַדִּין שֶׁהוּא רָמוּז בְּשֵׁם אֱלֹהִים, לְהָעִירְךָ בְּמִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאַחַר כָּךְ צִוָּה לְגֶדֶר שְׁנֵי לַעֲשׂוֹת מֵאַהֲבָה, וְלָזֶה אָמַר **אֲנִי ה'** וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם אֱלֹהוּת לוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה הַשְׁמִירָה לְצַד אַהֲבַת הַטּוֹב וְהַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן פָּעַל בּוֹ לַעֲשׂוֹת מֵאַהֲבַת קוֹנוֹ הֶחְבִּיב מֵאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה עֹנֶשׁ לָעוֹבֵר.

וְאָמַר **וָחַי בָּהֶם**, פֵּרוּשׁ כִּי אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יֶשְׁנוֹ גַּם בְּטוּב עוֹלָם הַזֶּה יֶתֶר עַל הַגְּמוּל הַקָּבוּעַ לוֹ בָּעוֹלָם הַנִּצְחִי. וְאוּלַי כִּי לָזֶה רָמַז בְּאָמְרוֹ "וָחַי" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לְהָעִירְךָ שֶׁזֶּה נוֹסָף עַל שָׂכָר אַחֵר שֶׁהוּא שָׂכָר הַנִּצְלָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן גֶּדֶר הָרִאשׁוֹן שֶׁעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, כְּאָמְרוֹ "לָלֶכֶת בָּהֶם" לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. אֲבָל גֶּדֶר זֶה "וָחַי בָּהֶם", פֵּרוּשׁ, לֹא לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר "וְיִחְיֶה", אֶלָּא מֵעֵת טָעֲמוֹ טַעַם הַמִּצְוֹת בְּעֶרֶךְ זֶה "וָחַי בָּהֶם". וּלְגֶדֶרְךָ זֶה יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמַר בְּפָרָשַׁת (דברים יא:יד) "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" שֶׁאָמַר "וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁשָּׁם נֶאֱמַר "לְאַהֲבָה אֶת ה'" וְגוֹ', לָזֶה הוֹדִיעַ כִּי מִצְוָה זוֹ יֵשׁ לָהּ שָׂכָר גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְרָאוּי הוּא לֵיהָנוֹת בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) שְׂכַר מִצְוֹת בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא, זֶה יֶשְׁנוֹ בַּהֲטָבָה זוֹ, וְרָמַז עוֹלָם הָעֶלְיוֹן בְּמַה שֶּׁאָמַר "וְנָתַתִּי" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בִּתְחִלַּת יְעוּד הַשָּׂכָר, לוֹמַר אֵין זֶה אֶלָּא תּוֹסֶפֶת עַל הַנֶּעְלָם הַמַּשְׂכָּל הַנִּצְחִי.

הָאָדָם וְגוֹ'. בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת וְזֶה לְשׁוֹנָם (בבא קמא לח.; עבודה זרה ג.): אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל? דִּכְתִיב "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי" וְגוֹ', כֹּהֲנִים לְוִיִּם יִשְׂרְאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "הָאָדָם", עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהוּקְשָׁה לְרַבִּי יְהוּדָה יִתּוּר "הָאָדָם", עוֹד הוּקְשָׁה לוֹ, לָמָּה דִּבֵּר הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ אוֹתָם" כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר "וּשְׁמַרְתֶּם" וְגוֹ' לְנוֹכֵחַ, וּמִפַּח זֶה דָּרַשׁ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמִי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם בְּאוֹתוֹ מַצָּב, שֶׁאֵינוֹ לֹא כֹּהֵן וְלֹא לֵוִי וְלֹא יִשְׂרָאֵל, וּמִי זֶה? הֱוֵי אוֹמֵר זֶה גּוֹי. וְהַתּוֹסָפוֹת זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִקְשׁוּ מִבָּרַיְתָא (בבא מציעא קיד.) שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּסוּק (יחזקאל לד:לא) "אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְכוּ'. וְאָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק בֵּין "אָדָם" לְ"הָאָדָם", עַד כָּאן. וּכְמוֹ כֵן רָאִיתִי בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (חלק א כה.) שְׁחִלּוּק זֶה אֲמִתִּי מִצַּד עַצְמוֹ, וְהוּא דָּבָר שֶׁבִּמְנָיַן תָּלוּי, כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן, שֶׁחֶשְׁבּוֹן הַמַּעֲלֶה הוּא שֶׁל "אָדָם" וְלֹא שֶׁל "הָאָדָם", כִּי הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ. וְאוּלַי כִּי כְּשֶׁעוֹסֵק הַגּוֹי בַּתּוֹרָה גַּם עָלָיו יִהְיֶה כֶּתֶר זֶה לִקָּרְאוֹת "אָדָם", וּכְפִי זֶה אוֹת ה"א שֶׁבְּ"הָאָדָם" הֱוֵי רִבּוּי הַגּוֹי, שֶׁגַּם הוּא יִקָּרֵא אָדָם כְּשֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְאֵין אוֹת הַה"א כָּאן מֵעִקַּר הַשֵּׁם, וְהָבֵן.

כד **אַל תִּשַּׁמְאוּ בְּכָל אֵלֶּה.** אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) בֵּין בְּכֻלָּן בֵּין בְּמִקְצָתָן. פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ בְּמִקְצָתוֹ, וּכְאִלּוּ אָמַר "אַל תִּשַּׁמְאוּ בְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה". וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּסֵדֶר זֶה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אַל תִּשַּׁמְאוּ בְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה" כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לִטְעוֹת. עוֹד קָשֶׁה מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר "כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם", וְהַגּוֹיִם אֵין לָנוּ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ אֶלָּא בְּאַחַת, שֶׁהַשָּׁטוּף בְּזִמָּה יָדוֹ בַּכֹּל. גַּם מַשְׁמָעוּת "בְּכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ", יַגִּיד שֶׁבְּכֻלָּן נִטְמְאוּ, וּמֵעַתָּה מַה טַּעַם נִשְׁמַע אֶל הַדָּבָר אֲשֶׁר יְצִוֶּה עָלָיו שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא "אַל תִּשַּׁמְאוּ בְּכֻלָּן"?

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ בְּהַשְׁכֵּיל עַל דְּבַר אֱמֶת, לָמָּה לֹא גִּלָּה ה' בַּתּוֹרָה הַדַּרְגּוֹת הַמִּצְווֹת וּסְגוּלָתָם, וְאַדְרַבָּה בָּא שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְאָמַר (משלי ה:ו) "אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס", וְעָנוּ אַחֲרָיו רַז"ל (אבות פ"ב מ"א) שֶׁאֵין לָנוּ לוֹמַר מִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה וְזוֹ קַטָּנָה שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ וְכוּ', וְהוֹכִיחוּ (דברים רבה פ"ו, ירושלמי

פאה פ״א ה״א) מִמַּה שֶׁקָּבַע ה׳ שָׂכָר שֶׁוֶה לַגְּדוֹלָה שֶׁבִּגְדוֹלוֹת עִם קְטַנָּה שֶׁבִּקְטַנּוֹת, וְעַל כֵּן אֲנִי דָּן שֶׁהַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת שֶׁיֵּשׁ מִצְווֹת וַדַּאי גְּדוֹלוֹת בְּיוֹתֵר, וְלָמָּה סָתַם ה׳ הַדָּבָר?

וְנִרְאָה כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ בַּמִּצְווֹת הַקְּטַנּוֹת כְּבִגְדוֹלוֹת, שֶׁכָּל מִצְוָה וּמִצְוָה סְגֻלָּתָהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּמַה בְּכָךְ אִם שְׂכָרָהּ מְעַט, כֵּיוָן שֶׁשְּׂכָרָהּ חַיֵּי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בַּנִּמְצָא כִּשְׂכַר הַגְּדוֹלָה, וְכָל הַמִּצְווֹת צְרִיכִין לְתִקּוּנֵי הַנֶּפֶשׁ, לָזֶה צִוָּה ה׳ קָטָן וְגָדוֹל בְּהַדְרָגָה אַחַת כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם כְּאֶחָד. וְהוּא מַאֲמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ט׳:י׳) ״כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה״.

עוֹד נִרְאֶה טַעַם אַחֵר, כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ מִצְווֹת שֶׁסְּגֻלָּתָם לְהַאֲרִיךְ יָמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְיֵשׁ שֶׁסְּגֻלָּתָם עֹשֶׁר, וְיֵשׁ שֶׁסְּגֻלָּתָם בָּנִים, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְחָשׁ ה׳ כְּשֶׁיִּתְגַּלֶּה הַדָּבָר כָּל אֶחָד יֵלֵךְ וְיִשְׂתַּדֵּל בְּמַה שֶּׁחָפֵץ וּבְמַה שֶּׁצָּרִיךְ וְלֹא יִשְׂתַּדֵּלוּ בִּשְׁאָר מִצְווֹת כַּמִּצְטָרֵךְ, לָזֶה סָתַם הַדְּבָרִים. וּבָזֶה יִשְׂתַּדֵּל הָאָדָם בְּכָלָּן כְּדֵי שֶׁתְּבוֹא לְיָדוֹ גַּם מִצְוָה שֶׁסְּגֻלָּתָהּ דָּבָר הַצָּרִיךְ לוֹ. וּבָזֶה יֵשׁ טַעַם לָמָּה שֶׁאָנוּ רוֹאִים כַּמָּה בְּנֵי אָדָם רָעִים לַשָּׁמַיִם וְלַבְּרִיּוֹת וּבְתֵּיהֶם שְׁלוֹם מְפֻאָם כָּל טוּב, כִּי אֶפְשָׁר שֶׁבָּא לְיָדָם מִצְוָה שֶׁסְּגֻלָּתָהּ הַצָּלַת עוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין הָעֲבֵרוֹת שֶׁעוֹשִׂים מוֹנְעִים סְגֻלַּת הַמִּצְוָה וְהַצָּלָתָהּ. וְכָל זֶה בִּבְחִינַת מִצְווֹת עֲשֵׂה, וּבְמִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה יִהְיֶה הַדָּבָר כֵּן, יֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁפְּרָעָנוּתָם לָעוֹלָם הַבָּא, וְיֵשׁ שֶׁפְּרָעָנוּתָם יְסוּרִין בַּאֲרִיכוּת הַזְּמַן, וְיֵשׁ שֶׁפְּרָעָנוּתָם בְּרִחְמָנוּת, וְיֵשׁ כָּל כָּךְ אַכְזָרִיּוּת, וַהֲלֹא תִּמְצָא כַּמָּה רְשָׁעִים שֶׁעָבְרוּ עַל הַכְּרֵתוֹת וְלֹא נִכְרְתוּ הֲגַם שֶׁעָמְדוּ בְּתֹקֶף הָרֶשַׁע עַד שֶׁעָבְרוּ זְמַן הַכְּרִיתָה, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁיֵּשׁ שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם עָלָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם עָלָיו לָעוֹלָם הַבָּא. וְדָבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁיּוֹתֵר יַפְעִיל הַפַּחַד בְּלֵב בְּנֵי אָדָם מִוֹסֶר הַמִּשְׁתַּלֵּם בָּעוֹלָם הַזֶּה לְהֶיוֹתוֹ נִגְלֶה. מֵעִנְיַן הַנִּסְתָּר.

וּכְבָר קָדַם לָנוּ כִּי ה׳ בָּרוּךְ הוּא יַקְפִּיד אֲפִלּוּ עַל בְּרוּאָיו הַקְּרוֹבִים אֵלָיו לְבַל יִדְבְּרוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עַל קַו הַצֶּדֶק, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁנִּרְאִים כְּשֵׁקֶר, וְצֵא וּלְמַד מַאֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא לַחֲבֵרָיו (חגיגה יד:) כְּשֶׁתַּגִּיעוּ לְאַבְנֵי שַׁיִשׁ טָהוֹר אַל תֹּאמְרוּ מַיִם מַיִם, וּמִכָּאן נַקִּישׁ לְכֶסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק, הוּא ה׳ אֱלֹהֵינוּ מְקוֹר הָאֱמֶת, כִּי יַקְפִּיד לְבַל יִכְתֹּב בַּתּוֹרָה אֶלָּא דְּבָרִים הַמֻּבְהָקִים בְּמִדַּת אֱמֶת.

וּבָזֶה נָבוֹא אֶל הַבֵּאוּר, וְהוּא כִּי לְצַד שֶׁעוֹנֶשׁ זֶה שֶׁל הֶקֵּאת הָאָרֶץ יוֹשְׁבֶיהָ אֵינוֹ אֶלָּא עַל פֵּרֶט אֶחָד מֵהַתּוֹעֵבוֹת הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ, אֲבָל שְׁאָר הַתּוֹעֵבוֹת יֵשׁ לָהֶם עוֹנֶשׁ אַחֵר, כַּאֲשֶׁר שָׁפַט אֶל חַי תְּמִים דֵּעִים כְּפִי בְּחִינַת הַתִּיעוּב. וְלָזֶה כְּשֶׁבָּא לְצַוּוֹת אֶת עַמּוֹ רָצָה לְהוֹדִיעָם כִּי יֵשׁ בַּתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר הִזְהִירָם עֲלֵיהֶם תִּיעוּב אֶחָד אֲשֶׁר יְסוֹבֵב שֶׁתָּקִיא אוֹתָם הָאָרֶץ, וְלֹא רָצָה ה׳ לְגַלּוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁלְּפַחְדוֹ יִשְׁמְרוּ עַצְמָם מִכּוּלָּם יַחַד כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי שֶׁיּוֹתֵר יַרְעִיד עוֹנֶשׁ הַנִּגְלֶה מֵעוֹנֶשׁ הַנִּסְתָּר, וְזֶה שִׁעוּר הַדְּבָרִים: **אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה** – פֵּרוּשׁ, בְּאֶחָד מִכָּל אֵלֶּה, **כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ** – פֵּרוּשׁ, אֶחָד הוּא הַגּוֹרֵם וְאוֹתוֹ פָּקַדְתִּי עַל הָעִיר וַתָּקִיא אֶת יוֹשְׁבֶיהָ. הָא לְמַדְתָּ שֶׁעַל עָוֹן אֶחָד קָאָה הָאָרֶץ אוֹתָם, אִם כֵּן תִּתְחַיֵּב לוֹמַר כִּי מַאֲמַר **אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה** הוּא בְּאֶחָד מִכָּל אֵלֶּה, כֵּיוָן שֶׁעַל אֶחָד הָיָה הָעוֹנֶשׁ וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מִי הוּא.

וְאָמַר עוֹד **וּשְׁמַרְתֶּם וְגוֹ׳ וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת וְגוֹ׳ כִּי אֶת כָּל וְגוֹ׳ עֲשׂוּ.** נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה לְהוֹדִיעָם שֶׁכָּל הַתּוֹעֵבוֹת עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ, וְאֵין אַחַת בְּכָל הַתּוֹעֵבוֹת שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתָם. וְהַמְכֻוָּן בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ כֻּלָּן בְּגֶדֶר הַמַּחוּשׁ, כִּי כָּל שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתָהּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֵין בָּהּ פַּחַד הַהֶקְאָה מִן הָאָרֶץ, לָזֶה הֻצְרַךְ לוֹמַר ״כִּי כָל״ וְגוֹ׳. וְדָבָר זֶה דּוֹמֶה לְכְלִי מַיִם שֶׁהֶקִּיא בּוֹ נָחָשׁ, כָּל הַכֵּלִים שֶׁיִּכָּנְסוּ בְּגֶדֶר סָפֵק כְּלִי זֶה, אָדָם נִרְעָד מִגְּשֶׁת אֵלָיו, וּכְמוֹ כֵן הַדָּבָר הַזֶּה. וַהֲגַם שֶׁהָעוֹן הַגּוֹרֵם הֶקְאָה הוּא אֶחָד וְתוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר יְצַוֶּה רַבִּים הֵם, דָּבָר זֶה דִּין קָבוּעַ יֵשׁ לוֹ שֶׁאָדָם הוּא פּוֹשֵׁט עַצְמוֹ לְהַתְעִיב, וְדִין לָקוּחַ יֵשׁ לוֹ וְלֹא דִּין פּוֹרֵשׁ, וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְתִּי בָּזֶה בְּחִבּוּרִי עַל יוֹרֶה דֵּעָה (פרי תואר סימן קי), וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, כָּל הַקְּבוּעַ כְּמֻחְצָה וּמֻחְצָה. וְאַחַר שֶׁהִפְחִידָם בְּעֹנֶשׁ נִגְלֶה חָזַר וְאָמַר **כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, שֶׁגַּם עַל כָּל שְׁאָר הַתּוֹעֵבוֹת יֵשׁ עֹנֶשׁ חָמוּר לְהַכְרַתַת הַנֶּפֶשׁ, אֶלָּא שֶׁאַחַת מֵהֶם גּוֹרֶמֶת עֹנֶשׁ הַנִּגְלֶה.

כה **וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וְגוֹ׳.** הַכַּוָּנָה הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח״ג נג:) כִּי בְּמַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל יִתְהַוֶּה הֲרוּחָנִיּוּת אִם לְטוֹב אִם לְרַע, וְהוּא אָמְרָם (אבות פ״ד מי״א) הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת וְכוּ׳ וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת. וְזֶהוּ שֶׁרָמַז כָּאן בְּאָמְרוֹ **וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ,** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיהו ב׳:יט) ״תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ״, כִּי מִפְּעֻלַּת הָרַע יִתְהַוֶּה הַקְּטֵיגּוֹר אֲשֶׁר יְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תומר דבורה פ״א) כִּי תַּשְׁלוּם הַדִּין הוּא כָּל מַלְאָךְ מְחַבֵּל שֶׁנִּבְרָא מִכָּל עֲבֵרָה בָּא וּמִשְׁתַּלֵּם מֵעוֹשֵׂהוּ עַד שֶׁכָּלָה בְּאֶמְצָעוּת פְּעֻלַּת הַיִּסּוּרִין, כִּי הוּא מִתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ וּכְשֶׁכָּלָה כֹּחַ פּוֹעֵל הָרַע הוּא נֶאֱבָד, וְשָׁפַט ה׳ דָּבָר זֶה בְּצֶדֶק כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּלֵּם כָּל אֶחָד כְּפִי מַעֲשָׂיו בְּכִוּוּן מֻפְלָא, כִּי כְּפִי כֹּחַ הַנַּעֲשֶׂה בַּמַּעֲשֶׂה הָרַע יִהְיֶה בַּנִּבְרָא. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן בְּאָמְרוֹ **וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ,** פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן מִנּוּי, שֶׁמְּמַנֶּה הֶעָוֹן עַצְמוֹ עַל עוֹשֵׂהוּ. וְאָמְרוּ לְשׁוֹן יָחִיד כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה. עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כְּפִי דַּרְכֵּנוּ שֶׁאִפְשָׁר שֶׁאֵין הַקְּטֵיגּוֹרִים מִשְׁתַּלְּמִים יַחַד אֶלָּא בָּזֶה אַחַר זֶה, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד, וְזֶה דֶּרֶךְ דָּרָשׁ.

כו **וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם.** טַעַם אָמְרוֹ תֵּבֵת **אַתֶּם** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶּׁדִּבֵּר לָהֶם לְנוֹכֵחַ ״וּשְׁמַרְתֶּם״, נִרְאֶה כִּי מִצְוָה זוֹ בָּאָה לְהַזְהִיר עַל הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִתְבַּטְּלִים מִכָּל הַמִּצְטַוִּים עֲלֵיהֶם. וְהַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם שֶׁאֵין לוֹ לְהַקְפִּיד אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ הַמִּצְווֹת עַל יָדוֹ, אֲבָל אִם יִתְבַּטְּלוּ מֵהַזּוּלַת אֵין לוֹ לָחוּשׁ, לָזֶה אָמַר **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקּוֹתַי** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ מִכָּל הַמִּצְטַוִּים עֲלֵיהֶם. וּלְצַד כִּי מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא עַל הַגְּדוֹלִים, לָזֶה אָמַר ״אַתֶּם״, דִּבֵּר לְנוֹכֵחַ עִם מֹשֶׁה וּבֵית דִּינוֹ, כִּי עַל בָּתֵּי דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לְפַקֵּחַ עַיִן לְבַל תִּתְבַּטֵּל מִצְוָה אַחַת מִמִּצְווֹת הַתּוֹרָה מִבְּנֵי בְּרִית. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: ״וּשְׁמַרְתֶּם

אַתֶּם״ – אַתֶּם נָאִים שׁוֹמְרִים אוֹתָם שֶׁאַתֶּם פּוֹתְחִים אוֹתָם, וְכֵן הוּא (שיר השירים ד:יב) אוֹמֵר: ״גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם״, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, כָּאן קָרֵב ה׳ אַזְהָרַת הָעֲרָיוֹת אֶל טָבַע הָרָגִיל, וְאָמַר לָהֶם כִּי מִצְוָה זוֹ שֶׁל שְׁמִירַת הָעֲרָיוֹת אֵינוֹ דָּבָר חָדָשׁ וְזָר בְּעֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי הֵם מִצַּד עַצְמָם קֹדֶם שֶׁנִּצְטַוּוּ הָיוּ פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: ״גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַלָּה״, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אַתֶּם**, פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁאַתֶּם שְׁמַרְתֶּם כְּבָר מֵעַצְמְכֶם.

הָאֶזְרָח וְהַגֵּר. רַז״ל דָּרְשׁוּ (תורת כהנים): ״אֶזְרָח״ – זֶה אֶזְרָח, ״הָאֶזְרָח״ – לְרַבּוֹת נְשֵׁי אֶזְרָחִים, ״גֵּר״ – זֶה הַגֵּר, ״הַגֵּר״ – לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּרִים וְכוּ׳, עַד כָּאן. טַעַם שֶׁהֶצְרִךְ הַכָּתוּב לְפָרֵט כָּל פְּרָטִים אֵלּוּ, לְבַל תִּטְעוּ מִתֵּיבַת ״אַתֶּם״ וְתֹאמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט אֵיזֶה פְּרָט מֵהַפְּרָטִים הָרְשׁוּמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכוּ׳.

עוֹד נִרְאֶה כִּי נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל וְהַגֵּרִים יִשְׁמְרוּ כָּל הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֵין כֹּחַ בְּמַעֲשֵׂה הַגּוֹיִם, הֲגַם שֶׁיִּתְעַבּוּ מַעֲשֵׂיהֶם, לְהָקִיא הָאָרֶץ יוֹשְׁבֶיהָ. וְדַוְקָא קוֹדֶם שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ הוּא שֶׁקָּאָה הָאָרֶץ הַגּוֹיִם עַל מַעֲשֵׂה הַתִּיעוּב, אֲבָל אַחַר כְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל וְהַגֵּר, וְלָזֶה פֵּרֵט אוֹתָם שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם יְסוֹבְבוּ לְמַעֵט הַגּוֹיִם.

וְתִמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שמות כג:לג) ״לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן יַחֲטִיאוּ אוֹתְךָ לִי״, וְכָתַב רַמְבַּ״ם וּסְמַ״ק שֶׁגַּוֹי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹות אָסוּר לָדוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִטַּעַם ״פֶּן יַחֲטִיאוּ״ וְגוֹ׳, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא הָיָה טַעַם ״פֶּן יַחֲטִיאוּ״ הֲגַם שֶׁלֹּא יְקַבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹות וִיתַעֵב מַעֲשָׂיו, אֵין לָחוּשׁ לְהָקָאַת הָאָרֶץ בִּשְׁבִילָם.

כח **וְלֹא תָקִיא וְגוֹ׳ כַּאֲשֶׁר קָאָה וְגוֹ׳.** לֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁאָמַר לְמַעְלָה ״וַתָּקִיא הָאָרֶץ״, לְזָרֵז בְּיוֹתֵר, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁדָּרַשׁ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (תורת כהנים, אחרי מות, פרשה ט): מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אָצְלוֹ הָרוֹפֵא וְכוּ׳, אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְכוּ׳, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, זֶה זֵרְזוֹ יוֹתֵר וְכוּ׳, עַד כָּאן. כְּמוֹ כֵן בְּמַה שֶׁלִּפְנֵינוּ נִתְכַּוֵּן ה׳ לְזָרֵז יִשְׂרָאֵל בְּיוֹתֵר.

ל **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי.** יָצָו ה׳ עַל הַגְּדָרִים הַשּׁוֹמְרִים לְבִלְתִּי יָבֹא לְהִכָּשֵׁל בַּתִּיעוּב, וְהוּא אָמְרוֹ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי**, פֵּרוּשׁ, מִשְׁמֶרֶת הַגָּדֵר, וְהַטַּעַם ״לִבְלְתִּי עֲשׂוֹת״ וְגוֹ׳, אֲפִילּוּ בְּשׁוֹגֵג, וַהֲגַם שֶׁלֹּא תִתְחַיֵּב עַל הַתִּיעוּב בְּשׁוֹגֵג, וְאַף עַל פִּי כֵן אַתֶּם מִתְטַמְּאִים בְּמַעֲשֵׂה הַתִּיעוּב, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם**, וְלַחֲשָׁשׁ זֶה תִּשְׁמְרוּ מִשְׁמַרְתִּי.

וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי בְּהִטַּמְּאָם אֲפִלּוּ בְּשׁוֹגֵג הֵם נִגְרָעִים מֵעֶרֶךְ זֶה שֶׁיִּתְיַחֵד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ עֲלֵיהֶם, כִּי הַתִּיעוּב בְּכָל מְצִיאוּת שֶׁיִּהְיֶה, יַפְעִיל פֵּרוּד בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין הַשְּׁכִינָה, שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל הַמּוּשְׁלָם מֵהַכְּעוּר הַהוּא, וְקָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ כָּל הַכָּתוּב לַחַיִּים.

חסלת פרשת אחרי

פרק יט

ב **אֶל כָּל עֲדַת וְגוֹ׳.** טַעַם אָמְרוֹ ״אֶל כָּל״, אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: לְפִי שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ רוֹב גּוּפֵי הַתּוֹרָה תְּלוּיִים בָּהּ, נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל. וְהֲגַם שֶׁכָּל מִצְוָה וּמִצְוָה מִמִּצְוֹות הַתּוֹרָה הָיָה מֹשֶׁה אוֹמְרָהּ לְכָל יִשְׂרָאֵל, כָּאָמוּר בַּבָּרַיְתָא, הוּבְאָה בְּעֵרוּבִין נד:, תֵּרֵץ הָרַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים כַּת אַחַר כַּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפָרָשָׁה זוֹ שֶׁנִּכְנְסוּ יַחַד, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לִדְבָרָיו, אִם כֵּנָתוֹ בְּאָמְרוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים כַּת אַחַר כַּת עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בָּאִים אַחַר הַזְּקֵנִים, אִם כֵּן מֹשֶׁה הָיָה אוֹמֵר יוֹתֵר מֵחֲמִשָּׁה וְשִׁשָּׁה פְּעָמִים, וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן הַפְּעָמִים שֶׁמָּנָה הַתַּנָּא שָׁם שֵׁשׁ בְּיַד כָּל אֶחָד אַרְבַּע אֵינוֹ מַשְׁמַע כֵּן, שֶׁכָּתְבוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: נִכְנְסוּ כָּל הָעָם וְכוּ׳ נִמְצְאוּ בְּיַד אַהֲרֹן אַרְבַּע. וְאִם כַּוָּנַת הָרַב בְּאָמְרוֹ ״כַּת אַחַר כַּת״ הוּא עַל כַּת שֶׁל אַהֲרֹן, וְנָדָב וַאֲבִיהוּא, וְכַת שֶׁל הַזְּקֵנִים וְכוּ׳, שֶׁבְּשְׁאָר הַצִּוּוּיִים הָיוּ נִכְנָסִים זֶה אַחַר זֶה, וְקָאן נִכְנְסוּ יַחַד אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא וְהַזְּקֵנִים וְהַיִּשְׂרְאֵלִים, הִנֵּה בְּמַה שֶׁנֶּעֱמַד עַל עִקָּרָן שֶׁל דְּבָרִים, לָמָּה מֹשֶׁה נָהַג בְּכָל הַמִּצְוֹות בְּסֵדֶר זֶה, וְלֹא הָיָה שׁוֹנֶה לְכֻלָּם יַחַד אַרְבַּע פְּעָמִים, וְנִמְצְאוּ לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אַרְבַּע פְּעָמִים מִפִּי מֹשֶׁה, שֶׁהוּא יוֹתֵר טוֹב מִלִּשְׁמֹעַ הָאַרְבַּע פְּעָמִים פַּעַם מִמֹּשֶׁה וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים מִזּוּלָתוֹ? אֶלָּא הַטַּעַם הוּא לְאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים: אוֹ לַעֲשׂוֹת כָּבוֹד לְהַדְרָגַת יִשְׂרָאֵל – כָּבוֹד לְאַהֲרֹן, כָּבוֹד לְבָנָיו, כָּבוֹד לַזְּקֵנִים וְאַחַר כָּךְ לְיִשְׂרָאֵל; אוֹ לְצַד שֶׁכָּל אֶחָד לָמַד בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִפִּי מֹשֶׁה, כְּשֶׁיַּחְזְרוּ אַהֲרֹן לְבָנָיו וּכְשֶׁיַּחְזְרוּ בָּנָיו לַזְּקֵנִים וְהַזְּקֵנִים לְיִשְׂרָאֵל, מֵאֶמְצָעוּת זֶה יִהְיֶה נִפְרָץ וְנִרְגָּשׁ אִם יֵשׁ הִשְׁתַּנּוּת בַּנִּשְׁמָע בֵּין הַכִּתּוֹת כְּשֶׁיַּחְזְרוּ הַדְּבָרִים זֶה לָזֶה, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה הֶרְגֵּשׁ זֶה אִם הָיוּ כֻּלָּם שׁוֹמְעִים מִפִּי מֹשֶׁה הָאַרְבַּע פְּעָמִים, וְדָבָר זֶה יַשְׂכִּיל בְּלֵב שׁוֹמֵעַ. אִם כֵּן לִשְׁתֵּי הַדְּרָכִים יוֹתֵר נָכוֹן לַעֲשׂוֹת בְּסֵדֶר זֶה גַּם בְּמִצְוָה זוֹ, בֵּין לְטַעַם לַעֲשׂוֹת כָּבוֹד לְאַהֲרֹן וְכוּ׳, לָמָּה יִגְרַע כְּבוֹד אַהֲרֹן וְכוּ׳ כָּאן, בֵּין לְטַעַם שֶׁיְּכַוְּנוּ הַדְּבָרִים לַשּׁוֹמְעִים, אַדְרַבָּה כָּאן יִצְטָרֵךְ לִהְיוֹת הַדָּבָר יוֹתֵר לְצַד שֶׁהֵם גּוּפֵי הַתּוֹרָה. וְאִם לְצַד שֶׁיֹּאמַר מֹשֶׁה הַמִּצְוָה בְּדֶרֶךְ כְּלָלִי לְכָל יִשְׂרָאֵל, הֲלֹא גַּם בְּסֵדֶר הָרִאשׁוֹנוֹת יֶשְׁנוֹ לִבְחִינָה זוֹ שֶׁיֶּשְׁנוֹ לְדִבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּלָלִי לְכָל יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹנֶה לָהֶם מֹשֶׁה בְּמַעֲמָד גַּם אַהֲרֹן וּבָנָיו וְהַזְּקֵנִים, וְאִם כֵּן מַה כְּעוּר בַּסֵּדֶר הָרָגִיל שֶׁצִּוָּה ה׳ לְשַׁנּוֹת, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא גֵּרְעוֹן?

אָכֵן הַנָּכוֹן בְּעִנְיַנִי הוּא, כִּי בַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה מְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶלָּא לָאֲנָשִׁים, וְכָאן צִוָּה ה׳ שֶׁיְּדַבֵּר לְכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, כְּסֵדֶר שֶׁהָיוּ מְקֻבָּצִים בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּאֹפֶן אַחֵר:

וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם. טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר "וְאָמַרְתָּ" לְדַבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כד; תורת כהנים) שֶׁאָמְרוּ כִּי לְצַד שֶׁרוֹב גּוּפֵי הַתּוֹרָה וְכוּ', לָזֶה עָשָׂה בָּהּ גַּם כֵּן כְּסֵדֶר נְתִינַת הַתּוֹרָה שֶׁדִּבֵּר בָּהּ רַכּוֹת וְקָשׁוֹת (שמות יט:ג): "כֹּה תֹאמַר וגו' וְתַגֵּד", וְאָמַר **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קָשֶׁה, **וְאָמַרְתָּ** אֲמִירָה רַכָּה, וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּאֹפֶן אַחֵר.

קָדֹשִׁים תִּהְיוּ. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הוּא הַמְכֻוָּן שֶׁל מִצְוָה זוֹ. וְנִרְאֶה שֶׁבָּא הַכָּתוּב לָתֵת עֵשָׂה עַל הָעֲרָיוֹת, שֶׁצִּוָּה עֲלֵיהֶם בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת בָּלָאו, הוֹסִיף עֵשֶׂה עֲלֵיהֶם לַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם גַּם בַּעֲשֵׂה.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:): יָשַׁב אָדָם וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְהוּא מֵאֲמַר הַכָּתוּב "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" בְּמִצְוַת עֲשֵׂה בְּבָא עֲבֵרָה לְיָדוֹ שֶׁיִּתְרַחֵק מֵעֲשׂוֹתָהּ, וּבָזֶה קַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמֵאֲמַר **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ**, וְהוֹצִיא זִכְרוֹן מִצְוָה זוֹ בְּלָשׁוֹן זֶה שֶׁל **קְדֹשִׁים**, לוֹמַר שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ נִקְרָא קָדוֹשׁ, וְהוּא מֵאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה פכ"ד, ירושלמי יבמות פ"ב ה"ד) גַּם כֵּן. וּלְטַעַם זֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, לוֹמַר כִּי מִצְוָה זוֹ שֶׁמְּצַוֶּה "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" הִיא מִצְוָה שֶׁיִּשָּׁנֶה בְּכָל אָדָם, שֶׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּמוֹ מִצְוָה זוֹ קָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ, וְאֵין הַדְּרָגָה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה נִמְנַעַת מֵהַשָּׂגָה זוֹ. גַּם בָּזֶה יִתְיַשֵּׁב טַעַם כָּפֶל "דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ", כִּי יֵשׁ כָּאן דִּבּוּר קָשֶׁה בְּעֵרֶךְ הָעוֹבֵר שֶׁיּוֹסִיף עֹנֶשׁ עֲשֵׂה, וְיֵשׁ כָּאן מַעֲלָה וְכָבוֹד לַמְקַיְּמוֹ שֶׁיִּקָּרֵא קָדוֹשׁ. וְאוּלַי כִּי דַּוְקָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁיִּשָּׁנֶה בִּבְחִינָה זוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לוֹ יִהְיֶה שֶׁיִּפְרֹשׁ אָדָם עַצְמוֹ מִבְּחִינוֹת הָעֲרָיוֹת הָאֲסוּרוֹת לוֹ אוֹ אֲפִלּוּ שֶׁאֵינָם אֲסוּרוֹת, אַף עַל פִּי כֵן מְשֻׁלָּל הוּא מִבְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וְלָזֶה אָמַר **אֶל** וגו' **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר בְּאֹפֶן אַחֵר.

כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וגו'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה נִּתְיַנַּת טַעַם הוּא זֶה, וְכִי יִתְחַיֵּב הַדָּבָר לִיצִיר כַּפָּיו לְהַדָּמוֹת לְקוֹנוֹ, וַהֲלֹא הַרְבֵּה הַדְרָגוֹת יֶשְׁנָם בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵינָם מֻשָּׂגִים בְּיִשְׂרָאֵל. וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר טַעַם הַצִּוּוּי שֶׁהוּא חֻפָּץ בַּדָּבָר לְצַד אֱלֹהֵינוּ קָדוֹשׁ חָפֵץ שֶׁגַּם עוֹבְדָיו יִהְיוּ כְּמוֹ כֵן וְלֹא טַעַם הַמִּתְחַיֵּב, וְעַד עַתָּה אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ לָמָּה יִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לָתֵת טַעַם.

וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נִרְאֶה שֶׁמִּקּוּשְׁיָא זֶה הִרְגִּישׁוּ, וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִם אַתֶּם מְקַדְּשִׁים עַצְמְכֶם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה תִּהְיֶה כַּוָּנַת **כִּי קָדוֹשׁ** וגו' הוֹדָעַת תּוֹעֶלֶת הַנִּמְשָׁךְ, וְהוֹדָעַת הֶפְכּוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ שָׁם הַתַּנָּא: וְאִם אֵין אַתֶּם מְקַדְּשִׁים עַצְמְכֶם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי, עַד כָּאן. וְאוּלַי כִּי גַּם לָזֶה כִּוֵּן בְּכָפֶל "דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ", לְקַשֵּׁי הַנִּמְשָׁךְ אִם לֹא יְקַדְּשׁוּ עַצְמָם, וְלָרוֹמְמוּת הַנִּסְכָּב אִם יְקַדְּשׁוּ עַצְמָן:

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' עַל בְּחִינַת תַּאֲוָה הַקְּבוּעָה בְּטֶבַע אֱנוֹשִׁי, וְהוּא תַּאֲוָה הַשּׁוֹלֶטֶת עַל הָרַצּוֹן, וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּפָרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת בְּפָסוּק (ויקרא יח:ב) "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" וגו', כִּי בְּחִינָה זוֹ אֵין יְכֹלֶת בָּאָדָם לִשְׁלֹט עָלֶיהָ אֶלָּא בְּגֶדֶר הֶרְחוּק בִּבְחִינַת הַחוֹשֵׁב. וּמֵעַתָּה, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' בִּמְקוֹמוֹ לְקַיֵּם הַמִּין וּלְהַדְבֵּק בְּצֶלַע נָכוֹן לְאִישׁ, יֵשׁ מוֹצֵא רַע מִבְּחִינָה זוֹ לְהִתְגַּבֵּר בּוֹ בְּחִינַת חֵשֶׁק הַמִּתְגַּבֵּר וְנוֹצַחַ הָרָצוֹן בְּהוֹפְכוֹ, וְאֵין אָדָם שׁוֹלֵט בְּעַצְמוֹ לְהִשָּׁמֵר מִן הָעֲרָיוֹת שֶׁצִּוָּה ה' עֲלֵיהֶם. וְאִם כֵּן מִמָּה נַפְשָׁךְ: יַעֲשֶׂה מִצְוָה "דֶּרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה" (משלי ל:יט) לְקַיֵּם מִינוֹ – הִנֵּה הוּא מְשֻׁלָּל מִשְּׁמִירַת הָעֲרָיוֹת; יִמְנַע עַצְמוֹ מִמִּין זֶה כָּל עִקָּר – הִנֵּה הוּא מְבַטֵּל מִצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה וּמִצְוַת יִבּוּם.

אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא מַאֲמַר ה' כָּאן וְצִוָּה בִּנְעִימוּת אִמְרֵי קָדוֹשׁ **קָדֹשִׁים תִּהְיוּ**, פֵּרוּשׁ, שֶׁיְּקַדְּשׁוּ עַצְמָן בַּמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר בָּאָה עֲלֵיהֶם הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה הַדָּבָר לְתַאֲוַת הַגֶּשֶׁם וּלְהַשְׁלִים הַחֵפֶץ הַשּׁוֹאֲלוֹ עֲשׂוֹת דָּבָר, אֶלָּא יַעֲשֶׂה הַדָּבָר בִּקְדֻשָּׁה וּבְטַהֲרָה, כְּמוֹ שֶׁמִּתְעַטֵּף בְּצִיצִית וּמַכְנִיס תְּפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ, וְיִמְאַס בְּדַעְתּוֹ חֵפֶץ הַבָּא מֵעַצְמוֹ, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדרים כ:) יְהֵיֵה דּוֹמֶה כְּמוֹ שֶׁכְּפָאוֹ שֵׁד, וּלְאִישׁ כָּזֶה קָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ.

וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר אָדָם, אֵיךְ נַכְחִישׁ הַמּוּרְגָּשׁ שֶׁהַחֵפֶץ יַכִּירֵנוּ וְיִטְעֶה טַעַם הַדָּבָר, וְאֵין כֹּחַ בִּבְחִינַת הַחוֹשֵׁב לִמְנוֹעַ הַהֶרְגֵּשׁ בָּזֶה, כִּי הַרְגָּשָׁתוֹ גְּדוֹלָה וּמְעוֹרֶרֶת כָּל הַחוּשִׁים וְהַהֶרְגָּשׁוֹת, וְכוֹבֶשֶׁת הַמַּחְשָׁבָה לָבֹא עִמָּהֶם בִּטְעִימַת הַדָּבָר, וְאִם כֵּן חָזַרְנוּ לַחֲשָׁשָׁא הָרִאשׁוֹנָה, לָזֶה אָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקוני זוהר ע) כִּי כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ חָנַ"ה שׁוֹרֶה עַל אֵיבָר שֶׁבּוֹ עָשָׂה הַמִּצְוָה, כִּי תֵּבֵת הַמִּצְוָה בּוֹ רָמוּז שָׁם, מ"צ בְּאַ"ת בַּ"ש י"ה, וְאוֹתִיּוֹת ו"ה חָנַ"ה, וּכְבָר כָּתַבְתִּי בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (ויקרא יח:ד) טַעַם שֶׁחָצֵי הַשֵּׁם בְּאַ"ת בַּ"ש וַחֲצִי נִגְלֶה. וְאִם כֵּן בַּעֲשׂוֹת הָאָדָם הַדָּבָר לְשֵׁם מִצְוָה הִנֵּה שָׁם חָנַ"ה שׁוֹרֶה עָלָיו שֶׁהוּא קָדוֹשׁ, וּבָזֶה אֵין דָּבָר רַע מִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהַמַּעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֱלֹהֵיכֶם** לִרְמֹז אֶל דְּבֵקוּת ה' בַּמִּתְקַדֵּשׁ לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשֶׂה לְשֵׁם מִצְוָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם". וְלָזֶה אָמַר **אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, לוֹמַר שֶׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנוֹ בְּגֶדֶר מִצְוָה זוֹ, גַּם כָּפֶל "וְאָמַרְתָּ" לִרְמֹז מַעֲלָה זוֹ.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי** וגו', פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁיֵּשׁ מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ בַּתּוֹרָה שֶׁעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם דְּבוּקִים בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (דברים ד:ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים" וגו', וְעַל יְדֵי עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר (ירמיה יג:יא) "כַּאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל מָתְנֵי אִישׁ כֵּן הִדְבַּקְתִּי אֵלַי אֶת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל". מֵעַתָּה בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת וְאָמַר **קָדֹשִׁים תִּהְיוּ**, וְהַטַּעַם **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי**, וְאִם תֹּאמַר, וּמַה לַּתֵּבֵן אֶת הַבָּר, לָזֶה אָמַר **ה' אֱלֹהֵיכֶם**, כָּאן רָמַז הַשְׁרָאַת שְׁכִינָה בְּדְבֵקוּת לַה' כָּאָמוּר בַּפָּסוּק "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם":

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם שֶׁלֹּא אָסַר הַכָּתוּב אֶלָּא מַעֲשֵׂה הָעֲרָיוֹת, אֲבָל לֹא בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב וְהַהִסְתַּכְּלוּת וּשְׁאָר דִּקְדּוּקֵי הַתִּיעוּב אֲשֶׁר רַבּוּ, וּכְבָר רָמְזוּ מֵהֶם

רַז״ל (ברכות סא.) כְּגוֹן הַמַּרְצֶה מָעוֹת מִיָּדוֹ לְיַד אִשָּׁה וְכוּ׳, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּפָסוּק ״יָד לְיָד״ וְגוֹ׳ (משלי יא:כא), וְכָאן צִוָּה ה׳ עַל הַדְּבָרִים הָהֻמָּה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחִיק עַצְמוֹ מֵהַכְּעוּר וּמֵהַדּוֹמֶה לוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לְהִכָּשֵׁל אֲפִילּוּ בַּדְּקְדּוּקִים הָהֵם, וּכְמַאֲמַר הַזֹּהַר בְּפָסוּק ״אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים״, וְהוּא מַה שֶּׁצִּוָּה בְּמַאֲמַר ״קְדֹשִׁים תִּהְיוּ״, לְבַל יָבֹא לִידֵי הַחוֹשֵׁב וְתִהְיֶה נִשְׁלֶלֶת מֵהֶם בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (דברים כג:יא) ״לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֶה לָיְלָה״. וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר אָדָם, הֲלֹא דָּבָר זֶה אֵינוֹ בִּרְשׁוּתִי, שֶׁהֲגַם שֶׁאֶשְׁמֹר עַצְמִי בַּיּוֹם, אַף עַל פִּי כֵן בַּלַּיְלָה אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בְּיָדִי, לָזֶה אָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, וְכֵינָן שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ וַאֲנִי עִמָּכֶם, אֲנִי אֶמְנַע בְּחִינַת הַטֻּמְאָה מִגְּשֶׁת לְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי, זוּלַת אִם אָדָם יַחְשֹׁב בִּבְחִינַת הָרַע, אָז שׁוֹלֵל מִמֶּנּוּ הַשְּׂרָאַת שְׁכִינָה וְשׁוֹרֶה עָלָיו בְּחִינַת הָרַע וְהוּא הַהִדְרוֹקָן הַמְכַסֶּה פְּנֵי אִישׁ רַע, וְאָז יָבֹא לִידֵי קֳרִי בַּלַּיְלָה.

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ** לְשׁוֹן עָתִיד, פֵּרוּשׁ אֵין הֶפְסֵק לְמִצְוָה זוֹ, כִּי כָל שַׁעַר מֵהַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר יִכָּנֵס עֲדַיִן יֶשְׁנוֹ בְּגֶדֶר הַכְנָסַת שַׁעַר אַחֵר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, כִּי אֵין שִׁעוּר לְהַדְרָגוֹת הַקְּדֻשָּׁה הַמְזֻמָּנֶת לְכָל הָרוֹצֶה לִטּוֹל אֶת הַשֵּׁם. וְצֵא וּלְמַד מִמַּדְרֵגוֹת הַנְּבִיאִים זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וּמֹשֶׁה עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן, וְאוּלַי שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת הַדְּרָגָה גְּדוֹלָה מִמֹּשֶׁה, וְהוּא מַדְרֵגוֹת מַלְכֵּנוּ מְשִׁיחֵנוּ הַמְעֻטָּר בְּעִטְרֵי עֲטָרוֹת, כַּמּוּבָן מִפָּסוּק (ישעיה יא:ב) ״וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה׳״ וְגוֹ׳, וּלְדִבְרֵי רַז״ל (במדבר רבה פי״ט, דברים רבה פ״ב) כִּי מֹשֶׁה שֶׁהָיָה הוּא הַגּוֹאֵל הֶעָתִיד, וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְנוּ בְּפֵרוּשָׁן שֶׁל דְּבָרִים בִּמְקוֹמָן, אִם כֵּן אֵין שִׁעוּר וּגְבוּל לְהַדְרָגוֹת הַקְּדֻשָּׁה. לָזֶה אָמַר **תִּהְיוּ** כִּי מִצְוָה זוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק וְתָמִיד יֶשְׁנָהּ בְּגֶדֶר מִצְוָה זוֹ לִהְיוֹת קְדוֹשִׁים.

וְנָתַן טַעַם לִדְבָרָיו **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, שֶׁאֵין שִׁעוּר אֶל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְחָפֵץ ה׳ בְּבָנָיו יְדִידָיו לְהִדָּמוֹת לְקוֹנָם בְּהַפְלָגַת הַקְּדֻשָּׁה, וּמַעֲתָּה דּוּן בְּדַעְתְּךָ הַהַדְרָגוֹת אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם.

עוֹד יִרְצֶה בִּנְתִינַת הַטַּעַם **כִּי קָדוֹשׁ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, וּלְפִי עֵרֶךְ גְּדֻלַּת קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ צְרִיכִין לְהִתְקַדֵּשׁ, כִּי לְצַד שֶׁאָנוּ מְכִינִים עַצְמֵינוּ לְהַשְׂרַאַת שְׁכִינָה עַל רָאשֵׁינוּ, צְרִיכִין לְשַׁעֵר גּוֹדֶל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת הַמּוּכָן לַדָּבָר, כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְּאַכְסֵן בְּבֵיתוֹ הֶדְיוֹט, לַמְּאַכְסֵן שַׂר וְגָדוֹל, וְקַל וָחוֹמֶר מֶלֶךְ, וְקַל וָחוֹמֶר בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחוֹמֶר מֶלֶךְ הַמְּלָכִים, וְקַל וָחוֹמֶר וְכוּ׳ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר לוֹ הַמְּלוּכָה, שֶׁכָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה עֲדַיִן יֶשְׁנוֹ בְּקוּם עֲשֵׂה כִּי אֵין שִׁעוּר דַּי לְהַצְרִיךְ עֲשׂוֹת, וְלָזֶה אָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ, וּלְעֶרֶךְ קְדֻשָּׁתִי אֲנִי מְצַוֶּה שֶׁתְּכִינוּ עַצְמְכֶם בְּכָל יְכֹלֶת הַמֻּשָּׂג.

וְתִמָּצֵא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קיב:): אִם הָרִאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים וְכוּ׳ וְאִם הָרִאשׁוֹנִים אֲנָשִׁים וְכוּ׳, הָרְאֵתָ לָדַעַת כַּמָּה צָרִיךְ אָדָם עֲשׂוֹת בְּהִתְקַדְּשׁוּתוֹ. וְצֵא וּלְמַד כַּמָּה הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים בַּעֲבוֹדַת ה׳ הָרִאשׁוֹנִים, מִמַּעֲשֶׂה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה (שבת נד.) שֶׁיָּצְתָה פָּרַת שְׁכֶנְתּוֹ בִּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים, הֲגַם כִּי כְּפִי דַּעְתּוֹ הָיָה מֻתָּר, וְאָמְרוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי (שבת פ״ה) שֶׁהֶשְׁחִרוּ שִׁנָּיו בְּתַעֲנִיּוֹת עַל הַדָּבָר הַהוּא. וְלָזֶה כִּוֵּן בְּאָמְרוֹ **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קְשִׁי לְצַד הַפְלָגַת הַצִּוּוּי. וּלְצַד בְּחִינַת הַמֻּשָּׂג אָמַר **וְאָמַרְתָּ.** וְאָמַר **אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לְבַל יֹאמַר אָדָם שֶׁאֵין מִצְוָה זוֹ הַגְּדוֹלָה לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא לִיחִידֵי סְגֻלָּה, לָזֶה אָמַר **אֶל כָּל עֲדַת** וְגוֹ׳, שֻׁכְּלָם יֶשְׁנָם בְּגֶדֶר מִצְוָה זוֹ, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנא דבי אליהו, רמב״ם הלכות תשובה ה): יָכוֹל אָדָם לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ.

עוֹד יִרְצֶה **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ** כַּמַּלְאָכִים הַנִּקְרָאִים קְדוֹשִׁים, כַּכָּתוּב (דניאל ח:יג) ״וַיֹּאמֶר אֶחָד קָדוֹשׁ״, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים פב:ו) ״אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם״, וּלְצַד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִשְׂרָה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲשָׂאָם בְּנֵי פַּלְטִין שֶׁלּוֹ בְּמָקוֹם הַמַּלְאָכִים, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (זהר ח״ב קמ:) עַל זְמַן שֶׁהִשְׂרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁכִינָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים, כַּמָּה הָיְתָה הַרְגָּשַׁת בְּנֵי עֶלְיוֹן עַל שֶׁבָּחַר ה׳ בְּאוּכְלוּסֵי יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאוּכְלוּסֵי הַמַּלְאָכִים, וְלָזֶה צִוָּה ה׳ אֶת אוּכְלוּסָיו הַמַּבְחָרִים שֶׁהֵן הֵנָּה מַלְאָכָיו, וְלָהֶם יִקָּרֵא קְדוֹשִׁים, וּכְשֶׁנִּכְנָסְתֶּם בְּגֶדֶר זֶה לִהְיוֹת אוּכְלוּסֵי בִּמְקוֹם הַמַּלְאָכִים צְרִיכִין לִהְיוֹת קְדוֹשִׁים. וְרָמַז פְּרָט זֶה שֶׁנִּכְנְסוּ בִּמְקוֹם אוּכְלוּסַת הַמַּלְאָכִים בְּאָמְרוֹ **ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**:

ג אִישׁ אִמּוֹ וְגוֹ׳. טַעַם סְמִיכוּת מִצְוָה זוֹ לְמִצְוַת קְדוֹשִׁים, נִתְכַּוֵּן לְרַמֵּז גַּם כֵּן גֶּדֶר לָעֲרָיוֹת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לו:) שֶׁדָּרְשׁוּ בַּפָּסוּק ״וַיִּפְּזוּ זִרְעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב״ וְגוֹ׳ כִּי כְּשֶׁתָּקְפָתוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר לְיוֹסֵף וּתְקָפוֹ יִצְרוֹ, נִזְדַּמְּנָה לוֹ דְּיוֹקָן אָבִיו וְאָמַר לוֹ וְכוּ׳, מִיָּד ״וַיִּפְּזוּ זִרְעֵי״ וְגוֹ׳. וְשָׁמַעְתִּי מִשֵּׁם אַנְשֵׁי אֱמֶת (קב הישר פ״ב) כִּי דְּיוֹקָן הָאָב תַּגְבִּיר כֹּחַ הַקְּדֻשָּׁה בַּבֵּן וְתִמְנָעֵהוּ מִבּוֹא אֶל הַתִּיעוּב, וְהוּא אָמְרוֹ סָמוּךְ לְמִצְוַת הָעֲרָיוֹת **אָבִיו וְאִמּוֹ תִּירָאוּ.** וְלָזֶה מִי שֶׁתִּקְפוֹ יִצְרוֹ יְצַיֵּר בֵּין עֵינָיו יוֹלָדָיו וְיִהְיֶה לוֹ לְמֹשִׁיב נָפֶשׁ.

גַּם יִרְמוֹז כִּי בַּעֲשׂוֹתוֹ הַמִּזְמָתָה יְבַזֶּה כְּבוֹד אָבִיו, וְלָזֶה יָצוּ הָאֵל סָמוּךְ לְמִצְוַת הָעֲרָיוֹת מִצְוַת מוֹרָאוֹ שֶׁל אָב וָאֵם, הָא לְמִדְתָּ שֶׁאִם גִּלָּה עֶרְיוֹת בְּטֵל מִצְוַת מוֹרָא אָב וָאֵם, שֶׁגָּרַם לָהֶם זִלְזוּל שֶׁיֹּאמְרוּ אֲרוּר שֶׁזּוּ יָלַד וְכוּ׳. וּלְדֶרֶךְ זֶה הַקְּדִים הָאֵם לָאָב לְצַד שֶׁהִיא נוֹטָלֶת הַחֶרְפָּה בְּיוֹתֵר, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי י:א) ״וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ״.

וּלְדֶרֶךְ זֶה הִרְוַחְנוּ טַעַם נָכוֹן גַּם בִּסְמִיכוּת **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ**, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּזֹּהַר (ח״ב רעז, ח״ג שא) כִּי שִׁבְעָה צַדִּיקִים יִתְּכְנוּ לָהֶם שִׁבְעַת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וְאָמְרוּ בְּזֹהַר חָדָשׁ (ריש פרשת תולדות) כִּי יוֹם שַׁבָּת הוּא כְּנֶגֶד יוֹסֵף הַצַּדִּיק, וְהוּא סוֹד הַשָּׁלוֹם, וְלָזֶה אָנוּ אוֹמְרִים שַׁבָּת שָׁלוֹם וְאָנוּ מְבָרְכִין ״הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם״, וְהִיא בְּחִינַת יְסוֹד הַכֹּל, וְיוֹסֵף לְצַד צִדְקָתוֹ אֲשֶׁר שָׁמַר אוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ מִגְּשֶׁת אֶל הַטֻּמְאָה יָרַשׁ בְּחִינָה זוֹ. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר

כָּאן **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי** שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת: אַחַת שְׁמִירַת עַצְמוֹ מִלְּטַמֵּא אוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ, וְאַחַת שְׁמִירַת שַׁבָּת, וּשְׁנֵיהֶם בְּחִינָה אַחַת, וְלָזֶה נִקְרָאִים שְׁנֵיהֶם אוֹתוֹת, בְּשַׁבָּת אָמַר (שמות לא:יג) "אוֹת הִיא בֵּינִי" וְגוֹ', וּבְמִילָה אָמַר (בראשית יז:יא) "וְהָיָה לְאוֹת". וְתֵדַע כִּי שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת בְּעֶרֶךְ הַמַּעֲשֵׂי הֵם שְׁתַּיִם, אֲבָל בָּעֶרֶךְ הַמְסַבֵּב מֵהֶם הוּא בְּחִינָה אַחַת, וְהַשּׁוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם יְסוֹבֵב הַתִּקּוּן וְהִתְקַשְּׁרוּת נַפְשׁוֹ בִּשְׁתֵּי הַמִּצְווֹת, וְלָזֶה אָמַר **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי.**

וְאָבִיו תִּירָאוּ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ, שֶׁבְּמָקוֹם אֶחָד הִקְדִּים הַכָּתוּב אָב לָאֵם, דִּכְתִיב (שמות כ:יב): "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ" וְגוֹ', וּבְמָקוֹם אַחֵר הִקְדִּים אִמּוֹ וְכוּ', לוֹמַר שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים הָאָב קוֹדֵם לָאֵם. גַּם הַבָּרַיְתָא, הוּבְאָה בְּקִדּוּשִׁין דַּף ל"א, דָּרַשׁ רַבִּי וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה וְגוֹ' שֶׁבֵּן מְכַבֵּד לְאִמּוֹ וְכוּ', לְפִיכָךְ הִקְדִּים כִּבּוּד אָב וְכוּ', וְגָלוּי וְיָדוּעַ וְכוּ' שֶׁהַבֵּן מִתְיָרֵא מֵאָבִיו וְכוּ', לְפִיכָךְ הִקְדִּים ה' מוֹרָא הָאֵם וְכוּ', עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לִי לִשְׁתֵּי הַדָּרָשׁוֹת, כִּי כְּשֶׁנִּשְׁכַּל בָּעִנְיָן בִּשְׁנֵי הַכְּתוּבִים הֶחְשִׁיב הַכָּתוּב הָאָב יוֹתֵר מֵהָאֵם: בְּפָסוּק "כַּבֵּד" וְגוֹ' הִסְמִיךְ הָאָב לַכָּבוֹד בְּאָמְרוֹ "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ", גַּם בְּפָסוּק זֶה הִסְמִיךְ הָאָב לַמּוֹרָא בְּאָמְרוֹ "וְאָבִיו תִּירָאוּ", וּבְדָרְךְ הַזֶּה מָצִינוּ לְרַז"ל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְהֵן אֱמֶת אִם לֹא הָיָה דִּין יוֹצֵא מִדֶּרֶךְ זֶה הָיִיתִי יָכוֹל לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב כִּדְבָרֵינוּ, שֶׁכְּבָר הָרְשׁוּת נְתוּנָה לָנוּ לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה בְּסֵדֶר אַחֵר מְשֻׁנֶּה מִדִּבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים, כָּל שֶׁאֵין הַדִּין מִשְׁתַּנֶּה, אֲבָל בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ יִשְׁתַּנֶּה הַדִּין, אִם נִתְגָּרְשָׁה הָאֵם, כִּי לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִקְדִּימָה בִּשְׁנֵי הַמִּקְרָאוֹת הָאָב לָאֵם, אִם יֹאמַר אָבִיו "הַשְׁקֵינִי מַיִם" וְאִמּוֹ אוֹמֶרֶת "הַשְׁקֵינִי מַיִם" אִם לְהַקְדִּים אָבִיו לָאֵם. וּלְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמְרוּ שֶׁהֵם שָׁוִים, אֶלָּא לְצַד שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִין בִּכְבוֹד אֲבִיו, אִם נִתְגָּרְשָׁה שֶׁאֵין טַעַם זֶה, רָצָה יַקְדִּים לְאָבִיו רָצָה יַקְדִּים לְאִמּוֹ. וְכֵן אָמְרוּ שָׁם בְּקִדּוּשִׁין בִּשְׁאֵלַת בֶּן אַלְמָנָה אַחַת אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: נִתְגָּרְשָׁה מַהוּ? אָמַר לוֹ: הַטֵּל לָהֶם מַיִם בְּסֵפֶל וְכוּ', עַד כָּאן. חֲרֵי לִסְבָרַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁקוּלִים הֵם מַמָּשׁ.

וְאוּלַי כִּי לְפִי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "אִישׁ"- אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּירָאוּ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ"? מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ סִפֵּק בְּיָדוֹ, אִשָּׁה אֵין סִפֵּק בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת, עַד כָּאן. הִנֵּה לְדִבְרֵי בָּרַיְתָא זוֹ נֶאֱמַר "אִישׁ" לְמַעֵט אִשָּׁה בְּעִנְיַן הַכָּבוֹד. אֱמוֹר מֵעַתָּה שֶׁלְּעִנְיַן הַכָּבוֹד נֶאֱמַר "אִישׁ אִמּוֹ" וְגוֹ', וּבְאִם אֵינוֹ עִנְיָן, וּכְפִי זֶה יֵשְׁנָהּ לְהַקְדָּמַת אִם בִּבְחִינַת הַכָּבוֹד. וְכָל זֶה לְיַשֵּׁב בָּרַיְתָא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אֲבָל לְדָרְשַׁת רַבִּי שֶׁדָּרַשׁ שֶׁהַקְּדִים הַכָּתוּב אִם לָאָב בִּבְחִינַת הַמּוֹרָא וְכוּ' (קידושין לא.) עֲדַיִן קָשֶׁה. וְאוּלַי כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דֶּרֶךְ אַגָּדָה וְאֵין יוֹצֵא מִזֶּה דִּין, הַדָּרְשָׁה תִּדָּרֵשׁ, שֶׁחֲרֵי סוֹף סוֹף הַקְּדִים הַכָּתוּב אֵם לָאָב, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אִישׁ יִרְא אִמּוֹ וְאָבִיו", וַהֲגַם שֶׁהֶכְרַח הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה לוֹמַר "אִישׁ" לְמַעֵט אִשָּׁה מֵחִיּוּב הַכָּבוֹד וְלוֹמַר "תִּירָאוּ" לְרַבּוֹת בִּבְחִינַת הַמּוֹרָא, אַף עַל פִּי כֵן סוֹף סוֹף חֲרֵי סֵדֶר הָאֵם קוֹדֵם לָאָב וְהָאַגָּדָה נִתְלֵית בְּרֶמֶז כָּל שֶׁהוּא.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, כִּי הַתַּנָּאִים לֹא נִרְאָה לָהֶם לוֹמַר שֶׁלְּצַד שֶׁהַסְּמִיךְ הַכָּתוּב זִכְרוֹן הַמּוֹרָא לָאָב יִהְיֶה גָּדוֹל מֵהָאֵם, מִטַּעַם שֶׁהַכָּתוּב הֵכְרַח בְּמַעֲשָׂיו לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה "אִישׁ וְגוֹ' תִּירָאוּ" כְּדֵי שֶׁנְּדְרוֹשׁ מִעוּט וְרִבּוּי בְּנָשִׁים. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן נֹאמַר בְּפֶה מָלֵא שֶׁהַקּוֹדֵם בַּפָּסוּק הוּא הָרִאשׁוֹן, וְאָמַר "תִּירָאוּ" לְבַסּוֹף לֹא לְהַסְמִיךְ לָהּ הָאָב כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּמַעֲלָה יוֹתֵר מֵהָאֵם, אֶלָּא לִדְרוֹשׁ מִמֶּנָּה רִבּוּי חִיּוּב הָאִשָּׁה בְּמוֹרָא הוֹרִים.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר טַעַם שֶׁאָמַר לְשׁוֹן יָחִיד וְנָמַר אוֹמֶר לְשׁוֹן רַבִּים, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי כְּשֶׁהַבֵּן יִהְיֶה יָרֵא מֵאָבִיו גּוֹרֵם גַּם כֵּן שֶׁבְּנוֹ יִהְיֶה יָרֵא מִמֶּנּוּ. אִיבָּעֵית אֵימָא לְמַה שֶׁקָּדַם בִּדְבָרֵינוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (בראשית מט:ג), כִּי שָׂרְשֵׁי הַקְּדֻשָּׁה וְנִגְדֵּיהֶם הַנִּמְצָאִים בַּמּוֹלִיד יַעֲשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בַּנּוֹלָדִים; וְאִיבָּעֵית אֵימָא מְדֻרָךְ הַמּוּסָר, כִּי כְּשֶׁיִּרְאֶה הַבֵּן שֶׁאָבִיו מְזַלְזֵל בִּכְבוֹד אָבִיו יִפְקַע כְּלִילַת מוֹרָאוֹ גַּם כֵּן מִמֶּנּוּ, וּכְשֶׁאָדָם יָרֵא מֵאָבִיו וְכוּ' הַבֵּן לוֹקֵחַ מוּסָר. גַּם יַשְׁרִישׁוּ בְּנֶפֶשׁ הַבֵּן בְּחִינַת מִפְעָל הַטּוֹב, וְנִמְצָא מְקַיֵּם שְׁנֵי מוֹרָאִים, וְהוּא אָמְרוֹ **אִישׁ** לְשׁוֹן יָחִיד, **תִּירָאוּ** לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי בְּמוֹרָא אֶחָד יֵרֵאִים שְׁנַיִם, וְזֶה אָמְרָם (אבות ד:ב) מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה.

או יֹאמַר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפָּסַק הַטּוּר סִימָן ר"מ, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְנִרְאֶה לִי כֵּיוָן שֶׁהוּא רָשָׁע אֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדוֹ, כִּדְאַמְרִינַן (בבא קמא צד:) גַּבֵּי הִנִּיחַ לָהֶם פֶּרָה גְּזוּלָה חַיָּבִין לְהַחְזִיר מִשּׁוּם כְּבוֹד אֲבִיהֶם, וּפָרִיךְ בַּשׁ"ס וַהֲלֹא לָאו עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ וְאֵין חַיָּבִין בִּכְבוֹדוֹ, וּמְשַׁנֵּי כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, אַלְמָא כָּל שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵין חַיָּבִין בִּכְבוֹדוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. סוֹבֵר הָרַב שֶׁאֵין לְהַחְזִיקוֹ בְּעָשָׂה תְּשׁוּבָה אֶלָּא כְּשֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁעָשָׂה דַּוְקָא. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו**, פֵּרוּשׁ, אִישׁ שֶׁמִּתְנַהֵג עִם אִמּוֹ וְאָבִיו כְּמִנְהָג אָב וָאֵם – לָזֶה תִּירָאוּ, אֲבָל מִי שֶׁמְּזַלְזֵל בִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ פָּטוּר מִמּוֹרָא. וְתֵבַת "אִמּוֹ וְאָבִיו" חוֹזֶרֶת לָאִישׁ הַמּוֹלִיד וְנִמְשֶׁכֶת גַּם כֵּן לְ"תִּירָאוּ", לְהַגִּיד עַל מִי בָּאָה מִצְוַת תִּירָאוּ, וְהָבֵן.

וְגַם לְפִי מַה שֶּׁפָּתַבְתִּי בְּחִבּוּרִי פְּרִי תֹּאַר, וְהֶעֱמַדְנוּ דִּבְרֵי רַמְבַּ"ם שֶׁכָּתַב שֶׁמִּן הַסְּתָם מֻחְזָק בְּחָזַר בִּתְשׁוּבָה, וְהוֹכָחָתוֹ מֵהַהִיא שֶׁאָמְרוּ בְּשׁ"ס (קידושין מט.) בְּאוֹמֵר לְאִשָּׁה "חֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁאֲנִי צַדִּיק גָּמוּר" וְכוּ', שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים עָשָׂה תְּשׁוּבָה הֲגַם שֶׁלֹּא רְאִינוּהוּ שֶׁעָשָׂה וְכוּ', וְדָחִינוּ רְאָיַת הַטּוּר שֶׁהֵבִיא מֵהֶנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה גְּזוּלָה, כִּי שַׁאנִי הַהוּא שֶׁמַּעֲשָׂיו מוֹכִיחִים שֶׁלֹּא חָזַר בִּתְשׁוּבָה, שֶׁחֲרֵי עוֹרְנָה לְפָרַת חַטָּאתוֹ עוֹמֶדֶת חַיָּה אַף כִּי אֲחֲרֵי מוֹתוֹ, אֲבָל כָּל שֶׁאֵין הוֹכָחָה כָּזוֹ מִן הַסְּתָם יַעֲמֹד בְּחֶזְקַת שֶׁחָזַר, גַּם לְפִי זֶה יַעֲמִדוּ דִּבְרֵינוּ בִּזְמַן שֶׁאָנוּ רוֹאִים וַדַּאי שֶׁאֵינוֹ מְכַבֵּד וְאֵין מָקוֹם לָחוּשׁ לִתְשׁוּבָה וְכַדּוֹמֶה לְהַנִּיחַ פָּרָה גְּזוּלָה, אִישׁ כְּזֶה פָּקַע כִּבּוּדוֹ וּמוֹרָאוֹ מִבָּנָיו כַּאֲשֶׁר עָשָׂה.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּהַהִיא עוּבְדָּא דְּהַהוּא גַּבְרָא וְכוּ', וְשָׁמַע וְשַׁמְתֵּיהּ מִשּׁוּם "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל", וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן

״תִּירָאוּ״ לְשׁוֹן רַבִּים, הֲגַם שֶׁלֹּא צִוָּה אֶלָּא לְאֶחָד דִּכְתִיב ״אִישׁ״, אַף עַל פִּי כֵן הַמִּצְוָה מוּטֶלֶת עַל הַיָּרֵא וְעַל הַמִּתְיָרֵא, לָבַל יִגְרֹם לַמְצַוֶּה שֶׁלֹּא יִירָא, שֶׁלֹּא יְסוֹבְבֵהוּ לִיכָּשֵׁל.

וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וְגוֹ'. רַז״ל אָמְרוּ (בבא מציעא לב:) מִנַּיִן שֶׁאִם אָמַר לוֹ אָבִיו חַלֵּל שַׁבָּת וְכוּ' שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לוֹ, דִּכְתִיב ״אִישׁ אִמּוֹ וְגוֹ' וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי וְגוֹ' אֲנִי ה׳״ — שֶׁאַתָּה וְאָבִיךָ חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי, עַד כָּאן. הִנֵּה לְטַעַם ״אַתָּה וְאָבִיךָ״ וְכוּ' שֶׁדָּרְשׁוּ מֵאָמְרוֹ ״אֲנִי ה׳״ מוּבָן כִּי כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יִהְיֶה בְּכָל מִצְוֹות הַתּוֹרָה, הֲגַם שֶׁאֵינָם חֲמוּרִים כְּשַׁבָּת, כְּגוֹן הֲשָׁבַת אֲבֵדָה וְלִשַׁלַּח לְמֵתִים. אִם כֵּן לָמָּה לֹא הִסְמִיךְ אֶלָּא מִצְוַת שַׁבָּת שֶׁהִיא חֲמוּרָה, שֶׁהָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ מִצְוָה אַחֶרֶת קַלָּה? גַּם בָּזֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לִנְתִינַת טַעַם ״אֲנִי ה׳״ לְהָבִיא מִמֶּנָּה שְׁאָר מִצְוות קַלּות.

וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ה׳ מֵהִלְכוֹת מַמְרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְכוּ' אָסוּר לוֹ לְהַכּוֹתָם וְכוּ', עַד כָּאן. וְדִיְקוּ כָּל הָאַחֲרוֹנִים כִּי דַּוְקָא לְהַכּוֹתָם אָסוּר, אֲבָל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם אֵינוֹ חַיָּב בּוֹ. וְהֶעֱלֵיתִי בְּחִבּוּרִי עַל יוֹרֶה דֵּעָה בְּיִשּׁוּב דִּבְרֵי רַמְבַּ״ם עִם מַה שֶּׁכָּתַב בְּפֶרֶק ז׳ מֵהִלְכוֹת מַמְרִים שֶׁחַיָּב לְכַבְּדָם, כִּי לֹא כָּתַב כֵּן אֶלָּא בְּמִי שֶׁעָבַר קְצָת עֲבֵרוֹת לְתִאְבוֹן בְּאַקְרַאי, וְכָאן מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁהֶחְזִק בְּרֶשַׁע גָּמוּר, וְלָזֶה דִּקְדֵּק בִּלְשׁוֹנוֹ ״רְשָׁעִים גְּמוּרִים״ וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ״רְשָׁעִים״. וְסוֹבֵר אֲנִי שֶׁרְשָׁעִים גְּמוּרִים הֵם עוֹבְרִים עַל כָּל הָעֲבֵרוֹת הַבָּאוֹת לְיָדָם, אֵלּוּ אֵינוֹ חִיּוּב עַל הַבֵּן לִירֹא מֵהֶם וּלְכַבְּדָם. וְהוּא מֵאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ**, וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר **וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ** כֻּלְּכֶם אָבוֹת וּבָנִים, וְדוּק מִינָּהּ שֶׁאִם הָאָבוֹת לֹא יִשְׁמְרוּ שַׁבָּתוֹת ה׳ הֲרֵי פָּקַע מִצְוַת מוֹרָאָם, כִּי שָׁקוּל שַׁבָּת כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ (שמות רבה כה:יב) וְנִקְרָא רֶשַׁע גָּמוּר.

עוֹד יִתְפָּרֵשׁ כָּל הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ רֶמֶז, בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה אָמַר **שַׁבְּתוֹתַי** לְשׁוֹן רַבִּים וְלֹא לְשׁוֹן יָחִיד כַּדֶּרֶךְ הָרָגִיל בְּכָל הַתּוֹרָה. וְרַז״ל אָמְרוּ (שבת סט:) שֶׁבָּא לִתֵּן שְׂמִירָה אַחַת לְשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה, וְהַכְּוָנָה בָּזֶה שֶׁאִם עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם שַׁבָּת אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. וְנִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח״ב ה:) כִּי ״שַׁבְּתוֹתַי״ יִרְמֹז לַלַּיְלָה וְלַיּוֹם, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: דָּא שַׁבְּתָא וּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא, כִּי לַיְלָה כַּיּוֹם יִתְקַדֵּשׁ, וּלְצַד שֶׁבְּחִינַת לַיְלָה אֵינוֹ שָׁוֶה לְקֻדֻּשַׁת יוֹם כִּי הַלַּיְלָה הוּא בְּחִינַת אוֹר הַמִּתְיַחֵס אֵלָיו כַּלָּה וְהוּא בְּחִינַת ״שָׁמוֹר״, וְהַיּוֹם הוּא בְּחִינַת אוֹר עֶלְיוֹן הַמִּתְיַחֵס אֵלָיו בְּחִינַת חָתָן הַמַּשְׁפִּיעַ בְּאוֹר הַלַּיְלָה כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן, וְלָזֶה יִתְיַחֵס אֵלָיו ״זָכוֹר״. וְלָזֶה אָמַר בַּזֹּהַר (ח״ב פח.) כִּי סְעוּדַת לַיְלָה הִיא סְעוּדַת חֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין וּסְעוּדַת יוֹם הִיא סְעוּדָא עַתִּיקָא קַדִּישָׁא אַב הָרַחֲמִים, וְלָזֶה יִקָּרֵא קִדּוּשׁ הַיּוֹם בְּלִשׁוֹן חָזַ״ל (פסחים קו.) קִדּוּשָׁא רַבָּא. וְשָׁמַעְתִּי גַּם רָאִיתִי כָּתוּב (בסוף שו״ע האריז״ל) מַעֲשֶׂה שֶׁבִּימֵי רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא עָמַד טוֹעֶה אֶחָד וְכָתַב בְּרֹאשׁוֹת כִּי יוֹם שַׁבָּת יַקְדִּים בּוֹ הַיּוֹם וְאַחַר כָּךְ הַלַּיְלָה, וְנִתְגַּלָּה הַדָּבָר לְהָרַב עַל יְדֵי נֵס וְסָתַר מוֹעֲצוֹתָיו וְכוּ' דְּרֹשׁוּ מֵעַל סִפְרוֹ (אגרת שבת). וּכְנֶגֶד דַּעַת טוֹעֶה זוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב וְאָמַר **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ**, הַקְּדִים אֵם לָאָב וְהִשְׁוָה לְמִצְוָה זוֹ מִצְוַת הַשַּׁבָּת וְאָמַר **וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי** שֶׁהֵם לַיְלָה וְיוֹם וְכוּ', לוֹמַר שֶׁגַּם בָּהֶם יַקְדִּים בְּחִינַת הָאֵם שֶׁהִיא לַיְלָה לִבְחִינַת הָאָב שֶׁהוּא הַיּוֹם, שֶׁכְּסֵדֶר הוֹרִים כֵּן סֵדֶר שַׁבָּתוֹת מַעֲלֵי שַׁבְּתָא וְשַׁבְּתָא, וְלֹא כְּדַעַת הַטּוֹעִים הַנִּזְכָּרֶת.

ד **אַל תִּפְנוּ.** אָמְרוּ לְשׁוֹן פְּנִיָּה, לֶאֱסוֹר מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה פּוֹנֶה בְּדַעְתּוֹ לַחְשׁוֹב בָּהּ. וּלְהַשְׁכִּילְךָ עַל דְּבַר אֱמֶת דַּע כִּי בְּחִינַת אֱלֹהִים אֲחֵרִים תִּתְיַחֵס לָהּ בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם, וּכְשֶׁהָאָדָם חוֹשֵׁב בָּהּ הֵם פּוֹנִים אוֹתָם לְצַד פָּנִים, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין.

הָאֱלִילִים. אָמַר לָשׁוֹן רַבִּים, לְצַד שֶׁבְּחִינַת הָרַע הִיא בְּחִינַת הַפֵּרוּד וְאֵין חֵלֶק בָּהּ שֶׁיִּהְיֶה לְאֶחָד, וְלָזֶה כְּשֶׁיִּזְכִּיר הַכָּתוּב אֱלֹהִים אֲחֵרִים יַזְכִּירֵם בְּכִנּוּי רַבִּים.

וַאלֹהֵי מַסֵּכָה וְגוֹ'. קָשֶׁה, וַהֲלֹא צִוָּה בְּדֶרֶךְ כְּלָל עַל כָּל הָאֱלִילִים שֶׁלֹּא לִפְנוֹת לָהֶם, וּמַה צֹּרֶךְ לַחְזֹר וּלְצַוּוֹת עַל זֶה? עוֹד לָמָּה אָמַר **לָכֶם**? וְאוּלַי שֶׁיִּכָּוֵן לְמַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקונים יח) כִּי בַּעֲשׂוֹת הָאָדָם מַעֲשֶׂה הָגוּן תִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה, וּבְעָבְרוֹ פִּי ה׳ הָאֵיבָר שֶׁבּוֹ חָטָא שׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ הַטֻּמְאָה, וְהוּא מָסָךְ הַמַּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין אֱלֹקָיו, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים״ וְגוֹ', וְהוּא מַאֲמָרוֹ כָּאן **וַאלֹהֵי מַסֵּכָה**, פֵּרוּשׁ, אֱלֹהִים שֶׁהֵם מְסַכִּים מַבְדִּילִים אֶתְכֶם מִמְּקוֹר הַחַיִּים לֹא תַּעֲשׂוּ אוֹתָם לָכֶם. הָא לְמַדְתָּ שֶׁהַפּוֹנֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה גּוֹרֵם מָסָךְ הַמַּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין קוֹנוֹ, וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֵר **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, לוֹמַר מִמִּי הוּא נִבְדָּל מִצַּד הַמָּסָךְ הַלָּז.

עוֹד יְכֻוַּן בְּאָמְרוֹ ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״, כִּי בְּמַה שֶׁיִּשְׁמֹר עַצְמוֹ מֵאִסּוּר זֶה שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, בָּזֶה ה׳ אֱלֹקָיו, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (חולין ה.) כָּל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יְכֻוַּן עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה כח.) בְּפָסוּק ״לוּלֵי פָּנַי יְהוֹשָׁפָט״ וְגוֹ' (מלכים ב ג:יד), מִכָּלָל שֶׁאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי אָדָם רָשָׁע, וְהוּא אָמְרוֹ כָּאן **וַאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַּעֲשׂוּ לָכֶם**, פֵּרוּשׁ, לֹא תַּעֲשׂוּ עַצְמְכֶם אֱלֹהֵי מַסֵּכָה שֶׁאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּכֶם.

ח **וְנִכְרְתָה וְגוֹ'.** יֵשׁ לָתֵת טַעַם לָמָּה יִהְיֶה חָמוּר עֹנֶשׁ כֹּהֵן אוֹכֵל קָדָשִׁים חוּץ לִזְמַנָּם חִיּוּב כָּרֵת יוֹתֵר מֵאוֹכֵל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וּשְׁקָצִים. דַּע כִּי מִן הַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (בבא מציעא קיד:) יִשְׂרָאֵל מְטַמֵּא בְּאֹהֶל וְאֵין עַכּוּ״ם מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וְלָזֶה כְּשֶׁמִּסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ הַקְּדֻשָּׁה כָּל הַקְּלִפּוֹת מִתְקַבְּצִים יַחַד וּבָאִים עָלָיו. וְהוּא הַטַּעַם עַצְמוֹ בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, כִּי לְצַד שֶׁהַקָּדָשִׁים יֶשְׁנָם בְּמַעֲלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, כְּשֶׁעָבַר וְמַן אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ בּוֹ מִסְתַּלֶּקֶת הַקְּדֻשָּׁה וְשׁוֹרָה עָלָיו טֻמְאָה גְּדוֹלָה אֲשֶׁר כּוֹרֶתֶת נֶפֶשׁ אוֹכְלָתָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּטֻמְאַת אֲכִילַת שְׁאָר אִסּוּרִים כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וְכוּ' שֶׁאֵין כֹּחַ

בַּטֻּמְאָה הַהִיא לְהַכְרִית הַנֶּפֶשׁ, וּמִתְטַהֶרֶת בְּמַלְקוּת.

וְאָמְרוּ **כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה׳ חִלֵּל**, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁיַּקְפִּיד עַל בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלִדְבָרֵינוּ יַקְפִּיד עַל נֶפֶשׁ אוֹכֶלֶת דְּבַר טֻמְאָה. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁעַל יְדֵי אֲכִילַת הַבָּשָׂר הוּא מַשְׁלִים מַעֲשֶׂה הַשְּׁלָמִים, לָזֶה כְּשֶׁאוֹכְלִים הַבָּשָׂר יֵשׁ בָּזֶה חִלּוּל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁגּוֹמֵר מַה שֶּׁכְּבָר נַעֲשָׂה עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה, וְהוּא בָּשָׂר טָמֵא וּמְחַלֵּל אֶת אֲשֶׁר כְּבָר בָּא בַּקֹּדֶשׁ מֵהַדָּם וְהַחֲלָבִים, וְזוֹ גַּם כֵּן סִבָּה לְהַשְׁרָאַת טֻמְאָה גְּדוֹלָה עַל הַבָּשָׂר הַהוּא, כִּי בְּחִינַת הָרַע תְּקֻוֶּה וְתִשְׁאַף לְמָקוֹם הַסָּבוּךְ וְסָרוּחַ לַקְּדֻשָּׁה.

ט **וּבְקָצְרְכֶם וְגוֹ׳.** טַעַם שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים וְגָמַר אוֹמֶר בִּלְשׁוֹן יָחִיד **לֹא תְכַלֶּה**, נִתְכַּוֵּן לִשְׁלוֹל דַּעַת טוֹעִים אֲשֶׁר אוֹמְרִים כִּי כְּשֶׁאֵין דָּבָר מַסְפִּיק לָעֲנִיִּים אֵין לוֹ לִתֵּן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלכים ב ד:מג) ״מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה״ וְגוֹ׳, לָזֶה צִוָּה ה׳ בִּלְשׁוֹן יָחִיד לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד לְבַד עָלָיו חוֹבַת פֵּאָה, הֲגַם כִּי פֵּאָה שֶׁל אָדָם אֶחָד מוּעָטֶת הִיא לְכָל עֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ כֵן בִּמְצִוּוֹת לֶקֶט וּפֶרֶט וְעוֹלֵלוֹת אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד מִטַּעַם הַנִּזְכָּר.

וְטַעַם סְמִיכוּת מִצְוָה זוֹ לְעִנְּשׁ כָּרֵת, אוּלַי שֶׁרָמַז שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם אִם הַזִּיד וְנִתְחַיֵּב כָּרֵת, מֵעַתָּה אֵין לִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יְזַדְּמֵן לְפָנָיו בְּמַעֲשֶׂה הָרַע כִּי כְּבָר נִתְחַיֵּב כָּרֵת, לָזֶה אָמַר **וּבְקָצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם** פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁגָּרַם עַד שֶׁנִּקְצַר קְצִיר אַרְצוֹ שֶׁהוּא כָּרֵת הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, **לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר** אוֹתָהּ בְּמַעֲשִׂים רָעִים אֲחֵרִים. וְהוֹדִיעַ בָּזֶה שֶׁלֹּא תִכָּרֵת כָּל הַנֶּפֶשׁ אֶלָּא הֶעָנָף שֶׁבּוֹ רָמוּז מִצְוָה זוֹ, וַעֲדַיִן יֶשְׁנָהּ לִרְאוֹת אֲחֵרִים דְּבוּקִים בְּשָׁרְשָׁם, כִּי כָל נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ שָׁרָשִׁים לְמַעְלָה כְּנֶגֶד כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה. וְאָמַר **וְלֶקֶט קְצִירְךָ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ אַפִלּוּ בֶּעָנָף הַחֵטְא עַצְמוֹ לֹא יוֹסִיף לַחֲטֹא, כִּי יֵשׁ לוֹ לְדַעַת מַאֲמַר הָרַב הָאָר״י זַ״ל כִּי בְּטֶבַע הַקְּדֻשָּׁה לְהַשְׁאִיר בַּמָּקוֹם שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ רֹשֶׁם. וְאִם כֵּן הֲגַם שֶׁנִּכְרַת עֲדַיִן יֵשׁ הִשָּׁאֲרוּת הַקָּצִיר שָׁם, וְהוּא שֶׁצִּוָּה עָלָיו **וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט** בְּרֹב פְּשָׁעִים, כִּי ה׳ חָפֵץ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַלֶּקֶט הַהוּא יִתְעוֹרֵר וְיָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה לְפָנָי ה׳ וִירַחֲמֵהוּ, כִּי הֲלֹא תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו.) שֶׁאֲפִלּוּ עָבַר אָדָם עַל כָּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין תְּשׁוּבָה וְכוּ׳ מְכַפְּרִין, וּכְמַאֲמַר הַנָּבִיא (הושע י״ד:ב׳) ״שׁוּבָה וְגוֹ׳ עַד ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמַּגַּעַת עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, פֵּרוּשׁ, שֶׁהֲגַם שֶׁנִּכְרַת הַחוֹטֵא הַמְחַבֵּר עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד וְלֹא נִשְׁאַר אֶלָּא חֵלֶק קָטָן בְּקִרְבּוֹ, הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעָתוֹ עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד:

יא **לֹא תִגְנֹבוּ וְגוֹ׳.** סָמַךְ מִצְוַת גְּנֵבָה לְמִצְוַת פְּאַת שָׂדֶה. אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, לֹא תִגְנֹב אֶת שֶׁלְּךָ מֵהַגַּנָּב שֶׁלֹּא תֵרָאֶה כְּגוֹנֵב, עַד כָּאן. וְכָאן נִתְכַּוֵּן כְּמַה שֶׁסָּמַךְ ״לֹא תִגְנֹבוּ״ לְפָאָה, שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּאַזְהָרָה לְבַל יִגְנֹב אוֹתָהּ בְּחֶשְׁבּוֹ כִּי שֶׁלּוֹ הוּא לוֹקֵחַ. וּפֵרוּשׁ שְׁלֹשָׁה לָאוִין אֵלּוּ הוּא: **לֹא תִגְנֹבוּ** – זֶה הַלּוֹקֵחַ מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִידִיעָתוֹ. **לֹא תְכַחֲשׁוּ** – זֶה הַבָּא לְיָדוֹ מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּהֶתֵּר וּמְכַחֵשׁ כְּשֶׁתּוֹבְעוֹ מִמֶּנּוּ. **לֹא תְשַׁקְּרוּ** – זֶה הַבָּא לְיָדוֹ מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים וְהוּא מְכַחֵשׁ, הֲגַם שֶׁלֹּא תּוֹעִיל לוֹ הַכְחָשָׁתוֹ לְעִנְיַן מָמוֹן, הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם ״לֹא תְשַׁקְּרוּ״.

עוֹד יִרְמֹז שֶׁאִם אָדָם עָבַר עַל הָרִאשׁוֹנָה וְגָנַב, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַזְמִין לוֹ מַכִּירִין, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה טז.; במדבר רבה פ״ט) הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בְּסֵתֶר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו וּמְפָרְסֵם רִשְׁעָתוֹ, וְאִם כֵּן אִם גָּנַב – ה׳ יַזְמִין מִי שֶׁיֵּדַע בִּגְנֵבָתוֹ, וּמְצָוֶה אוֹתוֹ ה׳ שֶׁלֹּא יְכַחֵשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא תְכַחֲשׁוּ**, וּמְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּאֹפֶן שֶׁיָּכוֹל לְהַכְחִישׁוֹ כְּגוֹן שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא עֵד אֶחָד, אִם הוֹדָה מַה טּוֹב, וְאִם הִכְחִישׁ הָרוֹאֶה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַזְמִין לוֹ עֵד שֵׁנִי שֶׁיָּעִיד עָלָיו שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְחִישׁ, וְאִם יַכְחִישׁ, שֶׁקֶר בִּימִינוֹ וְלֹא יוֹעִילוּ שְׁקָרָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא תְשַׁקְּרוּ** שֶׁמִּלְבַד שֶׁלֹּא הוֹעִילוּ מַעֲשָׂיו הִנֵּה הוּא עוֹבֵר גַּם עַל לָאו זֶה.

וְטַעַם אָמְרוֹ לְשׁוֹן רַבִּים, מַה שֶּׁלֹּא אָמַר בְּסֵדֶר זֶה עַד עַתָּה, גַּם בַּמִּצְוֹת הַסְּמוּכוֹת מִלְּאַחֲרָיו אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד, דִּכְתִיב ״לֹא תַעֲשֹׁק״ וְגוֹ׳. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזְהִיר גַּם בִּזְמַן שֶׁיֵּיצֵר אֶחָד בַּחֲבֵרוֹ שֶׁגָּנַב אוֹ כִּחֵשׁ וְכוּ׳, שֶׁלֹּא יֹאמַר אֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי לְהַצִּיל אֶת שֶׁלִּי. לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים **לֹא תִגְנֹבוּ**, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁהוּא גָּנַב לֹא תוֹסִיף אַתָּה לְהַרְשִׁיעַ כָּמוֹהוּ וְתַעֲשׂוּ שְׁנֵיכֶם גְּנֵבִים. וּכְמוֹ כֵן אִם יְכַחֵשׁ חֲבֵרְךָ לֹא תוֹסִיף גַּם אַתָּה עֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ וּתְכַחֲשׁוּ שְׁנֵיכֶם. וּכְמוֹ כֵן אִם שִׁקֵּר בְּךָ חֲבֵרְךָ וְכוּ׳, וְאָמַר **וְלֹא תְשָׁקְרוּ** גַּם כֵּן שֶׁלֹּא יֹאמַר אִם הוּא מַכִּיר שֶׁחֲבֵרוֹ נִשְׁבַּע לוֹ לַשֶּׁקֶר הֲרֵינִי נִשְׁבָּע לְהַצִּיל מָמוֹנִי מִמֶּנּוּ, וְנִשְׁבָּעִין לָאֲנָסִים, שֶׁהֲרֵי אַתָּה מְחַלֵּל שֵׁם וְכוּ׳, וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר שֶׁמְּדַבֵּר עִם מִי שֶׁמַּצִּיל מָמוֹן עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַנִּשְׁבָּע רִאשׁוֹן הָרָמוּז בִּכְלָל ״לֹא תִשָּׁבְעוּ״. עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ **לֹא תְשָׁבְעוּ** לְהַזְהִיר גַּם לַמַּשְׁבִּיעַ אִם יוֹדֵעַ שֶׁחֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר שֶׁלֹּא יַשְׁבִּיעֵהוּ, וְאֵינוֹ בְּחִלּוּל אֶלָּא הַנִּשְׁבָּע, לָזֶה אָמַר **וְחִלַּלְתָּ** לְשׁוֹן יָחִיד.

יג **לֹא תַעֲשֹׁק וְגוֹ׳.** הַכַּוָּנָה, לֶהֱיוֹת שְׁצִוָּה ה׳ עַל נוֹטֵל מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּידִיעָתוֹ, אַל יֹאמַר אָדָם שֶׁלֹּא הִקְפִּיד אֶלָּא בְּדֶרֶךְ גְּנֵבָה, אֲבָל גְּזֵלָה וְעֹשֶׁק אֲשֶׁר יָדַע הָאָדָם בָּהֶם אֵין אַזְהָרָה, לָזֶה חָזַר לְצַוּוֹת גַּם עַל נוֹטֵל מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידִיעָתוֹ כְּאוֹנֵס, וְלֹא גְּזֵלַת מָמוֹן בְּהֶחְלֵט לְבַד אֶלָּא אֲפִלּוּ עַכָּבַת מָמוֹן שָׁכִיר אָסוּר.

וְטַעַם אָמְרוֹ **רֵעֲךָ**, נִתְכַּוֵּן לִשְׁלוֹל טַעֲנַת הֱיוֹתוֹ רֵיעוֹ, וּבְאֶמְצָעוּת זֶה יִתֵּן יָד בְּמָמוֹנוֹ וְיֹאמַר כְּרֵעַ כְּאָח לוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ יִמְחוֹל לוֹ וְלֹא יַחְפּוֹץ לְהַעֲנִישׁוֹ, וּלְצַד שֶׁאֵין בְּאַזְהָרָה זוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהוּא מוֹחֵל אֵין עָוֹן, לָזֶה אָמַר **לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ.**

וּבְרָךְ רָמֶז יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ חַז״ל (ברכות לה:) בְּפָסוּק ״גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ״ וְגוֹ׳, זֶה הַנֶּהֱנֶה מֵהָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, עַד כָּאן, וְהוּא מַאֲמַר ה׳ כָּאן **לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ** זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (משלי כז:י) ״רֵיעֲךָ וְרֵיעַ אָבִיךָ״, שֶׁלֹּא יִגְזֹל בְּרָכוֹת שֶׁהוּא חַיָּב לְבָרֵךְ עַל מַה שֶּׁנֶּהֱנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאָמְרוֹ

וְלֹא תִגְזֹל רֶמֶז שֶׁגַּם בְּעֹשֶׁק זֶה יֵשׁ גְּזֵלָה לַאֲחֵרִים, שֶׁהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּפָסוּק "גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ", וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) אָבִיו זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִמּוֹ זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי כְּשֶׁהָאָדָם מְמַעֵט בַּמִּצְוָה הַצָּרִיךְ עֲשׂוֹת גּוֹרֵם רָעָה גַּם לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר **לֹא תָלִין** שֶׁצָּרִיךְ לָתֵת חֹק יוֹם בְּיוֹמוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כו:ד) שֶׁהָיוּ לוֹוִים בַּיּוֹם וּפוֹרְעִים בַּלַּיְלָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז כָּאן "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר **אִתְּךָ**", פֵּרוּשׁ תֵּבֵת "אִתְּךָ" חוֹזֶרֶת לְשָׂכִיר שֶׁהוּא רוּחַ ה' אֲשֶׁר נָתַן בָּאָדָם כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב, וּשְׂכָרוֹ הוּא עֲשׂוֹת מִצְוֹות ה'.

עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי בְּנֵי תוֹרָה אֵין לָהֶם פַּרְנָסָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּכְאָמְרָם (ילקוט משלי רמז תתקל"ד) שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה מִפְּנֵי מָה בָּנַי עֲנִיִּים, וְהַטַּעַם הוּא שֶׁמַּעְתִּי טַעַם נָכוֹן מִשֵּׁם הָאָר"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כִּי אֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לִסְבוֹל רוֹב הַטּוֹבָה אֲשֶׁר תִּנָּתֵן בִּשְׂכִיל הַצַּדִּיקִים, לָזֶה אֵינוֹ מַשְׁפִּיעַ אֶלָּא לַבֵּינוֹנִים וְדֶרֶךְ שָׁם יִהְיוּ נִזּוֹנִים בְּנֵי תוֹרָה. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין הָעֲשִׁירִים אֶלָּא מַרְזֵב אֲשֶׁר הוּכַן לְהִסְתַּפְּקוּת הַצּוֹרֵךְ לַצַּדִּיקִים, וְצִוָּה ה' לְבַל יַעֲשׁוֹק הָאָדָם אֶת רֵעֵהוּ שֶׁהוּא הַצַּדִּיק, דִּכְתִיב (תהילים קכ"ב:ח') "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי", וְלֹא יִתֵּן לוֹ אֶת חֶקּוֹ, וְזֶה עֹשֶׁק מְפֻרָסָם.

עוֹד יִרְמֹז שֶׁלֹּא יַעֲשֹׂק תֵּיבַת "אֶת" שֶׁאֶצֶל "רֵעֲךָ" שֶׁהוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא (פסחים כב:) "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לִירֹא מֵהַחֲכָמִים הַדָּנִים בָּאָרֶץ, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן חֲרֵי יֵשׁ אֱלֹהִים שׁוֹפְטִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יָרָא מֵהֶם לְקַיֵּם דְּבַר מִשְׁפָּט, וּבָזֶה לֹא יִגְזֹל כִּי הַשּׁוֹפֵט יוֹצִיא גְּזֵלָה מִמֶּנּוּ.

טו לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט. אִזְהָרָה זוֹ בָּאָה לְבַעֲלֵי דִּינִים שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ לִזְכוֹת כְּפִי הַדִּין, וְהוּא עָוֶל, וְלָזֶה אָמַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים "לֹא תַעֲשׂוּ" וְגוֹ', וְשִׁעוּר אָמְרוֹ **עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט** הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, בַּמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יִשְׁפְּטוּ הַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יְסוֹבְבוּ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ עָוֶל, כִּי הַדַּיָּן שׁוֹפֵט עַל פִּי הַטְּעָנוֹת אֲשֶׁר יְסַדְּרוּ לְפָנָיו, וְלָזֶה סָמַךְ מִצְוָה זוֹ לְאַזְהָרַת "לִפְנֵי עִוֵּר" וְגוֹ', כִּי זֶה מַכְשִׁיל הַדַּיָּן לִשְׁפּוֹט מִשְׁפָּט מְעֻוָּל.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר, שֶׁהֲגַם שֶׁהַמִּשְׁפָּט זַכָּאי, לֹא יִסְמֹךְ לַעֲשׂוֹת עָוֶל כְּשֶׁיַּכִּיר בְּטַעֲמוֹ כִּי עָוֶל בִּימִינוֹ, וְלָזֶה אָמַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים כִּי יְדַבֵּר לְבַעֲלֵי דִּינִים, וּכְסָמוּךְ שֶׁכָּנָתוֹ לְצַוּוֹת לַשּׁוֹפֵט אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד "לֹא תַשֶּׂא" "לֹא תֶהְדַּר" וְגוֹמֵר.

עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ **לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל** אִזְהָרָה לְדַיָּן, שֶׁהֲגַם שֶׁהַמִּשְׁפָּט יַגִּיד לְחַיֵּב אֶת זֶה וּלְזַכּוֹת אֶת זֶה, אִם בְּעֵינָיו נִרְאֶה כִּי הוּא עָוֶל – לֹא יַעֲשׂוּ עָוֶל זֶה בִּשְׂבִיל מַה שֶּׁנִּתְחַיֵּב בַּמִּשְׁפָּט, אֶלָּא אֵין לְדַיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **בַּמִּשְׁפָּט** בְּה"א הַיְדִיעָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ביצה טז.) כִּי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹצֵב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכָל אִישׁ וְאִישׁ הַצָּרִיךְ לוֹ עַל מִשְׁפַּט צֶדֶק, וְלָזֶה אִם יְחַיְּבוּ הַזַּכַּאי וְיַזְכּוּ הַחַיָּב הִנֵּה הוּא יוֹצֵא עָוֶל בְּמִשְׁפָּט עֶלְיוֹן בְּסַךְ קָצוּב, וּכְשֶׁמְּחַסְּרוֹ אִם כֵּן נַעֲשָׂה הָעָוֶל בַּמִּשְׁפָּט שֶׁלֹּא נָטַל זֶה מַה שֶּׁחַיָּב בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְכֵן לְהֵיפֶךְ:

טז לֹא תֵלֵךְ רָכִיל וְגוֹ'. קָדְמוּ רַז"ל בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וְדִקְדְּקוּ כָּפֶל הַדְּבָרִים, **תֵּלֵךְ, רָכִיל**, כִּי אַחַת הִנָּה, וְאָמְרוּ דֶּרֶךְ סוֹד יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם בָּאֲרֻכָּא (זוהר נשא קכח.). וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב נִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יִגְרֹם הוּא הָרְכִילוּת הַנַּעֲשֶׂה מֵהַזּוֹלַת עַל יָדוֹ, הָא כֵּיצַד? שֶׁלֹּא יְגַלֶּה דְּבָרִים אֲפִלּוּ לְמִי שֶׁאֵין בָּהֶם רְכִילוּת בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁהַשּׁוֹמְעִים יוֹלִיכוּ הַדְּבָרִים, וְנִמְצָא הוּא הוֹלִיךְ רְכִילוּת זוֹ שֶׁרְכָלוּ הָאֻמְצָעִים. וּלְדֶרֶךְ זֶה יְדַיֵּק אָמְרוֹ **בְּעַמֶּךָ**, פֵּרוּשׁ, בְּאֻמְצָעוּת עַמְּךָ אַתָּה מוֹלִיךְ רָכִיל, שֶׁאוֹמְרִים הַדְּבָרִים בִּפְנֵיהֶם וּמִתְגַּלְגְּלִים מִזֶּה לָזֶה וְנִשְׁמָעִים הַדְּבָרִים. וְאָמַר **אֲנִי ה'** פֵּרוּשׁ, אֲנִי בּוֹחֵן הַדְּבָרִים מִמִּי יָצְאוּ תְּחִלָּה וּפוֹרֵעַ.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁלֹּא יַחֲזִיק בִּידֵי מְדַבְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁבָּזֶה הוּא סוֹבֵב שֶׁיּוֹלִיכוּ הָרָכִיל, וּמַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הוּא הוֹלִיךְ רְכִילוּת לָזֶה לִהְיוֹתוֹ סִבָּה.

לֹא תַעֲמֹד וְגוֹ'. לְצַד שֶׁצְּוָה עַל הָרְכִילוּת, הִתְנָה בּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ, שֶׁאִם רָאָה כַּת אַחַת שֶׁרוֹצִין לִרְצוֹחַ חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ לְבַעַל דָּבָר כְּדֵי שֶׁיַּצִּיל נַפְשׁוֹ, וְלֹא יֹאמַר חֲרֵי זֶה רְכִילוּת. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא גָּלָה אׇזֶן חֲבֵירוֹ וַהֲרָגוּהוּ, בְּטֵל אַזְהָרַת "לֹא תַעֲמֹד" וְגוֹ'. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם (ירמיה מ:יד) שֶׁגִּלּוּ לוֹ, וּכְשֶׁלֹּא חָשׁ הָיָה מַה שֶּׁהָיָה.

יז לֹא תִשָּׂנָא אֶת אָחִיךָ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אִם נִסְבַּב מֵאָחִיךָ דָּבָר הַגּוֹרֵם לִשְׂנֹאתוֹ – לֹא תִשְׂנָאֶהוּ בִּלְבָבְךָ, אֶלָּא בְּפִיךָ דַּבֵּר אֵלָיו תּוֹכָחוֹת עַל אֲשֶׁר כָּכָה סִבֵּב, וְהוּא אָמְרוֹ **הוֹכֵחַ** וְגוֹ'. וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא**, פֵּרוּשׁ, לֹא תַחְלִיט בְּדַעְתְּךָ שֶׁמַּה שֶּׁנִּסְבַּב מֵאָחִיךָ בְּרֵשַׁע עָשָׂאן וְעוֹדְנוּ עוֹמֵד בְּחֶטְאוֹ עָמוּס עַל שִׁכְמוֹ, אֶלָּא תִּהְיֶה דָּן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, וְתוֹכִיחֶנּוּ וְעַל יְדֵי הַתּוֹכָחָה יִהְיֶה אֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים: אוֹ יִתֵּן אֲמָתְלָא לְהַנַּעֲשֶׂה וְאֵין חֵטְא, אוֹ יִתְחָרֵט עַל הַנַּעֲשֶׂה וְיָשׁוּב לְבַל עֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה, וַהֲרֵי הוּא כְּרֵעַ כְּאֵח לְךָ.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, בְּהָעִיר עוֹד בְּשִׁעוּר הַנִּדְבָּר שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "לֹא תִשְׂנָא בִּלְבָבְךָ אֶת אָחִיךָ", שֶׁיִּגְמֹר מְקוֹם הַשִּׂנְאָה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בָּהּ וְאַחַר כָּךְ יִזְכֹּר אֶת מִי יִשְׂנָא. אֲכָל יְכַוֵּן לְהוֹדִיעַ שִׁעוּר הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר ה' מְצַוֶּה עָלֶיהָ, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם שֶׁאֵינוֹ קָרוֹי שִׂנְאָה אֶלָּא שִׂנְאָה גְּמוּרָה לְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ וְלַחְפֹּץ בִּכְלִיוֹנוֹ, אֲבָל הַרְחָקָה בַּלֵּב אֵינָהּ קְרוּיָה שִׂנְאָה. לָזֶה נִתְחַכֵּם הַכָּתוּב לִסְמֹךְ **לֹא תִשָּׂנָא** עִם תֵּיבַת **אָחִיךָ**, לוֹמַר כִּי הַשְׂעָרַת הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר יְצַוֶּה ה' עָלֶיהָ הִיא הַנִּרְגָּשֶׁת בְּעֶרֶךְ אָח, וְשִׁעוּר זֶה כָּל שֶׁיַּרְחִיקֶהוּ מִלִּבּוֹ קָצַת הִנֵּה הוּא יוֹרֵד מִמַּדְרֵגַת אָח, וַהֲרֵי הוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תִשְׂנָא".

עוד יְרֵצֶה, בְּהָעִיר לָמָּה בְּאַזְהָרַת ״לֹא תִשְׁנָא״ דְּקְדֵק לוֹמַר ״אֶת אָחִיךָ״, וּבְאַזְהָרַת ״הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ״ אָמַר ״אֶת עֲמִיתֶךָ״, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁמְּדַבֵּר בִּשְׁנֵי נוֹשְׂאִים.

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקונים ה׳, תנא דבי אליהו רבה פ״ג): אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁעָבַר עֲבֵרָה בַּיּוֹם, אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בַּלַּיְלָה כִּי וַדַּאי עָשָׂה תְּשׁוּבָה. גַּם מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסחים קיג:) בְּפָרָשַׁת ״כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׂוֹנַאֲךָ״ וְגוֹ׳ שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁרָאָה בַּחֲבֵרוֹ דָּבָר מְגֻנֶּה שֶׁמִּצְוָה לִשְׂנאוֹתוֹ. וְכָאן צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁאִם רָאָה דָּבָר מְגֻנֶּה בְּתַלְמִיד חָכָם אֵינוֹ נִכְלָל בְּגֶדֶר אוֹתָם שֶׁצִּוָּה ה׳ לִשְׂנאוֹתָם, אֶלָּא צָרִיךְ לְהַחֲזִיקוֹ כִּי וַדַּאי עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ** שֶׁהוּא תַּלְמִיד חָכָם הַמִּתְכַּוֵּן בְּשֵׁם אָח, דִּכְתִיב (תהלים קכב:ח): ״לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי״. אוֹ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם ״אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא״ לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ כֵן כָּאן **אֶת אָחִיךָ** פֵּרוּשׁ, הַמִּתְרַבֶּה מִ״אֶת אָחִיךָ״, וְתֵבַת ״אָחִיךָ״ חוֹזֶרֶת עַל הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּקְרָא אָח לְיִשְׂרָאֵל (מדרש שוחר טוב כג) כִּבְיָכוֹל.

וְאָמְרוֹ **הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ** מְדַבֵּר בְּנוֹשֵׂא אַחֵר, שֶׁהֵם הַמּוֹן הָעָם, וְלָזֶה אָמַר **אֶת עֲמִיתֶךָ** וְלֹא אָמַר ״הוֹכֵחַ תּוֹכִיחֶנּוּ״ וְחוֹזֵר לְאָחִיךָ שֶׁאָמַר בִּתְחִלָּה, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ שֶׁהוּא תַּלְמִיד חָכָם, אֶלָּא בַּהֲמוֹן הָעָם שֶׁמִּצְוָה לִשְׂנאוֹתוֹ, מְצַוֵּהוּ ה׳ שֶׁיּוֹכִיחֶנּוּ עַל פָּנָיו ״לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה״ בְּנַעֲימוּת לָשׁוֹן, בְּחִבָּה וּבְרַכּוּת לָשׁוֹן. וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִמְנַע מִמֶּנּוּ הַתּוֹכָחוֹת, שֶׁבָּזֶה יִשָּׂאֵר בְּמַשָּׂא חֶטְאוֹ וְלֹא יָשׁוּב אֶל ה׳, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא הוֹכִיחוֹ בִּטֵּל עֲשֵׂה דְּהוֹכֵחַ וְלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל ״וְלֹא תִשָּׂא״.

עוֹד יְרֵצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כתובות קה:) הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּסָנוּ לֵיהּ בְּנֵי מָאתַיִם מִשּׁוּם דְּמוֹכַח לְהוּ בְּמִילֵי דִּשְׁמַיָּא. וּמֵעַתָּה יֹאמַר הֵחָכָם: ״לָמָּה לִי קִנְאָה, לָמָּה לִי שִׂנְאָה וְתַחֲרוּת עִם זֶרַע יִשְׂרָאֵל? וְאֶחְדַּל מֵהוֹכִיחַ וְאֶהְיֶה אָהוּב וְנֶחְמָד לְכֻלָּן!״ לָזֶה נִתְחַכֵּם ה׳ וְקוֹדֶם שֶׁצִּוָּהוּ לְהוֹכִיחַ, צִוָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִשְׂנָאוּהוּ, וַאֲחַר כָּךְ צִוָּהוּ לְהוֹכִיחַ, שֶׁהֲרֵי יִשְׂרָאֵל מַזְהָרִים מֵה׳ לְבַל יִשְׂנָאוּהוּ. וְאִם תֹּאמַר: ״וּמִי יַעַרְבֵנוּ לָעָם שֶׁלֹּא יִשְׂנָאוּהוּ וְיִשְׁמְרוּ מִצְוֹת לֹא תִשְׂנָא?״ לָזֶה אָמַר **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַחְשְׁדֵם בְּחֵטְא זֶה אֶלָּא יַחְזִיקֵם בְּכַשְׁרוּת. וְאוֹמֵר לְשׁוֹן יָחִיד לִשְׁלוֹל הַחֶשֶׁד אֲפִלּוּ מִיָּחִיד, שֶׁיַּחְזִיק כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִשְׂנְאוּ בַּשַּׁעַר מוֹכִיחַ, וּבָזֶה יוֹכִיחַ וְיַחְזוֹר וְיוֹכִיחַ עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ מוֹסָרוֹ.

עוֹד יְרֵצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לג:) בַּעֲוֹן הַדּוֹר נִתְפָּסִים גְּדוֹלֵי עוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שיר השירים א:יד) ״אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר״ וְגוֹ׳, וּלְצַד זֶה חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁתִּכָּנֵס בְּלֵב קְרוֹבֵי ה׳ הַרְחָקַת הַלֵּב עַל מַעֲשֵׂה ה׳ זֶה, כִּי יֹאמְרוּ שֶׁאֵינָם מֻבְטָחִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְשַׁלְוָתָם הֲגַם כִּי יַפְלִיאוּ לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיהֶם. לָזֶה בָּא דְּבַר ה׳ כָּאן וְאָמַר לְצַדִּיקָיו ״לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ״, פֵּרוּשׁ ״אָחִיךָ״ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת שֶׁלֹּא לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּהַשְׁוָאָה יִקָּרֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָח אֶלָּא לְהַקָּרוֹבִים וְהַדְּבֵקִים בַּה׳ כְּרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, וְצִוָּה לָהֶם שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק לִבָּם מֵה׳, שֶׁהַהַרְחָקָה הִיא עֲנַף הַשִּׂנְאָה. וְאִם תֹּאמַר, מָה אָשִׁיב אֶל לִבִּי לְבַטָּחוֹן בְּחַיַּי וּבְשַׁלְוָתִי, לָזֶה אָמַר **הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ** וּבָזֶה לֹא תִשָּׂא אַתָּה עָלָיו, פֵּרוּשׁ, בִּשְׁבִילוֹ, חֵטְא, כִּי כְּלוּם טַעַם תְּפִיסַת הַצַּדִּיק הוּא בִּשְׁבִיל עֲוֹן הַדּוֹר, אִם יוֹכִיחֶנּוּ חֲבֵרוֹ הוּא נִצּוֹל מִמָּה נַפְשָׁךְ, אִם חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה חֲבֵרֵי אֵין כָּאן עֲוֹנוֹת שֶׁיִּתָּפְשׂ עֲלֵיהֶם, וְאִם לֹא חָזְרוּ חֲבֵרֵי נִפְטַרְתָּ מִתְּפִיסָה, כְּמוֹ שֶׁגִּלָּה סוֹדוֹ בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב (יחזקאל לג:ט): ״וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְגוֹ׳ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְאַתָּה אֶת נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ״. וּלְדָרָךְ זֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדְּקְדּוּקִים שֶׁדִּקְדְּקָנוּ בַּפָּסוּק.

שׁוּב בָּא לְיָדֵי תַּנָּא דְּבֵי אֵלְיָהוּ (רבה פי״ח) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְכִי בְּאַחִים מִן הָאָב וְהָאֵם הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לוֹ אַחִים לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא וְלֹא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא צַדִּיקֵי עוֹלָם שֶׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ בְּתוֹרָתוֹ בְּכָל יוֹם, שֶׁקָּרָא אוֹתָם אַחִים וְרֵעִים, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְתֵדַע שֶׁמַּעֲלַת אָח יוֹתֵר מִמַּדְרֵגַת בָּנִים, כְּמַאֲמַר זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שיר השירים רבה פ״ג): לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקָּרָאהּ בִּתִּי, לֹא זָז וְכוּ׳ עַד שֶׁקָּרָאהּ אֲחוֹתִי.

יח לֹא תַקֹּם וְגוֹ׳. רַז״ל (תורת כהנים כאן; יומא כג.) אָמְרוּ: נְקִימָה הוּא שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ כְּמַעֲשֵׂהוּ הָרַע, נְטִירָה שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ ״לֹא אֶעֱשֶׂה לְךָ כְּמַעֲשֶׂיךָ״. וּכְפִי זֶה נָתַן טַעַם הַכָּתוּב לְמִצְוָה זוֹ בְּסִמִיכוּת ״וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״, פֵּרוּשׁ כִּי ה׳ חָפֵץ שֶׁתִּהְיֶה אוֹהֵב רֵעֲךָ כָּמוֹךָ, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר לוֹ כֵּן, הֲרֵי גִּלִּיתָ דַּעְתְּךָ כִּי טָמוּן הָיָה בִּלְבָבְךָ מַעֲשֶׂהוּ בִּלְתִּי הָגוּן לְךָ. וְנָתַן טַעַם לַדָּבָר ״אֲנִי ה׳״, פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (זוהר ח״ג טז.) שֶׁבְּאֶמְצָעוּת יִחוּד הַלְּבָבוֹת מִתְיַחֵד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, לְהֱיוֹת שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֵם עַנְפֵּי שֵׁם הֲוָי״ה בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (דברים ל״ב:ט׳) ״כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ״.

וְנִתְחַכֵּם ה׳ לְצַוּוֹת בְּעִנְיַן הַנְּהָגַת יִשְׂרָאֵל זֶה עִם זֶה בְּהַדְרָגָה. מִצְוָה א׳: לֹא תִשְׂנָא. ב׳: לֹא תִקֹּם וְגוֹ׳. ג׳: וְאָהַבְתָּ, וְדִקְדֵּק לוֹמַר, אָחִיךָ, עִמְּךָ, לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְוָה אֶלָּא עַל אֲנָשִׁים שֶׁעוֹשִׂים מַעֲשֶׂה עִמְּךָ, אֲבָל שׁוֹנְאֵי ה׳ כְּגוֹן הַמּוּמָרִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים אָסוּר לֶאֱהֹב אוֹתָם וְאַדְרַבָּה צָרִיךְ לִשְׂנאוֹתָם, כְּאָמְרוֹ (תהלים קלט:כא) ״הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה׳ אֶשְׂנָא״:

יט אֶת חֻקֹּתַי וְגוֹ׳ בְּהֶמְתְּךָ וְגוֹ׳. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא בְּהֶמְתּוֹ, בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֶת חֻקֹּתַי״, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר **בְּהֶמְתְּךָ**? הָיָה לוֹ לוֹמַר ״בְּהֵמָה לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם״, וְאָז לֹא הָיָה צָרִיךְ לְרַבּוֹת בֶּהֱמַת אֲחֵרִים. וְרָאִיתִי לְהָרַב בַּעַל קֶרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁכָּתַב בָּזֶה שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה. וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִים לִי, כִּי לֹא יְדַבֵּר בַּהֹוֶה בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְטָעוֹת וְיִצְטָרֵךְ לְהוֹסִיף דְּבָרִים לְהָסִיר הַטָּעוּת.

וְגַרְאֶה בְּהָעִיר בְּסֵדֶר הַכְּתוּבִים, לָמָּה סָמַךְ הַכָּתוּב מִצְוַת הַרְבָּעָה לְמִצְוַת אַהֲבַת רֵעִים, וּמִי יוֹדֵעַ לְסַדֵּר סֵדֶר מַתְאִים כַּה׳ אֱלֹהֵינוּ. אָכֵן לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ עַל

אַהֲבַת הַחֲבֵרִים וְהִתְקַשְּׁרוּת לְבָבָם יַחַד כִּי חָפֵץ ה׳ הִתְקַשְּׁרוּת עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וּמִזֶּה יֹאמַר אָדָם כִּי לֹא יַקְפִּיד ה׳ עַל הַרְבָּעַת טְהוֹרָה עִם טְהוֹרָה, לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וְאָמַר כִּי אֵין הָרָצוֹן בָּזֶה לְקַשֵּׁר בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה וַאֲפִלּוּ בִּשְׁנֵי עַנְפֵי הַטַּהֲרָה הֲגַם שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִין טַהֲרָה, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר ״בְּהֶמְתְּךָ״ פֵּרוּשׁ בְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְךָ לַאֲכִילָה. וְתִמְצָא שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה, טְהוֹרָה עִם טְמֵאָה, טְמֵאָה עִם טְהוֹרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ״, עַד כָּאן. הִנֵּה שֶׁסּוֹבֵר הַתַּנָּא כִּי ״בְּהֶמְתְּךָ״ הִיא בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְאִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב ״בְּהֶמְתְּךָ״ לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַטְּהוֹרָה בִּכְלָל, וְאַדְרַבָּה יֻכְשַׁר הַמַּעֲשֶׂה לְצַד שֶׁהוּא הִתְקַשְּׁרוּת מִין טַהֲרָה, וְהַגַּם שֶׁהָיָה ה׳ מְרַבֶּה אֵיזֶה רִבּוּי הָיִיתִי דּוֹרְשׁוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁאָר תַּעֲרֹבֶת טָמֵא וְטָהוֹר.

כג וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וגו׳. שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נֶאֶמְרוּ כָּאן: א׳ בִּיאַת הָאָרֶץ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (כתובות קי:) הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכוּ׳. ב׳ לִנְטֹעַ כָּל עֵץ מַאֲכָל לְשֶׁבַח הָאָרֶץ. ג׳ לִנְהֹג שְׁנֵי עָרְלָה.

עוד יִרְמֹז בְּאָמְרוֹ **וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ**, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה לְתֵיאָבוֹן הַמּוּרְגָּשׁוֹת, אֶלָּא תִּהְיֶה כַּוָּנַת הַבִּיאָה אֶל הָאָרֶץ לְחִבּוּב וּלְחֵשֶׁק הָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה אֲשֶׁר בָּחַר ה׳ בָּהּ, הַר ה׳ שָׁמָּה. וְאָמַר כִּי אֵין כַּוָּנַת דִּבּוּר זֶה לְהַחְלִיט הַמְּנִיעָה מֵהִשְׁתַּדֵּל בִּישׁוּב הָאָרֶץ, אֶלָּא ״וּנְטַעְתֶּם״ וְגוֹ׳, הָא לָמַדְתָּ שֶׁמִּה שֶׁהִתְנָה בְּמַאֲמַר ״אֶל הָאָרֶץ״ הוּא בִּבְחִינַת תַּכְלִית הַמַּחְשָׁבָה שֶׁתִּהְיֶה לְמַעֲלַת הָאָרֶץ בְּמוּשְׂכָלוֹת, לֹא לַהֲנָאַת הַגּוּף.

וְאוּלַי שֶׁרוֹמֵז בְּאָמְרוֹ **עֵץ מַאֲכָל** עַל בְּנֵי תוֹרָה שֶׁגַּם הֵם נִקְרְאוּ נְטָעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי (שבת קיח:) חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בָּעַלְתִּי וְחָמֵשׁ נְטִיעוֹת נָטַעְתִּי, וְנִקְרָאִים גַּם כֵּן עֵץ, דִּכְתִיב (ישעיהו סה:כב) ״כִּימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי״, וּכְמוֹ כֵן דָּרְשׁוּ בַּזֹּהַר (חלק ג רב.) בְּפָסוּק ״לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ״ שֶׁמְּדַבֵּר בְּאָדָם בֶּן תּוֹרָה, וְצִוָּה ה׳ שֶׁתִּהְיֶה עִקַּר הַכְּנֶסֶת הָאָרֶץ לִנְטֹעַ בָּהּ עֵץ מַאֲכָל שֶׁהֵם בְּנֵי תוֹרָה, כִּי אֲוִירָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחְכִּים וּמְטַהֵר הַנֶּפֶשׁ (בבא בתרא קנח:), וְנִקְרָא בֶּן תּוֹרָה עֵץ מַאֲכָל כִּי מְמֻנּוּ מָזוֹן לַנֶּפֶשׁ. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא (מסכת כלה רבתי פרק ב) שֶׁלִּמֵּד תּוֹרָה לְאוֹתוֹ תִּינוֹק שֶׁהָיָה אָבִיו מֵת וְנָתוּן בְּצָרָה גְּדוֹלָה, וּמִיּוֹם שֶׁפָּתַח פִּיו בְּדִבְרֵי תוֹרָה נֶהֱנָה אָבִיו בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן:

וְאָמַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים **יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים**, פֵּרוּשׁ אֲטוּמִים, שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהֶם צִפְצוּף תּוֹרָה שֶׁהוּא פְּרִי מַאֲכָל (תנחומא, קדושים יד), שֶׁעַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים אֵין הַתִּינוֹק יָכוֹל לְדַבֵּר, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר יְלַמְּדוּ לוֹמַר ״תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ״, ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״, וְזֶה יִקָּרֵא ״קֹדֶשׁ הִלּוּלִים״, וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ה:כד) בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, וְיַתְחִיל לִהְיוֹת עֵץ מַאֲכָל.

וְסָמַךְ הַכָּתוּב לָזֶה מִצְוַת **לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם**, רָמַז הַכָּתוּב שֶׁלֹּא יִהְיֶה סִפּוּקוֹ בְּמַאֲכָלוֹ עַל סִבַּת הַדָּם שֶׁהוּא גֶּשֶׁם הָאָדָם וּתְכוּנָתוֹ, אֶלָּא לְתַכְלִית הַמַּשְׂכָּל הָרָמוּז בְּעֵץ מַאֲכָל. וְסָמַךְ לָזֶה גַּם כֵּן מִצְוַת **לֹא תְנַחֲשׁוּ**, כִּי תַּכְלִית אֲכִילַת הַדָּם הוּא חֵלֶק הַנָּחָשׁ, בְּסוֹד (ישעיהו סה:כה) ״וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ״, וְהוּא אוֹכֵל כָּל גֶּשֶׁם הָאָדָם עַד כְּלוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא תְעוֹנְנוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (איוב ז:ט) ״כָּלָה עָנָן וַיֵּלֶךְ כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא יַעֲלֶה״, וּפָסוּק זֶה מְדַבֵּר בַּהוֹלֵךְ אַחַר הַמַּרְגֵּשׁ לְהַרְבּוֹת חֵלֶב וָדָם.

כו לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם סָמַךְ הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ לְמִצְוַת עָרְלָה, לְרַמֵּז מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תלפיות, בראשית רבה כא:ז) כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן חָטָא בַּאֲכִילַת עֵץ הַדַּעַת קֹדֶם זְמַן הֶתֵּרוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת עָרְלָה, שֶׁאִם הָיָה מַמְתִּין עַד לֵיל שַׁבָּת קֹדֶשׁ הָיָה מְקֻדָּשׁ עַל הַיַּיִן, וְזֶה הוּא סוֹד דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין לח:) אָדָם מוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ הָיָה, זוֹ הִיא עָרְלָתוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב סָמוּךְ לְאַזְהָרַת ״וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ״ – **לֹא תֹאכְלוּ**, פֵּרוּשׁ, מִפְּרִי עָרְלָה, **עַל הַדָּם**, פֵּרוּשׁ, עַל סִבַּת הַדָּם, כִּי זוֹ סִבָּה לְכָל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דַּם אָדָם וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי סִבַּת הָעֲרָלוֹת וְעִקָּרָם זֶה מְקוֹרָם, שְׁזוּלַת חֵטְא אָדָם לֹא הָיְתָה עָרְלָה בָּעוֹלָם לֹא שֶׁל צוֹמֵחַ וְלֹא שֶׁל בַּעֲלֵי חַיִּים.

כז לֹא תַקִּפוּ וְגוֹ׳. בְּהַקֶּפַת הָרֹאשׁ אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים, וּבְהַשְׁחָתַת הַזָּקָן אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּאַזְהָרַת ״לֹא תַקִּיף״ הֲגַם שֶׁאֵינוֹ בְּאַזְהָרַת ״לֹא תַשְׁחִית״, כְּגוֹן מִי שֶׁעֲדַיִן אֵין לוֹ חֲתִימַת זָקָן, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ בְּ״לֹא תַשְׁחִית״ אֵינוֹ בְּ״לֹא תַקִּיף״, כֻּדְּרָךְ שֶׁדָּרְשׁוּ (קידושין לה:) בְּמִשְׁפַּט הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן בְּ״לֹא תַקִּיפוּ״ כֵּיוָן שֶׁאֵינָם בְּ״לֹא תַשְׁחִית״. וְאִם תֹּאמַר, וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֵלּוּ וּלְמַעֵט אֵלּוּ, מְרֻבֶּה אֲנִי הַזְּכָרִים שֶׁיֵּשְׁנָם בְּ״לֹא תַשְׁחִית״ כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ, וּמְמַעֵט אֲנִי הַנָּשִׁים שֶׁאֵין בְּמִינָם ״לֹא תַשְׁחִית״.

כח וְשָׁרָט לָנֶפֶשׁ וגו׳. אָמְרוֹ **לָנֶפֶשׁ**, לוֹמַר הֲגַם שֶׁהַשָּׂרָט חִבּוּל הַגּוּף הוּא עַל פְּרֻדַּת הַנֶּפֶשׁ הַיְקָרָה. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם**, הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי לֹא יִפְגֹּם פְּגָם זֶה בַּנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא נַרְתִּק הַנֶּפֶשׁ. וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מֵתוֹ (שבת מג) אֵין הַמַּעֲשֶׂה פּוֹגֵם כָּל כָּךְ כְּעוֹשֶׂה בִּשְׂאָט בְּנַפְשׁוֹ וּבִישׁוּב הַדַּעַת. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַחֲרֵי זֶה **וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם** וְלֹא אָמַר ״בִּבְשַׂרְכֶם״, לוֹמַר שֶׁלֹּא בַּבָּשָׂר לְבַד יִגְרֹם הַפְּגָם אֶלָּא גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָאָדָם, לְצַד שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצַּד צַעַר וְחֹם הַכְּאֵב שֶׁנֹּאמַר בּוֹ (בבא בתרא טז:) אֵין אָדָם נִתְפָּס עַל צַעֲרוֹ.

וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה׳** – יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמַר הָאֱלֹהִי הָרַשְׁבַּ״י (זוהר ח״ג רמז), כִּי תֵּבַת ״אֲנִי״ תַּגִּיד עַל כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר אָנוּ קוֹרְאִים שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְשָׁם

הֲרֵי״ה בָּרוּךְ הוּא הוּא מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת, וְרָמַז בָּזֶה כִּי יַקְפִּיד ה׳ עַל כְּבוֹד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ וְעַל כְּבוֹד שְׁכִינָתוֹ, וּלְבָרֵךְ זֶה יְצַו ה׳ לְהָאָדָם לְבַל יִפְגֹּם גּוּפוֹ וְנִשְׁמָתוֹ בְּשָׁנֵי מַעֲשִׂים הָרְשׁוּמִים שֶׁהֵם שֹׁרֶט לָנֶפֶשׁ וּכְתֹבֶת קַעֲקַע.

כט אַל תְּחַלֵּל אֶת בְּתְּךָ וְגו׳. פֵּרוּשׁ, יְצַו הָאֵל לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת שֶׁלֹּא יְנַהֵג בָּהּ מִנְהַג חוּלִין לְהַרְאוֹתָהּ לִפְנֵי כֹּל וּלְהִתְנָאוֹת לִפְנֵיהֶם, אֶלָּא כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה. וַהֲגַם שֶׁיִּתְכַּוֵּן בָּהּ לְהַנָּאַת זוּוגָהּ כְּדֵי שֶׁיְּוַדֵּע כִּי בַּת יָפָה וּנְעִימָה הִיא וְתִנָּשֵׂא לָרְאוּי לָהּ, עַל כָּל זֶה יְצַו הָאֵל כִּי חִלּוּל הוּא לָהּ, וַהֲיוֹצֵא מִזֶּה הוּא לְהַזְנוֹתָהּ לֹא לְהַשִּׂיאָהּ, כִּי יִבְעַר בָּהּ אֵשׁ הַטִּבְעִי וּתְחַלֵּל כְּבוֹדָהּ. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא שֶׁתִּהְיֶה סִבָּה לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּלֵב רוֹאֶה וְחוֹמֵד וְתִזְנֶה הָאָרֶץ, וּלְבַסּוֹף ״וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה״, וְנִמְצָא עָוֹן כָּל הָרֶשַׁע תָּלוּי בְּצַוָּארוֹ. וְצָא וּלְמַד מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת בְּפָסוּק (ויקרא יח:ב) ״כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם״, שֶׁחוּשׁ הָרְאוּת יַגְדִּיל הַחֵפֶץ בַּדָּבָר וְיבַטֵּל כֹּחַ הָרָצוֹן בַּמְּנִיעָה וְיַסֵּהוּ אֶל חֵפֶץ הַמַּעֲשֶׂה רַחֲמָנָא לִיצְלַן:

ל אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וְגו׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר וְאָמַר פַּעַם שְׁנִיָּה מַה שֶּׁצִּוָּה בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה (ויקרא יט:ג). וְרַז״ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: יָכוֹל יְהֵא בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״ וְגוֹמֵר, עַד כָּאן. דְּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה יוֹצִיאוּ אוֹתָנוּ מִקּוֹשִׁי הַסְּמִיכוּת, אֲבָל קוֹשִׁי הַכֶּפֶל בִּמְקוֹמוֹ מֻנָּח, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב ״וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ״ סָמוּךְ לְמַאֲמַר ״וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״ הָאָמוּר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה ״וְאֶת שַׁבְּתֹתַי״ וְגוֹ׳.

וְנִרְאֶה כִּי מִצְוָה זוֹ קְשׁוּרָה עִם מַה שֶּׁלְּפָנֶיהָ, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ לָאָב לְבַל יְחַלֵּל בִּתּוֹ לְהַזְנוֹתָהּ, לְפְעָמִים יִמָּצֵא כִּי הַבַּת מֵעַצְמָהּ תְּחַלֵּל כְּבוֹד עַצְמָהּ וּכְבוֹד אָבִיהָ לִזְנוֹת וְאֵין יַד הָאָב בָּאֶמְצַע, לָזֶה צִוָּה ה׳ לָאָב שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁמִירָה לְבַל תִּזְנֶה הַבַּת כִּי הַכֹּל תָּלוּי בַּמּוֹלִיד. וְלִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ שָׁלֹשׁ סִבּוֹת אֲשֶׁר יַפְעִילוּ הוֹלָדַת טֶבַע רַע בַּנּוֹלָדִים: הָאֶחָד, אִם בִּשְׁעַת הַזִּווּג יְכַוֵּן אֶל הֲנָאַת הַמִּשְׁגָּל לֹא לְסִבַּת מְצַוַּת הַבּוֹרֵא לְקַיֵּם הַמִּין, זֶה יוֹלִיד בַּנּוֹלָד תִּגְבּוֹרֶת (רע). הַמִּין הַשֵּׁנִי מִמֶּנָּה, פֵּרוּשׁ מִצַּד שֶׁהָאִשָּׁה מַעֲשֶׂיהָ לֹא טוֹבִים, רַחְלָא בָּתַר רַחְלָא אָזְלָא (כתובות סג.). ג׳, אִם הַמּוֹלִידִים אָב אוֹ אֵם חָשְׁבוּ בְּחִינַת הָרַע בְּהֶסַּח הַדַּעַת, וּכְמַעֲשֶׂה חִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם (סנהדרין קד.) אֲשֶׁר מַחֲשַׁבְתָּם סִבְּבָה הוֹלָדַת בִּלְתִּי הָגוּן, חֲגַם הֵיוֹתָם יְסוֹדֵי עוֹלָם.

כְּנֶגֶד סִבָּה רִאשׁוֹנָה אָמַר **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בַּזֹּהַר (ח״ב פט.) בְּפָסוּק ״לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתַי״ (ישעיהו נו:ד), שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים הַמְּסָרְסִים אֶת עַצְמָם וְאֵינָם נִזְקָקִים לִנְשׁוֹתֵיהֶם אֶלָּא בְּלֵיל שַׁבָּת, וּמוֹשְׁכִין לִבְנֵיהֶם נְשָׁמוֹת קְדוֹשִׁים, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהֲרוֹצֶה לְהוֹלִיד בֵּן בַּעַל נֶפֶשׁ טְהוֹרָה צָרִיךְ לְסָרֵס עַצְמוֹ וְלַעֲצֹר כֹּחַ הַתֹּאַב, וְלֹא יִפְעַל אֶלָּא לַתַּכְלִית הַמְצֻוֶּה בּוֹ מֵאֵת ה׳ בָּרוּךְ הוּא. וְהוּא מַאֲמַר ה׳ לְמְנֹעַ נֶפֶשׁ זוֹנָה מִבֵּיתוֹ, **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ** לְהִזְדַּוֵּג בָּהֶם, וּבָזֶה תּוֹלִיד נְשָׁמָה קְדוֹשָׁה הַמּוֹאֶסֶת בִּזְנוּת. וּכְנֶגֶד סִבָּה שְׁנִיָּה שֶׁהוּא הַחֶשֶׁק מִצַּד הָאֵם אָמַר **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ**, אַזְהָרָה לִירֹא מֵהַמִּקְדָּשׁ, וּבָזֶה תִּשְׁמֹר עַצְמָהּ הָאִשָּׁה לְבַל יְבִיאֶנָּה אֶל הַמִּקְדָּשׁ לְהַשְׁקוֹתָהּ מֵי הַמָּרִים. וּכְנֶגֶד סִבָּה שְׁלִישִׁית סָמַךְ לָזֶה אַזְהָרַת **אַל תִּפְנוּ אֶל הָאוֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים**, הֵם בְּחִינַת הַשֵּׂמָאָה הָרוֹצָה וּמִתְאַוָּה לְהִדָּבֵק בָּאָדָם הַטָּהוֹר.

וְתֵיבַת **אוֹבוֹת** לְשׁוֹן אָבָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כג:ו) ״וְלֹא אָבָה ה׳״. וְרָמַז **יִדְּעֹנִי** הוּא לוֹמַר שֶׁלֹּא יַחְשׁוֹב יִהְיֶה יָדוּעַ אֶצְלוֹ, כִּי יְדִיעַת הַטָּמֵא מַכְרַחַת הָאָדָם לְהִדָּבֵק בּוֹ כְּטֶבַע הַשָּׁפֵל שֶׁחָפֵץ לְהִדָּבֵק בְּעֶלְיוֹן וְחָשׁוּק.

וְאָמַר אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם, בָּא לָתֵת טַעַם לְהֶמְשֵׁךְ נֶפֶשׁ רָעָה מִסִּבַּת הַחוֹשֵׁב, כִּי לְצַד כִּי ה׳ אֱלֹהֵינוּ, פֵּרוּשׁ, שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל, בַּחֲשׁוֹב הָאָדָם בִּבְחִינַת הָרַע מִסְתַּלֵּק כֹּחַ הַקְּדֻשָּׁה וְאֵין מִזְדַּמֵּן לְפָנָיו לְהַמְשִׁיךְ אֶלָּא חֵלֶק הָרַע. נִמְצָא כִּי כָּל שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר עַצְמוֹ מִשֶּׁלֹּשׁ סִבּוֹת הוּא מְחַלֵּל בִּתּוֹ וְכוּ׳:

לב מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְגו׳ – רַז״ל אָמְרוּ (קידושין לב:) ״מִפְּנֵי שֵׂיבָה״, שֶׁהוּא גְּדוֹל בְּשָׁנִים, ״תָּקוּם וְהָדַרְתָּ״, קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר. ״תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן״ – זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה. קָשֶׁה, כְּפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר ״מִפְּנֵי שֵׂיבָה וּמִפְּנֵי זָקֵן תָּקוּם וְהָדַרְתָּ״. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַמְשִׁיךְ הַהִדּוּר לְזָקֵן זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה, וְהַקִּימָה לְשֵׂיבָה שֶׁהוּא הַבָּא בַּיָּמִים. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁצָּרִיךְ הַדָּרָגָה גְּדוֹלָה בִּכְבוֹד הֶחָכָם יוֹתֵר מִכְּבוֹד גָּדוֹל בְּשָׁנִים. וַהֲגַם שֶׁדָּרְשׁוּ זַ״ל קִימָה וְהִדּוּר לָזֶה וְקִימָה וְהִדּוּר לָזֶה, עִם כָּל זֶה מִמַּה שֶּׁנִּתְחַכֵּם הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה לְהַמְשִׁיךְ הִדּוּר לְזָקֵן, הוֹדִיעֵנוּ כִּי גָּדוֹל הִדּוּר לְזָקֵן מֵהִדּוּר גָּדוֹל בְּשָׁנִים. וּמֵעַתָּה נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְכַבֵּד הֶחָכָם יוֹתֵר מִבַּעַל שֵׂיבָה.

עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה סה:ט) כִּי אַבְרָהָם אָבִינוּ בִּקֵּשׁ עַל הַשֵּׂיבָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִקְרָא הָאָב מְהַבֵּן וְכוּ׳, דִּכְתִיב (בראשית כד:א) ״וְאַבְרָהָם זָקֵן״, וְהוּא אָמְרוֹ **מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם**, וּבָזֶה אַתָּה מְהַדֵּר פְּנֵי זָקֵן שֶׁהוּא אַבְרָהָם, דִּכְתִיב ״וְאַבְרָהָם זָקֵן״, שֶׁעַל יָדוֹ הָיָה דָּבָר זֶה.

עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה יב:ו) כִּי הָרְשָׁעִים כְּפוּפֵי קוֹמָה, וַיצַו ה׳ לָאָדָם שֶׁיִּתְעוֹרֵר לְתַקֵּן מַעֲשָׂיו לָשׁוּב לַה׳ וְזוֹ הִיא קִימָתוֹ, וְהֶעִירוּ לְתַקֵּן מַעֲשָׂיו מִפְּנֵי שֵׂיבָה, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּבְחוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאבַד מִמֶּנּוּ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יבמות נ.) זָכָה מַשְׁלִימִין לוֹ, לֹא זָכָה פּוֹחֲתִין לוֹ וְלֹא יַגִּיעַ לִימֵי שְׁנוֹתֵינוּ שִׁבְעִים שָׁנָה. גַּם רָמַז כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ יָמִים רָעִים בְּעֵת שֵׂיבָתוֹ שֶׁהֵם יִסּוּרִין הַקָּשִׁים לָאָדָם מִכָּל יִסּוּרִין, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קהלת רבה יב:א) כִּי הֵם יָמִים שֶׁכֹּחוֹת הָאָדָם וְהִשְׁתַּדְּלוּתָיו אֲפֵסִים וְהוּא צָרִיךְ לְהַשְׁגָּחָה אֱלֹהִית:

עוֹד יִרְמֹז **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן**, פֵּרוּשׁ זִקְנַת עַצְמוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (סוכה נג.): אַשְׁרֵי יַלְדוּתֵנוּ שֶׁלֹּא בִּיְּשָׁה אֶת זִקְנוּתֵנוּ. גַּם רָמַז לְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה

יד:) שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיק הוֹלֵךְ מֵעוֹלָם הַזֶּה, אוֹמְרִים לְאַבְרָהָם אָבִינוּ: אַשְׁרֶיךָ אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁצַּדִּיק זֶה יָצָא מֵחֶלְצֶיךָ, וּכְשֶׁהוֹלֵךְ הָרָשָׁע לֹא דַי שֶׁאֵין אוֹמְרִים כֵּן לְפָנָיו אֶלָּא שֶׁהוּא מִצְטַעֵר. לָזֶה מְעוֹרֵר ה׳ לְהָאָדָם וְאוֹמֵר לוֹ **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן**, זֶה אַבְרָהָם שֶׁמִּתְהַדֵּר כְּשֶׁאוֹמְרִים לְפָנָיו ״אַשְׁרֶיךָ״ וְכוּ׳. וְהוֹסִיף לְהַפְחִידוֹ מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַבָּא, וְאָמַר **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** – זוֹ יִרְאַת עֹנֶשׁ יוֹם הַדִּין, **אֲנִי ה׳** – זוֹ תַּשְׁלוּם שָׂכָר טוֹב שֶׁל עוֹלָם הַבָּא. אוֹ יִרְצֶה לְהָעִיר הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה, יִרְאָה – ״וְיָרֵאתָ״ וְגוֹ׳, אַהֲבָה – ״אֲנִי ה׳״, כִּי שֵׁם זֶה הוּא מְקוֹר הָאַהֲבָה הַחֲשׁוּקָה בְּלֵב כָּל מַשְׂכִּיל.

לג וְכִי יָגוּר אִתְּךָ וְגוֹ׳. אָמַר לָשׁוֹן יָחִיד **אִתְּךָ** וְחָזַר לוֹמַר לְשׁוֹן רַבִּים **בְּאַרְצְכֶם.** לְצַד כִּי הַמְשָׂכַת הַגֵּרִים תִּהְיֶה בְּאֶמְצָעוּת הַצַּדִּיק אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, גַּם לְצַד טֹהַר אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה תִּגָּרֵר נַפְשׁוֹת הַשְּׁבוּיוֹת, לָזֶה אָמַר **אִתְּךָ** לְשׁוֹן יָחִיד לִרְמֹז אֶל הַצַּדִּיק, כִּי לֹא כֵּלָּן הֵם בְּגֶדֶר הַמְשָׂכַת עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְאָמַר **בְּאַרְצְכֶם** לִרְמֹז לְמַעֲשֶׂה הָאָרֶץ, שֶׁגַּם הִיא יְשֻׁנָּה בְּגֶדֶר פְּעֻלָּה טוֹבָה זוֹ.

עוֹד יִרְמֹז עַל הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אִתָּנוּ, וְיֵצוּ ה׳ ״כִּי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר״ מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ. דְּקִדֵּק לוֹמַר ״אִתְּךָ״ עַל דֶּרֶךְ (תהלים עח:ס) ״אֹהֶל שָׁכַן בָּאָדָם״. וְאָמַר **בְּאַרְצְכֶם** הִיא אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה כִּי שָׁם מְקוֹם הַשְּׁכִינָה, וְעָזְבָה מְקוֹמָהּ עֶלְיוֹן וּבָאָה לָגוּר בָּאָרֶץ. ״לֹא תוֹנוּ אוֹתוֹ״, שֶׁאֵין לְךָ אוֹנָאָה כְּאוֹנָאַת הַשְּׁכִינָה. וְאָמְרוֹ **כְּאֶזְרָח מִכֶּם** וְגוֹ׳ לְהַזְהִיר עַל הַגֵּרִים וְכוּ׳ הַבָּאִים לְהִתְיַהֵד.

לד כְּאֶזְרָח מִכֶּם וְגוֹ׳. כָּאן גִּלָּה ה׳ סוֹדוֹ שֶׁכָּל נַפְשׁוֹת עַם קְדוֹשׁוֹ הָיוּ טְבוּעִים בְּמִצְרַיִם בְּתוֹךְ הָאוּמּוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר ״כְּאֶזְרָח מִכֶּם״ וְגוֹ׳. וְאִם תֹּאמַר אֵיךְ יִשְׁוֶה זֶרַע מְרֵעִים שֶׁאֲבוֹתָיו גּוֹיִם לְאֶזְרָח שֶׁאֲבוֹתָיו יְדִידֵי ה׳? לָזֶה אָמַר **כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם**, פֵּרוּשׁ נַפְשׁוֹתָם הָיוּ מְעֹרָבִים תּוֹךְ קְלִפּוֹת מִצְרַיִם, וְעַיִן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ (שמות כ:ב) בְּפָסוּק ״אָנֹכִי ה׳ וְגוֹ׳ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״ וְגוֹ׳, וּכְמוֹ כֵן גֵּר זֶה הָיְתָה נַפְשׁוֹ תּוֹךְ הַקְּלִפּוֹת וְעַכְשָׁיו זָרְחָה בָּעוֹלָם וְחָזְרָה לְשָׁרְשָׁהּ, וּכְפִי זֶה יֶשְׁנוֹ לִנְתִינַת טַעַם לִשְׁבָח ״כִּי גֵרִים״ וְגוֹ׳, שֶׁאִם עַל גֵּרוּת הַגּוּפוֹת אֵין הַטַּעַם נָכוֹן כִּי יִשְׁתַּנֶּה גֵּר הַבָּא מִן הָאוּמּוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶאֱהָב לְצַד הַהֶבְדֵּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּשִׁנּוּי הַמִּשְׁפָּחוֹת, כִּי לֹא כָּכָל מִשְׁפְּחוֹת הַגּוֹיִם בֵּית יִשְׂרָאֵל.

פרק כ

ב וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳. טַעַם אָמְרוֹ **וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** נִתְפַּוֵּן לְהַזְהִיר כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל לַהֲרֹג הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ, וְאָמַר בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לוֹמַר שֶׁמִּלְבַד חִיּוּב הַמַּעֲבִיר גַּם חִיּוּב כָּל הָעָם לְהַעֲנִישׁוֹ.

ג וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת מָה מָקוֹם לְעֹנֶשׁ זֶה, אַחַר שֶׁיֵּשׁ דִּין לְמַטָּה וְיִרְגְּמוּ אוֹתוֹ אָבֶן?

וְנִרְאָה כִּי יוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁמִּלְבַד עֹנֶשׁ הַהֲרִיגָה, עוֹד יִהְיֶה לוֹ עֹנֶשׁ לַנֶּפֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהִכְרַתִּי אוֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ**, פֵּרוּשׁ מֵעֲנַף נֵצֶר הַקְּדֻשָּׁה. וְנָתַן הַכָּתוּב טַעַם לִשְׁנֵי עֲנָשִׁים אֵלּוּ וְאָמַר **כִּי מִזַּרְעוֹ** וְכוּ׳ **לָמֹלֶךְ טַמֵּא** וְגוֹמֵר **וּלְחַלֵּל** וְגוֹ׳, הֲרֵי שְׁנֵי פְּגָמִים וּכְנֶגְדָּן שְׁנֵי עֲנָשִׁין: כְּנֶגֶד טַמֵּא מִקְדָּשׁ יִרְגְּמוּהוּ בָּאֶבֶן, וּכְנֶגֶד חִלּוּל שֵׁם קָדְשׁוֹ גַּם הוּא יִתְחַלֵּל וְנִכְרָת נַפְשׁוֹ מֵעַמָּהּ.

ד וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ – טַעַם הַכֶּפֶל, לוֹמַר שֶׁאִם הֶעְלִימוּ מִן הָאֶחָד שׁוּב אֵינָם יְכוֹלִין שֶׁלֹּא לְהַעְלִים מֵהַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, וְיַעְלִימוּ דַּאי מִכֻּלָּם, כִּי אִם יִרְצוּ לַעֲשׂוֹת דִּין בָּהֶם יֹאמְרוּ לָהֶם ״לָמָּה לֹא עֲשִׂיתֶם דִּין בָּאֶחָד״. אוֹ יֹאמַר **הַעְלֵם** לְבַל יִמְנְעוּהוּ מִלִּתֵּן לַמּוֹלֶךְ, **יַעְלִימוּ** מִלַּעֲשׂוֹת בּוֹ מִשְׁפָּט אַחַר אֲשֶׁר נָתַן, כְּאָמְרוֹ ״בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ״ וְגוֹמֵר.

ה וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי וְגוֹמֵר. מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב יַגִּיד שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט הָעָם, יַעֲשֶׂה ה׳ מִשְׁפָּט בּוֹ וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ גַּם כֵּן, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה אִם הָיוּ עוֹשִׂים דִּין עַם הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים רְחוֹקִים, מִמָּה נַפְשָׁךְ, אִם הֵם חַיָּבִין, בֵּין עָשׂוּ דִּין כְּמוֹ כֵן בָּרָשָׁע עַצְמוֹ בֵּין לֹא עָשׂוּ.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְאִם הַעְלֵם** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דִּין לְמַטָּה יִהְיֶה דִּין לְמַעְלָה, ״וְשַׂמְתִּי אֲנִי״ וְגוֹ׳. וּכְשֶׁיַּעֲשׂוּ דִּין לְמַעְלָה יִפְתְּחוּ גַּם כֵּן פִּנְקְסֵי בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ וְיִתְעוֹרְרוּ הַדִּינִים עַל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ.** וְחָזַר וּפֵרַשׁ שִׁימַת פָּנִים זוֹ מַה עוֹשֶׂה, וְאָמַר כְּנֶגֶד הָאִישׁ עַצְמוֹ ״וְהִכְרַתִּי אוֹתוֹ״, וּכְנֶגֶד מִשְׁפַּחְתּוֹ יִפְתְּחוּ סִפְרֵי דִּינֵיהֶם, אִם יֵשׁ מֵהֶם זוֹנִים כְּמוֹתוֹ חֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַכָּרֵת, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְאֶת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו״ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, אֲבָל אוֹתָם שֶׁנִּפְתְּחוּ סִפְרֵיו וְנִמְצָא שֶׁלֹּא זָנוּ לֹא יִכָּרְתוּ. וְאָמַר עוֹד **לִזְנוֹת** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ״הַזֹּנִים וְגוֹ׳ אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ״, נִתְפַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא זָנָה עַד עַתָּה, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הֶעֱבִיר בְּנוֹ לַמֹּלֶךְ, אֶלָּא שֶׁחָשַׁב לִזְנוֹת, מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה נִתְפָּסִים עָלֶיהָ כְּמַעֲשֶׂה, וְיִכָּרֵית ה׳ אֶת הַחוֹשֵׁב כָּעוֹשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (יחזקאל יד:ה) ״לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם״.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁאִם עַם הָאָרֶץ יַעֲשׂוּ דִּין בָּעוֹשֶׂה רַע – אֵין דִּין לְמַעְלָה, וְלֹא יָמוּת מִיִּשְׂרָאֵל זוּלַת הָעוֹבֵד לַמּוֹלֶךְ. אֲבָל אִם לֹא יַעֲשׂוּ דִּין, נִפְתָּחִים סִפְרֵי כָּל הַמִּשְׁפָּחָה וּמִתְעוֹרֵר הַדִּין גַּם עֲלֵיהֶם, וְנִתְפָּסִים גַּם עַל הַמַּחְשָׁבָה. וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (דברים רבה ה:ד): בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ דִּין וְכוּ׳ אֵין וְכוּ׳, עַד כָּאן.

קָשֶׁה, פְּשִׁיטָא שֶׁכְּשֶׁיַּעֲשׂוּ דִּין לְמַטָּה מַה מָּקוֹם לַדִּין לֵיעָשׂוֹת לְמַעְלָה? וּלְדַרְכֵּנוּ יְרוּיַק עַל נָכוֹן, שֶׁכְּשֶׁעוֹשִׂין דִּין לְמַטָּה נִמְנָע דִּין לְמַעְלָה, פֵּרוּשׁ דִּין הַשָּׁאָר שֶׁאֵין סְפֵרֵיהֶם נִפְתָּחִים. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ראש השנה טז:) שֶׁכְּשֶׁנִּפְתָּחִים סִפְרֵי הַדִּינִים, אָדָם נִכְנָס בְּסַכָּנָה וְצָרִיךְ זְכוּת גָּדוֹל לִיפָּטֵר.

ז **וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים.** יְצוּ ה׳ שֶׁיִּהְיוּ נוֹטִים אֶל בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וּבָזֶה הוּא מַבְטִיחָם שֶׁיִּהְיוּ בְּמַדְרֵגַת מַלְאָכִים הַנִּקְרָאִים קְדוֹשִׁים, דִּכְתִיב (דניאל ח:יג) ״וַיֹּאמֶר אֶחָד קָדוֹשׁ״, וְהוּא אָמְרוֹ **וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים.** וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פ״כ) בְּפָסוּק ״כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב״ וְגוֹ׳ כִּי הַמַּלְאָכִים יִהְיוּ עוֹמְדִים בַּשּׁוּרָה הַחִיצוֹנָה וְיִשְׂרָאֵל בְּפָנִים, וְשׁוֹאֲלִים מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים לְעַם קְדוֹשׁוֹ ״מַה פָּעַל אֵל״. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי קְדוֹשָׁיו בִּמְקוֹם הַמַּלְאָכִים הֵם יִשְׂרָאֵל. וְחָזַר הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ הַדָּבָר שֶׁבּוֹ יִתְקַדְּשׁוּ וְאָמַר **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי**, פֵּרוּשׁ, תִּשְׁמְרוּ מִצְווֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וּתְקַיְּמוּ מִצְווֹת עֲשֵׂה, בָּזֶה אֲנִי מְקַדֵּשְׁכֶם, כִּי עַל יְדֵי זֶה שֵׁם חֲוָי״ה מִתְגַּלֶּה עָלָיו וּבָזֶה מִתְקַדֵּשׁ, וּכְמוֹ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (תיקונים ע) כִּי הָאֵיבָר שֶׁבּוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה שׁוֹרֶה עָלָיו שֵׁם חֲוָי״ה הָרָמוּז בְּתֹכֶת מִצְוָה.

ט **כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל.** קָשֶׁה אָמְרוֹ **כִּי** שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לְמַה שֶּׁלְּפָנָיו, וְלֹא אָמַר דָּבָר קוֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה זֶה טַעְמוֹ. וְאִם עַל שְׁמִירַת הַחֻקִּים, וְכִי לֹא נִכְלַל בְּפָסוּק זֶה אֶלָּא קְלָלַת אָבוֹת שֶׁהֻצְדַּק לוֹמַר כִּי? עוֹד, לָמָּה כָּפַל לוֹמַר ״אִישׁ אִישׁ״? וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: ״אִישׁ״ — אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִישׁ אִישׁ״, עַד כָּאן. קָשֶׁה, מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל דַּעַת לְמַעֵט אִשָּׁה שֶׁהֻצְרַךְ לִרְבּוּי, וַהֲלֹא הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל, וּכְאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא קמא טו.). וְאִם לְצַד שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ אִישׁ שֶׁבָּא לְמַעֵט אִשָּׁה, לֹא הָיָה לוֹ לִכְתֹּב אִישׁ לִטְעוֹת לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט אִשָּׁה, וְיֹאמַר ״אָדָם כִּי יְקַלֵּל״ וְגוֹ׳. עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר ״אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל״?

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא, לְצַד שֶׁצִּוָּה קֹדֶם לָזֶה עַל הַעֲבֶרֶת בְּנוֹ וּבִתּוֹ לַמּוֹלֶךְ, וְהִקְפִּיד הַכָּתוּב עַל זַרְעוֹ לְבַד, אֲבָל בֶּן אַחֵרִים וַאֲפִלּוּ קְרוֹבָיו כְּגוֹן אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ פָּטוּר, כִּדְתַנְיָא בְּסַנְהֶדְרִין (סנהדרין סד:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל יוֹצְאֵי יֶרֶךְ וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְצָרִיךְ לוֹמַר טַעַם חִיּוּבוֹ עַל בְּנוֹ וּבִתּוֹ וְלֹא עַל בְּנֵי הַזּוֹלֶת, שֶׁהוּא לְצַד שֶׁבָּנָיו הֵם נִדּוֹנִין כְּנָכְסָיו שֶׁל אָדָם, לָזֶה מוֹעִילִים מַעֲשָׂיו כְּשֶׁמַּקְרִיבוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּמַה שֶׁמַּעֲבִירָן לַמֹּלֶךְ, אֲבָל חוּץ מֵהֶם אֵין מַעֲשָׂיו עוֹשִׂין רֹשֶׁם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערכין כח, בבא מציעא ז:) אֲפִלּוּ לְגַבֵּי קָדְשֵׁי שָׁמַיִם: אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וּמֵעַתָּה יֹאמַר אָדָם, וַהֲלֹא גַּם הַבֵּן אֵינוֹ כֻּלּוֹ שֶׁל הָאָב, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדה לא.) שֶׁהָאָב וְהָאֵם הֵם שֶׁתָּפִין בָּאָדָם, הַלֹּבֶן מֵהָאָב וְהָאֹדֶם מֵהָאֵם, וְאִם כֵּן מִזֶּה הַטַּעַם עַצְמוֹ לֹא יִתְחַיֵּב הָאָב עַל הַבֵּן מִצַּד חֵלֶק הָאֵם. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב אַחַר אַזְהָרָה וְעֹנֶשׁ מַעֲבִיר בָּנָיו לַמֹּלֶךְ: ״כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל וְגוֹ׳ מוֹת יוּמָת״, וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ״, פֵּרוּשׁ, זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁדִּקְדְּקוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָסוּק זֶה עַצְמוֹ חִיּוּב עַל כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, הֲרֵי שֶׁהַבֵּן מֵת לְצַד שֶׁנָּגַע בְּאָבִיו אוֹ בְּכִבּוּד אִמּוֹ, וְאֵין אָנוּ אוֹמְרִים וַהֲרֵי אֵין כָּל הַבֵּן שֶׁל הָאָב אוֹ שֶׁל הָאֵם לַהֲמִיתוֹ בִּשְׁבִילָם.

וְאִם תֹּאמַר גַּם עַל זֶה דָּן אָנֹכִי לָמָּה יִהְיֶה הַמִּשְׁפָּט הַזֶּה, לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל**, פֵּרוּשׁ כִּי כְּשֶׁמְּקַלֵּל אָבִיו מְקַלֵּל גַּם אִמּוֹ עִמּוֹ וְכֵן לְהֻפֶּךְ, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁהָאָב וְהָאֵם הֵם גּוּף אֶחָד, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות כד.): אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וּכְפִי זֶה בֵּין הַנַּעֲשֶׂה לְאֶחָד מֵהֶם אוֹ הַנַּעֲשֶׂה מֵאֶחָד מֵהֶם לִבְנֵיהֶם יֵחָשֵׁב לִשְׁנֵיהֶם יַחַד. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁיַּעֲנִישׁ ה׳ לְאִישׁ לְהָמִית אִשְׁתּוֹ, דִּכְתִיב (משלי כב:כז) ״לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ״.

וְכָפַל לוֹמַר **אִישׁ אִישׁ** מִשּׁוּם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת וּנְקֵבוֹת בִּזְכָרִים, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדה לא.): אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִם כֵּן יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בְּלִידַת הַזָּכָר לִלְיֹדַת הַנְּקֵבָה, וּמְצַד זֶה יִשְׁתַּנֶּה הַהֶפְרֵשׁ בִּבְחִינַת הַמּוֹלִידִים, וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר לְצַד שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל הַעֲבֶרֶת הַבָּנִים אוֹ הָאִמָּהוֹת עַל הַעֲבֶרֶת הַבָּנוֹת לְצַד שֶׁתְּלָאָם הַכָּתוּב בָּאָבוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִישׁ אִישׁ״ — אֶחָד לְגוּפוֹ וְאֶחָד לְאִשָּׁה, שֶׁשְּׁנֵיהֶם יֶשְׁנָם בְּחִיּוּב הָעֲבֶרַת בֵּן וּבַת.

עוֹד נִרְאֶה, כִּי לְצַד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״אָבִיו וְאִמּוֹ״, וְדָרְשׁוּ רַז״ל (ילקוט שמעוני תרי״ט) שֶׁ״אָבִיו״ בָּא לְמַעֵט אֲבִי אָבִיו, וְ״אִמּוֹ״ בָּא לְמַעֵט אֵם אִמּוֹ שֶׁלֹּא יֵהָרְגוּ, לָזֶה חָשׁ הַכָּתוּב לִטְעוֹת וְלוֹמַר שֶׁהַמְּעוּט בָּא ״אָבִיו״ וְלֹא אָבִיהָ, ״אִמּוֹ״ וְלֹא אִמָּהּ, וְאִם כֵּן הַנָּשִׁים פְּטוּרוֹת מֵעֹנֶשׁ זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִישׁ אִישׁ״ לְרַבּוֹת אִשָּׁה.

כב **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת וְגוֹ׳.** טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר פַּעַם אַחֶרֶת פָּסוּק זֶה, הַגַּם שֶׁכְּבָר אָמַר כֵּן בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח:כו), נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמֹר הַמִּצְווֹת לְבַל יִתְבַּטְּלוּ בֵּין מֵהֶם בֵּין מִזּוּלָתָם, וּבָזֶה לֹא תָּקִיא הָאָרֶץ. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא יִהְיוּ נִשְׁמָרִים הַמִּצְווֹת תָּקִיא הָאָרֶץ גַּם הַשּׁוֹמְרִים, עַל שֶׁלֹּא מִחוּ בְּשֶׁלֹּא שָׁמְרוּ.

כד **וַאֲנִי אֶתְּנָה וְגוֹ׳ אֶרֶץ זָבַת וְגוֹ׳.** קָשֶׁה, אַחַר שֶׁאָמַר ״לָרֶשֶׁת אוֹתָהּ״ מַה צָּרִיךְ לוֹמַר ״וַאֲנִי אֶתְּנָה״? עוֹד, לָמָּה סָמַךְ שֶׁבַח הָאָרֶץ לְזִכְרוֹן הַיְרֻשָּׁה? וְנִרְאֶה לִי שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁמִּלְּבַד מַה שֶּׁיִּירְשׁוּ, עוֹד יִתֵּן לָהֶם שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ יוֹתֵר מֵהַשִּׁעוּר מַה שֶּׁלְּפָנֶיהָ, גַּם שֶׁלֹּא שֶׁלֹּא בִּזְמַן יְרֻשָּׁתָם אַחַר כָּךְ שֶׁהוּא זְמַן הַחֻרְבָּן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ, כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ מַכִּירֶיהָ בַּזְּמַן הַזֶּה בַּעֲוֹנֹתֵינוּ.

כו **וְהָיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים וְגוֹ׳** טַעַם אָמְרוֹ **לִי**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן): אַל יֹאמַר אָדָם אִי אֶפְשִׁי בִּבְשַׂר חֲזִיר וְכוּ׳, אֶלָּא אֶפְשִׁי וְאֶפְשִׁי, אֶלָּא אֲבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְכוּ׳, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהָיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים** – שֶׁתִּהְיוּ פְּרוּשִׁים לִי לְשֵׁם מִצְוֹתַי וְלֹא לְצַד תִּעוּב הַדָּבָר הַנֶּאֱסָר. וְלָזֶה סָמַךְ מַאֲמָר זֶה לְהַבְדָּלַת בְּהֵמָה וְחַיָּה לִרְמֹז לְמַה שֶׁכָּתַבְתִּי.

וְאָמְרוֹ **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳** וְגוֹ׳, נָתַן טַעַם לְמִצְוָה זוֹ שֶׁל הַבְדָּלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה, **כִּי קָדוֹשׁ וְגוֹ׳ וַאֲבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי.** וְהָעִנְיָן עַצְמוֹ שֶׁל פְּרִישׁוּת יִשְׂרָאֵל מִן הָעַכּו״ם הוּא הַדָּבָר עַצְמוֹ שֶׁל פְּרִישַׁתְכֶם מִן הַבְּהֵמָה טְמֵאָה. בָּרוּךְ ה׳ אֲשֶׁר הִבְדִּילָנוּ מִן הַטְּמֵאִים מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד עוֹף הַשָּׁמַיִם:

חסלת פרשת קדושים

פרק כא

א **וַיֹּאמֶר ה׳ וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה מִסֵּדֶר הָרֶגֶל לוֹמַר בְּכָל הַתּוֹרָה ״דַּבֵּר אֶל״ וְגוֹ׳. עוֹד לָמָּה הִקְדִּים הַתְרָאַת לִמְתוֹאָר שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים״. וּדְרָשׁוֹת שֶׁדָּרְשׁוּ חֲזַ״ל (תורת כהנים) בִּמְקוֹמָן עוֹמְדִים, הֲגַם שֶׁיְּדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה. וְיִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֵין נָאֶה לְיוֹצֵא וְנִכְנָס לְפָנַי לְהִסְתַּכֵּל בַּמֵּת וְכוּ׳, עַד כָּאן, וְהוּא אָמְרוֹ **אֱמֹר** לְשׁוֹן מַעֲלָה, ״אֶל הַכֹּהֲנִים״ פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהֵם כֹּהֲנִים מְשֻׁרָתֵי פְּנֵי מֶלֶךְ. וּמַה הִיא הַמַּעֲלָה, שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ לְנֶפֶשׁ אָדָם, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאֵין נָאֶה לְיוֹצֵא וְנִכְנָס וְכוּ׳. וּמִטַּעַם זֶה הִקְדִּים הַתְרָאַת לִמְתוֹאָר לְהַסְמִיךְ הַמַּעֲלָה לְצַד הֱיוֹתָם כֹּהֲנִים, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע כֵּן אִם הָיָה אוֹמֵר ״אֱמֹר אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן״.

וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָנֶפֶשׁ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וְאָמַרְתָּ.** וְרַז״ל אָמְרוּ (תורת כהנים, יבמות קיד:) כַּמָּה דְרָשׁוֹת, וְעוֹד יֵשׁ לֶאֱלוֹהַּ מִלִּין, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם פֶּרֶק ב׳ מֵהִלְכוֹת אֵבֶל וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הַמְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִים, הַכֹּהֵן לוֹקֶה וְזֶה הַמְטַמֵּא עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר וְגוֹ׳, וְאִם הָיָה הַכֹּהֵן שׁוֹגֵג וְהַמְטַמֵּא מֵזִיד, חֲרֵי זֶה שֶׁמְּטַמְּאוֹ לוֹקֶה, עַד כָּאן. וְקָשָׁה, מִנַּיִן לוֹ לְהָרַמְבַּ״ם לְחַיֵּב הַמְטַמֵּא מַלְקוּת, וְהָרַב הַמַּגִּיד וּמַהֲרִי״ק לֹא אָמְרוּ כָּאן דָּבָר, כִּי אִם הַלֶּחֶם מִשְׁנֶה אֲשֶׁר הוּא כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בְּהִלְכוֹת כְּלָאִים כָּתַב רַבֵּינוּ בָּזֶה שֶׁהַמַּלְבִּישׁ כִּלְאַיִם לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה הַלּוֹבֵשׁ שׁוֹגֵג הַמַּלְבִּישׁ לוֹקֶה, וְתָמַהּ עָלָיו הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה וְכָתַב שֶׁשָּׁאַל זֶה הָרֹא״שׁ מֵהָרַ״שׁ וְלֹא זָכִינוּ לִתְשׁוּבָה וְכוּ׳, וְאִפְשָׁר לוֹ דְּמַשְׁמַע לֵיהּ לְרַבֵּינוּ דִּמְדָאֲמְרִינַן בְּפֶרֶק שְׁלֹשָׁה מִינִים (נזיר מד.) דְּגַלֵּי קְרָא בְּנָזִיר שֶׁלֹּא עָשָׂה הַמְּטַמֵּא כַּנִּטְמָא מִדִּכְתִיב ״וְטִמֵּא אֶת רֹאשׁ נִזְרוֹ״, מַשְׁמַע דִּבְעָלְמָא עָבְדִינַן הַמְּטַמֵּא כַּנִּטְמָא, וּלְכָךְ כָּתַב רַבֵּינוּ בְּפֶרֶק ה׳ מֵהִלְכוֹת נְזִירוּת שֶׁאִם הָיָה הַנָּזִיר שׁוֹגֵג וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מֵזִיד אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד כָּאן דִּבְרֵי הָרַב. וְאֵינָם נִרְאִים, דְּקָשָׁה: א׳ לָמָּה לֹא יִהְיֶה הַנָּזִיר בִּנְיַן אָב לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ דְּלֹא אָמְרִינַן הַמְּטַמֵּא כַּנִּטְמָא וְכוּ׳, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ. וְעוֹד הַהוּא דְּנָזִיר שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֵט מִשּׁוּם שֶׁהָיִתִי דָן קַל וָחוֹמֶר מִתִּגְלַחַת שֶׁחַיָּב, דְּהָא חוֹמֶר בַּטָּמְאָה מִבִּתִּגְלַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְטִמֵּא אֶת רֹאשׁ״ וְגוֹ׳ עַד כָּאן. אִם כֵּן זוֹלֶת הַקַּל וָחוֹמֶר לֹא הָיָה צָרִיךְ לְמַעֵט, וְאַדְרַבָּה תִּגְדַּל מְדוּרַת הַקֻּשְׁיָא לָרַמְבַּ״ם מֵהַהוּא דְּפֶרֶק שְׁלֹשָׁה מִינִים.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁטַּעְמוֹ שֶׁל רַמְבַּ״ם הוּא מֵאוֹתָהּ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נָזִיר דַּף מ״ד, וְזֶה לְשׁוֹנָם: וּמָה טֻמְאָה וְכוּ׳ לֹא עָשָׂה בָּהּ מַטַּמֵּא כְּמַטַּמֵּא, תִּגְלַחַת לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא עָשָׂה מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ? אָמַר קְרָא ״תַּעַר לֹא יַעֲבֹר״, קְרִי בֵּיהּ לֹא יַעֲבֹר הוּא וְלֹא יַעֲבִיר לְאַחֵר, עַד כָּאן. וּפְרַשׁ רַשׁ״י: לֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, אַזְהָרָה לְאַחֵר שֶׁלֹּא יַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁ הַנָּזִיר, שֶׁאִם לֹא כֵן תִּהְיֶה הַכָּוָנָה שֶׁלֹּא יַעֲבִיר הַנָּזִיר שֵׂעָר שֶׁל אָדָם אַחֵר, וּפָשׁוּט. וְצָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת הַשַּׁ״ס מִנַּיִן דּוֹרֵשׁ ״לֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר״, אִם דּוֹרֵשׁ הַמָּסֹרֶת הֲלֹא מָסֹרֶת ״לֹא יַעֲבִיר״ הוּא בְּיוֹ״ד בֵּין בֵּי״ת לָרֵי״שׁ. וְעוֹד לְכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁאֵין חֶסְרוֹן הַיּוֹ״ד מְעַכֶּבֶת, אַף עַל פִּי כֵן עֲדַיִן חָסֵר תֵּבַת ״לוֹ״ שֶׁזּוֹלְתָהּ יִהְיֶה מַשְׁמָעוּת ״לֹא יַעֲבִיר״ שֶׁהַנָּזִיר לֹא יַעֲבִיר לַאֲחֵרִים.

אָכֵן כַּוָּנַת הַשַּׁ״ס שֶׁמְּדַיֵּק מֵאָמַר הַכָּתוּב ״תַּעַר לֹא יַעֲבֹר״ וְגוֹ׳, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ״לֹא יְגַלַּח אֶת רֹאשׁוֹ״ אוֹ ״לֹא יַעֲבִיר עַל רֹאשׁוֹ״ יוֹ״ד בֵּין בֵּי״ת לְרֵי״שׁ, וְיִחְזֹר אֶל הַנָּזִיר הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, וְיִתְלֶה הָאסּוּר כַּמְצֻוֶּה עָלָיו, לֹא בְּמַעֲשֶׂה הַתַּעַר שֶׁלֹּא בְּכִנּוּי אֶל הַמִּתְגַּלֵּחַ, כְּאָמְרוֹ ״תַּעַר לֹא יַעֲבֹר״ שֶׁמִּשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁאָסַר הַמַּעֲשֶׂה בֵּין עַל יַד הַמִּתְגַּלֵּחַ בֵּין עַל יַד אֲחֵרִים. וְהוּא מַאֲמַר הַשַּׁ״ס קְרִי בֵּיהּ לֹא יַעֲבֹר הוּא וְלֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר, פֵּרוּשׁ, מִשְּׁמָעוּת הַתֵּבָה תַּגִּיד לָאֱסֹר הַדָּבָר בֵּין עַל יָדוֹ בֵּין עַל יְדֵי אַחֵר. וּמַאֲמַר ״קְרִי בֵּיהּ״ אֵינוֹ מְדֻיָּק, אֶלָּא מַלְבִּישִׁים הַמְכֻוָּן בַּתֵּבָה, וְהָבֵן.

וּמֵעַתָּה כְּמוֹ כֵן נֹאמַר בְּדִין כִּלְאַיִם שֶׁאָמַר (ויקרא יט:יט) ״וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ״ וְלֹא אָמַר ״לֹא תַעֲלֶה עָלֶיךָ״, מַשְׁמַע שֶׁלֹּא עַל הַמַּעֲלָה עָלָיו לְחוּד מְצֻוֶּה אֶלָּא עַל הַמַּעֲשֶׂה הוּא מְצֻוֶּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מְמֻנּוּ בֵּין מֵהַזּוּלַת. וְלָזֶה פָּסַק הָרַמְבַּ״ם (הלכות כלאים פ״י הל״א) שֶׁהַמַּלְבִּישׁ כִּלְאַיִם לַחֲבֵרוֹ מֵזִיד לוֹקֶה. וּכְמוֹ כֵן נֹאמַר בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ בְּטֻמְאַת כֹּהֵן, מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב ״לֹא יִטַּמָּא״ אֲזָהָרָה שֶׁלֹּא בְּכִנּוּי לַנִּטְמָא, לוֹמַר שֶׁמְּזֻהָיר בֵּין לַכֹּהֵן עַצְמוֹ בֵּין לַאֲחֵרִים עַל הַטֻּמְאָה. וְשִׁעוּר הַמְצֻוָּה הִיא שֶׁמְּצֻוֶּה ה׳ בָּרוּךְ הוּא לְבַל יִהְיֶה הַכֹּהֵן טָמֵא. וּמֵעַתָּה כָּל הַמְּטַמְּאוֹ בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר חֲרֵי זֶה עָבַר עַל הַלָּאו וְלוֹקֶה. וּכְפִי זֶה עָלוּ פִּסְקֵי רַמְבַּ״ם עַל נָכוֹן.

וּבָזֶה נָבוֹא לְיַשֵּׁב דִּקְדּוּק הַכָּתוּב שֶׁכָּפַל לוֹמַר ״אֱמֹר״ וְ״אָמַרְתָּ״, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ לַכֹּהֲנִים גַּם לַאֲחֵרִים עַל טֻמְאָתָם, כְּנֶגֶד הַכֹּהֲנִים אָמַר ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים״,

וּכְנֶגֶד אַזְהָרַת אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ אָמַר **וְאָמַרְתָּ** אֲלֵיהֶם. וְאוּלַי שֶׁתִּיבַת "אֲלֵיהֶם" חוֹזֶרֶת לְיִשְׂרָאֵל הַמְּצֻוִּים בְּכָל הַמִּצְוָה. וְתִמְצָא שֶׁאָמַר בְּסוֹף עִנְיָן זֶה (ויקרא כא:כד) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הֲרֵי שֶׁהַצִּוּוּי נֶאֱמַר מֵה' גַּם לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶה יַצְדִּיק לְךָ פֵּרוּשֵׁנוּ שֶׁהָאַזְהָרָה בָּא כָּאן גַּם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ הַכֹּהֲנִים. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (ויקרא כא:כד) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וַיְדַבֵּר ה'" הִזְהִיר אֶת אַהֲרֹן עַל יְדֵי הַבָּנִים וְאֶת הַבָּנִים עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת הַבָּנִים זֶה עַל יְדֵי זֶה. וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

לָנֶפֶשׁ. רַז"ל דָּרְשׁוּ (תורת כהנים) לְרַבּוֹת רְבִיעִית דָּם וְכוּ', וְרָאִיתִי לָרַמְבָּ"ם ז"ל שֶׁכָּתַב בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת אָבֵל וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֶחָד הַמֵּת וְאֶחָד שְׁאָר הַטְּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת שֶׁנֶּאֱמַר "לְנֶפֶשׁ", עַכ"ל, וְהִקְשׁוּ עָלָיו מִדְּתָנָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא הַמֵּת, מְנַיִן לְרַבּוֹת הַדָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְנֶפֶשׁ", מְנַיִן לְרַבּוֹת כָּל הַטְּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם" לְרַבּוֹת וְכוּ', עַ"כ. וְתֵרֵץ הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה שֶׁסּוֹבֵר רַמְבָּ"ם שֶׁמִּתִּיבַת "לְנֶפֶשׁ" גָּמְרִינַן הַכֹּל, שֶׁשְּׁקוּלִים הֵם, וּקְרָא לֹא צָרִיךְ אֶלָּא אַסְמַכְתָּא עַ"כ. וְאֵין דִּבְרֵי הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה נִרְאִים, כִּי מִנַּיִן לוֹ לָרַמְבָּ"ם לִבְנוֹת בִּנְיָן חָדָשׁ שֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי הַבָּרַיְתָא.

אֶכֶן הַנָּכוֹן הוּא כִּי רַמְבָּ"ם ז"ל בָּרַיְתָא אַחֶרֶת הוּא שָׁרָאָה, וְהִנֵּה הִיא כְּתוּבָה בַּפְּסִיקְתָא, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "אֱמוֹר וְאָמַרְתָּ" – לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, "לְנֶפֶשׁ לֹא יְטַמֵּא" – לְהָבִיא רְבִיעִית דָּם שֶׁתֵּצֵא מִן הַמֵּת שֶׁהוּא בְּלֹא יְטַמֵּא, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם, וְהוּבְאָה בָּרַיְתָא זוֹ בִּיבָמוֹת (קיד.). וּלְפִי בָּרַיְתָא זוֹ תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁגַּם שְׁאָר טֻמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת מִתְרַבּוֹת מִן "לְנֶפֶשׁ", שֶׁהֲרֵי דּוֹרֵשׁ כָּפֶל "וְאָמַרְתָּ" לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. וְהַדָּבָר פָּשׁוּט אֶצְלִי שֶׁנֶּעֶלְמָה בָּרַיְתָא זוֹ מֵעֵינֵי הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה, וְהָרָאְיָה שֶׁכָּתַב הָרַב בַּכֶּרֶךְ הַנִּזְכָּר דִּין י"ב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כֹּהֵן קָטָן וְכוּ' הַגְּדוֹלִים וְכוּ' כְּפִרוּשׁ רַשׁ"י "אֱמוֹר וְאָמַרְתָּ" וְגוֹ', עַד כָּאן. הִנֵּה מִמָּה שֶׁמּוֹכִיחַ דִּין זֶה מִדִּבְרֵי רַשׁ"י וְלֹא מִדִּבְרֵי הַבָּרַיְתָא, אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יָדַע הַבָּרַיְתָא.

וְנִשְׁאַר לְיַשֵּׁב מִנַּיִן לָהֶם לִדְרוֹשׁ מִתִּיבַת "לְנֶפֶשׁ" רְבִיעִית דָּם וְכוּ', וְדִלְמָא הֲצָרַךְ לוֹמַר "לְנֶפֶשׁ" לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ מַזְהִיר אֶלָּא עַל טֻמְאַת מֵת וְלֹא עַל שְׁאָר טֻמְאוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "לְמֵת לֹא יְטַמֵּא" וּמֵאֶמְרוֹ **לָנֶפֶשׁ** דָּרְשׁוּ רְבִיעִית דָּם וְכָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶפֶשׁ. אֲבָל טְמֵאֵי מֵת אֵינָם בִּכְלַל זֶה.

לֹא יְטַמֵּא. אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד הֲגַם שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים "הַכֹּהֲנִים", "אֲלֵיהֶם". לִסְבָרַת תַּנָּא שֶׁדָּרַשׁ כָּפֶל "וְאָמַרְתָּ" לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, מֵעַתָּה אֵין לָנוּ מְקוֹם אַזְהָרָה לַמְּטַמֵּא שֶׁלֹּא יְטַמֵּא לְכֹהֵן, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד וַאֲמִירָה לְרַבִּים, לוֹמַר שֶׁאַזְהָרַת רַבִּים עַל הַיָּחִיד, הָא לָמַדְתָּ אַזְהָרָה לַמְּטַמֵּא.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר "לֹא יְטַמְּאוּ", שֶׁלֹּא תָּבֹא הַסְּבָרָא לִטְעוֹת שֶׁלֹּא הִקְפִּיד הַכָּתוּב אֶלָּא עַל טֻמְאַת כְּלָלוּת הַכֹּהֲנִים, כִּי דָּבָר זֶה אֵינוֹ אֶלָּא חֻקָּה וְאֵין לָנוּ אֶלָּא מָה שֶּׁבָּא בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל כֹּהֵן יָחִיד לֹא יַקְפִּיד עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "יְטַמֵּא" לְשׁוֹן יָחִיד.

עוֹד, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' לַכֹּהֲנִים (ויקרא י:ט) אִסּוּר יַיִן וְשֵׁכָר, וְשָׁם גִּלָּה הַכָּתוּב שֶׁטַּעַם הָאִסּוּר הוּא לְבַל יַעַבְדוּ עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ שְׁתוּיֵי יַיִן, וְאִם כֵּן שֶׁלֹּא בִּזְמַן מִשְׁמַרְתָּם אוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַן עֲבוֹדָה יְכוֹלִין לִשְׁתּוֹת יַיִן וְשֵׁכָר, וְאִם כֵּן תָּבֹא הַסְּבָרָא שִׁילַּמֵּד סָתוּם מֵהַמְפֹרָשׁ לָדוּן בְּטַעַם אִסּוּר טֻמְאָה שֶׁהוּא מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֶסְרָה שְׁתִיַּת יַיִן וְשֵׁכָר נֶאֶסְרָה טֻמְאָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַעֲבוֹדָה. לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְדִבֵּר לְשׁוֹן יָחִיד "לֹא יְטַמֵּא" לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים הוּא עוֹמֵד בְּאִסּוּר זֶה, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא מִטַּעַם בִּטּוּל עֲבוֹדָה כִּי אֵין עֲבוֹדָה בְּטֵלָה מֵהֶעְדֵּר כֹּהֵן אֶחָד, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאִסּוּר טֻמְאַת כֹּהֵן הִיא חוֹבַת גַּבְרָא, וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁמִּשְׁמַרְתּוֹ בָּאָה לְזְמַן רָחוֹק אַף עַל פִּי כֵן הוּא בְּאִסּוּר זֶה, וּמִטַּעַם הָאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם ז"ל וּכְתַבְנוּהוּ לְמַעְלָה.

ב **כִּי אִם לְשָׁאֵרוֹ וְגוֹ'** – תַּנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: "שְׁאֵרוֹ" – זוֹ אִשְׁתּוֹ, דִּכְתִיב "שְׁאֵר אָבִיךָ". "הַקָּרֹב" – לְמַעֵט אֲרוּסָה, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקָרְבָה. "אֵלָיו" – לְמַעֵט הַגְּרוּשָׁה, פֵּרוּשׁ קָרוֹב שֶׁנִּתְרַחֵק. יֹאמַר "לְאִמּוֹ", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו"? מָה אִמּוֹ שֶׁהִיא מִתְחַלֶּלֶת הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא לָהּ, אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא לוֹ? אִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אִמּוֹ בְּיָדוּעַ, אַף אָבִיו בְּיָדוּעַ. אָבִיו חֲזָקָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאָבִיו", עַד כָּאן. הִקְשׁוּ חַכְמֵי לוּנֵיל לְרִי"ץ: לְעוֹלָם לֹא יֹאמַר הַכָּתוּב "לְאָבִיו" וְאָנוּ לְמֵדִין מִקַּל וָחֹמֶר מֵאִמּוֹ. מָה תֹּאמַר? הֲרֵי אָבִיו זֶה אֵינוֹ יָדוּעַ כְּאִמּוֹ, יְטַמֵּא מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם זֶה אָבִיו – מְטַמֵּא, וְאִם אֵינוֹ אָבִיו, אִם כֵּן הוּא מַמְזֵר וְאֵין לוֹ כְּהוּנָה, עַד כָּאן.

וּבְעֵינַי אֵינוֹ קָשְׁיָא כְּלָל, כִּי הַכָּתוּב כָּאן בָּא לִשְׁנֵי דְּבָרִים: לְהַתִּיר וּלְהַצְרִיךְ. לְהַתִּיר טֻמְאָה בַּקְּרוֹבִים הַגַּם שֶׁאָסַר בָּרְחוֹקִים, וּלְהַצְרִיךְ – שֶׁאִם לֹא רָצָה לְטַמֵּא מְטַמְּאִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לֹה יְטַמֵּא" וְאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "מִצְוָה", שֶׁחַיָּב כָּל כֹּהֵן לְטַמֵּא לַמֵּתִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן. וְהַגַּם שֶׁלֹּא נֶאֱמַר "לָהּ יְטַמֵּא" אֶלָּא בַּאֲחוֹתוֹ, הֲרֵי אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב פֶּסַח וְלֹא רָצָה לְטַמֵּא לָהּ וּדְחָפוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְּאוּהוּ בְּעַל כָּרְחוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ שֶׁעַל כָּל הַקְּרוֹבִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן הוּא חַיָּב לְטַמֵּא. וּכְפִי זֶה אִם הָיִיתִי דָּן טֻמְאַת אָבִיו מִדִּין מָה נַפְשָׁךְ אֵין לִי מָקוֹם לְחַיְבוֹ לְטַמֵּא לוֹ כִּי יֹאמַר מִי יֹאמַר שֶׁהוּא אָבִיו, וּמָה גַּם אִם יָמוּת אָבִיו בְּעֶרֶב פֶּסַח אֵין לְבַטֵּל מִצְוַת פֶּסַח אֶחָד בְּמוֹעֲדוֹ מִחֲמַת סָפֵק, וְלֹא מִבָּעְיָא לְמַאן דְּאָמַר (רמב"ם ופרי חדש) סָפֵק דְּאוֹרַיְתָא אַף עַל פִּי כֵן אֵין לוֹ לִדְחוֹת מִצְוַת עֲשֵׂה מִפְּנֵי מִצְוַת סָפֵק, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו" שֶׁחַיָּב לְטַמֵּא לְכָל אֶחָד מֵהֶם דְּבַר תּוֹרָה. וְעַיֵּן בַּפְּסוּק שֶׁאַחַר זֶה.

וְעוֹד נִרְאֶה לִי, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ מְצִיאוּת שֶׁאָבִיו אֵין לוֹ אֶלָּא חֻזָּקָה, וְהַבֵּן מֻחְזָק בְּכֹהֵן, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנֵינוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם מֻחְזָקִים בְּחֻזָּקַת כֹּהֲנִים כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, גַּם מֻחְזָקִים שֶׁאֶחָד מֵהֶם אָב וְאֶחָד בְּנוֹ, וּמְצִיאוּת זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיּוּרַע חֻזְקַת הָאָב שֶׁאֵינוֹ כֹּהֵן וְלֹא יוּרַע חֻזְקַת הַבֵּן לַהַסִּירוֹ מִמַּדְרֵגַת כֹּהֵן, וְנֹאמַר שֶׁאֵין זֶה אָבִיו וְנִשְׁאַר הַבֵּן בְּחֻזְקָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, אִם לֹא אָמַר "לְאָבִיו" הָיִיתִי דָּן שֶׁלֹּא יִסְמֹךְ לְאָבִיו חֻזְקָה בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר, מִטַּעַם שֶׁמָּא יוּרַע חֻזְקַת אָבִיו וְהַבֵּן יִשָּׁאֵר כֹּהֵן לְעוֹלָם, וְלָזֶה אָמַר הַמַּנָּא: אָבִיו חֻזָּקָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו". וְהִנֵּה בֵּין לְדֶרֶךְ זֶה וּבֵין לְדֶרֶךְ רִאשׁוֹן, אָבִיו חֻזָּקָה חַיָּב לְטַמֵּא לוֹ, כִּי סוֹף כָּל סוֹף אָבִיו אֵינוֹ אֶלָּא חֻזָּקָה וְהַתּוֹרָה חִיְּבַתּוּ לְטַמֵּא.

וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְגוֹ'. תָּנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: יֹאמַר "לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו"? בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדָם הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא לָהֶם, אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁהוּא חַיָּב בִּכְבוֹדָם אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא לָהֶם? אִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַנְּפָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו" – מָה אִמּוֹ וְאָבִיו בְּנֵי קַיָּמָא, אַף בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּנֵי קַיָּמָא, עַד כָּאן. קָשָׁה, כְּפִי זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא "לְאִמּוֹ וְלִבְנוֹ" וְגוֹ' וְלֹא יֹאמַר "לְאָבִיו". וּלְטַעֲנַת מַה אִמּוֹ בְּיָדוּעַ, בְּנוֹ וּבִתּוֹ יוֹכִיחוּ, שֶׁמִּן הַסְּתָם אֵינָם בְּיָדוּעַ אֶלָּא חֻזָּקָה, וּמְטַמֵּא לָהֶם. וְאֵין לוֹמַר שֶׁגְּרוּעַ אָבִיו מִבְּנוֹ וּבִתּוֹ, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁדָּן הַמַּנָּא קַל וָחוֹמֶר מֵהֶם לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, וְאִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "לְאָבִיו"? וְאִם לְגַלּוֹת עַל בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁהֵם בְּנֵי קַיָּמָא, לָמְדִינַן מִיתּוּר "לְאִמּוֹ" שֶׁאֵין צָרִיךְ, שֶׁבָּאָה מִקַּל וָחוֹמֶר בְּנוֹ וּבִתּוֹ. וְאֵין לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ שְׁנֵיהֶם יַחַד לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַנְּפָלִים, כִּי לָמָּה לֹא יַסְפִּיק אֶחָד? וְעוֹד, אִם צָרִיךְ שְׁנֵיהֶם, מַה מָּקוֹם לַמַּנָּא לַעֲשׂוֹת צְרִיכוּתוֹת בֵּין לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, הֲלֹא צְרִיכִין שְׁנֵיהֶם לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ נְפָלִים, וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים.

וְנִרְאֶה לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא אָמַר "לְאָבִיו" הָיִיתִי דָּן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ"? בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדָם מְטַמֵּא לָהֶם, אִמּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אִלּוּ כֵן הָיִיתִי דָּן גַּם אָבִיו. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ", לְמַעֵט אָבִיו מִטַּעַם שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא חֻזָּקָה, וְהָיְנוּ מִתְחַיְּבִין לְפָרֵשׁ כִּי בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב הֵם דּוֹמִים לְאִמּוֹ בְּיָדוּעַ, וּכְגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה מְצִיאוּת שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ אֶלָּא מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי יְדִיעָה בְּרוּרָה בְּמְצִיאוּת שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לְאָבִיו" וְהִקְשֵׁינוּ לָמָּה הֻצְרַךְ, וְיָבֹא דִּינוֹ מֵאִמּוֹ, וְהֻכְרַחְנוּ לוֹמַר שֶׁבָּא לוֹמַר אֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא חֻזָּקָה, אִם כֵּן "אִמּוֹ" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִנָּהּ לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ נְפָלִים. וַהֲגַם שֶׁהַמַּנָּא אָמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ" לְמַעֵט הַנְּפָלִים, לָאו דַּוְקָא, וְסָמַךְ עַל מַה שֶּׁהֶעִירְךָ בְּסָמוּךְ בִּדְרָשַׁת "לְאָבִיו" שֶׁבָּא לוֹמַר אֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא חֻזָּקָה.

אֲלָא שֶׁקָּשֶׁה לָמָּה שֶׁאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּסֵיפָא דִּבְרֵיתָא דִּ"לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו", וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִלּוּ נֶאֱמַר "לְאָבִיו" וְלֹא נֶאֱמַר "לְאִמּוֹ" וְכוּ', הָיִיתִי אוֹמֵר, מָה אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל אַף אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ מִתְחַלֶּלֶת, אִמּוֹ שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ", עַד כָּאן. חֲרִי שֶׁהֻצְרַךְ "לְאִמּוֹ" לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, וּמִנַּיִן לוֹ לְמַעֵט הַנְּפָלִים? וְאִם תִּדְרֹשׁ לַנְּפָלִים, נִתְחַלְּלָה מִנַּיִן? וְעוֹד צָרִיךְ לָדַעַת כְּפִי זֶה, בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה אִם חַיָּב לְטַמֵּא לָהּ אוֹ לֹא, שֶׁיֵּשׁ פָּנִים לוֹמַר דַּוְקָא אִמּוֹ שֶׁחַיָּב בִּכְבוֹדָהּ הוּא שֶׁנִּתְרַבֵּית אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, וְיֵשׁ פָּנִים לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁגִּלָּה קְרָא שֶׁהַחִלּוּל אֵינוֹ פּוֹגֵם הַקְּוִרְבָּה, הוּא הַדִּין בִּתּוֹ.

אֲכָן בְּהָעִיר בִּדְבְרֵי הַמַּנָּא, מִנַּיִן מָצָא לוֹמַר שֶׁיְּטַמֵּא לְאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה? אִם מִיתּוּר, דִּלְמָא אִצְטְרִיךְ מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר "לְאָבִיו" לְצַד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲלָה שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאֵם שֶׁגְּרוּעָה מֵעֶרֶךְ אָב לְצַד שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת. וּכְמוֹ כֵן דְּקִדֵּק הַמַּנָּא בִּתְחִלַּת דְּבָרָיו בְּאָמְרוֹ "מָה אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל", מַשְׁמַע כִּי הַהֶפְרֵשׁ יָצָרְךָ לַעֲשׂוֹת בּוֹ הַהֶדְרֵגָה הֲגַם שֶׁאֵינוֹ בַּנִּמְצָא אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת, וְאִם כֵּן נוֹכַל לוֹמַר עַד עַתָּה שֶׁאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה פָּטוּר מִלְּטַמֵּא. וּבְהֻכְרַח לוֹמַר שֶׁהַמַּנָּא סוֹבֵר כִּי אָמְרוּ "לְאִמּוֹ" מַשְׁמְעוּתָהּ הוּא בֵּין כֹּהֶנֶת בֵּין חֲלָלָה. הָאֱמֶת שֶׁאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶלָּא "לְאָבִיו" הָיָה לְבַעַל דִּין לְחַלּוֹק וְלוֹמַר, אִמּוֹ גְּרוּעָה מֵאָבִיו גַּם בִּהְיוֹתָהּ כֹּהֶנֶת, כֵּיוָן שֶׁיֵּשְׁנָהּ בְּחִלּוּל, אֲבָל אַחַר שֶׁאָמַר "לְאִמּוֹ" אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה בְּמַשְׁמָע. וּכְמוֹ כֵן תָּדוּן כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וּלְבִתּוֹ" אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה בְּמַשְׁמָע, כִּי לֹא תָּלָה הַכָּתוּב הַדָּבָר אֶלָּא בְּסִבַּת הַקְּוִרְבָּה, וְאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה וּבִתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה נִקְרָאִים אִמּוֹ וּבִתּוֹ. וּמֵעַתָּה כֵּיוָן שֶׁבִּלֹּא רִבּוּי אָנוּ אוֹמְרִים כִּי מַשְׁמָעוּת "בִּתּוֹ" הוּא אֲפִלּוּ שֶׁנִּקְרֵאת בִּתּוֹ יַשְׁמָא לָהּ, אִם כֵּן נָבֹא לָדִין לָמָּה אָמַר "אִמּוֹ", וַהֲלֹא תָּבֹא בְּקַל וָחוֹמֶר מִבִּתּוֹ, וּמַה בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מְטַמֵּא לָהּ, אִמּוֹ אִצְטְרִיךְ?

אֲכָן אִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב "לְאִמּוֹ", אָז לֹא הָיְנוּ אוֹמְרִים כִּי "לְאָבִיו" בָּא לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַנְּפָלִים, אֶלָּא לְמַעֵט אִמּוֹ. וּמְעוּט זֶה קָרוֹב יוֹתֵר בִּנְשָׁמָע מִלֵּילֵךְ לְחַפֵּשׂ אַחַר הַנְּפָלִים שֶׁל בְּנוֹ וּבִתּוֹ לוֹמַר שֶׁעֲלֵיהֶם בָּא, וְהָיִיתִי מְמַעֵט אִמּוֹ מִטַּעַם שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת. וּכְשֶׁהָיְנוּ בָּאִים לָדוּן מִבִּתּוֹ שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת וּמְטַמֵּא לָהּ, הָיְנוּ מַעֲמִידִין מְעוּט הָאֵם כְּשֶׁנִּתְחַלְּלָה דַּוְקָא, אֲבָל לֹא נִתְחַלְּלָה הָיְתָה בָּאָה מִקַּל וָחוֹמֶר מִבִּתּוֹ. וּכְשֶׁנָּבוֹא לָדוּן בְּבִתּוֹ אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה מְמַשְׁמָעוּת הַתֶּבָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ לְמַעְלָה שֶׁאֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה תִּקְרֵא בִּתּוֹ, הָיְנוּ חוֹזְרִים וְדָנִים בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מֵאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה, וּמָה אִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ כְּמוֹ שֶׁדָּרַשְׁנוּ מִיתּוּר "לְאָבִיו", בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וַהֲגַם שֶׁמַּשְׁמָעוּת "בִּתּוֹ" גּוֹרֶרֶת אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, זֶה מִן הַסְּתָם, אֲבָל כְּשֶׁיָּבֹא הַלִּמּוּד בְּמְעוּט אוֹ בְּקַל וָחוֹמֶר נַחֲזוֹר לְהַעֲמִידָהּ בְּשֶׁלֹּא נִתְחַלְּלָה.

הָעוֹלָה מִכָּל הַכָּתוּב בְּעֹמֶק הַכָּתוּב הוּא, שֶׁאִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב "לְאָבִיו" שֶׁמִּמֶּנּוּ נָבֹא לִטְעוֹת שֶׁבָּא לְמַעֵט אִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "לְאִמּוֹ" וְהָיְתָה בָּאָה מִבְּנוֹ וּבִתּוֹ כַּנִּזְכָּר. וְאִם לֹא אָמַר "לְאִמּוֹ" שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיָה בָּא הַטָּעוּת לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט אָבִיו לְצַד שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אֶלָּא חֻזָּקָה, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "לְאָבִיו". אִם כֵּן תִּקְשֶׁה לֹא יֹאמַר לֹא אָבִיו וְלֹא אִמּוֹ, לָזֶה דָּרְשׁוּ שֶׁבָּא לְמַעֵט הַנְּפָלִים שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶם. וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לָנוּ לוֹמַר שֶׁיֹּאמַר אוֹ "לְאִמּוֹ"

לְבַד אוֹ ״לְאָבִיו״ לְבַד, כִּי אֶחָד מֵהֶם שֶׁיֹּאמַר יוֹלִיד הַטָּעוּת וְיִסְתֹּר הַבִּנְיָן. וְנִתְחַכֵּם ה׳ לְדַבֵּר דִּבְרֵי אֱמֶת, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם הַתַּנָּא וְקָדַם לְהוֹדִיעַ הַטָּעוּת הַיּוֹצֵא מֵאִם יֹאמַר אֶחָד מֵהֶם, וְאַחַר כָּךְ דָּרַשׁ יִתּוּר שְׁנֵיהֶם יַחַד, וְהֶבֵן. וּבָזֶה עָלָה דִּבְרֵי הַתַּנָּא לְאוֹר עוֹלָם דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

ח **וְקִדַּשְׁתּוֹ.** וְלֹא אָמַר ״וְקִדַּשְׁתֶּם״ כַּסֵּדֶר הַנִּדְבָּר עַד עַתָּה בִּלְשׁוֹן רַבִּים. לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יבמות פח:) שֶׁאַזְהָרָה זוֹ בָּאָה שֶׁאִם כֹּהֵן לֹא רָצָה לְגָרֵשׁ אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ׳, שֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ וּמְיַסְּרִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ. וּלְפִי הַטַּעַם שֶׁנָּתַן הַכָּתוּב **כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב**, תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי כָּל עוֹד שֶׁיֵּשׁ כֹּהֲנִים שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים הַמַּסְפִּיקִים לְהַקְרִיב אֵין חִיּוּב לָכוֹף, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד שֶׁאֲפִלּוּ עַל אֶחָד מֵהֶם יַקְפִּיד לַעֲשׂוֹת כְּמִשְׁפָּט הַזֶּה.

קָדוֹשׁ יִהְיֶה לָךְ. פֵּרוּשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ יִהְיֶה לְךָ הַכֹּהֵן, פֵּרוּשׁ הִנֵּה הוּא שֶׁלְּךָ לְכוֹפוֹ עַל הַדָּבָר. וְאָמְרוֹ **כִּי קָדוֹשׁ**, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁקְּדֻמָּה לָנוּ הַיְדִיעָה כִּי הַקְּדֻשָּׁה הִיא בְּחִינָה הַנִּקְנֵית בְּרָצוֹן וּבְהַשְׁלָמַת הַחֵפֶץ וְהַחֶשְׁקֵ בָּהּ וְלֹא בִּכְפִיָּה, וְאֵיךְ אוֹמֵר הַכָּתוּב לְכוֹפוֹ עַל הַקְּדֻשָּׁה, לָזֶה אָמַר **כִּי קָדוֹשׁ**, פֵּרוּשׁ, לֹא לְהַמְשִׁיךְ לוֹ הַקְּדֻשָּׁה מֵחָדָשׁ, שֶׁכְּבָר הוּא קָדוֹשׁ, אֶלָּא שֶׁלֹּא לְאַבֵּד קְדֻשָּׁתוֹ. וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם**, נוֹתֵן טַעַם לְחִיּוּב יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר זֶה, כִּי בְּאֶמְצָעוּת קְדֻשַּׁת כֹּהֵן ה׳ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכֵינוּ וּמְקַדֵּשׁ אוֹתָנוּ, וְאִם אֵין כֹּהֵן אֵין עֲבוֹדָה וְאֵין מִקְדָּשׁ וְאֵין שׁוֹכֵן.

יז **דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר.** אָמַר ״לֵאמֹר״, לְצַד שֶׁהַמִּצְוָה בָּאָה לְאַהֲרֹן כְּאָמְרוֹ ״דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן״ שֶׁהִטִּיל עָלָיו לְהַפְרִישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין מֵהַכְּהֻנִּים לִהְיוֹת שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל, לָזֶה אָמַר **לֵאמֹר** שֶׁיַּזְהִיר גַּם כֵּן כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁיֹּאמַר לָהֶם הַמִּצְוָה, וְנִמְצְאוּ מַזְהָרִים הַכֹּהֲנִים עַל עַצְמָן וְכֹהֵן גָּדוֹל גַּם כֵּן מֻטָּל עָלָיו לְבַל [יְגַשׁ] (יְזִיד) אִישׁ בַּעַל מוּם.

אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ׳. לֹא אָמַר כַּסֵּדֶר שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלֹא כַּסֵּדֶר שֶׁאָמַר בַּפָּרָשָׁה שֶׁאַחֲרֶיהָ ״דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ״, וְלֹא כְּסֵדֶר יַיִן וְשֵׁכָר שֶׁאָמַר ״אַתָּה וּבָנֶיךָ״ (ויקרא י:ט). וְאוּלַי כִּי נִתְכַּוֵּן ה׳ בְּמֶתֶק לְשׁוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁאַהֲרֹן וּבָנָיו מֻבְטָחִים מִכָּל הַמּוּמִין הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, לָזֶה לֹא הִזְכִּיר לֹא הוּא וְלֹא בָּנָיו אֶלָּא ״מִזַּרְעֲךָ״. וַהֲגַם שֶׁגַּם בָּנָיו יִקָּרְאוּ זַרְעָךְ, אַף עַל פִּי כֵן מִמַּה שֶׁשָּׁנָה הֶעְירְךָ כִּי עַל הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם הוּא אוֹמֵר. וְדִקְדֵּק גַּם כֵּן לוֹמַר ״מִזַּרְעֲךָ״, הִבְטִיחֲךָ שֶׁלֹּא יִפּוֹל הַמּוּם בְּכֻלָּם אֶלָּא בְּמִקְצָתָם, וְעַיֵּן בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק ״וְהוּא צָרוּעַ״ (ויקרא כב:ד).

כא **כָּל אִישׁ וְגוֹ׳ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְגוֹ׳.** כֻּלָּל הָאַזְהָרָה הוּא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ לְהַקְרִיב בַּעַל מוּם, וְלָזֶה לֹא עָשָׂה הַצִּוּוּי לְנוֹכֵחַ, וְהָבֵן:

פרק כב

ג **אֱמֹר אֲלֵהֶם.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״אֲלֵהֶם״ – אֵלּוּ הָעוֹמְדִים לִפְנֵי הַר סִינַי, עַד כָּאן. הֵקֶשֶׁה לָהֶם יִתּוּר ״אֱמֹר אֲלֵהֶם״, אִם עַל הָאֲמוּרִים בְּסָמוּךְ שֶׁהֵם הַכֹּהֲנִים, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁעֲלֵיהֶם הִתְחִיל לְדַבֵּר וְזֶה גְּמַר הַמִּצְוָה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בָּהּ. וְאִם עַל יִשְׂרָאֵל, הֲלֹא לֹא הֻזְכְּרוּ בְּסָמוּךְ לָזֶה! אָמַר עַל הָעוֹמְדִים בְּהַר סִינַי, כִּי שָׁם נִזְדַּוְּגָה אֲמָה לֵאלֹהֶיהָ, וּכְשֶׁיְּדַבֵּר סְתָם, הַדָּבָר מוּבָן שֶׁעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר. וּכְפִי זֶה חֲרֵי עִנְשׁ זֶה הוּא גַּם לְיִשְׂרָאֵל. וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן לָמָּה בְּכָל הַתּוֹרָה מַזְכִּיר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּרֶט וּפֶרֶט וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ״דַּבֵּר אֲלֵהֶם״? כְּבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה ב:ה) מָשָׁל לְמִי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן חָבִיב וְתָמִיד זִכְרוֹנוֹ בְּפִיו: ״אֶכֹל בְּנִי״, ״שְׁתֵה בְּנִי״. כְּמוֹ כֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עָרֵב עָלָיו זִכְרוֹנָם בְּפִיו. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְדָרֹשׁ דָּרְשִׁינַן.

ד **מִזֶּרַע אַהֲרֹן.** הַצָּרַךְ לְהַזְכִּירָם פַּעַם שְׁנִיָּה, לוֹמַר שֶׁהֵם דַּוְקָא הוּא שֶׁיִּשְׁנָם בְּהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, אֲבָל קָדָשִׁים שֶׁאוֹכְלִים יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם (הַשְּׁלָמִים) [מַעֲשֵׂר שֵׁנִי] אֵין צְרִיכִים הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, כָּךְ דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים.

וְאָמְרוֹ **וְהוּא צָרוּעַ**, דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, עַצְמוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהוּא״ וְגוֹמֵר, עַד כָּאן. הִנֵּה בְּדִין זֶה אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָסוּק (ויקרא כא:ז) ״אִישׁ מִזַּרְעֲךָ״, כִּי ה׳ יִשְׁמֹר, לְצַד שֶׁיֵּשׁ כָּאן גַּם כֵּן ״אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע״, וַאֲהַרֹן מָצִינוּ שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ, וְאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר ״וְהוּא״ הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאַהֲרֹן יֹאכַל הַקָּדָשִׁים בְּטֻמְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהוּא״. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְרַבָּה אַהֲרֹן נִתְרַבּוּ גַּם כֵּן בָּנָיו, וּמֵעַתָּה פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר ״אִישׁ מִזַּרְעֲךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם״ וְלֹא נִתְרַבָּה אַהֲרֹן, אֱמוֹר מֵעַתָּה שֶׁאֵינוֹ בִּכְלָל, וְהוּא מִטַּעַם שֶׁהוּא מֻבְטָח שֶׁיִּשְׁמְרֵהוּ ה׳ לוֹ וּלְבָנָיו שֶׁלֹּא יִפּוֹל בָּהֶם מוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי.

יב **וּבַת כֹּהֵן וְגוֹ׳ הִיא וְגוֹ׳.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ מִעוּט ״הִיא״ לְאִמָּהּ, שֶׁאִמָּהּ אוֹכֶלֶת מִצִּדָּהּ, הֲגַם שֶׁהִיא אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, וַאֲפִלּוּ נִתְאַלְמְנָה אִמָּהּ.

וְרָאִיתִי לְהָעִיר לִבְנוֹת בְּנֵי אָדָם בְּרֶמֶז גָּדוֹל אֲשֶׁר רָמְזָה פָּרָשָׁה זוֹ. דַּע כִּי אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צג.) שֶׁעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּרָגָתָם לְמַעְלָה מֵהַדְּרַגַּת הַמַּלְאָכִים. וְאָמְרוּ עוֹד (זוהר ח״ב קנה.) כִּי ה׳ בָּרָא אַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וּרְשׁוּמִים הֵמָּה בַּפָּסוּק (ישעיהו מג:ז) ״כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עָשִׂיתִיו״. לִכְבוֹדִי – עוֹלָם עֶלְיוֹן הַנִּקְרָא אֲצִילוּת, בְּרָאתִיו – הַנִּקְרָא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, יְצַרְתִּיו – יְצִירָה, עָשִׂיתִיו – עֲשִׂיָּה. עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ מָלֵא כָּל עוֹלָם וְעוֹלָם וְעַד מִתַּחַת עוֹלָם, דִּכְתִיב (דברים לב:ט) ״וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם״, וְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ מֵאִיר בְּאַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת, הוּא בְּסוֹד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָּיָ״ה בָּרוּךְ הוּא, יו״ד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, ה״א רֹאשׁוֹנָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה וְכוּ׳, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח״ג ריח:) שֶׁחִיּוּנִית

הַמִּתְנוֹעֵעַ בִּבְנֵי אֵל חַי הוּא מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, דִּכְתִיב (דברים לג:כז) ״כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ״. גַּם קְרָאָם ה׳ בָּנָיו.

עוֹד אָמְרוּ זַ״ל (זוהר ח״א פ:, צד:) כִּי בְּחִינוֹת הַחִיּוּנִי שֶׁבָּאָדָם יִתְיַחֵס אֵלָיו אַרְבָּעָה כִּנּוּיִים: יֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא נֶפֶשׁ, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא רוּחַ, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא נְשָׁמָה, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא חַיָּה, בְּסוֹד ״כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים״, וְתִקָּרֵא נְשָׁמָה לַנְּשָׁמָה. וְאָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת כִּי בְּחִינָה הַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלָם הָעַשִׂיָּה, לְצַד הֱיוֹתוֹ מוּעָט וְאֵין בּוֹ אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא מֵהַחִיּוּנִית הַמְּנַעֲנַע, וְהוּא הוּא שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּמוּרְגָּשׁוּת עוֹלָם הַזֶּה, וְעָשָׂה ה׳ כָּכָה לְסִבַּת הֶעוֹלָם לִהְיוֹתוֹ גַּס, וְזוֹ תִּקָּרֵא נֶפֶשׁ. וְהַבָּא מֵאוֹר עוֹלַם הַיְצִירָה, לְצַד הֱיוֹתוֹ עֶלְיוֹן מֵעוֹלַם הָעַשִׂיָּה, הֶאָרָתָהּ גְּדוֹלָה וְתִקָּרֵא רוּחַ. וְהַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלַם הַבְּרִיאָה תִּקָּרֵא נְשָׁמָה לְצַד הַדַּרְגָּתָהּ, וְהַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלַם הָאֲצִילוּת תִּקָּרֵא נְשָׁמָה לַנְּשָׁמָה.

וְהִנֵּה הָאָדוֹן ה׳ צְבָאוֹת עָשָׂה הִתְקַשְּׁרוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת רוּחָנִי וְגַשְׁמִי בְּאָדָם יָשָׁר, קֶשֶׁר כָּל הַגַּשְׁמִיּוּת וְכָל הָרוּחָנִיּוּת יַחַד. הַגַּשְׁמִיּוּת בָּנָה אַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת וְשָׁם שָׁם לוֹ חֹק הָרוּחָנִיּוּת מִכָּל הָעוֹלָמוֹת. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הַגַּשְׁמִיּוּת יִתְנַגֵּד לְחִבּוּר הָרוּחָנִי יוֹתֵר מֵהִתְנַגְּדוּת אֵשׁ וּמַיִם, לָזֶה נִתְחַכֵּם ה׳ בָּרוּךְ הוּא וּבָרָא בָּאָדָם מָכוֹן הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא חֵלֶק מוּעָט מֵהָרוּחָנִיּוּת וְהִשְׁרָה בְּתוֹכָהּ בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה שֶׁהִיא בְּחִינַת הָרוּחַ, וְנִמְצֵאת הַנֶּפֶשׁ מְמֻצַּעַת בֵּין הַגּוּף וּבֵין הָרוּחַ, כִּי אֵין הָרוּחַ עוֹמֵד בַּגֶּשֶׁם בְּלֹא אֶמְצָעִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ כֵן הָרוּחַ מַמְצִיעַ בֵּין הַנֶּפֶשׁ וְהַנְּשָׁמָה, כִּי הַנֶּפֶשׁ בְּעֶרֶךְ הַנְּשָׁמָה שֶׁאוֹרָהּ רַב כַּגּוּף לְעֶרֶךְ הָרוּחַ, וְכֵן נְשָׁמָה מְמֻצַּעַת בֵּין הָרוּחַ וּבֵין נְשָׁמָה לִנְשָׁמָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי הַנֶּפֶשׁ יְכוֹלָה עָמֹד לְבַדָּהּ, וְהָרוּחַ בְּב׳, וְהַנְּשָׁמָה בְּג׳, וּנְשָׁמָה לִנְשָׁמָה בְּד׳.

עוֹד אָמְרוּ יוֹדְעֵי דַעַת קָדוֹשׁ (זוהר ח״ב צד:) כִּי הִתְעַצְּמוּת הַשְּׂלֵמִים בְּאֶמְצָעוּת ״לֶקַח טוֹב״ אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ הַבּוֹרֵא הוּא לַעֲלוֹת מִדְּרֵגָּה הַתַּחְתּוֹנָה לְמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ נֶפֶשׁ יַעֲלֶה לְמַדְרֵגַת רוּחַ, וְרוּחַ לְמַדְרֵגַת נְשָׁמָה, וּנְשָׁמָה לְמַדְרֵגַת נְשָׁמָה לִנְשָׁמָה, וְזוֹ הִיא תַּכְלִית סִבַּת בְּרִיאַת הָאָדָם, תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם.

עוֹד אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי הַהַשָּׁגָה בְּהַעֲלָאָה זוֹ תְּסוֹבֵב שֶׁיִּשְׁלַח אָדָם יָדוֹ וְיַהֲנֶה כְּאָדָם הֶעוֹשֶׂה בְּשֶׁלּוֹ, וְהוּא סוֹד (תהלים קכח:ב) ״יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ״, פֵּרוּשׁ הָאִשֶּׁר שֶׁלְּךָ וְהַטּוֹב שֶׁלְּךָ, וְהוּא מַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ קוֹדֶם בִּיאָתָהּ לָעוֹלָם הַזֶּה אוֹכֶלֶת כִּבַּת בּוֹגֶרֶת, וּבַחֲזָרָתָהּ כִּבַּת נְשׁוּאָה.

עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כָּל אֲשֶׁר יָצַר וּבָרָא וְעָשָׂה ה׳, הַכֹּל עוֹמֵד לְמָזוֹן וּלְמִחְיָה מֵעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁאֵלָיו יִקָּרֵא עוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְהוּא אוֹר הַיו״ד שֶׁבִּשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהַמָּזוֹן הַהוּא יִקָּרֵא קֹדֶשׁ, וְהוּא מְקוֹר הַחַיּוּת וְהָאֹשֶׁר וְהַטּוֹב. וַהֲגַם כִּי כָּל הַנִּבְרָאִים יוֹרֵד לָהֶם הַחַיּוּת, כִּי זוּלַת הַחַיּוּת אֵין נִבְרָא, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ (נחמיה ט:ו) ״וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם״, עִם כָּל זֶה יִשְׁתַּנֶּה הַשֶּׁפַע בְּהִתְרַחֲקוּתוֹ, כַּאֲשֶׁר יִשְׁתַּנֶּה הַצּוֹמֵחַ מִן הָאָרֶץ כְּשֶׁמִּתְרַחֵק מֵהֶיְנִיקָה. וְעָשָׂה ה׳ כָּכָה לָתֵת לְכָל אֶחָד כְּפִי בְּחִינָתוֹ וּכְפִי אֲשֶׁר יַשִּׂיג בְּטַהֲרָתוֹ, גַּם לָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית יִתֵּן לָהּ ה׳ מַיִם וְזֶהוּ שִׁפְעָהּ וְחַיּוּתָהּ וְהוֹלִידָה וְהִצְמִיחָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן הוּא שֶׁפַע הַחִיּוּנִיּוּת שֶׁל הַנְּפָשׁוֹת וְהָרוּחוֹת וְהַנְּשָׁמוֹת וּנְשָׁמוֹת לַנְּשָׁמוֹת כְּפִי בְּחִינָתָהּ, כִּי לֹא כָל הַנְּפָשׁוֹת בְּהַדְרָגָה אַחַת, וְלֹא כָל וְכוּ׳ שָׁווֹת וְכוּ׳, וְאֵין לְךָ נִבְרָא בֵּין בַּגַּשְׁמִיִּים בֵּין בָּרוּחָנִיִּים בֵּין בַּמַּלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים בֵּין בַּנְּפָשׁוֹת רוּחוֹת (פחות) נְשָׁמוֹת נְשָׁמוֹת לִנְשָׁמוֹת שֶׁאֵינָם צְרִיכִין לַשֶּׁפַע הַקָּדוֹשׁ, אֶלָּא כָּל אֶחָד כְּפִי שָׁרְשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ.

עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי לֶהֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁזּוֹכֶה לְכָל הַמַּדְרֵגוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת, וְיֵשׁ שֶׁזּוֹכֶה לְשָׁלֹשׁ, וְיֵשׁ לְשִׁתַּיִם, וְיֵשׁ לְאַחַת, וּמִי שֶׁלֹּא זָכָה אֶלָּא בַּנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לָרוּחַ אֵין מַעֲשָׂיו מוֹעִילִים כְּלוּם, כִּי אֵין כֹּחַ בְּיָדוֹ לַהֲשִׁיבָהּ לְמַעְלָה, כִּי אֵין מַחֲזִיק בְּיָדוֹ לְהַטּוֹתָהּ אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הָרוּחַ. אִם יִזְכֶּה לָרוּחַ בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים יַעֲלֶה הַנֶּפֶשׁ לְמַדְרֵגַת הָרוּחַ. וְדַע כִּי כַּאֲשֶׁר יַעֲלֶנָּה לְמַדְרֵגַת הָרוּחַ הִנֵּה הוּא קָנָאָהּ בְּמַעֲשָׂיו וְנִקְרָא הוּא בַּעְלָהּ, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ (משלי כג:ב) ״אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה״, פֵּרוּשׁ, קָנָאָהּ וְהוּא שֶׁלּוֹ בְּאֶמְצָעוּת הַיְגִיעָה, וְהַמּוּשָׂג מֵהַיְגִיעָה נַעֲשָׂה הָרוּחַ בַּעַל נֶפֶשׁ כִּי עוֹלָה הִיא עִמּוֹ וְשָׁוִים הֵם בְּהַדְרָגָה וּמְקוֹם תַּחֲנוֹתוֹ תַּחֲנוֹתָהּ, מִפְּתוֹ תֹּאכַל וּמִכּוֹסוֹ תִּשְׁתֶּה וּבְחֵיקוֹ תִּשְׁכָּב. וְכֵן הָרוּחַ בְּעֶרֶךְ הַנְּשָׁמָה, וְהַנְּשָׁמָה בְּעֶרֶךְ נְשָׁמָתָהּ. וּקְנִיַּת מַדְרֵגַת בְּחִינוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַלֹּא הוּא בְּאֶחָד מִשְּׁתֵּי סִבּוֹת: אוֹ מִצַּד הַמַּזְרִיעַ, כִּי הָאָב יַפְעִיל כֹּחַ עֶלְיוֹן בַּבֵּן כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וַיְחִי (בראשית מט:ג) בְּפָסוּק ״רְאוּבֵן בְּכֹרִי״, אוֹ לְצַד הִתְעַצְּמוּת בְּאֶמְצָעוּת עֶסֶק הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (זוהר ח״ג צא:) בְּפָרָשַׁת ״שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד״, כִּי הָאָדָם יָכוֹל לְהַשִּׂיג מַה כְּפִי הִתְעַצְּמוּתוֹ בַּתּוֹרָה וְכוּ׳, אֲפִלּוּ יִהְיֶה בְּמַדְרֵגָה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנָּה, אִם יִטְרַח יַשִּׂיג הַדְּרָגוֹת עֶלְיוֹנוֹת כְּפִי שִׁעוּר הַיְגִיעָה, יַעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו.

עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הַמְסֻבָּב מֵחֻטְא הָאָדָם גַּם כֵּן יִשְׁתַּנֶּה כְּפִי מַה שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאָדָם, כִּי אֵינוֹ דוֹמֶה פְּגָם אֲשֶׁר יְסוֹבֵב לַנֶּפֶשׁ כִּפְגָם הָרוּחַ וּשְׁאָר הַדְּרָגוֹת, כִּי פְּגָם הַנֶּפֶשׁ יְסוֹבֵב כִּלְיוֹנוֹ בְּסוֹד (יחזקאל יח:ד) ״הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תָּמוּת״, וּפְגָם הָרוּחַ אֲפִלּוּ לֹא יְסוֹבֵב אֶלָּא כְּתָמִים וּנְגָעִים יֵחָשֵׁב פְּגָם גָּדוֹל, וְלָזֶה יְצַוֶּה ה׳ עָלָיו ״וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ״ וְדָרְשׁוּ רַז״ל (שבת קנב:) תְּנָהּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לְךָ, שֶׁזּוּלַת זֶה נִדְבָּקִים בָּהּ סִרְכֵי הַטֻּמְאָה וְיִסַּבּוּהָ לְגִיּוֹנֵי הַסִּטְרָא אַחֲרָא וְיִמְנָעוּהָ מִשּׁוּב אֶל מְקוֹמָהּ הָרִאשׁוֹן. וּפְגָם הַנְּשָׁמָה חֲמַם שֶׁלֹּא יַגִּיעַ כַּשִּׁעוּר הַנִּזְכָּר אֶלָּא יִפְחַת אוֹרָהּ מִמַּה שֶׁהָיְתָה תְּכַסֵּהוּ כְּלִמָּה, כִּי הַכֹּל כְּפִי הַמְּבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. וּפְגָם נְשָׁמָה לַנְּשָׁמָה חֲמַם שֶׁלֹּא יַגִּיעַ עָלֶיהָ מֵהַפְּגָם וְלֹא הַפְחָתַת אוֹרָהּ אֶלָּא שֶׁיְּסוֹבֵב שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנָהּ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּתִּקּוּנִים (תיקון ע׳) בְּסוֹד פָּסוּק ״לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן״ שֶׁמְּדַבֵּר הַכָּתוּב בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְשָׁמָה לַנְּשָׁמָה וּכְשֶׁבָּא אָדָם לִידֵי חֵטְא מִסְתַּלֶּקֶת הַנְּשָׁמָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁלֹּא יְאֻנֶּה לָהּ אָוֶן, וְסִלּוּקָהּ זֶה תַּקְפִּיד עָלָיו כְּפִי עֶרֶךְ מַעֲלָתָהּ, הָא לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמַאכְסֶן מֶלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְחוֹזֵר בּוֹ וּמְגָרְשׁוֹ.

וְאַחֲרֵי הוֹדִיעַ ה׳ אוֹתָנוּ כָּל הָאָמוּר, נוּכַל לוֹמַר כִּי הֵן הִנָּה הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּכְּתוּבִים. וְהִתְחִיל לוֹמַר **וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ** מְדַבֵּר בִּשְׁנֵי עִנְיְנֵי קֹדֶשׁ: בְּקֹדֶשׁ הַקָּרְבָּנוֹת, וּבַקֹּדֶשׁ הַנֶּעְלָם שֶׁהוּא שֶׁפַע הָרוּחָנִי מָזוֹן לִבְנֵי אֱלֹהִים.

וְאָמַר **תּוֹשָׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר** לִרְמֹז אֶל הָרוּחַ וְאֶל הַנֶּפֶשׁ, כִּי הָרוּחַ הוּא תּוֹשָׁב כֹּהֵן, פֵּרוּשׁ, כִּי בּוֹ מוֹשָׁב הַנִּשְׁמָה הַנִּקְרֵאת כֹּהֵן שֶׁהִיא מַדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה, וְשָׂכִיר גַּם כֵּן הוּא הַנֶּפֶשׁ כִּי הוּא הַפּוֹעֵל כָּל מְלָאכוֹת הָאָדָם. שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ הוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לֶאֱכֹל מֵהַמָּזוֹן הַנִּקְרָא קֹדֶשׁ לְצַד הֱיוֹתוֹ מַדְרֵגָה גְּדוֹלָה, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁכָּתַב הָרַשְׁבַּ״י (זוהר ח״ב קכא.) בַּהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.

וְאָמַר **וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ כֹּהֵן הִיא נִשְׁמָה הָעֶלְיוֹנָה תִּקָּרֵא כֹּהֵן. וְהִזְכִּירָהּ בִּלְשׁוֹן זָכָר לוֹמַר כִּי כֵּינָן שֶׁהִגִּיעָה לְגָדֵר זֶה תִּקָּרֵא בְּמַדְרֵגַת זָכָר. ״כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ״ – כִּי בְּאֶמְצָעוּת כִּשְׁרוֹן מַעֲשֶׂיהָ קָנְתָה גַּם הַנֶּפֶשׁ וְהָעֶלְתָה אוֹתָהּ לְמַדְרֵגָתָהּ וְתִקָּרֵא בַּעַל נֶפֶשׁ (משלי כג:ב).

הוּא יֹאכַל בּוֹ. פֵּרוּשׁ, כִּי יִזְכֶּה לֶהָנוֹת גַּם הַנֶּפֶשׁ מִקֹּדֶשׁ, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה זֶה קֹדֶם עֲלִיָּתָהּ, וְאָמַר הַנֶּפֶשׁ וּמִכָּל שֶׁכֵּן הָרוּחַ שֶׁהוּא עֶלְיוֹן מִנֶּפֶשׁ.

וְאָמְרוֹ **וְיֶלִיד בֵּיתוֹ,** יִכְוֹן אֶל נַפְשׁוֹת הַקְּדוּשָׁה אֲשֶׁר נָפְלוּ מִזְּמַן קַדְמוֹן, וְהֵם מִתְבָּרְרִים בְּאֶמְצָעוּת כִּשְׁרוֹן מַעֲשֶׂה הַצַּדִּיקִים, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב הוּא כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת לְהוֹצִיא נִיצוֹץ הַטּוֹב, וְיִתְיַחֲסוּ בְּשֵׁם יְלִידֵי הַנִּשְׁמָה הַמְבֹרָרְתָם, וְאָמַר הַכָּתוּב שֶׁגַּם הֵם יַעֲלוּ עִמָּהּ לִיהָנוֹת מִקֹּדֶשׁ.

וְאָמְרוֹ **וּבַת כֹּהֵן** – מְדַבֵּר הַכָּתוּב בַּנִּשְׁמָה שֶׁנִּפְגְּמָה וְנִטְמְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, שֶׁתַּפְסִיד הֲנָאַת הַקֹּדֶשׁ. וְהוּא אָמְרוֹ **וּבַת כֹּהֵן** שֶׁהִיא הַנִּשְׁמָה, **כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר** שֶׁהוּא סמא״ל שֶׁחָמְדָה מַטְעַמּוֹתָיו וַתִּזְנֶה אַחֲרָיו, ״הִיא בְּתִרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל״. דְּקֵדֵּק לוֹמַר ״בִּתְרוּמַת״, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ תְּרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל, תְּרֵי מִמֵּאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַקֹּדֶשׁ עַצְמוֹ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״הִיא״ לִשְׁלֹל אַחֶרֶת הַבָּא מִשְׁפָּטָהּ בְּסָמוּךְ, דִּכְתִיב ״וּבַת״, וְזֶה הוּא עִנְוִי הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁיֶּחְסַר מְזוֹנָהּ הִיא נִשְׁפֶּלֶת וְנִחְשָׁךְ אוֹרָהּ וְיָרַד הֲדָרָהּ רַחֲמָנָא לִיצְלַן.

יג וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וְגוֹ׳. מְדַבֵּר הַכָּתוּב בִּבְחִינַת נְשָׁמָה שֶׁאֵין מַגִּיעָהּ דְּבֵקוּת הָרַע כָּל עִקָּר, אֶלָּא שֶׁהִיא בּוֹרַחַת וְהוֹלֶכֶת לָהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר טַעַם בְּבַת כֹּהֵן תְּלִישָׁא, לוֹמַר כִּי בְּחִינָה זוֹ מְעֻלָּה בְּיוֹתֵר, וְלָזֶה אֵין זָר אִתָּהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר ״לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק״ וְגוֹ׳ (משלי יב:כא). וְקוֹרוֹתֶיהָ הֵם שֶׁתִּהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, אָמַר אַלְמָנָה כְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל הַזָּן וּמְפַרְנְסָהּ, כְּמוֹ כֵן בַּעֲלָהּ לֹא זָן וְלֹא מְפַרְנְסָהּ בְּמִצְוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. **וּגְרוּשָׁה** כִּי לְצַד שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ הָאָדָם לַעֲבֹר פִּי ה׳ – גֵּרְשָׁהּ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. **וָזֶרַע אֵין לָהּ** – שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּרוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, אַף עַל פִּי כֵן **וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ** וַחֲזָרָתָהּ הִיא לֶאֱכֹל מִשֻּׁלְחַן אָבִיהָ כִּימֵי נְעוּרֶיהָ שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת בְּבוּשָׁה מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן נִשְׁמָה שֶׁהִשִּׂיגָה עֲשׂוֹת תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁאוֹכֶלֶת יְגִיעָהּ כְּאָדָם הָאוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ.

וְאָמְרוֹ **וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ,** נָתַן טַעַם לָמָּה אֵין הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מְרַחֵם גַּם לַנְּשָׁמָה לְהַאֲכִילָהּ קֹדֶשׁ בְּתוֹרַת חֵן וָחֶסֶד, לָזֶה אָמַר הַטַּעַם הוּא ״וְכָל זָר״ וְגוֹ׳, וְלָזֶה נִשְׁמָה שֶׁנִּדְבַּק בָּהּ בְּחִינַת הָרַע הַנִּקְרָא זָר לֹא תֹאכַל, לְבַל יֹאכַל הַזָּר הַהוּא הַנִּדְבָּק בָּהּ:

יד וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ. רַז״ל נָחְלְקוּ בְּפֶרֶק ו׳ דִּתְרוּמוֹת: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הַקֹּדֶשׁ שֶׁאָכַל, עַד כָּאן. וְאוּלַי שֶׁיְּכַוִּין לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי הַנְּתִינָה זוֹ מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נוֹתֵן הַקֹּדֶשׁ עַצְמוֹ, וּכְאִלּוּ לֹא אָכַל הַקֹּדֶשׁ.

טז וְהִשְׁיאוּ אוֹתָם וְגוֹמֵר. פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁלֹּא יִפְרְעוּ קֶרֶן וְחֹמֶשׁ יַגְדִּילוּ גֶּדֶר הָאָשָׁם שֶׁעָשׂוּ בְּשׁוֹגֵג לִקְרָא מִזִּיד שֶׁהוּא עָוֹן, כֵּינָן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם לְתַקֵּן וְאֵינָם מְתַקְּנִין. וְהוּא אָמְרוֹ **וְהִשְׁיאוּ,** פֵּרוּשׁ יְנַשְּׂאוּ אוֹתָם, פֵּרוּשׁ הֵם שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר עָוֹן אֶת שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אַשְׁמָה. וְאָמְרוֹ **בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם,** פֵּרוּשׁ שֶׁיֵּחָשֵׁב לָהֶם מִזִּיד אֲכִילַת הַקֳּדָשִׁים שֶׁאָכְלוּ, לֹא חֲזָדַת מְנִיעַת הַפֶּרְעוֹן. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה:

פרק כג

ב מוֹעֲדֵי ה׳ וְגוֹ׳. גְּזֵרַת הַדִּבּוּר. רַז״ל אָמְרוּ (תורת כהנים) כִּי הוּא ״אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם״, פֵּרוּשׁ כִּי מוֹעֲדֵי ה׳ הֵם בִּזְמַן שֶׁיִּקְרְאוּ אוֹתָם יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר ״אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי״. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לְצַוּוֹת עַל הַשַּׁבָּת. וְעוֹד רוֹאֶה אֲנִי שֶׁחָזַר לוֹמַר פַּעַם שֵׁנִי אַחַר מִצְוַת הַשַּׁבָּת ״אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳״. וְנִרְאֶה כִּי שִׁעוּר הַכְּתוּבִים הוּא, שֶׁמִּתְחִלָּה צִוָּה ה׳ כִּי עִקַּר הַמּוֹעֲדוֹת תָּלוּי בַּזְּמַנִּים אֲשֶׁר יִקְרְאוּ אוֹתָם, וְחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיִּטְעוּ לוֹמַר שֶׁבִּכְלַל זֶה גַּם כֵּן קְדֻשַּׁת יוֹם הַשַּׁבָּת אִם יַסְכִּימוּ לְדַחוֹתוֹ מִיּוֹמוֹ לְיוֹם אַחֵר יִתְקַדֵּשׁ עַל פִּיהֶם, לָזֶה חָזַר וּפֵרַשׁ **אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדַי שֵׁשֶׁת יָמִים** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ אֵלֶּה שֶׁהֵם שַׁבָּתוֹת הֵם מוֹעֲדַי, מוֹעֲדִים שֶׁקָּבַע הַבּוֹרֵא וְאֵינָם בְּגֶדֶר הִשְׁתַּנּוּת. וְחָזַר לוֹמַר **אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳ מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ** אֲשֶׁר הִרְשֵׁיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּקְרְאוּ אוֹתָם אִתָּם, בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְגוֹ׳, פֶּסַח שָׁבוּעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם כִּפּוּר סֻכּוֹת, אֲלוּ אֵין קְדֻשָּׁתָם אֶלָּא עַל פִּי יִשְׂרָאֵל.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר **אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם** שְׁתֵּי פְּעָמִים, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב רַמְב״ם בְּפֶרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: עַל שָׁלֹשׁ סְבוֹת מְעַבְּרִין הַשָּׁנָה – עַל הַתְּקוּפָה, וְעַל הָאָבִיב, וְעַל פֵּרוֹת הָאִילָן. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁבֵּית דִּין מְעַבְּרִין בִּשְׁבִילָן מִפְּנֵי הַדְּרָכִים וְכוֹ׳ וּמִפְּנֵי הַגְּשָׁרִים וְכוֹ׳

וּמִפְּנֵי תַּנּוּרֵי פְּסָחִים וְכוּ׳ וּמִפְּנֵי גְּלֵיּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִמְּקוֹמָן וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם וְכוּ׳, עַד כָּאן. חֲרֵי כִּי לִשְׁתֵּי סִבּוֹת כּוֹלְלוֹת מֵעַבְּרִין וּמֵאֲחֲרִין הַמּוֹעֵד, הָאַחַת לְצַד תְּנָאֵי הַזְּמַן שֶׁיִּהְיֶה בָּאָבִיב, וְהַשְּׁנִיָּה לְצַד כִּשְׁרוֹן הָעָם. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב שְׁתֵּי פְּעָמִים ״אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם״, וְשֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלְּצַד תְּנָאֵי הַזְּמַן שֶׁהִתְנָה הַכָּתוּב חֹדֶשׁ הָאָבִיב לְבַד מֵעַבְּרִין, אֲבָל לְכִשְׁרוֹן הָעָם יַעֲשֶׂה הַמּוֹעֵד בַּזְּמַנִּים הַנִּמְצָאִים מֻכְשָׁרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים **אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם.**

ה **בֵּין הָעַרְבָּיִם פֶּסַח לַה׳.** פֵּרוּשׁ, חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לַה׳ מִקְרְבַּן פֶּסַח שֶׁהוּא מַתַּן דָּמִים וְהַקְטָרַת חֲלָבִים יִהְיֶה בֵּין הָעַרְבַּיִם, אֲבָל חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא אֲכִילַת הַבָּשָׂר יִהְיֶה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים. עוֹד יְרֻצֶּה בְּאָמְרוֹ **פֶּסַח לַה׳**, לְצַד שֶׁפֶּסַח מִצְרַיִם שֶׁהוּא פֶּסַח רִאשׁוֹן עָשׂוּהוּ לְאַהֲבַת הֶעָרֵב וְהַמּוֹעִיל, הֶעָרֵב שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה יט) שֶׁנִּתְבַּשֵּׁם פִּסְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֵרוּחוֹת גַּן עֵדֶן, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בֹּא (שמות יב:מג), וְהַמּוֹעִיל לִפְסֹחַ הַמַּשְׁחִית עַל בָּתֵּיהֶם, וְכָאן אָמַר כִּי פֶּסַח דּוֹרוֹת יַעֲשׂוּהוּ לְשֵׁם ה׳ הַגַּם שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מִשְּׁתֵּיהֶן.

טו **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם וְגוֹ׳.** אָמְרוּ **לָכֶם**, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ לִסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח״ג צז.) כִּי לְצַד שֶׁהָיוּ בְּטֻמְאַת מִצְרַיִם וְרָצָה ה׳ לְהִזְדַּוֵּג לְאֻמָּה זוֹ, דָּן בָּהּ כְּמִשְׁפַּט נִדָּה שֶׁדַּיְנָהּ לִסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים, וְצִוָּה שֶׁיִּסְפְּרוּ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת וְאָז יִהְיוּ מֻכְשָׁרִים לְהַכְנִיסָתָם כַּלָּה לַחֻפָּה. וַהֲגַם כִּי שָׁם שִׁבְעָה יָמִים וְכָאן שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת, לְצַד הַפְלָגַת הַטֻּמְאָה, וְגַם הֶיוֹתָם בִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל, שִׁעֵר הַתְּמִים דֵּעִים כִּי כֵן מִשְׁפָּטָם. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (שמות יט:א) ״בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת״ וְגוֹ׳. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם**, פֵּרוּשׁ סִפַּת סְפִירָה זוֹ הִיא לְסִבָּתְכֶם, לְטַהֲרַתְכֶם, שֶׁזּוֹלַת זֶה תִּכֶּף הָיָה ה׳ נוֹתֵן לָהֶם הַתּוֹרָה. וּלְדֶרֶךְ זֶה יְדַיֵּק עַל נָכוֹן טַעַם **מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת** וְלֹא מִיּוֹם הַשַּׁבָּת עַצְמוֹ, כִּי כֵן מִשְׁפַּט הַסְּפִירָה שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַיָּמִים שְׁלֵמִים, וּלְצַד שֶׁיּוֹם ט״ו בְּנִיסָן שֶׁהוּא יוֹם הַשַּׁבָּת הָאָמוּר כָּאן מִקְצָת הַיּוֹם הָיוּ עֲדַיִן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, לָזֶה יָצוּ ה׳ לִסְפֹּר מִמָּחֳרַת. וַהֲגַם כִּי זֶה הָיָה בְּפֶסַח מִצְרַיִם, כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק עַצְמוֹ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, כִּי כְּמוֹ כֵן יֵעָשֶׂה בְּסוֹד ה׳ כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן. וּכְפִי הַפָּשָׁט לְזִכָּרוֹן הָעוֹבֵר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת לְזִכָּרוֹן ״כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים״ וְגוֹ׳, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּפָסוּק ״וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״ (בראשית ב:ב).

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז רָמַז בְּאָמְרוֹ **וּסְפַרְתֶּם** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי נִשְׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בִּבְחִינַת הַלּוּחוֹת, וּבְאֶמְצָעוּת תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ וְטֻמְאַת הַתִּעוּב יִתְלַכְלְכוּ וְיִחְשְׁכוּ אוֹרָם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה לב:ב) כִּי הַלּוּחוֹת שֶׁל סַנְפִּרִינוֹן הָיוּ. לָזֶה אָמַר **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם**, פֵּרוּשׁ, בְּאֶמְצָעוּת מִנְיָן זֶה אַתֶּם מְאִירִים כְּסַנְפִּרִינוֹן אֶת עַצְמְכֶם.

מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, מֵעַכְשָׁיו קוֹדֶם שֶׁתִּפָּנְסוּ לָאָרֶץ ״מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת״, וּכְנֶגֶד אַחַר בִּיאָתָם לָאָרֶץ אָמַר **מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם** וְגוֹ׳, וְלָזֶה הִקְדִּים ״מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת״ לֶהֱיוֹתָהּ מִצְוָה שֶׁיֵּשְׁנָהּ אָז, מַה שֶּׁאֵין כֵּן ״מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם״ שֶׁהוּא אַחַר בִּיאָה לָאָרֶץ:

כב **וּבְקַצָּרְכֶם אֶת קְצִיר וְגוֹ׳.** מַה עִנְיָן זֶה לְכָאן? וְאוּלַי שֶׁבָּא לְחַיֵּב גַּם שָׂדֶה שֶׁהוּבָא מִמֶּנּוּ הָעֹמֶר שֶׁחַיָּב בְּלֶקֶט וּפֵאָה, שֶׁתָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁתִּחְלָתוֹ נִקְצַר לְקָרְבָּן יִהְיֶה פָּטוּר מִפֵּאָה וְכוּ׳ תַּלְמוּד לוֹמַר. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֶלָּא לֶקֶט וּפֵאָה שֶׁהֵם חוֹבַת שָׂדֶה בְּלֹא סוֹבֵב אֶמְצָעִי, וְלֹא הוּזְכַּר שִׁכְחָה שֶׁהִיא בָּאָה מִצַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ שֶׁרָמַז ה׳ בָּזֶה שֶׁכָּל מִי שֶׁנּוֹתֵן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ בִּית הַמִּקְדָּשׁ קָיֵם וְהוּא מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו לְתוֹכוֹ וְכוּ׳, עַד כָּאן. מַה שֶּׁאָמַר שִׁכְחָה אַף שֶׁלֹּא הוּזְכַּר בַּפָּסוּק, לְצַד שֶׁהִיא מִצְוָה שֶׁחַיָּב בָּהּ לֶקֶט וּפֵאָה כְּלָלָהּ. וְהַכָּתוּב שֶׁלֹּא כָּתַב לְהָעִירְךָ שֶׁנִּתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לַדֶּרֶךְ שֶׁכָּתַבְתִּי.

כג **יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, בִּלֹּא אֶמְצָעוּת קְרִיאָתָם אוֹתוֹ קֹדֶשׁ, וּבִלֹּא עִנּוּי שֶׁמִּתְעַנִּים בּוֹ, הוּא יוֹם כִּפּוּר מִצַּד עַצְמוֹ. וּמֵעַתָּה יֵשׁ שָׂכָר לְמִצְוַת קְרִיאַת קֹדֶשׁ וְעִנּוּי בּוֹ, מִלֵּבַד רֻוַח הַכַּפָּרָה.

כח **וְכָל מְלָאכָה וְגוֹ׳ כִּי יוֹם כִּפּוּרִים וְגוֹ׳.** נִתְּנַת טַעַם זֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסוֹטָה דַּף מ׳, שֶׁאֵין אוֹמְרִים פְּסוּקִים כְּשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִין אֶת הָעָם, וְהַטַּעַם אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ מַאֲזִין? עַד כָּאן. וּלְדֶרֶךְ זֶה אָמַר ״וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ״, וְהַטַּעַם ״כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא״, פֵּרוּשׁ כִּי עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם מְכַפֵּר, וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהַזְּמַן מְכַפֵּר עָלָיו וְהוּא עָסוּק בִּמְלַאכְתּוֹ. וְהַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם לְבָבוֹ יָבִין הַמְכַפֵּר, כִּי הוּא אָדוֹן הַמֵּאִיר הַיּוֹם לְסַגֵּל סְגֻלַּ דָּבָר זֶה.

לד **הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ יִתּוּר הַזֶּה, וּפֵרַשְׁתִּי הַבָּרִיתָא בְּפָרָשַׁת מְצוֹרָע (ויקרא י״ד:ז׳).

לז **מוֹעֲדֵי ה׳.** אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא (תורת כהנים פסוק ל״ה): אִלּוּ יְמֵי מוֹעֵד שֶׁאָסוּרִין בִּמְלָאכָה, עַד כָּאן. וְנִרְאֶה כִּי לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **וּמִלְּבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם** וְגוֹ׳, **כָּל נִדְרֵיכֶם** וְגוֹ׳, **כָּל נִדְבוֹתֵיכֶם** אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַה׳, שֶׁמִּשְׁמַע אֲפִלּוּ עוֹלוֹת, וְאֵין עוֹלוֹת בָּאִין בְּיוֹם טוֹב, כְּאָמְרָם (ביצה יט.): לָכֶם וְלֹא לְגָבוֹהַּ, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד.

פרק כד

ב **צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת מָה עִנְיַן מִצְוַת שִׁמְן וְהַדְלָקָתוֹ בְּמָקוֹם זֶה, גַּם מִצְוַת מַעֲרֶכֶת הַשֻּׁלְחָן מָה עִנְיָנוֹ לְכָאן, וּמַה גַּם שֶׁכְּבָר נֶאֶמְרוּ הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן בְּמָקוֹמָן בְּמִצְוַת הַמִּשְׁכָּן וּמְצוֹתָיו. וְרַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּרֵשׁ מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ, וְאֵין בִּדְבָרָיו דָּבָר מַסְפִּיק. וְרַמְבַּ"ן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כָּתַב שֶׁכָּלָה הַשֶּׁמֶן וְכוּ', וְאֵין רְאָיָה לִדְבָרָיו.

וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה מִצְוֹת שְׁבִיעִיּוֹת – פֶּסַח שִׁבְעָה יָמִים, חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעָה יָמִים, שְׁמִחַת הַמִּינִים שִׁבְעָה יָמִים, גַּם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים יֶשְׁנָם בִּבְחִינַת הַשֶּׁבַע לֶהֱיוֹתָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, לָזֶה סָמַךְ לָזֶה גַּם כֵּן מִצְוַת הַמְּנוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת שֶׁבַע נֵרוֹת, גַּם הַשֻּׁלְחָן יֶשְׁנוֹ בְּסוֹד שֶׁבַע דִּכְתִיב "שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת" וְגוֹ' וְהַשֻּׁלְחָן הַסְּדוּרוֹת עָלָיו שֶׁהוּא סוֹד הַמִּתְקַבֵּץ בּוֹ שֵׁשׁ מַעֲלוֹת וְהִיא מַשְׁלֶמֶת שֶׁבַע, וְתִמְצָא שֶׁצִּוָּה גַּם כֵּן בְּפָרָשָׁה זוֹ מִצְוֹת הָעֹמֶר שֶׁהוּא שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, גַּם מִצְוַת הַשַּׁבָּת, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁכָּלַל כָּל מִצְוֹת הַשְּׁבִיעִיּוֹת יַחַד לוֹמַר כִּי סוֹדָם וְעִקָּרָם אֶחָד.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן בִּסְמִיכוּת פָּרָשַׁת מְנוֹרָה לְפָרָשַׁת סַכָּה, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) בְּפָסוּק "מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת" וְזֶה לְשׁוֹנָם: וְכִי לְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ? וַהֲלֹא כָּל הָאַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ, וּפָרְשׂוּ הַתּוֹסָפוֹת (שבת כב:) שֶׁלֹּא הָיוּ הוֹלְכִים לְאוֹר הַחַמָּה אֶלָּא לְאוֹר הַשְּׁכִינָה, שֶׁהָיוּ רוֹאִים מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַתַּפּוּחַ וְכוּ', אֶלָּא עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְחַכֵּם ה' בִּסְמִיכוּת זֶה שֶׁל מִצְוַת הַמְּנוֹרָה לְמִצְוַת סֻכָּה "כִּי בַסֻּכּוֹת" וְגוֹ', לוֹמַר כִּי יִשְׂרָאֵל לְצַד עַנְיֵי כָבוֹד לֹא הָיָה לָהֶם אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, וַהֲלֵיכָתָם הָיְתָה לְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, אִם כֵּן מִצְוַת מְנוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת, עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם וְכוּ'.

י **וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה וְגוֹ'.** אָמַר **וַיֵּצֵא** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא) בְּפָסוּק "וַיֵּצֵא הָעֶגֶל הַזֶּה" שֶׁיָּצָא בְּלֹא כַּוָּנַת הַפּוֹעֵל, כְּמוֹ כֵן כָּאן לֹא שֶׁנִּתְכַּוְּנָה הָאִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית לְמַעֲשֶׂה הַכְּעוּר אֶלָּא בְּלֹא מִתְכַּוֵּן לְדָבָר אִסּוּר יָצָא הַנֶּגַע, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה א:כח) שֶׁהֶעֱמִיד הַמִּצְרִי הַבַּעַל לְעַבּוֹדָתוֹ וְחָזַר לַבַּיִת וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְהָאִשָּׁה חָשְׁבָה כִּי בַּעְלָהּ הָיָה וְיָצָא נֶגַע זֶה. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁהַכָּתוּב מַשְׁוֶה זִכְרוֹן הָאִשָּׁה לְזִכְרוֹן הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי, דִּכְתִיב **הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** כִּי נְקֵיָּה הָאִשָּׁה מֵעָוֹן וְשָׁוֶה לְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי הַמְּזַכֵּר לְפָנֵינוּ שֶׁאֵין בּוֹ דֹּפִי. וְאָמְרוּ **בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה בְּתוֹכָם מַמְזֵר כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁלֹּא נָתְנוּ לוֹ מוֹשָׁב בְּתוֹכָם, שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁהָיָה רוֹצֶה לָטַעַת אָהֳלוֹ הָיָה אוֹמֵר לוֹ "אֵינְךָ מִשֶּׁלָּנוּ", וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) אָמְרוּ שֶׁבָּא לוֹמַר הַכָּתוּב שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי. טַעַם שֶׁלֹּא הוּזְכַּר שְׁמוֹ, אוּלַי שֶׁלֹּא רָצָה לְהַזְכִּירוֹ מִשּׁוּם שֶׁעַל יָדוֹ הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּקַּב בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת הַשֵּׁם, וּמְגַלְגְּלִין וְכוּ', וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְגַנּוֹת אָדָם, וּמַה גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁנִּשְׁאָר הֲרוֹשֶׁם לְעוֹלָם וָעֶד.

עוֹד נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר, שֶׁמְּרִיבָה אֲשֶׁר נָצוּ עָלֶיהָ הִיא עַל הַהֶפְרֵשׁ הַנִּרְשָׁם, שֶׁזֶּה הוּא בֶּן יִשְׂרְאֵלִית וְזֶה בֶּן יִשְׂרְאֵלִי, וְכָאן כְּלַל כָּל מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה לב:ג) לְמַאן דְּאָמַר עַל דְּבַר יוֹחֲסִין וּלְמַאן דְּאָמַר וְכוּ', וְלֹא חָשׁ הַכָּתוּב לְהַאֲרִיךְ לָשׁוֹן וְלוֹמַר גַּם כֵּן שְׁמוֹ כִּי אֵין צֹרֶךְ בַּדָּבָר.

יא **וְשֵׁם אִמּוֹ.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר שְׁמָהּ בִּתְחִלָּה כְּשֶׁהִזְכִּירוֹ עַד הֲבָאתוֹ אֶל מֹשֶׁה, וְיֵשׁ לוֹמַר בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים: הָאֶחָד לִשְׁבָּח עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – **וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, גַּם הִיא מִכְּלַל הַמְּבִיאִים. וְהָאֶחָד לְגַנַּאי – **וַיָּבִיאוּ אוֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה** וְעַל יְדֵי הֲבָאָה זוֹ נִתְחַיְּבָה שֶׁהַכָּתוּב יְפָרֵשׁ אוֹתָהּ שֶׁאִמּוֹ הִיא שְׁלוֹמִית, וּמְמוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיוּ עַל בְּנָהּ, וּכְתִיב (משלי י"ב:י') "רַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי", לָזֶה גִּלָּה אוֹתָהּ הַכָּתוּב כִּי זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ. גַּם הִזְכִּיר שִׁבְטָהּ לְהַסְתֵּם עַצְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, כִּי מִן הַסְּתָם הַשֵּׁבֶט יְרַחֵם וְיַעֲמֹד לְעֶזְרָ הַקְּרוֹבִים, וְלָזֶה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (ויקרא רבה לב) גְּנַאי לוֹ גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ וְכוּ':

כב **כַּגֵּר כָּאֶזְרָח.** וְלֹא אָמַר הַגֵּר כָּאֶזְרָח, שֶׁאָז יִהְיֶה נִשְׁמָע כִּי מַדְרֵגַת גֵּר לְמַטָּה מִמַּדְרֵגַת אֶזְרָח, שֶׁהַקָּטָן נִתְלֶה בַּגָּדוֹל, לָזֶה אָמַר **כַּגֵּר כָּאֶזְרָח** פֵּרוּשׁ הָאֶזְרָח כַּגֵּר וְהַגֵּר כָּאֶזְרָח שֶׁשְּׁקוּלִים הֵם בַּמִּשְׁפָּט.

כג **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ וְגוֹ'.** קֻשָּׁה, מַה מָּקוֹם "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ" וְגוֹ' אַחַר שֶׁאָמַר "וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמְקֻלָּל וְגוֹ' וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אָבֶן", הֲרֵינִי רוֹאֶה שֶׁעָשׂוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה ה'? וְיֵשׁ לוֹמַר, לְצַד שֶׁהָיָה הַדָּבָר עַל יְדֵי מְרִיבָה וּמַחְלוֹקֶת שֶׁהָיְתָה בֵּין הַיִּשְׂרְאֵלִי וּבֵין בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית, יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁעָשׂוּ בּוֹ מִשְׁפָּט כָּתוּב לְאֻמְצָעוּת גַּם כֵּן טִינָא שֶׁבַּלֵּב, לָזֶה אָמַר **עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'**, פֵּרוּשׁ, לְצַד מִצְוַת ה' הוּא שֶׁעָשׂוּ.

או נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהַעֲלוֹת הַמִּצְוָה שֶׁעָשָׂאוּהָ כָּל יִשְׂרָאֵל, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה בּוֹ יַד כֻּלָּם.

או יִרְצֶה, שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה שֶׁקִּנְאוּ קִנְאַת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, הֶעֱלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב גַּם כֵּן כְּאִלּוּ עָשׂוּ כָּל הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" בְּרֶדֶךְ כְּלָל.

או יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לְצַד שֶׁבְּמִצְוַת ה׳ לְמֹשֶׁה אָמַר **הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל** שֶׁחוֹזֵר אֶל מֹשֶׁה כִּי הוּא יוֹצִיא אוֹתוֹ, וְהָרְגִימָה תִּהְיֶה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב **וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הָעֲדָה**, וְכָאן אָמַר ״וַיּוֹצִיאוּ הַמְקַלֵּל״ שֶׁחוֹזֵר אֶל יִשְׂרָאֵל הַמְזַכְּרִים בְּסָמוּךְ, וּבָא הַכָּתוּב לְשַׁבֵּחַ לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לְמֹשֶׁה**, פֵּרוּשׁ, לַעֲשׂוֹת הוּא, קָדְמוּ הֵם בְּדַבְּרוֹ אֲלֵיהֶם וְעָשׂוּ אוֹתוֹ קוֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂהוּ מֹשֶׁה, לְצַד הַזְּרִיזוּת וְהַמְּהִירוּת לְקַיֵּם מִצְוַת ה׳. וְלַדָּרָכִים הָרִאשׁוֹנִים נָפְרֹשׁ הוֹצֵא, אוֹ הוּא אוֹ שְׁלוּחוֹ.

חסלת פרשת אמור

פרק כה

א בְּהַר סִינַי וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הִזְכִּיר הַר סִינַי בְּמִצְוָה זוֹ, וַהֲגַם שֶׁרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים) כִּי לְלַמֵּד בָּא שֶׁכָּל הַמִּצְוֹות נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן בְּסִינַי, עֲדַיִן יֵשׁ מָקוֹם לִשְׁאֹלְתֵנוּ לָמָּה לֹא לִמֵּד זֶה אֶלָּא בְּמִצְוָה זוֹ בִּדְיוּק וְלֹא בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה אוֹ אַחֲרוֹנָה. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁהִזְכִּיר מַתַּנַת הָאָרֶץ, דִּכְתִיב **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן** דְּקֻדֵּק לוֹמַר בְּהַר סִינַי, לוֹמַר כִּי מֵחֲמַת הַר סִינַי, פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁקִּבְּלוּ בּוֹ הִיא שֶׁנִּגְמְרָה הַמַּתָּנָה, שֶׁעַל מְנַת תּוֹרָה נָתַן ה׳ אֶת הָאָרֶץ.

עוד עַל פִּי מַאֲמַר הַגְּמָרָא מַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (ע״ז כ.) וּפָסְקוּ רַמְב״ם בְּפֶרֶק ג׳ מֵהִלְכוֹת זְכִיָּה, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אָסוּר לָתֵת לְעַכּוּ״ם מַתָּנַת חִנָּם, עַד כָּאן. וְאִם כֵּן יִשְׂרָאֵל קוֹדֶם שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה דִּינָם כְּעַכּוּ״ם, וְאַחַר קַבָּלַת תּוֹרָה יָכוֹל לִיתֵּן לָהֶם, לָזֶה אָמַר **בְּהַר סִינַי** שֶׁבָּזֶה יָכוֹל לוֹמַר ״אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם״. וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב גַּם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר ״אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן״, כִּי פְּשִׁיטָא כִּי הוּא הַנּוֹתֵן וְאֵין אַחֵר לְטָעוֹת בּוֹ. וְתִמְצָא שֶׁבְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים (ויקרא יט:כג) אָמַר ״כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם״ וְגוֹ׳, וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר בָּהּ סִימָן, אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמַה שֶּׁכָּתַבְנוּ. וּמֵעַתָּה יִתְיַשֵּׁב לָמָּה בָּחַר ה׳ לְלַמֵּד בְּנִין אָב זֶה לְכָל הַתּוֹרָה בְּפָרָשָׁה זוֹ וְלֹא בְּפָרָשָׁה אַחֶרֶת.

ב דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַרְתָּ וְגוֹ׳. טַעַם הַכֶּפֶל, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמִצְוָה זוֹ עִנְיַן מְנִיעַת עֲבוֹדַת אֲדָמָה וְהַפְקָרַת הַפֵּרוֹת הָעוֹלִים מֵהָאִילָנוֹת וְצָמַח הָאֲדָמָה. כְּנֶגֶד מְנִיעַת עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַהֲכָנַת הַצָּלָחָתוֹ אָמַר **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קְשִׁי, כִּי הוּא דָּבָר שֶׁאֵין רְצוֹן אָדָם חָפֵצָה בּוֹ לְצַד הֱיוֹתוֹ מְנִיעַת הַטּוֹב, וּכְנֶגֶד הַפְקָרַת הַצּוֹמֵחַ אָמַר **וְאָמַרְתָּ**, כִּי הוּא דָּבָר שֶׁכָּל אֶחָד יִשְׂמַח בּוֹ שֶׁיֹּאמַר יָדוֹ בַּכֹּל, גַּם לְצַד הַהַבְטָחוֹת שֶׁצִּוָּה בָּעִנְיָן (ויקרא כה:כא) ״וְעָשְׂתָה אֶת תְּבוּאָהּ לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים״ אָמַר ״וְאָמַרְתָּ״, אֲמִירָה הַמְסַעֶדֶת אֶת הַלֵּב.

עוד יְרֻצֶּה, לְצַד שֶׁמְּצִוָּה זוֹ שֶׁל שְׁבִיתַת הָאָרֶץ יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד דְּבַר מֶלֶךְ שֶׁלְּטוֹן שֶׁעַל עֲבָדָיו חִיּוּב לְקַיֵּם כָּל דָּבָר, וְהַשֵּׁנִי הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר זֶה בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ יִתְחַיֵּב עֲשׂוֹתוֹ כְּפִי הַדִּין, כִּי הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ וּמַתָּנָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת הַמַּתָּנָה תְּנָאוֹ קַיָּם, וּכְמוֹ כֵן הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁעַת הַמַּתָּנָה מַתְנָה תְּנָאִים, כְּאָמְרוֹ ״אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן״ וְלֹא אָמַר ״אֲשֶׁר נָתַתִּי״, אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר כְּנֶגֶד דְּבַר מֶלֶךְ שֶׁלְּטוֹן אָמַר ״דַּבֵּר״, וּכְנֶגֶד הֱיוֹת הַדָּבָר מִתְחַיֵּב מֵהַמִּשְׁפָּט אָמַר ״וְאָמַרְתָּ״, פֵּרוּשׁ בְּלֹא טַעַם גְּזֵרַת מֶלֶךְ יְקַבְּלוּ הַמַּאֲמָר.

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת מַה הִיא כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּמַאֲמָר זֶה, אִם עַל שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ (ויקרא כה:ד) ״וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן״.

אָכֵן נִתְכַּוֵּן ה׳ לוֹמַר סָמוּךְ לְזִכְרוֹן הַנְּתִינָה לָהֶם שִׁיּוּר לַה׳ בָּאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ **אֲנִי נֹתֵן** וְלֹא מַתָּנָה חֲלוּטָה אֶלָּא **וְשָׁבְתָה** וְגוֹ׳ **לַה׳**, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ שִׁעוּר שַׁבַּת זֶה, אִם חֹדֶשׁ, אִם שָׁנָה, בְּכַמָּה שָׁנִים, וְאָמַר **שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבָּת** וְגוֹ׳, וּמֵעַתָּה אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב ״וְשָׁבְתָה״ וְגוֹ׳ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר אַחַר כָּךְ ״וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית״ לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁשִּׁיֵּר ה׳ לְעַצְמוֹ שָׁנָה זוֹ, אֶלָּא שֶׁנָּתַן מַתָּנָה חֲלוּטָה לְצָמִיתוּת, וְלֹא כֵּן הוּא.

וְהָצַצְתִּי וְרָאִיתִי כִּי אֱלֹהִים חָשְׁבָה לְטוֹבָה בְּסֵדֶר מַעֲשֶׂה זֶה, כִּי אִם הָיָה ה׳ נוֹתֵן הָאָרֶץ עַל תְּנַאי, בְּהַבְטֵל הַתְּנַאי תִּתְבַּטֵּל הַמַּתָּנָה, וּבְמַה שֶּׁעָשָׂה הַשִּׁיּוּר כְּשֶׁיִּשְׁלְחוּ יָד בַּשִּׁיּוּר לֹא מִפְּנֵי זֶה תִּתְבַּטֵּל הַמַּתָּנָה, אֶלָּא עֲלֵיהֶם לִפְרוֹעַ כָּל הָעוֹלֶה בַּשִּׁיּוּר. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כו:לד) ״אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ אֵת אֲשֶׁר לֹא שָׁבְתָה״ וְגוֹ׳, וּמֵעַתָּה אֵין בְּטוּל לְמַתְּנַת הָאָרֶץ עַד עוֹלָם:

עוד נִרְאֶה טַעַם סְמִיכוּת ״וְשָׁבְתָה״ לְ״אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן״, עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (בבא מציעא כג.) הֵן שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם בִּמְקוֹם שְׁבוּעָה, וְהֶחָכָם אֲשֶׁר מִפִּנּוּ תּוֹצְאוֹת חָכְמָה הוּא ה׳ אֱלֹהִים, וְלָזֶה כְּשֶׁהוֹצִיא מִפִּי עֶלְיוֹן ״אֲנִי נוֹתֵן״ אֲמִירָתוֹ בִּמְקוֹם שְׁבוּעָה. אוֹ גַּם כֵּן לְצַד שֶׁמַּתָּנַת ה׳ לְיִשְׂרָאֵל דִּין צְדָקָה יֵשׁ לָהּ וַאֲמִירָתָהּ כְּדִין נֶדֶר (ראש השנה ו.), וְלָזֶה תֵּכֶף וּמִיָּד תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר לְאָמְרוֹ ״אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן״ אָמַר ״וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ״ וְגוֹ׳, וְזוּלַת זֶה מַה שֶּׁאָמַר אַחַר כָּךְ ״וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית״ וְגוֹ׳ אֵינוֹ תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר לְמַאֲמַר הַנְּתִינָה שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בְּמַאֲמַר ״שֵׁשׁ שָׁנִים״ וְגוֹ׳ ״וְשֵׁשׁ שָׁנִים״ וְגוֹ׳.

ג שֵׁשׁ שָׁנִים וְגוֹ׳. נִתְכַּוֵּן לִיתֵּן עֲשֵׂה עַל הַזְּרִיעָה וְגוֹ׳ וְעַל הַזְּמִירָה שֶׁל שָׁנָה שְׁבִיעִית, כִּי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה (פסחים מא:), וַהֲגַם שֶׁכָּתַב רַמְב״ם בְּהִלְכוֹת שְׁמִטָּה (פרק א) כִּי עֲשֵׂה נִשְׁמַע מֵאָמְרוֹ ״וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת״ וְגוֹ׳, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נִשְׁמַע מִשָּׁם עֲשֵׂה דִּזְרִיעָה וַעֲשֵׂה דִּזְמִירָה, אוֹ אוּלַי לְחַיְבוֹ

בִּשְׁנֵי עֲשָׂרִים, וְעֵין בְּפָסוּק "וְאָסַפְתָּ".

וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר. כָּפַל לוֹמַר "וְשֵׁשׁ שָׁנִים" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְתִזְמֹר כַּרְמֶךָ", יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּפֶרֶק ה׳ דִּשְׁבִיעִית וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּנוֹת שׁוּחַ שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶם שְׁנֵיָה וְכוּ׳, וְכָתְבוּ הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאָנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם אַחַר חֲנָטָה, וְכֵיוָן שֶׁחָנְטוּ בַּשְּׁבִיעִית דֵּינָם כִּפֵּרוֹת שְׁבִיעִית וַאֲסוּרִים בַּשָּׁנָה שְׁנֵיָה לַשְּׁבִיעִית. הֲרֵי שֶׁבָּאִילָנוֹת אָנוּ הוֹלְכִים אַחַר חֲנָטָה, וּבְדָגָן וּבִירָקוֹת אָנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם אַחַר לְקִיטָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (יג:), וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הִבְדִּיל ה׳ וְאָמַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל זֵרְעוֹנֵי שָׂדֶה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל הַכֶּרֶם בִּפְנֵי עַצְמָן, לְצַד שֶׁאֵין מִשְׁפָּטָן שָׁוֶה, שֶׁזֶּה אָנוּ הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר לְקִיטָה וְזֶה אָנוּ הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר חֲנִיטָה.

וְאָסַפְתָּ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הִצְרַךְ לוֹמַר "וְאָסַפְתָּ", וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְדַיֵּק **וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ** וְלֹא סְפִיחֶיהָ הָעוֹלִים בַּשְּׁבִיעִית, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לִתֵּן עֲשֵׂה עַל אֲסִיפַת סְפִיחִים כִּי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה, אוֹ יִרְצֶה לְהַבְטִיחַ שֶׁהַגֶּשֶׁם שֶׁזֶּרְעוּ הָאָרֶץ שֵׁשׁ שָׁנִים וּכְפִי טֶבַע הָאָרֶץ כְּשֶׁזּוֹרְעָהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה לֹא תִתֵּן כֹּחָהּ, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא כט.) זוֹרֵעַ שָׁנָה אַחַת וּמוֹבִירָהּ שָׁנָה אַחַת וְכוּ׳, שֶׁבָּזֶה תִּתֵּן כֹּחָהּ, אֲבָל שָׁנָה עַל שָׁנָה וּבִפְרָט שֵׁשׁ שָׁנִים וַדַּאי שֶׁתִּכְחַשׁ הָאָרֶץ, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר הִנֵּה טוֹב מְאֹד שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ בְּאֶפֶן אֶחָד בְּסֵדֶר שֶׁתִּתֵּן כֹּחָהּ בִּשְׁנַת הַזְּרִיעָה, וְאֵין לְדָבָר זֶה גְּבוּל שֶׁתִּהְיֶה שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית בְּדִיּוּק שְׁנַת שַׁבָּתוֹן, לָזֶה אָמַר **שֵׁשׁ שָׁנִים** וְאַף עַל פִּי כֵן **וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ** בְּגֶדֶר הֶרְאוּי לָהּ בְּלֹא הַכְחָשָׁה מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וְאֵין צֹרֶךְ לְהוֹבִיר אוֹתָהּ בִּשְׁנָה מִשְּׁנֵי הַשֵּׁשׁ כִּי יְצַו ה׳ אֶת הַבְּרָכָה בָּאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה. וְאוּלַי כִּי לָזֶה גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, דַּבֵּר כִּפְשָׁטָהּ, וְאָמַרְתָּ כִּי אַדְרַבָּה מַתָּנָה טוֹבָה אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם שֶׁיִּזְרְעוּ הַשָּׁדֶה וְכוּ׳ שֵׁשׁ שָׁנִים זֶה אַחַר זֶה וְלֹא תִכְחַשׁ הָאָרֶץ מִתֵּת כֹּחָהּ בְּשָׁוֶה מִבִּלְי שֶׁיְּצַטָּרְכוּ לְהוֹבִיר זוּלַת שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְמִצְוַת מָלֵךְ.

עוד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין דַּף כ״ו וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי, פּוּקוּ וְזִרְעוּ בַּשְּׁבִיעִית מִשּׁוּם אַרְנוֹנָא. וְכָתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת: וְאִם תֹּאמַר, מִשּׁוּם אַרְנוֹנָא הִתִּירוּ לַחֲרוֹשׁ בַּשְּׁבִיעִית דְּאוֹרַיְתָא? וְיֵשׁ לוֹמַר וְכוּ׳, אִי נַמִּי יֵשׁ לוֹמַר דְּפִקּוּחַ נֶפֶשׁ הוּא שֶׁשּׁוֹאֵל מִפִּי וְאֵין לוֹ וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **שֵׁשׁ שָׁנִים** וְגוֹ׳ **וְאָסַפְתָּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, אֵימָתַי אֵין אֲנִי מַתִּיר לְךָ אֶלָּא שֵׁשׁ וְלֹא שֶׁבַע? ״וְאָסַפְתָּ״ – כְּשֶׁאַתָּה זוֹרֵעַ לְאֶסֹף לְעַצְמְךָ, אֲבָל לְאַרְנוֹנָא לָתֵת לַמּוֹשֵׁל – זִרְעוּ אֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית כִּדְבְרֵי רַבִּי יַנַּאי.

ו **וְהָיְתָה שַׁבַּת וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁפָּטוֹ כִּשְׁאָר שֻׁלְחַן הַגְּבוֹהַּ שֶׁהַכֹּהֲנִים זוֹכִים בּוֹ, אֶלָּא ״לָכֶם״ – לְכֻלְּכֶם יַחַד, כֹּהֲנִים לְוִיִּם יִשְׂרְאֵלִים וְכוּ׳, וְחָזַר וּפֵרַט ״לְךָ״ וְגוֹ׳. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״לָכֶם״, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״הָאָרֶץ לְאָכְלָה לְךָ״ וְגוֹ׳? וְנִרְאֶה כִּי חָשׁ לוֹמַר בִּדְרָךְ זֶה, שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר הַקּוֹדֶם בַּפָּסוּק קוֹדֶם בָּאָכְלָה, כִּדְרָךְ שֶׁאָמְרוּ (ספרי) עֲנֵיֵךְ וַעֲנִיֵּי עִירֵךְ וְגוֹ׳, מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים טו:ז) ״כִּי יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן״ וְגוֹ׳, לָזֶה קָדַם הַכָּתוּב וְכָלַל כֻּלָּם יַחַד וְאָמַר ״לָכֶם״, שֶׁאֵין גָּדֵר לְאֶחָד יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ בִּפְרוֹת שְׁבִיעִית.

יד **וְכִי תִמְכְּרוּ וְגוֹ׳.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר ״אוֹ קָנֹה מִיַּד – אַל תּוֹנוּ״, הַמְשַׁלְטְלִין יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה וְאֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת, עַד כָּאן. וּבַגְּמָרָא (בבא מציעא נו.) הִקְשׁוּ מִפָּסוּק ״אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ״, וְהֶעֱלוּ, כָּל יָדוֹ – יָדוֹ מַמָּשׁ, וְשָׁאנֵי הָתָם דְּלֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי, עַד כָּאן. קָשֶׁה, וְנִלְמַד מִשָּׁם שֶׁכְּשֶׁיֵּאמַר ״יָדוֹ״ אֵין יָדוֹ מַמָּשׁ? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהֶחְבֵּת ״יָדוֹ״ מַשְׁמָעוּתוֹ הוּא יָדוֹ מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁגַּם יָכוֹל לִהְיוֹת נִשְׁמַע גַּם כֵּן רְשׁוּתוֹ, אֲבָל מַשְׁמָעוּת יָדוֹ הוּא יוֹתֵר קָרוֹב בַּנִּשְׁמָע. וְלָזֶה כְּשֶׁיֵּאמַר הַכָּתוּב יָדוֹ, חֲגַם שֶׁשְּׁנֵי הַפְּרוּשִׁים צוֹדְקִים בָּהּ, אֵין אֲנִי דָן בָּהּ אֶלָּא הַדַּרְגָּה הַיּוֹתֵר קְרוֹבָה שֶׁהוּא יָדוֹ. וְאִם אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב לוֹמַר יָדוֹ מַמָּשׁ, עָלָיו שֶׁלֹּא לוֹמַר תֵּבָה שֶׁנּוֹכַל לְפָרֵשׁ בָּהּ הֲבָנָה זָרָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ בָּהּ אֶלָּא פֵּרוּשׁ אֶחָד, לֹא יָחוּשׁ הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן שֶׁיָּכוֹל לְהִשָּׁמַע בּוֹ הָעִנְיָן. וְנִשְׁאַר לָנוּ לַחְקֹר זֹאת לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁפָּרְשׁוּ שֶׁאִזְהֲרַת ״אַל תּוֹנוּ״ אֵינָהּ אֶלָּא בְּמַטַּלְטְלִין, וְהַלֹּא עִקַּר הַכָּתוּב בְּמֶכֶר קַרְקָעוֹת נֶאֱמַר.

וְנִרְאֶה כִּי הֻגַּם שֶׁרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ כֵּן, הוּא עַל פִּי הַהֶלְכוֹת שֶׁהָיָה בְּיָדָם מִסִּינַי, סְמָכוּם בַּכְּתוּבִים. וְעַל כָּל פָּנִים יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב לְפִי פְּשׁוּטוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ עַל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא תִמָּכֵר לְצְמִיתוּת, צִוָּה שֶׁלֹּא יוֹנֶה הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה, כִּי הָאָרֶץ תִּהְיֶה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא בְּטַעֲנַת דְּבַר מֶלֶךְ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ. וְדָבָר זֶה כַּיּוֹצֵא בְּאוֹנָאָה זוֹ יְצַדֵּק גַּם בְּקַרְקָעוֹת, הַמּוֹכֵר קַרְקַע עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ מְעֹרְעָרִים וְיָצְאוּ עָלֶיהָ מְעֹרְעָרִים שֶׁהוּא בְּטוּל מֵקַח, וְכָאן אֵין לְךָ מְעֹרְעָרִים כְּהוּא עַצְמוֹ שֶׁחוֹזֵר לְעָרְעֵר עַל שֶׁדֵּהוּ לְהַחֲזִירוֹ בְּטַעֲנַת זְכוּת הַתּוֹרָה. לָזֶה צִוָּה ה׳ וְאָמַר ״בְּמִסְפַּר שָׁנִים וְגוֹ׳ יִמְכֹּר לָךְ״, אֶלָּא בְּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב ״אַל תּוֹנוּ״ סְתָם, שֶׁכְּלַל כָּל מִין אוֹנָאָה, זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּמַטַּלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר ״קָנֹה מִיַּד״ כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.

טו **בְּמִסְפַּר וְגוֹ׳ אַחַר הַיּוֹבֵל.** צָרִיךְ לְדַעַת: א׳, לָמָּה אָמַר ״אַחַר הַיּוֹבֵל״ וְלֹא אָמַר ״עַד הַיּוֹבֵל״, כִּי שָׁנִים הַנִּקְנִים הֵם מִזְּמַן הַקְּנִיָּה עַד הַיּוֹבֵל, לֹא מַה שֶּׁעָבְרוּ מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל עַד זְמַן הַקְּנִיָּה. ב׳, לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב לְשׁוֹנוֹ, כְּשֶׁהִזְכִּיר מִסְפַּר שָׁנִים אָמַר ״תִּקְנֶה״ וְתָלָה הַדָּבָר בַּלּוֹקֵחַ, וּכְשֶׁהִזְכִּיר מִסְפַּר תְּבוּאוֹת אָמַר ״יִמְכֹּר לָךְ״, יֵחֵס הַדָּבָר לַמּוֹכֵר.

וּבְמַסֶּכֶת עֲרָכִין פֶּרֶק הַמּוֹכֵר (ערכין כט:) תָּנַן: הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל אֵינוֹ מוּתָּר לְגָאוֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת״. הָיְתָה

שְׁנַת שְׁתָּפוֹן אוֹ שְׁבִיעִית אֵינָהּ עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִכָּרָהּ לוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִלְאָה פֵּרוֹת, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת, עַד כָּאן. וּבִגְמָרָא: "אֵינוֹ גּוֹאֵל" לֹא קָתָנֵי, אֶלָּא "אֵינוֹ מוּתָּר", אַלְמָא קָסָבַר אִסּוּרָא נַמִּי אִכָּא. וְלֹא מִבָּעְיָא מוֹכֵר דְּקָאֵי בַּעֲשֵׂה, דִּכְתִיב "יִמְכָּר לָךְ", אֶלָּא אֲפִלּוּ לוֹקֵחַ נַמִּי קָאֵי בַּעֲשֵׂה דִּכְתִיב "תִּקְנֶה", עַד כָּאן. עוֹד תַּנְיָא שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֲכָלָהּ שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל מַשְׁלִימִין לוֹ שָׁנָה אַחֶרֶת אַחַר הַיּוֹבֵל, עַד כָּאן. נִמְצִינוּ אוֹמְרִים אַרְבַּע הֲלָכוֹת: הָא' – מִצְוָה לִשְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמֶּכֶר פָּחוֹת מִגְּבוּל הָאָמוּר בַּכָּתוּב, ב' – שֶׁאִם הָיוּ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים הֵם לַלּוֹקֵחַ, הַג' – אִם לֹא הָיוּ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים כְּגוֹן שְׁנַת שְׁתָּפוֹן וְכוּ' אֵינָהּ עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, הַד' – אִם אֵרַע יוֹבֵל בְּתוֹךְ הַשְּׁתֵּי שָׁנִים אֵינָהּ יוֹצְאָה עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ שְׁתֵּי שָׁנִים. וּפָסַק הָרַמְבַּ"ם לְאַרְבַּע הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּפֶרֶק י"א מֵהִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

וְעַל פִּי זֶה יִתְיַשְּׁבוּ הַדְּקְדּוּקִים עַל נָכוֹן. אָמְרוֹ **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל** פֵּרוּשׁ, מִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁאוֹמֵר הַכָּתוּב יִתְחַיְּבוּ לִהְיוֹת, הֲגַם שֶׁיִּשְׁלְמוּ אַחַר הַיּוֹבֵל, כִּי אֵין הַיּוֹבֵל מַפְקִיעָם. וְשִׁנָּה הַכָּתוּב לְשׁוֹנוֹ לוֹמַר פַּעַם אֶחָד "תִּקְנֶה" וּפַעַם אֶחָד "יִמְכָּר", לְהַטִּיל מִצְוָה עַל הַלּוֹקֵחַ וְעַל הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמֶּכֶר פָּחוֹת מֵהָאָמוּר. וְהִזְכִּיר הַשָּׁנִים וְהַתְּבוּאוֹת לָתֵת זְכוּת הַשָּׁנִים וּזְכוּת הַתְּבוּאוֹת. וְאָמַר **מִסְפַּר תְּבוּאוֹת** וְלֹא אָמַר מִסְפַּר תְּבוּאָה, לְאִם הָיוּ שָׁנִים שֶׁאֵין בָּהֶם תְּבוּאָה אוֹ מֻחֶמֶת שְׁתָּפוֹן אוֹ שְׁנַת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל אֵינָם עוֹלִים לוֹ מֵהַמִּנְיָן.

וְיֵשׁ לָדַעַת טַעַם נָכוֹן בְּדָבָר זֶה, לָמָּה יֵאָסֵר ה' לַלּוֹקֵחַ לָבַל יַחְזִיר הַשָּׂדֶה פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְכוּ', וְכִי אָסוּר לוֹ לְאָדָם לָתֵת אוֹ לִמְחֹל מָמוֹנוֹ אוֹ לְהַפְקִירוֹ וְיִהְיֶה זֶה כְּאֶחָד מֵהֶם? וְאוּלַי לְצַד כִּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא לְבַל יִמְכֹּר אָדָם שָׂדֵהוּ, וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים בפסוק כ"ה) "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ" וְגוֹ' שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ וּלְהַנִּיחַ הַמָּעוֹת וְכוּ', לָזֶה יְכַוֵּן ה' בְּצַוּוֹ לַלּוֹקֵחַ לְבַל יָשִׁיב הַקִּנְיָן לַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַדָּבָר יַעֲמֹד בֵּין עֵינָיו הֶחְלֵט הַחֲזָרָה תּוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים, וְלִפְעָמִים יִמְנַע מֻחֶמֶת זֶה וְלֹא יִמְכֹּר.

עוֹד נִרְאֶה עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם שָׁם בְּפֶרֶק י"א וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ לְשִׁשִּׁים שָׁנָה אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל, שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר בַּיּוֹבֵל אֶלָּא דָּבָר הַנִּמְכָּר סְתָם אוֹ לְצְמִיתוּת, עַד כָּאן. וְהַכֶּסֶף מִשְׁנֶה לֹא רָשַׁם מְנַיִן הוֹצִיא הֶרֶב דִּין זֶה. וְאוּלַי כִּי דִּין זֶה הוּא מַה שֶּׁרָשַׁם ה' בְּמַאֲמָר זֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל** – פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁהוּא מוֹכֵר בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים לְאַרְבָּעִים אוֹ שִׁשִּׁים שָׁנָה וַמַעְלָה, "יִמְכָּר" – פֵּרוּשׁ יָכוֹל לִמְכֹּר וְיִמָּשֵׁךְ הַמֶּכֶר גַּם אַחַר הַיּוֹבֵל, וְאֵין הַיּוֹבֵל מַפְסִיק לְהוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ כֵּיוָן שֶׁמָּכַר לְמִסְפַּר שָׁנִים. וּמַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֵר **בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ נוֹתֵן טַעַם לָדָבָר לָמָּה מֶכֶר לִשְׁנַיִם יִמָּשֵׁךְ אַחַר הַיּוֹבֵל, וְאָמַר "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ" מֶכֶר זֶה, פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁמּוֹכֵר לִשְׁנַיִם הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא שְׁנֵי תְּבוּאוֹת לֹא גּוּף הַקַּרְקַע, שֶׁעַל מְכִירָתוֹ הוּא שֶׁמַּקְפִּיד הַכָּתוּב.

יז וְלֹא תוֹנוּ וְגוֹ'. רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (בבא מציעא נח:) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב יִרְצֶה כִּי הֲגַם שֶׁאָמַר לְמַעְלָה אַל תּוֹנוּ וְדִקְדֵּק לוֹמַר מִיָּד לְהוֹדִיעַ כִּי בְּאוֹנָאַת מִטַּלְטְלִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא בְּאוֹנָאַת קַרְקַע, חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיִּטְעֶה הַטּוֹעֶה כִּי בְּקַרְקָעוֹת מַתָּר לְאוֹנוֹת, לָזֶה אָמַר לֹא תוֹנוּ וְגוֹ'. וְאָמַר **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁאֵין דִּין אוֹנָאָה בָּהֶם, הוּא דָּוְקָא לְעִנְיַן מִשְׁפַּט יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל, אֲבָל לְעוֹלָם אִסּוּר אוֹנָאָה יֵשׁ בַּדָּבָר, וְטַעַם שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁאֵין בּוֹ אוֹנָאָה הוּא מִטַּעַם שֶׁהִנַּחְתִּי מִשְׁפָּט זֶה לָדוּן אוֹתוֹ אֲנִי, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** פֵּרוּשׁ, שׁוֹפֵט אֶתְכֶם בַּדָּבָר הַזֶּה לֹא לְצַד שֶׁמֻּתָּר לְאוֹנוֹת בְּקַרְקַע. וְהִרְבֵּה דִּינִים מָצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁה' סִלֵּק מִשְׁפָּטָם לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים (שמות כא:יב). וּמַה שֶּׁלָּפָנֵינוּ יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר לְצַד שֶׁיִּמְצָא אָדָם מוֹכֵר שָׂוֶה מֵאָה בַּחֲמִשִּׁים אוֹ לְהֶפֶךְ, אֵין בֵּית דִּין יְכוֹל לַעֲמֹד עַל הַדָּבָר לָדַעַת הַקִּנְיָן שֶׁהוּא לְצַד הָרָצוֹן וְאֶת שֶׁהוּא לְצַד הָאוֹנָאָה, וְסִלֵּק ה' דִּינוֹ לְבוֹחֵן לְבָבוֹת וְיוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבּוּלוֹתָיו.

וּכְבָר כָּתַבְתִּי לְמַעְלָה כִּי מִקַּח טָעוּת יֶשְׁנוֹ אֲפִלּוּ בְּקַרְקָעוֹת, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ט"ו מֵהִלְכוֹת מְכִירָה: וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע וְכוּ' וְנִמְצָא בַּמֶּקַח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ, מַחְזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים, עַד כָּאן. וּפֵרוּשָׁנוּ זֶה כְּלָלוּהוּ חַז"ל בְּמַאֲמָרָם שֶׁאָמְרוּ "אַל תּוֹנוּ" בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁבָּזֶה נִכְלָל כָּל מִין אוֹנָאָה, כִּי גַּם הַמְאַנֶּה חֲבֵרוֹ לְרַמּוֹתוֹ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר הוּא מְאַנֵּהוּ, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹנָאַת דְּבָרִים.

יט וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ. פֵּרוּשׁ פְּרִי הַקָּצוּב בְּכֹחָהּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲגַם שֶׁנִּרְאֶה פְּרִי הָאָרֶץ לֹא נִשְׂעַר כִּי זֶה הוּא כֹּחַ הָאָרֶץ וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁהֲלֹא תִּמְצָא (כתובות קיב.) שֶׁגָּעַר הֶחָכָם בָּאָרֶץ וְעָצְרָה כֹּחָהּ וְלֹא נָתְנָה פֵּרוֹתֶיהָ אַחַר כָּךְ כַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן, וְהָרוֹאֶה פֵּרוֹתֶיהָ אַחַר גַּעֲרָתוֹ לֹא קוֹדֶם יַחְשׁוֹב כִּי הוּא זֶה כֹּחָהּ.

וַאֲכַלְתֶּם לָשָׂבַע. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁאָמַר "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ" שֶׁהוּא בִּגְבוּל הָאַחֲרוֹן בְּשׁוֹמֶן הַפֵּרוֹת וְטַעַם הַפֵּרוֹת, לְצַד זֶה אֵין אָדָם יָכוֹל לֶאֱכוֹל מֵהֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה, וְזֶה הוּא מִדְּבָרִים הַנִּרְגָּשִׁים כְּפִי הַטָּבַע, לָזֶה הִבְטִיחָם ה' כִּי יִהְיוּ הַפֵּרוֹת בְּאֹפֶן שֶׁיֹּאכְלוּ מֵהֶם לָשָׂבַע.

וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח וְגוֹ'. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר אָמַר בַּפָּסוּק שֶׁלִּפָנֵי זֶה "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח", חָזַר לוֹמַר כֵּן, לְהַבְטִיחַ שֶׁלֹּא יְסוֹבֵב הַפְלָגַת שֶׁבַח הַפֵּרוֹת לָבֹא עֲלֵיהֶם שׁוֹדֵד. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ", לוֹמַר שֶׁהַבְטָחָה זוֹ הִיא עַל חִמּוּד הָאָרֶץ, וְהַבְטָחָה שְׁנִיָּה עַל חִמּוּד פֵּרוֹתֶיהָ, וּבָזֶה נִמְצְאוּ בְּטוּחִים עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ.

כ **וְכִי תֹאמְרוּ וְגוֹ'.** פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל", וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמָר זֶה שְׁנֵי דְּרָכִים: הָאֶחָד הוּא טַעַם שְׁלִילוּת הָרָצוֹן בְּדָבָר זֶה שֶׁלֹּא יִזָּרְעוּ וְכוּ', שֶׁאִם כֵּן מַה נֹּאכַל וּבְהֶכְרֵחַ לִזָּרֵעַ לְחַיּוֹתֵנוּ עַל הָאֲדָמָה. וְדֶרֶךְ שְׁנֵי הוּא שְׁאֵלָה עַל הַנִּסְבָּב מִקִּיּוּם מִצְוָה זוֹ – מַה נֹּאכַל כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִזְרַע. לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמַר "מַה נֹּאכַל" בְּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **הֵן לֹא נִזְרָע** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לֹא שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים "מַה נֹּאכַל" לְתֵת טַעַם לִשְׁלִילוּת קִיּוּם מִצְוָה זוֹ, אֶלָּא הֵן אָנוּ מְקַבְּלִים "לֹא נִזְרָע" וְגוֹ', אֶלָּא כְּבֵן שֶׁאוֹמֵר לִפְנֵי אָבִיו "מַה נֹּאכַל", אָז "וְצִוִּיתִי" וְגוֹ'. אֲבָל אִם תִּהְיֶה כַּוָּנָתָם בְּמַאֲמַר "מַה נֹּאכַל" לַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן, אָז לֹא יָצָו ה' אֶתְכֶם אֶת הַבְּרָכָה.

כא **וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי וְגוֹ'.** בְּרָכָה זוֹ אֵינָהּ בַּצּוֹמֵחַ, שֶׁקְּבָר הִבְטִיחַ "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ" שֶׁהוּא גְּבוּל שֶׁגָּבַל ה' בְּכֹחָהּ, אֶלָּא שֶׁמַּבְטִיחַ בִּרְכַּת הַתְּבוּאָה כְּכַד קֻמַּח הַצָּרְפִית (מלכים א יז:טז) וּכְשֶׁמֶן אֵשֶׁת עוֹבַדְיָה (מלכים ב ד:ז), וְהוּא שֶׁדְּקְדֵּק לוֹמַר **וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה**, פֵּרוּשׁ הַבְּרָכָה שֶׁיְּצַו ה' תַּעֲשֶׂה רִבּוּי בַּתְּבוּאָה כְּדֵי שֶׁתַּסְפִּיק לִשְׁלֹשׁ שָׁנִים, חֲגַם שֶׁהָאָרֶץ תּוֹצִיא צְמְחָהּ כְּמִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. צֵא וּלְמַד מִקֶּב חִטִּים שֶׁבָּעֲלָיָה (תענית כד.), וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "וְכִי יֶשׁ לִי כֹּל" (בראשית לג:יא).

לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא לַשָּׁנָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא שִׁשִּׁית, וְשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְשָׁנָה שְׁמִינִית. עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מֵחוֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל שָׁנָה שִׁשִּׁית עַד חוֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל שְׁבִיעִית וְשֶׁל שְׁמִינִית הֲרֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, וּמֵחוֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל שְׁמִינִית עַד סִיוָן שֶׁל תְּשִׁיעִית הֲרֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית** (ויקרא כה:כב), וְלֹא עַד תְּחִלָּתָהּ שֶׁל תְּשִׁיעִית אֶלָּא עַד בֹּא תְּבוּאָתָהּ, הֲרֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם. וְהַצָּרַךְ הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ לְבַל תַּחְשׁוֹב שֶׁמְּקֻצָּת שָׁנָה חָשׁוּב שָׁנָה.

כב **וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה וְגוֹ'.** הֲצָרַךְ לוֹמַר כֵּן, מִצַּד שֶׁאָמַר "וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" חָשׁ שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר: אִם שָׁנָה שְׁמִינִית בַּת זְרִיעָה הִיא, לָמָּה יַעֲשֶׂה נֵס כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תְּבוּאַת שָׁנָה שִׁשִּׁית עוֹשָׂה לַשְּׁמִינִית? לָזֶה גָּמַר אוֹמֵר "וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית", וְנָתַן טַעַם לִבְרַכַת תְּבוּאַת שָׁנָה שִׁשִּׁית צָרְכֵי שָׁנָה שְׁמִינִית, שֶׁהוּא מִטַּעַם "וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן" כְּדֵי שֶׁתֹּאכְלוּ שָׁנָה שְׁמִינִית תְּבוּאָה יָשָׁן וְלֹא חָדָשׁ, כִּי הַיָּשָׁן מְשֻׁבָּח לַבְּרִיּוֹת יוֹתֵר מִן הֶחָדָשׁ (בבא בתרא צא:) כְּיָדוּעַ, וּכְרַחֵם אָב עַל בָּנִים יְרַחֵם ה' עַל עַמּוֹ.

כה **כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ'.** פָּרָשָׁה זוֹ תִּרְמֹז עִנְיַן גְּדוֹל וְהֶעָרָה לְיוֹשְׁבֵי תֵּבֵל. "כִּי יָמוּךְ" עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (קהלת י:יח) "בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקֶרֶה", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ז:) עֲשִׂיתֶם לְאוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (תהלים קד:ג) "הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו" מָךְ, כִּי כְּשֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מַטִּין מִדֶּרֶךְ הַטּוֹב מִסְתַּלְּקִים הַהַשְׁפָּעוֹת וּמִתְמַסְּכֵן עַמּוּד הַקְּדֻשָּׁה, כִּי הָעִקָּר תָּלוּי בַּתַּחְתּוֹנִים.

וְאָמַר **וּמָכַר מֵאֲחִזָּתוֹ.** יְרֻשָּׁה עַל הַמִּשְׁכָּן, מִשֶּׁכֵּן הָעֵדוּת, אֲשֶׁר הוּא אֲחִזָּתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁבּוֹ הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ, וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ נִמְכַּר הַבַּיִת בְּיַד הָאֻמּוֹת. וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תהלים עט) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק "מִזְמוֹר לְאָסָף בָּאוּ גוֹיִם" וְגוֹ', וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי גְּאֻלָּתוֹ הִיא בְּיַד הַצַּדִּיק אֲשֶׁר יִהְיֶה קָרוֹב לַה', עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ויקרא י:ג) "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", הוּא יִגְאַל מִמְּכַר אָחִיו. כִּי הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא יִקְרָא לַצַּדִּיקִים אָח כִּכְתִיב (תהלים קכב:ח) "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי", וְהַגְּאֻלָּה תִּהְיֶה בְּהָעִיר לִבְנוֹת בְּנֵי אָדָם וְיֹאמַר לָהֶם: "הַטּוֹב לָכֶם כִּי תֵּשְׁבוּ חוּץ, גּוֹלִים מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיכֶם? וּמַה יֶּעֱרַב לָכֶם הַחַיִּים בָּעוֹלָם זוּלַת הַחֶבְרָה הָעֶלְיוֹנָה אֲשֶׁר הֱיִיתֶם סְמוּכִים סְבִיב לְשֻׁלְחַן אֲבִיכֶם, הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם בָּרוּךְ הוּא לָעַד?" וַיִּמְאִיס בְּעֵינָיו תַּאֲוֹת הַנִּדְמִים וְיִעוֹרֲרֵם בְּחֶשֶׁק הָרוּחָנִי גַּם נִרְגָּשׁ לְבַעַל נֶפֶשׁ כָּל חַי, עַד אֲשֶׁר יֵיטִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם. וּבָזֶה יִגְאַל ה' מִמְּכָרוֹ. וְעַל זֶה עֲתִידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין כָּל אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֵהֶם יְבַקֵּשׁ ה' עֶלְבּוֹן הַבַּיִת הֶעָלוּב.

כו וְאָמְרוֹ **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל.** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צג.) אֵין אִישׁ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (שמות טו:ג) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה", כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ גּוֹאֵל כִּי אֵין אִישׁ שָׁם עַל לֵב, אֵין מְנַהֵל וְאֵין מַחֲזִיק בְּיַד אוּמָּה יִשְׂרְאֵלִית לְהַשִּׁיבָהּ אֶל אָבִיהָ, אַל תֹּאמַר כִּי חָס וְשָׁלוֹם אֲבָדָה תִּקְוָה, אֶלָּא "וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ". אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח.) כִּי הַיְסוּרִין וְהַגָּלוּת הֵם תִּקּוּן הָאוּמָּה לְהַכְשִׁירָהּ, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז **וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים ב:טו) "יַד ה' הָיְתָה בָּם" שֶׁהִיא מִדַּת הַגְּבוּרָה הַחוֹבֶטֶת בָּאוּמָּה בַּגָּלוּת הַמַּר, וּבְאֶמְצָעוּת זֶה יַשִּׂיג לִמְצֹא כְּדֵי גְּאֻלַּת הַבַּיִת.

כז וְאָמְרוֹ **וְחִשַּׁב וְגוֹ'.** הִנֵּה לְצַד שֶׁמַּמְכָּר הוּא בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ, כְּאָמְרוֹ (ישעיה נ:א) "הֵן בַּעֲוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם", וְהֶעָוֹן הוּא חוֹב עַל הָאָדָם, בְּשָׁעַת קְרִיעַת הַשְּׁטָר צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן הַחוֹב שֶׁעָלָיו וְלִפְרֹעַ הַנִּשְׁאָר, וְהוּא אָמְרוֹ **וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ** הַשָּׁנִים שֶׁנִּשְׁאַר הַבַּיִת מָכוּר וְיִתְנַכֶּה לְפִי שִׁעוּר הַשָּׁנִים מֵעֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָעוֹדֵף יָשִׁיב, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו:) בְּמִשְׁפְּטֵי הַתְּשׁוּבָה וְתִקּוּנֶיהָ תְּשׁוּבַת הַמִּשְׁקָל, אִם אָדָם נֶהֱנָה מֵהֶעָוֹן יִסָּגֵף עַצְמוֹ כְּשִׁעוּר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מֵהַחֵטְא וּבָזֶה יִפָּרַע חוֹבוֹ. וּכְמוֹ כֵן יַעֲשֶׂה אֲדוֹן הָעוֹלָם כְּשֶׁיִּתְקָרֵב זְמַן הַגְּאֻלָּה, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח:) שֶׁיִּהְיוּ חֲבָלֵי מָשִׁיחַ, שְׁנֶּהֱנָה מֵהַחֵטְא וּבָזֶה יִפָּרַע חוֹבוֹ. חוֹזֵר אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גַּם עַל יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים ל:ג) "וְשָׁב ה' אֶת שְׁבוּתְךָ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה כט:) "יָשִׁיב" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "וְשָׁב" וְגוֹ':

כח וְאָמְרוּ **וְאִם לֹא מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב.** פֵּרוּשׁ, אִם יִרְאֶה הָאָדוֹן כִּי אֵין כֹּחַ בָּעָם לִסְבֹּל חֲבָלִים עוֹד, וְרַבּוּ חוֹבוֹתֵיהֶם לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאָפַס בָּהֶם כֹּחַ הַסֶּבֶל, **וְהָיָה מְמָכָּרוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל** שֶׁהוּא זְמַן הַמַּגְבֶּל לִגְאֻלָּה בְּעִתָּהּ, וְאָז **וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ** כִּי קֵץ הַגָּלוּת יֶשְׁנוֹ אֲפִלּוּ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים גְּמוּרִים חָס וְשָׁלוֹם.

כט **וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר.** אַחַר שֶׁאָמַר עִנְיַן מֶכֶר הַבַּיִת, חָזַר הַכָּתוּב לָתֵת טַעַם לַדָּבָר אֵיךְ יִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁיִּמְכֹּר ה׳ אֲחֻזָּתוֹ בֵּית הַבְּחִירָה, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְאִישׁ״ – זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב** – פֵּרוּשׁ׳ בַּיִת שֶׁבּוֹ מוֹשַׁב אֱלֹהִים, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, ״עִיר חוֹמָה״ – זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, דִּכְתִיב (תהילים קכ״ה:ב׳) ״יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ״. אָמַר הַטַּעַם הוּא **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ** שֶׁבְּאֶמְצָעוּת זֶה אַדַּרְבָּה נִגְאָל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תהילים ע״ט:א׳) בְּפָסוּק ״מִזְמוֹר לְאָסָף״ וְגוֹ׳, שֶׁהִשְׁלִיךְ ה׳ חֲמָתוֹ עַל עֵצִים וַאֲבָנִים, שֶׁזּוּלַת זֶה לֹא הָיָה נִשְׁאָר מִיִּשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט, וְאִם אֵין יִשְׂרָאֵל אֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם. לָזֶה ״וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ״ שֶׁל עַם וּגְאֻלַּת הַבַּיִת, כִּי יֵשׁ תִּקָּוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם.

לה **וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ׳.** פָּרָשָׁה זוֹ תָּעִיר הָאָדָם עַל רוּחַ ה׳ אָחִינוּ אֲשֶׁר שָׁכַן בְּתוֹכֵנוּ, וְאָמַר ״כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ״ שֶׁהוּא רוּחַ הַחַיִּים אֲשֶׁר נָטַע בְּתוֹכֵנוּ לְחַיּוֹתֵנוּ, אִם רָאָה הָאָדָם כִּי לֹא הֵאִיר בַּתּוֹרָה וְלֹא בַּמִּצְוֹות כִּי אֵין עָנִי כִּי אִם מִן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, **וּמָטָה יָדוֹ** וְהֶחְשִׁיךְ אוֹרוֹ וְהוֹדוֹ, **עִמָּךְ** פֵּרוּשׁ לְצַד הֱיוֹתוֹ עִמָּךְ הוּא שֶׁנִּתְמוֹטֵט שֶׁזּוּלָתְךָ הָיָה אוֹרוֹ מֵאִיר מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְתִמְצָא שֶׁיְּבַקֵּשׁ ה׳ לְהַחֲזִיר לוֹ הָרוּחַ כַּאֲשֶׁר נִתָּנָה, כְּאָמְרוֹ (קהלת יב:ז) ״וְהָרוּחַ תָּשׁוּב״ וְגוֹ׳ וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קנב:) ״תְּנֵהּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתָּנָהּ לְךָ״, וְיֵצוּ ה׳ **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ** פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּתְחַזֵּק לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה לְהַשִּׁיבוֹ לִמְכוֹנוֹ, כִּי אֵין לְךָ דָּבָר הַמַּעֲמִיד לָרוּחַ הַחִיּוּנִי בְּמָקוֹם גְּבוֹהַּ כִּתְשׁוּבָה.

וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ. דַּע כִּי אָמְרוּ יוֹדְעֵי נִסְתָּרוֹת לַה׳ (קב הישר פרק לב) כִּי יֵשׁ בְּחִינַת נְפָשׁוֹת שֶׁה׳ מְבִיאָם בָּאָדָם בְּסוֹד הָעִבּוּר לְסִבּוֹת יְדוּעוֹת, יֵשׁ שֶׁבָּאִים לְהִתְגּוֹרֵר עִם הָאָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ אֵיזֶה מִצְוָה כְּדֵי לְהִשְׁתַּתֵּף בַּמַּעֲשֶׂה וְזוֹכֶה בָּזֶה, וְיֵשׁ שֶׁבָּאָה וּמִתְיַשֶּׁבֶת לְסִבּוֹת מַפְלָאוֹת אֲשֶׁר הִפְלִיא ה׳ בְּתִקּוּן הַנְּפָשׁוֹת, וּכְנֶגֶד שְׁנֵיהֶם אָמַר **גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ** כְּנֶגֶד שְׁתֵּי הַנְּפָשׁוֹת הַבָּאִים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ כְּשֶׁהוּא מִתְחַזֵּק לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, וְיִזָּהֵר עוֹד שֶׁלֹּא יַחְשִׁיךְ אוֹר רוּחוֹ וְהַגֵּרִים אִתּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ** מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וּבְמֶה, בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ. **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** פֵּרוּשׁ כִּי מֵאוֹרוֹ (מחלב) [מַחֲצָב] הַנְּפָשׁוֹת הַטְּהוֹרוֹת הֵשִׁיב לוֹ פִּקָּדוֹנוֹ, וּמְבַקֵּשׁ עוֹד **וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ** שֶׁיַּחְזִיר הַנֶּפֶשׁ בְּתוֹסְפוֹת חַיּוּת בְּאֶמְצָעוּת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה׳, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ תְּנֵהּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתָּנָה לְךָ, זֶה צַד הַהִסְתַּפְּקוּת, אוֹ לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסִפְרִי חֶפֶץ ה׳ (שבת קנב.) כִּי כְּשֶׁיִּתְּנָהּ לַה׳ כְּמוֹ שֶׁנִּתָּנָה לוֹ בָּזֶה הִיא מִתְעַלִּית וּמוֹסִיפָה חַיִּים וְאוֹר עֶלְיוֹן וְעַיֵּן שָׁם.

לו וְאָמַר **אֶת כַּסְפְּךָ וְגוֹ׳.** כָּאן פֵּרֵשׁ מַה הוּא הַנֶּשֶׁךְ וְהַתַּרְבִּית אֲשֶׁר מַחְשִׁיכִים אוֹרוֹ, **אֶת כַּסְפְּךָ** הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהָאָדָם כּוֹסֵף בָּעוֹלָם הַזֶּה לִדְבָרִים הַנִּדְמִים, **לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ** כִּי כְּשֶׁאָדָם מַשְׁלִים תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית וּמַטְעִים רוּחוֹ מִכְּסוּפָיו הוּא נָשׁוּךְ בָּזֶה וּמֻטִּיל בּוֹ אֶרֶס הַחֵטְא. וְאָמַר **וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ אָכְלְךָ שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁהוּרְשֵׁיתָ לֶאֱכוֹל, לֹא תַרְבֶּה בּוֹ, כִּי כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אַחַר גְּרוֹנוֹ וְיִשָּׂה גְּבוּל הַתַּאֲוָה שֶׁבּוֹ לְמוֹתָרוֹת בָּזֶה יַחְשִׁיךְ אוֹר הַנֶּפֶשׁ, כִּי כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל, כְּשֶׁמִּתְרַבֶּה תֵּאָבוֹן הַמַּרְגֵּשׁ מִתְמַעֵט תֵּאָבוֹן הָרוּחָנִי, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (משלי יג:כה) ״צַדִּיק אוֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ״, לֹא לַהֲנָאַת הַהֶרְגֵּשׁ. וְאָמְרוּ **אֲנִי ה׳** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, וַהֲגַם שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם לְהוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, לֹא לֶאֱכוֹל מִטּוּבָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִפִּרְיָהּ הוּא הַתַּכְלִית אֶלָּא לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים הוּא עִקַּר הָאָרֶץ. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם.

לט **וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ׳.** פָּרָשָׁה זוֹ תִּרְמוֹז לְמַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסֵפֶר הַזּוֹהַר (תיקונים י׳) כִּי ה׳ צִוָּה לְשַׁר אֱדוֹם שֶׁהוּא סמא״ל שֶׁלֹּא יִתְנַהֵג בְּאַכְזָרִיּוּת עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלאכי א:ב) ״הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב״. ״עִמָּךְ״, פֵּרוּשׁ, נְמִיכוּתוֹ וַעֲנִיּוּתוֹ הוּא לְצַד הֱיוֹתוֹ עִמָּךְ, שֶׁנִּתְלַוָּה לְזַרְעֵךְ הָרָעִים. **וְנִמְכַּר לָךְ** עַל דֶּרֶךְ (ישעיהו נב:ג) ״חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם״, וְדָרְשׁוּ בְּסֵפֶר הַזּוֹהַר (ח״ב קכח.) כִּי בְּחִינַת סמא״ל תִּקָּרֵא חִנָּם, שֶׁגְּלוּת הַחֵל הַזֶּה הוּא לֶאֱדוֹם, ״זְכוֹר ה׳ לִבְנֵי אֱדוֹם״.

וְיֵצוּ ה׳ **לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עָבֶד**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיה ב:יד) ״הָעֶבֶד יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳, אֶלָּא **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה** וְגוֹ׳, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת: הֲמוֹן הָעָם וְיוֹשְׁבֵי בַּשֶּׁבֶת תַּחְכְּמוֹנִי (שמואל ב כג:ח). וְתִמְצָא שֶׁהֲגַם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַעֲלִין מִסִּים וַאֲרְנוֹנִיּוֹת, אֵין לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה בִּכְלָל, דִּכְתִיב (דברים לג:ג) ״וְהֵם תַּכּוּ לְרַגְלֶךָ״ וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא ח.) וְכוּ׳, וּכְתִיב (עזרא ז:כד) ״מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא שַׁלִּיט״ וְגוֹ׳. כְּנֶגֶד הֲמוֹן עַם אָמַר ״כְּשָׂכִיר״, שֶׁהֵם מְכוּרִים בְּעַד עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים אָמַר ״כְּתוֹשָׁב״, שֶׁאֵינָם אֶלָּא יוֹשְׁבִים בֵּין הָאֻמּוֹת בַּגָּלוּת אֲבָל אֵין עֲלֵיהֶם מַשָּׂא מֶלֶךְ.

וְאָמְרוּ **עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל** – הוּא גְּבוּל הַגְּאֻלָּה כַּיָּדוּעַ, ״יַעֲבֹד עִמָּךְ״, וּמוֹדִיעַ ה׳ כִּי סוֹף סוֹף יֵצֵא מֵעִמּוֹ, דִּכְתִיב **וְיָצָא מֵעִמָּךְ, הוּא וּבָנָיו** – פֵּרוּשׁ, הַנִּיצוֹצִים הַמִּתְבָּרְרִים בְּאֶמְצָעוּת הֱיוֹתָם עִמּוֹ, וְהוּא סוֹד הַגְּאֻלּוֹת. שֶׁאִם לֹא כֵן, לָמָּה לֹא יִפְרֹם ה׳ בְּשֶׁבֶט מוּסָר שָׁם בְּאַרְצָם וּבְנַחֲלָתָם? אֶלָּא אֶחָד מֵהַטְּעָמִים הוּא כְּדֵי שֶׁיִּבָּרְרוּ הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה מִבֵּין הָאֲרָצוֹת, כִּי כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם שֶׁיִּמְצְאוּן שָׁם יִשְׂרָאֵל, בְּאֶמְצָעוּת הַיְסוּרִין וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, הַנִּיצוֹצוֹת מִתְבָּרְרִים

מֵעַצְמָם, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ (קהלת ח:ט) ״עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ״.

וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים וְגוֹלִים מִי הָיָה מְבָרֵר הַמִּתְבָּרְרִים עַתָּה בִּתְפוּצַת יִשְׂרָאֵל? דַּע כִּי אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים הָיָה לָהֶם כֹּחַ לְבָרֵר נִיצוֹצוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁהֵם מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר חֶטְאָם דְּחָלַשׁ כֹּחָם, וּלְזַאי שֶׁתַּשִּׂיג יָדָם בַּמָּקוֹם עַצְמוֹ אֲשֶׁר שָׁם הַנִּיצוֹצוֹת.

וְאָמַר **וְשָׁב אֶל מְשָׁפַחְתּוֹ**, כִּי בְּבֹא הַגּוֹאֵל יִתַּע ה׳ בְּתוֹכֵנוּ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר שָׁם הוּא מִשְׁפַּחַת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גַּם יָקוּמוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר וְיָשׁוּבוּ כָּל אֶחָד אֶל אֲחֻזַּת אֲבוֹתָיו, הוּא אוֹר עוֹלָם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כּוֹנְנוּ יָדָיו יִתְבָּרַךְ.

לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, וּמִצַּד דָּבָר זֶה יִתְחַיֵּב מִיתָה סמא״ל לֶעָתִיד לָבוֹא, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב.), שֶׁהֲרֵי הוּא מוּתָרֶה וְעָבַר מִצְוַת ה׳:

נה כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר ״עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם״, וְנִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים״ מֵעִיקָּרָם, קְדוֹשִׁים מִבֶּטֶן וּמֵהֶרְיוֹן בְּשֹׁרֶשׁ נַפְשׁוֹתָם, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְכָל זֶה לְמָה שֶׁמְּמֻנּוּ וְאֵלָיו. אֲבָל מַה שֶּׁמֵּהֶם לְחַיְּבָם לְהַחֲזִיק אֶת עַצְמָן לַעֲבָדִים – ״עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, שֶׁהוּא טַעַם מֻכְרָח לָהֶם וּמְחַיֵּב לְהִתְיַחֵס לָהֶם שֵׁם עַבְדוּת.

אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם. טַעַם שֶׁהִתְחִיל הַכָּתוּב לְדַבֵּר דֶּרֶךְ נִסְתָּר ״כִּי לִי וְגוֹ׳ עֲבָדַי הֵם״ וְגָמַר אוֹמֵר לְנוֹכֵחַ ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״, אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁמְּצַוֶּה לַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֶׁיְּשַׁלְּחֶנּוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, לָזֶה נָתַן לוֹ הַטַּעַם לְצַד שֶׁהוּא עֶבֶד ה׳, כְּאָמְרוֹ ״עֲבָדַי הֵם״. וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר הַקּוֹנֶה כִּי טַעַם זֶה יֵצֵדַק לְגַבֵּי הָעֶבֶד שֶׁלֹּא יַפְקִיעַ עֲבוֹדָתוֹ וְיִמְכֹּר עַצְמוֹ לְצְמִיתוּת, אֲבָל הַקּוֹנֶה אֵין עָלָיו חִיּוּב, וּמַה גַּם אִם הוּא מוֹכֵר עַצְמוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב אוֹ לְעֵקֶר הוּא הָעוֹבֵר עַל מִצְוַת ה׳, לָזֶה גָּמַר אֹמֶר **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** מְדַבֵּר עִם הַקּוֹנֶה שֶׁעָמוֹ הִתְחִיל לְדַבֵּר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה ״כִּי תִקְנֶה״ וְעִם אוֹתָם שֶׁצִּוָּה אוֹתָם לְנוֹכֵחַ ״לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפָרֶךְ לְעֵינֶיךָ״, כִּי דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן עֲלֵיהֶם לְקַיֵּם כָּל הַכָּתוּב.

פרק כו

ב אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר הַכָּתוּב וְצִוָּה כָּאן עַל הַשַּׁבָּת. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ מִצְוַת שַׁבָּת לְמִצְוָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, דִּכְתִיב "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים" וְגוֹ', לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה שְׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה, גַּם מִצְוַת שַׁבָּת שְׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

גַּם עוֹד יְכֻוַּן לוֹמַר עַל הַשְּׁמִטּוֹת, שֶׁהֵם נִקְרָאִים שַׁבָּתוֹת, דִּכְתִיב (ויקרא כה:ב) "שַׁבָּת לַה'", שֶׁמַּזְהִיר עֲלֵיהֶם לְשָׁמְרָם.

וְסָמַךְ לְאַזְהָרָה זוֹ אָמְרוֹ **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות פ"ה) לֹא נֶחְרַב הַבַּיִת אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ מִצְוַת שְׁבִיעִית, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כו:לד) "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ", וְהוּא עַצְמוֹ אָמְרוֹ **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ** שֶׁלֹּא תְּסַבְּבוּ לְהַחֲרִיבוֹ כְּשֶׁלֹּא תְּקַיְּמוּ מִצְוַת הַשַּׁבָּתוֹת. וְיֵשׁ לָךְ לָדַעַת כִּי הֲגַם שֶׁה' מַשְׁלִיךְ חֲמָתוֹ עַל בֵּיתוֹ וְנִחָלָתוֹ לְחַלְּלָהּ לְכַפָּרַת עָוֹן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תהלים עט) בְּפָסוּק "מִזְמוֹר לְאָסָף", עִם כָּל זֶה עַל הַכֹּל יָבִיא ה' בְּמִשְׁפָּט כָּל הַמְסַבֵּב בְּחֻטְאוֹ אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה בְּיוֹם הַמִּשְׁפָּט הַנּוֹרָא כְּשֶׁיַּעֲמֹד בַּעַל הַבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ וְיִתְבַּע הָאִישׁ הַמְגֻרָּשׁ. וּמַה גַּם לְמַה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (הושע יא) "לֹא אָבוֹא בְּעִיר", וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"א א:) נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כו', אֲנָה יוֹלִיךְ אֶת חָרְפָּתוֹ וּמַה מַּעֲנֶה בִּלְשׁוֹנוֹ וּמַה גְּמוּל יַעֲרִיכֶנּוּ. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב כָּאן בְּאָמְרוֹ "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" כִּי עָנְשׁוֹ גָּדוֹל, וְיִשַּׁעֵר מִזֶּה עִנְשׁ הַשְּׁמִיטָה לְשָׁמְרָהּ.

חסלת פרשת בהר סיני

ג אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: יָכוֹל אֲפִלּוּ הַמִּצְווֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאֶת מִצְוֹתַי" וְגוֹ' חֲרֵי הַמִּצְווֹת אֲמוּרוֹת, מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אִם בְּחֻקֹּתַי"? לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה, עַד כָּאן. וְטַעַם שֶׁקָּרָא הַכָּתוּב עָמֵל הַתּוֹרָה חֻקָּה, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה אֲפִלּוּ לִלְמֹד דְּבָרִים שֶׁלְּמָדָם פַּעֲמַיִם וְשָׁלֹשׁ וְהֵם נְטוּעִים אֶצְלוֹ, כִּי חָפֵץ ה' בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה חֻקָּה חָקָק. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קהלת רבה ג) כִּי לְטַעַם שֶׁיִּלְמֹד הָאָדָם תּוֹרָה בְּחֶשֶׁק תָּמִיד, גָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם לוֹמֵד וְשׁוֹכֵחַ.

וְטַעַם אָמְרוֹ **חֻקֹּתַי** לְשׁוֹן רַבִּים, יִרְמֹז לִשְׁתֵּי תּוֹרוֹת – תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וּמְסֹרֶת הַתֵּיבָה לְשׁוֹן יָחִיד, שֶׁאֵין וָא"ו בֵּין קו"ף לְתָי"ו, לוֹמַר כִּי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הִיא כְּלוּלָה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשָׁם בִּנְיָנָהּ. עוֹד רָמַז בְּאָמְרוֹ **חֻקֹּתַי** לְשׁוֹן רַבִּים עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יהושע א:ח) "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה", שֶׁצָּרִיךְ לִקְבֹּעַ עִתִּים בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְהַמְסֹרֶת לְשׁוֹן יָחִיד כִּי שְׁנֵי הָעִתִּים הֵם בְּיוֹם אֶחָד. עוֹד יִרְצֶה כִּי צָרִיךְ הָאָדָם בְּקִיּוּם מִצְוֹות הַתּוֹרָה שְׁנֵי דְּבָרִים, הָאֶחָד לִלְמֹד לְעַצְמוֹ, וְהַשֵּׁנִי לְלַמֵּד לַאֲחֵרִים, דִּכְתִיב (דברים יא:יט) "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְשִׁנַּנְתָּם" וְגוֹ', לָזֶה אָמַר **חֻקֹּתַי** לְשׁוֹן רַבִּים – לְלִמֹּד וּלְלַמֵּד, לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, כְּאָמְרוֹ "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם".

וְטַעַם אָמְרוֹ לְשׁוֹן הֲלִיכָה, לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ בַּהֲלִיכָתוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים ו:ז) "וּבְלֶכְתְּךָ בַדָּרֶךְ", בְּאַהֲבָתָהּ יִשְׁגֶּה תָּמִיד וְגוֹ':

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה לה.) בְּפָסוּק "חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי" וְגוֹ' שֶׁהָיָה דָּוִד חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת עִנְיָנִים, וְרַגְלָיו מוֹלִיכִים אוֹתוֹ מֵעַצְמָם אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ, לְרוֹב הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן וְהָרְגִילוּת בַּדָּבָר, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, הֲלִיכָתְכֶם מֵעַצְמָהּ תִּהְיֶה אֲחֲרֶיהָ כְּמַאֲמַר דָּוִד לְרוֹב הַחֵשֶׁק וְהָרְגִילוּת.

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"ג רב.) כִּי הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ אַרְבַּע דְּרָכִים, וְהֵם: פְּשָׁט, רֶמֶז, דְּרוּשׁ, סוֹד, וּמֵאֵלּוּ נִפְרְדוּ שִׁבְעִים פָּנִים, וְכָל אוֹפֶן לְכָמָּה אוֹרְחִין וּשְׁבִילִין וּנְתִיבוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר **חֻקֹּתַי** לְשׁוֹן רַבִּים, **תֵּלֵכוּ** פֵּרוּשׁ, בְּכָל אוֹרְחִין וּשְׁבִילִין יֵלֵךְ בָּהֶם בְּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים, וְלֹא יֹאמַר שֶׁאֵין בַּתּוֹרָה אֶלָּא פְּשָׁט הַמּוּבָן לַכֹּל.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **תֵּלֵכוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ג:ו) "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ" וְגוֹ', וְכָתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה (הלכות דעות) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: יָשִׂים אֶל לִבּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם וְחָזָק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה וְכוּ' לָדַעַת אֶת ה', שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבִין וְיַסְתַּכֵּל בַּחָכְמוֹת וְכוּ', נִמְצָא הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ זֶה כָּל יָמָיו עוֹבֵד ה', עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, בִּשְׁבִיל עֵסֶק הַתּוֹרָה תֵּלְכוּ בְּכָל דַּרְכֵּיכֶם, בַּאֲכִילָה וְכוּ' בְּמִשְׁתֶּה בְּדִבּוּר וְכוּ' בְּכָל מַעֲשֶׂה הַמִּסֻּבָּב מֵהַשִּׁבְעִיּוֹת. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין לד.) שֶׁהָרְשׁוּת נְתוּנָה לְלוֹמְדֵי תּוֹרָה לָפָרֵשׁ בָּהּ וְלִדְרֹשׁ בְּכַמָּה אוֹרְחִין וּשְׁבִילִין, וְתַלְמִיד וָתִיק יְחַדֵּשׁ בְּדָרְשַׁת הַכְּתוּבִים כַּאֲשֶׁר יוּכַל הַכָּתוּב שְׁאֵת כְּכָל אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ בְּתוֹרָתוֹ. וְיִצּוֹ ה' כָּאן בְּאָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, **תֵּלֵכוּ** בְּפַרְדֵּסָהּ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר "וְאֶת מִצְוֹתַי" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, שֶׁלֹּא לְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" שֶׁלֹּא לְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר. וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ג:יא) הַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (אבות ב:ו) "וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד", פֵּרוּשׁ, שֶׁאָסוּר לְעַם הָאָרֶץ לְהִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת, שֶׁיַּעֲשֶׂה חוּמְרוֹת וּגְדֵרִים כְּמִנְהַג הַחֲסִידִים, כִּי לְפָעָמִים יַעֲשֶׂה חוּמְרָא בְּדָבָר שֶׁהוּא אַדַּרְבָּה עֲבֵרָיָן, כִּי יִמְצָא חָסִיד שֶׁיִּרְצֶה לִגְדֹּר עַצְמוֹ לְקַיֵּם מִצְוַת עוֹנָה בְּיָמִים הַמְקֻדָּשִׁים וְתִהְיֶה בְּעֵינָיו מִצְוָה גְּדוֹלָה לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בְּלֵיל כִּפּוּר, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַעְנוּ שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה כֵּן, וְכַדּוֹמֶה, לָזֶה צִוּוּ חֲז"ל שֶׁאֵין לְעַם הָאָרֶץ לְהִתְנַהֵג בְּמִדַּת חֲסִידוּת, וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן **אִם**

בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, אָז **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** פֵּרוּשׁ, תַּעֲשׂוּ לָכֶם מִשְׁמֶרֶת כְּדֵי לְקַיְּמָם גְּדָרִים וּשְׁמִירוֹת וְלֹא זוּלַת זֶה.

עוֹד יֵרָצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ד:א) ״הֱוֵי גוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה״, שֶׁצָּרִיךְ לְכַתֵּת רַגְלָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִלְמֹד תּוֹרָה. וְצֵא וּלְמַד דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּגְּמָרָא (חגיגה ה:) כִּי כֻלָּן הָיוּ גוֹלִין לִלְמֹד, וְיֵשׁ שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְחוֹזֵר כְּמוֹ כֵן לַעֲסֹק בְּיוֹם אֶחָד. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהִיא עֵסֶק הַתּוֹרָה, צְרִיכִים שֶׁתֵּלְכוּ מִמְּקוֹמְכֶם אֲחֵרִיתָה. גַּם כְּדֵי שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים, אֵין נָכוֹן לִלְמֹד וְהוּא בְּבֵיתוֹ כִּי יִטְרְדוּהוּ בְּצָרְכֵי הַבַּיִת, לָכֵן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְיִסַּע מִמְּקוֹמוֹ לְלֶכֶת אֲחֲרֵיהָ.

וְאָמְרוּ ״וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת לא:): מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי ״חָבָל עַל מָאן דְּלֵית לֵיהּ דַּרְתָּא, וְתַרְעָא לְדַרְתָּא עָבִיד״, שֶׁעִקַּר עֵסֶק הַתּוֹרָה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי** וְגוֹ׳ שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר ״וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם״. וְאָמַר **וְאֶת מִצְוֹתַי** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בַּגְּמָרָא (ברכות יז:) הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא, וְהִקְשׁוּ בַּתּוֹסָפוֹת עִם אוֹתָהּ שֶׁאָמְרוּ לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ, וְתֵרְצוּ כִּי הֵם שְׁנֵי אוֹפָנִים שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ: אֶחָד לְקַנְטֵר, וְאֶחָד לְהִתְכַּבֵּד. לְקַנְטֵר – נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא, לְהִתְכַּבֵּד – יַעֲסֹק שֶׁמִּתּוֹךְ וְכוּ׳. וְהוּא מַאֲמַר ה׳ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר ״וְאֶת מִצְוֹתַי״ שֶׁבָּהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת הַצְּרִיכִין בִּלְמוּדָהּ, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ לֹא לְקַנְטֵר וְלֹא לְהִתְכַּבֵּד, אָז **תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם.** מַבְטִיחַ הַכָּתוּב שֶׁתָּבֹא עֲבֵרָה לְיָדוֹ יִהְיֶה נִצּוֹל מִמֶּנָּה, וּכְאָמְרָם (סוטה כא:) תּוֹרָה מַגְּנָא וּמַצָּלָא מִיֵּצֶר הָרַע, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (ע״ז יז:) בְּאוֹתָהּ מַעֲשֶׂה שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹנָתָן שֶׁחָלְפוּ אַפִּתְחָא דְּזוֹנוֹת וְכוּ׳, דִּכְתִיב (משלי ב:יא) ״מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ״ וְגוֹ׳. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַעֲשִׂיתֶם** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) יָשַׁב אָדָם וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְהָעֲמִידוֹהָ כְּשֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצּוֹל מִמֶּנָּה, הֲגַם שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא שְׁמִירָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשָׂה מַעֲשֶׂה מִצְוֹת.

וְגַם שֶׁדָּרַשׁ רָבָא (פסחים נ:) בַּפָּסוּק ״כִּי גָדוֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ״ (תהלים נז:יא) – זֶה הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ אֶלָּא לְהִתְכַּבֵּד, הַשַּׁעַם לֹא שֶׁיֵּשׁ רְצוֹן הַבּוֹרֵא בִּלְמוּדוֹ זֶה אֶלָּא לַתַּכְלִית הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁיָּבֹא לִלְמֹד לִשְׁמָהּ, וְתוֹרָה זוֹ אֵין בִּסְגֻלָּתָהּ לְהַצִּיל מִיֵּצֶר הָרַע בְּבֹא עֲבֵרָה לְיָדוֹ. וּבָזֶה יֵשׁ לְתָרֵץ מַה שֶּׁהִקְשׁוּ שָׁם בְּסוֹטָה לְרַב יוֹסֵף שֶׁאָמַר תּוֹרָה בֵּין בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ בֵּין בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצָּלָא, אֶלָּא מֵעַתָּה דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל מִי לֹא עָסְקוּ בַּתּוֹרָה? אַמַּאי לֹא אַגִּינָא עֲלַיְיהוּ? עַד כָּאן. לְדָבָרֵינוּ אֵין קֻשְׁיָא, שֶׁהֵם הָיוּ לוֹמְדִים מִתְּחִלָּתָם שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וְאֵין כֹּחַ בְּתוֹרָה כָּזוֹ לְהָגֵן עָלָיו מִיֵּצֶר הָרַע.

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי סְבָרוֹת (עבודה זרה יז.), אַחַת שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא וְאַחַת שֶׁל רַבִּי יוֹנָתָן. אֶחָד אָמַר ״נִחְלַף אַפִּתְחָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה דְּנָכִיס יְצִרֵיהּ״, וְאֶחָד אָמַר ״נִחְלַף אַפִּתְחָא דְּזוֹנוֹת כִּי הֵיכִי דְּנִכְפְּיֵיהּ לְיִצְרִין וּנְקַבֵּל אַגְרָא״. וּבָא הַכָּתוּב כָּאן וְהִכְרִיעַ עִם הָאוֹמֵר נִחְלַף אַפִּתְחָא דְּזוֹנוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ יְכוֹלִין אַתֶּם לֵילֵךְ וַאֲנִי מַבְטִיחֲכֶם שֶׁ״אֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״, שֶׁיִּהְיוּ כּוֹפִין יִצְרָם. וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה יַכְנִיס עַצְמוֹ בְּסָפֵק זֶה, לָזֶה אָמַר **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** כְּדֵי שֶׁתִּטְלוּ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה כֵּיוָן שֶׁבָּא לְיָדֵכֶם הֶעָוֹן, וְהוּא מַאֲמָרָם שָׁם ״וְנִכְפְּיֵיהּ לְיִצְרִין כִּי הֵיכִי דְּנִקַּבֵּל אַגְרָא״:

אוֹ יִרָצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות פ״ו) הַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים, כִּי לֹא כָּל הָרוֹצֶה לִקְנוֹת תּוֹרָה יַשִּׂיג קִנְיָנָהּ אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הָאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** – אִם אַתֶּם חֲפֵצִים לְהַשִּׂיג הַתּוֹרָה, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר ״וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם״ שֶׁהֵם אוֹתָם הָאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים, כִּי יֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת הַמְּנִיעוֹת וּכְנֶגְדָּם אָמַר ״תִּשְׁמְרוּ״, וְיֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה וּכְנֶגְדָּם אָמַר ״וַעֲשִׂיתֶם״ וְגוֹ׳:

עוֹד יִרָצֶה לְהוֹדִיעַ מַעֲלַת עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַה שֶּׁאֵין בְּעֵסֶק הַמִּצְוֹת, כִּי עֵסֶק הַמִּצְוֹת יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּהְיֶה אָדָם פּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה, וְיִגְרֹם הַחֵטְא וְיָמִיר כְּבוֹדוֹ לְבַסּוֹף וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה צְדָקָתוֹ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ, אֲבָל מִצְוֹת עֵסֶק הַתּוֹרָה מַבְטִיחוֹ כִּי כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה צְדָקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד וְיֵלֵךְ עִמּוֹ צְדָקוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (סוטה כא.) כִּי עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה לְבַטֵּל זְכוּתָהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְיִזְכֶּה לָלֶכֶת בָּהּ בְּלֶכְתּוֹ לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח:ד) ״אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם״.

עוֹד יִרָצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת סג.) בְּפָסוּק ״אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ״ וְגוֹ׳ (משלי ג:טז), שֶׁהַמַּיְמִינִים בָּהּ שְׂכָרָם לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהַמַּשְׂמְאִילִים בָּהּ שְׂכָרָם בָּעוֹלָם הַזֶּה. הוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהִיא עֵסֶק הַתּוֹרָה, תִּהְיֶה כַּוָּנָתְכֶם בְּעֵסֶק זֶה לֹא לְתַכְלִית עוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא כַּת הַמַּשְׂמְאִילִין בָּהּ, אֶלָּא ״תֵּלֵכוּ״ – תִּהְיֶה כַּוָּנָתְכֶם לַמַּשְׂמִין כְּשֶׁתֵּלְכוּ לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהוּא כַּת הַמַּיְמִינִים.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות ג:ט): ״כָּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו וְכוּ׳ וְכָל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים״ וְכוּ׳, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, וּלְפִי עֵרֶךְ זֶה תִּהְיֶה שְׁמִירַת הַמִּצְוֹת וְקִיּוּמָן כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, וְהוּא אָמְרוֹ סָמוּךְ לְמִצְוֹת עֵסֶק הַתּוֹרָה ״וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם״.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פאה א:א) ״אֵלּוּ דְבָרִים וְכוּ׳ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם״, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם גַּם כֵּן שֶׁשְּׁמִרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם.

אוֹ יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ויקרא ז:לז) ״זֹאת הַתּוֹרָה לָעוֹלָה וְלַמִּנְחָה״, וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מנחות קי.) אָדָם עוֹסֵק בְּפָרָשַׁת עוֹלָה מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה וְכוּ׳, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (הושע יד:ג-ד) ״וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ״, וְלֹא זֶה בִּלְבַד אֶלָּא כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁאֵינָהּ בְּכֶרֶךְ הֻשַּׁג יָד כְּשֶׁאָדָם לוֹמֵד מִצְוָתָהּ בַּתּוֹרָה כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי** וְגוֹ׳ אוֹתָם שֶׁאֵין מְצִיאוּת לַעֲשׂוֹתָם **תִּשְׁמְרוּ**, פֵּרוּשׁ, תִּהְיוּ מְחַכִּים אוֹתָם מָתַי יָבוֹאוּ לְיֶדְכֶם לַעֲשׂוֹתָם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם אוֹתָם גַּם כֵּן. וְהוּא אָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם**, לוֹמַר, לֹא שְׂכַר מַחְשָׁבָה לְבַד אֲנִי נוֹתֵן. וַהֲגַם שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם, יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁמְּבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה בִּשְׁבִילָן, כְּגוֹן מַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְכַדּוֹמֶה, וְלִבְחִינָה זוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּלְמֹד מִצְוָתָהּ וְיֵדַע לַעֲשׂוֹתָם. וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם, יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁמְּבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה בִּשְׁבִילָן, כְּגוֹן מַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְכַדּוֹמֶה, וְלִבְחִינָה זוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּלְמֹד מִצְוָתָהּ וְיֵדַע לַעֲשׂוֹתָם.

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם, כֵּיוָן שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה יְמַלֵּא מְקוֹם הַמִּצְוֹות, אִם כֵּן חֲרֵי הוּא פָּטוּר מִמַּעֲשֶׂה הַמִּצְוֹות אֲשֶׁר תִּזְדַּמֵּן לְפָנָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, **וְאֶת מִצְוֹתַי** שֶׁהֵם לֹא תַּעֲשֶׂה **תִּשְׁמְרוּ**, לֹא מִפְּנֵי זֶה תִּהְיוּ פְּטוּרִין מִקִּיּוּם מִצְוֹות, אֶלָּא ״וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם״. וּמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהוּא שָׁקוּל הוּא פֵּרָט לַמִּזְדַּמֵּן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקַיֵּם עַל יְדֵי הַזּוֹלֶת.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות יד.) שֶׁאָסוּר לָאָדָם לָשׂוּם לַדֶּרֶךְ פְּעָמָיו עַד שֶׁיְּקַדִּים דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב (תהלים פה:יד) ״צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ״ וְגוֹ׳, וְצָא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר (ח״א סט.) עַל הַהוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁמִּתְחַיְּבִים בְּנַפְשָׁם, וְהוּא מַאֲמַר ה׳ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיֵּשׁ לִמּוּד תּוֹרָה, תֵּלְכוּ אָז לָבֶטַח, כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ עֵסֶק הַתּוֹרָה פֹּחוֹתֶיהָ מְלַוִּין אֶת הָאָדָם.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת סג.) חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ, מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ, וְהוּא מַאֲמָרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** לְשׁוֹן עָתִיד, פֵּרוּשׁ, תַּחְשְׁבוּ לָלֶכֶת וְגוֹ׳, **תִּשְׁמְרוּ** גַּם כֵּן תַּחְשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת שְׁמִירָה, **וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם** פֵּרוּשׁ, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ כְּבָר עֲשִׂיתֶם אוֹתָם:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה מה:) כִּי שָׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת בִּבְנֵי עֲלִיָּה: הָא׳ הַמִּסְתַּכְּלִים בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּלָא נַהֲרָא, ב׳ הַמִּסְתַּכְּלִים בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּנַהֲרָא, הַג׳ דְּעַיְּלֵי בְּלָא בַּר. וּפֵרַשְׁתִּי עַל דֶּרֶךְ זֶה פָּסוּק (איוב ג, יט) ״קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו״, קָטֹן הוּא הַמִּסְתַּכֵּל בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּלָא נַהֲרָא, בְּסוֹד (בראשית א, טז) הַמָּאוֹר הַקָּטֹן, גָּדוֹל הוּא הַמִּסְתַּכֵּל בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּנַהֲרָא, בְּסוֹד (שם) הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל, וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדוֹנָיו זֶה שֶׁעוֹלֶה בִּלֹּא רְשׁוּת, שֶׁ׳ אֲדוֹנָיו נָתַן לוֹ חָפְשִׁיוּת לָלֶכֶת בְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ. וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ בַּמֶּה יֵשׁ הַכְבּוֹד הַגָּדוֹל הַזֶּה. לָזֶה בָּא מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ וְאָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי**, פֵּרוּשׁ, בְּאֶמְצָעוּת הִשְׁתַּדְּלוּת הַתּוֹרָה כַּמַּצְטָרֵךְ בָּזֶה אֵין אַתֶּם צְרִיכִין לְרִשָּׁיוֹן לְהוֹלִיךְ אֶתְכֶם אֶלָּא אַתֶּם מֵעַצְמְכֶם תֵּלְכוּ בְּלֹא בַר.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קב.) שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיֶרֶבְעָם: ״חֲזוֹר בְּךָ וַאֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְטַיֵּל בְּגַן עֵדֶן״ וְכוּ׳ עַד כָּאן, וְאָמְרוּ הַמְקוּבָּלִים כִּי טִיּוּל זֶה הִיא הַדְּרָגַת שַׁעֲשׁוּעַ שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יִזְכֶּה לוֹ. וְיֹאמַר אָדָם: בַּמֶּה יִזְכֶּה לְוֹד אִשָּׁה לְהַדְרָגָה זוֹ? לָזֶה בָּא הַמַּאֲמָר כָּאן וְאָמַר ״אִם בְּחֻקֹּתַי״ – בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה ״תֵּלֵכוּ״, הִיא הֲלִיכָה נֶעֱלָמָה מֵעֵינֵי כָּל חַי שֶׁהוּא הַטִּיּוּל, בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה תִּטַּיְּלוּ בַּמְּקוֹמוֹת הַנֶּעֱלָמִים.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט תהלים תתל״א) כִּי כְּשֶׁבָּרָא ה׳ אָדָם הָרִאשׁוֹן בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֹא בְּרָאוֹ לָשֶׁבֶת בָּעוֹלָם הַזֶּה, לְעוֹלְמֵי עַד כְּשֶׁלֹּא יֶחֱטָא, שֶׁאִם כֵּן אַדְרַבָּה יְרִידָה הִיא לוֹ וְשִׁפְלוּת, כִּי תַּכְלִית הַמַּעֲלָה הִיא בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁשָּׁמָּה יִקְצֹר אֲשֶׁר זָרַע, אֶלָּא הָיְתָה הַכַּוָּנָה כִּי עָלֹה יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם וּלְאוֹצְרוֹת הַחַיִּים בְּעֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְיִהְיֶה כְּמִי שֶׁדָּר בְּבַיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּהּ, וּכְשֶׁיִּרְצֶה לַעֲלוֹת וּלְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ יַעֲלֶה, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (מלכים ב׳ ב:יא) שֶׁעָלָה אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמַיְמָה, וְעַל יְדֵי הַחֵטְא הֵצַרְךָ לְהַפְשִׁיט עוֹרוֹ מֵעָלָיו וְיַנִּיחַ הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּאן כִּי בְּהִתְעַצְּמוּת הָאָדָם בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג בְּאֶמְצָעוּתָהּ שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ בַּמָּוֶת אֶלָּא כְּאָדָם הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְתִמְצָא (זוהר ח״ב קע״ד:) שֶׁהַצַּדִּיקִים אֵינָם מַרְגִּישִׁים בְּצַעַר הַפְּרִדָה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (קהלת ה:יא) מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד, כִּי מִי שֶׁהוּא עוֹבֵד ה׳, שְׁנָתוֹ, שֶׁהִיא הַמִּיתָה, מְתוּקָה וַעֲרֵבָה עָלָיו, וְאִם יִתְעַצֵּם יוֹתֵר חֲרֵי לְךָ אֵלָיָּהוּ שֶׁעַל יְדֵי הִתְעַצְּמוּת תּוֹרָתוֹ לֹא מֵת.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות ד:כב) וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, שֶׁאֵין אָדָם מֵת בִּרְצוֹנוֹ אִם יַחְפּוֹץ לָמוּת. וְאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף לו:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: כִּי קָא נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אָמַר לֵיהּ לְרַב אַסֵי זִיל צַנְעֵיהּ, וְאִי לָא צָיֵית גַּרְיֵיהּ, הוּא סָבַר גַּדְיֵיהּ אָמַר לֵיהּ, בָּתַר דְּנָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אָמַר לֵיהּ הֲדַר בֵּיהּ דַּהֲדַר בֵּיהּ רַב וְכוּ׳ גַּדְיֵיהּ וְכוּ׳, נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אַסֵי. אֲזַל שֵׁילָא אָמַר לֵיהּ לְרִבִיתְהוּ צְבִית לִי זָוְודְתָא וְכוּ׳, צְבִיתָה לֵיהּ זָוְודְתָא וְנָח נַפְשֵׁיהּ דְּשֵׁילָא, עַד כָּאן. חֲרֵי שֶׁבְּעֶרֶךְ בַּעֲלֵי הַתּוֹרָה יְכוֹלִין לָלֶכֶת לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן כְּשֶׁהֵם חֲפֵצִים וְרוֹצִים לָלֶכֶת, הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנָּם וְלֹא שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵיהֶם. וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי** – בְּסִבַּת חֻקּוֹתַי שֶׁאַתֶּם עֲמֵלִים בָּהֶם, אַתֶּם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם אִם תִּרְצוּ לָלֶכֶת תֵּלֵכוּ.

עוֹד נִתְכַּוֵּן ה׳ לְהוֹדִיעַ הַפְלָגַת תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה, כִּי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יִתְאַו תָּמִיד לָלֶכֶת לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, כִּי יִרְאֶה רֹב עֵרֶךְ תּוֹעֶלֶת הַמְסוּבָּב מִמֶּנָּה וְכִי הוּא לְמַעְלָה וְיִשְׁאַף חֲלוֹף לְפָנֵי ה׳ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. וּלְדֶרֶךְ זֶה פֵּרַשְׁתִּי אָמְרוֹ (תהלים מט:טז) ״אַךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה״, פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם בָּטוּחַ שֶׁלֹּא יִרְאֶה שְׁאוֹל וְיִתְעַדֵּן בְּעֶדֶן ה׳, בָּזֶה יִשְׁאַף לְקַחְתּוֹ סֶלָה, וּכְאִלּוּ אָמַר ״סֶלָה כִּי יִקָּחֵנִי״. וְעַיֵּן מִדְרָשׁ רַבּוֹת (ילקוט שמעוני פרשת מסעי תשפז) בְּמַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה כְּשֶׁעָלָה לְהָר הָהָר לָמוּת שָׁם, שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁאִלּוּ כֵן הָיָה יוֹדֵעַ הָיָה מְקַוֶּה שֶׁיֵּלֵךְ קֹדֶם. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **אִם בְּחֻקֹּתַי**, פֵּרוּשׁ שֶׁתַּעֲמֹלוּ

בַּתּוֹרָה, בְּאֶמְצָעוּת זֶה אַתֶּם מֵעַצְמְכֶם תַּחְפְּצוּ לָלֶכֶת לִטְעֹם טַעַם שֶׁאֵין עֵרֹךְ אֵלָיו.

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (זוהר ח״ג צא:) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק ״שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב״ וְגוֹ׳ (ויקרא כב:כז), כִּי מִן הַבַּהֲמִי אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מִגֶּדֶר שֶׁבּוֹ נוֹלַד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנֵי אָדָם יִשְׁתַּנּוּ לְצַד מַעֲשֵׂיהֶם וְהוֹלְכִים מִגֶּדֶר עֶלְיוֹן, כְּאָמְרָם (זוהר ח״ב צד:) ״זָכָה יַתִּיר יָהֲבִין לֵיהּ וְכוּ׳, זָכָה יַתִּיר״ וְכוּ׳ הוֹלֵךְ וְגָדֵל, וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מִי הוּא הַסּוֹבֵב מַהֲלָכִים אֵלּוּ, וּבָא הַכָּתוּב כָּאן וְגִלָּה וְאָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי**, בְּאֶמְצָעוּת עֶסֶק הַתּוֹרָה תִּהְיֶה הַהַשָּׁגָה הַלָּז הוֹלֵךְ וְאוֹר מִמַּדְרֵגָה שְׁפֵלָה לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה וּמִן הָעֶלְיוֹנָה לְשֶׁלְמַעְלָה מִמֶּנָּה.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח״א קעה:) בְּפָסוּק (משלי ו:כב) ״בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ״, כִּי הַדְּרָכִים אֲשֶׁר תַּעֲלֶה בָּהֶם הַנְּשָׁמָה בְּצֵאתָהּ מִן הָעוֹלָם הֵם חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת הַמְּלֵאִים גַּעֲרַת ה׳, וּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה הִיא מְאִירָה לְפָנָיו, כְּאָמְרוֹ (תהלים קיט:קה) ״נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי״, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ בַּתּוֹרָה תֵּלֵכוּ כִּי הִיא אוֹר לִנְתִיבָתְכֶם, אֲבָל זוּלָתָהּ עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (משלי ד:יט) ״דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה״ וְגוֹ׳, גַּם נִקְרָאָה תּוֹרָה כִּי הִיא תּוֹרֶהוּ דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב חוּץ מִדַּרְכָּם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל זֶה הַדָּרָךְ: **אִם בְּחֻקֹּתַי** – הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִצְוָה שֶׁנִּקְרָא חֹק, שֶׁהִיא מִצְוַת תְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג:י) ״וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה״ וְגוֹ׳. וְאָמַר ״תֵּלֵכוּ״ עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: מִנְהַג הָרִאשׁוֹנִים מְנִיחִין תְּפִלִּין בְּזִרוֹעָם וּבְרֹאשָׁם כָּל הַיּוֹם, הוֹלֵךְ מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וְכוּ׳, מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לְבֵיתוֹ תְּפִלִּין וְכוּ׳. וְאָמְרוּ (סוכה כח.) עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְעַל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁלֹּא הָלְכוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תְּפִלִּין, וְהוּא מַאֲמַר ה׳ ״בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״. וְאָמְרוּ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** – הֵן מִצְוֹת הַשַּׁיָּכִים לִלְבִישָׁתָם שֶׁצְּרִיכִין גּוּף נָקִי, וּלְמַאן דְּאָמַר (שבת מט.) שֶׁלֹּא יָפִיחַ בָּהֶם, וּלְמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא יִישַׁן בָּהֶם, וְשֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם, שֶׁזּוֹלַת זֶה אָסוּר לַהֲנִיחָם. וְאָמְרוּ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** – כְּאִלּוּ אָמַר ״וַעֲשִׂיתֶם אַתֶּם״, שֶׁבָּזֶה אַתֶּם מְתַקְּנִים עַצְמְכֶם לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ עֲלֵיכֶם, כְּאָמְרוֹ (דברים כח:י) ״וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ״ וְגוֹ׳, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ו.) וְכוּ׳.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם (בראשית רבה מד:יב) בְּפָסוּק ״הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה״, שֶׁהֶעֱלָה ה׳ לְאַבְרָהָם וְדָרַךְ עַל הַמַּזָּלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** פֵּרוּשׁ חֻקּוֹתַי עַל דֶּרֶךְ אֲמָרוֹ (ירמיהו ל״ג:כ״ה) ״חֻקּוֹת שָׁמַיִם״ וְגוֹ׳, אִם בָּהֶם תֵּלֵכוּ כְּמוֹ (בראשית י״ג:י״ז) ״קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ״, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר ״וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ״, כִּי בְּאֶמְצָעוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא שׁוֹלֵט וְדוֹרֵךְ עַל הַמַּזָּלוֹת, וְהֵן הֵנָּה שֶׁבָּהֶם זָכָה אַבְרָהָם לִבְחִינָה זוֹ. וְאָמְרוּ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם**, ״צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ״ (ישעיהו מ״א:ב), וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קנ״ו.) שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ״מַאי דַּעְתָּךְ דְּקָאֵי צֶדֶק״ וְכוּ׳, עַד כָּאן, חֲרִי שֶׁמַּעֲרִיךְ הַמַּזָּלוֹת בַּסֵּדֶר הַנָּאוֹת לוֹ וְיוֹלִיךְ מַזָּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהוּא אָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** פֵּרוּשׁ, לְחֻקּוֹתַי תְּתַקְּנוּ אוֹתָם בַּסֵּדֶר הַנָּאוֹת לָכֶם, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קנ״ו.) ״אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל״, פֵּרוּשׁ, הֵם שׁוֹלְטִים בּוֹ. אוֹ יֹאמַר ״וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם״ עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיהו ס״ו:כ״ב) ״כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְגוֹ׳ אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה״, ״עֲשִׂיתִי״ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא ״עוֹשֶׂה״, מְלַמֵּד שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת נִבְרָאִים שָׁמַיִם חֲדָשִׁים (זוהר ח״א ה.), וְהוּא אָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם**:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת דַּף קנ״ו: מַאן דְּאִתְיְלִיד בְּנוֹגַהּ יְהֵי זַנַּאי. עוֹד שָׁם: אָמְרוּ כַּלְדָּאֵי לְאִמֵּיהּ שֶׁל רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק שֶׁבְּנָהּ יִהְיֶה גַּנָּב וְכוּ׳, יְעַיֵּן שָׁם. חֲרִי שֶׁהַמַּזָּל יַפְעִיל בָּאָדָם פּוֹעַל עֲשׂוֹת הָרַע, וְחָשׁ ה׳ כִּי יֹאמַר אָדָם כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ הַמַּזָּל מַגִּיד עַל רָשָׁע הַנּוֹלָד בּוֹ אֵין בְּיָדוֹ לְתַקֵּן וְאָנוּס הוּא וּפָטוּר מֵהָעוֹנֶשׁ. לָזֶה אָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהֵם הַמַּזָּלוֹת, **תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, יְסוֹבְבוּ אֶתְכֶם הָלוֹךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב – אֵינְכֶם פְּטוּרִים בְּטַעֲנָה זוֹ, אֶלָּא **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** עַל כָּל פָּנִים אַתֶּם חַיָּבִים, וְיֵשׁ תִּקּוּן לַמַּזָּל, וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל רַב נַחְמָן, וְהוּא אָמְרוֹ ״וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם״.

אוֹ יֹאמַר עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (קנו.) הָאי מָאן דְּאִתְיְלִיד בְּמַזָּל מַאדִים אוֹשִׁיד דָּמָא, אָמַר רַב אַשִׁי: אוֹ אוּמָּנָא, אוֹ גַּנָּבָא, אוֹ טַבָּחָא, אוֹ מוֹהֲלָא עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהֵם חֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם הַמַּזָּלוֹת, **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**, שֶׁהֵם שְׁחִיטָה מִילָה, בָּזֶה אַתֶּם עוֹשִׂים מַה שֶּׁמַּרְאֶה בַּמַּזָּלוֹת בִּדְבַר מִצְוָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם**:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי פרשת האזינו) שֶׁצְּרִיךְ הָאָדָם לִלְמוֹד מוּסָר מֵחֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁאֵין מְשַׁנִּים אֶת תַּפְקִידָם, וְשָׁשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַבּוֹרֵא. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם** בְּדֶרֶךְ חֻקֹּתַי, שֶׁהֵם חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ הַמַּתְמִידִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם בְּשִׂמְחָה בְּלֹא שִׁנּוּי, **תֵּלֵכוּ**, בָּזֶה גַּם אַתֶּם **מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** שֶׁלֹּא תַּעַבְרוּ עֲלֵיהֶם וְתַעֲשׂוּ אֶת שֶׁיִּשְׁנָם בַּעֲשֵׂה, כִּי תֹּאמְרוּ וּמָה אֲלוּ שֶׁאֵין לָהֶם שָׂכָר וְעֹנֶשׁ כֵּן, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

עוֹד יִרְצֶה **אִם בְּחֻקֹּתַי** עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם (אבות ג:יז) ״אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה״ וְכוּ׳, וּפֵרַשְׁתִּיהוּ בִּמְקוֹמוֹ שֶׁיִּרְצֶה לוֹמַר ״אִם אֵין קֶמַח – אִם אַתָּה רוֹאֶה שֶׁעָצַר ה׳ הַשָּׁמַיִם וְאֵין קֶמַח, הַסַּעַם הוּא מִשּׁוּם אֵין תּוֹרָה, כְּאָמְרוֹ (דברים לב:ב) ״יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי״, פֵּרוּשׁ כַּשִּׁעוּר הַמּוּכָן הַבָּא מִן הַגְּשָׁמִים יִהְיֶה לִקְחִי, וּכְשֶׁאֵין לֶקַח יַעֲצֹר ה׳ הַשָּׁמַיִם. וְאָמְרָם ״אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח״ – פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁאֵין תּוֹרָה בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה קֶמַח כִּי יַעֲצֹר ה׳ שָׁמָיו. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי**, פֵּרוּשׁ, בְּשִׁעוּר חֻקֹּתַי שֶׁהֵם חֹק הַמְּזוֹנוֹת, **תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, אִם אַתֶּם רוֹצִים לָתֵת לָכֶם חֻקְּכֶם שֶׁהֵם הַמְּזוֹנוֹת צְרִיכִין אַתֶּם כְּמוֹ כֵן לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ ״יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי״ – כְּשִׁעוּר הַמָּטָר שֶׁהוּא הַמָּזוֹן צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הֲעֲבוֹדָה. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** פֵּרוּשׁ יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיַּתְמִיד ה׳ הַמַּעֲשֶׂה לְתֵת חֵקֶם.

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים עב:ה) "יִירָאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות כט:) כִּי כָּל הַנִּבְרָאִים זְמַן עֲבוֹדָתָם הוּא בִּזְמַן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹלָה בַּבֹּקֶר, זְמַן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, וּבִזְמַן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ יוֹרֶדֶת וְכוּ', וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים נה:טו) "בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ", וְאָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** יִרְמֹז לְאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לב:) חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שָׁעָה אַחַת וְכוּ' וְאַחַר תְּפִלָּה שָׁעָה וְכוּ', וּכְנֶגְדָּן אָמַר וְאֶת מִצְוֹתַי וְגוּ', וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** פֵּרוּשׁ בָּזֶה יִתַּקְנוּ הַמְּאוֹרוֹת, כִּי עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה הַתַּחְתּוֹנִים כְּשֶׁהוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב הַמְּאוֹרוֹת לוֹקִין (סוכה כט:).

עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בַּקָּרְבָּנוֹת, שֶׁמְּצִינוּ שֶׁנִּקְרְאוּ חֻקָּה, דִּכְתִיב בָּהֶם (ויקרא ו:יא) "חָק עוֹלָם" וְגוֹ', וּכְתִיב (ויקרא ז:לו) "חֻקַּת עוֹלָם" וְגוֹ'. וְאָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** לְהָבִיא קָרְבְּנוֹתֵיכֶם, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר, **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּמַסֶּכְת סֵפָה (כט.): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, גָּזוּל הוּמְיָא דִּפְסֵחַ וְכוּ', אַף גָּזוּל לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בֵּין לְפָנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ וְכוּ' לְאַחַר יֵאוּשׁ מִשּׁוּם מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה. וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**, שֶׁלֹּא יָבִיאוּ לֹא גָּזוּל לִפְנֵי יֵאוּשׁ וְלֹא גָּזוּל שֶׁלְּאַחַר יֵאוּשׁ. וּמְסוֹרֶת הַתֵּבָה אַחַת יוֹרֶה לְצַד שֶׁשְּׁתֵּי הַמִּצְוֹוֹת הֵם עִנְיָן אֶחָד שֶׁל גֶּזֶל. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם שָׁם בְּפֶרֶק לוֹלֵב הַגָּזוּל וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב (ישעיהו סא:ח) "אֲנִי ה' אוֹהֵב מִשְׁפָּט שׂוֹנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה"? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָבַר עַל בֵּית הַמֶּכֶס, אָמַר לַעֲבָדָיו תְּנוּ מֶכֶס וְכוּ', אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי יִלְמְדוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים שֶׁלֹּא לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנֵא גָּזֵל בְּעוֹלָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ וְכוּ'. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) כִּי מִי שֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצַּל הֵימֶנָּה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. וְהוּא אָמְרוֹ טַעַם לַמִּצְוָה הָאֲמוּרָה שֶׁלֹּא יָבִיאוּ מִן הַגָּזֵל, "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם", פֵּרוּשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ עַצְמָן גַּם כֵּן לִבְרוֹחַ מִן הַגָּזֵל. וְזֶה יִקָּרֵא מַעֲשֶׂה, הֲגַם שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא הַרְחָקַת הָרַשַׁע, כֵּיוָן שֶׁהוּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה כְּמַדַּיֵּק מִמַּאֲמַר "לִבְרוֹחַ" וְכוּ'.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַפָּסוּק עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹות עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לְצַד שֶׁיֵּחָשׁוֹב אָדָם כִּי עִקַּר הַמִּצְוֹות וְתוֹעֲלִיּוֹתָם אֵינוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁיּוֹדֵעַ עִקָּרָן וְטַעֲמָן, אֲבָל עֲשִׂיַּת מִצְוָה בְּלֹא יְדִיעַת טַעַם הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה. וְתִמְצָא שֶׁכֵּן כָּתְבוּ בְּשֵׁם הָרַב הָאַר"י זַ"ל (ליקוטי תורה פרשת עקב) כִּי מַעֲשֶׂה בְּלֹא יְדִיעַת טַעַם הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה. וְתִמְצָא שֶׁכֵּן כָּתְבוּ בְּשֵׁם הָרַב הָאַר"י זַ"ל (ליקוטי תורה פרשת עקב) כִּי מַעֲשֶׂה חָקָק ה' בָּרוּךְ הוּא, תּוֹעִיל לָהֶם כַּוָּנָה זוֹ כְּאִלּוּ קִיְּמוּ הַמִּצְוֹות כְּמוֹ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ ה' עֲשׂוֹת. וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** בְּכִנּוּי אֶל הַמִּצְוָה שֶׁהוּא בְּכָל כַּוָּנוֹתֵיהֶם וְסוֹדוֹתֵיהֶם. וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר אָדָם, אִם כֵּן, כֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְקַבֵּל דָּבָר זֶה לְצַד הָרָצוֹן שֶׁבָּאָדָם הֲגַם שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן, אִם כֵּן גַּם כֵּן לֹא יַעֲשֶׂה דָּבָר וְיִתְרַצֶּה בְּדַעְתּוֹ עֲשׂוֹת וְיוֹעִיל הָרָצוֹן גַּם בְּהֶעְדֵּר הַמַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" – תְּנַאי הוּא הַדָּבָר שֶׁיַּעֲשֶׂה מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ וַה' יִגְמֹר בַּעֲדוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפָּסַק מָרָן בְּהִלְכוֹת תְּפִלִּין סִימָן ל"ב סָעִיף י"ח וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אִם נִדְבְּקָה אוֹת לְאוֹת וְכוּ' פָּסוּל, וּבְהִלְכוֹת סֵפֶר תּוֹרָה כָּתַב הָרֹא"שׁ דְּבֵקוּת פּוֹסֵל בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְאִם גָּרַר הַדְּבֵקוּת וְכוּ' כָּשֵׁר. נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ הֶתֵּר לַחְקֹק דָּבָק שֶׁבֵּין אוֹת לְאוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְלֹא בִּתְפִלִּין, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי** פֵּרוּשׁ חֻקִּיקוֹת הָאוֹתִיּוֹת **תֵּלֵכוּ** כְּמִשְׁפָּטֵיהֶן לָחוֹק אוֹתָם, לֹא לַכֹּל תַּמְחִקוּ אֶלָּא **וְאֶת מִצְוֹתַי** שֶׁהֵם תְּפִלִּין, **תִּשְׁמְרוּ** לְבַל תָּחֹקוּ אֲפִלּוּ דָּבָק שֶׁבֵּין אוֹת לְאוֹת. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפָּסַק הָרֹא"שׁ בְּתְשׁוּבָה ט"ז כְּלָל ג' וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: מ"ם פְּתוּחָה שֶׁנִּדְבַּק פְּתִיחָתָהּ, יִמְחֹק כֻּלָּהּ וְיִכְתֹּב אַחֶרֶת בְּמְקוֹמָהּ, אֲבָל גְּרִירַת הַסְּתִימָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ אוֹת, דַּהֲוָה לֵיהּ חַק תּוֹכוֹת, וְאָמְרִינַן (גיטין כ.) "וְכָתַב" וְלֹא חָקַק וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" פֵּרוּשׁ, שֶׁאֵין לָחוֹק תּוֹכָהּ אֶלָּא לְגָרְרָהּ וְלַעֲשׂוֹת אַחֶרֶת בְּמְקוֹמָהּ.

עוֹד יִרְמֹז עַל פִּי מַה שֶּׁהֶעֱלוּ הָאַחֲרוֹנִים (מגן אברהם סימן קמ"ג) כִּי סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּמְצָא בּוֹ דָּבָק מֵתֵר לִקְרוֹת בּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לְהוֹצִיא אַחֵר, מִטַּעַם שֶׁיָּכוֹל לְגָרְרָהּ וְכָל שֶׁרָאוּי לְבֵילָה וְכוּ' (מנחות קג:). וְחִדְּשׁוּ עוֹד הָאַחֲרוֹנִים (טורי זהב או"ח סימן ל"ב) שֶׁאֲפִלּוּ הוּא יוֹם שַׁבָּת שֶׁאֵין יָכוֹל לְגָרְרָהּ, מִטַּעַם שֶׁהַמְּנִיעָה אֵינָהּ מִצַּד הַסֵּפֶר תּוֹרָה אֶלָּא לְצַד שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי** – דָּבָר שֶׁהוּא עוֹמֵד לָחֹק שֶׁהוּא דָּבָק הָאוֹת, **תֵּלֵכוּ** – פֵּרוּשׁ יֵשׁ לָכֶם רְשׁוּת לְהוֹרוֹת כִּי הוּא דָּבָר שֶׁיֵּלְכוּ בּוֹ וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְהוֹצִיא אַחֵר, וַאֲפִלּוּ יִהְיֶה בִּזְמַן שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין לְתַקֵּן שֶׁהוּא יוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁמִּצְוֹתַי עֲלֵיכֶם לֶאֱסֹר, וְהוּא אָמְרוֹ "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ". וְנָתַן הַטַּעַם **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** – כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּיֶדְכֶם לַעֲשׂוֹת וְיָכוֹל לְתַקֵּן חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁאֵין הַתִּקּוּן מְעַכֵּב כַּטַּעַם שֶׁנָּתְנוּ הָאַחֲרוֹנִים.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁפָּסַק מהרי"ק בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רע"ו סָעִיף י"א, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: דָּבְקָה אוֹת לַחֲבֶרְתָּהּ בְּאוֹתִיּוֹת שֵׁם ב"ה, יֵשׁ לְגָרְרָהּ. וְכָתַב הַמְּרַדְּכִי בְּמִנְחוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שָׁאַף עַל פִּי שֶׁאַזְהָרָה לְמוֹחֵק ה' מ"לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן" וְגוֹ', הָא תִּקּוּן הוּא, עַד כָּאן. הוּא מַה שֶּׁאָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁאָסַרְתִּי לִמְחוֹק, אִם הוּא דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לָחוֹק הַדָּבֵק אַתֶּם רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר **תֵּלֵכוּ** עַל דֶּרֶךְ (שמות יח:כ) "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ". וְאָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר לְאַמֵּן יָדָיו שֶׁלֹּא יִגַּע אֶלָּא בַּחֵלֶק הַדָּבֵק וְלֹא בְּגוּף הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנִּצְטַוָּה עֲלֵיהֶם לְבַל יִמְחוֹק. וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁיָּצוּ ה' עַל שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַדְּבוּקוֹת שֶׁלֹּא יִגַּע בִּשְׁנֵיהֶם. וְאוּלַי שֶׁיֵּשׁ לִסְמוֹךְ גַּם כֵּן דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (שבועות לה.) שֶׁאָסוּר לִמְחוֹק גַּם אוֹת הַנִּטְפָּל לַה' מֵאֲחוֹרָיו, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **מִצְוֹתַי** לְשׁוֹן רַבִּים – הַשֵּׁם וְהַנִּטְפָּל לוֹ, שֶׁיִּשְׁמוֹר לְבַל יִמְחוֹק בִּגְרִירָתוֹ הַדָּבֵק. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** נָתַן טַעַם לְהַתִּיר לִמְחוֹק הַדָּבֵק כְּדִבְרֵי הַמְּרַדְּכִי שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא תִּקּוּן. וְגַם יִרְמוֹז בְּמַאֲמַר "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם" עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּבְּרַיְתָא (מסכת סופרים פ"ה) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הַמּוֹחֵק אוֹת אַחַת וְכוּ' וְאִם נִשְׁפַּךְ דְּיוֹ עַל הַשֵּׁם מַתֵּר לְמָחְקוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְתַקֵּן. וְכָתַב הַבַּיִת יוֹסֵף בְּשֵׁם הר"י אסכנדרנ"י שֶׁאֲפִלּוּ

נִפְסָדָה הָאוֹת מֵהָאוֹתִיּוֹת שֶׁיּוּכַל לְמָחְקוֹ לְכָל הָאוֹת, עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם", פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ אוֹתָם עַצְמָן שֶׁהֵם הָאוֹתִיּוֹת אִם הֻכְרַח לְתַקֵּן יָכוֹל לְמָחוֹק הָאוֹת עַצְמָהּ. וּמַה שֶּׁהִתְנָה "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" לְבַל יִגַּע בָּאוֹתִיּוֹת הוּא כְּשֶׁאֵין אֶלָּא דֶּבֶק וְהָאוֹתִיּוֹת שְׁלֵמִים, אֲבָל אִם נִפְסְדָה הָאוֹת עַמָּהּ יָכוֹל לְמָחְקָהּ וּלְתַקְּנָהּ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק א׳ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ר״ה כא.), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שָׁלַח לֵיהּ רַב הוּנָא בַּר אָבִין לְרָבָא, כִּי חָזֵית דְּמָשְׁכָה תְּקוּפַת טֵבֵת עַד שִׁיתְסַר בְּנִיסָן, עַבְּרֵיהּ לְהַהִיא שַׁתָּא וְלָא תֵּיחוּשׁ, דִּכְתִיב (דברים טז:א) "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב", שְׁמוֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה שֶׁיִּהְיֶה בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ לְפִי חֻשְׁבּוֹן הָעִבּוּר, לְפִי חֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם חַמָּה וּלְבָנָה בְּהוֹדָעַת הַזְּמַן תֵּלֵכוּ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר, **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** כְּדֵי שֶׁיָּבֹא זְמַן הָאָבִיב בְּפֶסַח, וְאִם כְּפִי הַחֻקּוֹת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהֶם לֹא יִהְיֶה כֵּן, **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** פֵּרוּשׁ תְּעַבְּרוּ הַשָּׁנָה כְּדֵי שֶׁתַּעֲשׂוּ אוֹתָם הַמִּצְוֹוֹת, כְּמוֹ שֶׁשָּׁלַח רַב הוּנָא בַּר אָבִין לְרָבָא.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת קנו:) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שְׁמוּאֵל וְאַבְלָט הֲווֹ יָתְבֵי וַהֲווֹ קָאָזְלֵי הָנְהוּ אִנְשֵׁי לְאַגְמָא וְכוּ׳, הֲרֵי שֶׁהֲגַם שֶׁהֶרְאָה הַמַּזָּל עָלָיו בַּהֲלִיכָתוֹ שֶׁיָּמוּת, עַל יְדֵי שֶׁשָּׁמַר הָאִישׁ מִכְּלִימָה וְעָשָׂה עִמּוֹ חֶסֶד, תִּקֵּן הַמַּזָּל לְטוֹבָה. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁהוּא בִּזְמַן שֶׁבּוֹ הֶרְאָה עָלָיו הַמַּזָּל לָרָעָה שֶׁיֵּלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב, אִם אֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ יֵשׁ כֹּחַ בָּכֶם לַהֲפֹךְ הַמַּזָּלוֹת וּלְתַקֵּן אוֹתָם, וְהוּא אָמְרוֹ "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם".

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (פסחים נו.) "כִּתֵּת נְחַשׁ הַנְּחוֹשֶׁת" וְכוּ׳, וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא שָׁם לְצַד שֶׁהָיוּ תּוֹעִים אַחֲרָיו. וְהִנֵּה עִנְיַן נְחַשׁ הַנְּחוֹשֶׁת הוּא חֻקָּה אֲשֶׁר חָקַק ה׳ "וְהִבִּיט אֶל נְחַשׁ וְגוֹ׳ וָחָי" (במדבר כא:ט), וְהִרְשָׁה אוֹתָם עֲשׂוֹת כֵּן. וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהוּא לְהַבִּיט אֶל נְחַשׁ הַנְּחוֹשֶׁת **תֵּלֵכוּ**, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר – **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**, אֲבָל אִם לֹא, אֵין כָּאן חֻקָּה וְיָכוֹל חִזְקִיָּה לְכַתְּתוֹ, וּבָזֶה "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם" לְבַל יִטְעוּ אַחֲרָיו.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהָכָא מִירֵי בְּמִצְוַת טֶבֶל, שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיָּצָא ה׳ לָאוֹכֵל טֶבֶל וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן שֶׁחִיֵּב מִיתָה. וְיֵשׁ לְךָ לְתִמּוֹהַּ בַּדָּבָר, כְּלוּם מַה הוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בְּתִבּוּאָה זוֹ שֶׁאוֹסְרָהּ הוּא הַפָּרָשַׁת תְּרוּמָה, וְאִם הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ הִיא נֶאֱכֶלֶת לְכֹהֵן מִכָּל שֶׁכֵּן תַּעֲרֹבֶת? אֶלָּא אֵין זֶה אֶלָּא חֻקָּה, וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל טֶבֶל עַד עֲשׂוֹת מִצְוַת ה׳ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וְכוּ׳, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**, וְאָז "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם", שֶׁבָּזֶה יִתְקַנּוּ הַמּוּפְרָשׁ לֶאֱכֹל לִבְעָלָיו, וְהַשְׁאָר לְכָל אָדָם.

עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ב:י) שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ, שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה, וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהִיא גְּזֵרַת הַמִּיתָה שֶׁחָקַק ה׳ שֶׁאֵין מִיָּדוֹ מַצִּיל, אִם תֵּלְכוּ בָּהֶם, שֶׁכָּל יוֹם יֹאמַר לְמָחָר יָמוּת, בָּזֶה וַדַּאי "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם".

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (בבא מציעא פה.) בְּמַעֲשֶׂה הַהוּא מֵרַבָּנָן שֶׁאָמַר לוֹ אֵלְיָהוּ סִימָן לְהַכִּיר כִּסְאוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּיא בַּהֲלִיכָתוֹ מִגַּן עֵדֶן שֶׁל מַטָּה לִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, שֶׁהָיָה עוֹלֶה מֵעַצְמוֹ וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְמַלְאָכִים לְהַעֲלוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַצַּדִּיקִים, וְזֶה הַשָּׁגָתוֹ הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ נִמְרָץ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים כָּאָמוּר שָׁם, וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּת הִשְׁתַּדְּלוּת בַּתּוֹרָה לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, כָּרְמוּז בְּתֹרַת "בְּחֻקֹּתַי", "תֵּלֵכוּ", פֵּרוּשׁ, מֵעַצְמְכֶם כְּרַבִּי חִיָּיא וְלֹא תִצְטָרְכוּ לְמַלְאָכִים לְהוֹלִיךְ אֶתְכֶם.

ד **וְנָתַתִּי** גִּשְׁמֵיכֶם – צָרִיךְ לָדַעַת אָמְרוֹ "וְנָתַתִּי" בְּוָא״ו הַמּוֹסִיף וְלֹא קָדַם לָזֶה יְעוּד אַחֵר. וּלְמַה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפֵרוּשׁ "אִם בְּחֻקֹּתַי" שֶׁיֵּשׁ גְּזֵרָה בְּתֹרַת "תֵּלֵכוּ" יַצְדֵּק לוֹמַר "וְנָתַתִּי" בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו. גַּם יִתְיַשֵּׁב מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהָעִיר עוֹד, כִּי מִפְּשַׁט הַכָּתוּב מַשְׁמַע שֶׁשְּׁכַר עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה הוּא **וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם**, אִם כֵּן שְׂכַר מִצְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא וְיֵצֵא אָדָם נָקִי מִשְּׂכַר עֲבוֹדָתוֹ, וּבְמַה שֶׁהִדְקְדֵק לוֹמַר **וְנָתַתִּי** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו הֵעִיר אוֹתָנוּ שֶׁקָּדְמוּ יְעוּדִים אֲחֵרִים לָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם מַה שֶּׁרָמַזְתִּי בְּפָסוּק "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ".

או יֹאמַר, לְצַד שֶׁשְּׂכַר עוֹלָם הָעֶלְיוֹן רוּחָנִי וְאֵין יְעוּדָיו נִתְפָּסִים בַּנֶּרֶשׁ וְלֹא בְּדִבּוּר, לָזֶה רָמְזוּ בְּמַה שֶׁהוֹסִיף וָא״ו בִּתְחִלַּת עִנְיָן לוֹמַר כִּי יֵשׁ שָׂכָר אַחֵר, וּמוֹסִיף עוֹד לִתֵּן גִּשְׁמֵיכֶם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **גִּשְׁמֵיכֶם** כְּאִלּוּ הֵם שֶׁלָּכֶם, לֹא בְּצַד שְׂכַר מִצְוֹוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֶלָּא לְצַד שֶׁהֵם מַעֲמִידֵי עוֹלָם בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְכוּ׳ זוֹכִים בְּשֶׁלָּהֶם. וְאוּלַי כִּי לְטַעַם זֶה רָאָה לְהַזְכִּיר גְּשָׁמִים בְּתוֹרַת "גִּשְׁמֵיכֶם" מַתָּנָה, אֵינוֹ מְחֻשָּׁב הַדָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ, אֶלָּא כְּאִלּוּ הַדָּבָר שֶׁלָּכֶם.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְנָתַתִּי**, שֶׁהוּא הָאָדוֹן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר, כְּדֵי שֶׁיּוּרִיד טִפּוֹת גִּשְׁמֵיכֶם בִּזְמַנָּם וּכְפִי הַשִּׁעוּר הַצָּרִיךְ, כִּי הוּא יוֹדֵעַ הַזְּמַן וְהַשִּׁעוּר אֲשֶׁר תִּשְׁתֶּה הָאָרֶץ וְשֶׁיּוֹעִילוּ לָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל זוּלָתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כח:ג) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָדָם שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה עֲנָנִים.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **גִּשְׁמֵיכֶם** עַל כְּלָלוּת הַמָּזוֹן, בֵּין הַצָּרִיךְ לָעוֹלָם, בֵּין הַצָּרִיךְ לָאֲדָמָה, בֵּין הַצָּרִיךְ לַנְּפָשׁוֹת, כִּי כֻּלָּם עוֹמְדִים לְזוֹן, וְיֵשׁ טְלָלִים וּגְשָׁמִים

גַּשְׁמִיִּים, וְיֵשׁ טְלָלִים וּגְשָׁמִים רוּחָנִיִּים כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן, וְעַל כֻּלָּם אָמַר "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם", וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי.

וְנָתְנָה הָאָרֶץ וְגוֹ' – פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי.

ה **וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ וְגוֹ'.** זוֹ בִּרְכַּת הַתְּבוּאָה אַחַר שֶׁנִּתְלַשָּׁה, כְּדֶרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא מב.) הַבָּא לָמוֹד גָּרְנוֹ יֹאמַר יְהִי רָצוֹן וְכוּ', הֲרֵי כִּי יֵשׁ בִּרְכַּת ה' אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁעָשׂוּי גֹּרֶן, וְהוּא אָמְרוֹ "וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ", שֶׁיִּתְרַבֶּה הַצּוֹמֵחַ עַד גְּבוּל זֶה. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר בְּפָסוּק "וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה" (ויקרא כה:כא).

וַאֲכַלְתֶּם וְגוֹ' לָשֹׂבַע. זוֹ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בַּבֹּטֶן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים): אוֹכֵל קִמְעָא וּמִתְבָּרֵךְ בְּמֵעָיו.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר, שֶׁלֹּא יִמְשֵׁךְ לָכֶם דָּבָר הָרָגִיל לִהְיוֹת בִּבְנֵי אָדָם, כִּי יִרְבֶּה טוּבָם וּמְזוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁמִּתְמַלְּאִת תַּאֲוָתָם בָּזֶה וְלֹא יַעַצְרוּ כֹּחַ לְמֵיכַל לָשׂוֹבַע, אֶלָּא "וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשׂבַע" – אֲכִילָה מְרֻבָּה כְּדֵי שְׂבִיעָה.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה ז.): "רְוָחָא לִבְסוּמֵי שְׁכִיחָא", וְהוּא אָמְרוֹ "וַאֲכַלְתֶּם וְגוֹ' **לָשֹׂבַע**" – שֶׁיִּהְיֶה לַחְמְכֶם עֵרֶב כָּל כָּךְ שֶׁאֲפִלּוּ יִהְיוּ שְׂבֵעִים יֹאכְלוּהוּ.

עוֹד דִּקְדֵּק לוֹמַר **לַחְמְכֶם**, שֶׁאֵינָם צְרִיכִין לִפְתָּן לִלַּפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת, אֶלָּא הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ עֵרֶב לַנֶּפֶשׁ לֶאֱכוֹל מִמֶּנּוּ כְּדֵי שְׂבִיעָה:

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (גיטין ע.) אֲכִילָה גַּסָּה הוּא סַם הַמָּוֶת לַגּוּף, וְהִבְטִיחַ ה' שֶׁיֹּאכְלוּ לַחְמָם לָשׂוֹבַע אֲפִילּוּ יִהְיוּ שְׂבֵעִים יֹאכְלוּ וְלֹא יַזִּיקוּם:

עוֹד יִרְצֶה, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בַּפֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֶׁמֶן, כְּאָמְרָם בַּמִּשְׁנָה (סוטה מח.) טַעַם הַפֵּרוֹת וְשֶׁמֶן הַפֵּרוֹת. וְהִנֵּה כָּל הָאוֹכֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁמֶן, אָדָם אוֹכֵל מִמֶּנּוּ וּמִתְגָּרֵשׁ בִּכְדֵי שְׂבִיעָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל אוֹכֶל שֶׁאֵין שֶׁמֶן, הֲגַם שֶׁיֹּאכַל אָדָם וּמְמַלֵּא בִּטְנוֹ אֵין הֶרְגֵּשׁ הַשּׂוֹבַע בְּמֵעָיו, וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים הַנִּרְגָּשִׁים לְכָל מִתְגָּרֵשׁ כַּיָּדוּעַ. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּאן בְּמַאֲמַר **וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשׂבַע**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ לֶחֶם לְבַד הַיּוֹצֵא מִן הָאָרֶץ יַרְגִּישׁוּ בַּאֲכִילָתוֹ הַשּׂוֹבַע, כִּי יֵשׁ בּוֹ שֶׁמֶן הַסּוֹעֵד לֵבַב אֱנוֹשׁ.

וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם. יִרְצֶה, כִּי לְצַד שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן יְכוֹלִין לְהִתְקַיֵּם וְאֵין טוֹבָתָם טוֹבָה, וּכְגוֹן אִם הָיוּ טְרוּדִין בְּמִלְחָמוֹת וְשָׁנָה חוֹרֶשֶׁת וְזוֹרַעַת וְשָׁנָה אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר וּמַשְׁלֶמֶת שָׁנָה לְשָׁנָה, אִם כֵּן אֵין הֶבֵּר לַבְּרָכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם" – אֵין מַטְרִיד אֶתְכֶם וְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם הַבְּרָכָה הָאֲמוּרָה. וְאָמְרוֹ **בְּאַרְצְכֶם**, פֵּרוּשׁ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי הִיא אַרְצְכֶם וְאֵין לְזָרִים אִתְּכֶם בָּהּ, וּבָזֶה לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֲפִלּוּ מֵחוּשׁ וְתֵשְׁבוּ בֶּטַח.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תִּטְרְחוּ אַתֶּם בַּקָּצִיר וּבַבָּצִיר, אֶלָּא זָרִים יַעַבְדוּ וְאַתֶּם יוֹשְׁבִים בְּקָתֵדְרָא, וְאָמְרוֹ "לָבֶטַח" – שֶׁאֵין מֵחוּשׁ עַל הַקָּנְיָן הֶיּוֹתוֹ בְּיַד עוֹבְדִים.

ו **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר זֶה אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח", וְאוּלַי שֶׁיִּכָּנֵן עַל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם פְּרוּד הַלְּבָבוֹת, שֶׁיִּטַּע ה' בֵּינֵיהֶם שָׁלוֹם וְרֵעוּת. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיִּכָּנֵן עַל כְּלָלוּת הָעוֹלָם, וְתֵדַע שֶׁכְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַזְכִּירָהּ בִּכְנוּי, כְּאָמְרוֹ בְּסָמוּךְ "בְּאַרְצְכֶם", וְכָאן אָמַר **בָּאָרֶץ** שֶׁמִּבְטִיחָם כִּי יִהְיֶה שָׁלוֹם בְּכָל הָעוֹלָם. וְתִמְצָא שֶׁחָפֵץ ה' בַּדָּבָר, וְצֵא וּלְמַד מִפְּרֵי הֶחָג שִׁבְעִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וּמַאֲמְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נה:) בְּעִנְיָן זֶה, גַּם כְּפִי הַטַּבַּע כְּשֶׁיֵּשׁ מִלְחָמוֹת בָּעוֹלָם יֶחֱרְדוּ גַּם הַיּוֹשְׁבִים בֶּטַח לְקוֹל עֲנוֹת מִלְחָמָה, וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד:**

וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהִבְטִיחָם ה' שֶׁיִּהְיוּ יוֹשְׁבִים בֶּטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וּתְאֵנָתוֹ, מִזֶּה יִסַּבֵּב שֶׁהַדְּרָכִים הָרְחוֹקִים קָצָת מִן הַיִּשּׁוּב תִּתְמַעֵט בָּהֶם רֶגֶל דּוֹרֶכֶת, וְכֵינָן שֶׁכֵּן יִמְצְאוּן שָׁם חַיּוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת וְיִתְקָרְבוּ לָבֹא אֶל הַיִּשּׁוּב. לָזֶה אָמַר **וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ**, פֵּרוּשׁ, אֶרֶץ אֲשֶׁר בָּא בָּהּ הַמַּחוּשׁ שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ חַיָּה רָעָה שֶׁהוּא מָקוֹם הַקָּרוֹב לַיִּשּׁוּב, וְלָזֶה לֹא אָמַר בְּאַרְצְכֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר בְּסָמוּךְ מִלְּפָנֶיךָ וּמִלְּאַחֲרֶיךָ.

ז **וּרְדַפְתֶּם אֶת אוֹיְבֵיכֶם.** קָשֶׁה, אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ בְּשָׁלוֹם וּבִבְטָחָה מַה מָּקוֹם לוֹמַר כֵּן? אָכֵן יִרְצֶה כִּי מַה שֶּׁהִבְטִיחַ הוּא מִמַּה שֶּׁמֵּהָאוּמּוֹת לָהֶם שֶׁלֹּא יֵרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ, אֲבָל לֹא מִמַּה שֶּׁמִּיִּשְׂרָאֵל לָאוּמּוֹת. וְזוֹ הִיא עִקַּר נֵס הַהַבְטָחָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ כִּי הַשָּׁלוֹם וְהַהַבְטָחָה הוּא שֶׁגַּם הֵם לֹא יֵרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ לָאוּמּוֹת וְנִמְצְאוּ כְּגוֹמְלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר **וּרְדַפְתֶּם** וְגוֹ', כִּי אַתֶּם תִּרְדְּפוּ אוֹתָם וּתְאַבְּדוּם, וְאַף עַל פִּי כֵן תֵּשְׁבוּ לָבֶטַח וּבְשָׁלוֹם וְלֹא תַעֲבֹר חֶרֶב בְּאַרְצְכֶם. וּמַה שֶּׁקָּרָא אוֹתָם הַכָּתוּב אוֹיְבִים, לֹא לְצַד שֶׁהֵם בָּאִים לָצוּר עַל עִיר הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִם כֵּן אֵין בֶּטַח וְאֵין שָׁלוֹם לִיוֹשְׁבֶיהָ, אֶלָּא קָרָא אוֹתָם אוֹיְבִים לְצַד אוֹיְבֵי ה', רִשְׁעֵי הַגּוֹיִם נִקְרָאִים אוֹיְבֵי ה' וְאוֹיְבֵינוּ, גַּם לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ ה' כִּי כָּל הָאוּמּוֹת שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל בַּטֶּבַע הַמִּתְקַנֵּא, וְהִיא שִׂנְאָה יְסוֹדִית וְאֵין לָהּ תְּמוּרָה.

וְנָפְלוּ וְגוֹ'. אָמְרוֹ **לָחֶרֶב**, פֵּרוּשׁ – תִּהְיֶה נְפִילַת הָאוֹיְבִים לִפְנֵי עַם ה' כְּשֶׁעוֹבֵר הַנְּפִילָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה מֵהַחֶרֶב. וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יְרֶצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּמַעֲשֵׂה נֵס בְּנֵי חַשְׁמוֹנַאי (יוסיפון כב) שֶׁרָאָה מַלְאָךְ שׁוֹלֵף חֶרֶב נֶגֶד הָאוֹיֵב, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **וְנָפְלוּ** וְגוֹ' לֶחָרֶב, פֵּרוּשׁ – הַנִּשְׁלָף מֵהַמַּלְאָךְ.

ח **וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה וְגוֹ׳.** קָשֶׁה, אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שֶׁיִּפְלוּ הָאוֹיְבִים לְפָנֵינוּ וְכוּ׳ בְּדֶרֶךְ כְּלָל, שֶׁמִּשְׁמַע אֲפִלּוּ רִבּוֹא לִפְנֵי שְׁנַיִם, אִם כֵּן מַה מָּקוֹם לוֹמַר ״וְרָדְפוּ ה׳ מֵאָה״? אֵין זֶה אֶלָּא מְמַעֵט מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה.

אָכֵן יִתְבָּאֲרוּ הַכְּתוּבִים עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה דַּף י״א וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, וְהִקְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת שָׁם בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל ״לְעוֹלָם״ וְזֶה לְשׁוֹנָם: וְאִם תֹּאמַר, הֲרֵי מָצִינוּ מִדַּת פֻּרְעָנוּת גְּדוֹלָה מִמִּדָּה טוֹבָה, דִּכְתִיב (דברים לב:ל) ״אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה״ גַּבֵּי מִדַּת פֻּרְעָנוּת, וְגַבֵּי מִדָּה טוֹבָה כְּתִיב ״וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה״? וְיֵשׁ לוֹמַר דְּגַבֵּי מִדַּת פֻּרְעָנוּת מַיְירֵי רְדִיפָה וְלֹא הֲרִיגָה, אֲבָל הָכָא כְּתִיב ״וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה״ וְסֵיפָא דִּקְרָא ״וְנָפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם לְפָנֶיכֶם לֶחָרֶב״, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְקָשֶׁה לִי עַל דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן פֶּרֶק אֵלּוּ מְגַלְּחִין (מועד קטן טז:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים וְגוֹ׳ עַל שְׁמוֹנָה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אַחַת, שֶׁהָיָה זוֹרֵק חֵץ וּמַפִּיל שְׁמוֹנָה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אַחַת, וְהָיָה מִתְאַגֵּחַ עַל מְאתַיִם, דִּכְתִיב ״אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף״ מְדַבֵּר בִּרְדִיפָה בְּלֹא הֲרִיגָה, לָמָּה הָיָה מִתְאַגֵּחַ דָּוִד עַל שֶׁלֹּא הָיָה הוֹרֵג אֶלֶף דִּכְתִיב ״אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף״, הֲלֹא פָּסוּק זֶה אֵינוֹ מְדַבֵּר בַּהֲרִיגָה?

אֲשֶׁר עַל כֵּן נִרְאֶה דְּבֵין פָּסוּק ״וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה״ בֵּין פָּסוּק ״אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף״ (דברים לב:ל) אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בַּהֲרִיגָה. וּמַה שֶּׁהִקְשׁוּ זַ״ל נִרְאֶה לְתָרֵץ עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״מִכֶּם״ — מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם, עַד כָּאן. וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק לָמָּה כָּפַל לוֹמַר ״וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים״? אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁבָּא לִשְׁלֹל שֶׁלֹּא בְּדָבָרָיו שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר אֲפִלּוּ מִן הַחֲלָשִׁים, לָזֶה פֵּרֵשׁ ״לֹא מִן הַגִּבּוֹרִים״. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הַלָּלוּ לֹא קָשְׁיָא, כִּי בְּפָסוּק זֶה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא בִּרְכַּת הַחֲלָשִׁים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּרְדְּפוּ חֲמִשָּׁה מֵאָה וְגוֹ׳, וְחַלָּשִׁים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵינָם אֲפִלּוּ עוֹרְכֵי מִלְחָמָה. וּמַה שֶּׁאָמַר הַפָּסוּק ״אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף״ מְדַבֵּר בַּגִּבּוֹרִים, וְאָמְרוֹ ״אֶחָד״ נִתְכַּוֵּן לוֹמַר הַמְיֻחָד שֶׁהוּא הַגִּבּוֹר, וְלֹא הֵצְרַךְ לוֹמַר הַדָּרָגָה זוֹ בְּיִשְׂרָאֵל כִּי יִלָּמֵד מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁהֲרֵי מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה.

וּמֵעַתָּה שְׁנֵי דְּבָרִים צִוָּה ה׳ לְטוֹב לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: הָאֶחָד לֹא הִגְבִּיל בָּהּ שִׁעוּר, וְהֵם גִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל, וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר בְּפָסוּק אֶחָד ״וּרְדַפְתֶּם אֶת אוֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ וְגוֹ׳ לֶחָרֶב״. וְאִם נַפְשְׁךָ עָנְמָה עָלֶיךָ לָדַעַת שִׁעוּר, צֵא וּלְמַד מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר ״אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף״, וּכְלָל גָּדוֹל הוּא כִּי מִדָּה טוֹבָה גְּדוֹלָה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, וּלְפָחוֹת בְּהַשְׁוָאָה, כְּמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּ הַתּוֹסְפוֹת (סוטה יא.) זְכרוֹנָם לִבְרָכָה מֵהַהִיא שֶׁאָמְרוּ, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יוֹם אֶחָד בַּשָּׁנָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָסַק כָּל הַשָּׁנָה, וְהוֹכִיחוּ מֵהָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מְרַגְּלִים וְגוֹ׳ (במדבר יד:לד) ״אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ יוֹם לַשָּׁנָה״ וְגוֹ׳, חֲרֵי שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ לִהְיוֹת גְּדוֹלָה אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּמְצָא פְּחוּתָה מִמֶּנָּה בָּעִנְיָן, בְּהֶכְרֵחַ תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יַהֲרֹג אֶלֶף לְפָחוֹת. וְלָזֶה הָיָה דָּוִד מִתְאַגֵּחַ עַל תַּשְׁלוּם הָאֶלֶף כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה מִדַּת פֻּרְעָנוּת מְרֻבָּה, כִּי דָּוִד הָיָה אֶחָד הַמְיֻחָד.

וְתִמְצָא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים א׳ סִימָן י״ב, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: ״אֵלֶּה מִבְּנֵי גָד רָאשֵׁי הַצָּבָא, אֶחָד לְמֵאָה הַקָּטָן וְהַגָּדוֹל לְאָלֶף״. הִנֵּה לְפָנֶיךָ כִּי מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה רְבָבָה הֵם הַחֲלָשִׁים, וְזֶה גִּלָּה כִּי מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב ״אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף״ (דברים לב:ל), יְרָצָה לוֹמַר אֶחָד הַמְיֻחָד, לֹא מֻהַפְחוּתִים. וּמֵעַתָּה הִרְוַחְנוּ קֻשְׁיַת יִתּוּר פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר ״וּרְדַפְתֶּם אֶת אוֹיְבֵיכֶם״, שֶׁמְּדַבֵּר בַּגִּבּוֹרִים וְלֹא אָמַר שִׁעוּר, כִּי אֵין שִׁעוּר לָהֶם, שֶׁאֲפִלּוּ שֶׁאֶחָד לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, וּלְפָחוֹת אֶחָד לְאֶלֶף כְּאָמוּר בַּקְּלָלָה ״אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף״. וְהִנֵּיחַ ה׳ הַדָּבָר סָתוּם, שֶׁאֵין כָּל הַגִּבּוֹרִים שָׁוִים, וְאֵין כָּל הַזְּכֻיּוֹת שָׁוּוֹת, וְאֵין כָּל הַזְּמַנִּים שָׁוִוֹת. יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאֶחָד יִרְדֹּף רִבּוֹא, אֶלָּא לְפָחוֹת אֶחָד אֶלֶף.

וְנָפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם וְגוֹ׳. כָּפַל לוֹמַר דָּבָר זֶה פַּעֲמַיִם. רַז״ל דָּרְשׁוּ (תורת כהנים) שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיִּפְלוּ אִישׁ בְּחֶרֶב רֵעֵהוּ. וְנִרְאֶה עוֹד לוֹמַר, לְפִי שֶׁעָשָׂה הֶפְרֵשׁ בֵּין רְדִיפַת ה׳ לְרְדִיפַת מֵאָה, הוֹסִיף עוֹד לוֹמַר שֶׁהוּא הַדִּין אִם יִהְיֶה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל תִּגְדַּל הַנְּפִילָה בְּאוֹיְבֵיהֶם כְּשִׁעוּר הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין חֲמִשָּׁה לְמֵאָה, יִהְיֶה כְּמוֹ כֵן בֵּין מֵאָה לְאֶלֶף. וְהוּא אָמְרוֹ ״לֶחָרֶב״, פֵּרוּשׁ לְשִׁעוּר מִנְיַן חֶרֶב נוֹקֶמֶת.

ט **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְגוֹ׳.** אָמְרוּ **וּפָנִיתִי** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ב.) שָׁלֹשׁ מַפְתְּחוֹת בְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁל לֵידָה. לָזֶה כְּשֶׁרָצָה לוֹמַר ״וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם״ אָמַר ״וּפָנִיתִי״, שֶׁהוּא יִפְנֶה עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן גַּם כֵּן בְּמַאֲמַר **וְהִרְבֵּיתִי** עַל מִפְתְּחַ הַפַּרְנָסָה, כִּי בְּפַרְנָסָה קוֹמָתָם גְּדֵלָה, וְאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים ״וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם״ בְּקוֹמָה זְקוּפָה. וּבְמַאֲמַר **וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צ.) שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לְשׁוֹכְנֵי עָפָר לְהַחֲיוֹתָם, וְהוּא מַפְתְּחַ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּכְנֶגֶד שְׁלָשְׁתָּם אָמַר ״וּפָנִיתִי״ וְגוֹ׳:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קנו.) אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיה מא:ב) ״צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ״, שֶׁעָקַר ה׳ מַזָּל זֶה מִמָּקוֹם אֶחָד וּנְתָנוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְהוּא מַאֲמַר ה׳ ״וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי״ וְגוֹ׳, כְּנֶגֶד בְּנֵי חֵיי וּמְזוֹנֵי, הֲגַם שֶׁשְּׁלָשְׁתָּם הֵם תְּלוּיִים בְּמַזָּל וְלֹא בִּזְכוּת (מועד קטן כח.), אֲנִי אֲפַנֶּה הַמַּזָּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם הַמּוֹרֶה אֲלֵיכֶם לִפְרוֹת, זֶה כְּנֶגֶד הַבָּנִים. **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם** כְּנֶגֶד חַיֵּי, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים יא:כא) ״לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם״ וְגוֹ׳. **וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי** כְּנֶגֶד מְזוֹנַי, וְיִחֵס לָהּ שֵׁם בְּרִית עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (בראשית ח:כא) ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף וְגוֹ׳ עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר״

וגו', וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (שבועות לו.) כִּי מַה שֶּׁאָמַר "לֹא אֹסִף" הוּא שְׁבוּעָה, וּכְתִיב שָׁם (בראשית ט:יב) "זֹאת אוֹת הַבְּרִית", וְכָל הַנֶּאֱמָר שָׁם הוּא נִכְלָל בִּכְלַל הַשְּׁבוּעָה. וְדִקְדֵּק בְּמַאֲמָרוֹ כָּאן שֶׁיְּקַיֵּם אוֹתָהּ הַבְּרִית שֶׁל זֶרַע וְקָצִיר עִמָּם, וְהוּא אָמְרוֹ **וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם**, כִּי לֹא הָיְתָה הַשְּׁבוּעָה בְּדָרָךְ כְּלָל עַל כָּל הָאָרֶץ, כִּי הֲלֹא יֵשׁ כַּמָּה שָׁנִים שֶׁאֵין זֶרַע וְקָצִיר בְּחֶלֶק מִן הָאָרֶץ, כִּי ה' לֹא אָמַר שָׁם בִּבְרִית נֹחַ "יְמֵי כָּל הָאָרֶץ". וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (דברים ו:ה) "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

עוֹד יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם** עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא (שמואל ב ו:י) "וְלֹא אָבָה דָּוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֲרוֹן ה' וגו' וַיַּשֵּׁהוּ דָּוִד בֵּית עוֹבֵד וגו' וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עוֹבֵד" וגו', וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות סג.) אִשְׁתּוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה בְּכָרָס אֶחָד, דִּכְתִיב (דברי הימים א כו:ח) "פְּעֻלְתַּי הַשְּׁמִינִי שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם" עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר ה' **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם**, שֶׁבְּאֶמְצָעוּת פְּנִיַּת ה' אֲלֵיהֶם יִשְׁתַּלְשֵׁל הַדָּבָר מֵעַצְמוֹ לְהַרְבּוֹת אוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל לְבֵית עוֹבֵד כְּשֶׁהִטָּה אֵלָיו אֲרוֹן ה'. וְאָמְרוֹ **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם** לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרַבָּנוּת, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהַגַּם שֶׁיִּהְיוּ מְרֻבִּים כָּל כָּךְ, וּמְדֻרָכִים הָרְגִילִים בַּנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם כָּל הַמִּתְרַבֶּה יִמְעַט עֶרְכּוֹ, כַּאֲשֶׁר הִרְחַבְנוּ בֵּאוּר פָּרָט בְּחִינָה זוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (שמות א:ט, במדבר יג:יח), אַף עַל פִּי כֵן "וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם". וְאָמְרוֹ **וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם** הִבְטִיחָם מַה שֶּׁהִבְטִיחַ הַנָּבִיא, דִּכְתִיב (ישעיהו נט:כא) "וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר ה' וגו' לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ" וגו', שֶׁלֹּא תִפָּסֵק תּוֹרָה מִזַּרְעָם. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר בְּדָרְךָ כְּלָל בְּרִית הַהֲטָבָה שֶׁיְּחַדֵּשׁ הַבְּרִית עִמָּהֶם מִלְּבַד בְּרִית הָאָבוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ "וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי" שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם אֲקַיֵּם אוֹתָהּ אִתְּכֶם מֵחָדָשׁ.

י **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן.** פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא תִתְעַפֵּשׁ הַתְּבוּאָה וְלֹא תִהְיֶה נִרְקֶבֶת אוֹ תִּפָּסֵד מֵאֲכִילַת הַפּוֹלִיטִיקִין, אֶלָּא אַדַּרְבָּה תִּבְחֲרוּ לֶאֱכוֹל הַיּוֹתֵר יָשָׁן, וְהוּא מַה שֶּׁכָּפַל לוֹמַר "יָשָׁן נוֹשָׁן".

וְאָמְרוֹ **וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ**, פֵּרוּשׁ, לֹא תוֹצִיאוּ אוֹתוֹ לְצַד שֶׁנִּתְיַשֵּׁן וְנִפְסָד, אֶלָּא מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ אוֹתוֹ. וְטַעַם שֶׁכָּתַב דָּבָר זֶה כָּאן וְלֹא בִּמְקוֹמוֹ לְמַעְלָה כְּשֶׁהִזְכִּיר בִּרְכַּת הַתְּבוּאָה וּבִרְכַּת הָאָרֶץ, נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה לְהַגְדִּלַת הַטּוֹבָה, שֶׁהַגַּם שֶׁיִּפְרֶה וְיַרְבֶּה אוֹתָם, אַף עַל פִּי כֵן תִּהְיֶה לָהֶם הַפְלָגַת הַטּוֹב שֶׁיֹּאכְלוּ יָשָׁן וְגוֹ', מַה שֶּׁאֵינוֹ כָּל כָּךְ כְּשֶׁהָאוֹכְלִים מוּעָטִים, שֶׁאָז אֲפִלּוּ מֵהַמְּעוּט יֹאכְלוּ יָשָׁן נוֹשָׁן.

יא **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם.** פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים עח:ס) "אֹהֶל שָׁכַן בָּאָדָם", שֶׁעִקַּר מִשְׁכָּנוֹ יִתְבָּרַךְ הוּא תּוֹךְ נִשְׁמוֹת עַם קְדוֹשׁוֹ.

וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי**, וְלֹא הִסְפִּיק אָמְרוֹ "וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי", לְצַד שֶׁחָשׁ ה' כִּי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל שֶׁדָּבָר זֶה שֶׁמַּבְטִיחַ ה' הוּא דָּבָר רָחוֹק מֵהַשֵּׂכֶל, שֶׁיָּדוּר דִּירַת קֶבַע רוּחָנִי בְּלִתִּי בַּעַל תַּכְלִית הָרוּחָנִיּוּת תּוֹךְ בְּנֵי אָדָם בַּעֲלֵי צוּרָה וְחֹמֶר. וַהֲגַם כִּי יַבְטִיחַ ה' עֲשׂוֹת כֵּן, זֶה יִהְיֶה לְצַד עֹצֶם הָאַהֲבָה יַהֲפֹךְ הַצּוּרָה, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הָרַשְׁבַּ"י (זוהר ח"ג רמא.) בְּפָסוּק "בָּאתִי לְגַנִּי וגו' אָכַלְתִּי יַעְרִי וגו' שָׁתִיתִי יֵינִי" וגו' (שיר השירים ה:א), מָשָׁל לְחָתָן וכו', יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו. וְהוּא דָּבָר הֶפֶךְ תְּכוּנַת הַהִשְׁתַּוּוּת, וְדָבָר כָּזֶה לֹא יַתְמִיד כְּמַעֲשֶׂה נִסִּים, וְאֵין מַבְטָח לְהִתְמַדַּת הַדָּבָר, וְתִגְעַל הָרוּחָנִיּוּת לַגַּשְׁמִיּוּת. לָזֶה אָמַר **וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם**, כִּי יְכוֹנֵן ה' תְּכוּנַת נַפְשָׁם בְּסֵדֶר אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן ה' בְּתוֹכָם כְּדֶרֶךְ הַמִּתְקַבֵּל בִּתְכוּנַת הַנִּשְׁתַּוֶּה.

וְהוֹסִיף לוֹמַר **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם**, לוֹמַר שֶׁמִּלְבַד שֶׁלֹּא יִגְעַל, גַּם יִהְיֶה לוֹ נַחַת רוּחַ בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ תּוֹכָם, וְהִיא בְּחִינַת הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא תּוֹךְ תּוֹכָם. וּפֵרוּשׁ "וְהִתְהַלַּכְתִּי" הוּא טִיּוּל הֶעָרֵב. גַּם נִתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי נִשְׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲצוּבוֹת מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהַרְחָקַת שְׁכִינָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה לֹא יְסוֹבֵב פְּרֵדָתָהּ מִמְּקוֹרָהּ, וַהֲרֵי הִיא דְּבוּקָה בְּחֶבֶל הַכֶּסֶף עַד מְקוֹם מַחֲצָבָה, וְדָרְךְ שָׁם יוֹרֵד אוֹר הַחַיִּים מִמָּקוֹר עֶלְיוֹן וּמִתְחַבֵּר נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה עִם מְקוֹרָהּ. וְזֶה יְסוֹבֵב כִּי תַּכְלִית הַנֶּפֶשׁ בּוֹרְאָהּ וְתִתְאַו לַעֲבוֹדָתוֹ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו. וְעַל יְדֵי חֵטְא הָאָדָם נִרְתָּק חֶבֶל הַכֶּסֶף וְלֹא יָאִיר אוֹר הַבָּא מִלְמַעְלָה תּוֹךְ הַנֶּפֶשׁ, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִין בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹהֵיכֶם". וְזֶה יְסוֹבֵב שֶׁיְּקַו הָאָדָם מַטְעֵמֵי הַתֵּיאוּב וְיֹאבַד חֶשְׁקוֹ בַּמַּשְׁכָּלוֹת הַנְּעִימִים וְהָעֲרֵבִים. וְהוּא מַאֲמַר ה' בְּאָמְרוֹ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם**, זוֹ חֶבֶל הַכֶּסֶף הַמִּתְהַלֵּךְ מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ תּוֹךְ נֶפֶשׁ אָדָם, וּבָזֶה **וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים**, כִּי אִישׁ כָּזֶה יִבְחַר בְּקִבָּלַת עֹל אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְתִמְצָא שֶׁכָּל נֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת בָּעוֹלָם אֵינָהּ פּוֹעֶלֶת הֶרַע בִּתְחִלָּתָהּ עַד שֶׁתַּקְדִּים בְּחֵטְא קַל מִקַּלֵּי הַקַּלּוֹת, וּבַחֲטוֹא הָאָדָם אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעָרָה יִמָּנַע מִמֶּנּוּ בְּחִינָה זוֹ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּתוֹ בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה נָבוֹת (מלכים א כב), שֶׁעַל יְדֵי שֶׁאָמַר דָּבָר שֶׁקֶר, הֲגַם שֶׁהָיָה לְתַכְלִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, אַף עַל פִּי כֵן ה' אָמַר אֵלָיו "צֵא מִמְּחִיצָתִי" (שבת קמט:). וּכְשֶׁמִּשְׁתַּדֵּל הַיֵּצֶר עִם הָאָדָם בְּדִקְדּוּק קַל עַד שֶׁיַּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין ה', אָז הוּא שֶׁיָּכוֹל לִשְׁלֹט בּוֹ לַחֲטֹא גְּדוֹלִים רַחֲמָנָא לִצְלַן, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל עֲשׂוֹת קֹדֶם בְּעֵת דְּבֵקוּת הָאָדָם בְּאוֹר עֶלְיוֹן.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַפָּרָשָׁה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בַּהֲכָנוֹת עוֹלָם הַזֶּה גַּם בִּשְׂכַר עוֹלָם הַבָּא, וְהִתְחִיל בִּבְרָכַת הַלֶּחֶם וְאָמַר **וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם**, שֶׁהוּא הֲכָנַת הַמָּזוֹן וְהַפַּרְנָסָה וְהַבֶּטַח בָּאָרֶץ, כְּאָמְרוֹ "וְיִשַּׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ". עַד כָּאן כְּלַל כָּל הֲכָנַת עוֹלָם הַזֶּה.

וְאָמְרוֹ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם** וגו', מִכָּאן מַתְחִיל גְּמוּל הַנִּסְתָּר, וְהוּא מֵעֵת הַפְּרִידָה מֵעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁהוּא הַמַּדְוֶה הַגָּדוֹל אֲשֶׁר בְּלֵב כָּל חַי, הַכּוֹס הַמַּר הַהוּא, הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם שָׁלֵם בְּכָל שְׁלֵימוּת הָעוֹלָם הַזֶּה, בְּזָכְרוֹ יוֹם הַמִּיתָה וְעָרְבָה כָּל שִׂמְחָה, וּמַה גַּם שֶׁאֵין לוֹ גְּבוּל רָחוֹק שֶׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ יוֹם קִצּוֹ. אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַמַּבְטִיחַ טוֹבוֹת לְעַמּוֹ וְסָמַךְ לְבָּם גַּם בְּדָבָר זֶה, וְאָמַר כִּי בְּיוֹם הַנְּסִיעָה לֹא יֶחֱרַד הָאִישׁ וְלֹא יִרְגַּז כְּדֶרֶךְ הַמֵּתִים, אֶלָּא יַעֲשֶׂה ה' דָּבָר שֶׁתִּהְיֶה

הַנְּסִיעָה כְּאָדָם שֶׁשּׂוֹכֵב וְעָרְבָה לוֹ שְׁנָתוֹ.

וְהוּא אָמְרוּ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת י.) כִּי שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם, וּבְעֵת פְּטִירַת הַצַּדִּיק יִקָּרֵב אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ לִפְנֵי הָאָדָם, וְהוּא סוֹד מִיתַת נְשִׁיקָה. וּבָזֶה יִהְיֶה כְּשׁוֹכֵב, וְהוּא אָמְרוּ **וּשְׁכַבְתָּם**, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּאבוֹת שְׁכִיבָה. וְסוֹד הַדָּבָר, כִּי הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁמַּרְגֶּשֶׁת בְּקִרְיבַת אוֹר הַנֶּעֱרָב אֶצְלָהּ, תִּכְסֹף וְתִנָּתֵק מִמְּקוֹמָהּ לְהִדָּבֵק בַּשְּׁכִינָה, וּלְעֹצֶם הַתַּאֲוָה יִתְרַבֶּה הָעֲרֵיבוּת עַל הַרְגָּשַׁת הַפְּרֵדָה וְלֹא תַרְגִּישׁ בּוֹ, וְלֹא יִשָּׁאֵר הַהֶרְגֵּשׁ אֶלָּא מֵהֶעָרֵב. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּתְחִלַּת אַחֲרֵי מוֹת. וְכָל הַשָּׁגָה זוֹ תְּסוֹבֵב עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (קהלת ה:יא) ״מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד״, הַשֵּׁנָה הִיא יְצִיאַת הַנְּשָׁמָה מִן הַגּוּף, שֶׁהָעוֹבֵד אֶת ה׳ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְווֹת מְתוּקָה לוֹ יְצִיאַת הַנְּשָׁמָה עַל אַפֵּן הָאָמוּר. וְאָמְרוּ **וְאֵין מַחֲרִיד**, הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת הַמַּחֲרִיד הָאָדָם בִּרְאִיָּתוֹ לְבַד, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ צַדִּיקִים שֶׁיְּזוּכוּ לְהִדָּבֵק נַפְשָׁם בַּשְּׁכִינָה אֲבָל יְקָדִים לָהֶם מַלְאַךְ הַמָּוֶת לְסִבַּת תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ לְזַכְּכָהּ בְּאֶמְצָעוּת צַעַר הַחֲרָדָה, לָזֶה הִבְטִיחַ כִּי כָּל עִקָּר לֹא יִרְאוּ מַחֲרִיד.

עוֹד יִרְצֶה אָמְרוּ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם**, שֶׁיִּתְקַיְּם הַגּוּף שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאָרֶץ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ הַיְסוֹדוֹת. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה רַב אַחַאי בַּר יְאשַׁיָּה (שבת קנב:) שֶׁגִּשְּׁשִׁיהּ רַב נַחְמָן אַחַר כַּמָּה שָׁנִים שֶׁמֵּת וְרָאָהוּ כִּי אִישׁ קַיָּם הָיָה, כִּי ה׳ יְצַו לַיְסוֹדוֹת לְהִתְקַיֵּם יַחַד וְלֹא יִתְפָּרְדוּ, וְזֶה יוּשַׁג מֵאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה כְּמַאֲמַר (משלי ו:כב) ״בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ״. וְאָמְרוּ **וּשְׁכַבְתָּם וְאֵין מַחֲרִיד** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (ישעיהו נז:ב) ״יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם״, שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט רִמָּה בְּגוּפָם לְהַחֲרִידָם בַּקֶּבֶר. וְתִמְצָא שֶׁהַצַּדִּיקִים אֵין רִמָּה בְּגוּפָן, וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי (בבא מציעא פד.) וְכָאֵלֶּה רַבּוֹת. וְדָבָר זֶה הוּא יְעוּד גָּדוֹל שֶׁיְּנוּחַ הַגּוּף בַּקֶּבֶר, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת יג.) קָשָׁה רִמָּה בִּכְשֵׁר הַמֵּת כְּמַחַט בִּכְשַׂר הֶחָי. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כָּל נִבְרָא יַרְגִּישׁ כְּפִי שִׁעוּר תְּכוּנָתוֹ אֲשֶׁר כּוֹנָנוֹ יוֹצְרוֹ.

וְאָמְרוּ **וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ**, הוּא רוּחַ הַטֻּמְאָה הַנִּקְרֵאת חַיָּה רָעָה, שֶׁהִיא חִיּוּנִיּוּת רַע, בְּחִינַת הַטֻּמְאָה הַשּׁוֹרָה עַל הַגּוּף אַחַר מִיתָה, שֶׁלָּזֶה צִוָּה ה׳ שֶׁהַנּוֹגֵעַ בַּמֵּת אוֹ הַנִּכְנָס לְאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים. הִבְטִיחַ ה׳ כִּי תַּסְגִּיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת לְהַשְׁבִּית רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הַגּוּף. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כתובות קג.) יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי בָּטְלָה טֻמְאָה.

וְאָמְרוּ **וְחָרָב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם.** נָתַן הַכָּתוּב טַעַם לְהַשְׁבָּתַת הַטֻּמְאָה, הוּא כִּי טֻמְאָה זוֹ עִקָּרָהּ הוּא לְצַד שֶׁנִּשְׁחַט הָאָדָם בְּחַרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת הַפְּגוּמָה, שֶׁבָּזֶה נַעֲשָׂה נְבֵלָה, וְהַנִּבְלָה מְטַמְּאָה וְנִשְׁלֶכֶת לַכֶּלֶב, דִּכְתִיב (שמות כב:ל) ״לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן״, וְהַטֻּמְאָה הִיא בְּחִינַת הַכֶּלֶב. אֲבָל הַהוֹלְכִים בְּתוֹרַת ה׳ כַּמִּצְטָרֵף, ״חֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם״, שֶׁהוּא גּוּפוֹ הַנִּבְנֶה מֵהָאָרֶץ. מִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יַגַּע חַרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת בְּגוּפוֹ שֶׁל צַדִּיק. עַד כָּאן יְעוּדֵי הַפְּטִירָה וּמְנוּחַת הַגּוּף.

וְאָמְרוּ **וּרְדַפְתֶּם.** מִכָּאן מַתְחִיל פֹּעַל הָרוּחָנִיּוּת הַנַּעֲלָם הַמֻּשָּׂג מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה. דַּע כִּי הִתְעַצְּמוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמַעֲשֶׂה הַמִּצְווֹת הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה וּלְיַחֵד עֲנָפֶיהָ אֶחָד אֶל אֶחָד, אֲשֶׁר לְסִבַּת אַחִיזַת הַקְּלִפּוֹת יִמָּנַע הַדָּבָר, בְּסוֹד אָמְרוּ (ישעיהו נט:ב) ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם״ וְגוֹ׳. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ בְּפָסוּק (שמות יט:ה) ״וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה״. וְיִתְיַחֲסוּ הַקְּלִפּוֹת בְּשָׁם שׁוֹנְאִים וְאוֹיְבִים. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּפָסוּק (תהלים צב:י) ״כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה׳״, וְיֵעָרְבוּ לְךָ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בֶּאֱמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת יִרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיהֶם וְנָפְלוּ וְגוֹ׳, וְתֹאבַד הַטֻּמְאָה, כְּמַאֲמַר (זכריה יג:ב) ״וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר״ וְגוֹ׳. וְאָמְרוּ **לָחָרָב** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שיר השירים ג:ח) ״אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקוני זוהר ז) שֶׁהַשּׁוֹמֵר בְּרִיתוֹ לְבַל נוֹגֵעַ בְּמַה שֶׁלֹּא הֻרְשָׁה, זֶה יֵשׁ כֹּחַ בּוֹ לְהָמִית וּלְאַבֵּד אוֹיְבֵי ה׳ בְּרוּחַ שְׂפָתָיו, וְלָזֶה לֹא אָמַר ״בֶּחָרֶב״ אֶלָּא ״לֶחָרֶב״.

וְאָמְרוּ **וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה**, פֵּרוּשׁ, מִמַּה שֶּׁיֵּצֵא מִכֶּם יִרְדְּפוּ חֲמִשָּׁה שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרָה, יִרְדְּפוּ מֵאָה הַדְּרָגוֹת הַקְּלִפּוֹת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוּ (משלי טז:כו) ״נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לוֹ״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צט.) אָדָם בְּמָקוֹם זֶה וְתוֹרָתוֹ עֲמָלָה לוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁעוֹשֶׂה כִּלָּיוֹן לְאוֹיְבֵי ה׳.

וְאָמְרוּ **וּמֵאָה מִכֶּם.** פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (מנחות מג:) ״מָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ״ וְגוֹ׳ (דברים י:יב), אַל תִּקְרֵי ״מָה״ אֶלָּא ״מֵאָה״, שֶׁהֵם מֵאָה בְּרָכוֹת. וְהוּא אָמְרוּ **וּמֵאָה מִכֶּם**, פֵּרוּשׁ, שֶׁנַּעֲשִׂים מִכֶּם, שֶׁהֵם מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, **רְבָבָה יִרְדֹּפוּ.**

וְחָזַר לוֹמַר **וְנָפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם** וְגוֹ׳ **לָחָרֶב**, נִתְכַּוֵּן לְמַאֲמַר חַז״ל שֶׁאָמְרוּ (ברכות ה.) כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וְכוּ׳ כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב פִּיפִיּוֹת וְכוּ׳, דִּכְתִיב ״רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם״ (תהלים קמט:ו). וְהִנֵּה פָּסוּק רִאשׁוֹן רָמַז בּוֹ יְעוּד הַמְסוּבָּב מֵהַמַּעֲשֶׂה, וּפָסוּק שֵׁנִי יְעוּד הַמְסוּבָּב מֵהַדִּבּוּר הַמְקוּדָּשׁ.

וְאָמְרוּ **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם**, פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב תַּכְלִית הַהַצְלָחָה הַבָּאָה מִכִּלְיוֹן הָאוֹיְבִים, וְאָמַר ״וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם״, פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁזֶּה נוֹפֵל יִפְּלוּ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֶל שָׁרְשָׁם, שֶׁהֵם כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל הַמְקֻבָּצִים אוֹתָם. וְכִנָּה נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֵלָיו יִתְבָּרַךְ לְצַד שֶׁהֵם חֵלֶק ה׳, וּבָזֶה יִפְרוּ וְיִרְבּוּ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (בראשית מז:כז) ״וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד״, וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הַמַּגִּיד לְמהרי״ק בְּפָסוּק ״וַיָּמָת יוֹסֵף וְגוֹ׳ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ״ וְגוֹ׳:

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוּ **וּפָנִיתִי** וְגוֹ׳, כִּי בְּהִבָּטֵל הָאוֹיֵב שֶׁהוּא מָסָךְ הַמַּבְדִּיל, כְּמַאֲמַר (ישעיהו נ״ט:ב׳) ״כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים״ וְגוֹ׳, בַּהֲסָרַת הַמָּסָךְ אָז

יִפְנֶה וְיִדְבַּק ה׳ בָּנוּ.

עוֹד יְרֻצֶּה, כִּי כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל יִשְׁתַּדְּלוּ בַּדָּבָר הָאָמוּר, הֲגַם שֶׁיֵּשְׁנוֹ לַמַּפְסִיק בְּחֶלֶק אֶחָד, הָאָדוֹן יִפְנֶה לָנוּ מֵחֶלֶק הַמּוּפְנֶה, וְיַגְדִּיל וְיַרְבֶּה כֹּחֵינוּ נֶגֶד הָאוֹיֵב עַד כְּלוֹת הַמָּסָךְ, וְאָז ״וַהֲקִימוֹתִי״ וְגוֹ׳.

עוֹד יְרֻצֶּה **וּפָנֵיתִי אֲלֵיכֶם** עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּזֹּהַר (זהר ח״ג ש״ג), כִּי שַׁעֲשׁוּעַ הַצַּדִּיקִים שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ הוּא בַּחֲצִי לַיְלָה הַשֵּׁנִי, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ בֵּין הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּגַן עֵדֶן, וּמֵסִיר פַּרְגּוֹד אֶחָד וּמְגַלֶּה לָהֶם אוֹר פְּנִימִי הֶעָרֵב. וּלְרֹב הַהִשְׁתּוֹקְקוּת וְעֹצֶם הַפְּלָגַת הֶרְגֵּשׁ הָעֲרֵבוּת לַנְּשָׁמוֹת עַד שֶׁמִּתְעַלְּפִים וְנוֹשְׁרִים מֵהֶם אוֹרוֹת, וְהֵם נְפָשׁוֹת שֶׁיּוֹרְדוֹת לָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהָאִיר, יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו בְּזֹהַר חָדָשׁ (פרשת בלק). וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר ״וּפָנֵיתִי אֲלֵיכֶם״ שֶׁהוּא עַל שַׁעֲשׁוּעַ הַגָּדוֹל וּמַפְלָא הַנִּזְכָּר. וְאָמַר לְשׁוֹן פְּנִיָּה, לְצַד שֶׁהָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה, דִּכְתִיב (מלאכי ג׳:ו) ״אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי״, אֶלָּא שֶׁמְּגַלֶּה מֵאוֹרוֹ אֶת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ וְיַסְתִּיר כְּפִי מַה שֶּׁאֵינָם רְאוּיִים לְהַשִּׂיג. לָזֶה אָמַר ״וּפָנֵיתִי אֲלֵיכֶם״ – לְהָאִיר לְמוֹלְכֶם אוֹר הַפָּנִימִי הַנִּסְתָּר, יִרְאוּ עֵינֵיכֶם וְיִשְׂמַח לִבְּכֶם.

וְאָמְרוּ **וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם**, רָמַז לְנִיצוֹצוֹת הַנּוֹשְׁרוֹת מֵהֶם לְצַד הַהִתְעַלְּפוּת כָּאָמוּר. וְאָמְרוּ **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תַחְשֹׁב כִּי לְצַד נְשִׁירַת הַנְּשָׁמוֹת מֵהֶם יִמְעַט אוֹרָם חָס וְשָׁלוֹם, לָזֶה אָמַר ״וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם״, שֶׁיִּתְרַבֶּה אַדְרַבָּה אוֹרָכֶם כְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ. וְסוֹד הַנְּשִׁירָה אוּלַי שֶׁיִּהְיֶה בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַדְּרָכִים: אוֹ כִּי יִרְבֶּה אוֹרָם עַד שֶׁיִּהְיֶה וְהוֹתֵר, אוֹ כִּי אוֹר הַקּוֹדֶם יַדְּחֶה מִפְּנֵי אוֹר חָדָשׁ, וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ, כַּסֵּדֶר הָאָמוּר בִּדְבָרֵי הַמְקֻבָּלִים כִּי הַמּוֹחִין דְּגַדְלוּת יִדְחוּ מוֹחִין דְּקַטְנוּת, וְנִמְצָא הַנּוֹשֵׁר מֵהֶם הוּא לְצַד הַהִתְרַבּוּת, וְהוּא אָמְרוּ ״וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם״.

עוֹד יְרֻצֶּה בְּאָמְרוּ **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם** לְשׁוֹן רַבָּנוּת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוּ ״תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ״ (שמות יט:ו), וּפֵרַשְׁנוּהוּ שָׁם שֶׁהִגְדִּילָם עַל הַמַּלְאָכִים כֹּהֲנֵי עֶלְיוֹן, שֶׁיִּהְיוּ הֵם קְרוֹבֵי הַמֶּלֶךְ וּגְדוֹלֵי הָעֶלְיוֹנִים. וְאָמְרוּ ״וַהֲקִימוֹתִי״ – כָּאן הִבְטִיחַ עַל הַתְּחִיָּה, שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לְשׁוֹנֵי עָפָר שֶׁיַּעֲלֶה ה׳ אוֹתָם מִקִּבְרוֹתֵיהֶם, וְאָמַר ה׳ כִּי דַּוְקָא לְלוֹמְדֵי תּוֹרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כתובות קיא:) ״כָּל הָעוֹסֵק בְּטַל תּוֹרָה טַל תּוֹרָה מְחַיֶּיהוּ״. וְאוּלַי כִּי הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁרָמַז בְּאָמְרוּ **וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי** שֶׁהוּא הַתּוֹרָה אִתְּכֶם, כִּי בַּטַּל אֲשֶׁר יְצוּ ה׳ אֶת הַתּוֹרָה הֵם חַיִּים.

עוֹד נִתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (סנהדרין צ.) בְּפָסוּק ״אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבוֹתֵיכֶם״, שֶׁהָאֲבוֹת עַצְמָם יַעַמְדוּ לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ. וְהוּא מַאֲמָרוֹ כָּאן, שֶׁאוֹתָהּ בְּרִית שֶׁנִּשְׁבַּע ה׳ לְקַיֵּם הָאָרֶץ לְעוֹלָם וָעֶד בִּיָּדָם, כָּל הַמְקַיֵּם תְּנַאי הַכָּתוּב יְחַיֶּהוּ ה׳ עִם הָאֲבוֹת לְקַיֵּם בְּיָדוֹ בְּרִית הָאָרֶץ לְעוֹלָם וָעֶד.

עוֹד רָמַז גְּנִיזַת הַנְּשָׁמוֹת בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה׳, וְיָדוּעַ כִּי בְּחִינָה הַמִּתְחַיֵּחַס לָהּ בְּרִית יִתְיַחֵס גַּם כֵּן לָהּ שָׁלוֹם, וְהוּא אָמְרוֹ **וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי** שֶׁהוּא יְסוֹד עוֹלַם הַנְּשָׁמוֹת אִתְּכֶם. גַּם בָּזֶה כָּלַל זִוּוּג חַי הָעוֹלָמִים בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא כְּלָלוּת הַנְּשָׁמוֹת, וְהַמַּשְׁכִּיל יָבִין כִּי הוּא זֶה תַּכְלִית מְנוּחַת הַנְּשָׁמוֹת.

וְאָמְרוּ **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן.** כָּאן רָמַז לִסְעוּדַת עוֹלָם הַבָּא שֶׁיִּטְעִימֵם ה׳ מִיַּיִן הַמְשׁוּמָּר בַּעֲנָבָיו מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, גַּם מִבְּשָׂרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, וְאֵין לְךָ יָשָׁן נוֹשָׁן כָּזֶה שֶׁלֹּא קָדְמוֹ דָּבָר בָּעוֹלָם קוֹדֶם לִבְרִיאַת הָאָדָם:

וְאָמְרוּ **וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ.** מִלְּבַד מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בּוֹ לְמַעְלָה, יִרְמֹז עוֹד עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה יב.) בְּפָסוּק ״וְיִמְנַע מִרְשָׁעִים אוֹרָם״ (איוב לח:טו), כִּי אוֹר שֶׁבּוֹ בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית גְּנָזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַצַּדִּיקִים, לְפִי שֶׁרָאָה הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְכוּ׳, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְיָשָׁן״ שֶׁהוּא אוֹר שֶׁקָּדַם לְאוֹר זֶה הֶחָדָשׁ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ אַחֲרָיו, וְהוּא אָמְרוֹ ״מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ״, פֵּרוּשׁ תּוֹצִיאוּ מִבֵּית גְּנָזָיו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

וְאָמְרוֹ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי וְגוֹ׳.** יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא עה.) שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹרִיד מִשְׁכָּן מִן הַשָּׁמַיִם, וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא מִשּׁוֹהַם, וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ מִיָּשְׁפֵּה, וּכְאָמְרוּ (שמות טו:יז) ״פָּעַלְתָּ ה׳ מִקְדָּשׁ ה׳ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ״, וְהוּא אָמְרוֹ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם**, פֵּרוּשׁ, מִשְׁכָּן שֶׁכּוֹנְנוּ יָדַי אוֹרִידֵהוּ וְאֶתְּנֵהוּ בְּתוֹכְכֶם, וּמֵאָז עַד עוֹלָם יַעֲמֹד הַדָּבָר, כְּאָמְרוֹ ״וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם״, כִּי יַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ.

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר כג:כג) בְּפָסוּק ״כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב״ וְגוֹ׳, שֶׁהַמַּלְאָכִים מִבַּחוּץ וְהַצַּדִּיקִים מִבִּפְנִים, וְהַמַּלְאָכִים שׁוֹאֲלִים אֶת הַצַּדִּיקִים מַה פָּעַל אֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם**, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲנֵה הַמַּלְאָכִים מַפְסִיק בֵּינֵיכֶם וּבֵינִי.

וְאָמְרוֹ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם.** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יואל ג:א) ״וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם״, שֶׁיִּהְיֶה אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ מִתְהַלֵּךְ בְּתוֹכָם, וְהוּא רוּחַ הַמְנַבֵּא, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (במדבר יא:כט) ״עַם ה׳ נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה׳ אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם״:

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית לא.) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים, וְיֵשֵׁב ה׳ בְּתוֹכָם, וְכָל אֶחָד יַרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ וְיֹאמַר ״זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ״. וְהוּא אָמְרוֹ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם.** וְאָמַר לְשׁוֹן הֲלִיכָה לְצַד שֶׁיִּתְהַלֵּךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ לָזוּן נִשְׁמוֹת הַיּוֹשְׁבִים סְבִיבָיו יִקָּרֵא הֲלִיכָה. וְאָמְרוֹ **וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים** הוּא מַאֲמָרָם ״זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ״, וְאוּלַי שֶׁרָמַז לְשׁוֹן נָוֶה שֶׁהַצַּדִּיקִים עַצְמָן הֵם נָוֶה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא דָּר בֵּינֵיהֶם. וְאָמְרוֹ **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם** שֶׁיִּהְיוּ הֵם קְרוֹבִים יוֹתֵר מִכָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם.

עוד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים**, לְצַד כִּי בַּזְּמַן הַזֶּה אֱמוּנַת אֱלֹהוּתוֹ הוּא מִפִּי הַנְּבִיאִים. לָזֶה אָמַר כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים שֶׁכָּל עַם ה׳ יוּכַר לָהֶם אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיֵדְעוּ כִּי ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא מַאֲמַר ״וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים״ – שֶׁיַּכִּירוּ אֱלֹהוּתוֹ מִצַּד עַצְמָם. וּלְצַד שֶׁהַכָּרָה זוֹ יֶשְׁנָהּ לְכָל הַנִּבְרָאִים, דִּכְתִיב (זכריה י״ד:ט׳) ״בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה׳ אֶחָד״, לָזֶה אָמַר **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם** – חֲגַם שֶׁהַהַכָּרָה שָׁוָה בַּכֹּל, לֹא יִהְיוּ לוֹ לְעָם אֶלָּא עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה׳ וְגוֹ׳.** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר חַז״ל (ברכות יב.) בְּפָסוּק ״וְלֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי ה׳ אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם״ וְגוֹ׳ (ירמיהו כג:ז), שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיֹּאמְרוּ ״חַי ה׳ אֲשֶׁר הֶעֱלָה יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת״. וְהוּא אָמְרוֹ ״אֲנִי ה׳ וְגוֹ׳ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״ – זֶה כְּנֶגֶד יְצִיאַת מִצְרַיִם, וּכְנֶגֶד ״אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶתְכֶם מִכָּל הָאֲרָצוֹת״ אָמַר ״וְאֶשְׁבֹּר מוֹטוֹת עֻלְּכֶם״ וְגוֹ׳. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (שמות כ:ב) ״אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים״, יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב גַּם כֵּן עַל הָאוֹפֶן עַצְמוֹ, יְעַיֵּן שָׁם.

יד **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת הֵיכָן נִצְטַוּוּ בְּתִנַאי עַל הַשְׁמִיעָה בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, שֶׁיְּצַדֵּק לוֹמַר בְּכָפֶל הַתְנַאי ״וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ״, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶלָּא מִ״וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ״. וְנִרְאֶה כִּי כָּאן נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהָעִירְךָ כִּי מַה שֶּׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַדְּבָרִים ״אִם בְּחֻקֹּתַי״, שֶׁכַּוָּנָתוֹ הִיא עַל עִסְקֵי הַתּוֹרָה, וְלָזֶה רָשַׁם בְּהַפְכִיּוּתָהּ שְׁלִילַת הַשְּׁמִיעָה. וְאֵיזוֹ מִצְוָה שֶׁתְּלוּיָה בְּשֶׁמַּע אׇזֶן? הֲוֵי אוֹמֵר עֶסֶק הַתּוֹרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיהו נה:ג) ״שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם״, ״יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח״ (משלי א:ה). וּלְצַד שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה׳ בְּמַאֲמַר ״בְּחֻקֹּתַי״ לְכָל מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהּ, בְּכָפֶל הַתְנַאי תָּלָה כָּל הֶמְשֵׁךְ הָרַע מִסִּבַּת הֶעְדֵּר הַתּוֹרָה.

עוד לְצַד שֶׁרָצָה ה׳ לוֹמַר שְׁלִילַת שְׁמִירַת הַמִּצְוֹות וּמֵאוּן עֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, לָזֶה הִקְדִּים הַסִּבָּה וְאָמַר שֶׁסִּבַּת הַדָּבָר הִיא לְצַד שֶׁלֹּא לָמְדוּ תּוֹרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין ל.) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּרָאתִי לָכֶם יֵצֶר הָרַע, בָּרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין. חֲרִי כִּי אֵין תִּקָּוָה לְהִנָּצֵל מֵהַיֵּצֶר עַל יְדֵי עֵסֶק זוּלַת הַתּוֹרָה, וּכְשֶׁיּוּשְׁלַל מֵהַתּוֹרָה יַטֶּה אָזְנוֹ לְיִצְרוֹ הָרַע:

עוד נִתְכַּוֵּן לְהָעִיר לֵב נִרְדָּם, כִּי כָּל שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב וַדַּאי שֶׁהוּשְׁלַל מִמֶּנּוּ יְדִיעַת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא וְטוֹבוֹתָיו וְהַנְמָשֵׁךְ מֵעֲבוֹדָתוֹ, כִּי בְּוַדַּאי אִם יַשִּׂיג אָדָם חֵלֶק אֶחָד מֵעֲרֵבוּת יְדִידוּת נְעִימוּת מְתִיקוּת עָנָף מֵעַנְפֵי אוֹר עֶלְיוֹן, יִבְז בִּלְבּוֹ חַיּוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה מָלְךְ הַמַּלְכִים בְּעֶרֶךְ קִיּוּם מִצְוָה אַחַת. וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר ה׳ בְּאָמְרוֹ **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן הֲבָנָה, אָז הוּא שֶׁאֲנִי חוֹשֵׁשׁ לָכֶם שֶׁלֹּא תַּעֲשׂוּ וְגוֹ׳, אֲבָל אִם תָּבִינוּ וְתֵדְעוּ אוֹתִי אֵין לָחוּשׁ. וְהוּא מַאֲמַר הַנָּבִיא (ישעיה ה:יג) ״לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת״.

עוד יִרְצֶה בְּהָעִיר עוֹד אָמְרוֹ **וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל**, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק ״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״ וְגוֹ׳ בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים, שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּטוּחַ מִיְּצָרוֹ, כִּי הַתּוֹרָה מַגִּנָּא וּמַצָּלָא (סוטה כא.). לָזֶה אָמַר בְּכָפֶל הַתְנַאי ״וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי״, פֵּרוּשׁ ׳לִי׳ – לִשְׁמִי, שֶׁהֲגַם שֶׁיִּלְמְדוּ הַתּוֹרָה, אִם לֹא יִהְיֶה בְּטוּחַ מִיְּצָרוֹ, כִּי הַתּוֹרָה מַגִּנָּא וּמַצָּלָא (סוטה כא.). לָזֶה אָמַר בְּכָפֶל הַתְנַאי ״וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי״, פֵּרוּשׁ ׳לִי׳ – לִשְׁמִי, שֶׁהֲגַם שֶׁיִּלְמְדוּ הַתּוֹרָה, אִם לֹא יִהְיֶה הַלִּמּוּד לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ – ״וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה״, פֵּרוּשׁ, אֵין מַצִּיל מִיַּד יֵצֶר הָרַע וְיָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרוֹת, שֶׁאֵין מַצִּיל מֵהַיֵּצֶר אֶלָּא תּוֹרָה לִשְׁמָהּ.

עוד יִרְצֶה, שֶׁאִם לֹא יִשְׁמְעוּ לַתּוֹרָה הֲגַם שֶׁיַּסְכִּימוּ לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹות, הוּא מִן הָאִי הָאֶפְשָׁרוּת, כִּי לֹא יוּכַל הַשִּׂיג דַּעַת דְּקְדּוּקֵי הַמִּצְוֹות וּפְרָטֵיהֶם, וְלֹא יִמָּנַע מֵהִכָּשֵׁל. גַּם עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מנחות קי.) ״זֹאת הַתּוֹרָה לָעוֹלָה״ וְגוֹ׳ (ויקרא ו:ב), כִּי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ בִּזְמַן חֲרֵבַן הַבַּיִת יָכוֹל לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹות, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם לֹא יַעֲסֹקוּ בַּתּוֹרָה בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹות.

עוד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **תֵּבֵת לִי** לְהָעִיר, כִּי אֲטִימַת אׇזֶן מִדִּבְרֵי תּוֹרָה הוּא כְּמִי שֶׁבָּא לְדַבֵּר עִמּוֹ הָאָדוֹן מֶלֶךְ הָעוֹלָם וְיִמָּאֵן לִשְׁמֹעַ אֵלָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, פֵּרוּשׁ, לִי אֵין אַתֶּם רוֹצִים לִשְׁמוֹעַ.

עוד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אלשיך איכה א׳) בְּפָסוּק ״וְאוֹתִי עָזְבוּ וְתוֹרָתִי״ וְגוֹ׳ (ירמיהו טז:יא) מָשָׁל לְתוֹפֵשׂ כְּנוֹר וְכוּ׳, עַד כָּאן. חֲרִי שֶׁהַגַּם שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲוֹונוֹתֵינוּ מְרֻבִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְעוֹשִׂים כָּל הָעֲבֵרוֹת, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה – לֹא הָיָה נֶחְרָב הַבַּיִת. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְחַכֵּם ה׳ לְהַקְדִּים וְלוֹמַר **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, אָז הוּא שֶׁאִם לֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹות יִמְשֵׁךְ לָכֶם פֻּרְעָנוּת הָאָמוּר בָּעִנְיָן, אֲבָל אִם תִּשְׁמְעוּ, הֲגַם שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל וְגוֹ׳, יִהְיֶה דִּינָם כְּתוֹפֵשׂ כִּנּוֹר וְכוּ׳ הָאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם.

עוד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ ה׳ מַחְשְׁבוֹת לֵב הָאָדָם וְתַחְבּוּלוֹת יֵצֶר הָרַע וְסִדֶּר כְּנִיסָתוֹ עִם הָאָדָם, לָזֶה דִּבְּרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרַע וְהִתְחִיל כְּנֶגֶד תְּחִלַּת הַפִּתּוּי. וְהִנֵּה כְּבָר כָּתַבְתִּי לְךָ פְּעָמִים רַבּוֹת כִּי לְצַד שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל קְרוֹבִים לַה׳, לֹא תִכּוֹן עֲצָתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע לְדַבֵּר אֵלָיו עֲשׂוֹת הָרַע עַד שֶׁיַּרְחִיקֵהוּ מִעַט מִעַט, כְּגוֹנֵב אֶת הַקֶּטֶן מִבֵּית אָבִיו שֶׁבְּתְחִלָּה מוֹשְׁכוֹ מְעַט מְעַט. כְּמוֹ כֵן בִּתְחִלָּה יַתְחִיל הַיֵּצֶר לְדַבֵּר אֵלָיו כִּי נָכוֹן הַדָּבָר הַבָּא מֵאֵת ה׳, כָּל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה ״מִי כָמוֹךָ יָחוּשׁ לְדִבְרֵי ה׳״, אֲבָל מַה שֶּׁהוֹסִיפוּ חֲכָמִים כַּמָּה גְּדָרִים וּשְׁמִירוֹת וְעַנְפֵי הָאִסּוּר מִי יֹאמַר כִּי כֵן צִוָּה הַבּוֹרֵא? וּכְשֶׁיַּשִּׂיגֵהוּ אָזְנוֹ לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהֶם, יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ כִּי יֹאמַר אֵלָיו: ״רַבִּים הַמִּצְוֹות הָאֵלֶּה מִמֶּךָּ״, רמ״ח מִצְוֹות עֲשֵׂה וַעֲנַפֵּיהֶם״, וּלְצַד הֱיוֹת הָאָדָם מְרֻחָק מִעַט מֵה׳ יוּכַל יַכֶּה בּוֹ.

וּכְנֶגֶד שְׁנֵי פִּתּוּיִים אֵלּוּ אָמַר **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, כָּאן מְדַבֵּר עַל קַבָּלַת דִּבְרֵי חֲכָמִים, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים יז:יב) ״וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ וְגוֹ׳ וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא״. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״לִי״ עַל דֶּרֶךְ כָּל הַמְהַרְהֵר אַחַר רַבּוֹ כְּאִלּוּ מְהַרְהֵר אַחַר הַשְּׁכִינָה, לָזֶה אָמַר (סנהדרין קי.) ״וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ״,

תֵּדַע שֶׁהַדָּבָר לִי הוּא נוֹגֵעַ. וְעוֹד כִּי הַחֲכָמִים הֵיכַל ה׳ הֵמָּה.

וְכֵנֶגֶד פִּתּוּי הַשֵּׁנִי שֶׁמְּרַכֶּבֶת בְּעֵינָיו עֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה כִּי רַבִּים הֵם, אָמַר **וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה.** גַּם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁכָּל שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת, כִּי סֵדֶר הַמִּצְוֹת וַאֲמִתּוּתָהּ הוּא אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשׁוֹנִים, וְהַמְסָרֵב לִשְׁמֹעַ לָהֶם אֵין בְּיָדוֹ אֲפִלּוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה׳. וְלָזֶה לֹא אָמַר ״וְאִם לֹא תַעֲשׂוּ״ כַּפֶּסֶד שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה, לְצַד שֶׁזֶּה נִמְשָׁךְ מִ״אִם לֹא תִשְׁמְעוּ״.

טו וְאִם בְּחֻקֹּתַי וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר ״וְאִם״ וְלֹא סָמַךְ עַל ״וְאִם״ שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן? עוֹד אָמְרוּ **בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״וְאִם חֻקּוֹתַי תִּמְאָסוּ״, כִּי עַל שְׁלִילָתָם לֹא תִכּוֹן הַבִּי״ת, כְּמַאֲמַר ״וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי״ הַסְּמוּכָה לָהּ. עוֹד לָמָּה חָזַר פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר ״וְאִם״? עוֹד לָמָּה לֹא כָּלַל הַכָּתוּב יַחַד חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים וְיֹאמַר ״וְאִם חֻקֹּתַי וּמִשְׁפָּטַי תִּמְאַס אוֹ תִגְעַל״ וְגוֹ׳? עוֹד לָמָּה יִחֵד הַכָּתוּב הַמְאִיסָה לַחֻקּוֹת וּגְעִילַת נֶפֶשׁ לַמִּשְׁפָּטִים? עוֹד אַחַר שֶׁהִזְכִּיר מְאִיסָה וּגְעִילָה מַה צֹּרֶךְ לוֹמַר ״לִבְלְתִּי עֲשׂוֹת״, וּמַה גַּם שֶׁכָּתַב לְמַעְלָה ״וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת״? וַהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בּוֹ בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהוּא הֶמְשֵׁךְ מִמַּה שֶׁקָּדַם אֵלָיו, עִם כָּל זֶה יִתְחַיֵּב יִשּׁוּב מִשְׁמָעוּת הַכָּתוּב. עוֹד מַה הוּא כַּוָּנַת אָמְרוֹ ״לְהַפְרְכֶם״ וְגוֹ׳?

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא כְּנֶגֶד פִּתּוּי יֵצֶר הָרַע הַמְפַתֶּה לְבַטֵּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְיִתְחַכֵּם לְהַתְחִיל לְהַרְחִיק מִדַּעַת אָדָם מִצְוֹת שֶׁהֵם חֻקָּה בְּלֹא טַעַם בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּרָכִים: אוֹ יֹאמַר אֵלָיו כִּי לֹא יֵאָמְנוּ הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר אוֹתָם אֱלֹהֵי עוֹלָם, אוֹ יֹאמַר לוֹ יִהְיֶה שָׁנַאמְרָם – אֵין הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן, וְלֹא יִכָּנֵן אֶל הַנִּשְׁמָע מֵהֶם. וּכְשֶׁיִּשָּׂה אָדָם אָזְנוֹ לְדִבְרֵי הַמְּסִית, אָז יוֹסִיף לְדַבֵּר אֵלָיו גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם בְּמִצְוֹת ה׳, וְיִהְיֶה הַנָּקֵל עָבְרוֹ פִּי ה׳ בְּכָל שֶׁהוּא מִטְעָמִים פְּגוּמִים שֶׁיַּרְאֶה לוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּתְרַחֵק מֵהַקָּדֻשָּׁה. וּבַעֲבֵרָה אֲשֶׁר הֵיצֵר לֹא יִמְצָא לָהּ טַעַם, יַחְזֹר לְהוֹכִיחַ מֵאוֹתָם הָעֲבֵרוֹת שֶׁכְּבָר הֵשָׁרֵשׁ זֶה הָאָדָם לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם, וְיֹאמַר אֵלָיו: ״אֱמֹר נָא לִי מָה רַע וְעֹנֶשׁ הִגִּיעֲךָ עַל אֲשֶׁר עָבַרְתָּ עַל כַּמָּה עֲבֵרוֹת שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה?״ וְלֹא יַזְכִּירֵהוּ סִבַּת תְּחִלַּת עָבְרוֹ עֲלֵיהֶם שֶׁהָיְתָה בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת לוֹ בְּהוֹרָאוֹת הַיֵּצֶר אֵלָיו, וְיִתְאַמֵּץ עִמּוֹ בְּעֵזֶר תַּאֲוָה הַגּוֹבֶרֶת עָלָיו וְיַעֲבֹר פִּי ה׳. וְאַחַר שֶׁעָבַר פִּי ה׳ פַּעַם וּשְׁתַּיִם, הִנֵּה יָבֹא עוֹד בְּטַעֲנָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ כִּי יוֹתֵר יֵקַל מֵעָלָיו הָעֹנֶשׁ אִם יִהְיֶה מוּמָר וְיִכְפֹּר בַּכֹּל, שֶׁאָז לֹא יַעֲנִישֵׁהוּ לְמַעְלָה אִם יָבֹא לִכְלַל הָעֹנֶשׁ אֶלָּא עַל עָוֹן אֶחָד שֶׁהֵמִיר וְהֵפֵר בְּרִית שֶׁנִּשְׁבַּע בְּהַר סִינַי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן זוּלָת זֶה יִהְיֶה נֶעֱנָשׁ עַל כָּל פֶּרֶט וּפֶרֶט.

וּכְנֶגֶד הַדְּרָגוֹת הַמְּסִית בָּא הַכָּתוּב וְאָמַר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֶׁהִתְחִיל לְפַתּוֹת בְּמִצְוֹת שֶׁהֵם חֻקָּה, **וְאִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהֵם מִצְוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם, כְּמַאֲמַר חֲזַ״ל (במדבר רבה יט) שֶׁהַשָּׂטָן וְאוּמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים: ״מָה מִצְוָה זוֹ וּמָה טַעַם יֵשׁ בָּהּ?״ לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **בְּחֻקֹּתַי** בִּי״ת הַסִּבָּה, לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁהֵם חֻקּוֹת תִּמְאָסוּ אוֹתָן וְתִתְקַבְּלוּ דִּבְרֵי הַיֵּצֶר. וְאָמַר ״וְאִם״ לוֹמַר שֶׁהִיא הַדְּרָגָה אַחֶרֶת שֶׁהוּא בְּטוּל גַּם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, גַּם לוֹמַר שֶׁכָּל אַחַת כְּדַאי לְעַצְמוֹ לְהָבִיא עֹנֶשׁ הָאָמוּר בָּעִנְיָן.

וּכְנֶגֶד פִּתּוּי שֵׁנִי שֶׁל הַיֵּצֶר אָמַר **וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי**, שֶׁהֵם מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם טַעַם, **תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם .** וְטַעַם שֶׁשִּׁנָּה מֵהָאָמוּר בַּחֻקִּים לְדַרְכֵּנוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן, כִּי הַחֻקִּים הֶעְדֵּר הַטַּעַם הוּא אֲשֶׁר סְבִיב הַמְּאִיסָה בָּהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִשְׁפָּטִים יִשְׁרֵי טַעַם, סִבָּתָם הִיא לְצַד שֶׁנַּפְשָׁם חָמְדָה עֲשׂוֹת רַע, לֹא לְצַד שֶׁאֵין טַעַם בַּמִּצְוָה. לָזֶה אָמַר ״תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם״, וְלָזֶה לֹא אָמַר גַּם כֵּן ״בְּמִשְׁפָּטַי״ כְּמַאֲמַר ״בְּחֻקֹּתַי״.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **תִּגְעַל**, עַל פִּי מַאֲמַר הַחֲסִידִים בְּהַבְחָנַת הָאָדָם אֶת נַפְשׁוֹ לָדַעַת מַה הִיא, אִם עוֹמֶדֶת בְּגֶדֶר טוֹב אוֹ נֶפֶשׁ טְמֵאָה, כִּי יֵאָה הַדָּבָר כְּפִי תַּאֲוַת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּשָּׂה עֲשׂוֹת, יְעַיֵּן דְּבָרָיו בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר לְר״ת (שער ט׳). הוּא מַאֲמַר ״תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם״, כִּי הַנֶּפֶשׁ הָרְשָׁעָה תִּגְעַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת וְתִבְחַר עֲשׂוֹת רַע לְצַד חֶלְאִים שֶׁבָּהּ שֶׁהוּא בְּחִינַת רַע, כְּמַאֲמַר רַז״ל (ברכות סא.) רְשָׁעִים יֵצֶר הָרַע שׁוֹפְטָן. וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֵר **לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי**, כִּי הַנֶּפֶשׁ הַלָּזוּ תִּגְעַל כָּל עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה. וְאָמְרוֹ **לְהַפְרְכֶם** כְּנֶגֶד פִּתּוּי הָאַחֲרוֹן שֶׁל יֵצֶר הָרַע שֶׁאוֹמֵר אֵלָיו הָפֵר בְּרִית וְהָמֵר כְּבוֹדְךָ לְהָקֵל הָעֹנֶשׁ, וּבָא הַכָּתוּב וְיֵעֵד עֹנֶשׁ שָׁלֵם בְּשֶׁוֶּה גַּם לָזֶה, וּבְטֵל טַעֲנַת הַמְּסִית בִּפְרָט זֶה, וּכְמַאֲמַר הַנָּבִיא (יחזקאל כה:ח) ״הִנֵּה כָּכָל הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה״ וְגוֹ׳, וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה לָזֶה (יחזקאל כ:לג) ״אִם לֹא בְּחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם״.

עוֹד יִתְבָּאֲרוּ הַכָּתוּבִים עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח״א ק.) שֶׁשְּׁלֵימוּת עֲבוֹדַת ה׳ הוּא בְּאֶמְצָעוּת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: מַחְשָׁבָה, דִּבּוּר, מַעֲשֶׂה. לָזֶה כְּשֶׁכָּפַל ה׳ הַתְנַאי אָמַר זִכְרוֹן שִׁלְשְׁתָּם: כְּנֶגֶד הַדִּבּוּר אָמַר **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ** כְּנֶגֶד עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא הַהֶגְיוֹן, וּכְנֶגֶד הַמַּעֲשֶׂה אָמַר **וְלֹא תַעֲשׂוּ** וְגוֹ׳, וּכְנֶגֶד הַמַּחְשָׁבָה אָמַר **וְאִם בְּחֻקֹּתַי** תִּמְאָסוּ, וְדָבָר זֶה יֶשְׁנוֹ בַּמַּחְשָׁבָה. וּלְצַד שֶׁהַמַּחְשָׁבָה יֶשְׁנָהּ בַּמּוֹחַ וּבַלֵּב, לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד הַמּוֹחַ ״תִּמְאָסוּ״, וּכְנֶגֶד הַלֵּב אָמַר ״תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם״, כִּי הַנֶּפֶשׁ הוּא בַּלֵּב כַּיָּדוּעַ.

עוֹד אֲפְשָׁר שֶׁהַכָּתוּב יְדַבֵּר כְּנֶגֶד הַדְּרָגוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּכְלָלוּת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהֵם שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת: הָאֶחָד הֵם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָעוֹמְדִים עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה, וּכְנֶגֶד כַּת זוֹ אָמַר **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי** וְגוֹ׳, כִּי הַכַּת הַצַּדִּיקִים צְרִיכִין לְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹות ה׳ וּלְקַיֵּם כָּל הַתּוֹרָה, וְאִם יְזַלְזְלוּ אֲפִלּוּ בְּעָנָף קָטָן הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הֵיכִי דָּמֵי חִלּוּל ה׳? כְּגוֹן אֲנָא דְּמַסְגֵּינָא אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא צִיצִית וּתְפִלִּין וּבְלֹא תוֹרָה. וּכְנֶגְדָּם אָמַר הַכָּתוּב **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, פֵּרוּשׁ, לְהִשְׂתַּדֵּל בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, **וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת** כְּלָלוֹתֵיהֶם וּפְרָטוֹתֵיהֶם וּדְקְדּוּקֵיהֶם, שֶׁחֶסְרוֹן מְעַט

יֵחָשֵׁב לְזָדוֹן גָּדוֹל. וְיֵשׁ כַּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינָם בְּנֵי תוֹרָה אֲבָל הֵם מַשְׂכִּילִים וְיוֹדְעִים הַכָּרַת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, כְּנֶגְדָּם אָמַר **וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ**, כִּי לְאֵלּוּ יַעֲנִישׁ הַכָּתוּב אֲפִלּוּ עַל בְּטוּל מִצְוֹות שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם וְיֵחָשֵׁב לָהֶם לִזְדוֹנוֹת, אֲבָל עַל בְּטוּל הַדִּקְדּוּקִים שֶׁנֶּעֱנָשִׁים עֲלֵיהֶם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַשִּׂיגֵם כְּמוֹ כֵן הָעֹנֶשׁ. וְיֵשׁ כַּת אַחֶרֶת שֶׁהֵם הַסְּכָלִים שֶׁבְּעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תַשִּׂיג יְדִיעָתָם לְהַכְרִיחַ קִיּוּם הַחֻקִּים שֶׁבַּתּוֹרָה, וּכְנֶגְדָּם אָמַר **וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם**, כִּי אֵלּוּ לֹא יֵעָנְשׁוּ עֹנֶשׁ גָּדוֹל הָאָמוּר בָּעִנְיָן אֶלָּא עַל בְּטוּל הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁהֵם מֻסְבָּרִים לְשֵׂכֶל אֱנוֹשׁ, אֲבָל עַל הַחֻקִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַדִּקְדּוּקִים שֶׁיֵּעָנְשׁוּ עֲלֵיהֶם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, נִדּוֹנִים בָּהֶם כְּשׁוֹגְגִים וּכְשׁוֹטִים הָאֲנוּסִים שֶׁעָנְשָׁם קַל עַד מְאֹד.

לִבְלְתִּי עֲשׂוֹת. כָּאן רָשַׁם ה׳ תְּנַאי, שֶׁלֹּא יָבִיא כָּל הָעֹנֶשׁ הָאָמוּר אֶלָּא אִם עוֹדָם מַסְכִּימִים בְּדַעְתָּם לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי הָרַע ״לִבְלְתִּי עֲשׂוֹת״ וְגוֹ׳, אֲבָל אִם דַּעְתָּם לַחֲזֹר, אוֹ הֲגַם שֶׁאֵין דַּעְתָּם לַחֲזֹר אֶלָּא שֶׁהָאֻדּוֹן בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, יַאֲרִיךְ ה׳ אַפּוֹ לָהֶם עַד שׁוּבָם אֵלָיו, וְלֹא יָבִיא עֲלֵיהֶם אֶת הָרָעָה הַכְּתוּבָה.

לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי. נִתְכַּוֵּן לְהַתְנוֹת עוֹד שֶׁלֹּא יָבִיא כָּל הָעֹנֶשׁ אֶלָּא לְעוֹבֵר לְהַכְעִיס, כְּאָמְרוֹ ״לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי״, אֲבָל לָעוֹבֵר לְתִיאָבוֹן לֹא יָבֹא לִכְלַל הָעֲנָשִׁים. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים): ״וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ״ וְגוֹ׳ – יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד אֲבָל עוֹשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְלֹא תַעֲשׂוּ״, יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד וְלֹא עוֹשֶׂה אֲבָל אֵינוֹ מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר ״בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ״ וְגוֹ׳, כָּל שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד אֵינוֹ עוֹשֶׂה, וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים, וְשׂוֹנֵא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דִּכְתִיב ״תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם״, וּלְבַסּוֹף אֵינוֹ מַנִּיחַ אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת דִּכְתִיב ״לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת״, וּלְבַסּוֹף כּוֹפֵר בָּעִקָּר דִּכְתִיב ״לְהַפְרְכֶם״ וְגוֹ׳, עַד כָּאן. הִנֵּה לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לֹא יָבֹא עֹנֶשׁ הָאָמוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לַגָּדֵר הָאַחֲרוֹן שֶׁכּוֹפֵר בָּעִקָּר. וְטַעַם שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב גָּדֵר הָאַחֲרוֹן לְבַד, בָּא לְהוֹדִיעַ סִבַּת הַסִּבּוֹת שֶׁתְּסוֹבֵב לָאָדָם לָבֹא לִמְדָּה זוֹ הָאַחֲרוֹנָה, וּמִמַּשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים תַּשְׂכִּיל כִּי בְּהִכָּשֵׁל בָּרִאשׁוֹנָה יִתְגַּלְגֵּל וְיֵרֵד מַטָּה מַטָּה עַד מִדָּה הָאַחֲרוֹנָה. וּמֵעַתָּה יוּבַן מַאֲמַר הַנָּבִיא (ירמיה ט׳:יב) ״עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי״ שֶׁהִיא סִבָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמִּמֶּנָּה יָצְאוּ כָּל פְּרָטִים הָרָעִים רַחֲמָנָא לִצְלַן.

טז אַף אֲנִי וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, גַּם מִדַּת הָרַחֲמִים תַּסְכִּים עַל הַקְּלָלוֹת עִם מִדַּת הַדִּין.

וְהִפְקַדְתִּי וְגוֹ׳ הַשַּׁחֶפֶת וְגוֹ׳. בָּחַר ה׳ בְּמִין קְלָלוֹת אֵלּוּ כְּנֶגֶד מִדָּתָם שֶׁל הָרְשָׁעִים, וּלְצַד שֶׁעִקַּר עֲוֹנָם הִיא מְנִיעַת עֶסֶק הַתּוֹרָה מֻדַּד לָהֶם בְּמִדָּה עַצְמָהּ, וְהִנֵּה הַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לָאֵשׁ דִּכְתִיב (ירמיה כג׳:כט) ״הֲלֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ״.

וְדַע כִּי הַתּוֹרָה תִּסַּגֵּל שֶׁלֹּשׁ מַעֲלוֹת טוֹבוֹת בְּנֶפֶשׁ אָדָם. הָאַחַת, מִבְּאֶמְצָעוּת עִסְקָהּ לִהְיוֹתָהּ אֵשׁ מְצָרֶפֶת הַנֶּפֶשׁ וּמְטַהֶרֶת אוֹתָהּ לְבַל תִּצְטָרֵךְ לָרֶדֶת שְׁאוֹל לְצָרְפָהּ, וְלָזֶה אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֵט בָּהֶם (חגיגה כז.), כִּי אִשָּׁהּ גָּדוֹל מִכֹּחַ אֵשׁ גֵּיהִנֹּם וְאֵין תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבָּהֶם שׁוֹלֵט אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם, וְלָזֶה גֵּיהִנֹּם צוֹעֵק בְּהָרֵם ״אֵין לִי חֵפֶץ בַּצַּדִּיקִים״ וְכוּ׳ (שמות רבה ז׳:ד) שֶׁהֵם מַתִּישִׁים כֹּחָהּ וּמְכַבִּים אִשָּׁהּ. וְהַמַּעֲלָה הַשֵּׁנִיָּה שֶׁמְּאִירָה הָעֵינַיִם, כִּי יֵשׁ לְךָ לְדַעַת כִּי צָרִיךְ אוֹר גָּדוֹל לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לִיהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה, וְהָאֲדוֹן בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָנוּ נָתַן לָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת אוֹר, דִּכְתִיב (משלי ו׳:כג) ״וְתוֹרָה אוֹר״, כְּדֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָהּ יִגְדַּל כֹּחַ אוֹר עֵינֵינוּ, כִּי כְּפִי גֹּדֶל אוֹר שֶׁבָּעֵינַיִם כְּפִי הַמּוּשָׂג בְּהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים, וּלְכָל שֶׁלֹּא הֵאִירוּ בַּתּוֹרָה יִקָּרֵא לָהֶם נְבִיא ה׳ (ישעיהו מב׳:ז) ״וְהַעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת״. וְהַמַּעֲלָה הַשְּׁלִישִׁית כִּי דִּבְרֵי תוֹרָה מְשַׂמְּחֵי לֵב, דִּכְתִיב (תהלים יט׳:ט) ״פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב״, וּכְתִיב (תהלים צז׳:יא) ״וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה״. וּכְנֶגֶד שֶׁלֹּשׁ מַעֲלוֹת אֵלּוּ אָמַר ה׳ עֹנֶשׁ מְכֻוָּן לְעוֹזְבֵי ה׳, כְּנֶגֶד מַה שֶּׁמְּאַנוּ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא אֵשׁ הַקְּדוֹשָׁה יַפְקִיד ה׳ עֲלֵיהֶם שַׁחֶפֶת וְקַדַּחַת, גַּם הִזְכִּיר **בָּהָלָה** שֶׁהוּא הֵפֶךְ הַמּוּשָׂג מֵעֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא יִשּׁוּב הַשֵּׂכֶל וְהִתְכּוֹנְנוּת הַדַּעַת, וּכְנֶגֶד מְאוֹר עֵינַיִם אָמַר **מְכַלּוֹת עֵינַיִם**, וּכְנֶגֶד שִׂמְחַת הַלֵּב אָמַר **וְרַאֲבוֹן נָפֶשׁ**, וְאָמַר **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק** כְּנֶגֶד הַצְלָחַת הָעוֹלָם הַזֶּה.

גַּם יִרְמוֹז לְהַצְלָחַת עוֹלָם הָעֶלְיוֹן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עוקצין ג׳:יב) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר עוֹלָמוֹת. וְדָבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁכָּל הַדְּרָגוֹת יְעוּדֵי שְׂכַר הַטּוֹב לַצַּדִּיקִים יֵשׁ כְּנֶגְדָּם עוֹנְשֵׁי הָרְשָׁעִים, כְּאָמְרוֹ (קהלת ז׳:יד) ״גַּם זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים״. וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ הַדְּרָגוֹת הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר יְעוּדֵי הַכְּשֵׁרִים, כְּנֶגְדָּם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר טִנּוּפֵי הַיְּסוּרִין לְעוֹשֵׁי רִשְׁעָה, וְיִקָּרְאוּ קְרֵי וְרִיק שֶׁעוֹלֶה בָּהֶם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, וְהוּא מַאֲמַר **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק**, בְּמִקּוֹם ״לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ״ יִהְיֶה לִבְחִינַת הֶרַע וְרִיק, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד מִסְפָּר בַּקָּלְפָּה. וְאָמַר לְשׁוֹן זְרִיעָה כִּי יִתְיַחֵס גַּם לְמִפְעָלוֹת לָשׁוֹן זֶה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (הושע י׳:יב) ״זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה״ וְגוֹ׳. וְאָמְרוֹ **וַאֲכָלֵהוּ אֹיְבֵיכֶם** כִּי הַקְּלִפּוֹת נֶהֱנִים מִמַּעֲשֶׂה הָרְשָׁעִים, וְיוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהַקְּלִפּוֹת הֵם אוֹיְבֵי אִישׁ.

יז וְנָתַתִּי פָנַי וְגוֹ׳, הֵם פְּנֵי זַעַם. וְטַעַם קְרִיאַת הַדִּין פָּנִים, לְצַד שֶׁתָּמִיד עוֹמְדִים לִפְנֵי ה׳ כַּת הַמַּשְׁמִאילִים שֶׁהֵם כַּת הַמַּשְׁחִיתִים, לָזֶה יִקָּרְאוּ פְּנֵי ה׳, וַעֲלֵיהֶם אָמַר ״וְנָתַתִּי פָנַי״. וּבָזֶה ״וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם״ – הֵם הָאוּמּוֹת שֶׁהֵם עַנְפֵי כְּחוֹת הַקְּלִפָּה. גַּם נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **פָּנַי** לוֹמַר שֶׁלֹּא יַסְתִּיר פָּנָיו מֵהֶם כְּשֶׁיִּכָּרֵם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם, שֶׁאִם כֵּן הֵם חָס וְשָׁלוֹם מְכַלִּים אֶת הַכֶּרֶם. וְהוּא גִּלָּה רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בְּסוֹף הָעִנְיָן ״וְאַף גַּם זֹאת וְגוֹ׳ לֹא מְאַסְתִּים לְכַלּוֹתָם״ וְגוֹ׳ (ויקרא כו׳:מד). וְאָמַר ״בָּכֶם״ לְמַעֵט בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא תִשְׁלוֹט בּוֹ מִדַּת הַדִּין תְּחִלָּה.

יח לֹא תִשְׁמְעוּ לִי. תְּלָה הַדָּבָר בַּשְּׁמִיעָה שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, כִּי הַנִּמְנָע שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה זוּלַת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה.

שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם. פֵּרוּשׁ, לְשִׁיעוּר חַטֹּאתָם שֶׁהֵם שֶׁבַע מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וְאֵלּוּ הֵם שֶׁבַע עֲבֵירוֹת: א׳ – לֹא שָׁמְעוּ, ב׳ – לֹא עָשׂוּ, ג׳ – בְּחֻקּוֹתַי מָאָסוּ, ד׳ –

מִשְׁפְּטֵי הַשֵּׁם נֶעֱלוּ, ה׳ – מוֹנְעִים אֲחֵרִים בִּלְתִּי עֲשׂוֹת, ו׳ – הֵפֵרוּ בְּרִית, וְאַחַר שֶׁיִּסְּרָם ה׳ וְלֹא שָׁמְעוּ לוֹ וְסָגְרוּ שַׁעֲרֵי הַתְּשׁוּבָה זֶהֵרִי ז׳, וּלְטַעַם זֶה אָנוּ מְיַשְּׁבִים מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ראש השנה טז:) שְׁלֹשָׁה סְפָרִים נִפְתָּחִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכוּ׳ בֵּינוֹנִים תְּלוּיִים וְכוּ׳ עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ׳ עַד כָּאן, פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁתְּלָה ה׳ לָהֶם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ הוּכְרַע מִשְׁקָלָם כָּרָשָׁעִים.

יט וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם. אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים): זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא כֵּן. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, זֶה יוֹרֶה שֶׁחוֹשְׁבִים בְּדַעְתָּם כִּי ה׳ חָפֵץ בָּהֶם עֲדַיִן, מִמַּה שֶׁעוֹדוֹ שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וּבָזֶה מִתְחַזְּקִים. לָזֶה אָמַר ״וְשָׁבַרְתִּי״ וְגוֹ׳.

כ וְתַם לָרִיק וְגוֹ׳. כְּאִלּוּ אָמַר ״וְתַם כֹּחֲכֶם לָרִיק״, פֵּרוּשׁ, שֶׁכֹּחָם בִּשְׁלֵימוּת יִהְיֶה לָרִיק, וּלְצַד שֶׁלְּפָעָמִים לֹא יִשְׁלֹט הַמַּשְׁחִית אֶלָּא בְּחֵלֶק, כָּאן הוֹדִיעַ (ה׳) כִּי יִשְׁלְטוּ בַּכֹּל רַחֲמָנָא לִצְלַן:

כא וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי. לְצַד שֶׁמַּכּוֹת אֵלּוּ הֵם מַכּוֹת הַמַּרְגִּישׁוֹת וּמַכִּירוֹת הַשְּׁגָחָה כִּי ה׳ מְיַסֵּר אוֹתָם, וּכְשֶׁאֵין חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה אֵין מַעֲנֶה אֶלָּא לוֹמַר קֶרִי הוּא זוֹ.

שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם. הֲגַם שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ בַּעֲבֵרוֹת חֲדָשׁוֹת, אַף עַל פִּי כֵן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָזְרוּ אַחַר הַיִּסּוּרִין, יֵחָשֵׁב לָהֶם כְּעוֹשִׂים מֵחָדָשׁ.

כב חַיַּת הַשָּׂדֶה. כְּשֵׁם שֶׁהֵם עָשׂוּ מַעֲשֶׂה בְּהֵמוֹת שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ לְהֶעָרַת מַלְכָּם, תָּבֹא חַיַּת הַשָּׂדֶה וְתַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיהָ בָּהֶם:

כד וְהָלַכְתִּי וְגוֹ׳ בְּקֶרִי. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יָבִיא עֲלֵיהֶם יִסּוּרִים מְכֻוָּנִים עַל חַטֹּאתָם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה מִקּוֹדֶם, שֶׁהָיָה מֵבִיא כְּחַטֹּאתָם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים סב:יג) ״תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ״, כִּי זֶה יְעוֹרֵר לֵב נִרְדָּם וְיַשְׁכִּילוּ לְהֵטִיב מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁכְּנֶגְדָּם בָּאָה אֲלֵיהֶם הָרָעָה. וְאָמַר ה׳ כִּי אִם יֵלְכוּ עִמּוֹ בְּקֶרִי וְלֹא יַשְׂכִּילוּ לְמַעֲשֵׂה ה׳ אֲשֶׁר יְעוֹרֵר לָבָם בְּכִיּוּן יִסּוּרִין כְּנֶגֶד עֲוֹנוֹתֵיהֶם, גַּם הוּא יֵלֵךְ עִמָּהֶם בְּקֶרִי וְיָבִיא עֲלֵיהֶם יִסּוּרִין שֶׁאֵין לָהֶם דִּמְיוֹן לְמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, וְהֵם: חֶרֶב, וּמְצוֹר, וְדֶבֶר, וּסְגִירָה בְּיַד אוֹיֵב, וְרָעָב שֶׁכּוֹלֵל שֶׁלֹּשׁ צָרוֹת, חֲרֵי שֶׁבַע.

כט וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וְגוֹ׳ תֹּאכֵלוּ. טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר ״תֹּאכֵלוּ״ פַּעַם שְׁנִיָּה, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁכְּבָר אָכְלוּ, לֹא יִכָּמְרוּ רַחֲמֵיהֶם כְּדֶרֶךְ הָרָגִיל לְהִנָּחֵם אַחַר מַעֲשֶׂה וְיִכָּמְרוּ רַחֲמֵיהֶם וְיִבְכּוּ ״הוֹי בְּנִי, הוֹי בִּתִּי״, אֶלָּא עוֹד יַסְכִּימוּ לֶאֱכוֹל אִם יִמְצָאוּם מֵחָדָשׁ.

או יִרְצֶה כִּי יַקְדִּימוּ לֶאֱכוֹל הַבָּנִים, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁנּוֹתְנִים עֵינֵיהֶם לֶאֱכוֹל גַּם הַבָּנוֹת, לָזֶה יַקְדִּימוּ הַבָּנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סָפֵק שֶׁיִּמָּאֲנוּ וְיִבְרְחוּ בִּרְאוֹת הַבָּנוֹת נֶאֱכָלוֹת, מַה שֶּׁאֵין לָחוּשׁ כְּמוֹ כֵן בַּבָּנוֹת כִּי אֵין כֹּחַ בָּהֶם כַּזְּכָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ **וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם**, וְטַעַם הַקְדָּמַת הַבָּנִים וְלֹא הַבָּנוֹת לֹא לְצַד שֶׁאֵין דַּעְתְּכֶם לֶאֱכוֹל הַבָּנוֹת, אֶלָּא תּוֹסִיפוּ גַּם כֵּן לֶאֱכוֹל בְּשַׂר בְּנוֹתֵיכֶם, וְאַתֶּם מַקְדִּימִין הַבָּנִים שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ לְטַעַם מוּרְגָּשׁ.

או יֵאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבָּנִים יוֹתֵר מֵהַבָּנוֹת (שבת סו:), לָזֶה הֵם מִתְחַכְּמִין לֶאֱכוֹל הַבָּנִים תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁכָּזֶה יִהְיֶה נָקֵל לָהֶם לֶאֱכוֹל הַבָּנוֹת, וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב: **וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם**, וְטַעַם הַקְּדִימָה כְּדֵי **שֶׁבְּשַׂר בְּנוֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ**, פֵּרוּשׁ לֹא יִכְאַב לִבְבְכֶם כְּפִי מַה שֶׁקָּדַם וְיִהְיֶה לָכֶם כַּמַּאֲכָל הָרָגִיל:

ל וְנָעֲלָה נַפְשִׁי וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הַצְרַךְ לוֹמַר, כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁתִּגְעַל נַפְשׁוֹ, שֶׁהֲרֵי בִּזְמַן שֶׁהֵם צַדִּיקִים גְּמוּרִים נִתְבָּרְכוּ שֶׁלֹּא תִּגְעַל נַפְשׁוֹ (ויקרא כו:יא), וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בְּרָכָה זוֹ נוֹהֶגֶת בִּימֵי רִשְׁעָם, וְאִם בָּא לוֹמַר הַפְכִּיוּת הַבְּרָכוֹת, הָיָה לוֹ לוֹמַר הַפְכִּיוּת כָּל הַשֶּׁאָר, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא הָעֲנָשִׁים שֶׁהֵם לְבַד הֶעְדֵּר הַבְּרָכוֹת.

וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ בְּעֶרֶךְ הַצַּדִּיקִים שֶׁיִּהְיוּ בַּזְּמַן הַהוּא תִּגְעַל נַפְשִׁי מֵהֶם, בְּסוֹד (הושע ד:ה) ״וְכָשַׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ״. גַּם נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יִתְנַבְּאוּ עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל נְבִיאִים, כִּי לֹא יוֹפִיעַ ה׳ שְׁכִינָתוֹ הַמִּתְיַחֵס לָהּ בְּחִינַת נֶפֶשׁ בָּהֶם. וּקְלָלָה זוֹ אֵין קְלָלָה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְלָזֶה קָבָעָהּ אַחַר כַּמָּה קְלָלוֹת. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מִמַּה שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְהִיא שֶׁנִּתְקַיְּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה וְלֹא כָּלוּ עֵינֵינוּ וְדַאֲבָה מְאֹד נַפְשֵׁנוּ, אוֹי נָא לָנוּ.

לא וְנָתַתִּי אֶת עָרֵיכֶם חָרְבָּה. פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ יְשׁוּב כִּשְׁאָר עֲיָרוֹת לַגּוֹיִם לֹא תִּהְיֶה, וְזֶה עָגְמַת נֶפֶשׁ גָּדוֹל. גַּם זֶה יַגִּיד בַּר מִנַּן כְּלִיוֹן הַתִּקְוָה ״צִיּוֹן מִדְבָּר הָיָתָה״ וְגוֹ׳ (ישעיהו סד:ט), כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא יֵטִיבוּ דַּרְכֵיהֶם.

וְהַשְׁמוֹתִי וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ – הַשַּׁרַאת הַטֻּמְאָה וְשִׂימַת שְׁכוּנָתָהּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כִּי הַקְּלִיפָּה תִּקָּרֵא שְׁמָמוֹן, וּכְבָר הוֹדִיעוּ הַמְקֻבָּלִים כִּי שָׁם הִרְגִּישָׁה שֵׂדָה וְרֶגֶל ס״מ דּוֹרֶכֶת עַל בֵּית ה׳, אֲשֶׁר עַל זֶה יִקְרְעוּ לִבָּם וְתַעֲרֹג נַפְשָׁם כָּל חַי לְמוּל בַּעַל הַבִּירָה.

וְלֹא אָרִיחַ וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְרַצֶּה בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים שֶׁגַּם לָהֶם יִתְיַחֵס רֵיחַ נִיחוֹחַ, וּכְמוֹ כֵן אָמַר יִרְמְיָה (איכה ג:ח) ״שָׁתַם תְּפִלָּתִי״.

לב וַהֲשִׁמֹתִי אֲנִי. אָמַר ״אֲנִי״, פֵּרוּשׁ, מִדָּה זוֹ ה׳ בִּכְבוֹדוֹ יַעֲשֶׂנָּה, וְהַטַּעַם כִּי הִיא מִדָּה טוֹבָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל (תורת כהנים) שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ אוֹיְבִים נַחַת רוּחַ.

לג **וְאַתֶּם אֲנָרָה וגו׳.** יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת כְּתוּבוֹת (קיא.) שֶׁהִשְׁבִּיעַ ה׳ אֶת יִשְׂרָאֵל שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת, א׳ שֶׁלֹּא יַעֲלוּ בַּחוֹמָה, פְּרוּשׁ בְּיָד חֲזָקָה, וְאֶחָד שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ׳ עַד כָּאן, וְהוּא מַאֲמַר **וְאַתֶּם אֲנָרָה בַּגּוֹיִם** כָּאן רָמַז לִשְׁנֵי דְּבָרִים, אָמְרוֹ **אֲנָרָה** שֶׁלֹּא יַעֲלוּ בַּחוֹמָה, **בַּגּוֹיִם** שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בַּגּוֹיִם, וְאָמְרוֹ **וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מְקַיְּמִין הַשְּׁבוּעָה – מוּטָב, וְאִם לָאו אֲנִי מַתִּיר אֶת בְּשַׂרְכֶם כִּצְבָאוֹת וּכְאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, עַד כָּאן, וְהוּא אָמְרוֹ **וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב** שֶׁתִּהְיֶה חֶרֶב מְרוּטָה לִפְנֵיכֶם, אִם לֹא תְּקַיְּמוּ גְּזֵרַת זֵרוּי בַּגּוֹיִם כַּנַּזְכָּר יִהְיֶה בְּשַׂרְכֶם וגו׳. וְאָמְרוֹ עוֹד **וְהָיְתָה אַרְצְכֶם** וגו׳ חֻרְבָּה, הוּא נְתִינַת טַעַם עַל הַדָּבָר לָמָּה יַחְפֹּץ ה׳ בְּזֵרוּי בַּגּוֹיִם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֶרֶץ שְׁמָמָה וְעָרִים חֲרֵבוֹת, כְּדֵי שֶׁאָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ וגו׳, לָזֶה צָרִיךְ שֶׁתִּהְיוּ אַתֶּם בָּאָרֶץ אוֹיְבֵיכֶם, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְאַתֶּם״ וגו׳:

לו **וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וגו׳.** פֵּרוּשׁ, אוֹתָם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ אַחַר כָּל זֶה בִּרְשָׁעָם וְלֹא חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה ״וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי״ וגו׳, כְּמוֹ כֵן אָמַר ״וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם״, פֵּרוּשׁ, בַּתְּכוּנָה הָרִאשׁוֹנָה, אוֹסִיף בְּהֶבִיא לָהֶם מַרְךְ וגו׳ **וְנָפָלוּ** וגו׳, **וְהַנִּשְׁאָרִים** וגו׳ פֵּרוּשׁ: שֶׁלֹּא חָזְרוּ וְכוּ׳ אַחַר כָּל זֶה יִמַּקּוּ וגו׳. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהֲגַם שֶׁתָּבֹא לָהֶם כְּלָיוֹן לֹא תִכְלֶה הָאֱמָה, כְּמַאֲמָרוֹ לְבַסּוֹף ״לֹא מְאַסְתִּים לְכַלּוֹתָם״.

מ **וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וגו׳.** רִאשׁוֹנִים לֹא הֵאִירוּ עֵינֵינוּ בַּכְּתוּבִים הַלָּלוּ, כִּי כֻּלָּן רְחוֹקִים מִשְּׁמוּעַ. אֶחָד – לָמָּה חִיְּבָם הַכָּתוּב לְהִתְוַדּוֹת עֲוֹן אֲבוֹתָם, הֲלֹא בְּהִתְוַדּוֹת עֲוֹנָם אֵין אֲנִי קוֹרֵא עֲלֵיהֶם אוֹחֲזִים מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (ברכות ז.). ב׳ – אָמְרוֹ ״אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם״ וגו׳ מַה עִנְיַן עִנְשׁ זֶה אַחַר הַוִּדּוּי. ג׳ – אָמְרוֹ ״וְהֵבֵאתִי אוֹתָם״ וגו׳ עִנְשׁ זֶה כְּבָר אָמוּר לְמַעְלָה. ד׳ – אָמְרוֹ **אוֹ אָז יִכָּנַע** סָפֵק זֶה לָמָּה. וְרַמְבַּ״ן ז״ל פֵּרֵשׁ שֶׁהַסָּפֵק הוּא עַל הַגְּאֻלָּה, אוֹ תָּבֹא עַל יְדֵי כְּנִיעָה אוֹ עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עָנְשָׁם, וְהוּא פֵּרוּשׁ דָּחוּק. וּכְמוֹ כֵן מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ אֲדוֹנֵינוּ רַשִׁ״י זַ״ל הוּא דָּחוּק לְעִין רוֹאֶה וְלֵב מַשְׂכִּיל.

וְגַרְאָה לְפָרֵשׁ הַכְּתוּבִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁטָּעוּת מַתְמִידֵי הָעֲבֵירוֹת תָּבֹא לָהֶם מֵעֵין טוֹעָה, בִּרְאוֹתָם מַה שֶּׁלְּפָנֵיהֶם הִתְעִיבוּ עָוֹל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְדַרְכָּם צָלְחָה וְשַׁלְוָתָם רַב לְאֵין חֵקֶר, אַף כִּי חַטָּאתָם כָּבְדָה מְזֹּה לֹא יִפְחַד עֲשׂוֹת רֶשַׁע וְיִמָּאֵן לָקַחַת מוּסָר, כִּי יִגְדַּל בְּטָחוֹן הָרְאוּת מֵהוֹדָעַת הַמּוֹכִיחַ מִיעוּדֵי הַתּוֹרָה. וְדָבָר זֶה כְּלָה אֱמוּנַת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֹנֶשׁ הָרֶשַׁע וּשְׂכַר הַצָּדָק. וּכְמוֹ כֵן הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הֵבִיא ה׳ עֲלֵיהֶם מוּסָר עַד אֲשֶׁר עָוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים גָּבְרוּ וְעָלוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ וְשַׁלְוָתָם וְטוּבָתָם רַבָּה וְעָצְמָה כְּמוּבָן מִדִּבְרֵי נְבִיאִים, וְלָזֶה כְּשֶׁפָּעַל ה׳ וְעָשָׂה בָּהֶם נִקְמַת עֲוֹנוֹתָם לֹא הֶאֱמִינוּ כִּי עַל פֹּעַל הָרַע שִׁלֵּם לָהֶם, וְיוֹכִיחוּ מֵהָרִאשׁוֹנִים. לָזֶה אָמַר ה׳ בְּעֵת שׁוּבָם וְיָבוֹאוּ לְהִתְוַדּוֹת – צְרִיכִין לְהִתְוַדּוֹת גַּם כֵּן כִּי אֲבוֹתֵיהֶם חָטְאוּ.

וְהוּא אָמְרוֹ ״וְהִתְוַדּוּ עֲוֹנָם וגו׳ וְאֶת עֲוֹן אֲבוֹתָם״, כְּדֵי לְהָסִיר טָעוּת שֶׁהָיוּ בּוֹ, שֶׁאֵין זֶה מַעֲשֶׂה רָעָה מִמַּה שֶּׁעָשָׂאוּהוּ רִאשׁוֹנִים וְלֹא נֶעֱנְשׁוּ, וְיֹאמְרוּ בְּפִיהֶם: ״אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְהִרְשִׁיעוּ וַאֲנַחְנוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם סָבַלְנוּ״ לְצַד שֶׁאָחֲזוּ מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. וְאָמְרוֹ **וְאַף אֲשֶׁר** וגו׳, פֵּרוּשׁ כִּי מַחְשֶׁבֶת טָעוּת זֶה שֶׁהֶעֱנָשִׁים הָיוּ בָּאִים בְּקֶרִי, יַחְשְׁבוּהוּ ה׳ עָוֹן שֶׁצָּרִיךְ וִדּוּי עָלָיו כִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת.

מא וְאָמְרוֹ **אַף אֲנִי וגו׳.** פֵּרוּשׁ, גַּם זֶה יֹאמְרוּ בִּכְלַל הַוִּדּוּי כִּי צַדִּיק ה׳ עַל כָּל הַבָּא עֲלֵיהֶם, וְכֵן רָאוּי לְמִשְׁפַּט צֶדֶק לֵילֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְלֹא יְעַוֵּל הָאֵל מִשְׁפָּט. וְאָמְרוֹ **וְהֵבֵאתִי אֹתָם וגו׳.** פֵּרוּשׁ, גַּם זֶה יֹאמְרוּ בִּכְלַל הַוִּדּוּי. וְהִנֵּה מִמַּה שֶּׁמַּצְרִיכִים ה׳ לְהִתְוַדּוֹת עָלָיו אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהֵם הָיוּ מַרְשִׁיעִים בִּפְרָט זֶה, וְהָרֶשַׁע הוּא כִּי יֹאמְרוּ: לָמָּה ה׳ יוֹצִיאֵם מֵאַרְצָם וַיְגַלֵּם בֵּין הָאֻמּוֹת? אִם לְפִרְעוֹן עֲוֹנָם – יְיַסְּרֵם תּוֹךְ אַרְצוֹתָם וְלֹא יְגַלֵּם בֵּין הָאֻמּוֹת, כִּי אַדְרַבָּה זֶה יְסוֹבֵב הֵפֶךְ תִּקּוּן הַמְּבֻקָּשׁ, שֶׁאִם הַמְּבֻקָּשׁ הוּא לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיהֶם, וְהִנֵּה כְּשֶׁיְּזֻרָּה אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת יִגְמְרוּ לַעֲשׂוֹת רַע וְיִתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וְיִלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם, וְזֶה יַחֲזֵק מַחְשֶׁבֶת קֶרִי. לָזֶה כְּשֶׁאָמַר ה׳ ״וְהִתְוַדּוּ״ זָכַר שֶׁיֹּאמְרוּ גַּם כֵּן בְּוִדּוּיָם כִּי צַדִּיק ה׳ בְּמַה שֶּׁהָלַךְ עִמָּהֶם קֶרִי, וּלְאוֹתוֹ הַמַּעַם וּלְאוֹתוֹ הַמִּבְחָן הֶבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם כְּדֶרֶךְ מַעֲשֶׂה הַמְּקֻרֶה בְּלֹא כַּוָּנָה אֶל הַצָּרִיךְ.

וְאָמְרוֹ **אוֹ אָז.** פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּתְלוּ טַעַם הֲבָאָתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לְצַד הֲלִיכָה, אוֹ לְטַעַם כְּדֵי שֶׁיִּכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל, לָזֶה הֲבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִכְנָע בְּאֹפֶן אַחֵר זוּלַת זֶה, שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה לָהֶם הַרְוָחָה נְכוֹנָה, שֶׁעַל יְדֵי הַכְנָעָה לְבַד יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְמֵרוּק אוֹתָם לְרַחֲמִים, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן זוּלַת זֶה. גַּם תִּהְיֶה לָהֶם זְכִירַת הָרַחֲמִים כְּשֶׁיִּשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם זְכִירוֹן הָאָרֶץ, וְזוּלַת גָּלוּתָם בְּאֶרֶץ הָעַמִּים אֵין צָרֵךְ לְזִכָּרוֹן הָאָרֶץ לְזָכְרָהּ עִמָּהּ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְזָכַרְתִּי** וגו׳ **וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר.** וְהוֹסִיף עוֹד לוֹמַר **וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם**, טַעַם אַחֵר לַגָּלוּת, כִּי בָּזֶה גַּם כֵּן תֵּרֵץ הָאָרֶץ שַׁבְּתוֹתֶיהָ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן בְּלֹא גָלוּת.

בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת וגו׳. פֵּרוּשׁ, אִם תַּסְפִּיק זְכוּת יַעֲקֹב מַה טּוֹב, וְאִם לָאו אוֹסִיף מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה שֶׁהִיא בְּרִית יִצְחָק, וְאִם לֹא תַּסְפִּיק אֶצְרֹף מַה שֶּׁלְּפָנָיו בְּרִית אַבְרָהָם:

מג **וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב וְגוֹ' יַעַן וּבְיַעַן וְגוֹ'.** אָמְרוּ "יַעַן וּבְיַעַן" עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיה ט:יב) "עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא פה:) דָּבָר זֶה נִשְׁאֲלָה וְכוֹ' עַד שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּפֵרְשָׁהּ: "וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי". פֵּרוּשׁ, הַשְּׁאֲלָה הִיא שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל חָטְאוּ, אֶרֶץ מַה חָטְאָה שֶׁאָבְדָה? שֶׁהָיָה לוֹ לְבַעַל הַדִּין לִיפְרַע מֵהֶם וְלֹא תֶּחֱרַב הָאָרֶץ, וְחוּרְבָּתָהּ הִיא בִּיצִיאַת בָּנֶיהָ מִתּוֹכָהּ וְיָבוֹאוּ בָהּ עֶרֶל וְטָמֵא שֶׁהוּא אָבְדַן הָאָרֶץ. "וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי", הֲרֵי שֶׁיִּצִיאַת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא לְסִבַּת מְנִיעַת הַתּוֹרָה, כִּי לְצַד שֶׁאֵין תּוֹרָה אֵין חֵשֶׁק לָאָרֶץ בִּישִׁיבָתָם בָּהּ. וּמָצִינוּ עוֹד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לְמַעְלָה מִזֶּה "אָז תִּרְצֶה וְגוֹ' וְתִרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ", הֲרֵי כִּי לְסִבַּת עָוֹן הַשְׁמָטָה תֹּאבַד הָאָרֶץ מֵהֶם. מֵעַתָּה הֵם שְׁנֵי טְעָמִים לִיצִיאַת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ.

לָזֶה אָמַר "יַעַן וּבְיַעַן", וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הֵם הַשִּׁתֵּי סִבּוֹת וְאָמַר: **בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ** – הֵם הַשְׁמִטּוֹת, **וְחֻקֹּתַי גְּעָלָה נַפְשָׁם** – הִיא עִסָּק הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה "אִם בְּחֻקֹּתַי" וּפֵרְשׁוּהָ עַל עִסָּק הַתּוֹרָה. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי צְרִיכִין שְׁתֵּי הַסִּבּוֹת, שֶׁאִם הָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הָיוּ מִתְיַסְּרִים בְּאֹפֶן אַחֵר וְתִתְרַצֶּה הָאָרֶץ בְּבִטּוּל הַשְׁמָטָה לְצַד תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה הַנִּשְׁמַעַת בָּהּ. וְאִם הָיוּ מְקַיְּמִין מִצְוֹת הַשְׁמָטָה הֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה הָיָה ה' מְיַסְּרָם בְּאֹפֶן אַחֵר וְלֹא הָיוּ גּוֹלִין. וּבְהִצְטָרֵף שְׁנֵיהֶם יָצָא הַדִּין לְהָבִיא אוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן.

מד **וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת אֵיךְ יֻצְדַּק "וְאַף גַּם זֹאת" שֶׁהוּא עִנְיָן הֲטָבָה עִם מַה שֶׁקָּדַם לוֹ בְּעִנְיַן הַיִּסּוּרִין וְהַצָּרוֹת. וְאוּלַי שֶׁחוֹזֵר לִתְחִלַּת הָעִנְיָן שֶׁהִזְכִּיר עֲוֹנוֹתָם וַהֲלִיכָתָם בְּמִקְרֶה עִם ה', אַף עַל פִּי כֵן לֹא מְאַסְתִּים וְכוּ'.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַה שֶּׁקָּדַם, כִּי ה' נוֹתֵן טַעַם לְהַקְפָּדַת כָּל חֻכַּם לֵב לָמָּה יִגְלֶה יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ וְלֹא שָׁם לוֹ שָׁם בָּאָרֶץ עַצְמָהּ מִשְׁפַּט תֵּט אֲשׁוּרִם מִנִּי אֹרַח. עוֹד הוֹסִיף לוֹמַר **אַף גַּם** טַעַם זֶה, וְהוּא בְּאֶמְצָעוּת הֲבָאָתָם **בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם** וְתַעֲזֹב הָאָרֶץ מֵהֶם **לֹא מְאַסְתִּים** וְגוֹ' **לְכַלּוֹתָם**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תהלים עט) כִּי ה' הִשְׁלִיךְ חֲמָתוֹ עַל עֵצִים וְעַל אֲבָנִים לְמַלֵּט עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּ"מִזְמוֹר לְאָסָף בָּאוּ גוֹיִם וְגוֹ' שָׂמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעִיִּים" וְגוֹ', שֶׁהָיָה מְזַמֵּר עַל הַדָּבָר. גַּם יְסוֹבֵב רַחֲמָיו וְתִכְבֹּשׁ מִדַּת הַדִּין בְּרֹאוֹת עַם עֶלְיוֹן בְּנֵי מְלָכִים שְׁפָלִים בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם, וְזֶה יְסוֹבֵב שִׁפְלָם שֶׁלֹּא תְּכַלֶּה אוֹתָם מִדַּת הַדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאַף גַּם זֹאת** סִבָּה לַהֲבָאָתָם **בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם** שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם **לֹא מְאַסְתִּים** וְגוֹ' **לְכַלּוֹתָם**, וּלְצַד זֶה בָּחַרְתִּי בְּעִנְיָן כָּזֶה.

לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם. בְּרִית זוֹ הִיא שֶׁלֹּא יַחֲלִיפֵם בְּאוּמָּה אַחֶרֶת שֶׁקַּיָּם ה' כֵּן בְּמַאֲמָרוֹ לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ, זֹאת אוֹת הַבְּרִית, אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא אֱלֹהִים לְאוּמָּה אַחֶרֶת, גַּם מַאֲמָרוֹ בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה שֶׁיִּהְיוּ עַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים וּמַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, וּמַאֲמַר ה' הוּא בְּמָקוֹם בְּרִית.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **לֹא מְאַסְתִּים** וְגוֹ' **לְכַלּוֹתָם**, וְהַטַּעַם הוּא לְצַד בְּרִיתִי אִתָּם – **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם**, זֶה הוּא הַבְּרִית שֶׁהוּפַר אִם אֲכַלֶּה אוֹתָם, כִּי אֵין מְקַיְּם בְּרִית ה' שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם לֵאלֹוֹהַּ אֲשֶׁר נִתְחַיְּבוּ הֵם לְקַיְּמוֹ. גַּם יִרְצֶה עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּרִית, שֶׁאִם אֵין יִשְׂרָאֵל, הַתּוֹרָה שֶׁנִּתַּן ה' לָהֶם וְהִיא אִתָּם עִמָּם הוּפָרָה.

מה וְאָמְרוּ **וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית וְגוֹ'.** רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים) וְזֶה לְשׁוֹנָם: מִנַּיִן שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לַשְּׁבָטִים? דִּכְתִיב "וְזָכַרְתִּי וְגוֹ' בְּרִית וְגוֹ' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי" וְגוֹ'. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיה ב:ב) "זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת" וְגוֹ', וּכְמוֹ כֵן אָמַר כָּאן "וְזָכַרְתִּי" וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ שֶׁיִּזְכֹּר ה' לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן זְכוּת דּוֹר רִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס בִּבְרִית עִם ה' בְּאַהֲבָה רַבָּה. וּפֵרֵשׁ מִי הֵם הָרִאשׁוֹנִים בַּעֲלֵי בְּרִית וְאָמַר אוֹתָם שֶׁהוֹצֵאתִי אוֹתָם וְגוֹ' וְנִתְקַדֵּשׁ בְּאֶמְצָעוּתָם אֱלֹהִים חַיִּים.

חסלת פרשת בחוקתי, סליק ספר ויקרא